

ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ
จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก
และสุโขทัย

สมาคมชาวลำพูน
จัดพิมพ์เผยแพร่

เล่ม
๓

ครูบาเจ้าศรีวิชัย

หมายเลข ISBN 978-616-93082-0-1

เจ้าของลิขสิทธิ์ และจัดพิมพ์โดย

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)
เลขที่ ๑/๘๑๖ ซอย ๖๐ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑๗ ตำบลคูคต
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ : ๐-๒๕๓๒-๓๖๓๗-๘
โทรสาร : ๐-๒๕๓๒-๓๕๖๕
อีเมล์ admin@index.co.th

พิมพ์ครั้งที่ ๑ (เดือน มิถุนายน ๒๕๖๑)
จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด
เป็นหนังสือชุดเข้ากล่อง ชุดละ ๓ เล่ม

เล่มที่ ๑ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี

เล่มที่ ๒ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน และ เชียงใหม่

เล่มที่ ๓ ชื่อ ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

พิมพ์ที่
พี.พี.เค.การพิมพ์
๑/๑๐๕-๑๐๖ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๖ แขวงคลองถนน เขต สายไหม กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ : ๐-๒๙๗๑-๐๐๕๖, ๐-๒๙๗๑-๐๐๕๘ โทรสาร : ๐-๒๕๒๑-๔๐๗๕
อีเมล์ : panutda_pk@hotmail.com

สมาคมชาวลำพูน

สมาคมชาวลำพูน ได้จดทะเบียนก่อตั้งครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ณ กรุงเทพมหานคร โดย **นายแพทย์วิมล โนตานนท์ คุณนวลสวาท เปาโรหิตย์ (ลังการ์พินธุ์)** อดีตนางสาวถิ่นไทยงาม ปี พ.ศ. ๒๔๙๘ และ **คุณบุญศิริ พรรณพิพัฒน์** มีคณะกรรมการบริหารงานพร้อมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อสังคมและการกุศลต่าง ๆ มาทุกปี รับสมาชิกเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งผู้เริ่มก่อตั้ง บางท่านได้ถึงแก่กรรมลง ส่วนคุณนวลสวาท เปาโรหิตย์ ได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่จังหวัดเชียงใหม่ จึงมอบกิจกรรมของสมาคมฯ ให้แก่ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมบพิตร (ในขณะนั้น) ช่วยดูแลสานงานต่อไป อาจารย์วิสิทธ์ คำปันศักดิ์ ได้ทำหน้าที่เสมือนนายกสมาคมชาวลำพูนในการประสานงานกับทางสมาคมชาวเหนือสมาคมต่าง ๆ ของจังหวัดภาคเหนือ องค์กร มูลนิธิ ตลอดมา ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณีล้านนาในเทศกาลต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในกรุงเทพมหานคร เป็นประจำทุกปี

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ได้มีโอกาสพบกับ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** กรรมการผู้จัดการ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด มีความเห็นตรงกันที่จะร่วมฟื้นฟูสมาคมชาวลำพูนขึ้นมาใหม่ ให้มีระบบการบริหารอย่างถูกต้องและจดทะเบียนอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้น ในวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ชาวลำพูนที่มีจิตอาสาจำนวน ๓๐ คน ได้มาร่วมประชุมเพื่อก่อตั้งสมาคมชาวลำพูน ณ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด และมีมติเลือก **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ทำหน้าที่นายกสมาคม มีการพิจารณาเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคมฯ และคณะกรรมการต่าง ๆ ได้มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการครั้งแรกในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ คุ้มหลวงลำพูน รีสอร์ท จ.นครนายก โดยได้รับความเอื้อเฟื้อสถานที่พักจาก **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** ในที่ประชุมดังกล่าว กรรมการและสมาชิกได้เสนอความคิดเห็นและหลักการหลากหลายแนวทางทั้งการบริหารสมาคมและการเลือกตั้งนายกสมาคม โดย**อาจารย์เมืองชัย ทาเจริญศักดิ์** เป็นประธานและผลการเลือกตั้งมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน เป็นนายกสมาคมชาวลำพูน**

สมาคมชาวลำพูนภายใต้การบริหารงานของ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ได้วางรูปแบบให้เป็นระบบระเบียบที่เป็นมาตรฐาน ได้จัดทำข้อบังคับของสมาคมฯ ให้ถูกต้องตามกฎหมาย จัดตั้งคณะกรรมการออกเป็น ๓ ฝ่าย**ได้แก่ คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหารในส่วนกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการประสานงาน จังหวัดลำพูน และได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาวลำพูนพร้อมทั้งวางแผนการจัดกิจกรรมตามโครงการนั้น ๆ ตลอดปี จนทำให้ชื่อเสียงของสมาคมชาวลำพูนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับของประชาชนและสังคมเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ สมาคมฯ ได้มอบเกียรติบัตรให้แก่ **อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์** ผู้ซึ่งได้เสียสละช่วยเหลือสมาคมฯ มาโดยตลอดเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี แม้ยังไม่ได้จดทะเบียนสมาคมอย่างถูกต้องก็ตาม แต่ท่านได้บริหารสมาคมทำคุณประโยชน์เพื่อสมาคมและชาวลำพูนอย่างเข้มแข็ง สมาคมชาวลำพูนจึงมอบเกียรติบัตรให้ท่านเป็นนายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูนตลอดไปและตลอดกาล

ด้านการจัดกิจกรรมตามโครงการเป็นประจำทุกปี ดังนี้

๑. **กิจกรรมเทิดไท้วงศ์จักรี** ได้แก่

◆ การบันทึกเทปโทรทัศน์กล่าวอาเศียรวาท เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ๕ ธันวามหาราช ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์ กองทัพบกช่อง ๕ และช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

◆ การบันทึกเทปโทรทัศน์กล่าวอาเศียรวาท เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาท ๑๒ สิงหา มหาราชินี ณ สถานีวิทยุโทรทัศน์ กองทัพบกช่อง ๕ และสถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง ๑๑ กรมประชาสัมพันธ์

◆ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเทิดพระเกียรติราชวงศ์จักรี

๒. **กิจกรรมสามัคคีในหมู่เฮา** ได้แก่

ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างความรักความสามัคคี ได้แก่

◆ การจัดขบวนแห่สงกรานต์ร่วมกับเทศบาลเมืองลำพูน

◆ การสรงน้ำ พระเถระผู้ใหญ่ ของจังหวัดลำพูน

◆ การร่วมจัดพิธีรดน้ำดำหัว ครูอาจารย์อาวุโส โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนเมธีวุฒิกร โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมภ์และอื่น ๆ

◆ การจัดพิธีรดน้ำดำหัว ผู้อาวุโสของสมาคมชาวลำพูน และไปร่วมพิธีที่สมาคมชาวเหนือและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น

◆ การสนับสนุนการจัดงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนาของกลุ่มต่าง ๆ อาทิเช่น

- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลากย้อม ณ วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลาก ณ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร และ วัดวชิรธรรมสาธิต กรุงเทพมหานคร
- ❋ การจัดขบวนแห่ในงานตานก๋วยสลาก ที่องค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องจัดขึ้น
- ❋ การสนับสนุนการจัดงานเพื่อหารายได้ เป็นสาธารณกุศลของสมาคมชาวเหนือและสมาคมจังหวัดต่าง ๆ ภาคเหนือ

๓. **กิจกรรมช่วยเหลือชาวลำพูน** ได้แก่

◆ การมอบรางวัล **"คนดีศรีลำพูน"** เพื่อยกย่องบุคคลผู้สร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดลำพูน สร้างคุณความดีในด้านต่าง ๆ ให้สังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีผลงานยาวนานเป็นที่ประจักษ์

ต่อสังคม โดยสมาคมชาวลำพูนได้มอบโล่เชิดชูเกียรติ ผู้บำเพ็ญประโยชน์สนับสนุนกิจกรรมเพื่อความดี เพื่อการกุศล และเพื่อชาวลำพูนด้วยดีตลอดระยะเวลาอันยาวนาน แก่ที่ปรึกษา และกรรมการบริหารสมาคมชาวลำพูน และได้มอบรางวัลคนดีศรีลำพูนในสาขาต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๙ เป็นจำนวน ๔๑ คน ถือเป็นการเชิดชูคนดี ช่วยเผยแพร่ความดีให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมสืบไป

◆ การมอบทุนการศึกษา แก่นักเรียน นักศึกษา และตั้งกองทุน เพื่อการศึกษาให้โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนส่วนบุญโญปถัมป์ โรงเรียนเมธีวุฒิกร ในนาม “นิธิสมาคมชาวลำพูน”

◆ การปล่อยปลาลงในกระชัง หน้าวัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อปลาโตแล้วจะปล่อยลงสู่แม่น้ำกวงต่อไป เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เพื่อการอนุรักษ์ขยายพันธุ์ และเพื่อส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวหน้าวัดพระธาตุหริภุญชัย

◆ การมอบอุปกรณ์กีฬา แก่นักเรียน และมอบเครื่องอุปโภค บริโภค แก่นักเรียน และผู้ปกครองในจังหวัดลำพูนในรอบปีต่าง ๆ

◆ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยในจังหวัดลำพูนและทั่วไปในโอกาสต่าง ๆ

◆ การปลูกต้นสักทอง จำนวน ๑๐,๐๐๐ ต้น ในพื้นที่อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

◆ การสนับสนุนกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนเป็นประจำทุกปี

◆ การสร้างศาลาอเนกประสงค์มอบแก่ชุมชน

◆ การช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติตามโอกาสสมควร

๔. กิจกรรมสร้างผลบุญทั่วถิ่นไทย ได้แก่

◆ การทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน ณ วัดพระพุทธบาทตากผ้า พ.ศ. ๒๕๕๐ และวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร พ.ศ. ๒๕๕๑

◆ การทอดถวายผ้าป่าสามัคคี ๙ วัด ในจังหวัดลำพูนเป็นประจำทุกปี

◆ การบริจาคเครื่องมือแพทย์ แก่โรงพยาบาลเวียงหนองล่อง

◆ การจัดทำหนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย**” และหนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี**” หนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่**” หนังสือ “**ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย**”

๕. กิจกรรมมีน้ำใจเอื้ออาทร ได้แก่

◆ การส่งผู้แทนสมาคมฯ ไปร่วมพิธีและงานต่าง ๆ ในครอบครัวสมาชิก และสมาคมหรือองค์กร หรือ หน่วยงานอื่น ๆ ที่สำคัญและเกี่ยวข้อง

◆ การบริจาคทรัพย์ และร่วมกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อน ผู้ตกทุกข์ได้ยาก

๖. กิจกรรมอื่น ๆ

ใน พ.ศ. ๒๕๕๗ สมาคมชาวลำพูน ได้สร้างสิ่งที่มีความหมาย และมีความสำคัญสำหรับจังหวัดลำพูน คือ การจัดทำ ซีดีเพลง “ลำพูนรำลึก” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานเจ้าแม่จามเทวี สลากย้อมตลอดจนความเป็นธรรมชาติของถิ่นไทยงาม เพื่อการเผยแพร่ประเพณีล้านนาและการท่องเที่ยวเมืองลำพูน รวม ๒๐ เพลง

ทำเนียบนายกสมาคมชาวลำพูน

อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์ นายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูน
สมัยที่ ๑ นางนวลสวาท ลังการ์พินธุ์ ปี ๒๕๑๘-๒๕๒๖
สมัยที่ ๒ อาจารย์วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์ ปี ๒๕๒๖-๒๕๔๖
สมัยที่ ๓ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ปี ๒๕๔๗-๒๕๔๘
สมัยที่ ๔ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พฤษภาคม ๒๕๔๘-เมษายน ๒๕๕๐
สมัยที่ ๕ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พฤษภาคม ๒๕๕๐-เมษายน ๒๕๕๒
สมัยที่ ๖ นายไพรัตน์ นาคะป่า พฤษภาคม ๒๕๕๒-เมษายน ๒๕๕๔
สมัยที่ ๗ นางจินดา นิธิปิติกาญจน์ พฤษภาคม ๒๕๕๔-เมษายน ๒๕๕๖
สมัยที่ ๘ นางจินดา นิธิปิติกาญจน์ พฤษภาคม ๒๕๕๖-เมษายน ๒๕๕๘
สมัยที่ ๙ ดร.กฤษฎาภรณ์ รุจิธำรงกุล พฤษภาคม ๒๕๕๘-เมษายน ๒๕๖๐
สมัยที่ ๑๐ ดร.อัญมณี วงศ์กาสิทธิ์ พฤษภาคม ๒๕๖๐-เมษายน ๒๕๖๒

สถานที่ติดต่อ

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)
เลขที่ ๑/๘๑๖ ซอย ๖๐ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑๗ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๒-๓๖๓๗-๘
โทรสาร ๐-๒๕๓๒-๓๕๖๕

สมาคมชาวลำพูน (จังหวัดลำพูน)
ร้านดีแทคช้อป (ตรงข้ามไปรษณีย์ ลำพูน)
๔๙ ถนนอินทยงยศ หมู่ที่ ๑ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๓-๕๑๑-๕๖๕, ๐๕๓-๕๓๗-๕๔๐
โทรสาร ๐๕๓-๕๑๐-๔๐๒

คำนำ
สมาคมชาวลำพูน
การพิมพ์ครั้งที่ ๑

พระญามังรายได้รวมแคว้นหิรัญนครเงินยาง (อดีตเคยเป็นที่ตั้งของแคว้นโยนกนาคนคร) และแคว้นหริภุญไชย ให้รวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน หลังจากนั้นได้สร้างนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๙ สถาปนาเป็นอาณาจักรล้านนา (เดิมเรียกลานนา) หมายถึงบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ปัจจุบันประกอบด้วย ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน และพะเยา เคยมีอาณาบริเวณขยายไปถึงพื้นที่รัฐฉานของสหภาพพม่าในปัจจุบันบางส่วน

คำว่า “ล้านนา” หรือ “ลานนา” หลักฐานทางประวัติศาสตร์เดิมเคยใช้คำว่า ลานนา มาก่อน ดังเช่นคำนำและคำอธิบายในการจัดพิมพ์หนังสือ “จามเทวีวงศ์ พงศาวดารหริปุญไชย” ครั้งที่ ๑ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้พิมพ์ในงานศพ เจ้าทิพเนตร อินทวโรสสุริยวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ โปรดนิยมใช้คำว่า “ประเทศลานนาไทย”

ภายหลังนักวิชาการค้นพบหลักฐานเพิ่มเติมว่า “ล้านนา” เป็นเมืองที่คู่กับ “ล้านช้าง” อีกทั้งความนิยมในการเรียกพื้นที่โล่งในภาคเหนือจะใช้คำว่า “ข่วง” ไม่ใช่ “ลาน” ประกอบกับ โคลงนิราศหริภุญไชย ที่รจนาในสมัยพระเมืองแก้วเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ ระบุชื่ออาณาจักรนี้ว่า “ศรีทศลักษ์เกษตร” (ทศ=สิบ, ลักษ/ลักข=แสน/เกษตร=นา สิบแสนหมายถึง ล้าน) ทำให้จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า ล้านนา อย่างไรก็ดี ปัจจุบันสามารถใช้ได้ทั้งล้านนา และ ลานนา ความหมายอาจต่างกันบ้าง แต่ไม่มีผลเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์แต่อย่างใด

อนึ่ง ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนามีฉันทานุมัติให้ใช้คำว่า “พระญา” แทน “พญา” เนื่องจาก “พระญา” เป็นคำดั้งเดิมที่พบในเอกสาร ตำนานและจารึกโบราณ ส่วนคำว่า “พญา” นั้นในยุคหลังๆ มักพบว่าใช้กับระดับขุนนาง อีกทั้งชาวล้านนาไม่เคยเรียกคำนำหน้ากษัตริย์ว่า “พระเจ้า” เหมือนทางภาคกลาง

พระญามังรายทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา มีเชียงใหม่หรือ “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นราชธานี มีพระรัชทายาทสืบราชวงศ์เป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรล้านนาอย่างเป็นอิสระติดต่อกันมาเป็นระยะเวลา ๒๖๒ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๑๐๑ อาณาจักรล้านนาตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพม่า เป็นเวลานาน ๒๑๖ ปี จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๗ พระเจ้าตากสินมหาราชร่วมกับพระญาจ่าบ้าน เจ้าเมืองเชียงใหม่ และพระญากาวิละ เจ้าเมืองลำปาง ได้ช่วยกันขับไล่พม่าออกจากแผ่นดินล้านนา รวมล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดให้เริ่มฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ โปรดให้พระญากาวิละ เจ้าเมืองลำปาง ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ นับเป็นปฐมวงศ์แห่งระบบเจ้าผู้ครองนคร มีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช มีศักดิ์เสมอเจ้าผู้ครองนครเวียงจันท์

ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เชียงใหม่เปลี่ยนสถานะจากประเทศราชมาเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลพายัพ กระทั่งได้เปลี่ยนเป็นจังหวัด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ ได้แผ่ขยายเข้ามาผ่านสายรามัญวงศ์แห่งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมายังอาณาจักรล้านนาในสมัยพระญาลิไทของสุโขทัย หรือตรงกับสมัยพระญากือนากษัตริย์เชียงใหม่ ทำให้เกิดนิกายเฉพาะขึ้นเรียกว่า “นิกายสวนดอก” หรือ “นิกายเชียงใหม่” เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๑๔

ต่อมาอาณาจักรล้านนาได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับลังกาทวีปโดยตรง พระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนาได้ไปศึกษาในลังกาทวีปเป็นจำนวนมาก เมื่อกลับมาได้ก่อตั้งนิกายลังกาใหม่ชื่อ “นิกายป่าแดง” เมื่อมีนิกายสายลังกาวงศ์ในล้านนาขึ้นถึง ๒ นิกาย ทำให้พระภิกษุต้องแข่งขันกันนำความรู้ด้านภาษาบาลีมาแต่งเป็นหนังสือบาลีปกรณ์ไว้มากมาย เฉพาะที่มีฉบับอยู่ในหอสมุดพระนคร (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร) ในปัจจุบันมีจำนวน ๑๖ คัมภีร์ เช่น มังคลัตถทีปนี จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นต้น

หนังสือจำนวน ๔ เล่มที่นับว่ามีความสำคัญยิ่งจวบจนสมัยปัจจุบัน ได้แก่

๑. เรื่องรัตนพิมพวงศ์ ว่าด้วยตำนานพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกต แต่งโดย พระพรหมราชปัญญา (พ.ศ. ๑๙๗๒)

๒. เรื่องจามเทวีวงศ์ ว่าด้วยตำนานเมืองหริภุญไชย แต่งโดย พระโพธิรังสี สมัยพระญาสามฝั่งแกน ภิกษุรูปนี้ยังได้แต่เรื่อง สิหิงคนิทานว่าด้วยตำนานพุทธสิหิงค์อีกด้วย

๓. เรื่องชินกาลมาลีปกรณ์ (ชินกาลมาลินี) ว่าด้วยตำนานพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในประเทศล้านนา แต่งโดย พระรัตนปัญญาเถระ สมัยพระเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๖๐)

๔. เรื่องมังคลัตถทีปนี (รวมทั้งเวสสันตรทีปนี และจักวาฬทีปนี) แต่งโดย พระสิริมังคลาจารย์

พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงที่สุดในสมัยพระญาติโลกราช กษัตริย์ลำดับที่ ๙ แห่งเมืองเชียงใหม่ ได้จัดทำสังคายนาพระไตรปิฎก ซึ่งนับว่าเป็นครั้งที่ ๘ ของโลก หรือครั้งแรกบนแผ่นดินสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ สืบมาจนถึงยุคของพระราชปนัดดาของพระองค์ คือพระเมืองแก้ว ระหว่างที่ทรงครองราชย์คือ พ.ศ. ๒๐๓๐-๒๐๖๐ ได้เกิดผลงานด้านวรรณคดีบาลีปกรณ์ของพระสงฆ์ในอาณาจักรล้านนาอย่างโดดเด่น ชัดเจนยิ่งกว่าอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรอยุธยาเสียอีก

ครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ ในช่วงที่อาณาจักรล้านนามีสถานะเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยาม ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถิ่นกำเนิดของท่านปัจจุบันเรียกว่า บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ในยุคสมัยก่อนเป็นถิ่นทุรกันดาร การเดินทางมีเฉพาะทางเท้าและทางเกวียนเท่านั้น ก่อนดำรงเพศบรรพชิตถูกหล่อหลอมในสภาวะแวดล้อมดังเช่นคนในชนบททั่วไปหลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ได้ศึกษาพระธรรมวินัย อันเป็นมรดกตกทอดทางพระพุทธศาสนาของอาณาจักรล้านนา ที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาช้านานเกือบ ๔๐๐ ปี ท่านมีนามตอนอุปสมบทว่า **“พระสีวิไชยา”** ต่อมาภาษาไทยกลางเขียนเป็น “พระศรีวิชัย”

ทางราชการได้กำหนดนามพระสงฆ์ มีคำว่า “พระ” นำหน้า และฉายาตามหลัง ยกเว้นพระที่สอบเปรียญธรรมได้ มีคำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อ สำหรับพระครูสัญญาบัตร และพระราชาคณะใช้

พระราชทินนามตามชั้นสมณศักดิ์ แต่เป็นที่สังเกตว่า แทนที่จะใช้นามว่า พระศรีวิชัย สิวิชโย กลับใช้คำว่า พระศรีวิชัย ในภาษาราชการนั้น หากไม่มีฉายาต่อท้าย อาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่าเป็นพระราชทินนามพระราชาคณะชั้นสามัญ

พระศรีวิชัย ได้รับสมัญญานามจากชาวล้านนาว่า **ครูบาศรีวิชัย** และ **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ต่อมา ซึ่งเป็นนามยกย่องสูงกว่าครูบาทั่วไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นนักบุญ หรือตนบุญ (สำเนียงล้านนาอ่านว่า "ต๋นบุญ") ที่สถิตอยู่ในหัวใจของชาวล้านนาทุกคน คำว่า นักบุญ ต๋นบุญ มิได้หมายถึงผู้วิเศษ หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์แต่อย่างใด แต่หมายถึง ผู้อุดมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา มีคนเลื่อมใสศรัทธา แม้แต่คนที่ไม่เคยนับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ยังน้อมตนเข้ามาเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่าน เพราะท่านมีศีลาจารวัตรต้องกับความคาดหวังของหมู่ชนทั่วไป ต่างพากันเกิดศรัทธาปสาทะ พากันยกย่องท่านให้สูงกว่าพระที่ตนได้พบเห็นเป็นประจำ ด้วยเหตุที่พระทั่วไปเป็นพระที่มีความสามารถเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมสนองตอบศรัทธาทางศาสนาของชาวบ้านได้เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับพระทั่วไป ในจุดนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงดูโดดเด่นกว่าพระทั้งหลายในขณะนั้น

ในพระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์ที่คนในโลก ผู้ถือเอาคุณสมบัติต่าง ๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่ทำให้เกิดความเลื่อมใส เรียกว่า ประมาณ หรือ ปมาณิก มี ๔ ประการ

ประการแรก รูปประมาณ ผู้ถือประมาณในรูป บุคคลมองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

ประการที่สอง โฆษประมาณ ผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟัง เสียงสรรเสริญเกียรติคุณ หรือเสียงพูดจาไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสที่จะนับถือ

ประการที่สาม ลูขประมาณ ผู้ถือเอาประมาณในความคร่ำ หรือเศร้าหมอง บุคคลมองเห็นการกระทำคร่ำเครียดเป็นทุกรกิริยา ประพฤติตนเคร่งครัดขัดเกลาจึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

ประการที่สี่ ธรรมประมาณ ผู้ถือเอาประมาณในธรรม บุคคลพิจารณาด้วยปัญญาเห็นสารธรรมหรือการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใส

บุคคล ๓ พวกแรก ยังมีทางพลาดได้มาก โดยอาจเกิดความใคร่เข้าครอบงำ ชักพาไปด้วยความหลง ถูกพัดวนเวียนติดกับรูปกายภายนอก ไม่รู้จักคนที่ตนมองได้อย่างแท้จริง อาจไม่เข้าถึงสาระส่วนผู้ถือ "ธรรมประมาณ" ข้อที่ ๔ จึงจะรู้ชัดคนที่ตนมองอย่างแท้จริงไม่ถูกพัดพาไป เข้าถึงธรรมโดยปราศจากสิ่งครอบคลุม (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต ป.ธ.๙) พระสุตตันตปิฎก อังคุตฺตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อ ๖๕ หน้า ๙๓)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณสมบัติครบถ้วนตามประมาณ ๔ หรือ ปมาณิก ๔ ประการดังกล่าวเพียงใดหรือไม่ ถ้าได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยชุดนี้แล้ว จะวินิจฉัยได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะความสมบูรณ์ตาม ๓ ประการขั้นต้น ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละคน แต่ข้อ ๔ เรื่องธรรมประมาณ คือ ประมาณในธรรม ท่านมีอยู่ครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา โดยปราศจากข้อกังขาใด ๆ ทั้งสิ้น ท่านปัญญานันทภิกขุ (ปั่น ปทุมุตฺตโร) กล่าวไว้ในหนังสือของ ส.สุภาภา (๒๔๙๙) ว่า **"พระศรีวิชัย คือพระแท้ของพระพุทธเจ้า"**

พระวินัยธรมั่น ภูริทตฺโต ขณะจำพรรษาอยู่ ณ วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กล่าวยกย่องว่า **"พระศรีวิชัย คือพระโพธิสัตว์มาเกิด"** คำว่า พระโพธิสัตว์ หมายถึง ผู้ที่จะตรัสรู้ภายภาคหน้า การประพฤติปฏิบัติ หรือ ปฏิปทาของท่านบริสุทธิ์ไม่มัวหมองด่างพร้อย ไม่มีมายาสาไถย ไม่เจือปนด้วยไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง สิ่งลุ่มหลงงมงายใด ๆ มีความมักน้อยสันโดษ มีความรู้สึกตัวว่าเป็นสมณะสูง ไม่ส่งเสริมพิธีกรรมใด ๆ ที่ขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้า

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงปฏิรูปการปกครองประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ โดยเฉพาะการปกครองตามหัวเมืองต่างๆ ให้ยกเลิกประเทศราชล้านนา เป็นมณฑลพายัพ เปลี่ยนหัวเมืองต่างๆ เป็นมณฑลทั่วประเทศ รวมทั้งหมด ๑๘ มณฑล การปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาค เป็นการปฏิรูปตอนที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๘ จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๓

ส่วนด้านศาสนจักร พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ นับว่าเป็นการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ครั้งยิ่งใหญ่ขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก หลักการใหญ่ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป คือ พระสงฆ์เริ่มมีบทบาท ได้รับอำนาจให้ปกครองกันเองโดยตรง มีอิสระมากกว่าสมัยก่อนเป็นอันมาก

การประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฯ ในปีแรกเพียง ๑๖ มณฑล ยกเว้นมณฑลอุดรธานี และมณฑลพายัพ สาเหตุที่มิได้ประกาศใช้มณฑลอุดรธานี เนื่องจากดินแดนในแถบนั้นใกล้ชิดสนิทสนมกับลาว (ประเทศราชของอาณาจักรสยาม) อย่างยิ่งมาแต่เดิม ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมของล้านช้างอยู่ค่อนข้างมาก เห็นควรให้มีการจัดการเล่าเรียนเสียก่อน จึงจัดปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติฯ ได้ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ.๑๒๗) จึงประกาศใช้บังคับ

สำหรับมณฑลพายัพ มิได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ได้ทันในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงโปรดให้มีการปรับปรุงนานถึง ๑๐ ปี จึงประกาศใช้จริงๆ ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ปลายรัชกาลที่ ๖ เนื่องจากคณะสงฆ์เดิมที่อยู่ในแว่นแคว้นล้านนา มีวัตรปฏิบัติแตกต่างอย่างมากกับพระสงฆ์ในภาคกลาง ตลอดจนภาษาและตัวหนังสือที่จารึกลงในคัมภีร์ต่างๆ ทั่วมณฑลพายัพที่ได้สั่งสมกันมานาน จนมีความมั่นคงแข็งแรงเป็นตัวของตัวเอง ไม่แพ้พระพุทธศาสนาในภาคกลางหรือภาคใต้ การปฏิรูปโดยใช้เจ้าคณะมณฑลพายัพซึ่งเป็นพระภิกษุจากภาคกลางจึงไม่เป็นที่ยอมรับ อาจจะทำให้เกิดปัญหาตามมาภายหลัง

แม้ยังอยู่ในช่วงผ่อนผันการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ฯ ในมณฑลพายัพ มิให้บังคับใช้เต็มรูปแบบ แต่ก็ยังมีเหตุการณ์เกินความคาดหมายบังเกิดขึ้น นั่นคือความไม่เข้าใจกันระหว่างการบริหารคณะสงฆ์แบบดั้งเดิมของมณฑลพายัพและการบริหารคณะสงฆ์ที่ประกาศใช้ใหม่ พระสังฆาธิการท้องถิ่น ผู้รับช่วงอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคตามระเบียบใหม่ ขาดวิจารณญาณในการใช้อำนาจนั้น ไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ไม่รู้จักใช้ศักยภาพของพระในท้องถิ่นเช่น “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ในการเป็นผู้นำมวลชนให้เป็นประโยชน์ ทำให้พระดีอย่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นพระดื้อรั้นในสายตาของพระสงฆ์ผู้ปกครองระบบใหม่ จนเป็นเหตุให้ท่านถูกกล่าวหานำไปสอบสวนตามลำดับเหตุการณ์ที่ลุกลาม ตั้งแต่ที่อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ และกรุงเทพฯ จำนวน ๖ ครั้ง รวม ๖ อธิกรณ์ ลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต เกือบจะเกิดพลังมวลชนเคียดแค้นลุกฮือต่อต้านคณะสงฆ์ฝ่ายบริหาร ผลการสอบสวนอธิกรณ์ทั้ง ๖ ครั้ง บางครั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสอบอธิกรณ์ด้วยพระองค์เอง และทรงวินิจฉัยว่า **“พระศรีวิชัยไม่มีความผิด”** หลุดพ้นจากข้อหาทุกข้อในที่สุด เหตุการณ์ทั้งหลายจึงยุติลง

ผลการค้นคว้าร่วมกับกลุ่มงานจดหมายเหตุ ศูนย์สารสนเทศ สำนักราชเลขาธิการ ปรากฏเอกสารจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีความเชื่อมโยงกับราชสำนัก ดังนี้

เอกสารฉบับแรก

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะจำพรรษาอยู่ ณ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๗ ตอนปลาย ได้มีลิขิตลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๗๘ ถวายพระพรไปยัง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์

ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ความว่า ตั้งแต่บำเพ็ญพระกุศลในพระพุทธศาสนา มีการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุ ตามจังหวัดและอำเภอต่างๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ตลอดจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นเวลา ๑๔ ปีเศษ ปูชนียถาวรที่ได้ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างไว้ได้สำเร็จ และได้ทำการฉลองทำบุญไปเสร็จแล้ว ดังบัญชีรายละเอียดของการปฏิสังขรณ์ (บัญชีจัดทำเฉพาะระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๗๘) และจำนวนเงินที่ได้ใช้จ่ายหมดเปลืองในการนี้ ได้ถวายพร้อมหนังสือด้วยแล้ว ขอถวายพระพรมายังพระองค์ผู้ทรงเป็นประธานในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อัครศาสนูปถัมภก ขอได้ทรงอนุโมทนาในส่วนพระกุศลซึ่งได้บำเพ็ญทานมานานแล้วในการฉลองและทำบุญบรรดาปูชนียสถานอันได้ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างขึ้นร่วมด้วยเทอญ ขอพระองค์พร้อมด้วยคณะผู้สำเร็จราชการ จงทรงได้รับผลานิสงส์อันแรงกล้าในการบำเพ็ญทานนี้ พร้อมด้วยความเจริญรุ่งเรือง ประกอบด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ เพื่อเป็นกำลังของประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญให้สถิตสถาวรยิ่งๆ ขึ้นเสมอเทอญ ขอถวายพระพร ลงนาม พระศรีวิชัย (อักษรล้านนา)

จำนวนเงินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยบรรดาสานุศิษย์ทั้งปวงและเจ้านาย ข้าราชการบ้านเมือง ทายก ทายิกาทั่วไป (ทายก หมายถึงผู้ให้ชาย, ทายิกา หมายถึงผู้ให้หญิง) ได้ร่วมกันปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุตามจังหวัดต่างๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ ตลอดถึงพุทธศักราช ๒๔๗๘ รวมรายจ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑,๐๐๕,๗๓๔ รูเปีย ๑๘ สตางค์ สำหรับจำนวนทายกทายิกาที่ได้ร่วมกันขุด และบุกเบิกดินในการทำถนนขึ้นบนดอยสุเทพ ปี พ.ศ. ๒๔๗๘ จำนวนชาย ๖๗,๘๑๘ คน จำนวนหญิง ๕๐,๔๘๖ คน

ราชเลขานุการในพระองค์ มีหนังสือที่ ๓๑๐/๒๔๗๘ ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘ นมัสการมายัง พระศรีวิชัย ความว่า ตามลิขิตถวายพระพรไปยัง ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงวันที่ ๘ เดือนตุลาคมนี้ ถวายพระกุศลในการบำเพ็ญการกุศลในพระพุทธศาสนา มีการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ ตามจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม ดังบัญชีรายชื่อที่ส่งไปด้วยนั้น คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทราบแล้ว ขออนุโมทนาในส่วนสาธารณประโยชน์นี้ด้วย ลงนามแทนโดย ผู้ช่วยราชเลขานุการในพระองค์

เอกสารฉบับที่สอง

หนังสือกระทรวงศึกษาธิการที่ ว.๓๘๐๗/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึง เลขาธิการพระราชวัง ความว่า **พระเทพเวที** (สมเด็จพระพุฒาจารย์ – อาจ อาสภมหาเถระ) เจ้าคณะตรวจการภาค ๔ รายงานว่า คณะกรรมการจัดการศพพระศรีวิชัย จังหวัดลำพูน จะได้ทำการฌาปนกิจศพพระศรีวิชัย เริ่มงานตั้งแต่วันที่ ๘ ถึงวันที่ ๒๒ เดือนนี้ รวม ๑๕ วัน วันที่ ๒๒ เป็นวันประชุมเพลิง ณ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน พระศรีวิชัยรูปนี้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เป็นพระมีชื่อเสียง เป็นที่เคารพของประชาชนชาวภาคเหนือเป็นจำนวนมากมาย ได้ชักชวนประชาชนให้ก่อสร้างถาววัตถุไว้เป็นสมบัติของชาติและศาสนาหลายแห่ง เช่น โบสถ์วิหาร สะพาน และถนนหลวง ในการฌาปนกิจศพคราวนี้ คณะกรรมการจัดการศพดำริไว้ว่า ถ้าเงินเหลือจากการใช้จ่าย จักได้ดำเนินการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิง ซึ่งพระศรีวิชัยดำริค้างไว้ และในการนี้ เจ้าคณะตรวจการภาค ๔ จะได้ไปร่วมงานด้วย กำหนดเดินทางจากกรุงเทพฯ ณ วันที่ ๑๘ เดือนนี้ ท่านเห็นว่า การฌาปนกิจคราวนี้ ควรจัดให้เป็นเกียรติ เพื่อเป็นการสนองคุณงามความดี และเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคณะสงฆ์และประชาชนภาคเหนือ จึงขอพระราชทานหีบเพลิงเป็นพิเศษ พร้อมทั้งไตรจีวรสำหรับบังสุกุลด้วย กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว เห็นเป็นการสมควรอย่างยิ่ง และได้นำความถวายพระธรรมปาโมกข์ ผู้รักษาการแทนสังฆนายก

เห็นชอบด้วยแล้ว จึงขอพระราชทานหีบเพลิงแก่ศพพระศรีวิชัยเป็นพิเศษ ส่วนไตรจีวรกระทรวงศึกษาขอรับจัดถวายตามที่เจ้าคณะตรวจการภาคเสนอมา ขอให้สำนักพระราชวังดำเนินการขอพระราชทานหีบเพลิงรายนี้ให้สำเร็จไปด้วยดี

เลขาธิการพระราชวังมีหนังสือที่ ๔๗๐/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึง ราชเลขานุการในพระองค์ เรื่อง ขอพระราชทานหีบเพลิงให้แก่ศพพระศรีวิชัยเป็นพิเศษ ความว่า สำนักพระราชวังพิจารณาแล้วเห็นพ้องด้วยกับความเห็นของกระทรวงศึกษาธิการ ขอได้โปรดนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงกราบฝ่าละอองธุลีพระบาท การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

สำนักราชเลขานุการในพระองค์ มีหนังสือที่ ว. ๓๗๓/๒๔๘๙ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๙ ถึงเลขาธิการพระราชวัง ความว่า ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระดำริเห็นชอบด้วย โปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังจัดหีบเพลิงไปพระราชทานพระศรีวิชัยเป็นพิเศษได้ (ตามใบนำกราบบังคมทูลพระกรุณา) ได้พระราชทานพระราชกระแสลงพระปรมาภิไธยว่า “จัดให้เป็นพิเศษ” เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๔๘๙

เอกสารกลุ่มที่สาม เป็นข่าวพระราชกรณียกิจปีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดบ้านปาง

เมื่อวันพุธที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๘ เวลา ๑๑.๔๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขับรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไปทรงนมัสการพระ ณ วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และทรงเยี่ยมราษฎร

เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕ เวลา ๐๘.๑๕ น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่ง จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ไปยังกองบิน ๔๑ เพื่อประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงยกช่อฟ้ามณฑปสถูปอนุสาวรีย์พระครูบาเจ้าศรีวิชัย ณ วัดบ้านปาง ตำบลวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นบริเวณที่สร้างมณฑปครอบสถูปอนุสาวรีย์ฯ นั้น เป็นสถานที่มรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในโอกาสนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระดำเนินทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์บริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัย สมควรแก่เวลาจึงประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินไปยังท่าอากาศยานเชียงใหม่ เพื่อประทับเครื่องบินพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินทางกลับกรุงเทพมหานคร

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๗ เวลา ๑๕.๓๑ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ทรงยกฉัตรทองคำพิพิธภัณฑ์ และทรงเชิญป้ายพิพิธภัณฑ์พระครูบาศรีวิชัย ณ วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) โดยความริเริ่มของ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ประธานคณะที่ปรึกษาสมาคม ประธานกรรมการและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท อินเด็กซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป จำกัด ผู้มีศรัทธาปสาทะเลื่อมใสครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแรงกล้า ได้ปรารภในที่ประชุม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ ว่า กาลเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มรณภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ จนถึงปัจจุบัน (๒๕๕๕) เป็นเวลา ๗๓ ปีแล้ว ประชาชนในภาคเหนือยังมีความเคารพบูชาอย่างไม่เสื่อมคลายและนับวันจะเพิ่มขึ้น แม้จะเป็นคนรุ่นหลัง เคยได้ยินได้ฟังเสียงเล่าต่อ ๆ กันมาเกี่ยวกับคุณงามความดี ปฏิปทาแนวทางประพฤติปฏิบัติ บริบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ตลอดจนการบำเพ็ญศาสนประโยชน์ก่อสร้างบูรณะวัดวาอาราม ศาสนสถานเป็นจำนวนมากมาย เป็นผู้นำในการก่อสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ

ระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร โดยมิได้ใช้งบประมาณของทางราชการ เสร็จสิ้นภายใน ๖ เดือน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นอยากรู้เรื่องเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการได้สัมผัสกับอนุสาวรีย์รูปเหมือนที่ออกแบบโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อดีตคณบดีคณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ประดิษฐาน ณ จุดเริ่มต้นทางขึ้นถนนไปดอยสุเทพ เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

อนึ่ง เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ จัดพิมพ์เผยแพร่ทั้งทางภาคเหนือและกรุงเทพมหานครเป็นอันมาก สถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มีวิทยานิพนธ์ขั้นมหาบัณฑิตเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายเล่ม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยสถาบันวิจัยสังคม ได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องในโอกาสสมโภช ๗๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๓๙) มีการประชุม สัมมนาทางวิชาการ มีกิจกรรม การจัดตั้งมูลนิธิ สถาบัน ที่เกี่ยวโยงกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในภาคเหนือ โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนเป็นอันมาก เป็นการตื่นตัวอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ได้แจ้งต่อสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ว่า มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นหนังสือเชิงวิชาการเกี่ยวกับชีวประวัติส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับผลงานในด้านการก่อสร้าง การบูรณะซ่อมแซมวัด และศาสนสถานที่ปล่อยให้รกร้างมาเป็นเวลาร่วมร้อยปี มีจำนวนประมาณ ๒๐๐ แห่งหรือมากกว่านั้นในเขตภาคเหนือ เป็นการย้อนรอยหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำหรับอนุชนรุ่นหลัง เมื่อจัดพิมพ์แล้ว จะได้แจกจ่ายแก่สถาบันการศึกษา นักวิชาการ พระสงฆ์ และพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป โดย ดร.ชัยณรงค์ฯ รับจะจัดหาเงินทุนการจัดทำต้นฉบับและการจัดพิมพ์ สมาคมฯ รับทราบด้วยความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งและอนุโมทนาในกุศลจิตครั้งนี้ แต่มีข้อห่วงใยในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในการก่อสร้างและบูรณะของวัดและสถานที่ต่าง ๆ ว่าจะกระทำได้ไม่ง่ายนัก เนื่องจากเวลาล่วงเลยมาร่วม ๘๐ กว่าปี มีพระสงฆ์และฆราวาสที่จะให้ข้อมูลคงมีน้อยมาก ดร.ชัยณรงค์ฯ แจ้งว่าจะขอความร่วมมือทางกระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งการดำเนินการต่อมาได้รับความร่วมมือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นอย่างดียิ่ง แต่ก็ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลข่าวสารของวัดต่าง ๆ ได้ตามความต้องการ

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้เชิญข้าราชการบำนาญชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมเป็นที่ปรึกษา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้แก่ **พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช** ท่านเคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษ เคยคลุกคลีกับประชาชนในภาคเหนือมาก่อน ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มีศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ท่านต่อมา คือ **พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล** ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้าเช่นเดียวกัน และ **ดร.ดิเรก ก้อนกลีบ** อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน ปัจจุบันเป็นกรรมการมูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เคยเป็นประธานก่อสร้างรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานบนยอดเขาวัดดอยติ อำเภอเมืองลำพูน ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พร้อมทั้งคณะที่ปรึกษาทั้ง ๓ ท่าน ได้เดินทางไปสำรวจหาข้อมูลตามวัดต่าง ๆ เกือบทุกแห่งด้วยตนเอง โดยเฉพาะพลเอก สุนัย สัมปัตตะวณิช ได้เริ่มสำรวจตรวจสอบตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖

เพื่อให้การจัดทำหนังสือ มีหลักฐานยืนยันความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและเป็นลิขสิทธิ์ของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) โดยแท้จริง สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และคณะที่ปรึกษาจึงได้ตกลงทำสัญญาจ้าง **ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ** อดีตข้าราชการสำนักราชเลขาธิการ กรมศิลปากร และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเคยศึกษาด้านโบราณคดีระดับปริญญาตรีและโท จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยโลซานน์ สมาพันธรัฐสวิส ปัจจุบันเป็นนักวิชาการอิสระ

เป็นนักคิดนักเขียนคนสำคัญ และเป็นอาจารย์พิเศษให้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์ลำปาง และสถานศึกษาอีกหลายแห่งในภาคเหนือ โดยให้จัดตั้งทีมงานและร่วมกันเป็นคณะสำรวจตรวจสอบข้อมูล และเป็นคณะบรรณาธิการจัดทำต้นฉบับ ตรวจสอบความถูกต้องของการจัดทำต้นฉบับของฝ่ายศิลปกรรม ออกแบบรูปเล่มและพิสูจน์อักษรให้เรียบร้อยก่อนการจัดพิมพ์

คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือ และคณะวิจัยของ ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ ได้ร่วมมือในการทำงานอย่างแข็งขัน ในการรวบรวมเอกสารข้อมูล ออกพื้นที่ตรวจสอบตามวัดต่างๆ ในจังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย จนผลงานเป็นที่พอใจสำเร็จเป็นหนังสือตามที่ปรากฏ ๓ เล่มในชุดนี้ ส่วนเอกสารที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ และพระบรมราชวงศ์ที่ขาดความชัดเจน ก็ได้รับความอนุเคราะห์จากสำนักราชเลขาธิการด้วยดียิ่ง

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ขอกราบนมัสการ ขอบพระคุณ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร กรรมการมหาเถรสมาคม ที่พระคุณเจ้าโปรดเมตตารับเป็นองค์ประธานที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต ตลอดจนพระสังฆาธิการชั้นผู้ใหญ่ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ ภาค ๖ และภาค ๗ ซึ่งคลุมพื้นที่ในเขตภาคเหนือตอนบนทั้งหมด รวมทั้งเจ้าอาวาสวัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ยินดีให้แนะนำปรึกษาในการจัดทำหนังสือครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคณะที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส และ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ประธานคณะที่ปรึกษาสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ที่ได้ริเริ่มและจัดหาทุนเพื่อสนับสนุนในการจัดพิมพ์ และขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมบริจาคสมทบ รวมทั้ง ดร.เพ็ญสุภา สุขคตะ บรรณาธิการและคณะนักวิจัยเป็นอย่างสูงที่ทำให้การจัดทำหนังสือครั้งนี้เป็นผลสำเร็จ

อนึ่ง การจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” นี้ ใน ๑ ชุดได้จัดพิมพ์เป็นจำนวน ๓ เล่มเข้ากล่อง

เล่มที่ ๑ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี”**

เล่มที่ ๒ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำพูน เชียงใหม่”**

เล่มที่ ๓ ใช้ชื่อว่า **“ครูบาเจ้าศรีวิชัย : ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย”**

การจัดพิมพ์หนังสือครั้งนี้ สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้ร่วมกับ พระครูบรรพตพัฒนกิตติ์ เจ้าอาวาสวัดดอยติ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในการจัดหาเงินทุนเพื่อจัดพิมพ์ โดยได้เริ่มการจัดทำหนังสือนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ กระทั่งสำเร็จเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่มในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลาการจัดทำถึง ๖ ปี อันเป็นวาระพิเศษหรือศักราชที่ครบรอบ **“๑๔๐ ปีชาตกาลของครูบาเจ้าศรีวิชัย”** ซึ่งสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ถือว่าเป็นมงคลยิ่ง

หวังว่าหนังสือชุดนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อการสืบค้นรอยบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัยและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในรอยบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัยแก่ผู้อ่านได้อย่างลุ่มลึกตามสมควร หากมีข้อบกพร่องหรือมีข้อทักท้วงด้วยประการใดๆ สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ขอน้อมรับด้วยความเต็มใจยิ่ง

สมาคมชาวลำพูน

คณะกรรมการจัดทำหนังสือ

คณะที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต

๑. สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ ป.ธ.๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร **องค์ประธานที่ปรึกษาฝ่ายบรรพชิต**
๒. พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะใหญ่หนเหนือ วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
๓. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมฺมปญฺโญ ป.ธ.๕)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
๔. พระพรหมโมลี (สุชาติ ธมฺมรตโน ป.ธ.๙)	กรรมการมหาเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค ๕ วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร
๕. พระพรหมเสนาบดี (พิมพ์ ญาณวีโร ป.ธ. ๗, M.A.)	เจ้าคณะภาค ๗ วัดปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร
๖. พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ สุทสฺสโน ป.ธ.๖)	เจ้าคณะภาค ๖ วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงราย
๗. พระธรรมเสนานุวัตร (บำรุง ฐานุตฺตโร ป.ธ.๗)	รองเจ้าคณะภาค ๕ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก
๘. พระธรรมเสนาบดี (ธงชัย สุวณฺณสิริ ป.ธ.๗)	รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่
๙. พระเทพโกศล (สังวาลย์ พุรหฺมวณฺโณ ป.ธ.๖, M.A.)	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่
๑๐. พระเทพปริยัติ (สะอาด ขนฺติโก ป.ธ.๗)	เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดโพธารามมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่
๑๑. พระเทพสิทธินายก (ชื่น ปญฺญาธโร ป.ธ.๖)	เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงราย
๑๒. พระเทพรัตนนายก (จำรัส ทตฺตสิริ ป.ธ.๗)	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน
๑๓. พระเทพสิทธาคม วิ. (สาย กิตฺติปาโล)	เจ้าคณะจังหวัดตาก วัดท่าไม้แดง จังหวัดตาก
๑๔. พระราชปัญญาภรณ์ (สิงห์คำ ชยวโส ป.ธ.๙)	รองเจ้าคณะภาค ๖ วัดนางชี กรุงเทพมหานคร
๑๕. พระราชวรมุนี (พล อาภากโร ป.ธ.๙, Ph.D)	รองเจ้าคณะภาค ๖ วัดสังเวชวิศยาราม กรุงเทพมหานคร
๑๖. พระราชจินดานายก (คำอ้าย สิริธมฺโม)	เจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระเจดีย์ซาวหลัง จังหวัดลำปาง
๑๗. พระราชเขมากร (ประยุทธ ภูริทตฺโต ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมือง จังหวัดแพร่
๑๘. พระราชวิมลเมธี (บุญโรจน์ จนฺทปญฺโญ ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดสุโขทัย วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม จังหวัดสุโขทัย
๑๙. พระราชปริยัติ (สายัน อรินฺทโม ป.ธ.๙)	เจ้าคณะจังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา
๒๐. พระสุมณฑ์ศาสนกิตติ์ (อนันต์ จนฺทาโภ ป.ธ.๔)	เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุดอยกองมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คณะที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส

๑. นายวีระ โรจน์พจนรัตน์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๒. นายสด แดงเอียด	ที่ปรึกษาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
๓. พลตำรวจโท ดร. ระพีพัฒน์ ปาละวงศ์	อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
๔. พันตำรวจโท พงศ์พร พราหมณ์เสน่ห์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๕. ดร.วิเชียร รุจิธำรงกุล	ที่ปรึกษาสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
๖. นายณรงค์ อ่อนสะอาด	อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน
๗. นางสาวชวนคิด ณ ลำพูน	กรรมการมูลนิธิสถาบันครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดเชียงใหม่
๘. นายอุบลพันธุ์ ขันชะนึก	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่
๙. นางอุไรวรรณ์ เหลืองสกุล	อดีตนักวิชาการศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย
๑๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๒. อาจารย์ ดร.พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์	อาจารย์ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๓. อาจารย์ ดร.อนุกูล ศิริพันธุ์	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
๑๔. นายพงษ์เทพ มนัสตรง	ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน
๑๕. อาจารย์ วิสิทธิ์ คำปันศักดิ์	นายกกิตติมศักดิ์สมาคมชาวลำพูน
๑๖. นายไพรัตน์ นาคะป่า	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๗. นางจินดา นิธิปิติกาญจน์	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๘. ดร.กฤษฎาภรณ์ รุจิธำรงกุล	อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน
๑๙. ดร.อัญมณี วงศ์กาสิทธิ์	นายกสมาคมชาวลำพูน

คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือ

ดร. ชัยณรงค์ ณ ลำพูน	ประธานคณะกรรมการฯ
พันตรี บัญชา ชัยปฏิยุทธ	กรรมการ
ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ	กรรมการ
พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช	กรรมการ
พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล	กรรมการ
ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวยุภาภรณ์ นิรัญศิลป์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางชญาภา เนตรสุวรรณ	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะบรรณาธิการ

ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ	หัวหน้าคณะบรรณาธิการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์	นายภูเดช แสนสา
นายนเรนทร์ ปัญญาภู	นายศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี
นายอัฐพนธ์ บรรจงวุฒิ	นางสาวอรพิน สร้อยญาณะ
นายวิชิต เสนางาม	นางสาวสุวิมล จันทะระ

ฝ่ายศิลปกรรม ออกแบบรูปเล่ม และ พิสูจน์อักษร

นายปรัชญา วุฒิธำรง	นางสาววิภาวรรณ ไทยถานันดร์

สัมโมทนียกถา
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นพระมหาเถระ ผู้เป็นที่เคารพสักการบูชาของชาวล้านนาและประชาชนทั่วไป นับตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ตราบจนถึงปัจจุบัน แม้จะมรณภาพมาเป็นเวลากว่า ๘๐ ปีแล้ว ความศรัทธาก็มิได้เสื่อมถอยลงแต่ประการใด นับวันมีแต่จะเพิ่มมากขึ้นเป็นทวีคูณ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะท่านเป็นพระสุปฏิบัติ ปฏิบัติดีตามพระธรรมวินัย มีศีลาจารวัตรที่งดงาม อีกทั้งยังเป็นพระนักพัฒนาสำคัญรูปหนึ่งที่มากไปด้วยบุญบารมี เมื่อคิดการสิ่งใดอันจะเป็นประโยชน์แก่สังคม ประชาชน ประเทศชาติและพระศาสนา ก็สามารถทำให้สำเร็จได้โดยง่าย เพราะอาศัยกุศลเจตนาและความตั้งใจจริง ที่จะสืบสานพระปณิธานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในอันที่จะช่วยเผยแผ่พระศาสนา ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลาย จนได้รับการขนานนามว่า **"นักบุญแห่งล้านนา"**

ครูบาเจ้าศรีวิชัย พรั่งพร้อมด้วยคุณสมบัติมากหลาย อีกทั้งได้สร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาเป็นอเนกอนันต์ ท่านจึงชื่อว่าเป็น **"สังฆโสภณ ผู้ยังหมู่สงฆ์ให้งดงาม"** สมดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในสังฆโสภณสูตรว่า **"บุคคลใด เป็นผู้ฉลาดและกล้าหาญ เป็นผู้สดับมากและทรงจำมากเป็นผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมบุคคลเช่นนั้นนั่นเรียกว่าสังฆโสภณผู้ยังหมู่ให้งาม"**

ในการที่สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ได้รวบรวมและจัดทำหนังสือชุด **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ขึ้นเพื่อเป็นการเทิดทูนและยกย่องพระคุณของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ถือเป็นการเชิดชูปูชนียบุคคล บุคคลที่ควรบูชา ย่อมประสบสิ่งที่เป็นมิ่งมงคลแก่ชีวิต

ในที่สุดนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย จงอำนวยอวยพรให้ท่านผู้มีส่วนร่วมในบุญกุศลครั้งนี้ จงประสบความเจริญรุ่งเรืองด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ

(พระวิสุทธิวงศาจารย์)
เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
กรรมการมหาเถรสมาคม
วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

คำนิยม
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗

คำนิยมนี้ หมายความถึงข้อความที่แสดงถึงความนิยมยินดี ซึ่งส่งเสริมคำพูดให้หนังสือที่นักปราชญ์หรือบัณฑิตคิดหรือเขียนขึ้นมา ทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งนั้นๆ **อุปมาเหมือนทองคำ** เมื่อคนไม่รู้จักทองคำ เขาก็ย่อมไม่สนใจ เขาย่อมรู้จักว่าเป็นของธรรมดา เมื่อเราแนะนำเขาว่าสิ่งนี้คือทองคำ ชาวโลกถือเอาว่าเป็นของมีค่าในโลกนี้ เขาย่อมรู้จัก ย่อมมีความสนใจในสิ่งนั้น **จริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เหมือนกัน ท่านเป็นสาวกรูปหนึ่งขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ท่านบังเกิดขึ้นในโลก ทั้งเป็นบุคคลที่ทำตนให้เป็นสาวกสุปฏิปันโน คือ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

สำหรับครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นท่านมีศีลาจารวัตรอันดีงามอย่างนี้ เป็นบุคคลผู้ปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ชาวล้านนา เป็นผู้สร้างศาสนวัตถุหลายอย่างที่เราเห็นได้ประจักษ์ในปัจจุบัน เช่น ๑. วิหารหลวงวัดพระสิงห์ ๒. ทางขึ้นดอยสุเทพ ๓. วิหารพระเจ้าตนหลวงวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ๔. วัดบ้านปาง เป็นต้น และที่อื่นๆ อีกมากมาย **ไม่ว่าท่านประสงค์จะทำสิ่งใด สิ่งเหล่านั้นล้วนแต่สำเร็จได้ตามความประสงค์ของท่าน นี้เป็นเพราะท่านมีศีลาจารวัตรดีงาม** เราท่านทั้งหลายย่อมจะรู้จักคุณของท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างลึกซึ้งขึ้นไปอีก ซึ่งจะมีพรรณนาไว้มากหลายในหนังสือฉบับนี้

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยอานุภาพแห่งบุญที่คณะกรรมการผู้ดำเนินการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ได้คิดได้กระทำให้เป็นไป ขอให้สิ่งที่ท่านทั้งหลายตั้งใจชอบ ประกอบด้วยธรรม ขอให้สิ่งนั้นจงสำเร็จสมดั่งมโนมัย ความปรารถนาของเราและความปรารถนาของท่านทั้งหลายมีด้วยประการฉันใด ความปรารถนาอันมีมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ เป็นต้นเหล่านั้น จงพลันสำเร็จตามมโนปณิธานของท่านทั้งหลายทุกประการ เทอญ ฯ

(พระพรหมมงคล)
ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๗
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร

สัมโมทนียกถา
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน

ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา **นักบุญหรือครูบาต้นแบบแห่งเมืองลี้ จังหวัดลำพูน** ได้อุทิศชีวิตมอบกายถวายเป็นพุทธบูชา จนเป็นที่ประทับใจและเชื่อถือศรัทธาของประชาชน จนยอมรับว่าเป็นบุคคลมหัศจรรย์ เป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณ สำหรับผู้ต้องการบุญและสร้างบารมี

สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือ โดยเฉพาะ **ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พร้อมครอบครัว และกัลยาณมิตร ถือว่าเป็นผู้มีศรัทธาแรงกล้าในการเผยแพร่ผลงานและบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ ถวายเป็นเถรบูชา แสดงออกซึ่งกตัญญูกตเวทิตาต่อองค์ครูบาเจ้าศรีวิชัย** พระผู้สร้างคุณูปการแก่ประเทศชาติบ้านเมือง และพระพุทธศาสนาอย่างมากมาย และจะช่วยกันผลักดันให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย พระมหาเถระชาวล้านนา จังหวัดลำพูน ได้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ให้เกียรติคุณบารมีธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยปรากฏสู่สายตาชาวโลกอย่างกว้างขวางตลอดไป

จึงขออนุโมทนาบุญกุศลต่อ ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน และคณะเป็นอย่างยิ่งที่ได้เสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่มหาชน ขอผลานิสงส์แห่งการนี้จงสัมฤทธิ์ต่อท่านและคณะดังปรารถนาจงทุกประการ

ขอเจริญพร

(พระเทพรัตนนายก)
เจ้าคณะจังหวัดลำพูน
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร

คำปรารภ
องคมนตรี

ครูบาเจ้าศรีวิชัยคือพระผู้ประเสริฐ เป็นที่เคารพยกย่องของชาวล้านนาและชาวไทยทั่วประเทศว่า เป็นบุคคลผู้มีความเสียสละอย่างสูงสุด เสียสละทั้งแรงกาย แรงใจ ทุ่มเทสติปัญญา เพื่อพัฒนางานพระพุทธศาสนาด้วยความมุ่งมั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะตามวัดต่าง ๆ ทั่วล้านนา

วัตรปฏิบัติตามแนวทางสายครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นนี้ ถือเป็นกุศโลบายในการรักษาสมดุลขององค์ประกอบพระพุทธศาสนาซึ่งมีแกนหลักอยู่ ๕ ด้านคือ *ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ* สองด้านสุดท้ายนี้ถือเป็นเครื่องส่งเสริมยึดโยงจรรโลงจิตใจให้ฝักใฝ่ในธรรมได้ประการหนึ่ง

ดังที่ทราบกันดีว่า อานิสงส์ของการสร้างวิหาร หรือการให้ทานด้วยวิหารนั้นจัดอยู่ในประเภท *"อาวาสทาน"* อันประกอบด้วยอาคารพุทธสถานที่อยู่ภายในวัด เช่น วิหาร หอไตร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ ฯลฯ อาวาสทานนี้ถือเป็นอิสระกว่าทานทั้งปวงในฝ่ายพระสูตร ตรงกันข้ามกับ *"จีวรทาน"* ถือเป็นทานอันประเสริฐในฝ่ายพระวินัย บุคคลใดถวายอาวาสทานแด่สงฆ์ สมเด็จพระศาสดาจารย์ตรัสว่า

"บุคคลนั้นได้ชื่อว่าให้ซึ่งอายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณอันประเสริฐ ผู้ให้วิหารนั้นจักได้เสวยยิ่งซึ่งบริโภคสมบัติทั้งหลายอันเป็นที่รื่นรมย์ใจในภพชาติทั้งปวง"

สิ่งปลูกสร้างเหล่านี้หาใช่ตัวแทนความเจริญทางวัตถุไม่ หากแต่เป็นสัญลักษณ์ของการสถาปนาหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่ชุมชนในสังคมที่ห่างไกลวัดวาอาราม อีกทั้งยังเป็นการเดินตามรอยพระบาทของพระบรมศาสดาด้วยความศรัทธาอย่างสูงสุด

โดยเฉพาะบทบาทของครูบาเจ้าศรีวิชัยในด้านการนำผู้คนจากทั่วทุกสารทิศช่วยกันสร้างทางขึ้นดอยสุเทพผลงานชิ้นเอกอุ ระยะทางจากตอนล่างไปถึงพระธาตุดอยสุเทพ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ก่อสร้างวัดไว้เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์จำนวน ๔ แห่ง เรียงรายอยู่ริมทางตั้งแต่จุดเริ่มของถนนไปจนถึงยอดดอยสุเทพ ได้แก่ วัดศรีโสดา วัดสกิทาคามี (วัดผาลาด) วัดอนาคามี และวัดอรหันตา (วัดพระธาตุดอยสุเทพ) เพื่อจะสื่อความหมายถึงขั้นตอนแห่งการบรรลุธรรมจากขั้นโสดาบันจนถึงการบรรลุอรหัตผล อันเป็นเป้าหมายสู่การพ้นทุกข์เข้าพระนิพพาน ยอดปรารถนาอันสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

คุณูปการอันใหญ่หลวงของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นมากเกินจะคณานับ แม้ว่าตัวท่านจะลับลาโลกนี้ไปแล้วนานหลายทศวรรษ แต่นามและความดีของท่านยังคงจารึกอยู่กลางหัวใจคนล้านนาอย่างไม่มีวันลืมเลือน

ขอแสดงความยินดีและอนุโมทนาต่อสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ที่ทุ่มเทความพยายามในการที่จะสืบค้นประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยในทุก ๆ มิติ อย่างรอบด้าน เปิดมุมมองใหม่ในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างเป็นระบบระเบียบด้วยหลักฐานข้อมูลที่น่าสนใจ **สมเกียรติภูมิและทรงคุณค่าต่อการยกย่อง เชิดชู บุคคลผู้ที่ชาวล้านนาให้ความเคารพอย่างสูงสุดผู้มีนามว่า "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"**

(นายพลากร สุวรรณรัฐ)
องคมนตรี

คำนิยม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ครูบาเจ้าศรีวิชัย นอกจากจะเป็นนักบุญแห่งล้านนาแล้ว ยังเป็นปูชนียบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักพัฒนา เนื่องจากท่านได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ เช่น การก่อสร้างและบูรณะวัด พระอาราม ศาสนสถาน โบราณสถาน รวมกว่า ๒๐๐ แห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นผู้นำชาวบ้านร่วมแรงและงบประมาณในการสร้างถนนขึ้นสู่ดอยสุเทพระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร ซึ่งไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการ ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนได้สักการะกราบไหว้รำลึกถึงพระคุณและคุณงามความดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมนำมาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน

หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ชุดนี้ เป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะนอกจากจะได้ถ่ายทอดคุณงามความดีและอัตชีวประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว **ยังเป็นหนังสือวิชาการด้านประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีการรวบรวมข้อมูลและหลักฐานจากหลากหลายแหล่ง มีการชำระเหตุการณ์ประวัติศาสตร์** ชื่อบุคคล สถานที่ ซึ่งนักเรียน นักศึกษา จะนำข้อมูลไปสังเคราะห์ต่อยอดในการศึกษาวิจัยทางวิชาการประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ อาทิ พุทธศาสนา ความเชื่อ ประเพณี สังคม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ชาติไทย

ในนามกระทรวงวัฒนธรรม กระผมขอขอบคุณสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และหน่วยงานที่สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” และขอชื่นชมคณะกองบรรณาธิการที่ร่วมใจกันทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นข้อมูลสำคัญของชาติไทยปรากฏต่อสายตาท่านผู้อ่าน และเกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษาหลายด้าน

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยม
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี พ.ศ. ๑๘๐๐ นับถึงปีนี้ (พ.ศ. ๒๕๖๐) ก็เป็นระยะเวลาถึง ๗๖๐ ปี การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อาศัยพระสงฆ์เป็นหลัก ซึ่งพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เป็นพระสุปฏิบัติเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาคือความเชื่อและปสาทะคือความเลื่อมใส ที่พวกเราได้รู้จักและได้มีโอกาสได้กราบไหว้และบูชามีหลายรูป มีทุกภาคของประเทศ โดยภาคใต้ก็มีหลวงปู่ทวด หรือสมเด็จเจ้าพะโคะ วัดราษฎร์บูรณะ (วัดช้างให้) จังหวัดปัตตานี ภาคกลางก็มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พฺรหฺมรํสี) วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร และภาคเหนือมี **ครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน อายุ ๖๐ ปีเศษ มีชีวิตอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๒** ทั้ง ๔ รูปนี้เป็นพระมหาเถระมีข้อวัตรปฏิบัติที่งดงาม มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส

ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา เป็นพระมหาเถระที่พุทธบริษัทให้ความเคารพศรัทธาอย่างสูง **โดยเฉพาะพี่น้องภาคเหนือหรือชาวล้านนาไม่มีใครที่ไม่รู้จักครูบาเจ้าศรีวิชัย** เพราะท่านเป็นพระนักพัฒนา ได้สร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อศาสนจักรและอาณาจักรไว้มากมาย พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระพรหมมังคลาจารย์ หรือหลวงพ่อปัญญานันทะ ได้กล่าวยกย่องว่า *“พระศรีวิชัย คือพระแท้ของพระพุทธเจ้า”* และหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้กล่าวยกย่องว่า *“พระศรีวิชัย คือพระโพธิสัตว์มาเกิด”* **นับว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นต้นแบบ เป็นแบบอย่าง และเป็นทิฏฐานุคติให้แก่พุทธบริษัทอย่างแท้จริง**

เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่**สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) อันเป็นจังหวัดที่เป็นมาตุภูมิของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ซึ่งมี ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน อดีตนายกสมาคมชาวลำพูน ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ขึ้น เพื่อยกย่องเชิดชูครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้รู้และปฏิบัติตามวัตรปฏิบัติของท่าน โดยได้รวบรวมประวัติและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ในหนังสือชุดนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพุทธบริษัทและผู้ที่สนใจทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ในนามสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขอแสดงความชื่นชมยินดีกับสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ขอให้การจัดพิมพ์หนังสือชุด “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ด้วยเจตนาที่เป็นมหากุศล ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้อที่ว่าการมีส่วนร่วมครั้งนี้ ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

พันตำรวจโท

(พงศ์พร พราหมณ์เสน่ห์)
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

คำนิยม
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการยกย่องจากศรัทธามหาชนชาวล้านนาว่าเป็น **"นักบุญแห่งล้านนาไทย"** และจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ผู้เป็น**สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๐ ว่า "เป็นพระอ่อนโยน ไม่ใช่ผู้ถือกระด้าง..."** และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ **สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๔ ว่า "เป็นภิกษุที่ดีมากและได้รักษาสัญญาเป็นอันดีจนตลอดชนม์ชีพของท่าน..."** และสมเด็จพระญาณสังวร สกลมหาสังฆปริณายก **สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ ว่า "นับเป็นบุญของฉันเหมือนกันที่ได้มีโอกาสพบนักบุญองค์นั้น"** และนอกจากนั้นท่านปัญญานันทภิกขุแห่งวัดชลประทานรังสฤษดิ์ ยังยกย่องว่า **"เป็นพระแท้ของพระพุทธเจ้า ชีวิตท่านเป็นอยู่เพื่องานอันเป็นสาธารณะถ่ายเดียว"**

แต่ตลอดชีวิตสมณเพศในระยะเวลาเกือบ ๓๐ ปี ของครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับต้องอธิกรณ์ถึง ๖ ครั้ง ทั้งถูกกักขังและรอนแรมลงไปรับการสอบสวนจากคณะสงฆ์ชั้นสูงสุดที่กรุงเทพฯ ถึง ๒ ครั้ง และพ้นมลทินในที่สุด ก่อนมรณภาพเพียง ๓ ปี โดยมูลเหตุสำคัญเกิดจากการที่ในช่วงชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองประเทศราชอยู่ภายใต้การปกครองของสยามประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๓๑๗-๒๔๔๒ และเปลี่ยนฐานะเป็นการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๗๕ และ**รัฐบาลสยามได้ทำการปฏิรูปคณะสงฆ์ทั่วประเทศให้เป็นหนึ่งเดียว ด้วยการออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) โดยรวมศูนย์อำนาจไปขึ้นกับมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัตินี้ มีผลต่อสงฆ์ทั่วประเทศให้ปฏิบัติตาม และให้ยกเลิกจารีตดั้งเดิมของท้องถิ่น**หากขัดกับพระราชบัญญัติ ในขณะที่กุศโลบายสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิรูปศาสนาด้วยการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ คือ *การส่งเสริมให้พระภิกษุในแต่ละท้องถิ่น ได้เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ และถวายสมณศักดิ์เมื่อกลับไปปกครองคณะสงฆ์ท้องถิ่นของตน จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า สภาพสังคมล้านนาในช่วงชีวิตครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๑ – ๒๔๘๒ เป็นสังคมช่วงเปลี่ยนผ่านจากวัฒนธรรมล้านนาไปสู่สังคมที่เป็นระบบระเบียบเดียวกันกับกรุงเทพฯ ทำให้เกิดเรื่องความไม่เข้ากันระหว่างการใช้ระเบียบสงฆ์ดั้งเดิมและแบบใหม่*

โดยในกรณี**ครูบาสมณะ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนมรณภาพท่านได้แต่งตั้งให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเจ้าหัวหมวดอุโบสถปกครองสงฆ์สืบไปตามจารีตเดิม ทว่าทางคณะสงฆ์ส่วนกลางได้แต่งตั้งพระครูมหารัตนากร เป็นเจ้าคณะแขวงลี้ขึ้นแทนครูบาสมณะที่มรณภาพ อำนาจในการเป็นอุปัชฌาย์ของท่านทั้งสองจึงซ้อนทับกันอยู่** ส่วนบรรยากาศทางสังคมที่ผู้คนจำนวนมากตื่นตัวในความเป็นประชาธิปไตย ทำให้บทบาททางสังคมของครูบาเจ้าศรีวิชัยขยายเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคณะสงฆ์ส่วนกลาง ดังที่ปรากฏในหนังสือซึ่งเจ้าคณะมณฑลพายัพมีไปถึงอธิบดีกรมธรรมการ กระทรวงธรรมการ ว่า *"...ย่อมทำให้ชาวพื้นเมืองเห็นว่าพระศรีวิชัยมีอำนาจยิ่งกว่าคณะสงฆ์ จนมีคำพูดขึ้นว่า อีก ๔ ปีข้างหน้า พวกพระครูจะถูกล่องลงใต้*

*พระศรีวิชัยจะว่าที่แทนเจ้าคณะทั่วไปในพื้นที่พายัพ...”*ซึ่งทั้งนี้เหตุการณ์ความขัดแย้งได้ยุติลง **เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยลงชื่อยินยอม ว่าจะปฏิบัติตามกฎหมายคณะสงฆ์ส่วนกลาง**

พระธรรมราชานุวัตร อดีตเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ เชียงใหม่ ได้แจกแจงถึงสาเหตุไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ว่า **สมัยนั้นเป็นสมัยที่นำระบอบใหม่มาใช้แทนระบอบเก่า ย่อมมีการขัดกันขึ้นบ้าง**แม้ในชนที่เจริญแล้ว ยิ่งในชนที่ยังไม่เจริญ ยังยึดมั่นในของเก่าก็ยิ่งถูกขัดขวางมาก **สมัยนั้นถึงกับบางคนมีความเห็นว่า คณะสงฆ์นำเอาลัทธิศาสนาอื่นมาลบล้างพระพุทธศาสนา ท้องถิ่นก็มี โดยที่ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายที่อยู่ใต้บริหารก็ยังไม่เข้าใจซาบซึ้งในระบอบใหม่** เมื่อเบื้องบนสั่งมาอย่างไร ฝ่ายบริหารเบื้องล่างก็ทำตามโดยต่างก็หาเข้าใจในเรื่องนั้นดีพอไม่ แม้ระบอบนั้นจะดีแสนดี ถ้าขาดความเข้าใจเสียแล้วก็อาจจะถูกหาว่าเป็นของเสียก็ได้ และแม้ท่านจะมองว่าของใหม่เป็นของดี ของเก่าเป็นของไม่ดี อย่างไรก็ตาม ท่านก็ทิ้งคำลงท้ายไว้อย่างน่าสนใจว่า *“...อยากให้เหตุแห่งความขัดแย้งเป็นเพียงประวัติศาสตร์ที่ถูกบันทึกไว้ ขอให้เรื่องเช่นนี้ผ่านไปเสีย เหลือแต่คุณงามความดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยเท่านั้น”*

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักถูกขนานนามว่า **“ต๋นบุญ” (ตนบุญ) โดยเป็นบรรพชิตที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษ กล่าวคือมีความเคร่งครัดในศีลาจารวัตร มีความสามารถในการสร้างผลงานด้านศาสนกิจให้สำเร็จลุล่วง ก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่ทุกกลุ่มชน สามารถเป็นศูนย์รวมจิตใจผู้คนทุกหมู่เหล่า โดยแม้ในวิกฤตการณ์ต้องอธิกรณ์เกือบ ๓๐ ปีชีวิตในสมณเพศ** ท่านยังใช้**วิกฤตเป็นโอกาสในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนาโดยการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆ ในล้านนามากกว่า ๑๐๐ วัด**

การบำเพ็ญบารมีเช่นนี้ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้รับการยกย่องว่าเป็น **“นักบุญแห่งล้านนาไทย”** และในฐานะที่ท่านถือกำเนิดในจังหวัดลำพูนจึงได้รับการยกย่องจากชาวลำพูนว่าเป็น **“นักบุญแห่งล้านนาไทย ศรีหริภุญชัย”** ดังนั้นการที่**สมาคมชาวลำพูนโดย ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน** ประธานที่ปรึกษาสมาคมและคณะ**ได้จัดให้มีการตรวจสอบและรวบรวมหลักฐานทุกด้านที่เกี่ยวพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัย** จัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน และเก็บรวบรวมหลักฐานไว้เป็นสมบัติของแผ่นดินที่พิพิธภัณฑ์ของมูลนิธิครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งที่ลำพูน และเชียงใหม่ จึงเป็นคุณูปการยิ่งต่อการเชิดชูครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในฐานะอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน จึงขอผลานิสงส์แห่งการนี้จงพลันสำเร็จและ**อำนวยสุขสถาพรแด่ทุกท่านที่จัดทำ และทุกท่านที่ได้อ่านและศึกษาเรื่องราวแห่งครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ศรีหริภุญชัย ทุกประการเทอญ**

ดิเรก ก้อนกลีบ

ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน

บรรณาธิการแถลง

การจัดทำต้นฉบับหนังสือเรื่อง **"ครูบาเจ้าศรีวิชัย"** ชุดนี้ ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจาก ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน ด้วยการประสานผ่าน พันตรีบัญชา ชัยปฏิยุทธ ในนามของคณะกรรมการที่ปรึกษา สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ให้ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ในฐานะหัวหน้าคณะนักวิจัย ซึ่งมีผู้ร่วมทีมงานที่เป็นทั้งนักวิจัยหลักและผู้ช่วยนักวิจัย ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์ อาจารย์ภูเดช แสนสา นายนเรนทร์ ปัญญาภู นายศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี นายอัฐพนธ์ บรรจงวุฒิ นางสาวอรพิน สร้อยญาณะ นายวิชิต เสนางาม และนางสาวสุวิมล จันทะระ โดยหนังสือชุดนี้แยกเป็น ๓ เล่ม แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนหลัก ๆ ได้แก่

เล่มที่ ๑ นำเสนอเรื่อง**สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี** เล่มแรกนี้แบ่งออกเป็น ๓ บท บทที่ ๑ ว่าด้วยสิริชีวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย นับแต่ชาติกำเนิดจนถึงมรณภาพ บทที่ ๒ ว่าด้วย วัตรปฏิบัติ และหลักธรรมคำสอน บทที่ ๓ ว่าด้วย มงคลบารมี บทนี้จำแนกแยกย่อยออกไปเป็นเรื่อง **กู่บรรจุอัฐิ อนุสาวรีย์ สารูป สหธรรมิก และศิษยานุศิษย์ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

การเรียบเรียงหนังสือเล่มแรกนี้ ข้าพเจ้าและคณะทำงานเริ่มศึกษาวิจัยด้วยการรวบรวมหนังสือและเอกสารที่มีผู้เขียนถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ทุกประเภทมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ใหม่ทั้งหมดอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกสารชั้นต้นที่เขียนขึ้นร่วมสมัยกับยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตเป็นหลัก ประกอบกับการใช้เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ที่ลงเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยบทสัมภาษณ์ที่ได้มาจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

หลังจากที่ข้าพเจ้าและคณะทำงานได้ลงพื้นที่สำรวจสถานที่ที่เกี่ยวเนื่องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยทั่วทุกจังหวัดในล้านนา ได้สัมภาษณ์บุคคล ได้ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารประเภทตำนาน บันทึก เอกสารโต้ตอบจำนวนมากแล้ว ข้าพเจ้าได้นำข้อมูลชุดใหม่ที่เรียบเรียงนั้นมาเข้าสู่เวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างเข้มข้นระหว่างคณะนักวิจัยกับคณะผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจากหลายภาคส่วนหลายครั้งหลายคราว เพื่อให้เกิดความรอบคอบและรัดกุมในด้านการระบุปีศักราช รวมถึงนามเฉพาะของบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ต่าง ๆ

ปัญหาที่พบในการวิจัยครั้งนี้คือ หนังสือที่เขียนประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ผ่านมาแม้จะมีจำนวนมาก แต่กลับพบว่าเนื้อหาหลายตอนมิได้สอดคล้องเป็นเอกฉันท์ไปในทางเดียวกัน ไม่ว่าเรื่องศักราชปีที่ท่านกำเนิด วันเดือนปีที่มรณะ เชื้อสายชาติพันธุ์บรรพบุรุษของครูบาเจ้าศรีวิชัย จำนวนวัดที่ก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นปริศนาหรือเป็นโจทย์ที่ทำให้คณะทำงานต้องใช้เวลาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในเรื่องปลีกย่อยทั้งหมดนั้นอย่างละเอียดลออ

อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบข้อมูลใหม่หลายประเด็น อาทิเช่น การไขปริศนาเรื่องศักราชปีเกิดที่สับสนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๐ กับ ๒๔๒๑ การค้นพบคำตอบเรื่องวันมรณภาพระหว่างวันที่ ๒๐, ๒๑ กุมภาพันธ์ กับวันที่ ๒๒ มีนาคม พระอุปัชฌาย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยตอนบรรพชาเป็นสามเณร นามของพระกรรมวาจารย์ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบท คร่าว (กวีนิพนธ์ล้านนา) ว่าด้วยการเคลื่อนศพครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดบ้านปางไปวัดจามเทวีในปี ๒๔๘๙ ซึ่งต้องแวะพักตามวัดต่าง ๆ เอกสารสำคัญที่

พระเทพเวที (อาจ อาสภมหาเถระ) ขอพระราชทานเพลิงศพให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เอกสารการประชุมรัฐสภาเรื่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ขอให้รัฐบาลส่งแพทย์ผู้เชี่ยวชาญรักษาอาการอาพาธให้แก่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เอกสารโต้ตอบระหว่างศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี กับหลวงศรีประกาศและผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ว่าด้วยการจัดสร้างอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่างปี ๒๔๙๙ ถึง ๒๕๐๖ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้ยังไม่เคยได้รับการเผยแพร่ตีพิมพ์ในเอกสารเล่มใดมาก่อน

ส่วนหนังสือเล่มที่ ๒ และเล่มที่ ๓ เป็นเรื่องการ**ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดต่างๆ ประกอบด้วย จังหวัดลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย** คณะนักวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งสิ้นจำนวนไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ วัด แต่สามารถคัดกรองเฉพาะวัดที่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในทางใดทางหนึ่งว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแท้จริง โดยในแต่ละจังหวัดได้จัดเรียงแยกประเภทของวัดเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่กลุ่มแรก ปรากฏรายชื่อวัดในบัญชีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยลงลายเซ็นจัดทำขึ้นเองในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๗๘ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ผู้สำเร็จราชการในพระองค์ (ดังรายละเอียดได้กล่าวถึงแล้วในคำนำของสมาคมชาวลำพูน) กลุ่มที่สอง คือกลุ่มวัดที่พบหลักฐานลายลักษณ์มีการบันทึกในคัมภีร์ใบลาน ปั๊บสา จารึกบนแผ่นปูน แผ่นไม้ เก็บรักษาตามวัดต่างๆ และกลุ่มสุดท้ายคือ วิเคราะห์จากรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมสำหรับวัดที่เหลืออีกประมาณ ๖๐ กว่าแห่ง ซึ่งข้อมูลยังคลุมเครือหรือไม่มีหลักฐานชัดเจนมากพอก็มิได้ตัดทิ้ง แต่ได้รวบรวมจัดทำหมายเหตุเป็นข้อสังเกตไว้ในภาคผนวก เผื่อว่ามีผู้สนใจนำไปใช้ศึกษาค้นคว้าต่อยอดในอนาคต

การเรียบเรียงข้อมูลวัดแต่ละแห่ง คณะนักวิจัยทำการศึกษาทั้งประวัติความเป็นมาของวัด รายนามเจ้าอาวาสจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ควบคู่ไปกับการศึกษาที่เน้นผลงานการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะของครูบาเจ้าศรีวิชัยและคณะศิษยานุศิษย์ในวัดนั้นๆ เป็นการเฉพาะเจาะจง ว่ายังมีร่องรอยอะไรหลงเหลืออยู่บ้าง เสนาสนะหลังไหนเป็นฝีมือดั้งเดิม หลังไหนได้รับการซ่อมแซมใหม่ หลังไหนรื้อไปแล้ว ฯลฯ ด้วยการเปรียบเทียบภาพถ่ายปัจจุบันกับภาพถ่ายเก่า ในส่วนนี้ได้วิเคราะห์เรื่องรูปแบบศิลปกรรม ผังอาคาร ฝีมือช่าง รสนิยม บทบาทของสล่า (นายช่าง) การเลือกสรรวัสดุ การใช้สัญลักษณ์ขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น รูปเสือ นกยูง ลายดอกสับปะรด ฯลฯ พร้อมกันนี้ได้จัดทำแผนที่และแผนผังอาคารระบุพิกัดสถานที่ตั้งของวัด กับเสนาสนะที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการตามรอยจาริกแสวงบุญของสาธุชน

วัตถุประสงค์หลักของการที่สมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) มอบหมายให้คณะนักวิจัยเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ นอกเหนือไปจากการเก็บรวบรวมและชำระสะสางข้อมูลในทุกๆ มิติที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อเรียบเรียงขึ้นใหม่คล้ายเป็น **“สารานุกรมสืบค้นเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัย”** อย่างละเอียดแล้วนั้น ยังมีจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อให้ข้อมูลนี้กระจายเผยแพร่ไปสู่ผู้อ่านทุกระดับชั้นในวงกว้างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ได้จำเพาะเจาะจงเฉพาะสถาบันการศึกษาหรือกลุ่มนักวิชาการเท่านั้น คณะทำงานจึงได้ลงความเห็นว่า การอ้างอิงด้วยการใส่เชิงอรรถท้ายหน้าหรือท้ายบทนั้น อาจทำให้งานเขียนมีลักษณะเป็นงานวิชาการที่ดูยุ่งยากและซับซ้อนเกินไปสำหรับประชาชนวงกว้าง จึงได้รวบรวมหลักฐานที่ใช้อ้างอิงทั้งหมดใส่ไว้ที่ท้ายเล่มในรูปแบบบรรณานุกรม ในขณะเดียวกัน ทุกตอนในแต่ละบทที่มีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูลสำคัญที่ได้มา คณะนักวิจัยได้เขียนอธิบายไว้เบื้องต้นว่าได้ข้อมูลมาจากเอกสารเล่มไหนหรือจากการสัมภาษณ์ใครก่อนแล้วทุกครั้ง

ในส่วนของภาพประกอบ จำนวนมากกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ที่ตีพิมพ์ในหนังสือชุดนี้ เป็นผลงานการถ่ายภาพของคณะนักวิจัย ซึ่งทำในนามของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ส่วนที่เหลืออีก ๑๐ เปอร์เซ็นต์นั้น มีทั้งภาพถ่ายเก่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ได้รับการเผยแพร่ต่อ ๆ กันมาตามสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์อยู่แล้ว และมีทั้งการได้รับความอนุเคราะห์เพิ่มเติมจากเครือข่ายในพื้นที่ที่คณะนักวิจัยได้ประสานงาน

ข้าพเจ้าขอนมัสการกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระทุกรูปที่กรุณาอนุเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียด กอปรด้วย พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล จังหวัดพะเยา พระครูนิวิฐธรรมโชติ เจ้าอาวาสวัดจามเทวี พระครูสิริสุตาภิมณฑ์ (Ph.D) เจ้าคณะอำเภอทุ่งหัวช้าง วัดห้วยห้าง พระครูปริยัติรังสรรค์ (รังสรรค์ ธีรวฑฺฒโน ป.ธ.๔, พธ.บ., รป.ม.) เจ้าอาวาส วัดบ้านโฮ่งหลวง พระปลัดจรินทร์ ธมฺมวโร เจ้าอาวาสวัดศรีดอนไชย พระวิชยุทธ อินฺทปญฺโญ วัดทาดอนชัย พระสกล ฐานวโร เจ้าอาวาสวัดบ้านปาง และพระคุณเจ้าทุกรูปที่มิอาจเอ่ยนามได้หมดในที่นี้

ในส่วนของฆราวาสนั้น ขอขอบคุณ คณะกรรมการอำนวยการจัดทำหนังสือของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร) ที่ข้าพเจ้าได้เข้ามาร่วมทีมงานและร่วมทำงานกันมาอย่างเข้มแข็งตลอดระยะเวลา ๓-๔ ปีที่ผ่านมา กอปรด้วย ดร.ชัยณรงค์ ณ ลำพูน พันตรี บัญชา ชัยปฏิยุทธ ดร. ดิเรก ก้อนกลีบ พลเอก สุนัย สัมปัตตะวนิช พลเอก ธรรมรัชต์ เจริญกุล เจ้าป้าชวนคิด ณ ลำพูน คุณยุภาภรณ์ นิรัญศิลป์ และคุณชญาภา เนตรสุวรรณ

นอกจากนี้ยังขอขอบคุณผู้มีส่วนช่วยเหลือในการให้คำแนะนำด้านข้อมูล อนุเคราะห์หลักฐานเอกสารชั้นต้น ช่วยปริวรรตตัวอักขระธัมม์ล้านนา แลกเปลี่ยนมุมมององค์ความรู้ รวมทั้งเอื้อเฟื้อด้านการประสานงาน นำทางลงสำรวจพื้นที่ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ร่วมกับคณะนักวิจัย ประกอบด้วย คุณอินสนธิ์ วงค์สาม คุณประสงค์ ปัญญาเพชร ดร.พรศิลป์ รัตนชูเดช คุณศรีเลา เกษพรหม คุณวรชาติ มีชูบท ศาสตราจารย์ ดร.แคทเทอรีน บาววี คุณชัดชาญ เอกชัยพัฒนกุล คุณศิริพร ภาณุรัตน์ คุณเบญจวรรณ พลประเสริฐ พันโทสุวรรณ สุวรรณจักร์ ว่าที่ร้อยเอก ดร.อัครินทร์ พงษ์พันธ์เดชา เรือเอก เหมันต สีหศักกพงศ์ สุนทร คุณชัยวุฒิ ไชยชนะ คุณวิฐูร บัวแดง คุณไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว ดร.สุวิภา จำปาวัลย์ ดร.อินทนันท์ จันปวนหาร คุณณัฐพงศ์ ดวงแก้ว คุณดิเรก อินจันทร์ คุณยงยุทธ ส่งเกษมสุข คุณภัทระ ฉลาดแพทย์ คุณบุญวรรณี วิริยะ คุณจักรพงษ์ ปงกันคำ คุณจิรกาล สุพรรณรัตน์ คุณบัญญัติ ยะวัน คุณเทอดศักดิ์ จันเสวี คุณมงคล ประกอบการ คุณวาริต แจ่มใส คุณนริศ จรัสจรรยาวงศ์ คุณเกริก อัครชิโนเรศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง คุณมานพ กาบเป็ง คุณอนันตชัย นิมมานเหมินท์ คุณนัฐกรณ์ ไชยชนะ คุณบารเมศ วรรณสัย และผู้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในทุก ๆ ด้านอีกจำนวนมาก ซึ่งมิอาจกล่าวรายนามได้ครบถ้วน ที่มีส่วนรังสรรค์ให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จสมดั่งเจตนาในการดำริจัดพิมพ์ของสมาคมชาวลำพูน (กรุงเทพมหานคร)

ท้ายที่สุดนี้ หากจะมีสิ่งหนึ่งประการใดที่อาจผิดพลาด ขาดความสมบูรณ์ ข้าพเจ้าในฐานะบรรณาธิการ ขอน้อมรับคำติชมแก้ไขนั้นไว้ทุกประการ

ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ
บรรณาธิการ

หน้า

บทที่ ๔ ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย ๓๓

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล ๓๙

๑.	วัดบ้านร้อง (พระธาตุสันต้นธง)	อำเภอเมือง	๔๑
๒.	วัดพระธาตุดอยน้อย	อำเภอเกาะคา	๔๓
๓.	วัดทุ่งงามหลวง (ทุ่งงำแพะ)	อำเภอเสริมงาม	๔๘
๔.	วัดดอยป่าตาล (พระธาตุม่อนงัวนอน)	อำเภอเถิน	๕๐

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ๕๕

๕.	วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	อำเภอเมือง	๕๕
๖.	วัดพระธาตุเสด็จ	อำเภอเมือง	๖๑
๗.	วัดพระบาท	อำเภอเมือง	๖๓
๘.	วัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน	อำเภอเมือง	๖๘
๙.	วัดนาก่วมใต้	อำเภอเมือง	๗๑
๑๐.	วัดแม่กืย	อำเภอเมือง	๗๓
๑๑.	วัดพระธาตุจอมปิง	อำเภอเกาะคา	๗๕
๑๒.	วัดนาเอี้ยง	อำเภอเสริมงาม	๘๐
๑๓.	วัดผาลาด	อำเภอเสริมงาม	๘๓
๑๔.	วัดบ้านโป่ง (พระธาตุศรีโป่งแก้ว)	อำเภองาว	๘๖
๑๕.	วัดกู่เต้าวนาราม	อำเภอแจ้ห่ม	๘๙
๑๖.	วัดดงนั่งคีรีชัย	อำเภอแจ้ห่ม	๙๒
๑๗.	วัดผ้าขาว	อำเภอแจ้ห่ม	๙๗
๑๘.	วัดผาแดงหลวง	อำเภอแจ้ห่ม	๑๐๐
๑๙.	วัดอักโขชัยคีรี	อำเภอแจ้ห่ม	๑๐๔
๒๐.	วัดทุ่งตึง (พระธาตุเขาสร้อย)	อำเภอแจ้ห่ม	๑๐๙
๒๑.	วัดพระธาตุผาขว้าง	อำเภอแจ้ห่ม	๑๑๑
๒๒.	วัดพระธาตุห้วยตอง (ต้นทอง)	อำเภอแจ้ห่ม	๑๑๔
๒๓.	วัดพระธาตุประตูเหล็กพนาราม	อำเภอแจ้ห่ม	๑๑๗
๒๔.	วัดพระธาตุปูคำน้อย	อำเภอแจ้ห่ม	๑๑๙
๒๕.	วัดพระเกิด	อำเภอวังเหนือ	๑๒๓
๒๖.	วัดพระธาตุน้อย (แม่เลียบ)	อำเภอวังเหนือ	๑๒๙
๒๗.	วัดพระธาตุทองทิพย์	อำเภอวังเหนือ	๑๓๐
๒๘.	วัดพระธาตุม่อนไก่แจ้ (ม่อนไก่แก้ว)	อำเภอวังเหนือ	๑๓๒
๒๙.	วัดเขาแก้ว (สองแควปินหวาน)	อำเภอเถิน	๑๓๓
๓๐.	วัดนาปราบ (พระธาตุจอมยองสบปราบไผ่)	อำเภอสบปราบ	๑๓๖
๓๑.	วัดพระธาตุดอยคู่แก้ว (พระธาตุกู่ไก่แก้ว)	อำเภอห้างฉัตร	๑๓๙
๓๒.	วัดพระธาตุม่อนไก่เขี่ย	อำเภอห้างฉัตร	๑๔๓
๓๓.	วัดม่อนไก่แจ้	อำเภอห้างฉัตร	๑๔๖

หน้า

๓๔. วัดดอยเต่าคำ	อำเภอเมืองปาน	๑๔๙
๓๕. วัดสบลี	อำเภอเมืองปาน	๑๕๓
๓๖. วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน	อำเภอเมืองปาน	๑๕๕
๓๗. พระธาตุจอมก้อย	อำเภอเมืองปาน	๑๕๗
๓๘. พระธาตุดอยซาง	อำเภอเมืองปาน	๑๖๐

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า **๑๖๓**

๓๙. วัดพระธาตุดอยกู่ (แม่กี๊ด)	อำเภอเสริมงาม	๑๖๓
๔๐. วัดศรีลังกา	อำเภอเสริมงาม	๑๖๕
๔๑. วัดช่อฟ้า (พระธาตุมหิยังคะ)	อำเภอแจ้ห่ม	๑๖๘
๔๒. วัดพระธาตุมหาปน	อำเภอแจ้ห่ม	๑๗๑
๔๓. วัดพระธาตุสบแสด	อำเภอวังเหนือ	๑๗๔
๔๔. วัดแม่พริกบน	อำเภอแม่พริก	๑๗๗
๔๕. วัดสบเตินตะวันตก (สบเตินใน)	อำเภอเถิน	๑๘๐
๔๖. วัดบ้านขาม (พระธาตุญาณคัมภีร์ ดอยเกิ้ง)	อำเภอเมืองปาน	๑๘๒

บทสรุปและภาคผนวก ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง **๑๘๗**

กลุ่มที่ ๑ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน	๑๘๘
กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดบนดอย	๑๙๒
กลุ่มที่ ๓ มอบหมายให้พระลูกศิษย์ดำเนินการบูรณะแทน	๑๙๓
กลุ่มที่ ๔ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่ไม่ปรากฏเอกสารลายลักษณ์	๑๙๕
กลุ่มที่ ๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริงแต่ไม่เหลือสภาพเดิม	๑๙๙

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดเชียงราย **๒๐๑**

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล **๒๐๔**

๑. วัดกู่มหาโคสเถร (ป่าพุทธนิมิตร)	อำเภอพาน	๒๐๔
๒. วัดพระธาตุกู่แก้ว	อำเภอพาน	๒๐๕
๓. วัดพระธาตุดอนมูล	อำเภอพาน	๒๐๗
๔. วัดกำพร้าวัวทอง	อำเภอพาน	๒๐๘
๕. วัดป่าพระธาตุหลวง (ดอนเต้า)	อำเภอพาน	๒๑๐
๖. วัดพระธาตุดงลาน	อำเภอพาน	๒๑๑
๗. วัดพระธาตุสามดวง	อำเภอพาน	๒๑๒
๘. วัดศรีชุม	อำเภอพาน	๒๑๕
๙. วัดสันต้นต้อง (พระธาตุศรีดวงแก้ว)	อำเภอพาน	๒๑๗
๑๐. วัดหนองบัวเงิน	อำเภอพาน	๒๑๙
๑๑. วัดพระธาตุดอยงู	อำเภอพาน	๒๒๑
๑๒. โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว	อำเภอพาน	๒๒๓

หน้า

๑๓. วัดพระธาตุดงสีมา	อำเภอแม่สรวย	๒๒๔
๑๔. วัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว	อำเภอแม่ลาว	๒๒๖
กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย		**๒๒๗**
๑๕. วัดเจริญเมือง	อำเภอพาน	๒๒๗
๑๖. วัดทุ่งมะฝาง (ป่าผาง)	อำเภอพาน	๒๓๑
๑๗. วัดป่าถ่อนดอนแก้ว	อำเภอพาน	๒๓๒
๑๘. วัดป่าบงหลวง	อำเภอพาน	๒๓๓
๑๙. วัดป่าสักเหนือ	อำเภอพาน	๒๓๔
๒๐. วัดปูแกง	อำเภอพาน	๒๓๘
๒๑. วัดพระธาตุจอมแจ้ง	อำเภอพาน	๒๔๐
๒๒. วัดพระธาตุจอมแว่	อำเภอพาน	๒๔๒
๒๓. วัดพระหิน (สันต้นเผิ้ง-พระธาตุขวยปู)	อำเภอพาน	๒๔๔
๒๔. วัดสันป่ง (มหาวัน-สะดือเมืองพาน)	อำเภอพาน	๒๔๖
๒๕. วัดพระธาตุดอยตุง	อำเภอแม่สาย	๒๔๙
๒๖. วัดเกี๋ยงดอย (เชตวัน - พระธาตุจอมศีล)	อำเภอเทิง	๒๕๒
๒๗. วัดเจดีย์หลวง	อำเภอแม่สรวย	๒๕๓
๒๘. วัดแม่ต๋ำ	อำเภอแม่สรวย	๒๕๕
๒๙. วัดปงสนุก	อำเภอแม่สรวย	๒๕๗
๓๐. วัดขุนลาว	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๕๙
๓๑. วัดป่างิ้ว	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๐
๓๒. วัดป่าม่วง (ป่าเป้า)	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๒
๓๓. วัดพระธาตุแม่เจดีย์	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๓
๓๔. วัดแม่ขะจาน	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๕
๓๕. วัดแม่ห่าง	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๗
๓๖. วัดศรีคำเวียง	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๖๙
๓๗. วัดศรีสุทธาวาส	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๗๑
๓๘. วัดสันกู่ทอง	อำเภอเวียงป่าเป้า	๒๗๓
กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า		**๒๗๕**
๓๙. วัดกู่ธาตุดวงเหนือ (ร้าง)	อำเภอพาน	๒๗๕
๔๐. วัดพระธาตุจอมรุ่ง	อำเภอพาน	๒๗๖
๔๑. วัดสันต้นแหน (ป่าติ้ว - ม่อนนางเหลียว)	อำเภอพาน	๒๗๘
๔๒. วัดศาลาเชิงดอย	อำเภอแม่สาย	๒๘๐
๔๓. วัดพระธาตุปูล้าน	อำเภอพญาเม็งราย	๒๘๑
๔๔. วัดพระธาตุจอมคีรี	อำเภอป่าแดด	๒๘๓
๔๕. วัดพระธาตุจอมสวรรค์ (ป่าแดง)	อำเภอขุนตาล	๒๘๕

หน้า

บทสรุปและภาคผนวก ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดเชียงราย **๒๘๖**
กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ ๒๘๖
กลุ่มที่ ๒ จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา ๒๘๘
กลุ่มที่ ๓ เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิก ๒๙๑
กลุ่มที่ ๔ ปรากฏสัญลักษณ์รูปเสือ ๒๙๒
กลุ่มที่ ๕ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ ๒๙๓
กลุ่มที่ ๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่ไม่เหลือสภาพเดิม ๒๙๓

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดพะเยา **๒๙๕**

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล **๓๐๐**

๑. วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง ๓๐๐
๒. วัดพระธาตุจอมทอง อำเภอเมือง ๓๐๔
๓. วัดลี อำเภอเมือง ๓๐๖
๔. วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเมือง ๓๐๘
๕. วัดโป่งเกลือ อำเภอเมือง ๓๑๐
๖. วัดใหม่หลวง (บ้านใหม่) อำเภอเมือง ๓๑๒
๗. วัดพระธาตุจำม่วง อำเภอแม่ใจ ๓๑๔
๘. วัดเหล่าธาตุ (หางยอย) อำเภอแม่ใจ ๓๑๖
๙. วัดศรีดอนมูล (เหล่ากลางไชยใต้) อำเภอแม่ใจ ๓๑๗
๑๐. วัดปูปอ อำเภอภูกามยาว ๓๑๙

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย **๓๒๑**

๑๑. วัดพระธาตุจอมไคร้ อำเภอดอกคำใต้ ๓๒๑
๑๒. วัดพระธาตุแจ้โหว้ อำเภอดอกคำใต้ ๓๒๓
๑๓. วัดป่าแฝกเหนือ อำเภอแม่ใจ ๓๒๕
๑๔. วัดพระธาตุกลางทุ่ง (พระธาตุจอมกู่ ร้าง) อำเภอแม่ใจ ๓๒๗
๑๕. วัดโพธาราม อำเภอแม่ใจ ๓๒๘
๑๖. วัดศรีดอนตัน อำเภอแม่ใจ ๓๓๐
๑๗. วัดศรีสุพรรณ (แม่ไชยปงสนุก) อำเภอแม่ใจ ๓๓๒

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า **๓๓๔**

๑๘. วัดพระธาตุภูขวาง อำเภอเมือง ๓๓๔
๑๙. วัดพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน ๓๓๖
๒๐. วัดพระธาตุห้วยไคร้ (ม่อนศิลาขาว) อำเภอจุน ๓๓๘
๒๑. วัดเชียงบาน อำเภอเชียงคำ ๓๔๐
๒๒. วัดศรีบุญเรือง อำเภอเชียงคำ ๓๔๒
๒๓. วัดศรีเมืองมูล อำเภอดอกคำใต้ ๓๔๔

หน้า

๒๔. วัดพระธาตุภูขวาง (หลวง) อำเภอภูกามยาว ๓๔๖
๒๕. วัดม่อนป่าสัก อำเภอภูกามยาว ๓๔๘

บทสรุปและภาคผนวก ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดพะเยา ๓๕๐
กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ ๓๕๐
กลุ่มที่ ๒ จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา ๓๕๑
กลุ่มที่ ๓ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๕๓
กลุ่มที่ ๔ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ ๓๕๔

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดแพร่ ๓๕๖
กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๕๗
๑. วัดพระธาตุช่อแฮ อำเภอเมือง ๓๕๗
กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า ๓๖๑
๒. วัดพระธาตุปูตั้บ อำเภอลอง ๓๖๑

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๓๖๔
กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล ๓๖๖
๑. วัดเมืองแปง (ศรีวิชัย) อำเภอปาย ๓๖๖
กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า ๓๗๑
๒. วัดพระธาตุศรีวิชัย (แม่ปิงเก่า) อำเภอปาย ๓๗๑
๓. วัดพระธาตุจอมแจ้ง อำเภอปาย ๓๗๓
๔. วัดน้ำฮู อำเภอปาย ๓๗๖

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดตาก ๓๘๑
กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๘๒
๑. พระบรมธาตุแก่งสร้อย อำเภอสามเงา ๓๘๒

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดสุโขทัย ๓๙๐
กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า ๓๙๑
๑. วัดกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม ๓๙๑

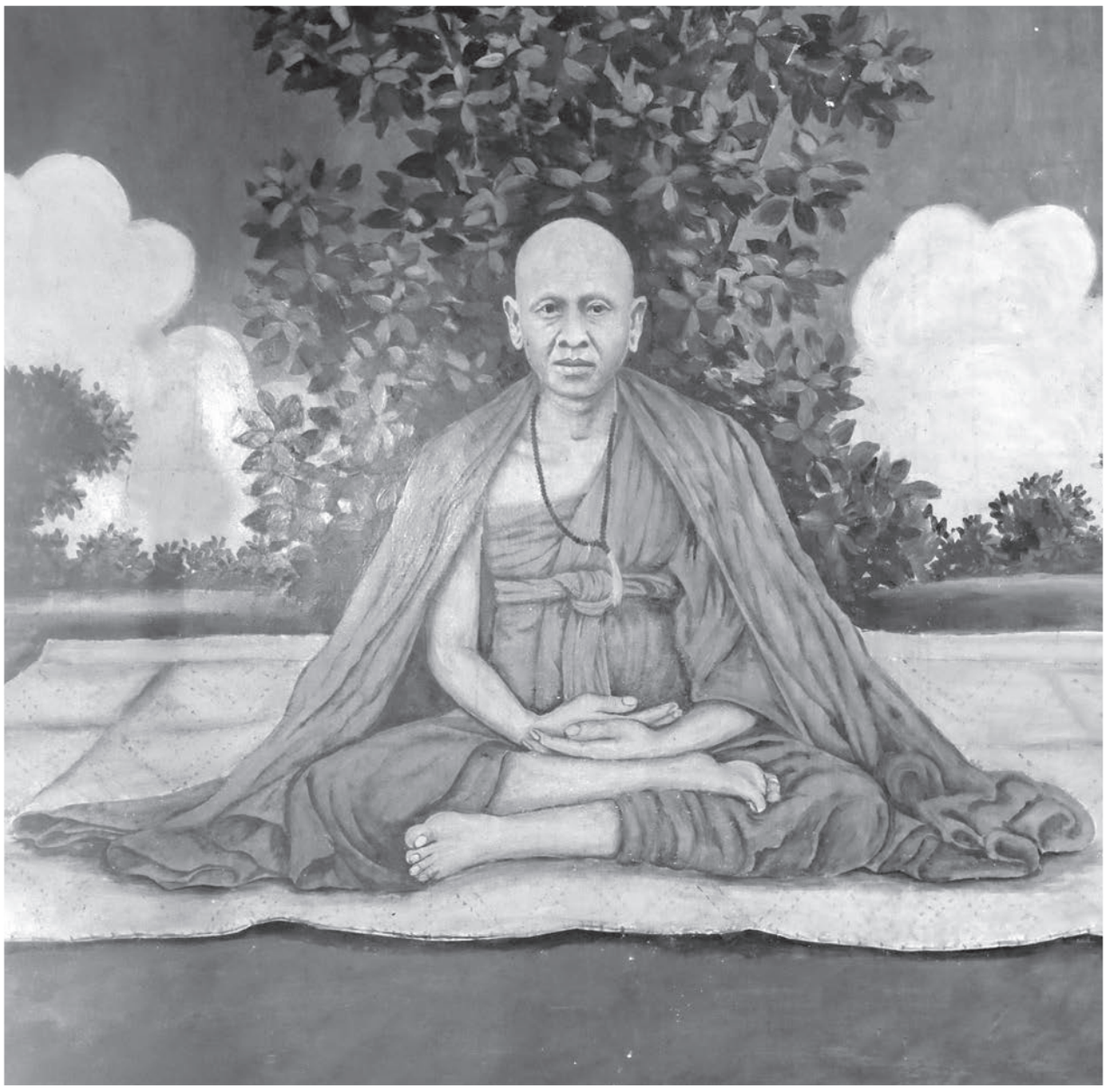
ตารางสรุปผลงานการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๓๙๔

บรรณานุกรมเล่มที่ ๓ ๔๐๒

การจัดพิมพ์หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” และ รายชื่อผู้ร่วมเป็นเจ้าภาพจัดพิมพ์หนังสือ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ๔๑๕

เล่ม ๓

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดอุปคุต จังหวัดเชียงใหม่ ปี ๒๔๗๒ ผลงานของศิลปินบุญปั๋น พงษ์ประดิษฐ์

เกริ่นนำ

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ จังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

งานวิจัยเล่มที่ ๓ นี้ ยังคงใช้หัวเรื่องเดียวกันกับเล่มที่ ๒ คือ **"ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ"** เป็นส่วนที่เหลือของอีก ๗ จังหวัดนอกเหนือไปจาก ๒ จังหวัดแรกที่นำเสนอมาแล้วในเล่มที่ ๒ คือจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ ประกอบด้วยจังหวัดลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

เห็นได้ว่าสองจังหวัดหลังนี้ (ตากและสุโขทัย) ไม่ได้อยู่ในกลุ่มจังหวัดล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน แต่กลับอยู่ในเขตกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง หรือภาคกลางตอนบน ทั้งนี้มิได้หมายความว่าบารมีหรืออิทธิพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยจักแผ่ขยายข้ามเขตไปยังดินแดนที่ปกครองโดยรัฐบาลสยามอย่างเข้มข้นแถมยังมีประเพณีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันเช่นนั้นไม่ หากแต่สองวัดในตากและสุโขทัย มีฐานะเป็นเขตรอยต่อที่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของล้านนามากกว่า

กล่าวคือในส่วนของจังหวัดตากนั้น วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณปฏิสังขรณ์ได้แก่ วัดพระบรมธาตุแก่งสร้อย เป็นวัดที่ตั้งอยู่กลางแก่งในลำน้ำปิง แม้กระทรวงมหาดไทยได้แบ่งเขตการปกครองกำหนดให้พื้นที่นี้ขึ้นอยู่กับอำเภอสามเงา จังหวัดตาก **แต่ทว่าในอดีตนั้น บริเวณแก่งสร้อยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมล้านนา ขึ้นอยู่กับอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน อีกทั้งในปัจจุบัน การเดินทางเข้าถึงแก่งสร้อยก็ต้องตั้งต้นจากอุทยานแห่งชาติแม่ปิงที่แก่งก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เท่านั้น จึงจะเป็นเส้นทางที่ใกล้และสะดวกที่สุด**

เช่นเดียวกันกับจังหวัดสุโขทัย วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ให้ไปบูรณะคือ วัดกลางดง ตั้งอยู่ที่อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอนี้เป็นเขตรอยต่อของวัฒนธรรมล้านนา ที่เชื่อมโยงมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ประชากรสามพื้นที่นี้มีการอพยพโยกย้ายไปมาหาสู่กัน **ทำให้คนในอำเภอทุ่งเสลี่ยมจำนวนมากดำรงชีพด้วยการใช้ภาษาล้านนาหรือที่เรียกว่า "อู้กำเมือง" รวมทั้งพุทธศาสนิกชนมีวัตรปฏิบัติด้านศาสนพิธีที่เน้นการ "สวดบารมี ๓๐ ทัศ" และนับถือครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแรงกล้า ไม่ต่างไปจากชาวล้านนา**

พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุประจำนักษัตรปีเถาะ

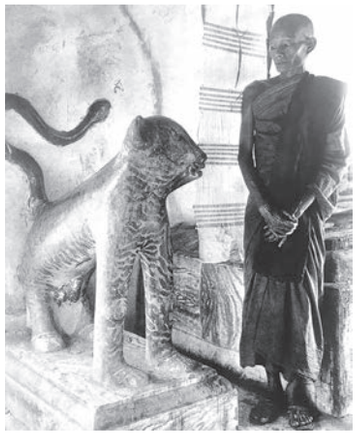
รายละเอียดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับเงื่อนไขปัจจัยใดบ้าง ในการเดินทางไปก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในจังหวัดต่างๆ ของกลุ่มวัฒนธรรมล้านนา ได้แก่ ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ และแม่ฮ่องสอน จักได้กล่าวถึงในแต่ละตอนของจังหวัดนั้นๆ ต่อไป

มีข้อสังเกตว่า **ทำไมจังหวัดน่าน จึงเป็นเพียงจังหวัดเดียวในกลุ่มวัฒนธรรมล้านนาที่ไม่ปรากฏผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเลยแม้แต่เพียงแห่งเดียว** กล่าวคือไม่มีการระบุหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาบูรณะวัดไหนบ้างอย่างชัดแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร โดยนักวิชาการท้องถิ่นเห็นพ้องต้องกันว่า ที่เมืองน่านในขณะนั้นมีเจ้าคณะจังหวัดที่ขึ้นตรงต่อคณะสงฆ์สยามอย่างเข้มงวด ทำให้ไม่อาจเปิดช่องจังหวะให้มีการนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยเข้าไปมีบทบาทในการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะใดๆ ในพื้นที่เขตล้านนาตะวันออกได้

แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อสังเกตว่าที่วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดสำคัญที่สุดถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวน่าน กลับพบรูปปั้นเสือ ๑ ตัวในรูปแบบเสือปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่ในศาลา "พระเจ้าทันใจ" หรือ

พระเจ้าทันใจ ๓ องค์ที่ศาลารอยพระพุทธบาทจำลอง วัดพระธาตุแช่แห้ง

รูปปั้นเสือที่ศาลาพระเจ้าทันใจ วัดพระธาตุแช่แห้ง ภาพเก่าสมัยรัชกาลที่ ๗ พบว่าหางเสืออยู่ติดกับผนัง ต่อมาแยกเสือออกมาลอยตัว เป็นรูปแบบเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัย

"วิหารพระพุทธบาทจำลอง" ด้านทิศตะวันตกของพระธาตุแช่แห้ง ซึ่งพุทธลักษณะของพระเจ้าทันใจก็มีความละม้ายคล้ายคลึงกับฝีมือการสร้างพระพุทธปฏิมาในกระบวนการช่างศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นกัน ดังเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อเดินทางไปวัดไหนก็ตาม มักจะสร้างพระเจ้าทันใจและรูปปั้นเสือไว้เป็นสัญลักษณ์เสมอ

อีกประการหนึ่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้กำหนดเน้นย้ำทำให้ประเพณี "ชุธาตุ" หรือความเชื่อมโยงในการกราบพระธาตุ ๑๒ นักษัตรมีความสำคัญขึ้นอย่างมากบนแผ่นดินล้านนา ดังนั้นในฐานะที่วัดพระธาตุแช่แห้งเป็น ๑ ใน พระธาตุ ๑๒ นักษัตรประจำปีเถาะ จึงเป็นไปไม่ได้เลยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะละเลยไม่เดินทางไปสักการะพระธาตุแช่แห้ง ความผูกพันของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีต่อพระธาตุองค์สำคัญๆ ไม่เพียงแต่ในล้านนาแต่รวมไปถึงภูมิภาคอุษาคเนย์ มีหลักฐานยืนยันปรากฏข้อความใน **"คำไหว้พระบาทพระธาตุ" ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผูกร้อยกรองขึ้นเป็นโวหาร** ใช้สวดประจำทุกคืน ซึ่งพระภิกษุล้านนารุ่นหลังๆ ต่างท่องจำสืบกันต่อกันมาและใช้เป็นคำไหว้เวลาไปนมัสการพระบาทหรือพระธาตุองค์สำคัญจวบจนปัจจุบัน ดังนี้

"...กั้น (ครั้น) ว่า พระพุทธเจ้าทำนายสัน (ฉัน) นี้แล้ว ก็เสด็จไปดอยน้อย ไปแจ่โหว้ ไปม่อนจำศีล ไปปูขวาง ไปจอมไค้ ไปจอมแจ้ง ไปขิงแกง ไปสบแหวน ***แจ่แห้ง*** *ช่อแฮ ขวยปู่ ปูตั๊บ แหลมลี่ ไปร่องอ้อ ไปเสด็จขว้ำหม้อ ลำปาง จอมทอง เมืองหอด ไปดอยเกิ้ง เมืองง้ม เมืองตื่น เมืองเมย เมืองยวม เมืองทะล่าง เมืองสะโตง เมืองสะแลบ เมืองตะโก้ง ไปเมืองกุสินารา..."*

งานวิจัยชิ้นนี้จึงขอเปิดประเด็นเรื่องพระธาตุแช่แห้งเมืองน่านกับครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้เป็นเบื้องต้นก่อน เผื่อวันข้างหน้าอาจมีผู้ค้นพบหลักฐานใหม่เพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าท่านได้ไปบูรณะพระเจ้าทันใจ และปั้นรูปเสือฝากไว้ที่วัดพระธาตุแช่แห้งจริงหรือไม่ หากเป็นดั่งนี้องค์ความรู้เกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในด้านการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะ ก็จักครบถ้วนทั่วทั้ง ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนในกลุ่มวัฒนธรรมล้านนา

ตอนท้ายของงานวิจัยเล่มนี้ ได้จัดทำตารางรายการสรุปผลงานการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะของครูบาเจ้าศรีวิชัยครบหมดทุกแห่งของทั้ง ๙ จังหวัด ในลักษณะไล่เรียงตามศักราช (Timeline) เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของเส้นทาง **"ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุ"** ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ฝากไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลังอย่างเข้าใจง่ายอีกด้วย

จังหวัดลำปาง

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ ในเกือบทั่วทุกอำเภอเช่นเดียวกับจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ มีเพียงอำเภอเดียวเท่านั้นที่ยังไม่พบผลงานของท่าน คืออำเภอแม่เมาะ ส่วนอำเภอแม่ทะ แม้จะไม่ได้แยกออกมาไว้ในหมวดผลงานวัดหลัก แต่ก็มีหลักฐานว่าท่านได้ไปช่วยซ่อมแซมบางแห่งจึงจัดไว้ในภาคผนวก

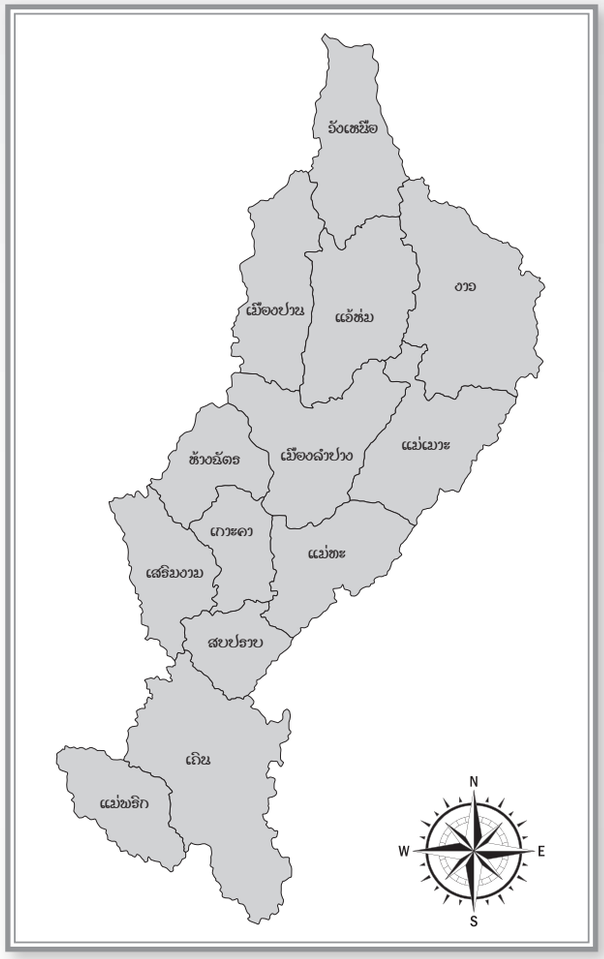
เส้นทางการไปก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในลำปางสามารถแบ่งได้เป็น ๔ ช่วงเวลาหลักๆ ดังนี้

๑. ช่วงแรกสุดตั้งแต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดบ้านปางเสร็จใหม่ๆ และเริ่มมีชื่อเสียง ราวทศวรรษ ๒๔๕๐ - ๒๔๖๐ เหล่าสานุศิษย์เชื้อสายกะเหรี่ยงที่มีสายสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างชาวอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน กับอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ได้นิมนต์ให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปบุกเบิกวัดรุ่นแรกสุดแถบอำเภอเสริมงามจำนวน ๓ - ๔ วัด

๒. ช่วงที่สองคือช่วงหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับจากการต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรในปี ๒๔๖๓ ท่านได้ลงรถไฟที่สถานีลำปาง มีผู้นิมนต์ไปสร้างวัดในเขตลำปางหลายแห่งในเขตอำเภอเมืองและอำเภอห้างฉัตร

๓. ช่วงที่สามเป็นช่วงที่ตั้งต้นจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ท่านได้เดินทางมาลำปางโดยใช้เส้นตอนเหนือสุดจากอำเภอวังเหนือ แจ้ห่ม เมืองปาน จนถึงอำเภอเมือง และแม่ทะ ขึ้นๆ ล่องๆ เช่นนี้อยู่ประมาณ ๓ รอบ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๕ – ๒๔๖๗ ถือเป็นช่วงเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางรากฐานการสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดในลำปางจำนวนมากที่สุด

๔. ช่วงสุดท้าย หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จสิ้นภารกิจการบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง กลับมาพำนักอยู่ที่วัดพระสิงห์แล้ว คือหลังจาก ๒๔๖๘ เป็นต้นไป ถึง พ.ศ. ๒๔๗๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้รับนิมนต์ให้ไปบูรณะวัดต่างๆ ในลำปางอีกหลายครั้งและหลายแห่ง

จากการศึกษาวิจัย สามารถรวบรวมวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างและบูรณะในจังหวัดลำปางรวมทั้งสิ้นได้ ๔๖ แห่ง สามารถจำแนกโดยเรียงจากอำเภอที่มากที่สุดไปยังน้อยที่สุด ได้ดังนี้

อำเภอแจ้ห่ม ๑๒ แห่ง, อำเภอเมือง ๗ แห่ง, อำเภอเมืองปาน ๖ แห่ง, อำเภอเสริมงาม และอำเภอวังเหนือ อำเภอละ ๕ แห่ง, อำเภอห้างฉัตร และอำเภอเถิน อำเภอละ ๓ แห่ง, อำเภอเกาะคา ๒ แห่ง, อำเภอแม่พริก อำเภอสบปราบ และอำเภองาว อำเภอละ ๑ แห่ง

หากแยกตามกลุ่มหลักฐาน แบ่งได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๑. วัดบ้านร้อง (พระธาตุสันต้นธง) อำเภอเมือง
๒. วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา
๓. วัดทุ่งงามหลวง (ทุ่งงำแพะ) อำเภอเสริมงาม
๔. วัดดอยป่าตาล (พระธาตุม่อนงัวนอน) อำเภอเถิน

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๕. วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง
๖. วัดพระธาตุเสด็จ อำเภอเมือง
๗. วัดพระบาท อำเภอเมือง
๘. วัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน อำเภอเมือง
๙. วัดนาก่วมใต้ อำเภอเมือง
๑๐. วัดแม่กือ อำเภอเมือง
๑๑. วัดพระธาตุจอมปิง อำเภอเกาะคา
๑๒. วัดนาเอี้ยง อำเภอเสริมงาม
๑๓. วัดผาลาด อำเภอเสริมงาม
๑๔. วัดบ้านโป่ง (พระธาตุศรีโป่งแก้ว) อำเภองาว
๑๕. วัดกู่เต้าวนาราม อำเภอแจ้ห่ม
๑๖. วัดดงนั่งคีรีชัย อำเภอแจ้ห่ม
๑๗. วัดผ้าขาว อำเภอแจ้ห่ม
๑๘. วัดผาแดงหลวง อำเภอแจ้ห่ม
๑๙. วัดอักโขชัยคีรี อำเภอแจ้ห่ม
๒๐. วัดทุ่งตึง (พระธาตุเขาสร้อย) อำเภอแจ้ห่ม
๒๑. วัดพระธาตุผาขว้าง อำเภอแจ้ห่ม
๒๒. วัดพระธาตุห้วยตอง (ต้นทอง) อำเภอแจ้ห่ม
๒๓. วัดพระธาตุประตูเหล็กพนาราม อำเภอแจ้ห่ม
๒๔. วัดพระธาตุปูคำน้อย อำเภอแจ้ห่ม
๒๕. วัดพระเกิด อำเภอวังเหนือ
๒๖. วัดพระธาตุทองทิพย์ อำเภอวังเหนือ
๒๗. วัดพระธาตุน้อย (แม่เลียบ) อำเภอวังเหนือ
๒๘. วัดพระธาตุม่อนไก่แจ้ (ม่อนไก่แก้ว) อำเภอวังเหนือ
๒๙. วัดเขาแก้ว (สองแควปินหวาน) อำเภอเถิน
๓๐. วัดนาปราบ (พระธาตุจอมยองสบปราบไผ่) อำเภอสบปราบ
๓๑. วัดพระธาตุดอยคู่แก้ว (พระธาตุกู่ไก่แก้ว) อำเภอห้างฉัตร
๓๒. วัดพระธาตุม่อนไก่เขี่ย อำเภอห้างฉัตร
๓๓. วัดม่อนไก่แจ้ อำเภอห้างฉัตร

๓๔. วัดดอยเต่าคำ	อำเภอเมืองปาน
๓๕. วัดสบลี	อำเภอเมืองปาน
๓๖. วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน	อำเภอเมืองปาน
๓๗. วัดพระธาตุจอมก้อย	อำเภอเมืองปาน
๓๘. วัดพระธาตุดอยซาง	อำเภอเมืองปาน

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๓๙. วัดพระธาตุดอยกู่ (แม่กื๊ด)	อำเภอเสริมงาม
๔๐. วัดศรีลังกา	อำเภอเสริมงาม
๔๑. วัดช่อฟ้า (พระธาตุมหิยังคะ)	อำเภอแจ้ห่ม
๔๒. วัดพระธาตุมหาปน	อำเภอแจ้ห่ม
๔๓. วัดพระธาตุสบแสด	อำเภอวังเหนือ
๔๔. วัดแม่พริกบน	อำเภอแม่พริก
๔๕. วัดสบเตินตะวันตก (สบเตินใน)	อำเภอเถิน
๔๖. วัดบ้านขาม (พระธาตุญาณคัมภีร์ ดอยเกิ้ง)	อำเภอเมืองปาน

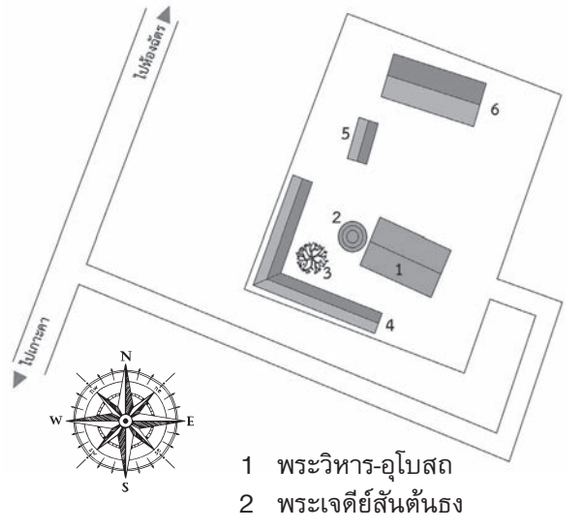

จิตรกรรมฝาผนังในวิหารวัดพระบาท จังหวัดลำปาง แสดงภาพครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้นำในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัด

กลุ่มที่ ๑ **หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล**

วัดบ้านร้อง (พระธาตุสันต้นธง)

1 พระวิหาร-อุโบสถ
2 พระเจดีย์สันต้นธง
3 ต้นธงขนาดใหญ่
4 ศาลาบาตร
5 ซุ้มศาลารูปบูรพาจารย์
6 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระอธิการสมคิด สุเมโธ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๗๒๘๗๕๐๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๕๖ บ้านร้องต้นธง หมู่ที่ ๑๒ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๑๐๐
พิกัด ๑๘.๒๖๑๘๖๓, ๙๙.๔๘๐๓๙๔

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดที่อยู่ในกลุ่มบัญชีเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่าท่านได้สร้าง

"พระเจดีย์วัดสันต้นธง อำเภอเกาะคา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๑,๔๐๐ รูเปีย"

ชื่อของ "วัดสันต้นธง" ที่ระบุว่าตั้งอยู่ในอำเภอเกาะคานั้นเป็นชื่อวัดเดิม ตามการแบ่งเขตการปกครองแบบเก่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ครั้นปัจจุบันได้ตรวจสอบชื่อวัดทั้งหมดในอำเภอเกาะคา ปรากฏว่าไม่มีวัดชื่อสันต้นธงอีกแล้ว แต่กลับพบวัดแห่งหนึ่งชื่อ **"วัดบ้านร้องต้นธง"** (ต่อมาเรียกแค่ "วัดบ้านร้อง") บางท่านยังคงเรียก **"พระธาตุป่าแดง"** ชื่อดั้งเดิมอีกชื่อ ตั้งอยู่ในตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง อันเป็นเขตติดต่อกับอำเภอเกาะคา มีแค่ถนนพหลโยธินกั้นเท่านั้น ทำให้ทราบว่าเป็นวัดเดียวกัน

วัดแห่งนี้เป็นวัดเดียวในละแวกอำเภอเมืองและอำเภอเกาะคาทั้งหมดที่มีต้นไม้ซึ่งคนเหนือเรียก "ต้นธง" ขนาดใหญ่ มีอายุหลายร้อยปี ปัจจุบันยังแตกกิ่งก้านสาขาให้ร่มเงาครึ้มตระหง่าน มีการอนุรักษ์ต้นธงนี้ไว้ อันเป็นที่มาของชื่อพระธาตุว่า "พระพุทธเจดีย์ศรีต้นธง" ส่วนคำว่า "สัน" เป็นไปได้ว่าในอดีตที่แห่งนี้เดิมเคยเป็นสันเป็นม่อนคือพื้นที่สูงเล็กน้อย ต่อมาค่อยๆ เปลี่ยนกลายเป็นที่ราบลง อีกทั้งเจ้าอาวาสก็เห็นว่าตำบลชมพู ของอำเภอเมืองนั้นเดิมเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเกาะคาจริง

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบ้านร้องได้ข้อมูลว่าพระเจดีย์ที่วัดแห่งนี้ มีการบูรณะมาหลายครั้งแล้ว เท่าที่คนเฒ่าคนแก่จำได้บอกว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ชาวบ้านเห็นลำแสงแก้วพุ่งออกจากพุ่มไม้ จึงพากันไปดูที่ "ต้นธง" นั้น พบว่ามีกู่ร้างอยู่ นายเสาร์ ผู้ใหญ่บ้านจึงได้ปรึกษาครูบาอินทนนท์ อินฺทยโส อดีตเจ้าอาวาสวัดเจ้าหมู่ (หนองยาง) ให้มาเป็นองค์ประธานบูรณะพระธาตุ พร้อมด้วยพระอธิการหมื่น อุตฺตโม อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีหมื่นเกล้า (๒๔๒๕-๒๕๑๕) ร่วมกันฟื้นวัดร้าง

ต้นธง อายุเกิน ๑๕๐ ปีภายในวัด

พระพุทธเจดีย์ศรีต้นธงองค์ใหม่ครอบองค์เดิม

พระธาตุสันต้นธงองค์เดิมก่อนครอบใหม่

กรณีที่ว่าทำไมคนละแวกนี้จึงไม่มีการกล่าวถึงหรือจดจำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยบ้างเลยทั้งๆ ที่ระยะเวลาจากปี ๒๔๗๖ ถึง ๒๔๙๐ ผ่านไปเพียงแค่ ๑๔ ปีเท่านั้น คณะผู้วิจัยมีคำอธิบายดังนี้ เนื่องมาจากหลังยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระเจดีย์เสร็จได้ไม่ถึง ๑๐ ปี ได้เกิดเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น จังหวัดลำปางถูกใช้เป็นยุทธศาสตร์เส้นทางผ่านของทหารญี่ปุ่นไปสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะวิกฤติ วัดจำนวนมากต้องอยู่ในสภาพวัดร้าง การฟื้นวัดส่วนใหญ่เป็นการมาขับเคลื่อนหลังจากปี ๒๔๙๐ แล้ว ดังนั้นหลักฐานดั้งเดิมก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้น

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

องค์พระธาตุที่เห็นในปัจจุบัน สร้างครอบเจดีย์องค์เดิมหลายครั้ง ครั้งแรกบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งมีภาพถ่ายเก่าอยู่ที่สมาคมชาวลำพูน ได้เคยมาเก็บข้อมูลไว้ก่อนทำการครอบอีกระหว่างปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙

ทางวัดตั้งชื่อพระธาตุที่บูรณะใหม่ว่า “พระพุทธเจดีย์ศรีต้นธง” ออกแบบโดย ฤษีเทพขาว พลอยทำ

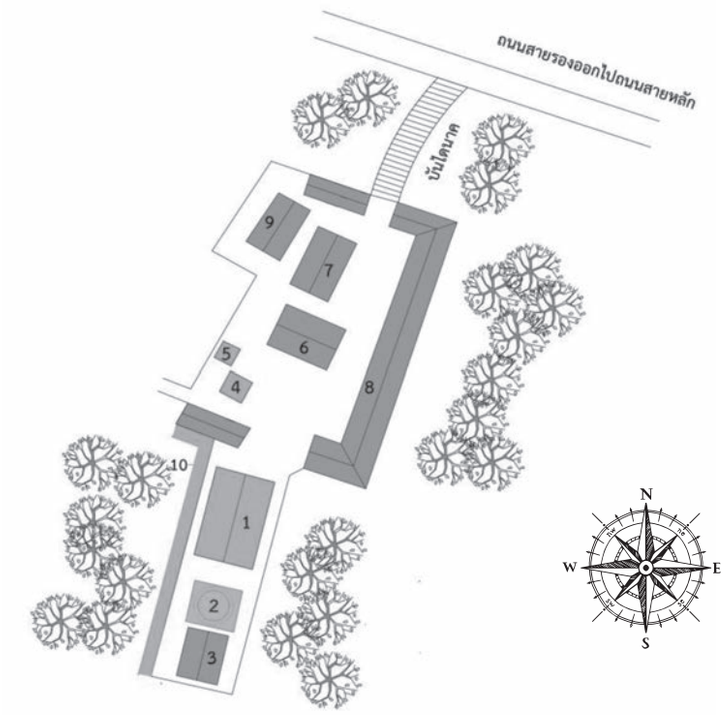

ภาพซ้าย รูปครุฑที่หน้าแหนบวิหาร *ภาพขวา* รูปหอรมานที่ปีกนกหน้าแหนบของวิหาร

ลูกหลานของพ่อหลวงเสาร์ ก่ออิฐฉาบปูนและปิดทองจังโก พร้อมติดกระเบื้องเซรามิกเคลือบเผาลาย มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือนหกเป็ง (เดือน๖เหนือขึ้น ๑๕ ค่ำ)

เสนาสนะอื่นๆ ในวัด มีศาลาบาตรหลังใหม่สร้างทับที่หลังเดิม แต่ยกพื้นสูงขึ้น และวิหาร ๑ หลัง ซึ่งทำหน้าที่เป็นอุโบสถไปในตัว ส่วนวิหารหลังเก่าเคยมีลักษณะคล้ายศาลาเรียบๆ มุงด้วยจากและหญ้าคา บูรณะครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๑ ต่อมาบูรณะครั้งใหญ่ปี ๒๕๓๘ มีการเปลี่ยนพระประธานใหม่หมดไปเป็นรูปแบบพระพุทธชินราช พระวิหารยังเหลือร่องรอยของการทำหน้าแหนบด้วยรูปครุฑ และนาคทันต์ทำรูปหอรมาน

วัดพระธาตุดอยน้อย

1 วิหารหลังเปียง
2 พระธาตุ
3 วิหารรอยพระบาท
4 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 ส้วม (เว็จกุฎี)
6 อุโบสถ
7 หอไตร
8 ศาลาบาตร
9 กุฏิเจ้าอาวาส
10 กำแพงหิน

เจ้าอาวาส

พระครูบรรพตวรานุศาสน์ (ชรัด อริโย) พ.ศ. ๒๕๔๘ -ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑) เป็นเลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเกาะคา

โทรศัพท์ ๐๘๙-๖๓๒๓๐๖๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๙๐ บ้านนางแตน หมู่ที่ ๑ ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐

ตั้งอยู่บนดอยขนาดย่อม บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง อยู่ห่างออกมาจากตัวเมืองเกาะคา บริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

วัดมีพื้นที่ ๖๕ ไร่ ๑ งาน ๔๔ ตารางวา สมัยก่อนเคยมีมากถึง ๑๐๐ ไร่ พื้นที่เดิมของวัดเคยเป็นส่วนหนึ่งของตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา แต่ว่าหมู่บ้านดังกล่าวไม่ได้สนใจดูแลรักษาวัดหลังจากที่วัดร้างไป ทำให้ศรัทธาของอีกหมู่บ้านหนึ่ง คือบ้านนางแตน ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา ได้เข้ามาอุปัฏฐากแทน เขตพื้นที่ของวัดจึงย้ายไปขึ้นกับบ้านนางแตน ทำให้วัดต้องสูญเสียพื้นที่ในเขตตำบลนาแก้วไปกว่า ๓๐ ไร่

พิกัด ๑๘.๑๕๙๒๔๐, ๙๙.๓๗๐๘๙๒

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดที่อยู่บนดอยขนาดย่อมในเขตอำเภอเกาะคา กลุ่มเดียวกันกับวัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หิน และวัดพระธาตุจอมปิง แต่มีลักษณะที่แตกต่างไปคือ เป็นวัดที่แยกขาดออกมาจากชุมชน เดิมไม่มีถนนตัดผ่านต้องใช้วิธีเดินเท้า เพิ่งทำถนนทางขึ้นสู่วัดเมื่อปี ๒๕๔๙

“วัดพระธาตุดอยน้อย” เดิมชื่อ “วัดดอยน้อย” หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่า วัดม่อนดอกด้าย คำว่า “ดอกด้าย” ภาษาถิ่นเหนือหมายถึงดอกหงอนไก่ พระครูบรรพต

วรานุศาสน์อธิบายว่า ชื่อเดิมของวัดไม่ใช่ “ดอยนางแตน” ดังที่ยุคหลังๆ มีผู้นิยมนำไปเรียกติดปากจนเกิดความสับสน นางแตนเป็นแค่ชื่อหมู่บ้าน

ความเป็นมาของสถานที่แห่งนี้ มีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสองเฒ่าผัวเมียได้นำ “มิ้น” หรือ “มิ้ม” (คล้ายผึ้งแต่ตัวเล็กกว่า) มาถวายพระพุทธเจ้า เมื่อทรงเสวยน้ำมิ้นแล้ว เอาก้อนมิ้นเนรมิตเป็นบ้องไฟจิ (จุด) ขึ้นบนฟ้า เกิดเมฆหมอกครึ้มฟ้าคำรามฝนตกลงมา ทำให้คลายความแห้งแล้ง ชาวนาได้ไถนาหว่านกล้า จนกลายเป็นประเพณีจิบ้องไฟถวายพระพุทธเจ้าในเดือน ๙ เหนือ หรือเดือน ๗ ของภาคกลาง (ประมาณเดือนมิถุนายน) ของทุกปี เพราะเป็นช่วงที่ตรงกับฤดูกาลทำนาของชาวบ้านแต่ยุคหลังๆ ชาวบ้านได้ขอร้องให้วัดเขยิบปรับเปลี่ยนมาจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุพร้อมจิบ้องไฟ ให้ตรงกับวันปากปี หรือ ๑๗ เมษายนในช่วงสงกรานต์แทนจนถึงทุกวันนี้ เนื่องจากเดือน ๙ เหนือชาวบ้านต้องทำไร่ไถนา

มีตำนานเล่าว่าสมัยพระนางจามเทวี ภายหลังจากที่ส่งเสด็จพระเจ้าอนันตยศ พระโอรสแฝดน้องให้มาสร้างเมืองเขลางค์นคร พระนางได้เสด็จกลับนครหริภุญไชยโดยมีช้างคู่บารมีพญาปู่ก่ำงาเขียวพระนางต้องผ่านวัดนี้ก่อน จึงเข้าสู่วัดพระธาตุลำปางหลวง แล้วก็ไปที่นครหริภุญไชย มีการนำฝูงช้างมาพักที่นี่เพราะเป็นดงไม้ไผ่ สมัยก่อนการเดินทางระหว่างลำพูน-ลำปางต้องอ้อมมาทางทิศใต้แถบแม่ทา-ห้างฉัตร-เกาะคา เพราะยังไม่มีถนนตัดข้ามขุนตาน

ตามประวัติ เล่าว่าวัดนี้สร้างขึ้นอย่างช้าในพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ราวปี ๒๒๓๐ โดยมีเสนาสนะยุคแรกได้แก่ พระเจดีย์ซึ่งเชื่อว่าบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และวิหารหลังเก่าอีกหนึ่งหลัง สร้างแบบวิหารเปิ่อย (เปิดเปลือยไม่มีผนังสามด้าน) มีขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายกับวิหารในสกุลช่าง “ห้างฉัตร-เกาะคา” ที่วัดปงยางคก และวัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง มีหน้าบันไม้แกะสลัก

ภาพซ้าย **พระธาตุเจดีย์บูรณะโดยครูบาญาณรังษีและครูบาอภิชัยขาวปี**
ภาพขวา **เจดีย์อยู่ด้านหลังวิหารหลังเปียง**

ต่อมาปี ๒๔๖๐ วัดดอยน้อยได้รับการบูรณะและพัฒนาโดย ครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว ลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ด้วยการสร้างถาววัตถุหลายหลัง ได้แก่ อุโบสถ (เป็นรูปแบบที่แปลก มีการฝังสิ่งของมีค่าเช่นแผ่นเงินแผ่นทองใต้ลูกนิมิตในพื้นที่หน้าประตูทางเข้า) หอไตร และศาลาบาตร ผลงานชิ้นสำคัญของครูบาญาณรังษีคือการได้ชักชวนครูบาอภิชัยขาวปีให้มาช่วยบูรณะพระธาตุ ซึ่งเป็นเจดีย์ทรงระฆังแบบล้านนา หนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม ฉบับครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี” ระบุว่าใช้เงินค่าบูรณะ ๕๐๐ บาท

วัดดอยน้อยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๔๖๑

พระวิหารหลังเปียง หรือหลังคาตัด ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระพุทธรูปประธาน และพระพุทธรูปขนาดเล็ก ภายในพระวิหารปั้นโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ปูนปั้นรูปเสือในซุ้มประตูทางเข้าวิหารหลังเปียง นักษัตรปีเกิดครูบาเจ้าศรีวิชัย

กระทั่งปี ๒๔๖๕ ปรากฏในคำคร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินธุดงค์ผ่านมาเยี่ยมพระลูกศิษย์ (ครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว) พบว่าวัดดอยน้อยกำลังประสบกับปัญหาเรื่องวาตภัยด้วยลมฝนที่พัดกระหน่ำรุนแรงจนวิหารเปื่อยโบราณหลังเดิมที่มุงด้วยเครื่องไม้ผุพังไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงนำคณะศรัทธามาช่วยกันบริจาคเงิน ดังปรากฏในคำคร่าวว่า

"รอมเจติยา ***ดอยน้อยธาตุเจ้า*** *ซาวรูเปียทอดซวะ (ซวะหมายถึงละไว้ที่นั้น) รอมทุเจ้าหลาน สร้างวิหาระ สิบแถบเจ้าทูนทาน"*

อธิบายได้ว่าวัดแห่งนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมบุญบริจาคเพื่อบูรณะพระเจดีย์จำนวน ๒๐ รูปี (รูเปีย) และเพื่อสร้างวิหาร ๑๐ รูเปีย (บางครั้งเรียกเงินแถบ) โดยถวายทานผ่านเจ้าอาวาสผู้มีนามว่า "หลาน" อาจเป็นชื่อเล่นของครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว หรืออีกนัยหนึ่ง ครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว อาจเป็นลูกศิษย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเมตตาเอ็นดูเหมือนลูกหลาน

ภาพซ้าย **เสือปูนปั้นที่ราวบันไดขึ้นเขตพุทธาวาส** ***ภาพขวา*** **เสาทรงเหลี่ยม เขียนลายคำในวิหาร**

อย่างไรก็ดี พบหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระวิหารที่วัดแห่งนี้ ในเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า**สร้างพระวิหารวัดดอยน้อย อำเภอเกาะคา เสร็จเมื่อปี ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๗,๙๑๖ รูเปีย**

ในขณะที่เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อยให้สัมภาษณ์ว่าพระวิหารสร้างในปี ๒๔๖๘ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า กรณีรอมเงินจำนวน ๑๐ รูเปีย "สร้างวิหาระ" ในปี ๒๔๖๕ นั้น น่าจะหมายถึงร่วมบุญในการสร้างพระอุโบสถมากกว่า เนื่องจากพระอุโบสถเริ่มสร้างมาก่อนแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑

หลังจากฟื้นฟูวัดร้างแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้วิธีกำหนดอาณาเขตวัด โดยยืนอยู่กึ่งกลางบนเขา ใช้สายตากะคะเนแล้วกางแขนเอามือชี้วนรอบ ๆ บอกว่า "ในมณฑลนี้คือพื้นที่ของวัด" ทำให้เขตวัดมีพื้นที่เป็นรูปคล้ายวงกลม

วัดนี้มีกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย (ดูในบทที่ ๓ เล่มที่ ๑)

นอกจากนี้พบว่า ยังมีการสร้างห้องส้วมของสงฆ์ หรือที่เรียกว่า "เว็จกุฎี" ด้วยวัสดุคอนกรีตหล่อด้วย ซึ่งตามศาสนสถานต่าง ๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างโดยทั่วไปนั้น มักไม่ค่อยพบเว็จกุฎีบ่อยนัก มีอีกแห่งหนึ่งที่วัดบ้านปาง แต่เว็จกุฎีที่วัดบ้านปางไม่มีหลังคาคลุม

พ.ศ. ๒๕๓๐ ในยุคครูบาอินปั๋น อินฺทวโส ได้มีการค้นพบรอยพระบาทที่เนินเขาแห่งหนึ่ง ชาวบ้านได้ช่วยกันสกัดหินและแบกลากขนมาไว้บนยอดดอย ยุคนี้จึงมีการสร้างวิหารรอยพระพุทธบาทหนึ่งหลัง โดยกำหนดให้วิหารหันหน้าไปทางด้านทิศใต้ คือหันไปยังภูเขา

สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน (ปัจจุบันเป็นสาขาย่อยหนึ่งของสำนักศิลปากรที่๗เชียงใหม่) เคยเข้ามาสำรวจรอยร้าวสภาพชำรุดทรุดโทรมของวัด และหารือกับทางวัดว่ามีความประสงค์อยากขอประกาศขึ้นทะเบียนเสนาสนะในวัดพระธาตุดอยน้อยเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติในราชกิจจานุเบกษา ทางวัดมีนโยบายจะรื้อศาลาหลังใหม่ที่บดบังภูมิทัศน์ทางเข้าด้านหน้าออกไป

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดพระธาตุดอยน้อย มีดังนี้

๑. สร้างวิหารหลังเปียงแทนที่วิหารหลังเดิม

๒. พระพุทธรูปประธานรวม ๓ องค์ภายในพระวิหาร

๓. สร้างกำแพงหินก่อล้อมวัด

๔. อุโบสถ (เป็นการบูรณะ)

๔. ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังรวมไปถึงการสร้างบันไดขึ้นฐานไพที ที่มีการปั้นรูปเสือ ปีนักษัตรประจำปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย และทางวัดยังระบุว่าสิงห์เฝ้าวัดในบริเวณใกล้เคียงกันก็เป็นสิงห์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนปั้นขึ้นเช่นเดียวกัน

วิหารหลังเปียง คำว่า “เปียง” เป็นภาษาถิ่นเหนือ หมายถึงหลังคาที่ตัดตรง ไม่ยกสูงเป็นทรงแหลม ทั้งนี้เนื่องมาจากบนยอดเขาที่ตั้งวัดพระธาตุดอยน้อยแห่งนี้เป็นจุดรับกระแสลมค่อนข้างแรง แม้แต่เดิมเคยมีลานทราย อันเป็นสัญลักษณ์ของนทีสีทันดรตามคติจักรวาล แต่ต่อมาเกิดฝุ่นตลบเข้าตาของพระภิกษุสามเณรตลอดเวลา ทำให้จำเป็นต้องปูอิฐตัวหนอนทับลานทรายนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยคงได้เล็งเห็นแล้วว่าควรสร้างวิหารในรูปแบบหลังคาตัดเพื่อป้องกันปัญหาเรื่องความแรงของลมภูเขา

แผนผังของวิหารหลังเปียงจัดวางค่อนข้างแปลก คือ ตั้งอยู่ในแนวแกนเหนือ – ใต้ โดยหันหน้าไปทิศเหนือ (โดยปกติวิหารมักหันหน้าไปทิศตะวันออก) มีพระเจดีย์ และวิหารพระบาทวางตัวอยู่ด้านหลังตามลำดับ โดยวิหารพระบาทก็หันหน้าไปทางทิศใต้ออกสู่ภูเขา

วิหารหลังเปียง สร้างอยู่บนฐานไพทีที่ยกสูงขึ้นมา วางแผนผังให้ด้านหน้ามี ๓ ช่วงเสา ขณะที่ด้านข้าง ๖ ช่วงเสา โดยเว้นระเบียงมุขหน้าและหลังไว้ รูปทรงอาคารและหลังคาจะมีลักษณะที่แปลกไปจากผลงานอื่นๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากเป็นอาคารหลังคาเรียบดาดคอนกรีต (flat slab roof) ซึ่งมีลักษณะคล้ายตึกแถวแบบจีนผสมผสานกับอาคารแบบตะวันตกยุคโคโลเนียล โครงสร้างภายในเป็นโครงสร้างเสาและคาน โดยใช้คานคอนกรีตเสริมเหล็กรับน้ำหนักแผ่นหลังคาคอนกรีต ไม่มีการตีฝ้า แต่ท้องหลังคามีร่องทั้งแนวขวางและขนานไปกับอาคาร คาดว่าเกิดจากร่องรอยของไม้แบบขณะที่มีการเทคอนกรีตดาดฟ้า

หอไตร สร้างโดยครูบาญาณรังษี

ภาพซ้าย **อุโบสถสร้างปี ๒๔๖๐ สร้างโดยครูบาญาณรังษี**
ภาพขวา **ลวดลายไม้แกะสลักบนหน้าบันรูปหอรมาน**

ภาพซ้าย **ธรรมาสน์ปูนติดกระจกสีในวิหารหลังเปียง** ***ภาพขวา*** **จารึกระบุว่าสร้างโดยนายมูล กำไร ปี ๒๔๓๗**

รอยพระพุทธบาทคู่ในวิหาร

การตกแต่งภายนอก จะเน้นการตกแต่งด้านหน้ามุขของอาคาร บริเวณซุ้มประตูกลางอันเป็นทางเข้าหลัก ทำปูนปั้นรูปนาคเกี้ยวในกรอบวงโค้ง ภายใต้นาคเกี้ยวเป็นรูปเสือคู่ ขณะที่ประตูด้านข้างเป็นสัญลักษณ์วัวอันเป็นปีนักษัตรของลูกศิษย์ของท่าน นั่นคือ ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา มีหลักฐานว่าหมดเงินทั้งสิ้นจำนวน ๑๙๐ บาท สำหรับสร้างบานหน้าต่างรูปนักษัตร ขณะเดียวกันก็พบสัญลักษณ์รูปช้างด้วย อันเป็นปีนักษัตรของผู้ร่วมสร้าง บริเวณบัวหัวเสาตกแต่งเป็นลายกาบบัวเชิง และมีลวดลายพันธุ์พฤกษาปูนปั้นประดับที่หน้ากระดานของจั่ว

ซุ้มหน้าต่างด้านข้างทิศตะวันตกเป็นหน้าต่างหลอก ๓ บาน มีหน้าต่างจริงเพียง ๑ บาน ด้านบนทำเป็นโค้ง (arc) ประดับลวดลาย ขณะที่ด้านข้างทิศตะวันออกเป็นหน้าต่างหลอก ๓ บาน และประตู ๑ บาน ด้านบนทำเป็นโค้ง ประดับลวดลายเช่นเดียวกัน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อยรูปปัจจุบันเล่าว่า เดิมช่องหน้าต่างเหล่านี้เคยเจาะทะลุจริงทุกบาน แต่ตอนมาบูรณะ พบว่ามีคนแอบลักขโมยบานหน้าต่างหายไป เมื่อมีหน้าต่างไม่ครอบ จึงตัดสินใจอุดหมดจนเหลือเพียงบานเดียว

ภาพซ้าย **เว็จกุฎี** ***ภาพขวา*** **กำแพงหินผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย**

การตกแต่งภายใน บนแท่นแก้วประดิษฐานพระพุทธรูป ๓ องค์ กล่าวกันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรจงปั้นพระประธานด้วยมือตัวเอง โดยฐานแท่นแก้วประดับกระจกสี และมีเสากลางห้อง ๔ ต้น ยอดเสาประดับบัวเชิงกาบ และตัวเสาปิดทองล่องชาดลวดลายพันธุ์พฤกษา

ในวิหารหลังเปียงยังปรากฏธรรมาสน์คอนกรีตประดับกระจกสีที่สร้างขึ้นในปี ๒๔๗๗ ในยุคครูบาญาณรังษี สิงห์แก้ว มีแผ่นจารึกประดับอยู่ข้างธรรมาสน์ ถอดความปริวรรตโดย อาจารย์ภูเดช แสนสา ความว่า

“พุทธจุลศกราช ๑๒๙๖ ตัวปีกาบเส็ด เดือน ๑๐ ทุติยะขึ้น ๕ ค่ำ พร่ำว่าได้วัน ๒ ไทเปิกใจ้ ปถมมูล สัทธานายมูล กำไร เปนเค้า พร้อมด้วยภริยาลูกเต้า พ่อแม่พี่น้องชุตน ๆ ก็ได้สร้างแปลงยังธัมมปราสาท หลังนี้เสี้ยงเงิน ๑๒๕ บาท ไว้ค้ำชูสาสนาพระโคตมะ ตราบ ๕,๐๐๐ วัสสา”

กล่าวโดยสรุปคือ ธรรมาสน์หลังนี้สร้างถวายโดย “นายมูล กำไร” เมื่อปี ๒๔๗๗

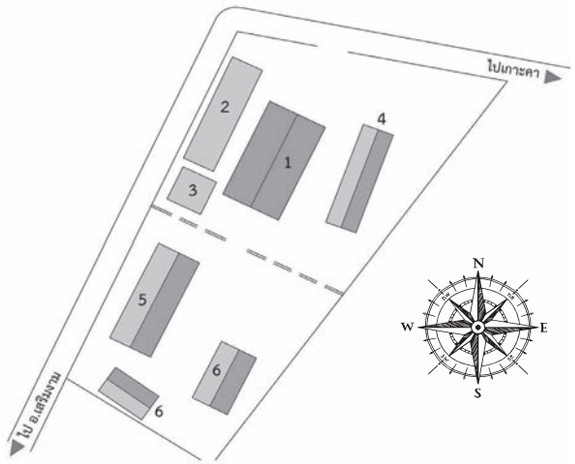
นอกจากนี้ยังมีธรรมาสน์ปูนติดกระจกอีกหลังหนึ่ง อยู่ในวิหารรอยพระบาท มีตัวอักษรจารึกสองภาษาคืออักษรธัมม์ล้านนาและอักษรไทใหญ่ สรุปใจความได้ว่าสร้างปี ๒๔๘๒ โดยปรากฏนามผู้สร้างว่า “ทุญารังสี” (ทุ หรือ ตุ๊ หมายถึงสวาธุเจ้า /เจ้าอาวาส) ในที่นี้คือครูบาญาณรังษีนั่นเอง

ปัจจุบันภายในวิหารหลังเปียงได้เกิดปรากฏการณ์กล้องรูเข็ม ทำให้มองเห็นภาพพระธาตุหัวกลับตกสะท้อนภายในวิหาร จนทางวัดได้จัดบริเวณให้ชมภาพพระธาตุหัวกลับ โดยเฉพาะทางผนังฝั่งขวาของวิหาร จะมีเงาพระธาตุถึง ๕ เงา ปรากฏให้เห็นในกรอบภาพเดียวกัน ลักษณะเป็นเงาของพระธาตุหัวตั้งซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ๔ เงา และเงาที่ด้านข้างเล็ก ๆ ส่วนบนอีก ๑ เงา ในขณะที่ฝั่งตรงข้าม จะมีเงาพระธาตุหัวตั้งอีก ๑ เงา

ที่วัดถ้ำสบาย อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้มีการนำรูปแบบอาคารวิหารหลังเปียงไปจำลองสร้าง

วัดทุ่งงามหลวง (ทุ่งงำแพะ)

1 พระวิหารหลวง
2 ศาลาบาตร
3 พระเจดีย์
4 อุโบสถ
5 พิพิธภัณฑ์ (โฮงเก็บโบราณวัตถุ)
6 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูพิบูลพัฒนานุยุต (สุภาพ ปภสฺสโร) พ.ศ. ๒๕๓๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๙๘-๘๖๐๒๐๑๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๒๐ บ้านทุ่งงาม หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม ๕๒๒๑๐

วัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๗๕ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๐๕๖๖๐๕, ๙๙.๒๔๒๘๖๗

ความสำคัญของวัด

เจ้าอาวาสเล่าว่าวัดสร้างเมื่อปี ๒๒๓๐ โดยหลวงปู่ใจ ผู้เป็นที่เลื่องลือว่าสามารถขี่ม้าเหาะข้ามหลังคาได้ วัดนี้สร้างบนภูมิสัณฐานรูปดอยเต่าเป็นเนินเขา อาจเป็นไปได้ที่ในอดีตมีลักษณะเป็นป่าแพะ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๙

เอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ เรื่องพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล (๘-๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘) ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างวิหารหลังหนึ่งที่**วัดทุ่งงำแพะ** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง **ในปี ๒๔๗๖ หมดเงินไป ๒,๒๕๐ รูเปีย**

อนึ่ง ชื่อของ **“วัดทุ่งงำแพะ อำเภอเกาะคา”** นี้ ได้พยายามค้นหารายชื่อวัดทั่วอำเภอเกาะคา ไม่ปรากฏชื่อวัดดังกล่าว พบแต่เพียง “วัดป่าแพะพุทธญาณ” ที่บ้านเข้าซ้อน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา ซึ่งเป็นวัดในเครือข่ายสายนิกายธรรมยุต ที่เพิ่งมาฟื้นวัดร้างกลายเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มีพระสงฆ์สายพระป่ามาจำพรรษา ๑ รูป จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่าสภาพวัดกลายเป็นวัดใหม่ที่สร้างทับซากโบราณสถานเดิมซึ่งเคยถูกทิ้งร้างไปเนื่องด้วยอุทกภัยและทุพพิกขภัยเป็นเวลายาวนานกว่าร้อยปี

ได้สัมภาษณ์ชาวบ้านในละแวกนั้นถึงเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัย ชาวบ้านเล่าว่าบริเวณนี้เต็มไปด้วยป่าแพะ ไม่ทราบว่าวัดนี้ในอดีตจะเป็นวัดเดียวกันกับวัดทุ่งงำแพะหรือไม่ แต่ว่ามีวัดที่อยู่บนดอยแห่งหนึ่งเดินลัดทุ่งไปมองเห็นอยู่ลิบ ๆ ชื่อวัดดอยฮาง ได้ยินมาว่าอาจเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางจาริกมานั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานบนนั้น

นอกเหนือไปจากวัดป่าแพะพุทธญาณแล้ว หากพิเคราะห์ศัพท์คำว่า “ทุ่งงำแพะ” ยังมีอีกวัดหนึ่งที่มีความเป็นไปได้สูง เพราะมีชื่อคล้ายกัน คือ “วัดต้งงำ” แต่ต่อมาเรียกใหม่เสียงยืดยาวเป็นภาษาไทยกลางว่า “ทุ่งงาม” และมีการเติมคำว่า “หลวง” มา

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง และกลับมาซ่อม "ยาหัวใจพระเจ้า"** ***ภาพขวา*** **พระพุทธรูปปูนปั้นระบายสี มี ๒ ข้างพระประธาน**

ภาพซ้าย **พระเจดีย์** ***ภาพขวา*** **มีการนำชุ้มไม้แกะสลักรูปหงส์คู่ที่เคยตกแต่งวิหารหลังแรกมาประดับใหม่**

อีกในภายหลัง ตั้งอยู่ที่อำเภอเสริมงาม โดยที่ในอดีตอำเภอเสริมงามเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเกาะคา เพิ่งแยกออกมาภายหลัง นอกจากนี้ยังมีหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดกับเขตอำเภอเกาะคาก่อนจะเข้าบ้านทุ่งงามมีชื่อเดิมว่าบ้านแพะ ปัจจุบันชื่อบ้านทุ่งงามพัฒนา ไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน ต้องใช้วัดเดียวกันกับวัดทุ่งงามหลวง จึงอาจเป็นไปได้ว่า วัดทุ่งงำแพะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวิหารนั้น น่าจะเป็นวัดทุ่งงามหลวงมากกว่าวัดป่าแพะพุทธญาณ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

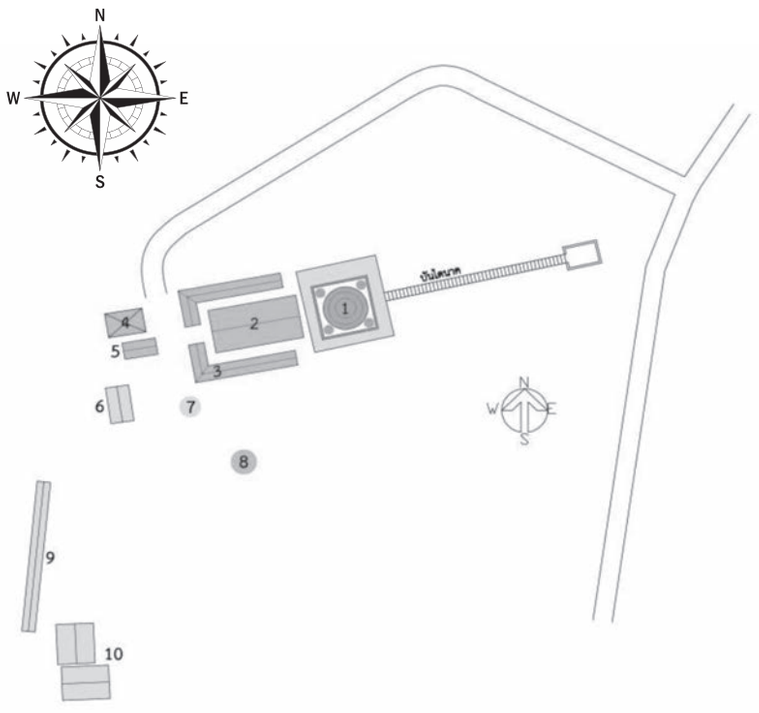
วิหารหลังเดิมนั้นน่าจะสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีหน้าบันไม้แกะสลักติดกระจกจีน มีภาพเขียนรูปเวสสันดรชาดกอย่างวิจิตรแต่ถูกรื้อไปแล้ว ต่อมาวิหารหลังที่สองสร้างเมื่อปี ๒๕๐๐ ยุคพระครูรัตนาลังการ อดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน เคยบูรณะเมื่อปี ๒๕๒๕ จนกระทั่งวิหารหลังปัจจุบันสร้างขยายสูงใหญ่มากเมื่อปี ๒๕๔๗ ในสมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

มีการนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมของวิหารหลังเดิมมาใช้ติดประดับกับเสนาสนะที่สร้างใหม่บางส่วน เช่น นำชุ้มป่องปิ้วรูปหงส์คู่ไปติดองค์พระเจดีย์ ซึ่งสร้างปี ๒๕๕๖ หรือพระอุโบสถ ที่เคยสร้างปี ๒๕๑๐ แต่ปัจจุบันรื้อออกก่อใหม่จะมีการนำแผ่นคันทวยของวิหารหลังแรกไปประดับด้วย

มีเรื่องเล่าจากบิดาของพระครูพิบูลพัฒนานุยุต ชื่อพ่อน้อยเสาร์ ซึ่งเพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ ด้วยวัย ๙๘ ปี ยืนยัน**ว่าทันได้เห็นครูบาเจ้าศรีวิชัยมาที่วัดทุ่งงำพร้อมหมู่กะเหรี่ยงนับร้อยชีวิต โดยรับนิมนต์จากเจ้าอาวาสวัดทุ่งงำ** (แต่ไม่อาจระบุนามได้ว่าตรงกับเจ้าอาวาสรูปใด) **เพื่อมาดำเนินการบูรณะพระพุทธรูปหลังจากที่เกิดเหตุมีผู้ขโมยลักเอาหัวใจพระเจ้าไป** (การสร้างพระพุทธรูปของล้านนาต้องมีการบรรจุหัวใจให้พระพุทธรูป ซึ่งส่วนใหญ่ทำเป็นรูปหัวใจและอวัยวะอื่นๆ เช่น ปอด ม้าม ตับ ไส้ โดยใช้วัสดุมีค่าประเภทเครื่องเงินและทองเหลือง) ภาษาล้านนาเรียกการบูรณะนี้ว่า **"ยาหัวใจให้พระเจ้า"** *ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาซ่อมแซมพระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ที่ท่านเคยมาสร้างไว้ในฐานะให้เป็นพระประธานในวิหารวัดทุ่งงำเป็นเวลา ๔ คืน ชาวบ้านทุ่งงำมารุมใส่บาตรและแย่งกันนอนให้ท่านเหยียบหลังแน่นศาลาวัด*

พระประธานองค์ดังกล่าวมีขนาดใหญ่มาก และยังมีพระพุทธรูปรองอีกสององค์วางเคียงข้างซ้าย-ขวา ทั้งสามองค์สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารหลังใหม่ ซึ่งหันหน้าไปทางทิศเหนือเช่นเดียวกับพระอุโบสถ สันนิษฐานว่าการหันหน้าพระอุโบสถไปทางทิศเหนือนี้ อาจเป็นการสร้างเพื่อสักการะพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอเกาะคาทิศเหนือของเสริมงามก็เป็นได้

วัดดอยป่าตาล (พระธาตุม่อนงัวนอน)

1 พระธาตุม่อนงัวนอน
2 พระวิหาร
3 ศาลาบาตร
4 อนุสรณ์สถาน
5 หอธรรม
6 วิหารพระเจ้าทันใจ
7 หอระฆัง
8 บ่อน้ำทิพย์
9 ศาลาอเนกประสงค์
10 เขตสังฆาวาส

รักษาการเจ้าอาวาส

พระณัฐวุฒิ โชติวโร พ.ศ. ๒๕๕๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๒-๘๓๑๐๗๔๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๓ หมู่ที่ ๘ ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๕๒๑๖๐

วัดอยู่ไกลออกไปจากตัวอำเภอเถินทางทิศตะวันตก ๕ กิโลเมตร

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เดิมมีพื้นที่เขตพุทธาวาส ๓ ไร่ ๒ งาน แต่เมื่อปี ๒๕๔๕ ยุคพระอธิการบุญมา ชุตินฺธโร กับชาวบ้านและคณะกรรมการวัดดอยป่าตาลได้ช่วยกันขยายเขตอารามจนมีพื้นที่มากถึง ๑๑๑ ไร่

พิกัด ๑๗.๖๐๒๙๖๐, ๙๙.๑๗๓๘๗๓

ความสำคัญของวัด

ตามตำนานกล่าวว่า ในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพญาวัว “อุสุภราช” อันกำเนิดแต่พ่อวัว แม่วัวแดง เคยอาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำวัง ได้รอนแรมมาสู่ทิศตะวันตกของแม่น้ำวัง ซึ่งเป็นดอยอันร่มเย็น เป็นที่อาศัยของบรรดาสัตว์นานาชนิด มียักษ์ใหญ่ ๓ ตน ขุมแก้วคำ ขุมแก้วเงิน โดยแม่วัวแดงเคยพาพระโคอุสุภราชมานอนแรม ณ ดอยลูกนี้ จึงได้ชื่อว่า “ม่อนวัวนอน” คนโบราณจึงเรียกวัดนี้ว่า วัดม่อนวัวนอน (เวลาอ่านชาวบ้านออกเสียงเป็น “งัวนอน”) จึงมีการ

สร้างพระธาตุเจดีย์ไว้เมื่อปี ๒๒๖๔ โดยบรรจุพุทธเกศา ๒ เส้น พร้อมพระธาตุลิ้นไก่ ยอดฉัตรประดับแก้วศักดิ์สิทธิ์ ต่อมาถูกทิ้งร้างไป

กระทั่งลูกศิษย์ของพระมหาสังฆเถรอาทิตย์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าตาล (วัดที่อยู่ในชุมชนที่ลุ่มข้างล่าง) รูปหนึ่ง มีนามว่า "พระเถรจันทร์" ได้ขึ้นไปเก็บต้นยาสมุนไพรบนม่อนดอย ด้วยเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีบ่อน้ำทิพย์อยู่บนยอดเขา แม้ในฤดูแล้งก็มีน้ำตลอดเวลา ท่านได้พบเศษอิฐเศษหินที่เคยก่อพระธาตุพร้อมแผ่นจารึก และผอบทองคำ จึงได้ทำการบูรณะเจดีย์ขึ้นครอบองค์เดิมมีความสูง ๗ ศอก

ตำนานยังกล่าวต่อไปอีกว่า *ในอนาคตต่อจากนั้น มีการพยากรณ์ว่าจะมีนักบุญเดินทางมาจากทางทิศอุดร มาทำการบูรณะวัดม่อนวัวนอนให้เป็นปูชนียสถานสืบต่อไป* ***นักบุญทางทิศอุดรผู้นั้นย่อมหมายถึง "ครูบาเจ้าศรีวิชัย"*** *นั่นเอง*

จากบัญชีรายละเอียดในการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัย **ระบุว่าท่านใช้เงินในการสร้างพระวิหารวัดดอยป่าตาล ซึ่งเสร็จในปี ๒๔๗๖ ด้วยจำนวนเงินทั้งสิ้น ๑,๕๐๐ รูเปีย**

พระธาตุม่อนงัวนอนและพระวิหาร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๗๘

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกมายังสถานที่แห่งนี้ ด้วยการตามรอยเส้นทางของโคอุสุภราช หรือ "วัวแดง" ตามที่กล่าวถึงในตำนานว่ามีความสำคัญ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกไปตามเส้นทางวัดเหล่านี้ ได้แก่ วัดเวียง วัดอุมลอง พักจำวัดที่วัดอุมลองอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นจึงมาที่วัดม่อนงัวนอน และได้ไปวัดเขาแก้วปินหวาน วัดพระบาทวังตวง (ชื่อนี้มาจากหนองน้ำที่มีพญานาค ทำให้หนองน้ำนั้นตวง จึงชื่อ "ดอยตวง") อยู่ที่บ้านแม่พริก ที่มาของชื่อ "แม่พริก" (แม่พลิก) อันที่จริงมาจาก "แม่ปิ๊ก" หมายถึงแม่วัวแดงตัวนั้นกลับ (พลิก-ปิ๊ก) มาหาลูกโคอุสุภราช

ภาพซ้าย **กุมภัณฑ์ถือตะบองปูนปั้นระบายสี** ***ภาพขวา*** **บันไดนาคจากข้างบน หางพญานาคม้วนเกลียว**

บันไดนาคทางขึ้นสู่วัดพระธาตุม่อนงัวนอน ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่วัดม่อนงัวนอน ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยพบถ้ำแห่งหนึ่งแต่ปัจจุบันนี้ถ้ำยุบไปแล้ว เรียกว่า "ถ้ำบ่อเงิน" ส่วน "ถ้ำบ่อทอง" อยู่ที่วัดอุมลอง บ้านเวียง ชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่า หากมาทำบุญสองวัดนี้เงินทองจะไหลมาเทมา

ที่วัดม่อนงัวนอนนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เป็นสถานที่พำนักหลักในคราวที่ต้องเดินธุดงค์มาแถบอำเภอเถินและแม่พริก ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยในวัดนี้ได้แก่ ดำเนินการบูรณะพระธาตุเจดีย์ กับสร้างพระวิหาร หอธรรม ศาลาบาตร บันไดนาค และบ่อน้ำทิพย์

พระธาตุลิ้นไก่ เป็นเจดีย์ทรงกลมล้านนาลักษณะคล้ายพระธาตุหริภุญไชย แต่ย่อส่วนมา ค่อนข้างสูงชะลูด ความสูง ๓๐ เมตร มีฐานจัตุรัสกว้าง ๙ เมตร บริเวณองค์ระฆังประดับกระจกสีสวยงามเน้นสีทองและฟ้า-น้ำเงิน ใต้องค์ระฆังเป็นฐานบัวลูกแก้วถัดมาเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จ และล่างสุดเป็น

ภาพซ้าย **พระธาตุม่อนงัวนอน ๕ ดวง องค์ประธานสูงชะลูด** *ภาพขวา* **องค์ระฆังประดับกระจกสีชิ้นเล็กสีทอง-น้ำเงิน**

ฐานเขียง มีเจดีย์บริวารที่มุมทั้ง ๔ ล้อมรอบพระเจดีย์ประธาน

พ.ศ. ๒๕๐๑ ลูกแก้วบนยอดเจดีย์หลุดตกลงมา เป็นช่วงเวลาที่ครูบาอภิชัยขาวปี เดินธุดงค์มาพำนักที่นี่ สมัยที่ครูบาศรีวรรณ เป็นเจ้าอาวาส ครูบาอภิชัยขาวปีจึงเป็นประธานนำลูกแก้วขึ้นประดิษฐานดังเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะลูกศิษย์หลวงพ่อฤาษีลิงดำ จากวัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี ได้เดินทางมากว่า ๘๐ คันรถ ร่วมบริจาคเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นค่าทาสีขาวทับองค์พระเจดีย์ตามรูปแบบเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ ดังที่เห็นในปัจจุบัน

พระวิหาร จากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่าสร้างพระวิหารวัดดอยป่าตาลเสร็จเมื่อปี ๒๔๗๖ ซึ่งขัดแย้งกับเอกสารที่ทางวัดระบุว่าสร้างระหว่างปี ๒๔๖๙-๒๔๗๑

มีลักษณะเป็นวิหารก่ออิฐถือปูน ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒ เมตร แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีการยกเก็จ ทำระเบียง วิหารวางตัวตามแนวแกนตะวันตก-ตะวันออก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีพระเจดีย์อยู่ด้านหน้าทางด้านทิศตะวันออก ที่น่าแปลกก็คือ บันไดนาคที่ขึ้นมาจากด้านล่างต้องมาพบกับพระเจดีย์ก่อน (โดยปกติแล้วต้องพบพระวิหารก่อนและตั้งพระเจดีย์ไว้ด้านหลังวิหาร) ซึ่งดูคล้ายกับว่าขึ้นมาจากด้านหลังของวัด แต่ทางทิศใต้ของวัดก็จะมีเส้นทางเดินไปเชื่อมกับอีกหมู่บ้านหนึ่งด้วย เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพระวิหารสร้างขึ้นมาภายหลังพระธาตุ ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่จึงวางพระวิหารไว้หลังพระธาตุ ตัวอาคารพระวิหารวางบนฐานยกพื้นค่อนข้างสูง ล้อมด้วยระเบียงคด หรือศาลาบาตรด้านทิศเหนือ ใต้ และตะวันตก กว้างด้านละ ๓ เมตร ยาวด้านละ ๔๐ เมตร ศาลาบาตรเหล่านี้คงสภาพดั้งเดิมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ชำรุดทรุดโทรมจึงอยู่กำลังอยู่ระหว่างการบูรณะ

การตกแต่งวิหาร มีจุดเด่นอยู่ที่หน้าแหนบ (หน้าบัน) ใช้เทคนิคปูนปั้นประดับพื้นหลังด้วยกระจกแก้วสี ทำเป็นลายเครือเถาก้านขดสลับด้วยลายดอกสับปะรด ดอกทานตะวัน และดอกก่ากอกมีลายรูปเสือปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในหน้าแหนบทั้งทิศตะวันออกและตะวันตก

หลังคาวิหารที่ไม่มีการลดชั้นเช่นเดียวกับวิหารส่วนใหญ่ของครูบาเจ้าศรีวิชัย หลังคาเดิมสมัยที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยและคณะศิษยานุศิษย์สร้าง เคยมุงด้วยไม้แป้นเกล็ด ต่อมาพ่อเลี้ยงเมืองดี นันทพันธ์ คนเมืองเถิน ทำธุรกิจป่างช้าง และทำไร่ยาสูบ ได้เป็นเจ้าภาพบูรณะหลังคาพระวิหาร เปลี่ยนมาเป็นมุงกระเบื้องลอนแทน

ภายในพระวิหาร มีแท่นแก้วติดกระจกจีนและกระจกเกรียบสีสวยใสแวววาว ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย ๕ พระองค์ หมายถึงพระเจ้าทั้ง ๕ ในภัทรกัป สอดรับกับการสร้างพระเจดีย์ที่มี ๕ ดวง

ภาพซ้าย **บ่อน้ำทิพย์ศักดิ์สิทธิ์** *ภาพขวา* **พระศรีมหาโพธิ์พร้อมไม้ค้ำ**

ศาลาบาตรโอบล้อมพระวิหารและพระธาตุเจดีย์ ๓ ด้าน สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ปัจจุบันกำลังบูรณะ

ภาพซ้าย **พระวิหารหลังคาด้านข้างซ้อนกัน ๒ ชั้น** ***ภาพขวา*** **หน้าบันทั้งสองด้านปั้นปูนเสือติดกระจกสี**

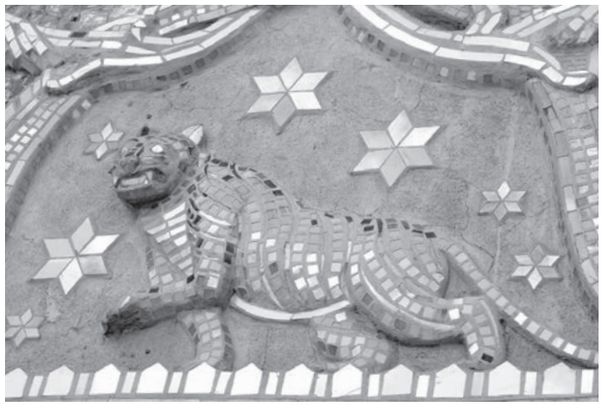
ทั้งพระเจดีย์และพระวิหารวัดดอยป่าตาล กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ วิหารขณะนี้อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก มีปลวกกินขึ้นตามเสาเกิดรอยรั่วตามผนังและหลังคา ชาวบ้านเคยทำหนังสือไปขอให้กรมศิลปากรมาดำเนินการบูรณะวิหาร

บันไดนาค สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นบันไดปูนปั้นมีความสูงชัน มีความยาว ๙๐ เมตร กว้าง ๒.๘๐ เมตร มีบันได ๕๐ ขั้น ความยาว (วัดจากบนถึงล่างสุด) ได้ ๙๐ เมตร ในวันพระใหญ่ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ) ของทุกเดือน ประชาชนจะเดินขึ้นทางบันไดเพื่อสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคล และเมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (เดือน ๘ เหนือ) ของทุกปี ประชาชนจะพร้อมใจกันเดินขึ้นบันไดนาคเพื่อไปนมัสการ และสรงน้ำพระธาตุม่อนงัวนอน สืบมาเป็นประเพณีจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับที่วัดพระบาทวังตวงของอำเภอแม่พริก ซึ่งทั้งสองแห่งนี้มีความเกี่ยวข้องกันในตำนานเรื่องโคอุสุภราช

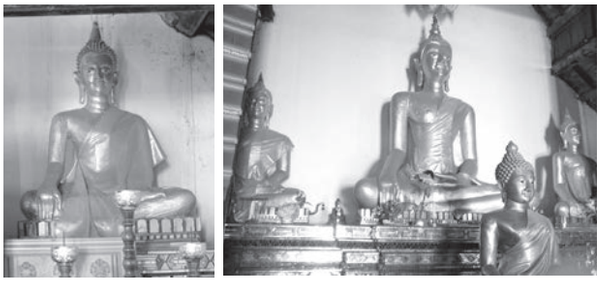
บันไดนาคเคยได้รับการซ่อมแซมแค่ทาสีแล้วเอาปูนอุดรอยแตกร้าวเท่านั้น ตอนบนของบันไดนาคก่อนถึงองค์พระเจดีย์ มีรูปปั้นเสือหมอบอยู่ ๒ ตัว (ปีนักษัตรครูบาเจ้าศรีวิชัย) และแม่วัวกับลูกวัวอีกอย่างละ ๑ ตัว ในขณะที่ทางขึ้นสู่บันไดนาคด้านล่างมีรูปปั้นวัวแดงและลูกวัวนอนหมอบใกล้ซุ้มชื่อวัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยสล่าจากบ้านเหล่ามะกอก ชื่อนายเสริญ จินะการ

หอธรรม ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สร้างหอธรรมยังมีความสับสนคลุมเครือ เอกสารประวัติวัดดอยป่าตาลระบุว่าสร้างเมื่อปี ๒๔๘๑ ในยุคของครูบาคำ ห้อชัยวงค์ โดยครูบาสีมา พฺรหฺมจกฺโก จากวัดผาลาด เป็นผู้สร้าง แต่เอกสารเรื่องตำนานเมืองสังฆะเต็ิน กลับระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างร่วมสมัยกับเมื่อครั้งมาสร้างวิหารและบูรณะพระเจดีย์

อย่างไรก็ดี จากรูปแบบสถาปัตยกรรมของหอธรรม ที่เป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ กว้าง ๔.๖๐ เมตร ยาว ๙ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่หน้าบันมีรูปแกะสลักไม้เป็นรูปครุฑ และที่ผนังอาคารมีปูนปั้นรูปเทพนมและเทวดาถืออาวุธคือขวานคล้ายกับรามสูรนั้น เป็นรูปแบบศิลปะในกลุ่มสกุลช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย และเมื่อพิจารณาจากปีศักราช ๒๔๘๑ เป็นช่วงบั้นปลายชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย กำลังอาพาธอยู่ที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน อาจส่งลูกศิษย์มาช่วยก่อสร้างหอธรรมหลังนี้ก็เป็นได้ ภายในหอธรรม มีหีบธรรมเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน เมื่อก่อนพระภิกษุสามเณรเคยนำมาเทศน์แต่ปัจจุบันนี้ไม่ได้ใช้สอยหอธรรมกันอีกแล้ว

ปูนปั้นติดกระจกสีรูปเสือท่ามกลางหมู่ดาว บนหน้าแหนบพระวิหารด้านทิศตะวันตก

พระเจ้าทั้ง ๕ ในพระวิหารทำขนาดใหญ่เล็กลดหลั่น อีกหนึ่งอัตลักษณ์ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในวันที่ไปสัมภาษณ์รักษาการเจ้าอาวาส พระณัฐวุฒิ โชติวโร (วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘) ได้ค้นพบลูกแก้วสีน้ำเงินใสดวงหนึ่ง ภายในหอธรรม มีน้ำหนักประมาณ ๒ กิโลกรัม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณสองฝ่ามือ (๘-๑๐ นิ้ว) ซึ่งไม่มีใครทราบมาก่อนว่าลูกแก้วนี้มีความเป็นมาอย่างไร สันนิษฐานว่าอาจเป็น “เม็ดน้ำค้าง” จากยอดปลีธาตุที่เคยร่วงลงมาจากลมพายุในช่วงใดช่วงหนึ่งก็เป็นได้ เหตุที่วัดม่อนงัวนอนร้างไปหลายระยะ ไม่ได้มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่อย่างต่อเนื่อง เจ้าอาวาสรูปก่อนได้ลาสิกขาไป วัดร้างอยู่นานหลายเดือน และรักษาการเจ้าอาวาสก็เพิ่งบวชใหม่ได้ไม่นาน ดังนั้นรักษาการเจ้าอาวาสได้นำลูกแก้วย้ายไปเก็บรักษาไว้ที่กุฏิแทนเพื่อความปลอดภัย

พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการบูรณะหอธรรมด้วยการเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาเป็นดินขอ ส่วนล่างยังคงของเดิมไว้

บ่อน้ำทิพย์ ถือเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่กลางลานวัด มีความลึก ๗ วา (๑๔ เมตร) กว้าง ๑.๕๐ เมตร ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ใช้น้ำที่มีความขาวใสจากบ่อนี้มา

ภาพซ้าย **เสือปูนปั้นหมอบชันขาหน้าประตู** ***ภาพขวา*** **ธรรมาสน์สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

หอธรรมของวัด ชั้นบนเป็นไม้มีรูปครุฑ

อาบกินขณะที่มาบูรณะพระธาตุม่อนงัวนอน แต่มีการโบกบ่อน้ำอย่างเป็นกิจจะลักษณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงมีตัวอักษรเขียนไว้ข้างบ่อว่า “ส้าง ปี พ,ศ, ๗๘”

เสนาสนะอื่นๆ ภายในวัด ที่ไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ กุฏิหลังเดิม เสาไม้มะค่า ฝาไม้สักแผ่นเล็ก สร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ต่อมารื้อสร้างใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๔ ศาลาบาตร (อีกแห่ง ที่ไม่ได้ล้อมพระวิหาร) กว้าง ๓.๖๕ เมตร ยาว ๑๒ เมตร โดยคณะศรัทธาพ่อหลวงสาน เลาคำ พร้อมด้วยครอบครัว พ.ศ. ๒๕๐๒

พระเจ้าทันใจ สร้างโดยคุณประเสริฐ เรืองสวัสดิ์ หน้าตัก ๔๒ นิ้ว อยู่ด้านหลังกองอำนวยการ ต่อมาพระครูสีมา พุรหฺมจกฺโก พร้อมด้วยคณะศรัทธา สร้างศาลาครอบ กว้าง ๔.๖๐ เมตร ยาว ๙.๓๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๕ -๒๕๒๐

ศาลามหากัจจายนะ กว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๐ เมตร อยู่ด้านเหนือหอไตร สร้างเสร็จเมื่อ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๓๙ พระวสันต์เป็นเจ้าอาวาส เดิมเป็นไม้ฉำฉาทั้งองค์ สั่งทำจากสล่าแม่ทา ลำพูน ต่อมาถูกปลวกกินชำรุด

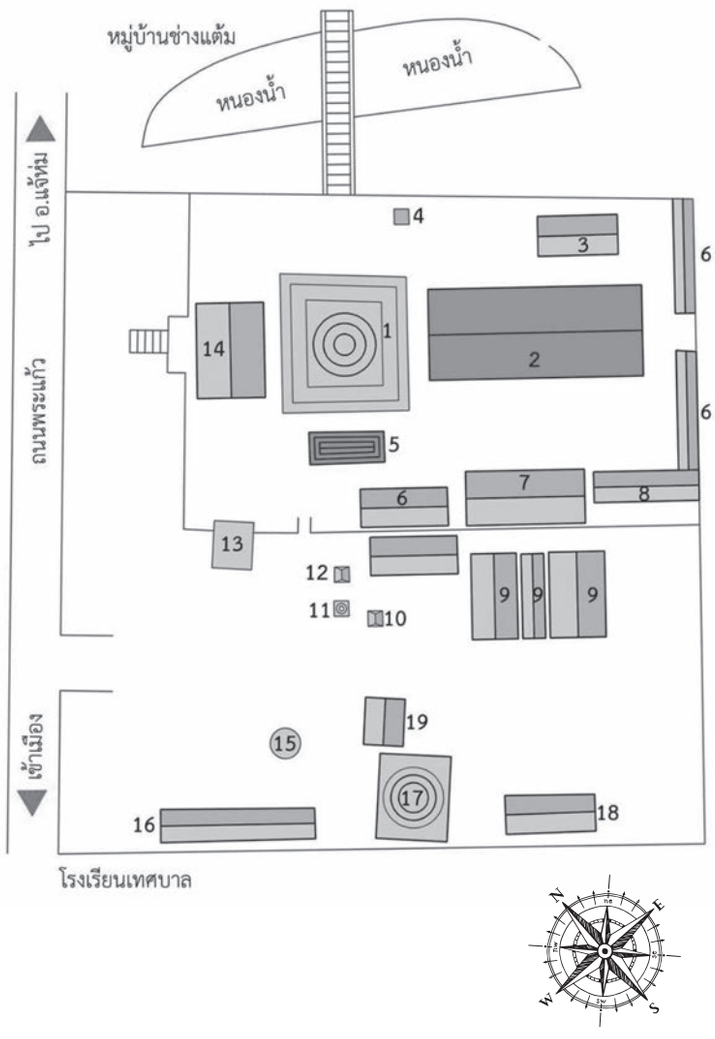
อนุสรณ์สถานที่ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้าง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ตามฝาผนังเขียนภาพจิตรกรรมที่เล่าเรื่องราวประวัติของวัดม่อนวัวนอน กับประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมศิษยานุศิษย์รูปสำคัญ อาทิ ครูบาอภิชัยขาวปี ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ครูบาศรีมา ชุตินฺธโร จากวัดผาลาด อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง

รูปปั้นครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา นำมาจากวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

กลุ่มที่ ๒ **หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

1 พระธาตุดอนเต้า
2 พระวิหารหลวง-อุโบสถ
3 วิหารพระเจ้าทองทิพย์
4 ช้างเทินบุษบกพระแก้วมรกต
5 ปราสาทมณฑปพระบัวเข็ม
มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 ศาลาบาตร
7 ศาลาอเนกประสงค์
8 พิพิธภัณฑ์ล้านนา
9 กลุ่มกุฏิสงฆ์
10 ซากเจดีย์เก่า
11 ศาลาเจ้าพ่อทิพย์ช้าง
12 ศาลเจ้าแม่สุชาดา
13 ศาลาสมเด็จพระพุฒาจารย์ โต พรหมรังสี
14 วิหารพระพุทธไสยาสน์
15 อนุสาวรีย์เจ้าแม่สุชาดา
16 โรงเรียนพระปริยัติธรรม
17 พระเจดีย์วัดสุชาดาราม
18 วิหารลายคำ
19 อุโบสถวัดสุชาดาราม

เจ้าอาวาส

พระจินดารัตนาภรณ์ (เสริม กตกิจฺโจ ป.ธ.๔) พ.ศ. ๒๕๕๑ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) เป็นเจ้าคณะจังหวัดลำปาง

โทรศัพท์ ๐๘๑ ๘๘๓๑๐๗๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๖ ถนนพระแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐

ฝั่งเหนือของแม่น้ำวัง วิหารหลวงหันหน้าไปทางแม่น้ำวัง อยู่ด้านทิศตะวันออกของพระบรมธาตุดอนเต้า สร้างอยู่บนเนินสูง นับเป็นจุดสูงที่สุดในกำแพงเมืองเก่าทิศเหนือ ห่างจากตัวเมืองจังหวัดลำปาง ระยะทางประมาณ ๓.๗ กิโลเมตร อาณาเขตวัด ทิศเหนือ จดถนนพระแก้วและหมู่บ้านช่างแต้ม ทิศใต้ จดโรงเรียนเทศบาล ๑ ทิศตะวันออก จดแม่น้ำวัง ทิศตะวันตก จดถนนพระแก้ว

พิกัด ๑๘.๐๔๔๐๕๔, ๙๙.๒๑๗๙๖๙

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดสำคัญที่อยู่ฝั่งเหนือของแม่น้ำวัง เกิดจากการนำเอาวัดทั้ง ๔ แห่งมารวมเข้าด้วยกัน กอปรด้วย วัดร้าง ๒ แห่งคือ วัดล่ามช้าง และวัดแสนพิงค์ชัย กับวัดพระแก้วดอนเต้า และวัดสุชาดาราม

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ มีเนื้อที่ ๕๑ ไร่ ๒ งาน ๖๑ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งใดไม่ปรากฏ ต่อมาวัดได้บูรณะและผูกพัทธสีมาใหม่ เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๓๐ ได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

ตำนานระบุว่าวัดพระแก้วดอนเต้ามีความเก่าแก่ถึงสมัยพระเจ้าอนันตยศ (พระโอรสแฝดน้องของพระนางจามเทวี) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์เขลางค์นคร คือสร้างราว พ.ศ. ๑๒๒๓ และต่อมาเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร หรือพระแก้วมรกต เป็นเวลา ๓๒ ปี (ระหว่างปี ๑๙๗๙- ๒๐๑๑)

ส่วนวัดสุชาดารามนั้นสร้างขึ้นในบริเวณที่เป็นสวนแตงโม (ภาษาเหนือเรียก “หมากเต้า” หรือ “บะเต้า”) สถานที่ตั้งบ้านของนางสุชาดา ตำนานกล่าวว่านางสุชาดาได้พบแก้วมรกตในแตงโม และนำมาถวายพระเถระ จึงจ้างช่างให้นำมรกตไปแกะสลักเป็นพระพุทธรูป คือพระแก้วดอนเต้า สาเหตุจากมีผู้ไปฟ้องเจ้าเมืองลำปางว่าพระเถระและนางสุชาดาเป็นชู้กัน เจ้าเมืองลำปางจึงให้จับนางสุชาดาไปประหารชีวิต ส่วนพระเถระองค์นั้น เมื่อทราบข่าวได้อัญเชิญพระแก้วมรกตหนีไปประดิษฐานที่วัดพระธาตุลำปางหลวงจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้รวมสองวัดเป็นวัดเดียวมีชื่อว่าวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

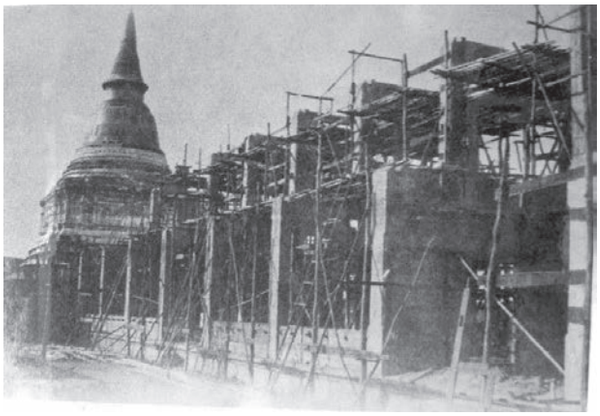
โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญภายในวัด

๑. เขตพุทธาวาส ตั้งอยู่บนเนินสูง

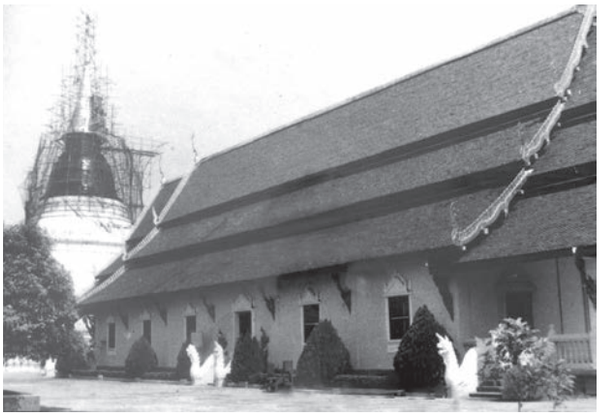
พระบรมธาตุดอนเต้า พระเจดีย์ทรงกลมแบบลังกาสุโขทัยผสมกับเจดีย์ล้านนา ฐานกว้างด้านละ ๑๓ วา (๒๖ เมตร) สูงตั้งแต่ฐานถึงยอด ๒๕ วา (๕๐ เมตร) ตั้งแต่องค์ระฆังถึงปลียอดบุด้วยแผ่นทองจังโก สร้างครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐาน ตามตำนานกล่าวว่าเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าทั้ง ๔ พระองค์ในภัทรกัปนี้ ได้แก่ พระพุทธเจ้ากกุสันโธ ๘ เส้น พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ ๑๖ เส้น พระพุทธเจ้ากัสสปะ ๓๒ เส้น และพระพุทธเจ้าโคตมะ ๑๐๘ เส้น ต่อมาพระมหินท์เถรสาวกได้นำเอาพระธาตุมะแกว (ไต) หัวใจมาบรรจุไว้ในพระธาตุแห่งนี้อีก

วิหารพระพุทธไสยาสน์ หรือพระนอน ยาว ๕ วา อยู่ทางทิศตะวันตกของพระบรมธาตุ องค์พระพุทธไสยาสน์สร้างในสมัยล้านนา (ตำนานระบุชื่อว่าสมัยพระญาชุมภูจิตตะ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง แต่ไม่ทราบปีศักราช) ตัววิหารได้รับการบูรณะหลายครั้ง ครั้งสำคัญคือ พ.ศ. ๒๔๔๙ โดยครูบาธรรมชัยวัดปงสนุกใต้ และ พ.ศ. ๒๔๖๙ สมัยพระอธิการพุฒพุฑฒิญาโณ เป็นเจ้าอาวาส ถือว่าอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ไล่เลี่ยกันกับหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระวิหารหลวงได้เพียง ๒ ปีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงยังพอเห็นกลิ่นอายของรูปแบบศิลปะที่เป็นช่างกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มที่ก่อสร้างพระวิหารหลวง อาทิ มีการใช้กระจกจีนประดับหน้าบันที่มีรูปครุฑตอนกลาง

วิหารพระเจ้าทองทิพย์ เดิมคือ**วิหารจามเทวี** อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระบรมธาตุดอนเต้า เคยประดิษฐานพระเจ้าทองทิพย์ พระพุทธรูปทองสำริดปางมารวิชัยสมัยล้านนา หน้าตักกว้าง ๓ ศอก สูง ๓ ศอก ๑ คืบ ซึ่งหนานทิพช้างได้เคยมา

การก่อสร้างพระวิหารหลวง ภาพจากพิพิธภัณฑ์บ้านป่องนัก ค่ายสุรศักดิ์มนตรี มทบ.๑๒ ลำปาง

พระวิหารหลวงยุคแรกสร้าง และพระธาตุขณะบูรณะ ภาพจากวัดบ้านปาง

อธิษฐานเสี่ยงทายกับพระเจ้าทองทิพย์องค์นี้ ในคราวกอบกู้อิสรภาพให้กับเมืองลำปาง

หนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม ฉบับครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี” ได้ระบุว่า ครูบาอภิชัยขาวปี มีส่วนมาสร้าง “วิหารพระเจ้า” วัดพระแก้วดอนเต้า คำว่า “วิหารพระเจ้า” น่าจะหมายถึงวิหารพระเจ้าทองทิพย์มากกว่าจะหมายถึงพระวิหารหลวง

นอกจากนี้วิหารพระเจ้าทองทิพย์ยังเคยประดิษฐานพระแก้วมรกต ๒ องค์ องค์แรก เป็นพระแก้วดอนเต้าปางสมาธิ จำลองมาจากวัดพระธาตุลำปางหลวง และอีกองค์เป็นพระแก้วมรกตปางมารวิชัย พระมหาอุ่น สุมงฺคโล ได้รับมาจากวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ แต่ต่อมาพระพุทธปฏิมาทั้งสามองค์นี้ คือพระเจ้าทองทิพย์ พระแก้วมรกตจำลองและพระแก้วดอนเต้าจำลอง ได้ย้ายมาประดิษฐานใน**อาคารสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช** ในยุคของเจ้าอาวาส พระครูพิพิธพัฒนาภิรัต โดยได้ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์มิ่งมงคลบรมบพิตรสถิตเขลางค์นคร ซึ่งหล่อเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ ให้เป็นพระประธานในวิหารพระเจ้าทองทิพย์แทน

มณฑปปราสาทพระบัวเข็ม (หอม่าน) อยู่ทางทิศใต้ขององค์เจดีย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ สมัยเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิตครองนครลำปาง เป็นมณฑปหลังคายอดแบบที่เรียกว่าทรง “พญาธาตุ” (Pya That ภาษาพม่าอ่านว่า เปี๊ยะดั๊ด) ประดับลวดลายฉลุแผ่นดีบุกหรือที่เรียกว่า “ปานซอย” ฝีมือละเอียด ภายในมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปที่เรียกว่า “พระบัวเข็ม” ทำด้วยปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสีองค์ใหญ่ เพดานและเสาตกแต่งด้วย “แก้วอังวะ” คือแก้วที่ได้จากการหุงมีสีสันแวววาวสั่งตรงมาจากกรุงอังวะ มัณฑะเลย์ในพม่า นอกจากนี้ยังมีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยประดิษฐานอยู่หน้าพระบัวเข็ม

๒. เขตสังฆาวาส มีศาลเจ้าแม่สุชาดาถวายแตงโมแด่พระมหาเถระ ศาลเจ้าพ่อทิพช้าง ซากเจดีย์เก่าวัดล่ามช้าง กุฏิเจ้าอาวาสและบริเวณหมู่กุฏิสงฆ์

๓. กลุ่มโบราณสถานของวัดสุชาดาราม อยู่ทางทิศใต้ สร้างขึ้นราว พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๒ เมื่อครั้งชาวเชียงแสนถูกกวาดต้อนมาตั้งชุมชนในเมืองเขลางค์ ประกอบด้วยอุโบสถ พระธาตุเจดีย์ทรงลังกาผสมล้านนา และวิหารลายคำซึ่งภายในมีจิตรกรรมฝาผนัง

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดพระแก้วดอนเต้าเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ ส่วนวัดสุชาดารามประกาศขึ้นทะเบียนตามมาเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๒๓ นอกจากนี้ยังประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุภายในวัดได้แก่ พระพุทธรูปสำริดขนาดต่างๆ จำนวน ๙ องค์ เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๐๓

มีงานประเพณีสรงน้ำพระบรมธาตุดอนเต้าไหว้สาพระเจ้าทองทิพย์ จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ หรือ ๑๕ ค่ำเดือน ๖ จัดมาอย่างสืบเนื่องตั้งแต่สมัยเจ้าผู้ครองนครลำปางในอดีตทรงอุปถัมภ์วัดนี้จนถึงปัจจุบัน

หน้าบันพระวิหารหลวงด้านหลัง (ทิศตะวันตก) เป็นรูปครุฑยุดนาคท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลังจากที่พระวิหารหลวงหลังเดิม ซึ่งเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ได้ชำรุดทรุดโทรมไปนานแล้วนั้น กระทั่งมาถึงปี ๒๔๖๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาเป็นประธานสร้างพระวิหารหลวงหลังใหม่ขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนปัจจัยจากเจ้านายพ่อค้าคหบดีและศรัทธาประชาชน (วิทยานิพนธ์ของ ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณระบุว่าปี ๒๔๖๖)

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” **ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้างวิหารวัดพระแก้วดอนเต้า จำนวน ๔๓,๙๘๙ บาท และค่าสร้างแท่นแก้วพระประธาน จำนวน ๙๗๒ รูเปีย** (หน่วยเงินต่างกัน)

ในขณะเดียวกันอาคารหลังนี้ก็ทำหน้าที่เป็นพระอุโบสถด้วย โดยปั้นรูปใบเสมานูนสูงติดกระจกสีฝังรอบผนังอาคารเพื่อใช้เป็นเขตประกอบสังฆกรรม

ครุฑพ่าห์ คือตราสัญลักษณ์แห่งราชวงศ์จักรี สะท้อนถึงการรับอิทธิพลศิลปกรรมจากสยาม

ภาพซ้าย หอรมาน ทหารลิงในรามเกียรติ์ เป็นภาพอีกประเภทหนึ่งที่พบมากในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย
ภาพขวา เสือแกะสลักด้วยไม้ลงชาดปิดทอง ยกขาหน้าหนึ่งข้าง เอี้ยวคอมี ๔ ตัว พบด้านละ ๑ คู่

ไปด้วยอีกวัตถุประสงค์หนึ่ง มีปรากฏข้อความในแผ่นจารึกด้านทิศตะวันตกของผนังด้านนอกวิหาร ดังนี้

“ศุภมัสดุพระพุทธศาสนายุกาลล่วงได้ ๒๔๖๗ พรรษา ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยคณะสงฆ์และประชาชนชาวลำปางได้สร้างอุโบสถหลังนี้

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ พระมหาอุ่น สุมงฺคโล (วงศ์ฟูทัน) เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้า วินัยธร จังหวัดลำปางได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา มีเนื้อที่กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้อาราธนาพระสงฆ์ในจังหวัดลำปางทุกวัดมาทำสังฆกรรมฝังลูกนิมิต เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๐๐ พร้อมกับงานฉลองกุฏิใหญ่ ๒ หลัง กุฏิเล็ก ๓ หลัง และงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ”

แผนผังอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าไม่ยกเก็จ วางแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก มีประตูทางเข้าทั้ง ๔ ด้าน บริเวณหน้ามุขทิศตะวันออกและตะวันตกนั้นมีการทำเป็นระเบียงมุขยื่นแบบรัตนโกสินทร์ ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พบเห็นมาจากกรุงเทพมหานคร แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้หลายแห่งในวิหารที่ท่านสร้าง ภายในเป็นโถงขนาดใหญ่ เป็นวิหารแบบสมัยใหม่ที่ก่อกำแพงปิดทึบ หรือภาคเหนือเรียกว่า “วิหารแบบมีป่างเอก” ไม่เหมือนวิหารที่เปิดเปลือยผนังเป็นวิหารโถงเหมือนอย่างกลุ่มสกุลช่างลำปางทั่วไป อย่างเช่น วัดพระธาตุลำปางหลวง

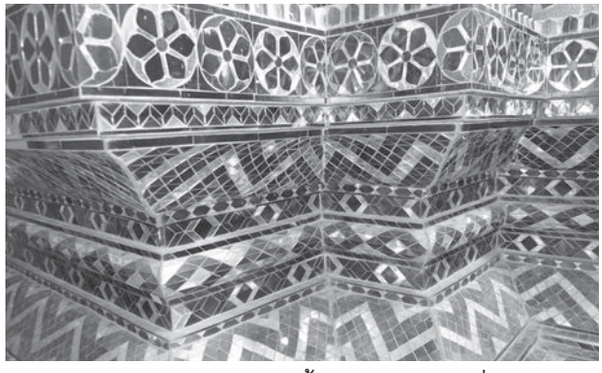
หลังคาผืนใหญ่ได้มีการออกแบบให้ลดชั้นด้านหน้าและด้านหลัง (เรียกว่า “มุข”) ขณะที่ผืนหลังคาด้านข้างได้ออกแบบให้ซ้อนกัน ๓ ตับ มีภาพเก่าร่วมสมัยที่แสดงให้เห็นการก่อสร้างวิหารหลวงด้วย

โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก อันสัมพันธ์กับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุคนั้น โดยเฉพาะเมื่อปูนและเหล็กสามารถขนส่งขึ้นมาพร้อมกับรถไฟได้ ไม่เพียงเท่านั้น พบว่าหน้าต่างและประตูทำเป็นบานพับแบบประตูสมัยใหม่ แต่ยังทำให้มีลักษณะคล้ายประตูหน้าต่างวัดแบบเดิมอยู่นั่นคือ การเปิดเข้าด้านใน

การตกแต่งภายนอก พบสัญลักษณ์อันเป็นเครื่องหมายประจำตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย คือลวดลายไม้แกะสลักปิดทองรูปเสือบนหน้าบันทั้งด้านตะวันตกและด้านตะวันออก เช่นเดียวกับรูปนารายณ์ทรงครุฑ ข้อสังเกตคือ ฝั่งตะวันออกที่หันหน้าเข้าสู่แม่น้ำวัง นอกจากมีรูปเสือแล้วยังมีรูปช้างด้วย ซึ่งน่าจะเป็นปีนักษัตรของผู้ร่วมสร้างอีกท่านหนึ่ง และหน้าบันด้านนี้ยังมีภาพหนุมาน หรือหอรมานคู่สองตัวอีกด้วย

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่หลงเหลือในปัจจุบันมีลักษณะไปทางแบบกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะเป็นช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หรือบัวหัวเสาก็ดี

รูปเทวดาถือหนังสือจดบัญชีคนทำดีทำชั่ว ปั้นประดับไว้สองฟากประตูทางขึ้นบันไดนาค ด้านทิศเหนือและทิศใต้ ด้านละ ๑ คู่ รวมทั้งหมด ๔ องค์ สวมเครื่องทรงค่อนไปทางเทวดาสกุลช่างไทใหญ่-ไทยอง เป็นอีกหนึ่งในอัตลักษณ์งานศิลปกรรมที่มักพบในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง

กระจกแก้วหุงตัดเป็นรูปเรขาคณิตชิ้นเล็กๆ ประดับที่ฐานแท่นแก้ว ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในวิหารลายคำวัดสุชาคารามใช้กระจกสีประดับที่กำแพงแก้ว *ภาพซ้าย* และ *ภาพขวา* ที่เสา เลียนแบบงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

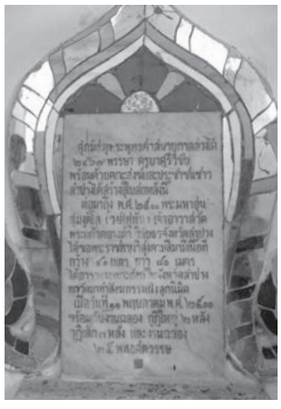

***ภาพซ้าย* พระเจ้าตนหลวง-พระเจ้าทันใจ พระประธานในวิหารหลวง *ภาพขวา* พระพุทธรูปปางมารวิชัยฝีมือครูบาเจ้าศรีวิชัย**

การตกแต่งภายในไม่ได้ทำการตีฝ้าเพดานปิดเปิดให้เห็นโครงสร้างของหลังคาอย่างชัดเจน ด้านบนสุดยังใช้โครงสร้างแบบขื่อม้าต่างไหมตามแบบจารีต แต่บริเวณเสารับน้ำหนักและส่วนที่เป็นขื่อตัวล่างสุดหรือตุ๊กตาที่รับน้ำหนัก มีรูปแบบที่แปลงมาอีกทีเป็นการใช้เทคโนโลยีคอนกรีตเสริมเหล็กเข้าช่วย

บนแท่นแก้วหรือฐานชุกชีที่ทำด้วยปูนประดับกระจกที่ตัดเป็นรูปทรงเรขาคณิตชิ้นเล็กๆ นำมาปะติดปะต่อกันตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้างในหลายแห่งนั้น ประดิษฐานพระปฏิมาองค์สำคัญหลายองค์ได้แก่

***ภาพซ้าย* ใบสีมาประดับผนังวิหาร ๘ ทิศ สะท้อนว่าเป็นอุโบสถด้วย *ภาพขวา* สีมาด้านทิศตะวันตกมีจารึกศักราช ปี ๒๔๖๗**

ภาพบน เตียงนอนหรืออาสนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพล่าง* ที่หัวเตียงเขียนลายรูปเสือ ๑ คู่ จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์วัด

๑. พระพุทธประธานขนาดใหญ่ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒ วา ๒ ศอก สูง ๓ วา ๑ ศอก สร้างในยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ บางคนเรียกว่า “พระเจ้าตนหลวง” ทำด้วยปูนระบายสีทองปิดทองคำเปลว ปั้นโดยสล่าชาวเชียงใหม่

ภายในพระวิหารหลวงใช้โครงสร้างคอนกรีตขนาดใหญ่ ทำให้อาคารขยายได้กว้างมากยิ่งขึ้น

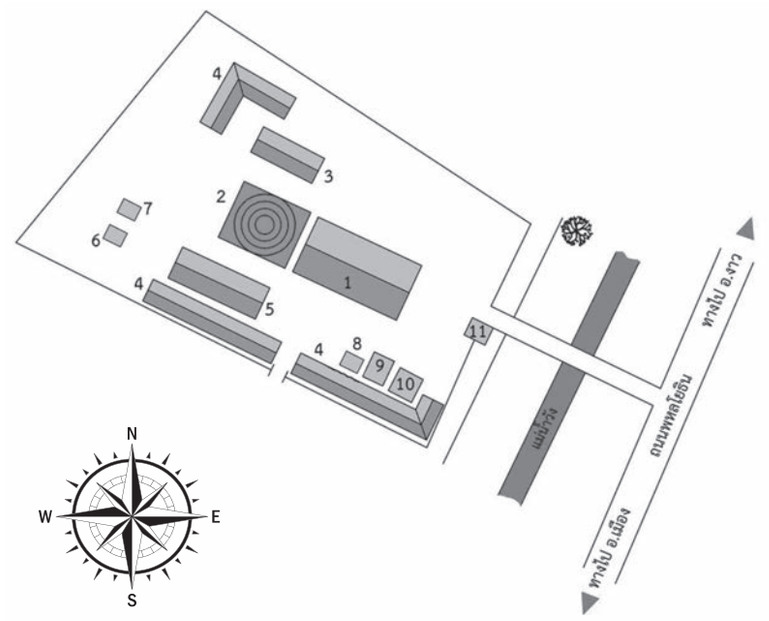
นกยูงที่เตียงนอนของครูบาเจ้าศรีวิชัย

๒. พระเจ้าทันใจ หล่อด้วยสำริด เคยเป็นพระประธานของวิหารหลวงหลังเดิมก่อนที่จะรื้อและสร้างใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย หน้าตักกว้าง ๓ ศอก สูง ๓ ศอก ๑ คืบ กล่าวกันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งใจจะย้ายไปไว้ข้างพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่สร้างขึ้นใหม่ แต่เป็นที่อัศจรรย์ พระเจ้าทันใจไม่ยอมเคลื่อนย้าย จึงจำต้องประดิษฐานไว้ที่เดิมดังที่เห็นในปัจจุบัน ทำให้พระวิหารหลังนี้มีพระประธานคู่กันสององค์คือพระเจ้าทันใจกับพระเจ้าตนหลวง

๓. พระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่ด้านขวาขององค์พระประธาน สร้างในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นเดียวกัน

นอกจากพระวิหารหลวง (อุโบสถ) แล้ว ยังมีโบราณวัตถุภายในวัดที่สร้างขึ้นในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดพระแก้วดอนเต้าหลายชิ้น ได้แก่ กังสดาลที่หล่อถวายแด่พระบรมธาตุดอนเต้า จองอาสนาหรือเตียงที่พักของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีสัญลักษณ์รูปเสือเขียนอยู่ที่พนักหัวเตียง สัตตภัณฑ์ ขันแก้วทั้งสาม (แต่เป็นแบบพิเศษคือมีสี่ขา บ้างเรียกขันแก้วทั้งสี่) ทั้งหมดนี้จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งลานนา หรือลานนามิวเซียม ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระวิหารหลวง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ สมัยพระมหาอุ่น สุมงฺคโล เป็นเจ้าอาวาส เดิมเป็นที่ตั้งของศาลาการเปรียญ ปัจจุบันสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือมิวเซียมสยาม ส่งเจ้าหน้าที่มาช่วยจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุให้แก่ทางวัด

วัดพระธาตุเสด็จ

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุเสด็จ
3 วิหารพระนางจามเทวี
4 ศาลาบาตรปรับเป็นพิพิธภัณฑ์
5 วิหารพระพุทธ (วิหารโคมคำ)
6 อุโบสถ
7 วิหารกัจจายนะ
8 หอระฆัง
9 วิหารพระครูรัตนาคม
10 มณฑปพระแก้วมรกต
11 ซุ้มโขง

เจ้าอาวาส

พระครูโสภิตพัฒนานุยุต (สุรศักดิ์ สุภทฺโท) พ.ศ. ๒๕๔๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นเจ้าคณะตำบลบ้านแลง เขต ๒

โทรศัพท์ ๐๘๙-๒๖๒๒๗๔๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๓๘ หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐

พิกัด ๑๘.๓๙๐๑๐๒, ๙๙.๕๙๔๖๕๒

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดสำคัญลำดับต้นๆ ในจังหวัดลำปาง พระเจดีย์ที่วัดพระธาตุเสด็จ มีประวัติความเป็นมายาวนานสัมพันธ์กันกับพระธาตุลำปางหลวง ที่ได้รับฉายาว่า *“พระธาตุสองพี่น้อง เหนือ-ใต้แห่งเมืองลำปาง”* (พระธาตุเสด็จอยู่เหนือเมือง พระธาตุลำปางหลวงอยู่ใต้เมือง) กล่าวกันว่าสร้างตั้งแต่ปี ๑๒๒๓ สมัยพระนางจามเทวี ยุคหริภุญไชย ยังเหลือชื่อวิหารจามเทวีอยู่ด้วยหลังหนึ่ง แต่เจดีย์องค์ที่เห็นในปัจจุบันสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ล้านนาเมื่อปี ๑๙๑๒ สืบต่อมาจนถึงยุคราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน เป็นวัดหลวงที่เจ้านายลำปางให้การอุปถัมภ์มาโดยตลอด กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ หน้า ๓๖๙๘ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และ เล่ม ๙๗ ตอน ๑๔ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๓

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยลงมาแถบแจ้ห่ม

ภาพถ่ายเก่าวัดพระธาตุเสด็จ ถ่ายเมื่อปี ๒๔๓๕

ภาพซ้าย พระธาตุเสด็จ
ภาพขวา แผ่นทองจังโกบนองค์ระฆัง ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบูรณะ

และได้เป็นประธานนั่งหนักที่วัดสบลี ในการสร้างวัดพระธาตุดอยเต่าคำ และมายกช่อฟ้าที่วิหารวัดศรีหลวงแจ้ซ้อนแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับสู่วัดพระเจ้าตนหลวงอีกครั้ง เนื่องจากยังมีเสนาสนะอีกหลายหลังที่ต้องดำเนินการก่อสร้างต่อที่วัดต่าง ๆ ในเมืองพะเยา หลังจากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้หวนกลับมาลำปางอีกครั้ง แต่คราวนี้ไม่ได้ใช้เส้นทางสายวังเหนือ-แจ้ห่ม-เมืองปาน แต่ใช้เส้นทางสายงาวแทน กลุ่มนี้ปรากฏอยู่ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าท่านได้แวะรอมเงินทำบุญในการบูรณะเสนาสนะของวัดต่าง ๆ ตามเส้นทางสายงาว-ลำปาง หนึ่งในนั้นมีวัดพระธาตุเสด็จ ดังคำคร่าวที่กล่าวว่า

"ขณะยามนั้น ผู้ร้ายใจหาญ แกะเอาแผ่นทอง ***เสด็จธาตุ****ได้ ไปแดกฮ่าโหง เลี้ยงคาบอาบไส้ ประหมาณซาวใบอ่านนับ ทุเจ้าไชยา ท่านเป็นผู้รับ ซาวแผ่น เสี้ยงเงินไป ๔ สิบแถบล้วน เงินงามขาวใส เศษ ๓ รูเพีย ตัวเงินใหม่หม้า สตางค์มี เศษ ๓๕ ตนไชยาบ่ละ"*

จากคำคร่าวพบว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะเปลี่ยนแผ่นทองจังโกใหม่จำนวน ๒๐ แผ่น เป็นเงิน ๔๓ รูเปีย ๓๕ สตางค์ จากการที่มีผู้ร้ายขโมยแกะแผ่นทองจังโกไปจากพระธาตุ**

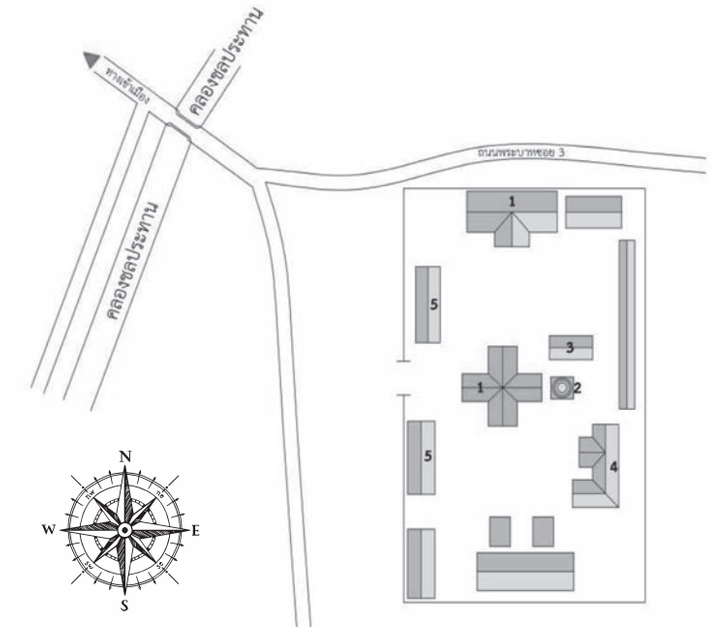
ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาซ่อมแซมเปลี่ยนแผ่นทองจังโกที่วัดพระธาตุเสด็จในราวปี ๒๔๖๔-๒๔๖๕ นั้น ตรงกับช่วงบั้นปลายชีวิตของเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้ายคือ พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต (บุญทวงศ์) ซึ่งถึงแก่พิราลัยปี ๒๔๖๕ เห็นได้ว่าในช่วงหลังทศวรรษ ๒๔๖๐ เป็นต้นมา กลุ่มเจ้านายเมืองลำปางสูญเสียสถานภาพและบทบาททั้งทางอำนาจและเศรษฐกิจลงไปอย่างมาก เป็นช่วงเวลาที่เมืองลำปางเกิดมีผู้อุปถัมภ์การสร้างวัดกลุ่มใหม่ นั่นคือกลุ่มของ คหบดี-คหปตานี หรือ พ่อเลี้ยง-แม่เลี้ยงที่ร่ำรวยจากการทำสัมปทานป่าไม้ขึ้นมาแทนที่ ดังเช่นวัดพระธาตุเสด็จ ได้รับการอุปถัมภ์โดยแม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์ ซึ่งอาจเป็นผู้อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุเสด็จร่วมกัน เห็นได้ว่าภายในวิหารจามเทวี ซึ่งตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระธาตุเสด็จ ซึ่งแม่เลี้ยงป้อมเป็นทายิกาหรือผู้อุปถัมภ์ในการบูรณะนั้น ภายในมีรูปแบบศิลปกรรมที่คล้ายกับผลงานในกระบวนแบบของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างมาก เช่น มีการสร้างพระเจ้าทันใจ การใช้กระจกสีชิ้นเล็ก ๆ ประดับตามเพดาน แท่นแก้ว และฐานเสา เป็นต้น

ภาพซ้าย วิหารจามเทวี *ภาพขวา* พระเจ้าทันใจในวิหาร

วัดพระบาท

1 พระวิหารจัตุรมุขครอบรอยพระบาท
2 พระเจดีย์ทรงพม่า
3 พระวิหาร-อุโบสถ
4 กุฏิ
5 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระครูบวรจักรวิมล พ.ศ. ๒๕๔๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๔- ๘๒๑๘๑๖ และ ๐๘๗-๒๔๕๙๖๘๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๙๑ บ้านพระบาท หมู่ที่ ๕ ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐

ห่างจากศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเดิมไปทางแยกสนามบินน้ำ เลี้ยวขวาไปทางทิศตะวันตกระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร วัดตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ยๆ ลาดเอียงทางทิศใต้ของแม่น้ำวัง ตัววัดหันหน้าไปทางทิศตะวันตก บริเวณโดยรอบเป็นเขตสุสานทั้งฌาปนสถานของเทศบาลนครลำปางทางทิศใต้ และสุสานจีนทางทิศตะวันออก

เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ ๑๕ ไร่ ๘๔ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๔๖๑๒ มีที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง ที่ดิน ๑ ไร่ ๒ งาน ๑๒ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๔๖๑๓ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๘

พิกัด ๑๘.๒๗๓๗๙๔, ๙๙.๕๑๓๖๙๑

ความสำคัญของวัด

ปรากฏในตำนานพระฤาษีห้าตน โดยอ้างถึงสมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระชนมายุได้ ๖๐ พรรษา ได้เสด็จมายังดอยต่างๆ เพื่อเทศนาโปรดฤาษี ได้แก่ ดอยนิสัชชสังขา (บริเวณม่อนพญาแจ้-แช่), ดอยกิตติปัพพะตา, ดอยภุตตาปัตติยา กระทั่งมียักษ์อยู่ตนหนึ่งขัดขวางการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ได้ขับไล่พระองค์ให้ผ่านมายังบริเวณที่ตั้งวัดพระบาท พระพุทธเจ้าได้ประทับรอยเท้าไว้ใกล้กับดอยม่อนจำศีล ณ ที่นี้พระพุทธเจ้าประทับอยู่ท่ามกลางพระอรหันต์ ได้เทศนาธรรมให้แก่ยักษ์ จนเกิดปีติก้มลงกราบแทบพระบาทด้วยความเลื่อมใสและขอบำเพ็ญศีลภาวนาที่ม่อนจำศีล ครั้นเวลาล่วงเลยไปไม่นานยักษ์ตนนั้นตายลงที่ม่อนปู่ยักษ์ ไม่ไกลจากม่อนจำศีลมากนัก

รอยพระพุทธบาทได้รับการค้นพบเมื่อปี ๒๔๑๗

วิหารพระพุทธบาท อาคารทรงจัตุรมุข จำลองมาจากวัดพระพุทธบาทตากผ้า

เจ้าสุริยะจางวาง เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ ๒๘ พร้อมด้วยพระอาโนชัยธรรมจินดามุนี อดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ช่วยกันก่อแท่นครอบสูงเท่าอก แล้วสร้างรอยพระพุทธบาทจำลองไว้ข้างบน จากนั้นจึงสร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาท ดังข้อความบันทึกของครูบาอาโนชัย ดังนี้

"จุลศักราช ๑๒๓๗ (พ.ศ. ๒๔๑๘) ตั๋วปี๋ดับไก้อธิกมาส เถิงเดือน ๑๐ ออก ๖ ค่ำ เจ้าหลวงสุริยะจางวางและเรา (ครูบาอาโนชัย) ได้ขุดลงรอดก้อนเสลาหิน ก้อนพระพุทธเจ้าย่ำ หื้อเป็นพระบาท แล้วเปิกษา ก่อสร้างปกแป๋งทารัก และติดคำ แล้วก่อสร้างสูงเปียงอก แล้วซ้ำก่อสร้างพระบาทเทียมแถม และเถิงเดือน ๑๐ ออก ๑๓ ค่ำ ไปนิมนต์ธุเจ้าปินตา วัดกาดเมฆมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระบาทแล"

พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะวิหารพระพุทธบาทใหม่

พระเจดีย์ เป็นศิลปะแบบพม่าไทใหญ่ เนื่องจากบริเวณนี้อยู่ไม่ไกลไปจากแหล่งพำนักของคหบดีชาวพม่าบริเวณบ้านป่าขามเมื่อราวหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา องค์เจดีย์ประดับซุ้มจระนำที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๔ ทิศ มีรูปเจดีย์จำลอง เทพสิงห์ (นรสิงห์) และหม้อปูรณฆฏะวางตามมุมฐานทั้ง ๔ ลดหลั่นกันไปแต่ละชั้น ฐานล่างกว้าง ๑๐ เมตร สูงประมาณ ๒๕ เมตร สร้างเสร็จปี ๒๔๓๗ โดยพระอาโนชัยธรรมจินดามุนีได้เป็นประธานพิธียกฉัตร ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๑ และ พ.ศ. ๒๕๒๙ อดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน และเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ร่วมกับคณะศรัทธาได้ทำการบูรณะซ่อมแซมปรับปรุงรูปทรงให้มั่นคงแข็งแรง มีการนำรูปพระสังกัจจายนะมาวางหน้าพระธาตุ

อุโบสถหลังเดิมสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ สมัยครูบาขัตติยะวงษา เป็นเจ้าอาวาส ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๖๒ โดยพลตรีเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง เป็นประธานตัดลูกนิมิต ต่อมาชำรุดทรุดโทรมจึงได้รื้อและสร้างหลังใหม่เมื่อปี ๒๕๐๙

เสนาสนะที่สำคัญอื่นๆ เช่น รูปหล่อสำริดหลวงปู่เกษม เขมโก ประดิษฐานในมณฑปตู้กระจกด้านทิศใต้ของวิหารจัตุรมุข

บริเวณใกล้เคียง ด้านหน้าทิศตะวันตกของวัดมีสุสานของเจ้านายลำปางตั้งอยู่ อาทิ สถูปอัฐิของเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย พลตรี เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต พร้อมชายา แม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง กับสถูปอัฐิของผู้รั้งตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปาง คือ เจ้าแก้วเมืองพวน ณ ลำปาง ราชบุตรเขยของเจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต และเจ้านายองค์อื่นๆ

ประเพณีประจำปี งานสรงน้ำพระพุทธบาท สรงน้ำพระธาตุ และสรงน้ำพระพุทธรูป ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ

เหตุการณ์สำคัญของวัด วัดนี้เคยถวายการต้อนรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์แห่งราชวงศ์จักรี ๒ พระองค์ ครั้งแรกปี ๒๔๔๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหลวง ได้เสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ เจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้จัดแข่งบอกไฟหลวง พร้อมการฮ่ำ (ขับลำนำเพลง) บอกไฟ ณ บริเวณค้างบอกไฟด้านเหนือวัดพระบาท ในครั้งนั้น กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ได้เป็นประธานในการมอบถ้วยรางวัลให้แก่ผู้ชนะการแข่งขันด้วย

ครั้งที่สองปี ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จประพาสมณฑลพายัพ ทอดพระเนตรบอกไฟหลวง พร้อมฮ่ำบอกไฟหลวง ณ วัดพระบาท วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๔๘

ภาพซ้าย **รอยพระพุทธบาทจำลอง** ***ภาพขวา*** **พระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ทิศตะวันตกของรอยพระพุทธบาท**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากหนังสือประวัติวัดพระบาท และจากคำจารึกที่พบในวัด ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์จากพระธรรมจินดานายก (ฝาย) วัดบุญวาทย์วิหาร เจ้าคณะจังหวัดลำปาง และเจ้าอธิการขัติยะวงษา เจ้าอาวาสวัดพระบาท พร้อมด้วยคณะศรัทธา ให้เป็นประธานก่อสร้างวิหารพระพุทธบาทเมื่อปี ๒๔๗๔

ในขณะที่หนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารพระบาทที่ลำปาง สิ้นเงิน ๕,๐๐๐ บาท เมื่อปี ๒๔๖๖** อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาสร้างวิหารพระบาทครั้งแรกเมื่อปี ๒๔๖๖ แต่แล้วเสร็จในปี ๒๔๗๔

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จำลองรูปแบบผังอาคารจัตุรมุขมาจากวัดพระพุทธบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยเค้าสนามหลวงเมืองนครลำปางได้อนุญาต ในระหว่างนั้นคณะศรัทธาได้สร้างกุฏิเป็นอาคารตึกก่ออิฐถือปูน อยู่ตรงมุมกำแพงด้านตะวันตกเฉียงเหนือของวัดพระบาท สำหรับให้ท่านพำนักขณะมานั่งหนักสร้างวิหาร พร้อมกับสร้างปรำศาลาไว้ด้านหน้ากุฏิท่าน ๑ หลัง เพื่อรองรับสาธุชน ปัจจุบันทั้งกุฏิและศาลารื้อหมดแล้ว

วิหารจัตุรมุข เป็นวิหารพระพุทธบาทอีกหลังหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ให้ความสำคัญในการก่อสร้างอย่างมาก เนื่องจากรอยพระพุทธบาทนั้นเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า วิหารหลังนี้ยังถือเป็นผลงานที่มีความสำคัญต่อการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมสมัยหลัง

รายชื่อเจ้าภาพในการก่อสร้างวิหารพระพุทธบาทปรากฏอยู่ตามแผ่นเสาจารึก กอปรด้วยคณะศรัทธา ๔-๕ หมู่บ้านใกล้เคียงและคหบดีทั้งในและนอกเมือง ได้แก่ ร.อ. เฮดแมน หม่องจันโอง, พ่อจองปิ่นหย่า-แม่จันแก้ว, นายส่างอู, นายน้อยอินถา-แม่ปั๋น, นายน้อยไชยลังกา, พ่อหม่องยี-แม่ป้อม, พ่อป่งยะ, เจ้าน้อยบุญจู, พ่อน้อยอินถา-แม่น้อย, แม่อาจันทร์-น้อยอินแปง, ลุงมา, ลุงอ้าย, ลุงใจ, น้อยจันทร์, ปู่ก่อง, นายตั๋น, นายตา, นายก๋วนแก้ว, ลุงเฮียน, น้อยมาย, น้อยวงศ์, นายอินปั๋น, นายหมึ้ง, นายเบี้ยว, นายกุ่น โดยนายสล่าหมื่น บ้านหนองป้อง เป็นช่างใหญ่ การก่อสร้างสิ้นเงินทั้งหมด ๒๑๘,๔๓๖ บาท

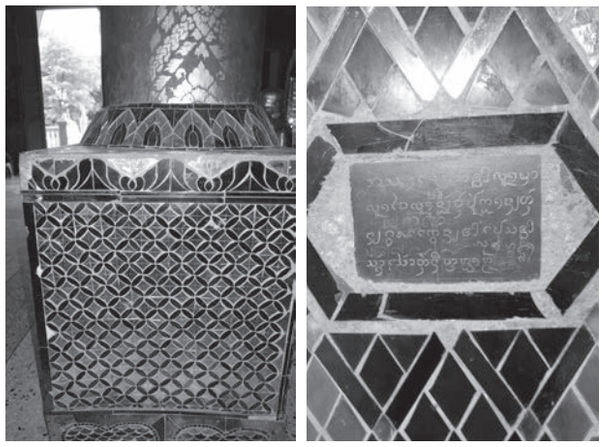
วิหารพระพุทธบาทสร้างบนแผนผังกากบาทแบบจัตุรมุข โดยมีมุขระเบียงยื่นออกมาพร้อมเสา

ภาพซ้าย **หน้าบันทิศตะวันตก ทำรูปช้างเอราวัณ** ***ภาพขวา*** **หน้าบันทิศใต้ ทำรูปครุฑ โดยมีเสือสองตัวประกอบ**

ภาพซ้าย **ตกแต่งรูปหอรมานเกาะเกี่ยวลายกระหนก** ***ภาพขวา*** **รูปพญานาค พญาครุฑบินที่มุมหันหน้าเข้าหากัน**

ภาพซ้าย **ฐานเสามณฑปพระพุทธบาทคิดกระจกสีหรือกระจกเกล็ดปลา *ภาพขวา* เสาตกแต่งกระจกสี มีจารึกนามผู้บริจาคเงิน**

รองรับสามทิศ คือทิศเหนือ ใต้ และตะวันตก ส่วนทิศตะวันออกเป็นผนังปิดทึบ เป็นที่ประดิษฐานกลุ่มพระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้ว

หลังคาวิหารทรงจั่ว แบ่งเป็น ๒ ชด จุดตัดกันของหลังคาทั้ง ๔ มุข ตรงยอดทำเป็นประสาทเฟื้องที่ดูแปลกตา

ใช้โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก อดีตเจ้าอาวาสวัดพระบาทรูปที่ ๔ พระครูโสภณรัตนคุณ เล่าให้เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันฟังว่า ในปีที่ท่านบวชได้สี่พรรษา (พ.ศ. ๒๔๗๔) เป็นปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารพระพุทธบาทพอดี ปีนั้นเกิดแผ่นดินไหว วัดอื่นเป็นอาคารก่ออิฐโบกด้วย “มูลตาควาย” ถุงละยี่สิบห้าสตางค์ มักจะเกิดปัญหาอาคารร้าวหมดทุกแห่ง เช่นเดียวกับอุโบสถของวัดพระบาท แต่วิหารพระพุทธบาทไม่ได้รับผลสะเทือนเลย เหตุเพราะมีโครงสร้างมีหนาแน่นมั่นคงมาก

บริเวณเสาและขื่อ-คานที่ช่วยรับน้ำหนักหลังคาจากแปและตุ๊กตา โดยมีลักษณะพาดตัวเฉียงระหว่างเสาทั้ง ๔ กลางวิหาร เป็นแนวทอดตัวไปสู่บริเวณมุมของอาคาร

การตกแต่งภายนอก หน้าบันด้านหน้าทิศตะวันตกเป็นไม้แกะสลักประดับกระจก เป็นรูปพันธุ์พฤกษาและมีสัญลักษณ์สำคัญคือ ช้างสามเศียรอยู่ด้านบน แทนสัญลักษณ์ของพระอินทร์ เทพเจ้ารักษาทิศตะวันออก และมีเสือคู่ยกขาหน้าอยู่ใต้ช้าง ด้านล่างลงไปเป็นรูปครุฑสองตัวที่อยู่มุมฝั่งซ้ายและขวา มีลักษณะที่แตกต่างไปจากครุฑธรรมดา คือ มีการเอียงตัวและฉีกขาในท่าเตรียมบิน บริเวณหน้าบันชั้นล่างประดับรูปแกะสลักหอรมาน (หนุมาน) ทั้งสองฝั่ง ด้านนี้มีการจารึกว่า *“ศรัทธาพ่อเลี้ยงตะก่าปิ่นหญ่าและแม่เลี้ยงจันทร์แก้ว พ.ศ. ๒๔๗๔”*

หน้าบันด้านทิศเหนือ แกะสลักรูปประธานตอนกลางเป็นรูปเสือ ด้านล่างลงมาเป็นเสือตัวเล็กกว่าหน้าคล้ายสิงห์มอมหรือสุนัขคู่ และมีเทพนมอยู่สองข้าง บริเวณหน้าบันชั้นล่างประดับรูปแกะสลักหอรมานทั้งสองฝั่งเช่นเดียวกัน ด้านนี้มีจารึกที่ขาดหายพออ่านได้ว่า *“ศ. พระศ(รีวิ)ไชยพร้(อ)มด้ว(ย)พ่อ(เ)เลี้ยง(...)อู...”* ซึ่งหมายถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย

หน้าบันทางตะวันออกเป็นผนังเรียบเกลี้ยงไม่มีการประดับตกแต่งใด ๆ

หน้าบันด้านทิศใต้ เป็นรูปพระครุฑพ่าห์ ตอนบนมีเทพนม ด้านล่างประดับด้วยเสือหรือสิงห์มอมสองตัว ที่ปีกนกมีหอรมานเช่นกัน ด้านนี้มีจารึกไว้อ่านได้บางส่วน *“ศรัทธา...แม่เลี้ยงเรือนคำ...”*

แนวเสาทั้งบริเวณมุขด้านหน้า และบริเวณผนังประดับด้วยกระจกสีเป็นรูปทรงเรขาคณิต ขณะที่ซุ้มประตูด้านหน้า มีลักษณะเป็นใบระกาหางหงส์อิทธิพลจากกรุงเทพฯ แต่ลวดลายประดับหน้าจั่วเป็นหน้าเสือในทิศเหนือ

การตกแต่งภายใน มีการตีไม้ปิดฝ้า ทำให้ไม่เห็นโครงสร้างหลังคาในรายละเอียด บริเวณเสาทั้งสี่ต้นมีการปิดทองล่องชาด โคนเสาติดกระจกสีแวววาว ชาวลำปางละแวกนี้เรียกว่า **“กระจกเกล็ดปลา”** และมีการระบุชื่อผู้สร้างไว้นั่นคือ *“ศรัทธาพ่อเลี้ยงหม่องยีและแม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๔”*, *“ศรัทธาแม่อาจันทร์และนายน้อยแปง พ.ศ. ๒๔๗๔”*

รอยพระพุทธบาท เป็นรอยพระบาทข้างขวา ขนาดกว้าง ๗๕ เซนติเมตร ยาว ๑๘๕ เซนติเมตร ลึก ๐.๕ เซนติเมตร ของเดิมยังคงอยู่ลึกข้างล่าง ณ จุดเดิมทับพื้นศิลาแลง เหมือนกับรอยพระพุทธบาทที่วัดพระพุทธบาทตากผ้า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความประสงค์จะย้ายรอยพระพุทธบาทจากข้างล่างมาไว้ข้างบน โดยพยายามยกจากพื้นล่างแต่สุดท้ายก็ไม่

ภาพซ้าย **หน้าบันมุขด้านทิศเหนือทำรูปเสือสามตัว** ***ภาพขวา*** **ทิศเหนือทำรูปเสือ**

พระพุทธรูป ๘ องค์บนแท่นแก้ว มีหลายสกุลช่าง

สำเร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงต้องนำรอยพระพุทธบาทจำลองที่สร้างไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๘ ปิดทับไว้ข้างบนดุจเดิม แต่เปลี่ยนซุ้มครอบรอยพระพุทธบาท ให้เป็นมณฑปยอดปราสาทหรือทรงพญาธาตุ สร้างด้วยไม้ประดับตกแต่งลวดลายอย่างวิจิตรด้วยวัสดุ “แก้วอังวะ” อยู่บนฐานก่ออิฐถือปูนที่ประดับด้วยกระจกสีแววววาวเช่นเดียวกับเสาต้นต่าง ๆ

กลุ่มพระพุทธรูปประธานมี ๘ องค์ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผลงานของครูบาอาโนชัย ๒ องค์ กลุ่มที่ ๒ คหบดีพม่าไทใหญ่ได้มาสร้างไว้ ๕ องค์ และกลุ่มสุดท้ายคือพระพุทธรูปแบบล้านนา ๑ องค์ ธรรมาสน์ในวิหาร ทำขึ้นร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการเขียนจารึกว่าสร้างถวายในปี ๒๔๗๔ โดยศรัทธาแม่เฒ่าคำแปง อุทิศบุญกุศลแด่แม่บัวคำ เขียนว่า “ในงานศพแม่บัวคำ กิจโกศล ถึงอนิจกรรม วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๓”

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเล่าเรื่องเกร็ดปาฏิหาริย์ว่า ได้เข้ามาอยู่ที่วัดพระบาทตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ สมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๔ ได้เคยสั่งให้ตน (เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน) บูรณะทาสีทองที่มุขวิหาร คืนนั้นอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อนฝันว่าไปว่าไฟลุกไหม้ที่หน้ามุข จึงตะโกนบอกว่า

“ตุ๊ตี๋ ๆ ไปผ่อกำเลาะว่าเลขนี้ มันเลขอะหยัง”

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันตอบว่า “๒๔๗๔ ครับหลวงพ่อ” (คือปีที่สร้างวิหารและทำจารึกไว้)

เหตุการณ์นั้นทำให้ทางวัดพระบาทถูกล็อตเตอรีรางวัลใหญ่ ได้เงินมาซื้อรถมาสดาคันหนึ่ง

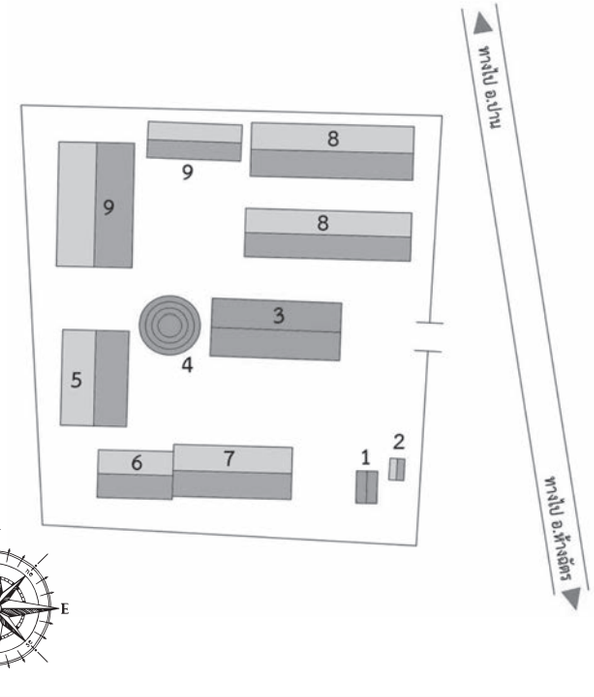

เจดีย์วัดพระบาทศิลปะแบบพม่า

พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๑ ทางวัดให้ช่างมาวาดจิตรกรรมฝาผนังรูปเทพนม พุ่มข้าวบิณฑ์ พร้อมรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารพระพุทธบาท บนผนังเหนือบานประตูด้านทิศเหนือ

สภาพวิหาร แม้ว่าจะมีกระเบื้องแตกมากกว่าสามสิบแผ่น แต่ยังไม่เคยมีการบูรณะโครงหลังคาพระวิหารมาก่อนเลย ขณะนี้ทางวัดพระบาทกำลังทำโครงการยื่นเข้าไปที่ ครูบาน้อย เตชะปญฺโญ วัดศรีดอนมูล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่มีปฏิปทาในสายครูบาเจ้าศรีวิชัย ให้ขอความร่วมมือจากศรัทธามาช่วยบูรณะหลังคา คาดว่าปีหน้าคงจะได้รับความอนุเคราะห์ปัจจัยจากครูบาน้อย

วัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน

1 หอธรรม
2 หอระฆัง
3 พระวิหาร-อุโบสถ
4 พระธาตุ
5 ศาลาประดิษฐานสารูปครูบานันตา นนฺโท
6 ศาลา
7 กุฏิสงฆ์
8 ศาลาบาตร
9 ห้องน้ำ, โรงครัว

รักษาการเจ้าอาวาส

พระมหาอรรถเดช รตนวิริยปุตฺโต พ.ศ. ๒๕๖๐ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๐-๑๒๓๗๕๔๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๕๕ บ้านทุ่งม่านพัฒนา หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมืองลำปาง ๕๒๑๐๐

พิกัด ๑๘.๓๖๕๒๙๔, ๙๙.๔๕๑๘๗๖

ความสำคัญของวัด

เดิมเรียกว่าวัดทุ่งม่าน ต่อมามีการสร้างวัดอีกแห่งหนึ่งอยู่ทางเหนือของหมู่บ้าน จึงแบ่งเป็นทุ่งม่านใต้และทุ่งม่านเหนือ แต่ปัจจุบันมีคำว่า บ่อหิน มาต่อท้ายด้วยอีกคำ

อนึ่ง วัดทุ่งม่าน ยังมีอีกแห่งอยู่ที่เวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยที่ครูบานันตาเป็นผู้ไปสร้างที่นั่นและยกประชากรไปตั้งบ้านใหม่

เป็นวัดที่สหธรรมิกตุ๊ปี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเจ้าอาวาส นั่นคือครูบานันตา นนฺโท (คำอ้าย พรหมปิงปา) (พ.ศ. ๒๔๑๕-๒๕๐๔) แก่กว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ๖ ปี บวชกับครูบาปัญญาผู้สร้างวัดทุ่งม่าน ครูบานันตาเป็นผู้มีปฏิปทาในด้านการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามจำนวนมากคล้ายครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากครูบานันตาเป็นลูกศิษย์ของ **“ครูบาอาโนชัยธรรมจินดามุนี” แห่งวัดปงสนุกเหนือ** *ผู้เป็นต้นแบบพระภิกษุในสายพระนักพัฒนาของเมืองลำปาง ซึ่งน่าทำการศึกษาต่อไปว่า การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีปฏิปทาในด้านนี้ ได้รับแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งมาจากครูบาอาโนชัยธรรมจินดามุนีด้วยหรือไม่*

พบว่าในการบูรณะก่อสร้างพระเจดีย์สองแห่งในเขตเมืองวังหรืออำเภอวังเหนือคือวัดพระเกิดกับวัดพระธาตุสบแสด เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขึ้นโครงสร้าง

ภาพซ้าย **พระเจดีย์ทรงระฆังล้านนา** ***ภาพขวา*** **ติดกระจกสีตามรูปแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ของพระธาตุทั้งสองแห่งนี้แล้ว ได้มอบหมายให้ครูบานันตามาสานต่อเก็บรายละเอียดในส่วนปลีกย่อยให้สำเร็จ ในปี ๒๔๗๐-๒๔๗๕ ดังนั้นการมารอมเงิน ๒๐ รูเปียเพื่อบูรณะพระธาตุวัดทุ่งม่านใต้ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อปี ๒๔๖๖ อันที่จริงก็เป็นการมาเพื่อเยี่ยมเยือนสหธรรมิกคือครูบานันตาด้วยนั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัย กับครูบานันตา ผู้มีชื่อเสียงในด้านโหราศาสตร์โดยเฉพาะเป็นผู้เชี่ยวชาญ “ตำนานพระราหู” และ “กะลามะพร้าวตาเดียว” มีเรื่องกล่าวกันว่า ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์ ถูกกักกันบริเวณที่วัดศรีดอนไชยเชียงใหม่ ครูบานันตาได้พยายามนั่งกัมมัฏฐานเสกคาถามหาอุตม์ มีผู้เล่ากันว่าครูบานันตาได้เหาะลอย

หอธรรม ๒ ชั้นมีบันไดขึ้นด้านเดียว

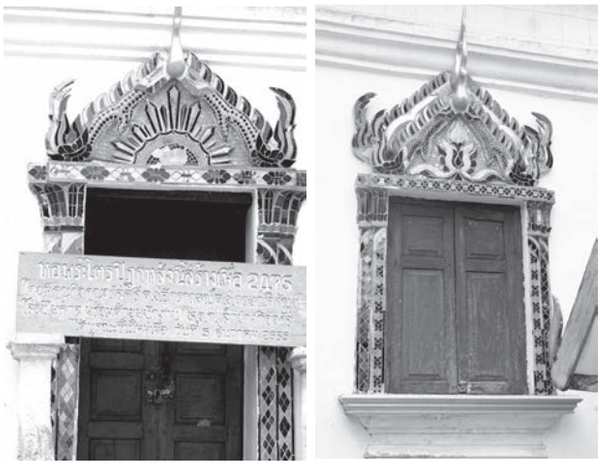
ภาพซ้าย **พระวิหาร-อุโบสถ ซึ่งเอกสารระบุว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพขวา*** **ช้างเอราวัณ ๓ เศียร บูรณะใหม่**

ไปหาครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่งพลังบุญช่วยให้หลุดพ้นจากวิบากกรรมด้วยอีกแรงหนึ่ง

ลงเก็บข้อมูลที่วัดทุ่งม่านใต้ เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๘ พระอธิการปฏิพัทธ์ สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาส (ในขณะนั้น) ติดภารกิจงานสวดงานศพที่วัดทุ่งม่านเหนือ ได้สัมภาษณ์สามเณรอรรถเดช จันทรเวคิน อายุ ๑๙ ปี นักศึกษามหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ วัดพระสิงห์ เชียงใหม่ สาขาพุทธศิลปะ (ซึ่งต่อมาปัจจุบันเป็นรักษาการเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้) ถึงที่มาของชื่อวัดทุ่งม่าน ในอดีตทุ่งนาแถบนี้เป็นที่ตั้งทัพเสบียงของชาวพม่าในช่วงมีศึกสงคราม ต่อมามีชาวเชียงแสนอพยพมาอยู่ปะปนกับชาวพม่า หนานทิพช้าง (พระญาสุลวะฤๅไชย) เคยมายิงธนูลอดบ่วงหูเจ้าแม่ปิมปา ผู้เป็นชายาอยู่บ้านหนาด

วัดทุ่งม่านสร้างเมื่อปี ๒๔๐๒ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๕ สิ่งสำคัญในวัดมีพระวิหารถูกไฟไหม้มาแล้ว ๒ ครั้ง ครั้งแรกปี ๒๔๔๐ ต่อมาปี ๒๔๕๐ ครูบานันตาได้สร้างวิหารหลังใหม่ และช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยแวะมาเยี่ยมครูบานันตาได้ถวายปัจจัยรอมเงินในการทำนุบำรุงวิหารเป็นพระวิหารไม้สักเคยมีแท่นแก้ว แต่ถูกไฟไหม้ไปทั้งหลังอีกครั้งช่วงที่ครูบานันตากำลังเดินธุดงค์ไปช่วยบูรณะวัดแถบอำเภอวังเหนือ วิหารที่เห็นคือหลังใหม่สร้างเมื่อราว ๓๐ กว่าปี ภายในสิ่งที่เก่าแก่ที่สุดเหลือแต่เพียงธรรมาสน์

พระเจดีย์บรรจุเครื่องบริขารของครูบานันตาสร้างขึ้นภายหลังจากที่ท่านมรณภาพไปแล้ว คือหลัง

ภาพซ้าย **ซุ้มประตูหอธรรม** ***ภาพขวา*** **ซุ้มหน้าต่าง เป็นซุ้มบันแถลง กรอบพญานาคติดกระจกสี ฐานล่างเป็นแข้งสิงห์**

ปี ๒๕๐๔ งานประเพณีสรงน้ำพระธาตุตรงกับวันยี่เป็ง วันรำลึกครูบานันตา ๑๖ กันยายน ตรงกับวันมรณภาพของท่าน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะเสนาสนะที่วัดทุ่งม่านใต้หลายครั้ง จากหลักฐานด้านลายลักษณ์พบว่ามีการแวะมาอย่างน้อย ๒ ครั้ง ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๖ และครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๕

ครั้งแรก หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ได้มีผู้นิมนต์ให้ท่านลงมาเป็นประธานนั่งหนักวัดต่างๆ ในเขตพื้นที่แจ้ซ้อน เมืองปาน งาว หลักฐานปรากฏอยู่ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าท่านได้แวะรอมเงินทำบุญในการบูรณะเสนาสนะของวัดต่างๆ ตามเส้นทางสายงาว-ลำปาง หลายแห่ง รวมทั้งวัดทุ่งม่านใต้ด้วย

“รอมทานโรงกับชองชินะ บ้านหวดหั้นเมืองงาว ซาวแถบทัด รูเพียขาวๆ ซาวรูเพีย ท่งม่านธาตุด้วย”

เห็นได้ว่าครั้งแรกนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมบุญจำนวน ๒๐ รูเปีย สำหรับร่วมบูรณะพระธาตุในวัด

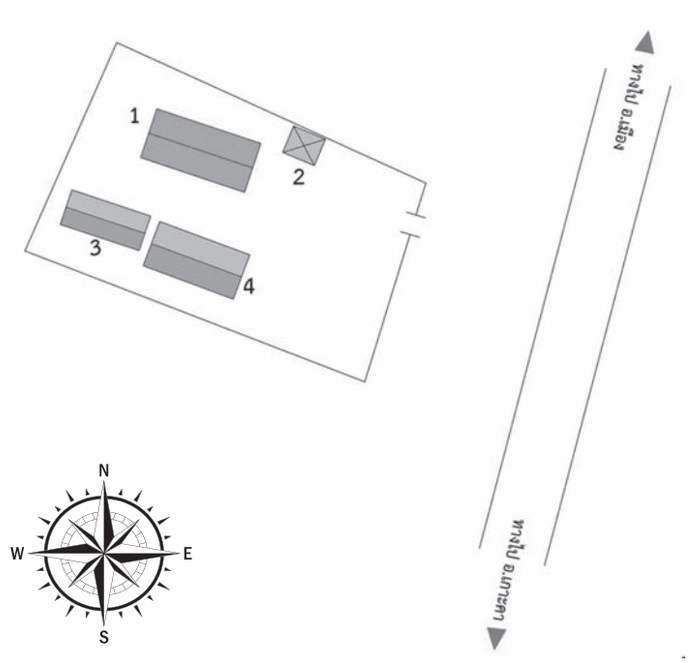
ต่อมาครั้งที่สอง หลักฐานจากเอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้าง **“พระอุโบสถวัดทุ่งม่าน จังหวัดลำปาง หมดเงินไป ๑๗๕ รูเปีย”**

ในความเป็นจริงนั้น น่าจะหมายถึง**หอธรรม ซึ่งมีป้ายระบุว่าสร้างปี ๒๔๗๕ ศิลปกรรมที่หอธรรมหลังนี้เป็นรูปแบบที่พบมากในกระบวนช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย** อาทิ ผังเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส การทำซุ้มหน้าต่างแบบบันแถลง การติดกระจกสีตามองค์ประกอบสถาปัตยกรรมส่วนต่างๆ

ภาพบน **หลังคาหอธรรม ทำทรงจั่วมนิลาจัตุรมุข** ***ภาพล่าง*** **ในส่วนของปีกนกกรอบสามเหลี่ยม ภายในเป็นรูปเทพนมกลางลายก้านขด**

วัดนาก่วมใต้

1 พระวิหาร
2 หอระฆัง
3 กุฏิ
4 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระอธิการปกรณ์เกียรติ วรปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๕๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๔-๗๑๔๗๘๘๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐

วัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน

พิกัด ๑๘.๒๗๒๑๖๔, ๙๙.๔๖๖๗๕๙

ความสำคัญของวัด

พระปกรณ์เกียรติ เจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้ได้เล่าประวัติความเป็นมาของวัดให้ฟังตามที่ได้ยินจากคนเฒ่าคนแก่ที่มีอายุเกินกว่า ๘๐ ปีว่า

วัดนี้สร้างปี ๒๓๘๓ แล้วร้างไป ต่อมาได้รับการฟื้นวัดเมื่อปี ๒๔๕๐ แต่ไม่เคยมีการบันทึกมาก่อนเลย ว่าช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเดินทางมาร่วมบูรณะพระวิหาร เพราะประวัติวัดระบุแต่เพียงว่า ปี ๒๔๙๐ ครูบาคำปัน (ไม่ทราบฉายา มาจากเชียงใหม่ แต่ไม่ทราบว่าวัดใด อำเภอใด) ได้มาบูรณะและเป็นเจ้าอาวาส จากนั้นปี ๒๕๒๑ พระครูศีลขันธสาร (ครูบาคำแสน คนฺธสาโร) ทำการบูรณะอีกครั้ง

คำว่า นาก่วม ก่วม เดิมคือนากวม ภาษาเหนือออกเสียง ก๋วม หมายถึงครอบทับ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากเอกสารที่ปรากฏในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ที่มีการเอ่ยถึงการเดินทางของครูบาเจ้าศรีวิชัยลงจากรถไฟที่สถานีลำปางในปี ๒๔๖๓ มีชาวบ้านจำนวน ๘ พันคนมารอต้อนรับ โดยมีผู้นำคือ “หัวนายคำตั๋น” ต่างแย่งกันหามเสลี่ยงพาครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดแห่งแรกตามเส้นทางผ่านคือ **“วัดนาก่วมใต้”** ดังข้อความที่ว่า

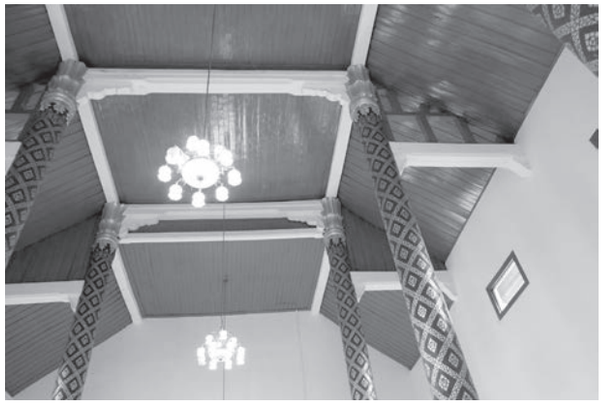

พระวิหาร-อุโบสถ วัดนาก่วมใต้ หลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมสร้าง เพิ่งบูรณะใหม่

"ในวันนี้ พระท่านศีลใส ได้ทำบุญไป วัดนาก่วมใต้ สร้างพระวิหาร ฐานพระที่ไหว้ ได้ร่ายรอมไปนึ่งร้อย"

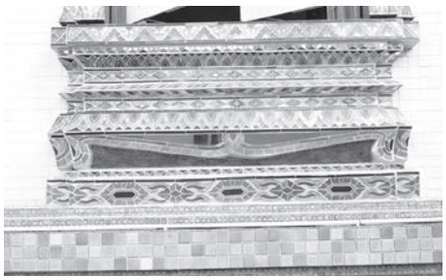
ล่าสุดเมื่อปี ๒๕๕๗ พระวิหารหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการสร้างพร้อมฐานแท่นแก้วนั้นได้รับการบูรณะโดยเปลี่ยนแปลงวัสดุให้คงทนใหม่โดยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ภายในพระวิหารมีสิ่งที่เก่าแก่ที่สุดที่ยังเหลืออยู่ก็คือธรรมาสน์ไม้ ส่วนแท่นแก้วและพระประธานสร้างใหม่ในปี ๒๕๒๑ ยุคครูบาคำแสน วัดนี้ไม่มีพระเจดีย์

***ภาพบน* หน้าแหนบวิหารรูปเทพนมกลางลายกระหนก**
***ภาพล่าง* ขื่อคานรับน้ำหนักในวิหาร**

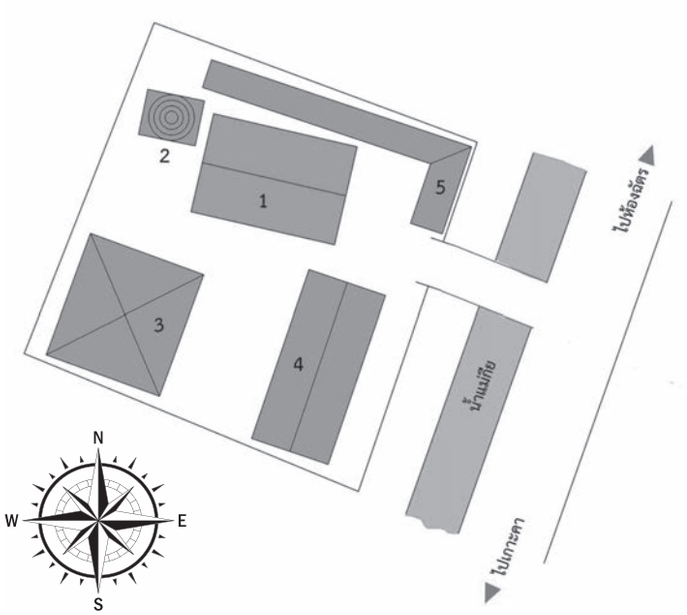

***ภาพบน* กรอบซุ้มหน้าต่างติดกระกสีที่ยอด *ภาพล่าง* แข้งสิงห์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับอิทธิพลด้านรูปแบบมาจากรัตนโกสินทร์**

ธรรมาสน์เก่าในวิหาร

วัดแม่กีย

1 พระวิหาร
2 พระธาตุ
3 กุฏิ
4 ศาลาบำเพ็ญบุญ
5 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระครูภูริปัญญาวัฒน์ (พิภพ วิภโว) พ.ศ. ๒๕๔๓ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๘๙๐๐๓๔ และ ๐๖๒-๒๕๓๖๒๒๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๒ บ้านแม่กีย หมู่ที่ ๙ ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๑๐๐
เนื้อที่ ๖ ไร่ ๓ งาน ๑๓ ตารางวา
พิกัด ๑๘.๒๔๕๙๖๗, ๙๙.๔๒๔๑๙๕

ความสำคัญของวัด

ย่านบริเวณที่เรียกว่า “แม่กีย” หรือ “แม่คีย” นี้เป็นสถานที่กำเนิดของเจ้าเมืองละกอน (ลคอร หรือ ลำปาง) พระองค์หนึ่งคือ “เจ้าหาญแต่ท้อง” โอรสของ “หมื่นด้งนคร” และแม่นางเมือง สตรีผู้สร้างวีรกรรมออกรบแทนพระสวามีขณะที่ยังทรงครรภ์ ทำให้โอรสได้รับชื่อว่า เจ้าหาญแต่ท้อง หมายความว่ามีความกล้าหาญตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา

ส่วนวัดแม่กียสร้างปี ๒๓๑๗ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี ๒๔๐๐ มีเจ้าอาวาสรูปแรกชื่อหลวงพ่อศรีวิชัย (เป็นฉายาที่ซ้ำกันกับครูบาเจ้าศรีวิชัย สิริวิชโย)

จากเอกสารที่ปรากฏในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ มีการเอ่ยถึงการเดินทางของครูบาเจ้าศรีวิชัยลงจากรถไฟที่สถานีลำปาง มีชาวบ้านจำนวน ๘ พันคนมารอต้อนรับ โดยมีผู้นำคือ “หัวนายคำตั๋น” ต่างแย่งกันหามเสลี่ยงพาครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดแห่งแรกตามเส้นทางผ่านคือ **“วัดนาก่วมใต้”** และตามด้วยวัดที่สองคือ **“วัดแม่กีย”** ดังข้อความที่ว่า

*“**วัดแม่คีย** ลำปางน้ำซ้อย มาแผ่ห้อยบุญทาน **ทำช่อฟ้า ใส่พระวิหาร** ได้ร่ายรอมทาน **เป็นบาทซาวห้า**”*

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ข้อความดังกล่าวระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาร่วมรอมเงินบูรณะพระวิหารปี ๒๔๖๓ จำนวน ๒๕ บาท

วิหารวัดแม่กียหลังบูรณะใหม่ *ภาพบน* ทำพาไลเปิดเสาระเบียงข้างมีลูกกรงล้อมรอบ *ภาพล่าง* มีบันไดทางขึ้นด้านข้าง

ประตูโขงด้านหน้าวัด

ลายคำน้ำแต้มภายในวิหาร

วิหารวัดแม่กียหลังการบูรณะใหม่ ปัจจุบัน (๒๕๖๑) มีการเปลี่ยนรูปแบบใหม่แล้ว

วิหารวัดแม่กียหลังการบูรณะใหม่

โดยมายกช่อฟ้าพระวิหารนั้น ตรงกับยุคที่หลวงพ่อสุวรรณ์เป็นเจ้าอาวาส (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๗๐) โดยพระครูภูริปัญญาวัฒน์ เจ้าอาวาสกล่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แวะมาที่วัดแห่งนี้ในช่วงสั้นๆ มาจำพรรษาเพียงแค่ ๒ คืน ช่วยแนะนำการก่อสร้างในส่วนเครื่องมุงหลังคาตรงกับช่วงขณะที่วัดกำลังก่อสร้างวิหารอยู่พอดี ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเป็นประธานในการมุงกระเบื้องหลังคาพระวิหาร ซึ่งก่อนหน้านั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปที่วัดนาก่วมใต้ก่อน โดยยกช่อฟ้าขึ้นพระวิหาร

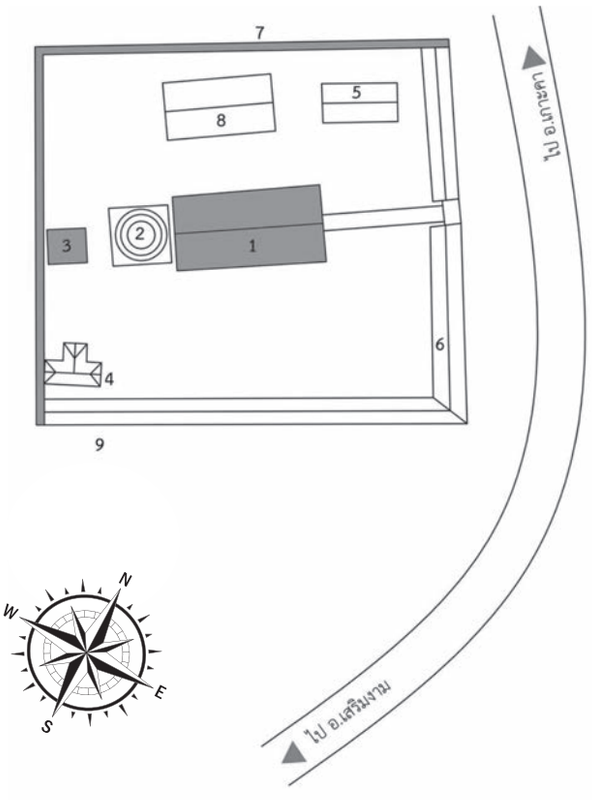
ภายในพระวิหารวัดแม่กียมีแท่นแก้วเก่าติดกระจกสี รองรับพระประธาน ๕ พระองค์ (อยู่ระหว่างการบูรณะไม่สามารถถ่ายรูปได้) ทำขึ้นตามแนวทางคำแนะนำของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตามคติพระเจ้าทั้ง ๕ หลังจากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปสร้างพระธาตุ ๓ แห่งในเขตเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร

พระวิหารวัดแม่กียได้รับการบูรณะมาแล้วหลายครั้งได้แก่ปี ๒๔๘๓, ๒๕๒๔ มีการเปลี่ยนหลังคาใหม่, พ.ศ. ๒๕๓๔ บูรณะแท่นแก้ว ล่าสุด ๒๕๕๗ ถึงปัจจุบันได้เสริมฐานให้สูงขึ้นแต่สัดส่วนภายในเท่าเดิม ภายในเขียนภาพจิตรกรรมลายคำน้ำแต้มอย่างวิจิตร มีการขยายปีกอาคารสองข้างออกเป็นห้องระเบียงมีเสาพาไลรองรับหลังคาโดยรอบ คล้ายรูปแบบวิหารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยม ส่วนเสนาสนะอื่นๆ ภายในวัดพระเจดีย์เพิ่งสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี ๒๕๕๑ โดยจำลองรูปแบบมาจากพระธาตุหริภุญไชย ในขณะที่ศาลาบาตรกับซุ้มโขงสร้างปี ๒๕๕๓

กระจกสีติดฐานแท่นแก้ว ตั้งแต่ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุจอมปิง

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุ
3 ศาลาครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 พิพิธภัณฑ์วัด
5 อุโบสถ
6 ศาลาบาตร
7 กำแพงแก้ว
8 ศาลาพระพุทธรูป
9 เขตสังฆาวาส

เจ้าอาวาส

พระครูปลัดประหยัด วรญาโณ พ.ศ. ๒๕๔๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๔-๓๖๒๘๙๓ และ ๐๘๕-๗๑๕๐๓๙๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๗ บ้านจอมปิง หมู่ที่ ๘ ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐

วัดมีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ ๒ งาน ๕๑ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือประมาณ ๔๕ วา จรดที่ธรณีสงฆ์ ทิศใต้ประมาณ ๔๗ วา จรดถนนใหญ่ ทิศตะวันออก ประมาณ ๑๓๒ วา จรดที่ธรณีสงฆ์ ทิศตะวันตก ประมาณ ๑๓๔ วา จรดที่ธรณีสงฆ์ ที่ธรณีสงฆ์มีจำนวน ๓ แปลง เนื้อที่ ๓๙ ไร่ ๑ งาน ๓๒ ตารางวา

เส้นทางไปวัดอยู่ทางเดียวกันกับวัดพระธาตุลำปางหลวง ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ ๑๘ กิโลเมตรถึงหน้าตลาดอำเภอเกาะคา ข้ามสะพานแม่น้ำวัง มาอีกประมาณ ๓๐๐ เมตรก็จะถึงสามแยก ตรงที่ว่าการอำเภอเกาะคา (หลังเก่า) หากเลี้ยวขวาจะไปวัดพระธาตุลำปางหลวง แต่วัดพระจอมปิงให้เลี้ยวซ้ายไปอีกประมาณ ๑๔ กิโลเมตรตามถนนสายเล็กๆ เลียบแม่น้ำวัง

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๒ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

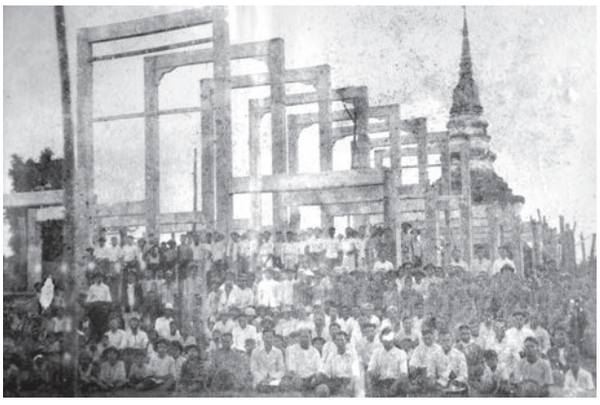
พิกัด ๑๘.๗๘๖๙๗๗, ๙๘.๙๖๗๘๘๕

ความสำคัญของวัด

องค์พระธาตุจอมปิงมีความสำคัญในฐานะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุซี่โครงเบื้องซ้าย ประวัติของ

พระธาตุจอมปิง เจดีย์ทรงกลมแบบล้านนาทำมาลัยเถา ๕ ชั้น ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหารหลวง

ภาพถ่ายเก่าตอนสร้างวิหาร เห็นโครงสร้างคอนกรีตขนาดใหญ่ถือเป็นนวัตกรรมใหม่

เจดีย์ที่ทางวัดพระธาตุจอมปิงบันทึกไว้คือ “บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าอันเสด็จมาปรากฏในพระโกศแก้ว ๙ พระองค์ พระธาตุอันสมมติ ๕๐,๓๕๙ องค์ พระแก้วเจ้า ๖๐ องค์ พระคำเจ้า ๒๐ องค์ พระเงินเจ้า ๕๐ องค์ พระทองเจ้า ๒๐๐ องค์”

ลักษณะพิเศษของเจดีย์องค์นี้ คือเมื่อมีแสงสว่างเพียงพอ องค์เจดีย์จะเกิดเป็นภาพสะท้อนขึ้นในอุโบสถของวัดที่ตั้งอยู่ใกล้ๆ กัน เป็น “เงาพระธาตุหัวกลับ”

ความเป็นมาของพระธาตุองค์นี้กล่าวกันว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ปฐมกษัตรีย์แห่งหริภุญไชยนครเมื่อราว ๑,๓๐๐ ปีเศษแล้ว ต่อมาถูกทิ้งร้างไป จนกระทั่ง “ท่านนันทปัญญา” ผู้เป็นพี่เลี้ยงของพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ (๑๙๘๔ - ๒๐๓๐) เห็นว่าพระเจ้าติโลกราชได้ขึ้นครองราชย์แล้วจึงขอพระบรมราชานุญาตเดินทางกลับมาอยู่มาตุคามที่เมืองจุมพิตาราม (บ้างเขียนเป็นจุมภิตาราม) ซึ่งเป็นชื่อเดิมของหมู่บ้านจอมปิง

มีเรื่องเล่าว่าท่านนันทปัญญา มีสหายสนิทคนหนึ่งชื่อ “อ้ายจอมแพร่” ทั้งสองแข่งขันกันสร้างวัด โดยท่านนันทปัญญาเลือกที่จะบูรณะซ่อมแซมวัดเก่าดั้งเดิมของพระนางจามเทวี ในขณะที่อ้ายจอมแพร่สร้างวัดที่ริมตลิ่ง (ปัจจุบันคือวัดจอมปิงลุ่ม) อ้ายจอมแพร่ได้นำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ชื่อ “พระเจ้าหัวคำ” จากหัวเวียงมาประดิษฐานไว้ที่วัดแห่งนั้น ต่อมาวัดของอ้ายจอมแพร่น้ำท่วม ทำให้ต้องย้ายพระเจ้าหัวคำมาประดิษฐานไว้ที่วัดของท่านนันทปัญญา แล้วตั้งชื่อวัดว่า “วัดจอมพี่เลี้ยง” เมื่อปี ๒๐๕๐

ต่อมาพระเจ้าติโลกราชได้พระราชนามวัดจุมพิตารามเดิม หรือวัดจอมพี่เลี้ยง ให้ใหม่ว่า “วัดจอมพิงค์ชัยมงคล” เนื่องจากพระพี่เลี้ยงนันทปัญญาเคยช่วยงานกษัตริย์เชียงใหม่แห่งพิงคนคร แต่ปัจจุบันเรียกว่า วัดพระธาตุจอมปิง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างในวัดพระธาตุจอมปิง ได้แก่ พระวิหาร กำแพงแก้ว และอาจจะบูรณะพระธาตุเจดีย์ด้วย

พระวิหารมีมาตั้งแต่สมัยล้านนา ไม่ปรากฏหลักฐานปีที่สร้างแน่ชัด แต่ได้รับการบูรณะในปี ๒๐๑๘ โดยเจ้าพื้นคำเพชร ต่อมาปี ๒๐๓๙ โดยเจ้าศรีธาตุ มหาสุรมนตรี ในปี ๒๐๕๕ โดย เจ้าหาญสีรัต (ทัศน์) จนกระทั่งปี ๒๔๗๐ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ หรือการสร้างใหม่ และในปี ๒๕๒๖ พระทองอินทร์ จันทร์บาน ได้ทำการซ่อมแซมและปรับปรุงบางส่วน

พระวิหารหลวงสร้างอยู่ด้านหน้าของพระธาตุเจดีย์ วัดตั้งอยู่ทิศตะวันตกของแม่น้ำวัง พระวิหารวางผังอาคารแนวแกนตะวันตก-ตะวันออก วิหารมีขนาดกว้าง ๑๔.๕๐ เมตร ยาว ๒๙ เมตร ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒.๒๐ เมตร สูง ๗.๓๐ เมตร ชื่อ “พระเจ้าจอมพิงค์ชัยมงคล” สร้างถวายเป็นพุทธบูชาโดย พระเมืองแก้ว “ในปี

ภาพซ้าย พระประธานองค์ใหญ่ภายในพระวิหาร *ภาพขวา* รูปเสือสัญลักษณ์ปีนักษัตรครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย กุมภัณฑ์เฝ้าทางขึ้นวิหารมี ๑ คู่ *ภาพขวา* นาคทันต์รูปหอรมาน

กดไจ้ศักราช ๙๐๒ ตัว ใน เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ วันอังคาร”

ภายในวิหารหลวงมีภาพเขียนครูบาเจ้าศรีวิชัยและระบุประวัติการสร้างว่า **ครูบาสุนันต๊ะ**ได้เป็นผู้บูรณะอุโบสถก่อนในปี ๒๔๖๑ แล้วต่อมาได้นิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปีมาสร้างกำแพง (จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน กล่าวว่ากำแพงเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างมาก่อน หนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม ครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี” ระบุว่าครูบาอภิชัยขาวปีสร้างกำแพงวัดพระธาตุจอมปิง ใช้เงินจำนวน ๕๐๐ บาท) และได้**ให้สามเณรอริยะ (ต่อมากลายเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง) ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารหลวง**

ภายในมีการประดิษฐานหุ่นขี้ผึ้งครูบาเจ้าศรีวิชัยและมีป้ายเขียนว่า **“วิหารหลวงบูรพาจารย์ ๓๐ ทัศ”** ด้านหลังวิหารและพระธาตุเจดีย์ก็มีซุ้มรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอภิชัยขาวปี สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างยิ่ง

การตกแต่งภายใน ทำฝ้าเพดานเป็นไม้ตีปิดเรียบๆ ขณะที่พื้นที่ใต้หลังคาต่ำกว่าหัวเสาลงมาไม่ได้ตีฝ้า ทำให้เห็นโครงสร้างและการมุงกระเบื้องแบบเดิม แต่จุดที่โดดเด่นกลับอยู่ที่ภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นรูปแบบศิลปะผสมผสานของงานช่างชาวบ้านกับช่างสมัยใหม่ กล่าวคือนำลักษณะการเขียนภาพที่มีอิริยาบถคล้ายกับภาพในโปสเตอร์หรือโปสการ์ดจากต่างประเทศมาจัดวางองค์ประกอบ ฝาผนังด้านซ้ายมือขององค์พระประธาน เป็นภาพจิตรกรรมสีฝุ่นเรื่องพุทธประวัติ และด้านขวามือเป็นภาพเกี่ยวกับเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นศิลปะร่วมสมัย เขียนขึ้นในปี ๒๕๐๐ ขณะที่ภาพเขียนประวัติวัดวาดขึ้นภายหลังในปี ๒๕๓๕

มีหลักฐานภาพถ่ายให้เห็นการก่อสร้างวิหารหลวง ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นผู้สร้าง ในภาพถ่ายเขียนระบุว่าคือปี ๒๔๖๔ ซึ่งขัดกับข้อมูลในวิทยานิพนธ์ของอาจารย์ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณที่ระบุว่าอยู่ในช่วงปี ๒๔๗๒-๒๔๗๓

วิหารหลวงมีขนาดใหญ่มากใกล้เคียงกับวิหารวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามที่สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ แผนผังวิหารหลวงวัดพระธาตุจอมปิงมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปยังทิศตะวันออก โดยมีพระธาตุจอมปิงตั้งอยู่ด้านหลังทางทิศตะวันตก ประตูทางเข้ามีอยู่ ๓ ด้านหน้า ด้านหน้าเป็นประตูหลักที่เข้าใจว่าเดิมเป็นระเบียงมุขหน้า แล้วทำการก่อผนังปิดเนื่องจากว่ายังมีร่องรอยของลูกกรงระเบียงอยู่ เช่นเดียวกับระเบียงด้านหลังทางทิศตะวันตกก็มีร่องรอยของลูกกรงและการก่ออิฐฉาบปูนปิดเป็นผนังด้านหลังเช่นกัน

คาดว่าได้มีการปรับปรุงการก่อสร้างครั้งใหญ่ในช่วงปี ๒๕๒๖ โดยพระทองอินทร์ จันทร์บาน ดังนั้นจากบันไดทางขึ้นที่มีรูปปั้นพญานาคและกุมภัณฑ์ ๑ คู่ จึงไม่มีชานพักระเบียงจากบันไดสู่ตัวอาคาร กลายเป็นจากบันไดก็เข้าสู่ตัวอาคารเลย ประตูด้านข้างทิศใต้ มีรูปปั้นช้างคู่นอนหมอบอยู่ ขณะที่ประตูด้านข้างทิศเหนือเป็นรูปพญานาค ส่วนด้านหลังนั้นทำเป็นรูป

ลวดลายเทพนมครึ่งองค์ ในหน้าแหนบพระวิหารตอนบนสุด เป็นงานปั้นปูนประดับกระจก

ลวดลายรูปพญาครุฑ ๓ ตัว กางกรท่ามกลางเหล่าหอรมาน มีนาคเกี้ยวตอนล่าง

เสือหมอบเฝ้าอยู่ ๑ คู่ อันเป็นปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลังคาวิหารหลวง ไม่มีการลดชั้นมุขหน้าบัน มีเพียงลดหลังคาด้านข้างซ้อนเป็น ๓ ตับ โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีการใช้คันทวยรูปหูช้างคอนกรีตเชื่อมระหว่างช่วงบนของเสาและคานด้านบน ส่วนที่รับน้ำหนักก็คือเสา และคานตรงกลางกับคานด้านข้างที่รับน้ำหนักดั้ง, ตุ๊กตาที่ถ่ายน้ำหนักลงมาอีกทีหนึ่ง เนื่องจากตีฝ้าไม้ปิดจึงไม่เห็นโครงสร้างด้านบน แต่คาดว่าน่าจะเป็นโครงสร้างแบบเดิม

การตกแต่งภายนอก บริเวณที่เด่นที่สุดก็คือหน้าบันหรือหน้าแหนบด้านหน้าทิศตะวันออก บริเวณสามเหลี่ยมหน้าจั่วบนสุดเป็นรูปเทพนม ขณะที่บริเวณด้านล่างเป็นปูนปั้นรูปครุฑตรงกลาง ๑ ตัว และรูปครุฑหันข้างอีกสองตัว รวมถึงหอรมาน (หนุมาน) อีกอย่างละ ๒ คู่ พร้อมลายพฤกษาด้านบน บริเวณคันทวยรูปสามเหลี่ยมหรือหูช้างด้านนอกเป็นไม้แกะสลักรูปหอรมาน

ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่แถวบ้านจอมปิง เล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระธาตุจอมปิงได้สักพักต่อมาเกิดมีเหตุไปผิดใจกับกรรมการหมู่บ้านอะไรสักอย่าง ทำให้ท่านต้องออกไปก่อนที่การประดับหน้าบันวิหารจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ และยังคงค้างไม่เสร็จจนทุกวันนี้ นั่นคือในส่วนของช่องปีกนกด้านขวาของหน้าบันทิศตะวันออก และแผงหน้าบันทั้งหมดของด้านทิศตะวันตกซึ่งไม่มีการติดกระจกที่พื้นหลังเนื่องจากกระจกแบบเดิมนั้นไม่มีแล้ว

ภาพวาดครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี ครูบาสุนันต๊ะ และสามเณรอริยะ ผู้ร่วมสร้างวัด

โบราณวัตถุชิ้นสำคัญในพระวิหาร คือธรรมาสน์ซึ่งสร้างร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย น่าเสียดายที่ “เกริน” หรือบันไดขึ้นสู่ธรรมาสน์ได้ถูกขโมยไปเมื่อปี ๒๕๒๓

อาคารเสนาสนะอื่นๆ นอกเหนือไปจากพระวิหาร ประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ พระอุโบสถ กุฏิ (พิพิธภัณฑ์) กำแพงแก้ว ศาลาบาตร และหอระฆัง

องค์พระธาตุจอมปิง เป็นพระเจดีย์ทรงกลมสถาปัตยกรรมแบบล้านนา มีฐานสูงยกเก็จ แต่มีการทำมาลัยเถา ๔ ชั้น ซึ่งปกติศิลปกรรมล้านนาจะทำชั้นมาลัยเถาเพียง ๓ ชั้นเท่านั้น

จากหลักฐานระบุว่ามีการบูรณะพระธาตุจอมปิงหลายครั้งได้แก่

พ.ศ. ๒๐๓๙ โดยเจ้าศรีธาตุมหาสุรมนตรี

ธรรมาสน์ในวิหารสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

โครงสร้างอาคารคอนกรีตสำเร็จรูปขนาดใหญ่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้ในการสร้างวิหาร

พ.ศ. ๒๐๕๕ โดยพระเมืองแก้ว กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ ถือเป็นครั้งสำคัญยิ่ง เพราะได้ขยายขนาดเจดีย์ให้ใหญ่ขึ้นด้วยความกว้างฐาน ๙ วา และความสูง ๑๗ วา (หรือ กว้าง ๑๘ เมตร สูง ๓๔ เมตร)

พ.ศ. ๒๐๗๕ โดยพระมหาธรรมจินดามณี

พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยพระแก้วมา เนื่องจากปีนั้นเคยถูกฟ้าผ่า

พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยนายสุรพงษ์ ภักดี ทำการปิดทององค์พระธาตุ

พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยพระทองอินทร์ จันทร์บาน ทำการปิดกระจก

แม้จะไม่มีหลักฐานใดๆ ทางลายลักษณ์ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาทำการบูรณะพระธาตุเจดีย์ แต่จากรูปแบบมาลัยเถา ๔ ชั้นเช่นนี้ ก็พอจะอนุมานได้ว่า ในระหว่างช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาทำการก่อสร้างพระวิหาร คงได้มีการบูรณะพระธาตุเจดีย์บางส่วน โดยได้ทิ้งร่องรอยสัญลักษณ์ของการทำมาลัยเถา ๔ ชั้นเอาไว้ อันเป็นรูปแบบเฉพาะที่ปรากฏในการสร้างเจดีย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยในหลายๆ แห่ง ด้วยมีความหมายถึง หนทางทั้ง ๔ ขั้นที่จะไปสู่พระนิพพาน หรือ พระอริยสัจสี่

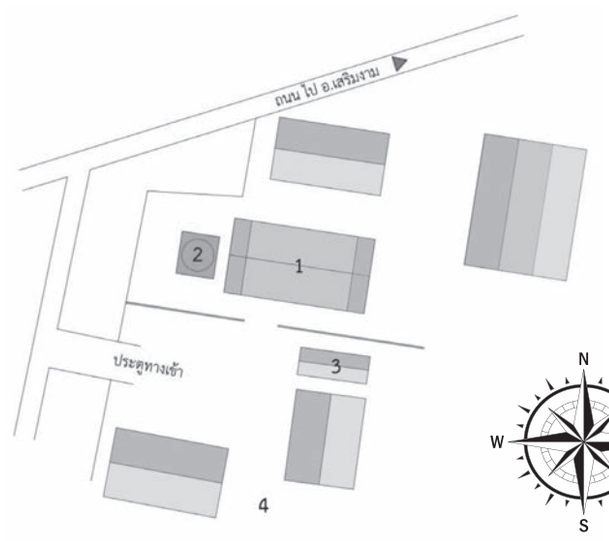

พระอุโบสถ ด้านข้างเห็นหลังคาซ้อนสองตับ มุขหน้า-หลังซ้อนสองชั้น

พระอุโบสถ สร้างปี ๒๕๐๑-๕๐๗ ได้รับพระทานวิสุงคามสีมาปี ๒๕๐๒ ภายในมีพระประธานปางมารวิชัยประดิษฐาน พุทธลักษณะเป็นศิลปะพื้นบ้าน มีตู้พระธรรมโบราณอยู่ ๒ ใบ และหน้าบันพระอุโบสถมีลวดลายปูนปั้น ด้านทิศตะวันออกเป็นรูปครุฑ ด้านทิศตะวันตกเป็นรูปเทพนม กลมกลืนหรือล้อกับหน้าบันของพระวิหาร ทราบชื่อสล่าประดับกระจกที่หน้าบันชื่อสล่าหนานอ้าย สกีแพทย์ จากบ้านนาแสง

พิพิธภัณฑ์ภายในวัด สร้างเมื่อปี ๒๕๔๔ มีจุดกำเนิดจากเมื่อปี ๒๕๑๘ และ ๒๕๓๕ ได้มีการขุดพบโบราณวัตถุประเภทสำริด หิน ดินเผา และเหล็กอยู่ในหลุมศพโครงกระดูกมนุษย์ บนบริเวณรอบๆ วัดพระธาตุจอมปิงจำนวนมาก เป็นหลักฐานที่แสดงถึงการใช้เทคโนโลยีระดับสูงในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ถือเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญยิ่ง จึงได้มีการปรับกุฏิของเจ้าอาวาส ที่อยู่ในเขตพุทธาวาสจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเก็บรวบรวมรักษาโบราณวัตถุเช่นพระพุทธรูป รูปปั้นพระเกจิอาจารย์ หีบพระธรรม กล้องยาสูบ (มูยาดิน) เบี้ยหอย เป็นต้น

วัดนาเอี้ยง

1 พระวิหาร
2 พระธาตุ
3 ศาลา
4 กลุ่มกุฏิ

เจ้าอาวาส

พระครูโสภณวิริยการ สุภตฺโต พ.ศ. ๒๕๓๔- ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๒-๑๘๒๙๙๒๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๘ ตั้งอยู่ระหว่าง ๒ หมู่บ้าน คือบ้านทุ่งต๋ำ หมู่ที่ ๘ และบ้านนาเอี้ยง หมู่ที่ ๗ ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ๕๒๒๑๐

ห่างจากตัวเมืองจังหวัดลำปาง ระยะทางประมาณ ๔๓.๒ กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองเสริมงาม มีแหล่งน้ำอยู่ทางด้านเหนือของวัด วัดนาเอี้ยงอยู่ถึงก่อนและเป็นเขตติดต่อใกล้เคียงกับวัดศรีลังกา และวัดผาลาดที่เป็นเครือข่ายลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๗๒ วา จดถนนสาธารณะ ทิศใต้ประมาณ ๕๖ วา ๒ ศอก จดถนนสาธารณะ ทิศตะวันออกประมาณ ๕๒ วา ๒ ศอก จดถนนสาธารณะ (ซอย) ทิศตะวันตกประมาณ ๕๒ วา ๒ ศอก จดบ้านที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๓ แปลง เนื้อที่ ๘ ไร่ ๒๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๐๔๔๐๕๔, ๙๙.๒๑๗๙๖๙

ความสำคัญของวัด

ที่มาของชื่อวัด “นาเอี้ยง” เดิมเคยเป็นหนองน้ำมีนกเอี้ยงจำนวนมากมาอาศัย ส่วนประวัติความเป็นมาของการสร้างวัดนั้นไม่เป็นที่ปรากฏชัดว่าเริ่มเมื่อใด พบหลักฐานด้านลายลักษณ์จากเอกสาร ๒ ชิ้น

ชิ้นแรกจากวิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้างพระธาตุวัดนาเอี้ยง เมืองเสริม รวมทั้งค่าทำทานสมโภชฉลองพระธาตุจำนวนทั้งสิ้น ๑,๐๓๐ รูเปีย ๗๓ สตางค์** แต่ไม่ได้ระบุปีศักราชที่สร้างวัดนี้

หลักฐานอีกชิ้นหนึ่ง พบจากแผ่นจารึกทำด้วยไม้เขียนตัวอักษรธัมม์ล้านนา มีรูปเสือสองตัวหันหน้าเข้าหากัน เป็นสัญลักษณ์ตัวเปิ้งนักษัตรปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย เคยติดตั้งไว้ในวิหารหลังเดิม ก่อนที่จะมีการบูรณะปรับปรุงใหม่หลายครั้ง ปัจจุบันจารึกแผ่นนี้เก็บรักษาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส อาจารย์ภูเดช แสนสา ได้ทำการปริวรรตถอดความได้ดังนี้

"วัดจอมสะหลีดอนไชย เป็นวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่วัดบ้านปาง ได้จัดการก่อสร้างใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ตัว จุลศักราช ๑๒๙๑ ตัว ปีกัดไส้ เดือนออกหกค่ำ วันศุกร์"

สิ่งที่น่าแปลกก็คือ จารึกไม้แผ่นนี้เคยอยู่ในวิหารวัดนาเอี้ยงหลังเดิมมาแต่ไหนแต่ไร ตามคำยืนยันของเจ้าอาวาสว่าไม่ได้ย้ายมาจากวัดอื่น แต่ชื่อวัดในจารึกกลับระบุว่าเป็น **"วัดศรีดอนชัย"** ซึ่งเป็นวัดอีกวัดหนึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๗ เช่นเดียวกัน ไม่ไกลจากวัดนาเอี้ยงเท่าใดนัก คืออยู่ระหว่างวัดนาเอี้ยงกับวัดศรีลังกา เป็นวัดที่มีหีบธรรมใบใหญ่ ๒ ใบสูงประมาณหัวไหล่เก็บคัมภีร์โบราณจำนวนมากแต่ยังไม่เคยมีการชำระปริวรรต ซึ่งการปรากฏชื่อของวัดศรีดอนชัยในจารึกไม้ที่พบในวัดนาเอี้ยงอาจสันนิษฐานได้ ๒ แนวทาง

แนวทางแรก หากเนื้อหาของจารึก ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งใจจะระบุว่าได้สร้างวิหารวัดศรีดอนชัยจริง ก็แสดงว่าวัดศรีดอนชัยเป็นอีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ถือว่าเป็นข้อมูลใหม่มากยังไม่มีใครเคยทราบมาก่อน ส่วนการเคลื่อนย้ายจารึกนั้นไม่ใช่เรื่องแปลก อาจเป็นไปได้ว่าอดีตเจ้าอาวาสของวัดทั้งสองเคยไปมาหาสู่กัน เพราะวัดอยู่ใกล้กันมาก

แนวทางที่สอง หากเนื้อหาของจารึก ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งใจจะระบุถึงการสร้างวิหารที่วัดนาเอี้ยง ต้องศึกษาดูว่า ประวัติความเป็นมาระหว่างวัดนาเอี้ยงกับวัดศรีดอนชัยในอดีตเคยเป็นวัดเดียวกันหรือมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นมาก่อนหรือไม่ จนถึงขนาดทำให้สามารถเรียกชื่อแทนกันได้ ซึ่งกรณีนี้คณะนักวิจัยยังไม่มีโอกาสได้เก็บข้อมูลในพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดศรีดอนชัย

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดนาเอี้ยง กล่าวว่าวัดนี้เคยมีการย้ายสถานที่มาแล้วถึงสามครั้ง สถานที่แห่งแรกอยู่ที่หล่ายทุ่งในเขตบ้านนาเอี้ยง สถานที่แห่งที่สอง คือบริเวณใกล้กับโรงสีข้าว และสถานที่แห่งที่สามคือที่ปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ทางวัดนาเอี้ยงยังไม่เคยมีการปริวรรตจารึกไม้แผ่นนั้นมาก่อน ทราบแต่เพียงว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างพระธาตุในปี ๒๔๕๒

ภาพบน **จารึกบนแผ่นไม้ เคยอยู่ในอยู่ในวิหาร มีรูปเสือ ๒ ตัว สัญลักษณ์ปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย**
ภาพล่าง **ตัวอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นไม้ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวัดชื่อ "ศรีดอนชัย"**

จากนั้นได้มอบหมายให้พระลูกศิษย์คือ ครูบาใจ ยาสมุทร เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

เสนานะอื่นๆ ภายในวัด มีกุฏิไม้สร้างเมื่อปี ๒๕๑๓

กำลังก่อสร้างพระอุโบสถขึ้นมาใหม่หลังหนึ่ง

ภายในวัดมีศูนย์เด็กเล็ก เดิมวัดนาเอี้ยงเป็นผู้ดูแล ปัจจุบันสังกัดเทศบาลตำบลเสริมกลาง

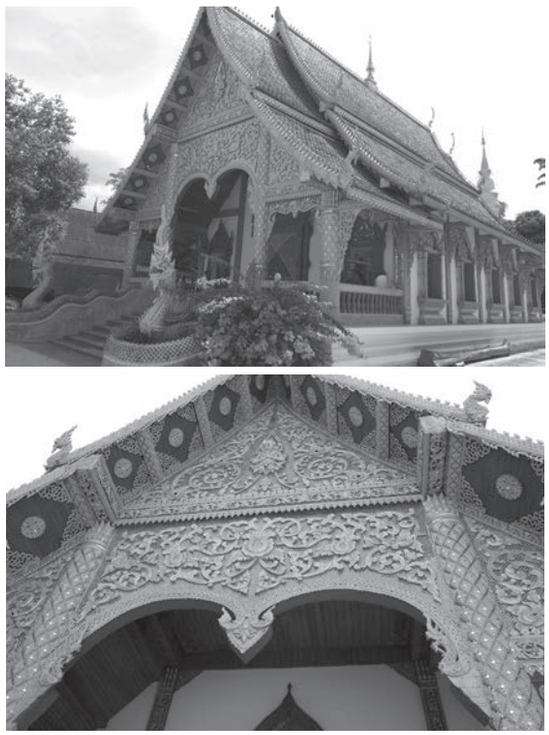
ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุแห่งนี้ไม่ได้มีการระบุว่าท่านได้ตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลกเหมือนวัดอื่นๆ ทราบเพียงแต่ว่าภายในพระเจดีย์มีการบรรจุพระพุทธรูปองค์สำคัญ จึงสันนิษฐานว่าการเดินทางมายังเมืองเสริมของครูบาเจ้าศรีวิชัยคงเนื่องมาจากพื้นที่แห่งนี้เป็นถิ่นกำเนิดหรือบ้านเกิดของพระลูกศิษย์คนสำคัญหลายรูป

รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ มีลักษณะสูงชะลูด ใต้องค์ระฆังเป็นชั้นบัวลูกแก้วหรือที่เรียกว่า "มาลัยเถา" นับรวมชั้นบัวปากระฆังด้วยมี ๓ ชั้น ที่ค่อนข้างยืดยาว ตามรูปแบบที่พบมากในเขตอำเภอลี้ ทุ่งหัวช้าง ของลำพูน เช่นที่วัดหัวขัว สะท้อนว่าสร้าง

พระธาตุวัดนาเอี้ยง ทรงผอมสูงแบบ "พระธาตุทันใจ"

ภาพบน พระวิหารวัดนาเอี้ยง บูรณะใหม่ทับหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพล่าง* หน้าบันด้านทิศตะวันออก ทำลายปูนปั้นรูปดอกสับปะรด

โดยสล่ากลุ่มเดียวกันที่ส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงซึ่งติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากลำพูน

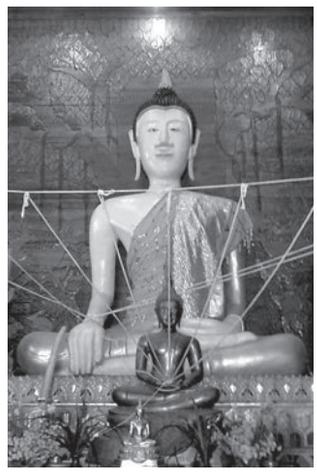
ขณะที่ฐานรองรับตอนล่างเป็นฐานสี่เหลี่ยมทรงตรงธรรมดาที่ไม่ได้ยกเก็จมีขนาดผอมสูง ยิ่งช่วยยกให้พระธาตุเจดีย์มีทรงที่สูงชะลูดมากขึ้นไปอีก ชั้นล่างรองรับด้วยฐานเขียง

พระธาตุองค์นี้ยังไม่เคยมีการบูรณะ ทรวดทรงเจดีย์คงรูปแบบดั้งเดิมทุกประการ มีแต่การทาสีใหม่ในช่วงประเพณีสรงน้ำพระธาตุที่จัดขึ้นในเดือน ๗ แรม ๑๔ ค่ำ หรือที่เรียกว่า เดือน ๗ ดับ

ส่วนพระวิหารหลังเดิมนั้นถูกรื้อสร้างใหม่ ได้รับการบูรณะปรับเปลี่ยนเรื่อยมาอีก ๓ ครั้ง ครั้งแรกไม่ทราบศักราช ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๐๓ และครั้งล่าสุดเมื่อปี ๒๕๔๘ แต่เช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ที่แม้โครงสร้างวิหารจะขยายให้ใหญ่โตแข็งแรงขึ้น แต่ก็ยังพบว่าสล่าจะรู้คุณค่าขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมดั้งเดิม จึงนำมาใช้ใหม่ อาทิ ลวดลายของค้ำยันหลังคาด้านนอกอาคารที่ทำด้วยไม้แกะสลักเป็นรูป “นาคทันต์” และลายรูปเทวดาประนมกรครึ่งองค์ท่ามกลางลวดลาย

กรอบบานหน้าต่างชุ้มพญานาค

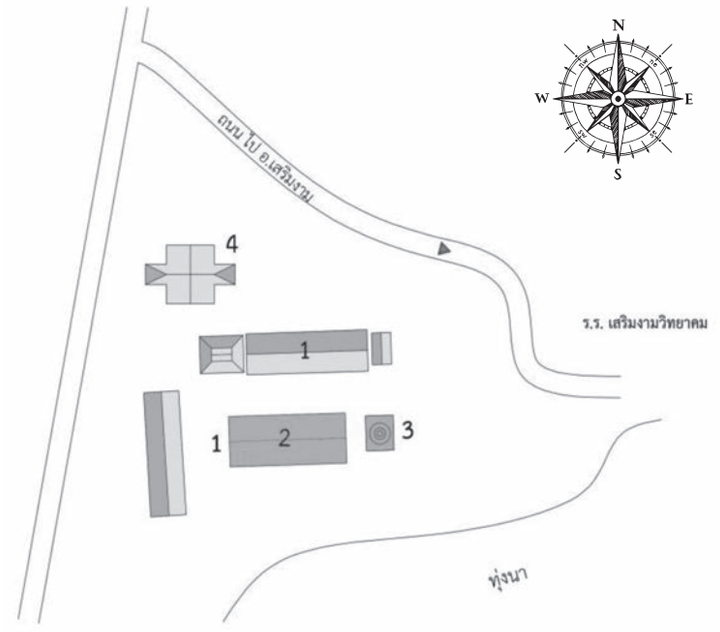

พระพุทธรูปประธานในวิหาร

พันธุ์พฤกษาบนหน้าบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูปประธานภายในพระวิหารปางมารวิชัยทำด้วยปูนปั้นประบายสี เป็นพระพุทธรูปองค์เดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่ศาลามีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยชาวเชียงใหม่นำมาถวายเมื่อปี ๒๕๕๘

วัดผาลาด

1 ศาลาบาตร
2 พระวิหาร
3 พระเจดีย์
4 กุฏิสงฆ์

รักษาการเจ้าอาวาส

พระนพชัย จารุธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๘-๗๙๖๗๗๑๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๔๓ บ้านฮ่องฮี หมู่ที่ ๖ ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ๕๒๒๑๐

ห่างจากวัดศรีลังกาไปทางทิศตะวันตกไม่ถึง ๔๐๐ เมตร

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๒๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๐๕๔๘๒๙, ๙๙.๑๘๑๒๘๙

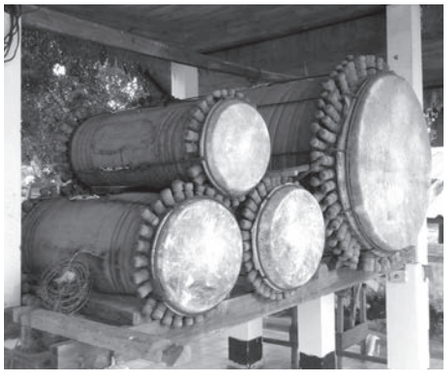
ความสำคัญของวัด

วัดแห่งนี้ถือเป็นวัดในเครือข่ายลูกศิษย์เอกครูบาเจ้าศรีวิชัย นั่นคือ ครูบาตา คนฺธว์โส ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาแก้ว และครูบาตุ้ย ที่เคยจำพรรษา ณ วัดศรีลังกา จากนั้นทั้งสองรูปได้ย้ายไปอยู่ม่อนดอยน้อย ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ประมาณ ๕ ปี ครูบาตุ้ยมรณภาพก่อน ครูบาแก้วย้ายมาพำนักอยู่สันหนองป่าปงทางทิศเหนือของม่อนดอยน้อย ประมาณ ๑ ปีเศษ กระทั่งย้ายมาที่บริเวณเชิงดอยม่อนสูง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัดผาลาดปัจจุบัน

ต่อมาเด็กชายตา แสนวัง (ต่อมาคือครูบาตา คนฺธว์โส) เกิดประมาณปี ๒๔๔๑ บุตรของพ่อน้อย แสน และแม่ใส แสนวัง ได้มาขอเป็นลูกศิษย์ของครูบาแก้ว และได้ติดตามครูบาแก้วเดินทางไปยังวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ครูบาเจ้าศรีวิชัยจัดการบรรพชาให้เป็นสามเณรในวัย ๑๒ ปี ส่วนครูบาแก้วได้เดินทางกลับเมืองเสริม สามเณรตาได้อยู่ปรนนิบัติรับใช้จนเป็นที่ได้รับการไว้วางใจจากครูบาเจ้าศรีวิชัย ดังหลักฐานที่ทราบ ๒ ตัวอย่างคือ เรื่องแรก ครูบาตาเป็นผู้กลึงลูกประคำจากกะลามะพร้าว

พระธาตุวัดผาลาด
ตั้งอยู่ใกล้ต้นโพธิ์

ภาพซ้าย กลองปู่จาศักดิ์สิทธิ์ที่ศาลา *ภาพขวา* ครูบาศรีมา ชุตินฺธโร ผู้ล่วงลับ

ตาเดียวถวายครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งใช้คล้องคอมาตลอดชีวิต และอีกเรื่องคือ ตอนครูบาเจ้าศรีวิชัยใกล้ละสังขาร ครูบาตาเป็นหนึ่งในสองของลูกศิษย์ที่ทำหน้าที่สวดมนต์ให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยฟังในช่วงลมหายใจสุดท้าย

กระทั่งปี ๒๔๕๒ คณะศรัทธาชาวบ้านฮ่องฮี ได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมสามเณรตา กลับมาสร้างวัดซึ่งแยกมาจากวัดศรีลังกา สร้างเสร็จในเดือน ๖ เหนือ ออก ๑๓ ค่ำ ตั้งชื่อให้ว่า “วัดผาลาด” ตามลักษณะภูมิประเทศ และมอบหมายให้สามเณรตาเฝ้าดูแลวัด

สามเณรตาได้ทำการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีครูบาอภิชัยขาวปี (ช่วงที่ท่านยังไม่ได้นุ่งผ้าขาว) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายา “คนฺธวโส” และได้แต่งตั้งให้ครูบาตา คนฺธวโส เป็นเจ้าอาวาสวัดผาลาด นับแต่นั้นมา ในระหว่างที่เป็นเจ้าอาวาสวัดผาลาด ครูบาตาได้มีโอกาสร่วมเดินทางติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัย และครูบาอภิชัยขาวปีไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น สร้างพระวิหารวัดเหล่ายาว อำเภอเสริมงาม วัดหัวขัว อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน เป็นต้น ครูบาตา คนฺธวโส มรณภาพในปี ๒๕๐๒ เมื่ออายุ ๖๒ ปี ๔๒ พรรษา

หลังจากครูบาตามรณภาพลง ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาได้เดินทางมายังวัดผาลาด เพื่อก่อตั้งประเพณีสรงน้ำพระธาตุ กำหนดในเดือน ๘ เหนือ แรม ๕ ค่ำ เพื่อไม่ให้วัดผาลาดกลายเป็นวัดร้าง จึงได้ตั้งครูบาศรีมา ชุตินฺธโร ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาตา ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสืบมา ครูบาสีมามรณภาพปี ๒๕๕๙

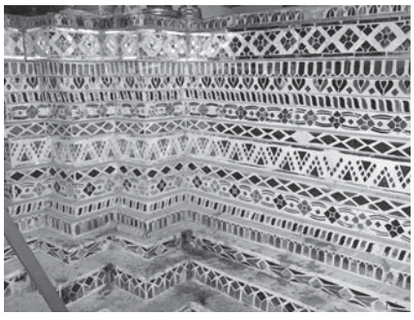
สิ่งสำคัญภายในวัดนอกเหนือไปจากพระธาตุและพระวิหารแล้ว วัดผาลาดยังมีกลองปู่จาขนาดใหญ่มากในศาลา สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย กล่าวกันว่าเมื่อปี ๒๕๒๒ ได้มีโจรใจบาปแอบเข้ามาลักขุดเจาะขโมยของมีค่าที่ด้านหลังองค์พระประธานใน

พระวิหารหลังเก่า ด้านหน้าทรงเรียบง่าย มีประตูเพียงช่องเดียว

พระวิหารหลังปัจจุบันบูรณะใหม่ ด้านหน้าหันสู่ทิศตะวันตกไปทางทิศใต้ที่ตั้งของวัดบ้านปาง

แท่นแก้วติดกระจกสีที่นำเข้ามาจากเชียงใหม่ อัตลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปปางมารวิชัยในวิหาร** ***ภาพขวา*** **นาคทันต์หล่อพิมพ์ปูนนูนต่ำรูปตัวเหงา**

พระวิหาร ปรากฏว่าเกิดสิ่งมหัศจรรย์คือเสียงฆ้องเสียงกลองปู่จาลั่นดังขึ้นเอง ๓ ครั้ง ปลุกให้ชาวบ้านแตกตื่นรีบวิ่งไปดูเหตุการณ์ที่วัดผาลาด ทำให้โจรไม่สามารถขโมยของมีค่าไปได้ ชาวบ้านเชื่อว่าการรอดพ้นจากเภทภัยในครั้งนั้นได้ ก็เนื่องมาจากปุญญาปารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยคุ้มปกวัดผาลาดนั่นเอง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาทำการบูรณะพระธาตุซึ่งเป็นกองซากอิฐมีมาแต่เดิม และสร้างพระวิหารขึ้นมาใหม่ ๑ หลัง พร้อมศาลาบาตร ด้วยเหตุที่พื้นที่ตั้งขององค์พระธาตุอยู่ประชิดกำแพงทางด้านทิศตะวันออกซึ่งมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ปลูกอยู่พอดี (ได้หน่อมาจากวัดศรีลังกา) ทำให้ไม่สามารถสร้างพระวิหารให้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระธาตุตามคตินิยมดั้งเดิมได้ ในขณะที่ด้านทิศตะวันตกของพระธาตุยังมีพื้นที่กว้างขวางอีกมาก ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงแก้ปัญหาด้วยการสร้างพระวิหารให้หันหน้าไปทางทิศตะวันตก อันเป็นทิศที่ตั้งของวัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มีนัยแห่งการรำลึกถึงวัดบ้านเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยไปโดยปริยาย

พระวิหารมีการบูรณะใหม่ครั้งใหญ่เมื่อปี ๒๕๕๓ สร้างโดยช่างชาวเชียงใหม่ ทำหลังคาด้านข้างลดชั้นด้านละ ๒ ตับ บนสันหลังคามีปราสาทเฟื้อง ๓ หลัง แต่ละหลังมีฉัตร ๙ ชั้น ฐานปราสาทเฟื้องติดกระจกสีชิ้นเล็กๆ รูปดาว รูปเรขาคณิต ใช้ มุขหน้า-หลังมีเพียงด้านละ ๑ มุข พระวิหารมีทางขึ้นด้านหน้าและด้านข้าง ๒ ข้างบริเวณใกล้พระประธาน ด้านหลังเป็นผนังปิดทึบยาวตั้งแต่หลังคาลงมาไม่มีการตกแต่งลวดลายที่หน้าบัน ส่วนด้านหน้าตกแต่งลายปูนปั้นบนหน้าบันรูปเทวดาประนมกรท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา ลักษณะของกรอบซุ้มบัญชรตามประตู-หน้าต่างเป็นกรอบวงโค้งพญานาค ทางขึ้นด้านหน้ามีมุขระเบียงยื่นทำลูกกรงหล่อปูนสำเร็จรูปล้อมรอบ

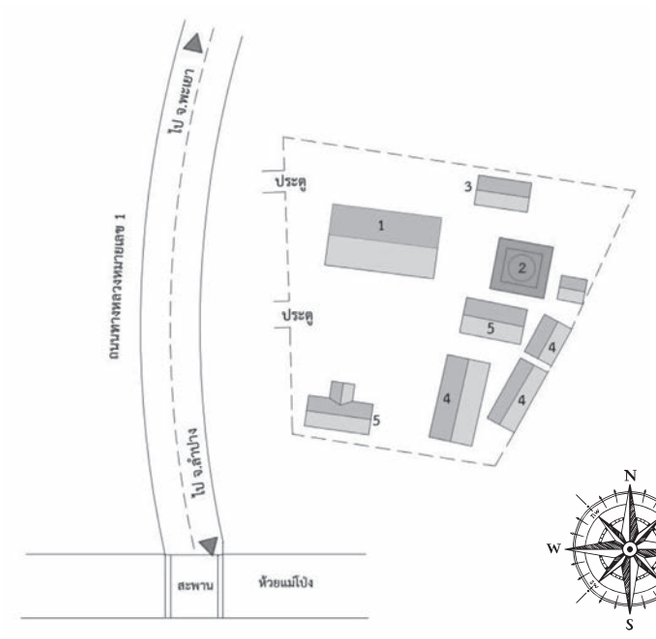
เมื่อเปรียบเทียบกับวิหารหลังเดิมจากภาพถ่ายเก่า เห็นได้ว่าเป็นอาคารที่เรียบง่ายมาก ไม่มีการตกแต่งหน้าบัน หรือซุ้มประตู หน้าต่างแต่อย่างใด ด้านหน้ามีเพียงช่องประตูทางเข้าเป็นบานไม้รูปสี่เหลี่ยม ๑ ช่อง

พบว่ามีการนำค้ำยันแผ่นสามเหลี่ยมรูปนาคทันต์ที่หล่อจากแม่พิมพ์ซีเมนต์ของวิหารหลังเดิมมาใช้ใหม่ ภายในพระวิหาร ร่องรอยเดิมเหลือเพียงพระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้วติดกระจกสี ๓ องค์ เป็นฝีมือการปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาครูบาอภิชัยขาวปี ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา พร้อมด้วยครูบาตาได้มาบูรณะปั้นเสริมอีกครั้ง จากการสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ที่เป็นศรัทธาวัดผาลาด เล่าว่าได้ยินเรื่องราวจากพ่อหลวงศรีวรรณ ว่าเคยมีส่วนช่วยหาบแม่พิมพ์หล่อนาคทันต์ซีเมนต์ และหาบกระจกแก้วสีสำหรับทำแท่นแก้ว เดินเท้าข้ามเขาหลายลูกมาจากวัดพระพุทธบาทผาหนาม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ศาลาบาตร

วัดบ้านโป่ง (พระธาตุศรีโป่งแก้ว)

1 พระวิหาร
2 พระธาตุศรีโป่งแก้ว
3 อุโบสถ
4 กุฏิและเขตสังฆาวาส
5 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระอธิการวิรุท โสภโณ พ.ศ. ๒๕๕๓ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๑๖๘๘๙๐๑ และ ๐๘๙-๔๓๓๑๓๖๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๗/๑ บ้านโป่ง ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๙ ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง ๕๒๑๑๐

การเดินทางใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินสายลำปาง-งาว-เชียงราย หรือพหลโยธิน เลยตัวเมืองงาวขึ้นไปทางพะเยา ข้ามสะพานห้วยแม่โป่ง เลี้ยวขวาถึงวัดบ้านโป่ง

อาณาเขต ทิศเหนือจดที่ดินเอกชน ทิศใต้จดซอย ๑ (ศรีโป่งแก้ว) ทิศตะวันออกจดลำเหมืองสาธารณะ ทิศตะวันตกจดถนนพหลโยธิน

เนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๖๓ ตารางวา น.ส.๓ เลขที่ ๑๙๒๐, ๒๔๓๙, ๒๔๗๑

พิกัด ๑๘.๗๑๒๑๙๓,๙๙.๙๕๗๙๕๖

ความสำคัญของวัด

พระธาตุศรีโป่งแก้ว เป็นนามเดิม แต่ปัจจุบันชาวบ้านเรียกตามชื่อหมู่บ้านและตำบล กลายเป็นชื่อวัดบ้านโป่ง ชื่อ “พระธาตุศรีโป่งแก้ว” นี้เป็นชื่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งให้ ตามคติชื่อวัดจำนวนมากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปก่อสร้างหรือทำการบูรณะ ท่านมักตั้งชื่อให้มีคำว่า “ศรี” หรือคำว่า “จอม” นำหน้า เช่น วัดศรีบุญเรือง วัดศรีโคมคำ หากอยู่บนภูเขามักมีคำว่า “จอม” หรือ “จอมศรี” นำหน้า กล่าวคือตั้งใจให้เป็น “จอม” เป็น “ศรี”

ประวัติวัดกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ในยุคครูบากัน จากนั้นผ่านไปนานหลายสิบปี ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ธุดงค์ผ่านมาเห็นพระธาตุเสด็จหรือดวงแก้ว

ภาพซ้าย **ครุฑบนหน้าบันวิหาร**
ภาพขวา **พระเจดีย์องค์เดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยจากแผ่นไวนิล**

ภาพซ้าย **พระธาตุศรีโป่งแก้วองค์ใหม่ขณะก่อสร้างปี ๒๕๕๖**
ภาพขวา **เมื่อเสร็จสมบูรณ์มีขนาดสูงใหญ่กว่าเดิม**

พุ่งออกมาจากพระธาตุร้าง อันเป็นที่มาของชื่อพระธาตุที่มีคำว่า “แก้ว” นั้น

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ ๒ กันยายน ๒๔๘๐ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ประวัติความเป็นมาของวัด ทราบจากแผ่นจารึกที่ทำด้วยปูน จารโดยครูบาวงษ์เฒ่า (ไม่ใช่ครูบาวงค์ หรือชัยยะวงศาพัฒนา แห่งวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม) อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง เดิมเคยมีสองแผ่น แผ่นหนึ่งเป็นตัวอักษรธัมม์ล้านนาและอีกแผ่นเป็นตัวอักษรไทยกลาง ปักอยู่ที่แจ่งโคนพระธาตุด้านทิศเหนือและทิศใต้ เมื่อมีการสร้างพระธาตุองค์ใหม่ครอบทับองค์เก่า เจ้าอาวาสได้เอาจารึกทั้งสองแผ่นบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุ เพื่อป้องกันการสูญหาย ด้วยแผ่นจารึกถือเป็นของมีค่าประเภทหนึ่ง เคยมีผู้ถอดความเนื้อหาจากแผ่นจารึกได้ดังนี้

*“พระธาตุศรีโป่งแก้ว สร้างเมื่อวันอังคารขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ เหนือพุทธศักราช ๒๔๗๕ ปีวอก จ.ศ. ๑๒๙๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานในการก่อสร้าง โดยผู้คิดการวางแผนและไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา มาคือ “ครูบาวงษ์เฒ่า” เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ร่วมกับพระเถรกำนันติ๊บ ผู้ใหญ่เขียว หนานมูล ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาเป็นประธานพร้อมด้วย**ครูบาคันธวังแก้ว** ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ให้ครูบาคันธวังแก้ว เป็นผู้ดูแลควบคุมการก่อสร้าง*

สำเร็จเมื่อขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ รวมเวลาก่อสร้าง ๒๘ วัน ใช้อิฐจำนวน ๒๕๕,๐๐๐ ก้อนเศษ ปูนขาวจำนวน ๑๔ ล้าน ๕ แสนเศษ ปูนซีเมนต์ ๑๓ ถุงครึ่ง เป็นเงินจำนวน ๑,๑๒๙ บาท ๙๗ สตางค์ บรรจุครัวในในธาตุ ยามเที่ยงแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ ต่างยอดและฉลองทำบุญวันศุกร์ ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๗ พุทธศักราช ๒๔๗๖ (จ.ศ.๑๒๙๕)”

“ครูบาคันธวังแก้ว” หมายถึง **“ครูบาแก้วคนฺธวโส”** เป็นชาวบ้านโฮ่ง ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์มาเป็นประธานในการบูรณะวิหารพระเจ้าตนหลวง ที่เมืองพะเยา ครูบาแก้วได้ติดตามมาด้วยในฐานะหัวหน้าสล่า เมื่อบูรณะพระธาตุศรีโป่งแก้วเสร็จ ครูบาแก้วได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ไปบูรณะวัดลีที่พะเยาต่อ และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดลีระยะหนึ่ง ก่อนจะย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระเจ้าตนหลวง ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใกล้มรณภาพปี ๒๔๘๑

ในอดีตวัดพระธาตุศรีโป่งแก้วนี้เคยเป็นสถานที่เปิดสอนโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรมตั้งแต่ปี ๒๔๗๗ แต่ไม่ทราบว่ายกเลิกไปในปีไหน

ภาพซ้าย **พระธาตุองค์ใหม่ยังคงทำรูปทรง ๖ เหลี่ยมเหมือนเดิม**
ภาพขวา **มีการเพิ่มซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปที่องค์ระฆังเจดีย์**

เสนาสนะสำคัญภายในวัดคือพระวิหาร วิหารหลังเก่าไม่ทราบประวัติความเป็นมาว่าสร้างในสมัยใด ระบุแต่ว่าในยุคอดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๐ พระครูวิบูลวรธรรม (สมพร พุทฺธวโส) ได้ทำการบูรณะวิหารด้วยการรื้อหลังเก่าและสร้างหลังใหม่ทับที่เดิม ระหว่างปี ๒๕๓๘-๒๕๔๘ รวมทั้งพระประธานภายในพระวิหารก็บูรณะครอบใหม่ในสมัยนั้น ลักษณะคล้ายพระประธานในวัดพระธาตุสบแสด แต่ทางวัดบอกว่าตั้งใจจำลองรูปแบบมาจากพระเจ้าตนหลวงเมืองพะเยา

อุโบสถ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของพระธาตุ สร้างในสมัยพระหมื่น ปญฺญาพโล (๒๔๙๗ - ๒๕๐๓) และได้รับการบูรณะอีกครั้งในยุคของพระครูวิบูลวรธรรม

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุศรีโป่งแก้วที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาเป็นประธานในการบูรณะนั้น ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของวิหาร จากภาพเก่าบนป้ายไวนิลที่วัดสบพลึง ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกันเป็นสำนักงานของเจ้าคณะตำบลบ้านโป่ง พบว่าพระธาตุศรีโป่งแก้วเป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม วางอยู่บนฐานแปดเหลี่ยม อันเป็นลักษณะที่นิยมมากในเขตชุมชนยองเมืองลำพูน เพราะเป็นรูปแบบที่จำลองมาจากพระมหาธาตุจอมยอง

ในยุคเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๐ ได้เคยบูรณะพระธาตุแล้วครั้งหนึ่ง แต่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ จากภาพเก่าพบว่าเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนธรรมดา ไม่มีการติดประดับกระจกจีน-กระจกแก้วสี หรือบุทองจังโกแต่อย่างใด

ภาพซ้าย **พระวิหาร บูรณะใหม่ระหว่างปี ๒๕๓๘-๒๕๔๘**
ภาพขวา **พระประธานในพระวิหาร**

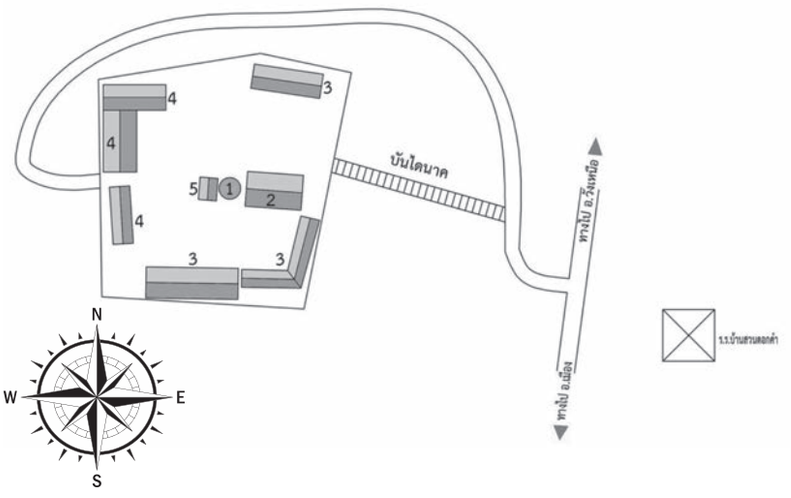

พระวิหารหันหน้าไปทิศตะวันออกทางพระธาตุศรีโป่งแก้ว หลังคามี ๓ ตับ มุขมี ๓ มุข

พระธาตุองค์ใหม่ได้สร้างครอบของเดิมในยุคเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน เมื่อปี ๒๕๕๖ และทำพิธีฉลองยกยอดฉัตรในปี ๒๕๕๗ ที่ต้องครอบเพราะพระธาตุมีรอยแตกร้าว ปูนยุ่ยขึ้นราเสื่อมสภาพ เจ้าอาวาสจึงได้หารือจัดประชุมร่วมกับชาวบ้านว่าจะหาทางออกอย่างไร ที่จะไม่ไปแตะต้องพระธาตุองค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพราะหากจะบูรณะตามรูปแบบองค์เดิม ต้องมีการรื้อพื้นผิวและขุดเจาะฐานราก อันอาจจะทำให้ชาวบ้านเกิดความระแวงสงสัยว่าทางวัดมีเจตนาจะไปรื้อของมีค่าที่บรรจุไว้ภายในพระธาตุ จึงตัดสินใจประสานวิศวกรจากเมืองแพร่ซึ่งมีผลงานรับจ้างสร้างพระธาตุด้วยวัสดุที่มั่นคงแข็งแรงมาแล้วหลายแห่งในภาคเหนือ ให้ทำการออกแบบพระเจดีย์องค์ใหม่ในลักษณะสวมครอบองค์เดิม ดังมีรูปแบบที่เห็นองค์ปัจจุบัน

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือนแปดเป็ง

วัดกู่เต้าวนาราม

1 พระธาตุอยู่เถ้า (กู่เต้า)
2 พระวิหาร-อุโบสถ
3 ศาลาบาตร
4 เขตกุฏิสงฆ์-ศาลา
5 ศาลาบูชาพระพุทธรูป

เจ้าอาวาส

พระอุดม เขมวีโร พ.ศ. ๒๕๒๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๕๕๘๘๗๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๘ บ้านสวนดอกคำ หมู่ที่ ๔ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

อยู่ติดถนนทางหลวงแผ่นดินสายลำปาง-แจ้ห่ม-วังเหนือ เส้น ๑๐๓๕ เมื่อเห็นป้ายโรงเรียนบ้านสวนดอกคำขวามือ เตรียมชะลอขึ้นไปบนเขาขนาดย่อมด้านซ้ายมือ

เนื้อที่ในเขตกำแพงวัดมี ๓ ไร่ แต่ยังมีพื้นที่ป่าเขตอรัญวาสีอีกมากกว่าพันไร่

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี ๒๕๓๐

พิกัด ๑๘.๖๙๑๘๙๓, ๙๙.๕๔๗๐๑๒

ความสำคัญของวัด

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเล่าว่า วัดแห่งนี้สร้างมานานกว่า ๓๐๐ ปีแล้ว ต่อมาเป็นวัดร้างอยู่ในป่า มักใช้เป็นสถานที่จำพรรษาปลีกวิเวกของพระธุดงค์ ต่อมาเมื่อวัดปงวังซึ่งอยู่ทางลุ่มติดแม่น้ำวังเกิดอุทกภัย พระภิกษุสามเณรจึงได้ย้ายขึ้นมาอยู่ที่นี่ ทำให้เกิดการฟื้นวัด “อยู่เท่า”

ที่มาของคำว่า **“อยู่เท่า”** (อ่านออกเสียง “อยู่เต้า”) นั้นมาจากตำนานพระเจ้าเลียบโลกที่เกี่ยวเนื่องกับวัดอื่นๆ ในละแวกนี้ คือต้องย้อนกลับไปสู่ยุคพุทธกาล เป็นเรื่องราวของยักขเสนาซึ่งสถิตบนดอยปู่ยักษ์ (จุดที่มีการสร้างพระพุทธบาทผาแดง) ได้ออกอาละวาด ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จมาประทับอยู่บริเวณที่สร้างวัดแห่งนี้ ทำให้ประชาชนพากันมาชุมนุมรวมตัวอยู่ด้วยกัน ภาษาเหนือเรียกว่า เป็นสถานที่ที่ผู้คนมา “เต้า” (เท่า) กัน

ต่อมาในยุคที่เมืองแจ้ห่มเคยชื่อว่าวิเชตนคร (ร่วมสมัยกับยุคหริภุญไชยคือราวพันกว่าปีมาแล้ว) มีเรื่องราวเกี่ยวกับการถล่มของเมืองเนื่องจากผู้คนไปเก็บไข่เงือกมาปรุงอาหารแบ่งกันกินแจกคนทั้งหมู่บ้าน ยกเว้นแต่แม่หม้าย ๑ คน ปรากฏว่าถูกคำสาปของเทวดา เมืองวิเชตนครทั้งเมืองถล่มล่มจมลง ยกเว้น

แต่แม่หม้ายคนเดียว ปัจจุบันยังเหลือชื่อบ้านนามเมืองคือ “ขัวแม่หม้าย” ทางไปอำเภอเก่าทางตลาดเข้าเมืองแจ้ห่ม

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เงินค่าก่อสร้างพระธาตุกู่เต้ารวมทั้งค่าทำทานยอดฉัตรทั้งสิ้นจำนวน ๑,๑๖๘ บาท ๒๕ สตางค์**

ที่โคนฐานพระธาตุมีจารึกอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นปูนปักอยู่ด้านทิศตะวันออก ปัจจุบันมีการทาสีทองทับ ภูเดช แสนสา อ่านปริวรรตสรุปความได้ว่า

*“พระพุทธศักราชได้ ๒๔๗๑ ตัว ต่อจุลศักราชได้ ๑๒๙๐ ตัว ปีเบิกสี เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ วันเสาร์ เวลา ๔ โมงเช้า แรกก่อ “พระมหาธาตุ**อยู่เท้า**” (หรือ “อยู่เท่า” หมายถึงคงอยู่จีรังยั่งยืน แต่ภาษาเหนือออกเสียงเป็น “เต้า” ไม่ใช่ “กู่เต้า” ที่หมายถึง “น้ำเต้า”) ก่อได้ ๓ วัน โธสะทาย (เอาปูนฉาบ) ๔ วันเสร็จ เถิง เดือน ๖ ลง (แรม) ๘ ค่ำ ต่างฉัตต์ (ยกฉัตรพระธาตุ) แล้วเลยฉลองวันทาน หมายมีครูบามหาเถรสีวิไชยาชนะ บ้านพาง เมืองลี้ เป็นเค้าเหง้ามูลศรัทธา ได้มาถปันนา (สถาปนา) อนุญาตไว้หื้อสาธุเจ้ากัญจนภิกขุเป็นสล่าก่อสร้างแทน ครูบาเจ้าสีวิไชยาชนภาพภิกขุพร้อมด้วยสิกข์โยม มีพระจันทิมาภิกขุ พระคันธวัง... พร้อมด้วยศรัทธาวัดอักโข วัดผ้าขาว วัดศรีหลวง วัดปงวัง ฯลฯ”*

ตอนบนของจารึกจารโดยครูบากัญชนะ แต่ตอนท้ายจารึกตัวอักษรไม่เหมือนกันคือตัวใหญ่กว่าจารโดยนายคำ ซึ่งเป็นพ่อหลวงบ้านปงคอบ หมู่ที่ ๗ แจ้ห่ม **ระบุจำนวนเงินที่ใช้ไปทั้งสิ้น ๑,๑๖๘ บาท ๑๕ สตางค์** พบว่าหน่วยสตางค์ต่างไปจากตัวเลขที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ของโสภา ชานะมูล เล็กน้อย เพียง ๑๐ หน่วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ พระอุดม เขมวีโร เจ้าอาวาสเดินทางมาจากวัดอักโขชัยคีรี ซึ่งถือว่าเป็นวัดพี่วัดน้องกับวัดกู่เต้าวนาราม ในยุคของเจ้าอธิการสุคำ ถาวโร ได้ส่งพระอุดมมาจำพรรษาเพื่อทำหน้าที่ฟื้นวัดร้างอยู่เท่า (ต่อมาเรียกให้เข้าใจง่ายว่ากู่เต้า) เมื่อมาใหม่ๆ ยังไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องสร้างถังน้ำ และขุดเจาะบ่อบาดาล เนื่องจากวัดตั้งอยู่ในป่าจึงถูกไฟป่าเผาไหม้

คำแหน่งของพระธาตุ "อยู่เท่า" (กู่เต้า) อยู่ทิศตะวันตกของพระวิหาร พระธาตุมีขนาดเล็กเหมือนพระธาตุทันใจ

จารึกที่โคนฐานพระธาตุ

ทำลายกุฏิไม้มาแล้วถึงสองครั้ง ทำให้คัมภีร์ใบลานถูกเผาไปหมด ยังคงเหลือร่องรอยของซากไม้ที่ดำเป็นตอตะโกอยู่ทางศาลาบาตรด้านทิศเหนือ

พระอุดม เขมวีโรได้สร้างเสนาสนะต่างๆ ทั้งวิหาร (๒๕๒๒-๒๕๒๗) อุโบสถ บันไดนาค ศาลาการเปรียญ โดยยังคงเหลือศาลาบาตรหลังเดิมที่ทำด้วยไม้มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยสร้างไว้ แต่ปรับเปลี่ยนมาเป็นปูน เพื่อให้ชาวบ้านมาใช้สอยในงานประเพณีกินข้าวสลาก ซึ่งจัดขึ้นในเดือนเกี๋ยง แรม ๑๒ ค่ำ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาสกล่าวว่า พระธาตุ “อยู่เท่า” องค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างสถูปครอบนี้ องค์เดิมภายในมีมาก่อนแล้วเป็นกองอิฐเตี้ยๆ ผลงานของครูบาเจ้า

ภาพซ้าย **พระวิหารด้านทิศตะวันออก สร้างใหม่สมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๗**
ภาพขวา **พระวิหารมองจากด้านข้างทิศเหนือทำหลังคา ๓ ตับ ลดมุขหน้า-หลัง ๒ ชั้น**

พระประธานปูนปั้นระบายสีในพระวิหาร

ศรีวิชัยนอกเหนือไปจากพระเจดีย์ก็มีเพียงศาลาบาตรเดิมเคยมีรอบทั้งสี่มุม แต่ปัจจุบันเหลือเพียงมุมทิศตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนแผ่นจารึกนั้นเดิมเคยจมฝังอยู่ใต้พื้นดิน เพิ่งขุดพบตอนบูรณะพระธาตุเมื่อ ๒ ปีก่อน ทางวัดจึงนำมาทำความสะอาดขัดดินโคลนที่เคลือบฝังออก โกลนตกแต่งขอบรอบนอกที่ขรุขระให้เข้ารูป และทาสีทอง แล้วปักไว้ที่โคนฐานพระธาตุทิศเดิมที่พบคือทิศตะวันออก

พระเจดีย์มีขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในกำแพงแก้ว ความสูงของพระธาตุ ๑๕ เมตร ดังที่ข้อมูลจากจารึกระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาก่อสร้างเพียง ๗ วัน คือก่อโครงสร้าง ๓ วัน และฉาบปูนผิวนอกอีก ๔ วัน** ซึ่งกรณีเช่นนี้พบค่อนข้างมากในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสำหรับวัดที่มีขนาดเล็ก เนื่องด้วยครูบาเจ้าศรีวิชัยจำเป็นต้องเร่งรีบสร้างเพื่อเดินทางต่อไปยังวัดอื่นๆ อีกที่เฝ้ารอ จึงมีคำเรียกงานประเภทนี้ว่า **“พระธาตุทันใจ”**

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม เป็นเจดีย์ทรงระฆังวางอยู่บนชั้นมาลัยเถา ๓ ชั้น แบบลดรูปคล้ายฐานบัวลูกแก้ว ซ้อนอยู่บนฐานกลม ๓ ชั้น และฐานยกเก็จขนาดสูงตอนล่างเป็นฐานเขียง แต่เดิมในส่วนของบัลลังก์และองค์ระฆังคว่ำเคยมีการติดกระจกจีนสีต่างๆ เหมือนกับที่ยังปรากฏตามพระธาตุต้นทอง (ห้วยตอง) และพระธาตุผาขว้าง ซึ่งสองแห่งนี้ยังไม่มีการบูรณะและตั้งอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่มเช่นเดียวกัน แต่เมื่อปี ๒๕๕๖ เจ้าอาวาสได้บูรณะพระธาตุใหม่เห็นว่าแก้วจีนชำรุดแตกร้าวหลายส่วน จึงได้ลอกออก แล้วระบายสีทองทับองค์ระฆังทั้งหมด

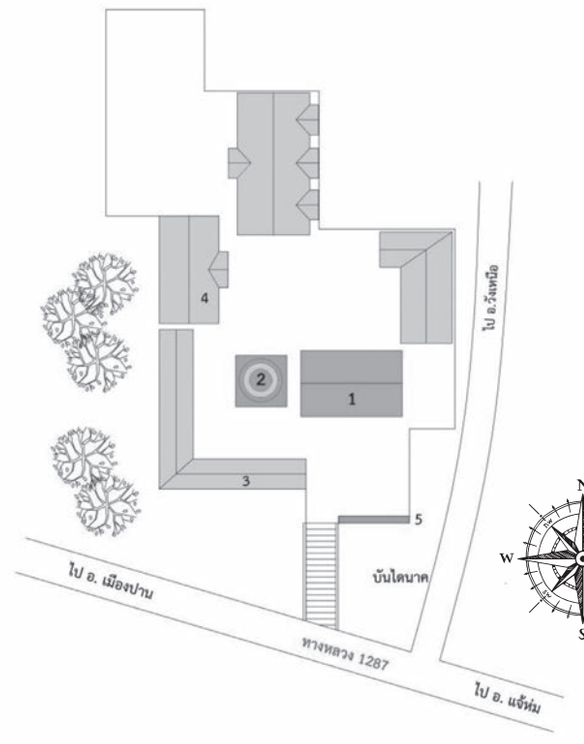
ภาพซ้าย **แท่นแก้วศิคกระจกสี** ***ภาพขวา*** **ธรรมาสน์ไม้แกะสลักภายในพระวิหาร**

ศาลาบาตรมุมทิศตะวันออกเฉียงใต้ บูรณะใหม่จากเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้

พ.ศ. ๒๕๕๗ มีการฉลองสมโภชพระธาตุ และมีประเพณีสรงน้ำประจำปีในช่วงเดือน ๖ ดับ (แรม ๑๕ ค่ำ) จัดขึ้นหลังจากงานประเพณีเดือน ๖ เป็ง ของวัดอักโขชัยคีรี ๑๕ วัน แต่เดิมวัดกู่เต้าวนารามเคยจัดในเดือน ๙ แต่ต่อมาเลื่อนขึ้นมาให้เร็วเพราะเดือน ๙ มักมีฝนตกชุก ประชาชนเดินทางมาร่วมงานไม่สะดวก

วัดดงนั่งคีรีชัย

1 พระวิหาร-อุโบสถ
2 พระธาตุดงนั่ง
3 ศาลาบาตร
4 วิหารพระนอน
5 กำแพงแก้ว

เจ้าอาวาส

พระครูวินิตวรการ (บุญธรรม จิตฺตธมฺโม) พ.ศ. ๒๕๒๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๔-๒๗๑๕๔๙ และ ๐๘๔-๘๐๗๗๒๖๖
นอกจากนี้ท่านยังเป็นเจ้าคณะอำเภอแจ้ห่มอีกด้วย

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑/๑๔ บ้านปงคอบ หมู่ที่ ๙ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

อยู่ห่างจากหมู่บ้าน ๕๐๐ เมตร บนภูเขาสูงประมาณ ๓๐ เมตร การเดินทางไปวัดดงนั่งคีรีชัย ให้ไปที่อำเภอแจ้ห่ม อยู่ห่างจากตัวเมืองแจ้ห่มมาทางตอนเหนือ ระหว่างเส้นทางเชื่อมอำเภอแจ้ห่มและอำเภอเมืองปาน ไปทางอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน บนทางหลวงหมายเลข ๑๒๘๗

วัดมีเนื้อที่ ๑๘ ไร่ ๙๘ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๒๓๔๒๐ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้ ทิศเหนือจดลำห้วยแล้ง ทิศใต้จดคลองส่งน้ำชลประทานฝายแม่มอน ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกจดทางสาธารณประโยชน์ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง โฉนดเลขที่ ๒๓๔๒๑ มีเนื้อที่ ๓ งาน ๖๓ ตาราง

พิกัด ๑๘.๗๖๒๑๕๒, ๙๙.๕๕๗๗๑๕

ความสำคัญของวัด

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส ท่านได้อ้างถึงคัมภีร์พุทธจารีต คัมภีร์เทวตาสูตร และตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันตสาวก ได้เสด็จจาริกมาเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนถึงเขตเมืองอาฬวี ได้มีสองตายายชาวลัวะ และฤาษีตนหนึ่งชื่อ “สิทธะสี” คอยติดตามอุปัฏฐาก ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้พาพระอรหันต์ขึ้นมาประทับนั่งพักผ่อนอิริยาบถบนเขาแห่งหนึ่ง ทาง

กำแพงแก้วล้อมเขตพุทธาวาส ผลงานเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย อยู่ในสภาพผุพัง

บันไดนาคสองข่วง ด้านหน้าอุโบสถ ทางทิศตะวันออก ผลงานเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ทิศเหนือเมืองลัวะ แล้วทรงตรัสแก่พระอานนท์ว่า เมื่ออดีตชาติพระตถาคตเคยจุติมาเกิดเป็นเต่าคำชาติหนึ่ง จุติมาเป็นนกกระทาป่าสองชาติ เคยมาบำเพ็ญบารมีบนเขาแห่งนี้ และทรงตรัสพยากรณ์ว่ากาลข้างหน้าสถานที่แห่งนี้จะเจริญไปด้วยพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และ**จะมีนักบุญมาสร้างวัดให้รุ่งเรือง** หากตถาคตปรินิพพานไปแล้วขอให้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุส่วนที่เป็นข้อมือข้างซ้ายมาบรรจุบนเขาแห่งนี้ เพื่อให้มนุษย์และเทวดาได้สักการบูชา พระอานนท์ได้กราบทูลขอพระเกศาธาตุ พระองค์ก็ทรงมอบให้จำนวน ๘ เส้น จากนั้นพระอานนท์ พระสารีบุตร พระโสภิตะ พญาอาฬวี และพญาลัวะพร้อมด้วยผู้ติดตามได้พากันนำเอาพระเกศาธาตุทั้ง ๘ เส้นบรรจุไว้บนเขาลูกนี้ (ที่ตั้งวัดดงนั่งคีรีชัย) ครั้งนั้นสิทธะสีฤษี ได้ขอพรต่อพระพุทธองค์ว่า ขอพระองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้สักแห่งหนึ่งเพื่อเป็นพุทธานุสติให้เหล่ามนุษย์และเทวดาทั้งหลายจะได้กราบไหว้บูชาสักการะ พระพุทธองค์จึงทรงประทับพระบาทลงบนผ้าขาวผืนหนึ่ง มอบให้สิทธะสีฤษีนำเอารอยพระพุทธบาทขึ้นไปประดิษฐานไว้บนยอดเขาทางทิศตะวันตกของเมืองลัวะ สิทธะสีฤษีได้อยู่บำเพ็ญตบะจนสำเร็จฌานสมาบัติขั้นสูง คนทั่วไปเรียกเขาแห่งนี้ว่า ดอยพระบาท หลังจากที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์ ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐาก ได้ขอแบ่งพระบรมสารีริกธาตุบางส่วนของข้อมือข้างซ้ายจากกรุงกบิลพัสดุ์มาให้พญาอาฬวีและพญาลัวะ นำมาบรรจุไว้ในผอบแก้ว ผอบทองคำ และผอบเงินตามลำดับแล้วบรรจุลงในไหใบหนึ่ง ขุดหลุมลึกลงไปใต้ดิน ๘ ศอก กว้าง ๘ ศอก กับ ๑ คืบ นำแผ่นแก้วผลึกลงปูชั้นแรก นำแผ่นเงินลงปูเป็นชั้นที่สอง แล้วนำแก้วแหวนเงินทองของมีค่าต่างๆ ที่ชาวเมืองนำมาบูชาบรรจุลงในไหที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีค่าเท่ากับ ๑,๘๐๕,๐๐๐ (ในตำนานไม่ได้ระบุว่าเป็นหน่วยเงินใด อาจเป็นกหาปณะ) เสร็จแล้วก่ออิฐเป็นวงกลม ๒ ชั้นทำเป็นประตู ๔ ทิศ ถมเสร็จแล้วก่ออิฐสูงขึ้นมาบนดิน ๑๔ ศอก

เมื่อกาลเวลาผ่านไปเมืองลัวะ-เมืองอาฬวีโบราณได้ล่มสลายไป เหลือเพียงร่องรอยซากคันน้ำคูดินกระจายอยู่เป็นกลุ่มๆ ประมาณ ๓-๔ หมู่บ้าน ผังเมืองเป็นรูปโค้งเกือกม้า โดยมีแม่น้ำตั้งอยู่ด้านหนึ่ง ส่วนที่เป็นแม่น้ำในยุคสัมปทานค้าไม้ ชาวอังกฤษให้ทำการขุดร่องน้ำและทำเขื่อนกันไม้และช้างไม่ให้ตกลงไป

พระวิหาร-อุโบสถ และพระธาตุดงนั่ง มองจากด้านข้างทางทิศเหนือ

ภาพถ่ายเก่าของวัดดงนั่งคีรีชัย ปัจจุบันวิหารหลังนี้รื้อแล้ว ส่วนเจดีย์มีการบูรณะใหม่

พระธาตุดงนั่ง มีเจดีย์สถูปิกะที่มุมทั้ง ๔

ในสมัยหริภุญไชยตอนปลายบริเวณอำเภอแจ้ห่มเคยมีชื่อว่า “วิเชตนคร” ราว ๗๐๐ ปีก่อนเกิดเหตุอุทกภัยครั้งใหญ่ (ร่วมสมัยกับเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เวียงกุมกามในสมัยพระญามังราย) บ้านเมืองถูกทำลาย เหลือแต่ทุ่งนาร้าง ชาวบ้านเรียก “ทุ่งทอง” กับซากคูเมืองเก่า ชาวบ้านเรียกว่า “คูลัวะ” กว้างประมาณ ๖ เมตร ลึก ๓-๔ เมตร อยู่ห่างจากวัดดงนั่งคีรีชัยไปทางทิศใต้ ๑ กิโลเมตร ใกล้กับ “ดอยผาตาง”

ส่วนสถูปที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุบนเขาแห่งนี้ก็ได้ชำรุดเหลือโผล่ขึ้นมาบนพื้นดินเพียง ๑ เมตร ชาวบ้านเรียกว่า “ม่อนกู่ดงนั่ง” และยังมีรอยพระพุทธบาทอยู่บนยอดเขา “ดอยปู่ยักษ์”

ทางทิศตะวันตกของวัดดงนั่งคีรีชัย ห่างไปประมาณ ๒ กิโลเมตร บนเขามีบ่อน้ำทิพย์เป็นน้ำที่ออกมาจากโพรงหินบนหน้าผา สามารถเอื้อมตักได้อยู่ใกล้กับที่บำเพ็ญตบะของสิทธะสีฤๅษี ชาวบ้านเรียกว่า ผาตูบ เนื่องจากมีส่วนที่ยื่นคล้ายหลังคากันแดดกันฝนได้เป็นอย่างดี

ก่อนปี ๒๔๖๖ เล็กน้อย พระครูปัญญาโสภิต เจ้าคณะแขวงแจ้ห่ม จำพรรษาอยู่วัดม่อนปงชัย (ปัจจุบันคือบ้านแป้น) ได้จาริกมาที่หมู่บ้านปงคอบในช่วงฤดูเข้าพรรษา เดินทางกลับวัดไม่ทันจึงจำวัดอยู่ที่บ้านของผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายคำ กล้าแข็ง เวลาย่ำรุ่งประมาณตีสาม ได้เห็นดวงแก้วส่องแสงสว่างมาจากบนยอดเขา ทำให้ทราบว่ามีพระบรมสารีริกธาตุ จึงได้ขึ้นไปดู พบว่ามีกู่โบราณและซากวิหารเก่า เห็นแต่กองดินกองอิฐสูงประมาณเมตรกว่าๆ มีต้นรังขนาดใหญ่ ต้นรังนั้นเป็นหมุดที่ชาวอังกฤษใช้ทำกำหนดเป็นหลักแผนที่ ในยุคที่มีการสัมปทานไม้สัก

นายคำ กล้าแข็ง ผู้ใหญ่บ้านกล่าวแก่เจ้าคณะแขวงว่า ม่อนกู่ดงนั่งแห่งนี้ไม่มีใครกล้าเข้าไปบูรณะ เพราะเจ้าที่เจ้าทางแรงมาก ใครที่มาขุดค้นหาสมบัติก็มักจะมีอันเป็นไป ความที่พระครูปัญญาโสภิตมีความประสงค์อยากให้บ้านปงคอบมีวัดประจำหมู่บ้าน จึงไปนิมนต์เกจิอาจารย์ชื่อดังจากวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน ชื่อครูบาสุพรรณ ผู้เก่งกล้าคาถาอาคม พาพระภิกษุสามเณรมา ๑๐ กว่ารูป ชวนชาวบ้านมานั่งปฏิบัติธรรมสวดมนต์ภาวนาขจัดปัดเป่าสิ่งมลทินให้หมดไป กระทั่งปี ๒๕๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาเป็นประธานในการบูรณะและฟื้นวัด ตั้งชื่อว่า “วัดพระธาตุดงนั่ง”

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ พระครูโถมณียคุณ เจ้าคณะอำเภอแจ้ห่ม ได้เห็นว่าวัดตั้งอยู่บนภูเขาจึงทำการเปลี่ยนชื่อใหม่ให้ล้อกับวัด “อักโขชัยคีรี” เป็นวัด “ดงนั่งคีรีชัย” สืบต่อมา อย่างไรก็ดี ทางเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ดำริว่ามีความประสงค์อยากกลับไปขอเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “พระธาตุดงนั่ง” ตามเดิมอีกครั้ง

หน้าแหนบอุโบสถ ทำขึ้นมาใหม่หมดโดยรื้อของเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระประธานผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในอุโบสถ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ราวต้นฤดูร้อนปี ๒๔๖๖ (หากนับแบบใหม่คือปี ๒๔๖๗) ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางจาริกมาตาม “บัตรถา” (ลายแทง) ที่ท่านตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลก ลงมาจากพะเยาผ่านสายนี้ พระครูปัญญาโสภิต เจ้าคณะแขวงแจ้ห่ม จึงได้เข้าพบและขออาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งขณะนั้นกำลังพำนักอยู่ที่วัดอักโขชัยคีรี โดยให้ชาวบ้านปงคอบช่วยกันหามเสลี่ยงมารับครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นมาจากวัดอักโขชัยคีรีผ่านวัดประตูเหล็ก และวัดทุ่งทอง (ต้นทอง) ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะสองวัดนั้นด้วยในเวลาต่อมา จนถึงม่อนกู่ดงนั่ง จากคำบอกเล่าของชาวบ้านระบุว่าผลัดกันหามเสลี่ยงให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย จากระยะทางวัดอักโขชัยคีรีจนถึงวัดดงนั่งคีรีชัย ใช้เวลาทั้งหมดประมาณ ๕-๖ ชั่วโมงหรือค่อนวัน

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถึง ได้ทราบว่าครูบาสุพรรณเคยมาอธิษฐานจิตปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไปก่อนแล้วเมื่อพรรษาหนึ่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยเห็นว่าสถานที่บนม่อนกู่ดงนั่งยังค่อนข้างคับแคบเกินไป จึงให้ชาวบ้านช่วยกันปรับขยายลานดินให้กว้าง โดยให้ขุดดินลึกลงไปประมาณ ๑ เมตร (ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้วิธีกะคะเนประมาณความสูงเท่าสะดือของท่าน) แบ่งงานให้ช่วยกันทำคนละล็อก ทำทั้งกลางวันและกลางคืน ครั้งนั้นมีการขุดพบโบราณวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือหิน อาวุธโบราณ ลูกแก้ว ลูกปัด เครื่องประดับสมัยก่อนประวัติศาสตร์ต่อกับสมัยต้นหริภุญไชยหลายชิ้น เมื่อปรับพื้นที่ให้เรียบและกว้างขึ้นแล้ว จึงได้สร้างเจดีย์ครอบสถูปเก่าที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

หนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวว่าปี ๒๔๖๕ (เป็นช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม หากนับแบบปัจจุบันคือปี ๒๔๖๖) ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางจากเมืองพะเยาลงมาทางแจ้ห่ม เมืองวัง ได้สร้างพระธาตุดอยเต่าคำ **“สำเร็จแล้วมาสร้าง*พระธาตุโต่งนง* สิ้นเงิน ๑๐๐ รูเปีย”** เสร็จจากวัดพระธาตุดงนั่ง ก็เดินทางไปสร้างวิหารวัดอักโขชัยคีรี และพระธาตุวัดผาแดงหลวง ตามลำดับ

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้างพระธาตุดงนั่งรวมทั้งค่าถวายทานยอดฉัตรเป็นเงิน ๑,๕๐๐ บาท และค่าก่อสร้างพระวิหารวัดดงนั่งคีรีชัยรวมทั้งค่าทำทานสมโภชฉลองวิหารจำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๓๕ บาท**

ลักษณะพระธาตุเป็นทรงกลมระฆังคล้ายกับองค์ต้นแบบที่พระธาตุหริภุญไชย มีธาตุน้อยหรือเจดีย์รายที่มุมทั้ง ๔ ล้อมรอบ ทำให้กลายเป็น ๕ องค์ มีการทำเขตลานประทักษิณล้อมพระเจดีย์ด้วยการทำปล่องประทีปหรือช่องจุดใส่เทียนกันลมพัดวางเรียงราย ต่อเนื่องกันไปคล้ายลูกคลื่น อีกนัยหนึ่งยังเป็นสัญลักษณ์ของนทีสีทันดร ซึ่งปรากฏในงานบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายแห่ง เช่น ที่วัดสวนดอก

เชียงใหม่ และวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ลำปาง

พ.ศ. ๒๔๖๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวิหารขึ้นหลังหนึ่ง โดยให้พระกัญจนะภิกขุ (หรือต่อมารู้จักกันในนาม “ครูบากัญจนะ”) ผู้เป็นพระ-สล่าและอาลักษณ์ (ผู้จัดทำแผ่นจารึก) ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากบ้านเอื้อม ลำปาง เป็นผู้รับผิดชอบการก่อสร้าง วิหารมีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔ เมตร เป็นวิหารที่ไม่ได้มุงหลังคาแต่เทดาดด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ในทำนองวิหารหลังเปียงเหมือนที่วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา เพื่อความคงทนเนื่องจากลมพัดแรง เพราะสร้างอยู่บนเขา ทำให้เป็นที่แปลกตาของคนโดยทั่วไป

ความที่แจ้ห่มเป็นเส้นทางเดินไปสร้างวัดพระเจ้าตนหลวงที่เมืองพะเยาของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทำให้พวกคหบดีที่ทราบข่าว ได้มาร่วมบุญบริจาคปัจจัย ปรากฏชื่อจารึกไว้ตามเสาในวิหาร หรือเขียนไว้ที่ระฆัง มีชื่อแม่เลี้ยงแดง แม่เลี้ยงบุญชุมจากเชียงใหม่ได้มาร่วมเทคอนกรีต เป็นต้น

พร้อมกันนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ทำด้วยปูนปั้นระบายสี สร้างกำแพง บันไดนาค ศาลาบาตร กุฏิเสนาสนะต่างๆ เมื่อสร้างเสร็จได้จัดงานสมโภชและขออนุญาตขึ้นทะเบียนตั้งเป็นวัดในปี ๒๔๖๗ มีชื่อว่า “วัดพระธาตุดงนั่ง” และมอบหมายให้พระกัญจนะภิกขุ เฝ้าอยู่เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ทำให้ต่อมาได้มีบทบาทในการสร้าง-บูรณะวัดร้างจำนวนมากในเขตอำเภอแจ้ห่ม-เมืองปานต่อมา

วิหารปัจจุบันเป็นวิหารหลังใหม่ ผูกพัทธสีมากลายเป็นอุโบสถ เนื่องจากภายหลังได้เกิดชำรุด มีการบูรณะสองครั้งใหญ่ๆ คือปี ๒๕๑๘ และ ๒๕๔๐

การบูรณะครั้งแรกปี ๒๕๑๘ ตรงกับสมัยที่พระอธิการแก้วมา กวิวโส เป็นเจ้าอาวาส ได้บูรณะปรับเปลี่ยนเฉพาะหลังคา เนื่องจากหลังคาเดิมเป็นคอนกรีต กรุเพดานด้วยไม้ตะเคียน ไม้เต็ง ไม้รัง ทำให้เวลาฝนตกมีน้ำขังอยู่บนดาดฟ้า ไม้จึงผุ จึงเปลี่ยนมาเป็นหลังคามุงกระเบื้อง ดังภาพถ่ายเก่าที่เห็น

ส่วนการบูรณะในปี ๒๕๔๐ ตรงกับสมัยของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้รื้อแก้ไขมากกว่า ๘๐ % โดยเปลี่ยนผนังใหม่หมด วิหารหลังเก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีเสา ๖ ต้น ๔ ห้อง เมื่อบูรณะใหม่ยังคงไว้ซึ่งลักษณะทรวดทรงและจังหวะการวางเสาตำแหน่งเดิม บัวหัวเสารูปแบบเดิม แต่ทำเสาขึ้นมาใหม่ และขยายความกว้างของผนังออกมาข้างละเมตร ขยายอาคารทั้งด้านหน้าและด้านหลัง โดยเขยิบด้านหลังออกไปอีก จนมีพื้นที่ร่องเดินระหว่างอุโบสถกับลานเจดีย์เพียง ๖๐ เซนติเมตร กล่าวโดยสรุป ร่องรอยผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวิหาร เหลือแต่เสาพระพุทธรูปประธาน ๑ องค์ และแท่นแก้วบัวหงาย

ภายในวิหาร (ที่ปรับใช้เป็นอุโบสถด้วย) นอกเหนือไปจากพระพุทธรูปประธาน ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว ยังมี พระพุทธชินราชจำลองสำริด ๑ องค์ พระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริด ๔ องค์ พระพุทธรูปยืนสำริดสูง ๑.๘๐ เมตร ๓ องค์ และสารูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยหล่อสำริดในท่านั่งสมาธิ

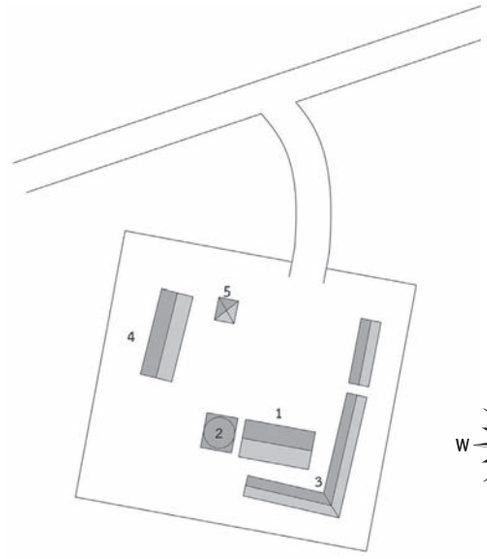
ในระหว่างที่มีการบูรณะครั้งหลังสุด ขณะที่ขุดรากบริเวณเสาเอกของวิหาร ได้พบสิ่งของที่พระอธิการแก้วมา กวิวโส นำมาเก็บฝังไว้ในคราวบูรณะครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๑๘ เป็นจำนวนมาก เช่น รูปปั้นเสือหน้าแหนบ บัวหัวเสาติดแก้วจีน

ราวบันไดนาค อีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการบูรณะเมื่อปี ๒๕๒๒

ส่วนองค์พระธาตุดงนั่งนั้น เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้บูรณะเมื่อปี ๒๕๓๘ เนื่องจากปูนขาวหมดอายุและยอดฉัตรชำรุด โดยยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ เพียงแต่มีการขยายองค์ระฆังให้สูงขึ้น แต่ฐานเหมือนเดิม ปล่องประทีปครอบจุดเทียนที่ล้อมพระธาตุเปลี่ยนรูปทรงสูงแหลมขึ้นคล้ายใบสีมา ราวระฆังและศาลาบาตรได้บูรณะใหม่เช่นกันตั้งแต่ก่อนที่จะมีการบูรณะพระธาตุดงนั่งแล้ว เมื่อบูรณะเสร็จได้จัดงานฉลองสมโภชในปี ๒๕๓๙ หลังจากนั้นจึงทำการบูรณะพระวิหารเมื่อปี ๒๕๔๐

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุดงนั่ง ตรงกับเดือน ๗ เหนือ ขึ้น ๘ ค่ำของทุกปี

วัดผ้าขาว

1 พระวิหาร
2 พระธาตุ
3 ศาลาบาตร
4 กุฏิสงฆ์
5 หอระฆัง

เจ้าอาวาส

พระอธิการสุวิทย์ โชติวโร พ.ศ. ๒๕๕๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๕๕๕๕๓๘๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๘๑ บ้านใหม่ผ้าขาว หมู่ที่ ๓ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

ตั้งอยู่ใกล้ริมน้ำแม่สอย ที่ถนนสายแจ้ห่ม-วังเหนือ เลยวัดอักโขชัยคีรีขึ้นไปทางทิศเหนือไม่ไกลนัก แต่อยู่คนละฟากถนน เข้าซอยในหมู่บ้าน ด้านหลังโรงเรียนบ้านใหม่ผ้าขาว

พิกัด ๑๘.๗๑๐๔๖๙, ๙๙.๕๖๐๑๓๒

ความสำคัญของวัด

วัดผ้าขาว บ้างเรียก “วัดผ้าขาวหัวกาด” เนื่องจากตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของตลาด เมื่อก่อนบริเวณตอนใต้ของวัดเป็นหนองน้ำและมีตลาดย่านชุมชน ชาวบ้านล่องเรือพายค้าขายกัน มาเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านใหม่ผ้าขาว” ในภายหลังเพราะได้แยกหมู่บ้านออกมาใหม่ มีศรัทธา ๒ หมู่บ้านที่ขึ้นกับวัดนี้ คือ บ้านหลุก กับบ้านใหม่ผ้าขาว

คำว่า “ผ้าขาว” ปรากฏในตำนานพระธาตุยือเต่าได้กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จลงมาที่ “บ้านต้มตอง” (พระธาตุต้นทอง) แล้วไปประทับรอยปาทะ (ฮอยปะต๊ะ) หรือรอยพระบาทบน “ผ้าขาว” จากนั้นไปบ้านนางโก (วัดผาแดงหลวง)

ดังนั้นคำว่า “ผ้าขาว” ในความหมายดั้งเดิมตามตำนาน หมายถึงมีการเอาผ้าขาวมาปูรองรับรอยพระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับชื่อบ้านนามเมืองและร่องรอยภูมิสถานในละแวกใกล้เคียงกันนั้น ที่มีเรื่องราวของ “พระอัฏฐารส” พระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ของวัดอักโขชัยคีรีที่เป็นสัญลักษณ์แห่งการประทับยืนก่อนที่จะไปฝากรอยพระบาทบนยอดเขาสุมนกูฏ (ในที่นี้หมายถึงดอยปู่ยักษ์)

ก่อนหน้านั้นวัดผ้าขาวเคยเป็นวัดร้าง ปี ๒๔๕๐ ครูบาสุพรรณ วรรณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอแจ้ห่มในขณะนั้น ได้เคยมาทำพิธีขับไล่วิญญาณชั่วร้ายก่อน

แล้ว ด้วยการนำคณะศรัทธามาถากถางวัด ก่อสร้างกุฏิ บ่อน้ำ สร้างกลองสะบัดชัย ท่านจำพรรษาอยู่ ๒ พรรษา

ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวถึงปี ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างพระธาตุที่วัดผ้าขาว หมดเงินไป ๑๐๐ รูเปีย ก่อนที่จะไปสร้างวิหารพระยืนให้วัดอักโขชัยคีรี ดังนี้

*"วัด**ผ้าขาว สร้างเจติยะ ร้อยแถบเจ้าทำทาน** อักโขชื่อวัด ท่านสร้างวิหาร พระเจ้ายืน ใหญ่สูงบ่หน้อย ๗ ร้อยรูเพีย ๕๐ ป้อย ๆ ตามบาญชีบอกซัด"*

สอดคล้องกับแผ่นจารึกที่ทำด้วยปูน ประดับไว้ที่โคนเสาหงส์ ซึ่งสูง ๑,๕๐๐ เซนติเมตร ทางวัดบอกว่าเสาหงส์มีอายุประมาณ ๗๕๐ ปี ตั้งอยู่บริเวณศาลาบาตรใกล้ประตูด้านทิศตะวันออก ถอดความโดยภูเดช แสนสา ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ลูกศิษย์คือครูบาสุริยา สุริโย และครูบาปัญญา มาบูรณะ **"พระมหาธาตุเจ้าผ้าขาว"** ในปี ๒๔๗๒ หรือจุลศักราช ๑๒๙๑ โดยมีแสนนามวงค์ ผู้ใหญ่บ้านเป็นศรัทธาฝ่ายฆราวาส ส่วนพระวิหารสร้างมาแล้วตั้งแต่ปี ๒๔๖๑ ปีเต่าเส็ด เดือน ๗

ซึ่งตรงกับประวัติของวัดระบุว่า ต่อมาคณะศรัทธานิมนต์ "ครูบาสุริยาจากวัดทุ่งทอง" (ครูบาสุริยาบวชที่วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน) มาเป็นเจ้าอาวาสและได้บูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะบางอย่างเพิ่มขึ้นอีก อาทิ ซ่อมแซมกำแพง ศาลาบาตร พระวิหาร พระพุทธรูป

จากข้อมูลที่เคยศึกษาประวัติวัดพระธาตุผาขว้าง มีการกล่าวถึงชื่อของครูบาสุริยา สุริโยว่าเป็นลูกศิษย์รูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุผาขว้างหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุผาขว้างเสร็จ

นอกจากนี้แล้วยังได้พบข้อความในจารึกที่พระธาตุประตูเหล็ก กล่าวถึงว่า ครูบาวัดผ้าขาว (ไม่ได้ระบุชื่อแต่คงหมายถึงครูบาสุริยา สุริโย) ได้ไปช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุประตูเหล็กด้วยเช่นกัน เมื่อประมวลข้อมูลทั้งหมดนี้ทำให้ทราบถึงสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและการทำงานอย่างเป็นกระบวนการระหว่างกลุ่มวัดที่มีพระธาตุสำคัญในแถบตำบลแม่สุกและตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม ในช่วงปี ๒๔๗๑ - ๒๔๗๒ อันได้แก่ พระธาตุประตูเหล็ก พระธาตุผาขว้าง พระธาตุต้นทอง และพระธาตุผ้าขาว ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ "ครูบาสุริยา สุริโย" ดูแลรับผิดชอบเก็บรายละเอียดของงาน ร่วมกับครูบากัญจนะ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเขตพื้นที่เมืองปานแจ้ห่ม วังเหนือ อันเป็นเขตพื้นที่ระดับใหญ่ขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง

แสดงตำแหน่งของพระวิหารตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุที่มี ๕ ควง

พ.ศ. ๒๔๗๘ ครูบาคำแก้ว อภิวโส ลูกศิษย์สายครูบาเจ้าศรีวิชัย มีครูบาสุริยาเป็นพระอุปัชฌาย์ ได้นำคณะศรัทธาสร้างศาลาบาตรหลังใต้ของพระวิหาร

พ.ศ. ๒๔๙๑ ก่อสร้างหอพระไตรปิฎก, พ.ศ. ๒๔๙๔ ก่อสร้างซ่อมแซมบ่อน้ำที่ชำรุด, พ.ศ. ๒๔๙๖ สร้างกุฏิหลังเล็กใต้พระธาตุเจดีย์, พ.ศ. ๒๕๐๗ ครูบาศรีมูล ปญฺญาวโส บูรณะพระวิหารจนสำเร็จ

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๕

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระมหาธาตุผ้าขาวครั้งแรกในปี ๒๔๖๕ หมดเงินไป ๑๐๐ รูเปีย คงเป็นการบูรณะแบบชั่วคราว จนกระทั่งในปี ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ครูบาสุริยา สุริโย ผู้เป็นลูกศิษย์ดำเนินการบูรณะพระมหาธาตุผ้าขาวอีกเป็นครั้งใหญ่

และในครั้งนั้น ครูบาสุริยาได้บูรณะพระวิหารซึ่งสร้างครั้งแรกในปี ๒๔๖๑ ด้วย พระประธานใน

ภาพซ้าย **องค์ระฆังทิคกระจกที่บัวปากระฆัง** *ภาพขวา* **ที่มุมทั้ง ๔ ทำสถูกิปะ (ธาตุน้อย)**

วิหารปูนปั้นระบายสีปางมารวิชัย มีชื่อว่า “พระพุทธมงคลวิมลคุณาลังการวิศาลธรรมปยุตต์” ประทับบนแท่นแก้วที่มีลักษณะศิลปกรรมละม้ายกันมากกับแท่นแก้วในพระวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่ง วัดอักโขชัยคีรี ซึ่งแห่งหลังนี้เป็นผลงานการสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย แม้ต่อมามีหลักฐานระบุว่าได้มีการซ่อมแซมพระวิหารครั้งใหญ่อีกหลายครั้ง ได้แก่ พ.ศ. ๒๕๐๑, ๒๕๐๗ และล่าสุด ๒๕๓๒ โดยพระครูสิริปัญญาโสภิต ด้วยการเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ และก่อผนังทาสีใหม่พร้อมเขียนภาพจิตรกรรม แต่ก็ยังคงมีการนำองค์ประกอบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมมาใช้กับอาคารหลังใหม่ นั่นคือรูป “หอรมาน” หรือหนุมานในส่วนของคันทวยรองรับน้ำหนักชั้นหลังคาของวิหารวัดผ้าขาว อันเป็นรูปแบบที่นิยมมากในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุวัดผ้าขาว เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ตกแต่งบัวปากระฆังด้วยอัญมณีเป็นรูปกลีบบัว เป็นเจดีย์ประธานตอนกลางรายล้อมด้วยเจดีย์ที่มุม ๔ ทิศ ตามคตินิยมของการสร้างพระเจดีย์ ๕ ยอด อันหมายถึงพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ในภัทรกัปที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเน้นในเรื่องนี้ค่อนข้างมาก มีข้อน่าสังเกตว่าบริเวณซุ้มโขงประตูทางเข้าสู่กำแพงแก้วที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์นั้น เป็นรูปแบบศิลปกรรมของพม่า-ไทใหญ่ หรือแบบที่เรียกว่า “ม่าน-เงี้ยว” ทั้งนี้อาจมีคหบดีค้าไม้ชาวพม่า-ไทใหญ่ที่มีศรัทธามาร่วมเป็นเจ้าภาพในการก่อสร้างร่วมกับครูบาสุริยา สุริโยด้วย

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ จัดขึ้นก่อนเป็นวัดแรกของตำบลแจ้ห่ม คือในเดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือสามเป็ง

ภาพซ้าย **ประตูทางเข้าวิหาร** *ภาพขวา* **นาคทันต์รูปหอรมาน**

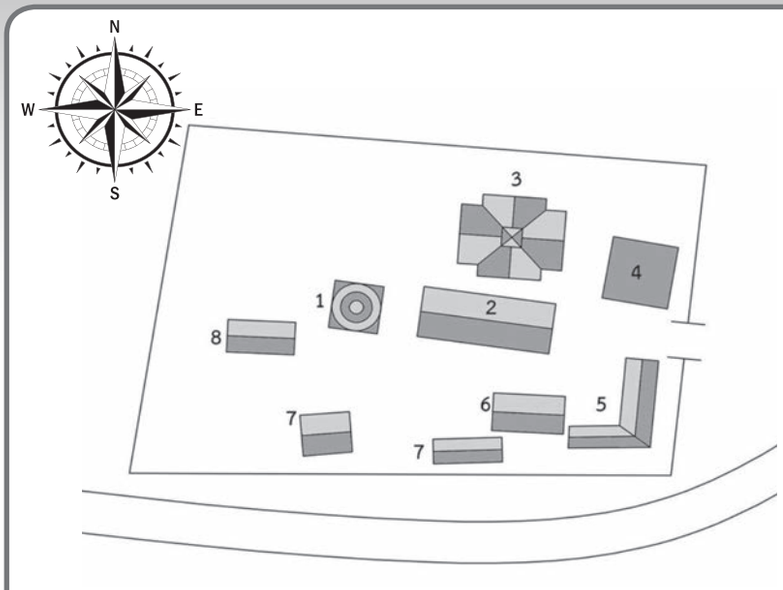

ภาพซ้าย **แท่นแก้วตกแต่งใบอะคันธัสแบบตะวันตก** *ภาพขวา* **แท่งเสาจารึกประวัติวัด ยอดบนเป็นรูปเสาหงส์**

ภาพซ้าย **พระประธาน** *ภาพขวา* **พระเจ้าค่าคิง ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดผาแดงหลวง

1 พระธาตุ
2 พระวิหาร
3 วิหารจัตุรมุข
4 มณฑป
5 ศาลาบาตร
6 อุโบสถ
7 กุฏิสงฆ์
8 หอธรรม

เจ้าอาวาส

พระครูปัญญาประสุตคุณ (สุพรรณ อินฺทปญฺโญ) พ.ศ. ๒๕๑๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๘๔๘๘๖๒

สถานที่ตั้ง

บ้านม่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำสอย และอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำวัง บนเนินผาเตี้ยๆ สูงจากระดับพื้นดินทางด้านทิศใต้ของวัดซึ่งเป็นทุ่งนาประมาณ ๗ เมตร มีพื้นที่ ๘ ไร่

ในวัดร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่น้อยนานาพันธุ์ ต้นไม้บางต้นบ่งบอกถึงอายุของวัดเป็นอย่างดี คือ ต้นขนุนยักษ์ (ปัจจุบันเหลือแต่ตอ) ต้นขนุนยักษ์ต้นนี้วัดเส้นรอบวงได้ถึง ๗.๘๐ เมตร ต้นมะม่วงวัดเส้นรอบวงได้ ๔.๒๐ เมตร นอกจากนั้นยังมีต้นบุนนาค ต้นกระท้อน และต้นมะม่วงที่มีเส้นรอบวงขนาด ๓.๕๐ เมตร อีกหลายต้น

พิกัด ๑๘.๗๐๙๐๖๔, ๙๙.๕๗๘๘๐๙

ความสำคัญของวัด

วัดผาแดงหลวง จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระครูปัญญาประสุตคุณ กล่าวว่าวัดนี้มีการเปลี่ยนชื่อเรียกแตกต่างกันไปมาหลายครั้ง แรกเริ่มเดิมทีเคยชื่อ “วัดผาแดง” สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ โดยพระญาคำแดงเจ้าเมืองแจ้ห่ม ผู้เป็นโอรสพระญางำเมืองกษัตริย์แห่งภูกามยาว (พะเยา) ในฐานะที่พระญาคำแดงเป็นพระยุพราช สมัยก่อนแจ้ห่มเป็นพันนาหนึ่งของพะเยา อาศัยความตามพงศาวดารโยนกว่า “ขุนจอมธรรมราชบุตร ของพระญาลาวเงินไปครองเมืองภูกามยาว เมื่อ จ.ศ. ๔๕๘ (พ.ศ. ๑๖๓๙) ในจำนวนพันนาทั้งหมด ๓๖ พันนา” และจากคำเล่าขานสืบกันมาว่า พระญาคำแดงได้ส่งช่างหลวงชื่อ สล่าคำหลู่ มาสร้างวิหารวัดผาแดง และเป็นผู้แกะสลักนาคทันต์ (คันทวย) ประดับวิหาร

ภาพซ้าย **พระธาตุผาแดงหลวง ภาพเก่าจากวัดบ้านปาง**
ภาพขวา **ปัจจุบันได้รับการบูรณะใหม่โดยกรมศิลปากร**

ที่มาของชื่อวัดผาแดง ตามประวัติที่คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่า มีผาอยู่ก้อนหนึ่ง มีนักบวชหรือพระอรหันต์มานั่งปฏิบัติธรรมอยู่ มีฟาน (กวาง) ตัวหนึ่งบาดเจ็บวิ่งมาแล้วเอาเลือดมาติดไว้ที่ผาก้อนใหญ่ ซึ่งสันนิษฐานว่าหินสีแดงก้อนนั้นน่าจะบรรจุอยู่ในพระธาตุเจดีย์ แต่ยังมีหินอีกก้อนหนึ่งก็มีขนาดใหญ่ คนสมัยนั้นได้ทุบทำลายไปประมาณปี ๒๔๕๐ กว่าๆ ด้วยคิดว่ามีของมีค่าอยู่ในนั้น

นอกจากชื่อว่าวัดผาแดงแล้ว ยังเคยมีชื่อเรียกเป็นภาษาพื้นบ้านตามเหตุการณ์และสภาพภูมิศาสตร์ เช่น “วัดนาคโก” เหตุเพราะมีนาคโผล่ออกมานั่งฟังธรรมที่วัดนี้ ต่อมาเรียก “วัดน้ำล้อม” หรือวัดทุ่งล้อม (โต้งล้อม) เพราะบริเวณรายรอบวัดเป็นทุ่งนา จากนั้นมีการเรียกว่า “วัดดอยด้วน” เพราะวัดนี้ตั้งอยู่บนเนินดินอันเป็นที่สิ้นสุดของหางดอย

ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดป่าแดง หรือวัดป่าแดงหลวง ในช่วงที่มีการเผยแผ่ศาสนาพุทธนิกายป่าแดงจากเมืองเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้าติโลกราช

จนมาถึงในปี ๒๒๖๓ ครูบาเจ้าหลวงอินตา เจ้าอาวาสรูปแรก มาจากวัดเชียงหมั้น (ลำปาง) ได้ชักชวนชาวบ้านในเขตบ้านม่วง ทำการแผ้วถางและบูรณะซ่อมแซมศาสนวัตถุภายในวัดป่าแดงหลวง ฟื้นฟูวัดจนมีพระสงฆ์ สามเณรอยู่จำพรรษาตลอดมา จนถึงครูบาเจ้าพรหมจักรเป็นเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อกลับมาวัดเป็นวัดผาแดงหลวง อีกครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นต้นมา

แม้ว่าในหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักรไทยของกรมการศาสนาจะระบุว่า วัดสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๘๒ แต่ในความเป็นจริงนั้น วัดผาแดงหลวงได้รับการฟื้นฟูมานานตั้งแต่ปี ๒๒๖๓ แล้ว นับแต่สามารถสืบหานามของเจ้าอาวาสรูปแรกได้ ต่อมาได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓

เสนาสนะที่สำคัญภายในวัดประกอบด้วย พระมหาธาตุเจดีย์ พระวิหาร หอธรรม พระอุโบสถ ศาลาจัตุรมุข ฯลฯ

พระเจดีย์ หรือในคัมภีร์ใบลานเรียกว่า **มหาธาตุแจ้ห่ม** รูปลักษณะเป็นเจดีย์ก่ออิฐฉาบปูน ฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๑๕ เมตร สูงประมาณ ๑๗ เมตร ลานพระเจดีย์ยาวด้านละ ๓๐ เมตร เป็นศิลปะสกุลช่างพะเยาผสมกับสุโขทัย พระเจดีย์ทรงกลมบุทองจังโก มีปล้องไฉน ๙ ชั้น ถัดไปเป็นปลีรองรับฉัตร ๕ ชั้น ตั้งอยู่บนฐาน ๘ เหลี่ยมวางทับบนเรือนธาตุยกเก็จที่มีฐานเขียงรองรับ

พระธาตุองค์นี้สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานเป็นที่แน่ชัดอาจเก่าแก่ไปถึงยุคเขลางค์นคร-หริภุญไชย

ภาพซ้าย **พระวิหารตั้งอยู่หน้าพระธาตุ** ***ภาพขวา*** **ศาลาทรงจัตุรมุขอยู่ข้างวิหารทางทิศเหนือ**

ภาพซ้าย **พระวิหารสร้างปี ๒๔๖๑-๒๔๖๕**
ภาพขวา **หน้าบันรูปครุฑ มีอักษรเขียนว่า ๒๒ กันยายน ๒๔๖๔**

เนื่องจากคนสมัยก่อนเคยค้นพบกรุพระรอดจำนวนมากมายบนยอดพระธาตุ หลังจากนั้นพระธาตุคงล่มสลายไปตามกาลเวลา มีการบูรณะขึ้นมาใหม่ในยุคของพระญาคำแดงสมัยต้นราชวงศ์ล้านนา ก่อนหน้าที่พระมหาญาณคัมภีร์จะมาบูรณะอีกครั้ง และสถาปนาให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนานิกายป่าแดงของเมืองลำปาง ภายในพระเจดีย์บรรจุโกศทองคำประดิษฐ์ลวดลาย สูงประมาณ ๕ นิ้ว มีฝา ๓ ชั้น ชั้นในเป็นบาตรทอง มีฝาบาตรเปิดได้ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ลักษณะเป็นเม็ดขนาดเล็ก จำนวน ๕ เม็ด

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ ประจำปีในเดือนแปดเป็ง

พระวิหารหลวง หลังเดิมนั้นเคยเป็นวิหารโล่งไม่มีฝาผนัง เรียกว่า “วิหารเปื่อย” หลังคาซ้อนลดหลั่นเป็น ๓ ชั้น สร้างเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่หลังปัจจุบันมีการสร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ – ๒๔๖๔ ในยุคที่ครูบาเจ้าธรรมลังกาเป็นเจ้าอาวาส (ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย) ปรากฏหลักฐานการสร้างวิหารหลวง ในบันทึกท้ายใบลานธรรมเรื่อง “มหาสันติงหลวง”

ภาพซ้าย **พระประธานองค์ใหญ่ในพระวิหาร** *ภาพขวา* **ธรรมาสน์ไม้แกะสลักชิ้นเยี่ยม**

ธรรมาสน์หลวงภายในพระวิหาร สร้างในช่วงครูบาเจ้าคันธาเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ โดยที่ตัวท่านเองเป็นผู้จารคัมภีร์ใบลานจารึกด้วยอักษรล้านนา (ตั๋วเมือง)

ในหอธรรมมีคัมภีร์ใบลานปะปนกันอยู่มากกว่า ๕๐๐ ผูก (เป็นผลงานการจารตั้งแต่ปี ๒๒๖๓-๒๔๙๐ ช่วงของเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ ถึงเจ้าอาวาสรูปที่ ๘) จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน พระครูปัญญาประสุตคุณเล่าว่าปี ๒๕๑๑ สมัยที่ท่านยังเป็นสามเณรทางวัดเคยมีการรื้อหอพระไตรเก่าลง แล้วย้ายหีดธรรมมาเก็บไว้ในพระอุโบสถ ยุคนั้นยังไม่มีนักวิชาการมาสำรวจ คัมภีร์ใบลานจึงถูกปลวกกัดกินเสียหายไปมาก และทุกวันนี้คัมภีร์คละกันสะเปะสะปะไปหมด ทางวัดเฝ้ารอผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องมาทำการจัดระบบระเบียบใหม่

กุฏิหลังเก่าสร้างปี ๒๔๗๕ แต่เมื่อปี ๒๔๙๗ เกิดไฟไหม้กุฏิ ทำให้ผ้าพระบฏเขียนเรื่องพระเวสสันดรอย่างสวยงามได้รับความเสียหายถูกไฟไหม้

ศาลาจัตุรมุข อยู่ด้านข้างพระวิหารทางทิศทิศเหนือ สร้างปี ๒๔๙๐ เพื่อใช้เป็นที่พักของพระภิกษุที่มาเข้าพักช่วงปริวาสกรรม

วิหารพระนอน พระนอนแกะสลักจากไม้เมื่อปี ๒๕๕๒ สร้างโดยชาวบ้านในชุมชนบ้านม่วง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระครูปัญญาประสุตคุณ เจ้าอาวาสวัดผาแดงหลวงเล่าว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาพักจำวัดอยู่ที่นี่

นาคทันต์รูปหอรมาน

ภาพซ้าย พระอุโบสถอยู่ทางทิศใต้ของพระวิหาร *ภาพขวา* หอธรรมอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระธาตุ

๒ ครั้ง ประมาณปี ๒๔๗๒-๒๔๗๓ มีเรื่องเล่ากันว่าในตอนที่ชาวบ้านรู้ข่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาได้พากันนอนคว่ำหน้าตั้งแต่ทางเข้าวัด ให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินเหยียบบนหลังเข้ามา โดยพ่อหลวง (ตาหรือปู่) ของเจ้าอาวาสวัดผาแดงหลวงได้อยู่ในเหตุการณ์จริงและรับศีลจากครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสมาทานตลอดชั่วชีวิต

จากคำประพันธ์คร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทร พจนกิจ ได้กล่าวถึงช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปทำการบูรณะพระวิหารวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยาเมื่อปี ๒๔๖๕ ว่าท่านได้เดินทางขึ้นๆ ล่องๆ เส้นทางพะเยา-ลำปางหลายรอบ ระหว่างนั้นได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ มากมาย โดยท่านช่วยระดมทุนทรัพย์ทำบุญสร้างเสนาสนะให้แก่วัดป่าแดง (ผาแดงหลวง) สองรายการ ได้แก่ อุโบสถ และพระธาตุ ความว่า

*“รอม**อุโบสถ ป่าแดง**ชื่อวัด ร้อยแถบเจ้าทำทาน **รอมเจติยะ ป่าแดงสถาน** ร้อยบาทเงินงาม ท่านรอมซับเสี้ยงกลับคืนไป อยู่วัดท่งเอี้ยง เร่งคนทำหลูบพระ”*

สอดคล้องกับข้อความในหนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่าปี ๒๔๖๕ (นับแบบปัจจุบันคือต้นปี ๒๔๖๖) ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ลงมาจากพะเยา สร้างพระธาตุดอยเต่าคำ พระธาตุดงนั่ง วิหารพระยืนวัดอักโขชัยคีรี แล้ว จากนั้น *“สร้าง**พระธาตุป่าแดง เสี้ยงเงิน ๑๐๐ รูเปีย** สำเร็จแล้วพร้อมกันในปีพุทธศักราช ๒๔๖๕ ท่านก็กลับขึ้นไปพะเยาตามเดิม”*

จากข้อความนี้ แสดงให้เห็นว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มายังวัดผาแดงหลวง ในฐานะเป็นประธานการบูรณะพระเจดีย์โดยตรง และยังได้ร่วมทำบุญถวายปัจจัยให้แก่วัดนำไปใช้ในการก่อสร้าง “พระอุโบสถ”

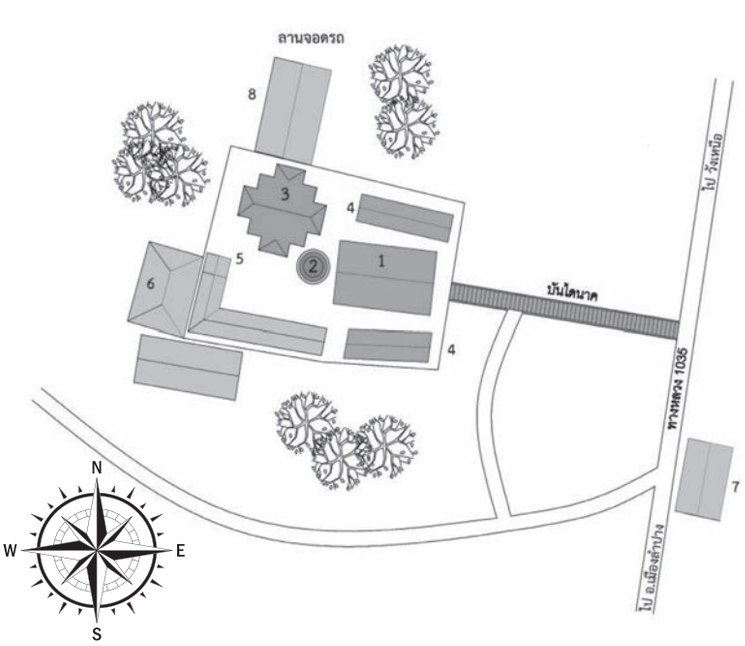
พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั้น เป็นปีที่มีการฉลองพระวิหารวัดผาแดงหลวงพอดี ซึ่งบูรณะครั้งใหญ่มานานหลายปีตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๔ ในที่สุดได้มาทำการฉลองพระวิหารปี ๒๔๖๕ ตรงกับช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุวัดแห่งนี้

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการทำหน้าแหนบของพระวิหารวัดผาแดงหลวง พบว่าแกะสลักลวดลายเป็นรูปครุฑ อันเป็นรูปแบบที่นิยมมากในสถาปัตยกรรมสกุลช่างครูบาเจ้าศรีวิชัย สะท้อนว่าพระวิหารวัดผาแดงหลวงมีส่วนได้รับแรงบันดาลใจหรืออาจใช้ช่างสล่ากลุ่มเดียวกันกับที่สร้างงานให้ครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระอุโบสถที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรวบรวมปัจจัยมาทำการบูรณะ สร้างมาก่อนหน้านั้นนานแล้วแต่ไม่ทราบปีศักราชที่ก่อสร้างแน่ชัด และต่อมาพระอุโบสถยังได้รับการบูรณะอีกครั้งล่าสุดในสมัยเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

เดิมเคยมีศาลาบาตรล้อมรอบพระวิหารเหมือนกับที่วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างระหว่างปี ๒๔๗๑ - ๒๔๗๕ แต่ต่อมาได้รื้อไป

วัดอักโขชัยศรี

1 พระวิหาร-อุโบสถ
2 พระธาตุ
3 วิหารศากยมุนีศรีอักโข
4 ศาลาบาตร
5 วิหารชมเงาธาตุหัวกลับ
6 กุฏิสงฆ์
7 วิหารพระพุทธไสยาสน์
8 อาคารอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระอธิการบุญรัตน์ อคฺคธมฺโม พ.ศ. ๒๕๔๖ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๐๗๔๙๗๖๒ และ ๐๕๔-๒๗๑๑๖๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๕๕ บ้านสวนดอกคำ หมู่ที่ ๑ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

วัดอักโขชัยศรีตั้งอยู่ริมถนนสายลำปาง-แจ้ห่ม-วังเหนือ เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๓๕ บริเวณหลักกิโลเมตรที่ ๕๐-๕๑ ห่างจากที่ว่าการอำเภอแจ้ห่ม ประมาณ ๕๐๐ เมตร วัดตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งถนน เดิมเป็นอาณาเขตผืนเดียวกันก่อนที่จะมีถนนผ่ากลาง ฝั่งตะวันตกคือฟากที่มีเสนาสนะหลักเป็นม่อนดอยขนาดย่อมที่สูงจากระดับพื้นถนน ๓๕ เมตร ส่วนฟากตะวันออกอยู่ระดับพื้นถนนมีวิหารพระนอน ตรงข้ามศาลเจ้าพ่อพระญาคำลือ

วัดอักโขชัยศรีหันเข้าไปสู่แม่น้ำวังและตัวเมืองแจ้ห่ม มีทางขึ้นวัดได้ ๒ ทาง คือทางรถยนต์ไต่เลียบเนินเขาด้านทิศใต้ ยาวประมาณ ๓๕๐ เมตร หรืออาจขึ้นทางบันไดนาคด้านทิศตะวันออก จำนวน ๒๒๗ ขั้น เท่ากับศีลของพระภิกษุสงฆ์

พิกัด ๑๘.๗๐๕๒๗๘, ๙๙.๕๕๓๔๘๕

ความสำคัญของวัด

จากตำนานเมืองแจ้ห่มระบุว่า “วิเชตนคร” เป็นเมืองโบราณที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๕๘๖ โดยพระญาอาทิตยราช กษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย ได้ขยายดินแดนมาทางตอนเหนือของเขลางค์นคร กำหนดให้วิเชตนครมีศูนย์กลางอยู่บริเวณวัดอักโขชัยศรีแห่งนี้ แต่ก่อนหน้านั้นมีเรื่องเล่าในตำนานพระเจ้าเลียบโลกว่าพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาเทศนาสั่งสอนปราบทิฏฐิของยักษ์อาฬวีบนดอยซึ่งเป็นที่ตั้งวัดอักโขชัยศรีแห่งนี้

ความเป็นมาของวัดอักโขชัยศรีเริ่มสร้างเมื่อครั้งใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด กล่าวกันว่าพระพุทธ

รูปยืนนั้นสร้างมาก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะสร้างวิหารพระยืนครอบอีกที หลักฐานจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าที่เคยบวชเรียนในวัดนี้มาก่อน กล่าวว่าก่อน พ.ศ. ๒๔๕๙ วัดอักโขชัยคีรี มีสภาพเป็นป่ารกชัฏ ไม่มีกุฏิสงฆ์ หรือที่พักแต่อย่างใด คงมีแต่เพียงวิหารพระยืนซึ่งเป็นวิหารไม้ มีเสาสูงเพียง ๔ ต้น หลังคาหน้าจั่วมุงด้วยกระเบื้องไม้สักแป้นเกล็ด

ที่ตั้งของวัดอักโขชัยคีรีถือว่าเป็นจุดที่มองลงไปเห็นเมืองแจ้ห่ม นับเป็นทั้งจุดยุทธศาสตร์สำคัญและเป็นที่ตั้งอันเหมาะสมของสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา

ในวัดมีพระเจดีย์ทรงปราสาทยอดแบบพื้นเมืองฐานขนาดใหญ่ บุทองจังโก ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างวิหารพระยืนและอุโบสถ ไม่ได้ระบุหลักฐานว่าเป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่ ทางวัดสันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้นมาทีหลัง ในช่วงที่พระปัญญาสาโร (หลวงพ่อป๊อก) เป็นเจ้าอาวาส ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๕ - ๒๕๑๑

มีปรากฏการณ์เงาสะท้อนพระธาตุหัวกลับสามารถเห็น ๓ เงาด้วยกัน เป็นภาพสีปรากฏอยู่ตรงที่เดิม ไม่เคลื่อนย้ายตลอดทั้งวัน ตราบเท่าที่ยังมีแสงสว่าง นอกจากเห็นช่วงกลางวันแล้วก็ยังสามารถมองเห็นช่วงพระจันทร์เต็มดวงในคืนวันเพ็ญอีกด้วย ทางวัดได้ปรับส่วนหนึ่งของศาลาบาตรมุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ให้เป็นวิหารชมเงาพระธาตุหัวกลับ

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๖ เป็ง หรือวันมาฆบูชา

นอกจากนี้วัดอักโขชัยคีรียังมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ความยาวประมาณ ๙-๑๐ เมตร ประดิษฐานณ วิหารพระนอน ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของถนน ตรงข้ามกับบริเวณหน้าอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพระญาคำลือ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนเก่าแก่คู่กับพระพุทธรูปยืน และไม่ปรากฏหลักฐานปีศักราชที่สร้างพระนอน

วัดอักโขชัยคีรีสร้างขึ้นในนิกายป่าแดง จึงมีคติความเชื่อตามนิกายสีหฬของลังกาที่เน้นการสร้างพระพุทธรูปสี่อิริยาบถ (ในที่นี้มี ๓ อิริยาบถ คือ ยืน นั่ง นอน) ในส่วนของพระยืนหรือ “พระอัฏฐารส” นั้น โดยธรรมเนียมแล้วย่อมมีความสัมพันธ์กับรอยพระพุทธบาทที่ทรงประทับไว้บนเขาสุมนกูฏ ในกรณีของเมืองวิเชตนคร หรืออำเภอแจ้ห่ม ก็มีรอยพระบาทสำคัญบนม่อนปู่ผาแดง

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานสำคัญภายในวัดอักโขชัยคีรี ได้แก่ วิหารพระศากยมุนี พระเจดีย์ และพระวิหารพระชินสีห์อักโขคีรี (เอกสารกระทรวงวัฒนธรรมเรียกว่าอุโบสถ) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และประกาศกำหนดขอบเขตในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓

วัดอักโขชัยคีรีได้รับรางวัลวัดพัฒนาตัวอย่างระหว่างปี ๒๕๒๐-๒๕๒๑ จากกรมการศาสนา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

บริเวณอำเภอแจ้ห่มเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับเมืองพะเยา ในเวลาที่ใกล้เคียงกันกับช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะวัดศรีโคมคำเมืองพะเยา ได้มีการจาริกมาบูรณะวัดในเขตอำเภอวังเหนือ แจ้ห่ม เมืองปานหลายรอบ สันนิษฐานได้ว่า วัดอักโขชัยคีรีน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นหรือวัดกลุ่มแรกๆ ของการลงมือบูรณะวัดในเขตลำปางตอนเหนือ จากนั้นนำไปสู่การบูรณะวัดอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงกันมากกว่า ๒๐ แห่ง ดังที่มีการกล่าวถึงประวัติไว้ว่า

*“เมื่อเสร็จจากพะเยา ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับทางแจ้ห่ม ลำปาง ได้รับนิมนต์สร้างพระธาตุดอยเต่าคำ ต่อด้วยด้วยพระธาตุดงนั่ง ต่อด้วย**วิหาร***

ภาพซ้าย **แผ่นปูนซีเมนต์จารึก อยู่หน้าวิหารพระยืน** ***ภาพขวา*** **ลาย เพดานรูปนักษัตรและสัตว์หิมพานต์**

อุโข *ต่อด้วยพระธาตุม่อนไก่แก้ว สลับกับขึ้นไปพะเยา เป็นช่วง ๆ"*

สิ่งก่อสร้างสำคัญที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย คือการบูรณะองค์พระอัฏฐารส สร้างวิหารพระยืนหลังใหม่ สร้างพระวิหารหลวงหรืออุโบสถพร้อมพระประธาน รวมถึงศาลาบาตร บันไดนาค ๒๒๗ ขั้น และถังเก็บน้ำฝนหน้ากุฏิอีก ๑ ถัง

วิหารพระยืน หรือ **วิหารพระศากยมุนี** (ทางวัดเขียน "ศากยะมุนี") ตั้งอยู่ด้านหลังของพระวิหารหลวง (อุโบสถ) โดยสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเข้าสู่แม่น้ำวังและเมืองแจ้ห่ม มีลักษณะที่ซ้อนเหลื่อมอยู่กับองค์พระธาตุเมื่อมองจากผังรวมของวัด วิหารพระยืนประดิษฐาน**พระพุทธรูปศากยมุนีคีรีอักโข** ในรูปแบบพระอัฏฐารสขนาดใหญ่เป็นพระเจ้าปางเปิดโลก คือยืนกางพระกรสองข้างแนบลำพระองค์ เตรียมพร้อมที่จะเปิดโลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และนรกภูมิให้มองทะลุเห็นถึงกันในช่วงที่พระองค์กำลังจะทรงเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากเสร็จพุทธกิจในการเทศนาโปรดพุทธมารดา จะเห็นว่าทำพระพาหา (แขน) ยาวมากจรดพระชงฆ์ (เข่า) อันเป็นการตีความตามคัมภีร์มหาปุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขณะประทับยืนนั้น พระกรสามารถแตะถึงพระชงฆ์ได้โดยไม่ต้องโน้มพระวรกายลง ในที่นี้พระอัฏฐารสเฉพาะพระบาท ยาว ๑.๖ เมตร กว้าง ๕๗ เซนติเมตร มีความสูงถึง ๕ วา ๒ ศอก หรือ ๒๒ เมตร อันเป็นความสูงที่ใกล้เคียงกับการระบุว่าพระพุทธเจ้าสูง ๑๘ ศอก (อัฏฐ = ๘, รส หรือ ทศ = ๑๐) และแม้ว่าพระพุทธรูปยืนที่วัดแห่งนี้ จะไม่มีการขนานนามว่าเป็น "พระอัฏฐารส"โดยตรงผิดกับพระอัฏฐารสแห่งอื่น ๆ แต่จากการระบุนามเฉพาะว่า "พระศากยมุนี" นั้น ก็เป็นการสะท้อนว่าหมายถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ผู้มีพระนามว่าพระศรีศากยมุนีพุทธโคดมนั่นเอง

หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏในแผ่นปูนที่จารึกด้วยอักษรธัมม์ล้านนา ๒ หลัก (หลักหนึ่งอยู่หน้าทางเข้าวิหารพระยืน อีกหลักหนึ่งอยู่หน้าทางเข้าพระอุโบสถ) ซึ่งครูบาเจ้าสิทธิวังอดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๑ เป็นผู้จารขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ และ ๒๔๗๔ ทำให้ทราบว่าครูบาเจ้าสิทธิวังย้ายมาจากวัดศรีหลวง (ที่แจ้ซ้อน) ในครั้งนั้นท่านได้ชักชวนพระเณร และญาติโยมช่วยกันแผ้วถางบริเวณวัดอักโขชัยคีรี สร้างกุฏิที่พักสงฆ์ ขุดสระเก็บน้ำฝน และอีกหลายอย่างในวัด

จารึกวัดอักโขชัยคีรี หลักที่ ๑ เขียนไว้ว่า

"...มาเถิงพระพุทธสักขาจ (ศักราช) ได้ ๒๔๖๖ จุลสักขาจได้ ๑๒๘๓ ตั๋วปี๋เล้า เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ วัน ๗ ต๋งกับวันธี่ ๑๖ ภิสสภาคม ภ.ส. ๒๔๖๖ และสมณะสัทธามูลละสัทธาตังสองกีณา ได้ปากั๋นมาเริ่มส้างวิหารมนดกหลังนี้และหมาย (มี) ครูบาสีวิไจยวัดบ้านปาง อำเภอเมืองลี้ และอุเจ้าสิทธวังอันได้เป๋นเจ้าอาวาสอยู่ตี้นี่..."

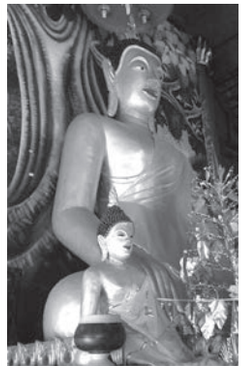
อนึ่ง เกี่ยวกับปีศักราชนั้น เห็นได้ว่ามักพบปัญหาในจารึกหลายแห่งที่เขียนพุทธศักราชไม่ตรงกับจุลศักราช หากเป็นจุลศักราช ๑๒๘๓ ตามกฎเกณฑ์การแปลงให้เป็นพุทธศักราช จะต้องนำเอา ๑๑๘๑ ไปบวก ย่อมได้พุทธศักราช ๒๔๖๔ ไม่ใช่ ๒๔๖๖ เรื่องนี้

ภาพซ้าย **คำแหน่งวิหารพระยืน** ***ภาพขวา*** **พระเจดีย์ ผังวางเหลื่อมซ้อนระหว่างวิหารหลวง-ศาลาบาตร**

ภาพซ้าย **พระอัฏฐารส (ศากยมุนีคีรีอักโข)** ***ภาพขวา*** **พระชินสีห์อักโขชัยคีรีในวิหาร**

พระพุทธไสยาสน์ พุทธศิลป์สมัยล้านนา ตั้งอยู่ในพระวิหารพระนอนแยกมาอีกฝั่งถนน

อาคารประดิษฐานวิหารพระนอน สร้างด้วยผังรูปตัว T มีมุขยื่นตอนหน้าและปีก ๒ ข้าง

สามารถอธิบายได้ว่าการใช้พุทธศักราชถือเป็นของใหม่ในวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยรับอิทธิพลมาจากสยามเมื่อครั้งที่ต้องอธิกรณ์ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ดังนั้นหากยึดจุลศักราช ๑๒๘๓ ตามที่ปรากฏในจารึก ปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวิหารพระยืนย่อมตรงกับปี ๒๔๖๔

นอกจากครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว แผ่นจารึกยังอ้างถึงนามผู้ร่วมก่อสร้างวิหารพระยืนอีกจำนวนมาก ได้แก่ พระสิทธิวัง เจ้าอาวาส, ครูบาสุภัน (สุพรรณ) พระครูธมฺมปัญญา, ครูบาธมฺมลังกา, ครูบาสุริยา, ครูบาก๋าวิตา, ครูบาโปธิ รวมถึงครูบาทุกวัดและญาติโยมในแจ้ห่มเหนือ, ชุนแจ้ห่ม, แจ้ห่มใต้ คุณหลวงจลุน, พ่อเลี้ยงต๋งเบ็ก, พ่อเลี้ยงจิ๋นซาง ฯลฯ เห็นได้ว่าจะมีบทบาทของคนทุกชนชั้นทุกภาคส่วนเข้ามาช่วยเหลือกัน

หนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวว่าระหว่างปี ๒๔๖๕ - ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ลงมาจากพะเยา สร้างพระธาตุดอยเต่าคำ พระธาตุดงนั่ง จากนั้น **“สร้างวิหารวัดอุโบ เสี้ยงเงิน ๔,๕๐๐ รูเปีย”**

วิหารพระยืนเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูนทรงจัตุรมุข หลังคาด้านบนสุดเป็นหน้าจั่ว ชั้นต่อมาเป็นหลังคาทรงปั้นหยาที่แยกออกจากหลังคาจั่วชั้นบน ดังที่จารึกเรียกว่า “มนดก” (หรือ “มณฑป” แต่แตกต่างจากความหมายของคำว่า “มณฑป” ของทางภาคกลาง ซึ่งจะต้องมีเครื่องยอดหลังคาซับซ้อนลดชั้นมากกว่านี้) ทั้ง ๔ ด้านของอาคารประกอบด้วยซุ้มประตูหน้ามุขที่มีหลังคาหน้าจั่วซ้อนผืนหลังคาเป็น ๒ ตับที่มีลักษณะคล้ายวิหารทั่วไป

โครงสร้างของอาคาร ภายในเป็นเสาก่ออิฐ ๖ ต้น ด้านหน้ามี ๑ ห้อง ด้านข้างมี ๒ ห้องไว้รองรับน้ำหนักหลังคาชุดบน โดยชุดเสาห้องที่สองมีการก่อเสาและซุ้มประตูโขงที่เชื่อมกับหลังองค์พระพุทธรูปยืนอีกด้วย ขณะที่หลังคาชุดล่างที่เป็นปั้นหยา รองรับด้วยเสา ๘ ต้น ด้านหน้ามี ๑ ห้อง และด้านข้าง ๓ ห้อง หลังคาของหน้ามุขก็เป็นการยื่นหลังคาออกมาแล้วมีเสา ๑ คู่รองรับ

การตกแต่งภายใน ตีฝ้าเพดานบริเวณโครงสร้างหลังคาชุดบน แต่หลังคาชุดปั้นหยาไม่ได้ตีฝ้าปิด ทำให้เห็นระแนงไม้และด้านในของกระเบื้อง ฝ้าเพดานเป็นไม้ทาสีแดงชาด และประดับด้วยไม้แกะสลักเป็นสัตว์ ๕ ชนิด ได้แก่ วัว, หนู, นาค, เสือ, สุนัข น่าจะเป็นปีนักษัตร วางสลับกับสัตว์หิมพานต์อีก ๓ รูป คือ ครุฑ ช้างสามเศียร และสิงห์

ฝาผนังด้านทิศใต้ข้างประตูทางเข้า เป็นผนังเพียงด้านเดียวที่ยังหลงเหลือภาพจิตรกรรมฝีมือช่างพื้นเมือง ใช้สีสันสดใส เสนอภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน มีตัวอักษรธัมม์ล้านนา อ่านได้ว่า “ถงอยา” (ถุงยา?)

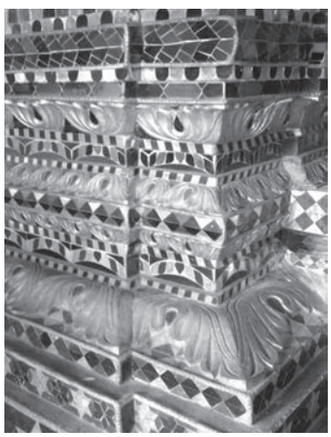
ลักษณะของประตูหน้าต่าง ใช้บานพับแทนการทำประตูหน้าต่างแบบเดิม ไม่เพียงเท่านั้นประตูยังเป็นบานเฟี้ยมปิดหน้าถังแบบสถาปัตยกรรมจีน บริเวณซุ้มประตูโขงที่ประดิษฐานพระพุทธรูปฝั่งขวาของ

ภาพซ้าย **รูปปั้นเสือประดับทางขึ้นวิหารพระยืน** *ภาพขวา* **หน้าบันรูปหอรมานสู้กันมีวัวคอนบน**

พระยืนเขียนเป็นตัวอักษรล้านนาว่า “จุฬสักกราชได้ ๑๒๘๕” ซุ้มประตูโขงพระพุทธรูปด้านหลังพระยืนเขียนเป็นตัวอักษรไทยว่า “ทำเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕” (ซึ่งอันที่จริงเมื่อนำ ๑๑๘๑ ไปบวก จ.ศ. ๑๒๘๕ จะได้ พ.ศ. ๒๔๖๖) ย่อมแสดงว่าวิหารหลังนี้ใช้เวลาก่อสร้างนานหลายปีระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๖๖

การตกแต่งภายนอก หน้าบันของจั่วซุ้มประตูทิศตะวันออก ประดับด้วยไม้แกะสลักปิดทองระบายสี รูปหอรมาน (หนุมาน) หรือพญาวานรหลายตัวสู้รบกัน พร้อมทั้งมีรูปปีนักษัตรตอนบนเป็นรูปวัว มีรูปแพะและรูปม้าที่ปีกนกสองข้าง สันนิษฐานว่าน่าจะสัมพันธ์กับปีเกิดของผู้ร่วมสร้างคนอื่นๆ ขณะที่หน้าบันของจั่วซุ้มประตูทิศใต้เป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ สัญลักษณ์สำคัญอันเป็นตัวแทนของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างเด่นชัดก็คือ รูปปั้นเสือ ๑ คู่ ตั้งอยู่บริเวณราวบันไดที่ระเบียงประตูทิศตะวันตกของวิหารพระยืน ขณะที่ราวระเบียงประตูทิศที่เหลือทั้งสามเป็นรูปปั้นนาคคู่

ภาพซ้าย **แท่นแก้วตกแต่งลายใบอะคันธัส กระจกวงโค้ง**
ภาพขวา **ค้ำยันหลังคารูปหอรมานหาวเป็นคาวเป็นเดือน**

ส่วนซุ้มประตู-หน้าต่างมีการตกแต่งให้มีรูปแบบผสมผสานกับศิลปะตะวันตก นั่นคือ ปูนปั้นวงโค้งแบบอาร์ก (Arc) ในสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก หรือแบบโคโลเนียล นอกจากนั้นยังมีการประดับรูปเทวดาปูนปั้น ยืนขนาบประตูด้านทิศใต้

พระวิหารหลวง หรืออุโบสถพระชินสีห์อักโขชัยคีรี ประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ทำด้วยปูนปั้นปิดทองระบายสี พร้อมพระพุทธรูปองค์เล็กกระหนาบข้างพระประธานอีกสององค์ บนฐานแท่นแก้วปูนปั้นประดับกระจกสี ตกแต่งลวดลายรูปใบไม้คล้ายใบอะคันธัสแบบตะวันตกคว่ำ-หงายล้อกันเป็นริ้วๆ ถือเป็นแท่นแก้วที่มีรูปแบบเฉพาะของสกุลช่างลำปางตอนเหนือ ดังจะพบได้อีกแห่งคือที่วัดผ้าขาว อำเภอแจ้ห่มเช่นกัน

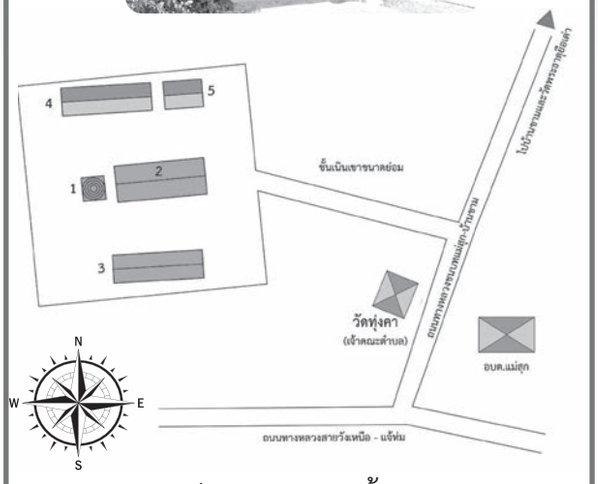
ตามจารึกที่เขียนไว้เหนือประตูทางเข้า ระบุว่าอุโบสถสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ – ๒๔๗๖ บูรณะ พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๓๙ สะท้อนให้เห็นว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารพระยืนระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๖๖ แล้ว ได้มีการหวนกลับมาที่วัดอักโขชัยคีรีอีกหลายครั้ง

ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน ขนาด ๕ ห้อง มีบันไดทางขึ้นหลักตอนกลาง ด้านหน้าแต่งเป็นซุ้มที่ยอดซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย มีจุดเด่นอยู่ที่การประดับกรอบเสาประตูด้วยกระจกจีนชิ้นเล็กๆ ตัดเป็นรูปทรงเรขาคณิตนำมาประกอบกัน คันทวยที่รองรับชั้นหลังคาภายนอกทำเป็นรูปหอรมาน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังปรากฏอยู่ที่บันไดนาค ศาลาบาตร ต่อมามีการบูรณะใหม่ บางช่วงถูกตัดเป็นวิหารชมเงา

วัดทุ่งตึง (พระธาตุเขาสร้อย)

1 พระธาตุเขาสร้อย
2 พระวิหาร
3 ศาลาบาตร
4 ศาลาอเนกประสงค์
5 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระครูสุปุญญเขต รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๙-๐๙๐๘๑๗๔

สัมภาษณ์ พระครูศีลสารวิสิฐ (วิสุทธิ์ วิสุทฺสีโล) เจ้าอาวาสวัดทุ่งคาและเจ้าคณะตำบลแม่สุก

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔๘ บ้านศรีบุญเรืองใต้ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

การเดินทางมาจากเส้นทางแจ้ห่ม-วังเหนือ เลี้ยวซ้ายเข้าตำบลแม่สุก สู่ถนนสายทางหลวงชนบท แม่สุก-บ้านขาม ประมาณ ๕ กิโลเมตร เลยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก ซึ่งอยู่ทางขวามือขึ้นมาจนถึงหมู่ที่ ๑๑ บ้านศรีบุญเรืองใต้ วัดทุ่งตึงอยู่ด้านซ้ายมือ

พระธาตุเขาสร้อย ตั้งอยู่ในกำแพงแก้วล้อมรอบ ด้านหลังพระวิหาร กำลังสร้างใหม่หลังใหญ่ (เก็บข้อมูลปี ๒๕๕๘)

ทิศตะวันตกอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสอย ทิศตะวันออกติดทุ่งนา ทิศใต้ติดพื้นที่สาธารณประโยชน์ ทิศเหนือติดลำเหมือง ที่ดินมี ๒ แปลง แปลงแรกมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๒๗ ตารางวา คือบริเวณที่ตั้งวัดทุ่งตึง และอีกแปลงหนึ่งอยู่ห้างออกไปประมาณ ๑๐๐ เมตร มีเนื้อที่ ๑๘ ไร่ ๓ งาน ๓๘ ตารางวา เป็นที่ธรณีสงฆ์

พิกัด ๑๘.๘๑๖๒๗๖, ๙๙.๕๗๖๔๔๑

ความสำคัญของของวัด

ไม่มีหลักฐานการสร้างวัดชัดเจน ปรากฏเพียงนามเจ้าอาวาสรูปแรกคือครูบาอภิชัย มาสร้างวิหารปี ๒๔๔๘ ตั้งชื่อวัดว่า “วัดทุ่งตึง” ตามลักษณะของพันธุ์ไม้คือไม้ตึง

ส่วนชื่อของพระธาตุเขาสร้อยนั้น ปรากฏอยู่ในแผ่นจารึกที่ทำด้วยปูน ปักอยู่บริเวณโคนฐานพระธาตุเจดีย์ในวัดทุ่งตึง จารึกโดยครูบากัญจนะเมื่อปี ๒๔๗๑ ความเป็นมาของ “เขาสร้อย” นั้นปรากฏคู่กับ “พระธาตุยือเต่า” ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกันใน “ตำนานพระมหาชินธาตุเจ้ายือเต่า” ความย่อดังนี้

ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ตามบ้านเมืองน้อยใหญ่ จนมาถึง “เขาสร้อย” ทรงพาพระอรหันต์ทั้งหลายไปยังดอยลูกหนึ่งอันอยู่ฝั่งทิศตะวันออกของน้ำห้วยสอยไกลบ้านคา (หมายถึงบ้านทุ่งคา) ย่างมาถึงตีนดอยนั้น ๑,๖๕๐ วา ไกลจากบ้านตึง (หมายถึงวัดทุ่งตึง ที่ตั้งพระธาตุเขาสร้อย) มาถึงตีนดอยนั้น ๗๕๐ วา จากตีน

ดอยไปจนถึงจอมคีรีดอยนั้น ๗๐ วา จากตีนดอยไปหาน้ำห้วยสอย ๕๗๐ วา ในดอยอันนั้นมีถ้ำอันกว้างและงามนักมีลักษณะดังเต่า จากนั้นพระองค์จึงตรัสกับพระอานนท์ว่า นับแต่นี้สืบไปเบื้องหน้าจะมีลูกศิษย์พระตถาคตนำเอาบรมสารีริกธาตุของพระองค์มาประดิษฐานไว้ ณ ดอยลูกนี้ แล้วจะมีมหาบุรุษพร้อมทั้งอุบาสก อุบาสิกา ช่วยก่อสร้างแล้วพระธาตุก็จักร้างไป เมื่อใดก็ตามที่ศาสนาของพระตถาคตล่วงไปไกล ๓,๐๐๐ พรรษา เมื่อนั้นก็จะมีอุบาสก อุบาสิกา ปุโรหิต และนักปราชญ์ ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจักพากันมาบูรณะพระธาตุยังดอยลูกนี้ให้สวยงามขึ้นกว่าเก่า

จากการสัมภาษณ์ พระครูศีลสารวิสิฐ (วิสุทธิ์ วิสุทฺสีโล) เจ้าอาวาสวัดทุ่งคาและเป็นเจ้าคณะตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง อธิบายว่าวัดทุ่งตึง ตั้งอยู่ที่บ้านศรีบุญเรือง แต่เดิมวัดทุ่งตึงเคยอยู่ที่ลุ่มข้างล่าง บริเวณที่มีป่าไม้ตึง ส่วนพระธาตุเขาสร้อย ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุตามตำนานพุทธจารีต หรือตามบัตรถานั้น แยกขึ้นมาอยู่บนดอย ชาวบ้านเรียก “ม่อนเขาสร้อย” แต่ต่อมาประมาณปี ๒๕๒๐ น้ำแม่สอยกัดเซาะตลิ่งนานวันเข้าเกิดน้ำท่วมใหญ่ทำให้วัดเสียหาย จึงจำเป็นต้องย้ายขึ้นมาอยู่อีกแปลงหนึ่งซึ่งเป็นที่ธรณีสงฆ์ ที่เดียวกันกับบริเวณที่ตั้งของพระธาตุเขาสร้อย เรียกรวมกันว่า วัดทุ่งตึง ทำให้คนทั่วไปแทบไม่ค่อยมีใครรู้จักคำว่า“พระธาตุเขาสร้อย” เท่าใดนัก

ส่วนวิหารวัดทุ่งตึงหลังปัจจุบันก็เคยมีมาก่อน แต่ไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ปัจจุบันได้รื้อหลังเก่าออกและกำลังสร้างหลังใหม่ทับที่เดิม นอกจากนี้ภายในวัดทุ่งตึงยังมีศาลาบาตร กุฏิฉลุไม้ ๑ หลัง และมีอาคารคล้ายศาลาอเนกประสงค์อีก ๑ หลัง

เจ้าคณะตำบลแม่สุกเล่าว่าเดิมครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจที่จะไปบูรณะ “พระธาตุยือเต่า” ที่อยู่ไม่ไกลจาก “พระธาตุเขาสร้อย” ด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจากช่วงนั้น “ครูบายาสลี ธรรมสร” กำลังเป็นเจ้าอาวาสวัดทุ่งคา ซึ่งทำหน้าที่ดูแลพระธาตุยือเต่าอยู่แล้ว ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้ไปบูรณะพระธาตุยือเต่าด้วยตนเอง บูรณะแต่พระธาตุเขาสร้อย และมอบหมายให้ “ตุ๊น้อง” คือครูบายาสลี ซึ่งเกิดปีเถาะอายุน้อยกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑ ปี ดำเนินการบูรณะพระธาตุยือเต่าแทนตั้งแต่ปี ๒๔๖๔ ปีล้วงเป้า ตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓ ยุคนั้นเริ่มมีการก่อสร้างสะพานรัษฎาภิเษกแล้ว เริ่มมีความนิยมในการใช้คอนกรีตอย่างแพร่หลายแล้ว ทุกวันนี้มีประเพณีรำลึกถึงครูบายาสลี ซึ่งมรณภาพปี ๒๔๙๖ เมื่ออายุ ๗๔ ปี ๕๓ พรรษา ในงานสรงน้ำพระธาตุยือเต่าจัดในเดือน ๕ เป็ง

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เงินค่าก่อสร้างพระธาตุเขาสร้อย รวมทั้งค่าทำทานยอดฉัตรทั้งสิ้นจำนวน ๑,๓๐๙ บาท**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุเขาสร้อยองค์ปัจจุบันที่เห็น เป็นพระเจดีย์รูปแบบเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างไว้ เป็นเจดีย์ทรงกลมล้านนา องค์ระฆังค่อนข้างลาดมีมาลัยเถา ๓ ชั้น ตั้งอยู่บนฐานกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานย่อเก็จ และมีฐานเขียงตอนล่าง ส่วนฐานเจดีย์ตั้งแต่ฐานเขียงจนถึงฐานกลมทาสีขาว ตั้งแต่ชั้นมาลัยเถาขึ้นไปทาด้วยสีทอง ในส่วนขององค์ระฆังและองค์บัลลังก์เริ่มชำรุดสีถลอกร่อน มีวัชพืชขึ้นชอนไช เหนือบัลลังก์เป็นเสาหานที่มีคันฉัตร ถัดขึ้นไปเป็นปล้องไฉนและปลียอด บนสุดมีก้านฉัตร ๕ ชั้น

พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่ภายในรั้วกำแพงแก้วขนาดเตี้ยล้อมรอบ ทิศตะวันออกปักแผ่นจารึกปูนไว้ที่โคน

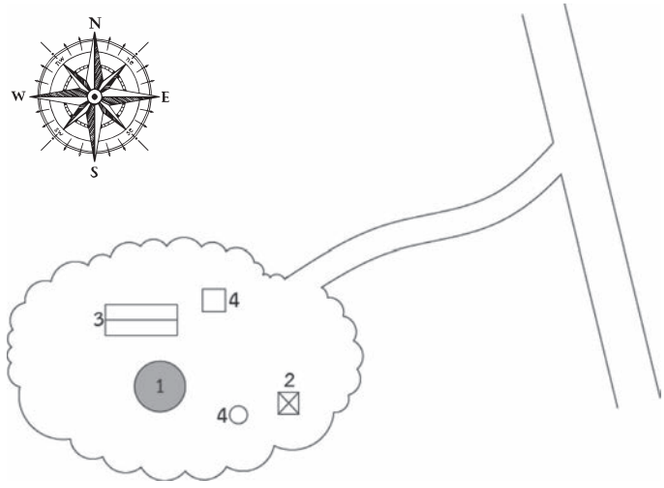
มีศาลาบาตรอยู่หลังหนึ่ง เดิมเคยเป็นไม้ลักษณะคล้ายกับศาลาบาตรตามวัดที่สร้างด้วยครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายแห่ง

ที่วัดทุ่งตึง มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุเขาสร้อยเพื่อรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยในเดือน ๘ เป็ง และแทบทุกปีจะมีการทาสีให้องค์พระธาตุใหม่

จารึกแผ่นปูนติดอยู่ที่ฐานเจดีย์ ระบุนามพระธาตุเขาสร้อย

วัดพระธาตุผาข้าง

1 พระธาตุ
2 หอเสื้อพระธาตุ
3 ศาลา
4 ถังเก็บน้ำ

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๘ บ้านใหม่สามัคคี หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

พระธาตุผาข้าง หรือผาขวาง ตั้งอยู่บนดอยขนาดย่อมที่วางตัวขวางดอยลูกอื่นๆ เป็นวัดร้างไม่มีพระภิกษุจำพรรษา อยู่ในความดูแลของวัดห้วยแหน หรือวัดบ้านใหม่สามัคคี มีเนื้อที่ ๑๒ ไร่ (แต่บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ)

การเดินทาง มาจากเส้นทางแจ้ห่ม - วังเหนือ เลี้ยวซ้ายเข้าทางตำบลแม่สุก จากนั้นเลี้ยวซ้ายอีกครั้งเข้าทางหมู่บ้านห้วยแหนหรือบ้านใหม่สามัคคี ลัดเลาะทุ่งนาป่าละเมาะ กระทั่งถึงผาข้าง จอดรถด้านล่างไม่มีขั้นบันได แต่เดินเท้าขึ้นเขาที่ค่อนข้างลาดไม่ชันมากนัก

ไม่พบพิกัด

ถือเป็นปูชนียสถาน หรือที่ธรณีสงฆ์ของวัดห้วยแหน ไม่มีภิกษุจำพรรษา

ความสำคัญของวัด

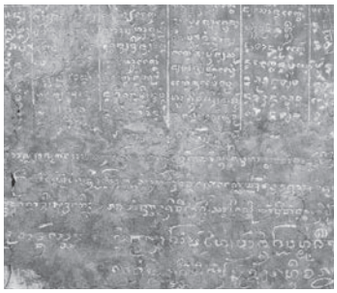
เจ้าอาวาสวัดห้วยแหน และหนานปลื้ม สูตรเลข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลแม่สุก เล่าว่าได้ยินคนเฒ่าคนแก่เล่าสืบต่อกันมาหลายร้อยปี ว่าผาข้างแห่งนี้เป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับ ในกาละที่พระพุทธองค์ได้เสวยอดีตชาติพระชาติหนึ่งเป็นนกกระทา และได้มาเสียชีวิต ณ บริเวณนี้ คนสมัยก่อนจึงเอาก้อนหินมากองสุมไว้ เป็นสัญลักษณ์ของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คล้ายหมุดหมาย

จากเอกสารคร่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางออกจากพะเยาไปยังเขตแจ้ห่ม บูรณะพระธาตุดอยเต่าคำ รวมเงินบูรณะวิหารวัดสบลี ทั้งสองแห่งปัจจุบันอยู่อำเภอเมืองปาน จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้

*“รอมธาตุพระ แม่คืด**ดอยขวาง** เขตขงลำพาง สิบเอ็ดแถบถ้วน”*

สะท้อนให้เห็นว่า ผาแห่งนี้มีชื่อเรียกสองชื่อ ชื่อแรกคือ “ผาขวาง” หรือ “ดอยขวาง” เหตุที่เรียกเช่นนี้เนื่องจากเป็นดอยที่มีสัณฐานรูปทรงพาดขวางอยู่หว่างกลางระหว่างม่อนสองม่อน คือม่อนบ่อไร่กับม่อนโตน ระหว่างสองม่อนนี้โดยทั่วไปจะมีหินวางเรียงตามแนวเดียวกันมาโดยตลอด แต่แล้วมาถึงดอยลูกนี้หินกลับวางขวางผิดกับลูกอื่น จึงเรียก “ผาขวาง” แต่ในขณะเดียวกันก็มีการเรียกว่า “ผาข้าง” อันหมายถึง “กว้าง” เพราะเป็นดอยที่แผ่ออกไปแนวกว้างขวางนั่นเอง

จารึกบนแผ่นปูนปักอยู่โคนฐาน "พระมหาธาตุผาขว้าง" ตอนล่างชำรุดสึกกร่อน

ต่อมาพระธาตุอยู่ในสภาพวัดร้างเป็นเวลานานหลายสิบปี ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของวัดห้วยแหน

สำหรับความเป็นมาของวัดห้วยแหน (บ้านใหม่สามัคคี) นั้น วัดเดิมตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำสอย ตอนแรกเป็นทุ่งนา เรียกว่าทุ่งกู้ มีทุ่งล้อมวัด วัดหลังแรกมีขนาดใหญ่มาก เคยอยู่ข้างล่างมาก่อน สร้างติดกับลำห้วยที่มีต้นไม้ใหญ่คือต้นไม้แหน จึงชื่อว่า บ้านห้วยแหน สร้างราวปี ๒๔๒๓ โดยหลวงพ่อทึ้งเป็นผู้นำก่อสร้าง มีชาวบ้านอยู่ประมาณ ๔๐ กว่าหลังวิหารหลังแรกมุงด้วยใบตองตึง ที่ตรงนี้ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะขึ้นผาขว้าง ได้แวะมาพักสั่งการวางแผน

ต่อมาปี ๒๕๑๗ เกิดน้ำท่วมใหญ่ในฤดูฝน การคมนาคมไม่สะดวก พระอธิการเป็ง เทพวโส เจ้าอาวาสวัดห้วยแหนจึงได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและตั้งหมู่บ้านทางฝั่งตะวันออกไกลจากเดิม ๑ กิโลเมตร ติดกับทางหลวงชนบทสายแม่สุก-บ้านขาม และเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านใหม่สามัคคี โดยเริ่มย้ายตั้งแต่ปี ๒๕๐๖-๒๕๑๘ แต่อยู่ในความปกครองของบ้านแม่สุก หมู่ที่ ๑ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้แยกหมู่บ้านออกจากบ้านแม่สุก เป็นหมู่ที่ ๖ บ้านใหม่สามัคคี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยจาริกมาตามบัตรถา จึงได้สร้างพระธาตุผาขว้างด้วยการรวบรวมกองหินเหล่านั้นบรรจุไว้ภายใน เมื่อปี ๒๔๗๑ (นับแบบปัจจุบันคือปี ๒๔๗๒) เดือนมีนาคม ตรงกับเดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ วันศุกร์เวลาเช้า มีหลักฐานอ้างอิงจากแผ่นปูนจารึกตัวอักษรธัมม์ล้านนา ตั้งอยู่หน้าพระธาตุด้านทิศตะวันออก ด้านล่างชำรุดคล้ายถูกสกัดออก เนื้อความโดยย่อที่อ่านและปริวรรตโดย อาจารย์ภูเดช แสนสา ว่า

“พระมหาเถรสีวิไชยาชนะเป็นประธานสร้างพระมหาธาตุผ้าขว้าง และมีครูบากัญชนะ (กัญจนภาพ) ผู้ติดตามเป็นสล่าดูแลควบคุมการก่อสร้าง ใช้เงินส่วนหนึ่ง ๑๑ รูเปีย ใช้เวลาก่อได้ ๑๙ วัน จึงถวายทานในเดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ วันอังคาร”

วิทยานิพนธ์ของโสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุจำนวนเงินทั้งสิ้น **ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุผาขว้างรวมทั้งถวายทานยอดฉัตร ๑,๓๖๓ บาท**

หลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างเสร็จได้มอบหมายให้ “ครูบาสุริยา สุริโย” เป็นเจ้าอาวาส ตรงกับสมัยที่เจ้าอาวาสวัดห้วยแหนมีชื่อว่า “พระธมฺมลงฺกาโร” แต่หลังจากนั้นไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าอาวาสรูปถัดๆ มา

มองจากทิศใต้ พระมหาธาตุผาขว้างตั้งอยู่ในกำแพงแก้ว มีศาลาอยู่ทิศตะวันออก

ภาพซ้าย บ่อน้ำทิพย์ทรงกลม *ภาพขวา* บ่อหมักปูนทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยอิฐ

พระธาตุผาขว้าง เป็นเจดีย์ทรงกลมล้านนา สร้างตามรูปแบบมาตรฐานของพระธาตุหริภุญไชยทุกประการ กล่าวคือองค์ระฆังกลม ตั้งอยู่บนฐานมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น วางบนฐานยกเก็จ และมีฐานเขียงชั้นล่างสุด ถือว่าเป็นเจดีย์ที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ ก่ออิฐฉาบปูนทาสีขาว องค์บัลลังก์ติดกระจกสีตัดเป็นชิ้นเล็กๆ รูปทรงเรขาคณิต มีทั้งสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน สี่เหลี่ยมผืนผ้า สามเหลี่ยม เหนือเสาหานเป็นปล้องไฉน ปลียอด และก้านฉัตรมียอด ๕ ชั้น ทำด้วยทองเหลือง จวบปัจจุบันยังไม่เคยมีการบูรณะใหม่เลย นอกจากเอาสีขาวทาทับเพียงครั้งเดียวราวปี ๒๕๔๖

พระธาตุผาขว้างตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วขนาดเล็ก ทำด้วยอิฐฉาบปูน มีช่องประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกด้านเดียวเป็นช่องเล็กๆ เมื่อก่อนผู้หญิงเข้าไม่ได้

มีบ่อน้ำทิพย์ทรงกลม และมีบ่อหมักปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านทิศตะวันออกของพระธาตุผาขว้าง มีการสร้างศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสีที่สร้างขึ้นมาใหม่

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สถาปนาประเพณีสรงน้ำธาตุในเดือนหกเป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ประมาณ มีนาคม) ทุกวันนี้จะตั้งขบวนเริ่มต้นที่วัดห้วยแหน แห่สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้มาจากวัดแห่งหนึ่ง อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ขึ้นไปบนพระธาตุ โดยช่วงเช้ามีพิธีถวายเครื่องไทยทาน สวดเบิก ๕ วาร เวนทาน ถวายน้ำอบน้ำส้มป่อย จุดบอกไฟถวายเทวดา พระอินทร์ พระพรหม

พระมหาธาตุผาขว้าง เจดีย์ทรงกลมล้านนาขนาดค่อนข้างใหญ่ ยังไม่มีการบูรณะ

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปสร้างใหม่ในศาลาขนาดเล็กด้านทิศตะวันออกของพระธาตุผาขว้าง** ***ภาพขวา*** **นาคทันต์ของศาลา**

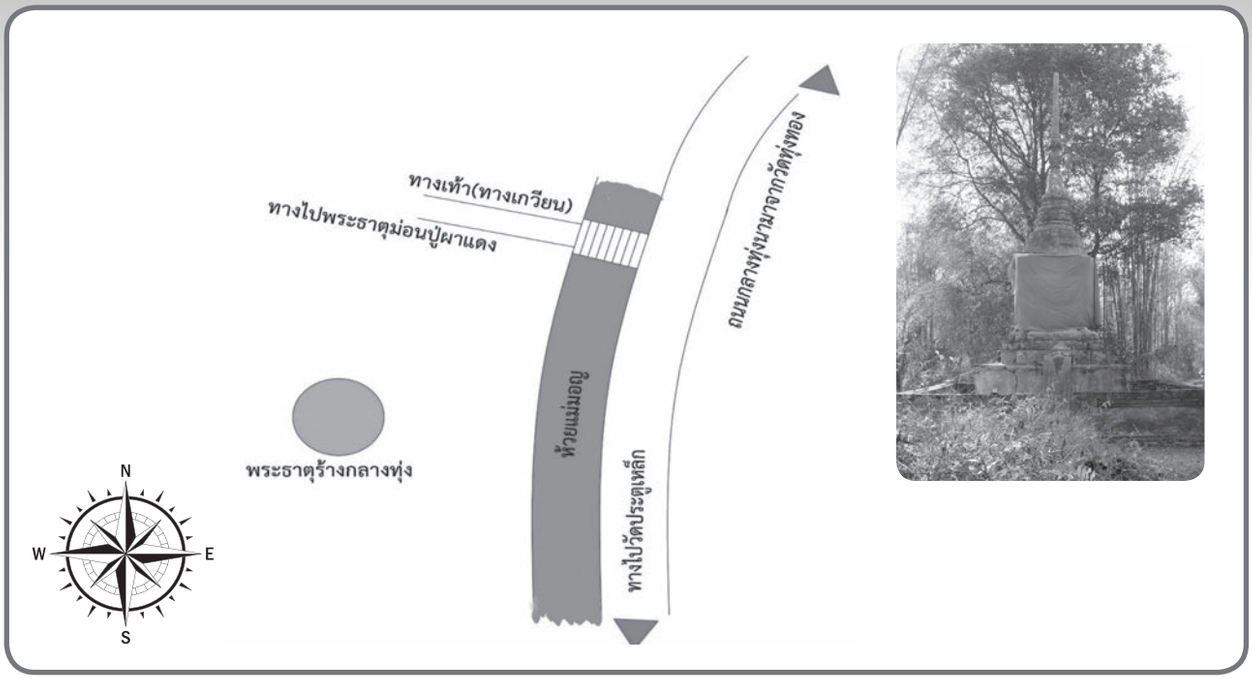

ภาพซ้าย **รายละเอียดการติดกระจกสีในส่วนของบัลลังก์**
ภาพขวา **ส่วนยอดฉัตรทองเหลือง ๕ ชั้น**

ภาพซ้าย **สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยที่นำขึ้นไปแห่งานสรงน้ำพระธาตุผาขว้าง** ***ภาพขวา*** **เจ้าอาวาสวัดห้วยแหน**

วัดพระธาตุห้วยตอง (ต้นทอง)

สถานที่ตั้ง

เดิมอยู่ในความดูแลของวัดทุ่งทอง บ้านทุ่งทอง หมู่ที่ ๖ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง โดยมีพระอธิการสมชาย ปุณฺณสิริ เป็นเจ้าอาวาส แต่ต่อมาได้แยกมาอยู่บ้านห้วยตอง หมู่ที่ ๗ เป็นพระธาตุร้างอยู่กลางทุ่งนาที่มีป่าโปร่งปกคลุม ชาวบ้านเรียกกันว่า “พระธาตุห้วยตอง”

ไม่พบพิกัด

ความสำคัญของวัด

จากตำนานพระธาตุยือเต่า ได้กล่าวถึงเส้นทางพุทธจาริกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในคราวที่เสด็จมาโปรดสัตว์โลกย่านวิเชตนครแจ้ห่มนี้ว่า ได้นำพระเกศาธาตุไปประดิษฐานตามจุดต่าง ๆ ที่ในอนาคตจะเป็นที่ตั้งของพระธาตุดังนี้ พระธาตุจอมก้อย พระธาตุดวงตา (วงตา) พระธาตุดอยเต่าคำ พระธาตุศรีหลวงแจ้ซ้อน พระธาตุภูซาง (ดอยซาง) พระธาตุดงนั่ง จากนั้นได้เทศนาสั่งสอนยักขเสนาให้ถือศีล เขี้ยวยักษ์และขนยักษ์ได้ร่วงหล่น ณ บริเวณม่อนปู่ยักษ์ พระพุทธองค์ได้เสด็จลงมาที่ **“บ้านต้มตอง”** (ต้นทอง) แล้วไปประทับรอยพระบาทบนผ้าขาว (วัดผ้าขาว) จากนั้นไปบ้านนาคโก (วัดผาแดงหลวง)

คำว่า“บ้านต้มตอง”ที่เขียนเป็นภาษาพื้นเมืองนี้หมายถึงบ้านต้นทอง สอดคล้องกับหนังสือคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้กล่าวถึงการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาแถบแจ้ห่มหลังจากที่บูรณะพระนอนวัดดอยเต่าคำแล้วได้มาที่

*“**วัดต้นทอง** ๔๐ บอกซัด เป็นส่วนสร้างปุญญา”*

และหลังจากนั้นได้ไปที่บูรณะพระธาตุดงนั่งต่อ

ข้อความดังกล่าวมีการระบุจำนวนเงินที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้สร้างพระธาตุแห่งนี้ว่าหมดไป ๔๐ รูเปีย

จากวิทยานิพนธ์ของโสภา ชานะมูล ระบุว่า **“ก่อธาตุดินดอยตอง รวมทั้งถวายทานฉลองพระธาตุใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๕๐๘ บาท ๖๙ สตางค์”** คำว่า “ธาตุดินดอยตอง” คำนี้สันนิษฐานว่าหมายถึง “พระธาตุต้นทอง” หรือ “พระธาตุห้วยตอง” เนื่องจากเป็นรายการที่ระบุในกลุ่มวัดที่ยังอยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่ม

ในขณะที่แผ่นปูนจารึกที่ติดอยู่โคนฐานพระธาตุได้ระบุปีศักราช ๒๔๗๑ ว่า “มหาเถรสีวิไชยาชนะมาสร้างพระธาตุวัดนี้” น่าเสียดายที่บริเวณตรงช่วงกล่าว

ภาพซ้าย **แผ่นจารึกที่ฐานเจดีย์ร้าว** ***ภาพขวา*** **กระจกจีนองค์ระฆังหลุดร่วง**

ภาพซ้าย **ฉัตรทองเหลืองที่เสาหาน (คอระฆัง)** ***ภาพขวา*** **ยอดก้านฉัตรหักงอพับลู่ลงมาขนานปล้องไฉน**

ถึงชื่อวัด ตัวอักขระเกิดลบเลือนเพราะมีรอยเทียนหยดหนาทับอยู่ ทำให้ไม่อาจทราบนามดั้งเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกพระธาตุแห่งนี้

อย่างไรก็ดี จารึกได้ระบุชื่อที่ตั้งพระธาตุว่า อยู่ที่บ้านต้นทอง หมู่ที่ ๖

จารึกกล่าวต่อไปว่า มีครูบากัญจนะเป็นสล่าก่อสร้างเริ่มลงมือในเดือน๖แรม๙ค่ำเวลาบ่าย๔โมง พร้อมรายชื่อผู้ร่วมก่อสร้างจำนวนมาก อาทิ เณรคำ เณรปะ เณรเสาร์ เณรแสน เณรยาวิชัย เด็กคำอ้าย ฯลฯ

นายคำน้อย สามารถ ชาวบ้านละแวกนั้นเล่าว่า บริเวณที่ตั้งพระธาตุต้นทองนี้ เป็นจุดที่น้ำแม่มอญกับแม่สอยมาบรรจบกัน เคยมีหมู่บ้านก่อนจะร้างไป วัดร้างต้นทองแห่งนี้ ไม่มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุนานมาหลายปีแล้ว เพราะตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างวัดประตูเหล็ก กับวัดถ้ำทอง ซึ่งทั้งสองแห่งนี้ต่างมีศรัทธาประจำหมู่บ้านดูแล วัดถ้ำทองตั้งอยู่ที่ตีนดอยม่อนปู่ผาแดง มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุเดือน ๘ เป็ง ทางขึ้นดอยปู่ผาแดงก็เคยมีซากวิหารแห่งหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างไว้ โดยเล่ากันต่อๆ มาว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แบกอิฐเผาก้อนโต (ดินกี่) ด้วยตัวเอง ๒ ก้อนใหญ่จากข้างล่างขึ้นไปข้างบนด้วยมือท่านเอง

ต่อมาทางพระอาจารย์ไพบูลย์ สุมงฺคโล วัดอนาลโย จังหวัดพะเยา ได้มาฟื้นม่อนปู่ผาแดงจัดสร้างเป็นวัดเฉลิมพระเกียรติ พระจอมเกล้าราชานุสรณ์ และมีการสร้างวิหารหลังใหม่ทับที่วิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว

ส่วนพระอธิการสมชาย ปุณฺณสิริ เจ้าอาวาสวัดทุ่งทอง กล่าวว่าสมัยก่อนวัดทุ่งทองเคยดูแลพระธาตุร้างห้วยตอง (เป็นชื่อที่เรียกกันในละแวกนั้น แต่ในเอกสารจารึกเขียนว่า “ต้นทอง”) สำหรับเสนาสนะภายในวัดทุ่งทองนั้น แม้เจ้าอาวาสจะบอกว่าไม่มีประวัติบันทึกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างหรือไม่ แต่ที่หน้าแหนบติดกระจกและมีรูปเสือ (และนักษัตรอื่นปนอยู่ด้วย) ระบุปีศักราช ๒๔๗๔ สันนิษฐานเบื้องต้นว่าอาจเป็นหนึ่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นกัน

พระธาตุร้างห้วยตอง หรือชื่อในจารึกคือ พระธาตุต้นทอง ตั้งอยู่กลางทุ่ง มีผู้นำจีวรไปห่ม

ภาพซ้าย **พระวิหารวัดทุ่งทอง หน้าแหนบติดกระจกสีลวดลายพันธุ์พฤกษา** *ภาพขวา* **มีจารึกระบุศักราช ๒๔๗๔**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุต้นทองที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนี้ เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบมาตรฐานพระธาตุหริภุญไชย ในที่นี้องค์ระฆังมีขนาดค่อนข้างเล็กไหล่ลาด มีร่องรอยของการใช้ตะปูตอกกระจกจีนสีต่างๆ ติดประดับทั่วทั้งองค์ระฆังและองค์บัลลังก์ที่ย่อมุม มีข้อน่าสังเกตว่าหากพระธาตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างตั้งอยู่ในสถานที่ห่างไกลผู้คนค่อนข้างทุรกันดาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักเลือกรูปแบบให้มีองค์ระฆังขนาดเล็ก ทั้งนี้เมื่อเวลาติดประดับกระจกจีนจะได้ไม่ต้องใช้จำนวนมาก เพราะเป็นวัสดุหายากในชนบท

พระเจดีย์ตั้งอยู่ภายในกำแพงแก้วขนาดเล็ก เจาะช่องประตูเข้าด้านเดียวทางทิศตะวันออก พร้อมจัดทำจารึกบนแผ่นปูนติดอยู่ที่โคนฐานเจดีย์

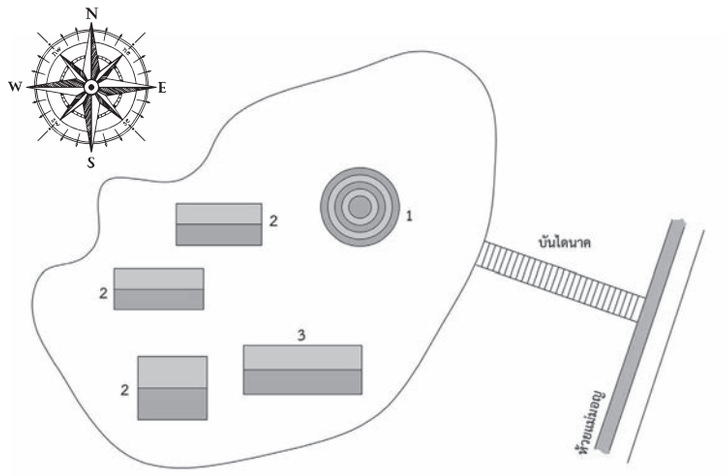
ปัจจุบันสภาพของพระธาตุต้นทองชำรุดทรุดโทรมมาก เกิดรอยร้าวหลายจุด กระจกจีนแตกร่วง พร้อมก้านฉัตรทองเหลืองตอนบนหักงอพับห้อยลงมา ยังไม่มีการบูรณะใดๆ ทั้งสิ้น แม้จะไม่มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ แต่ยังมีชาวบ้านมากราบไหว้ นำเทียนมาจุด และนำผ้าจีวรมาห่มคลุมที่ฐานพระธาตุ

หน้าแหนบวิหารวัดทุ่งทองเขียนรูปนักษัตร *ภาพบน* **รูปแพะ กระต่าย ม้า** *ภาพล่าง* **เป็นรูปเสือ**

วัดพระธาตุประตูเหล็กพนาราม

1 พระธาตุ
2 กุฏิ
3 ศาลา

เจ้าสำนักสงฆ์

(สถานปฏิบัติธรรมพระธาตุประตูเหล็กพนาราม) พระอาจหาญ อตฺตคุตฺโต
โทรศัพท์ ๐๘๒-๒๔๘๓๘๘๔

สถานที่ตั้ง

บ้านใหม่เหล่ายาว หมู่ที่ ๘ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

เข้าทางถนนต่อเขตเทศบาลตำบลวิเชตนคร บรรจบทางหลวงหมายเลข ๑๒๐ (วังเหนือ)

พิกัด ๑๘.๗๓๙๘๕๕, ๙๙.๕๕๙๖๕๘

ความสำคัญของวัด

ข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุประตูเหล็กมีไม่มากนัก พบเพียงหลักฐานจากแผ่นจารึกที่ทำด้วยปูนปักอยู่ที่โคนฐานพระธาตุ แต่ไม่สมบูรณ์ หักหายไปกว่าครึ่งหนึ่ง ระบุศักราชว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาทำการสร้างพระธาตุประตูเหล็กในปี ๒๔๗๑ เป็นปีเดียวกันกับที่มาสร้างพระธาตุหลายแห่งในเขตอำเภอแจ้ห่ม เช่น ที่พระธาตุผาขว้าง พระธาตุเขาสร้อย พระธาตุทุ่งทอง เป็นต้น

วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เงินค่าก่อสร้างพระธาตุประตูเหล็กรวมทั้งค่าทำทานยอดฉัตรทั้งสิ้นจำนวน ๑,๔๔๙ บาท**

ต่อมา พระธาตุประตูเหล็กได้กลายเป็นวัดร้าง บางครั้งมีแม่ชีมาใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม กระทั่ง พระอาจหาญ อตฺตคุตฺโต เป็นชาวบ้านใหม่เหล่ายาว ซึ่งไปทำงานอยู่เชียงราย ๓๘ ปีและบวชที่นั่น ๒ พรรษา ได้รับนิมนต์จากญาติโยมชาวบ้านใหม่เหล่ายาว ให้มาฟื้นวัดร้างใช้งบจากญาติโยมชาวเชียงรายราวปี๒๕๕๑ เนื่องจากวัดที่เชียงรายมีพระภิกษุสามเณรมาก ต้องการปลีกวิเวกอยู่อย่างสงบ

เริ่มจากมาทำความสะอาด เพราะก่อนหน้านั้นมีสภาพเป็นป่ารกชัฏ กว่าจะฟื้นวัดใช้เวลาหลายปี กระทั่งจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมพระธาตุประตูเหล็กพนาราม เมื่อปี ๒๕๕๑ ปัจจุบันยังมีสถานภาพเป็นสำนักสงฆ์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุประตูเหล็ก องค์ที่เห็นในปัจจุบันมี

บันไดนาคทางขึ้นหน้าวัด

พระธาตุประดูเหล็ก ขณะที่ชาวบ้านกำลังช่วยกันบูรณะเมื่อราวปี ๒๕๓๘-๒๕๓๙

การบูรณะใหม่ ด้วยการทาสีทองทับ แต่ยังคงรักษาทรวดทรงลักษณะดั้งเดิมไว้ทุกประการ เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างตามรูปแบบมาตรฐานของพระธาตุหริภุญไชย คือองค์ระฆังตั้งอยู่บนมาลัยเถา ๓ ชั้น ถัดมาเป็นฐานกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานย่อเก็จขนาดสูง และฐานเขียง ที่องค์บัลลังก์ย่อมุมมีการติดประดับกระจกสีตามร่องรอยของเดิม แต่ฉัตรที่นำมาเปลี่ยนใหม่นี้มีถึง ๙ ชั้น ผิดธรรมเนียมปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพราะวัดที่ท่านไปสร้างหรือบูรณะมักมีการทำฉัตรเพียงแค่ ๕ ชั้นเท่านั้น รักษาการวัดเล่าว่ายอดฉัตรเป็นของเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ทำไว้ด้วยทองเหลือง แต่นำมาขัดทาสีทองใหม่และให้สล่าชาวลำปางทำเสริมเพิ่มแทรกขึ้นจาก ๕ ชั้นมาให้เป็น ๙ ชั้น

มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยทำจากปูนปั้นระบายสีในท่ายืนถือไม้เท้า ได้มาจากครูบาสิงโต วัดพระธาตุปางแฟน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีปฏิปทาในการตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย นำมาถวายให้โดยรักษาการเจ้าอาวาสบอกว่าเป็นรูปปั้นที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีการเบิกพระเนตรเป็นสีทอง

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ปั้นโดยครูบาสิงโต

นอกจากนี้ยังมีบันไดนาค เป็นการบูรณะของเดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

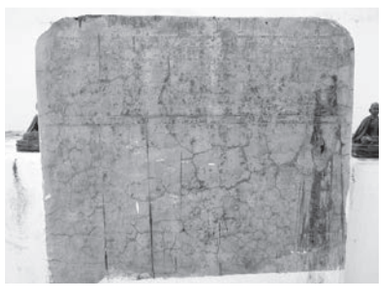

พระธาตุประดูเหล็กอยู่บนเนินเขาขนาดไม่สูงมาก ขวามือคือซุ้มศาลาครูบาเจ้าศรีวิชัย

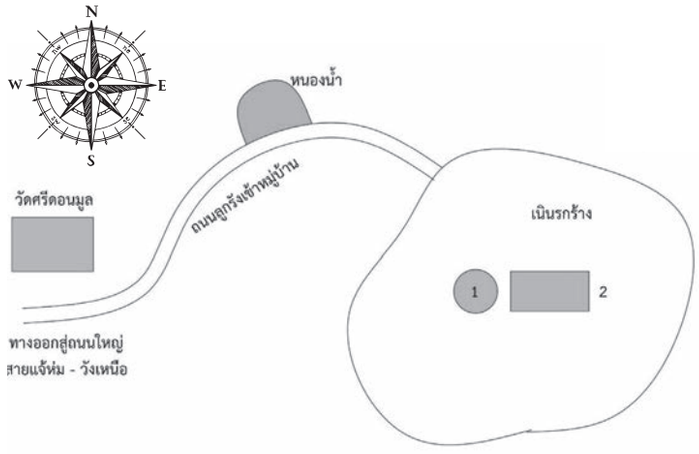

ภาพซ้าย องค์บัลลังก์ย่อมุมเหนือองค์ระฆังติดกระจกสีใหม่ *ภาพขวา* ฉัตรสร้างใหม่เพิ่มจากของเดิม ๕ ชั้นเป็น ๙ ชั้น

จารึกบนแผ่นปูนเหลือเพียงครึ่งเดียว และตัวอักษรค่อนข้างลบเลือน ระบุศักราช ๒๔๗๑

วัดพระธาตุปูคำน้อย (ร้าง)

1 พระธาตุ
2 วิหาร

เจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสวัดศรีดอนมูล (ทุ่งฮ้าง) ผู้ดูแลพระธาตุร้าง พระอธิการมอน ฐิตธมฺโม รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๘ – ๔๑๐๓๔๐๐

สถานที่ตั้ง

บ้านทุ่งฮ้าง หมู่ที่ ๑ ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

ไกลจากปากทางป้อมตำรวจเข้าสู่ตำบลทุ่งผึ้ง ถนนสายแจ้ห่ม-วังเหนือ หลักกิโลเมตรที่ ๗๙ เข้ามาทางขวามือประมาณ ๙ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ ๑๐ ตารางวา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

พิกัด ๑๘.๘๘๓๒๒๖, ๙๙.๖๖๙๘๔๕

ความสำคัญของวัด

วัดนี้แยกเป็น ๒ ส่วน ส่วนแรกคือที่ตั้งพระธาตุปูคำน้อย (ชาวบ้านเรียก “ปู่คำหน้อย”) อยู่ห่างไกลจากชุมชนลึกไปในป่าใกล้อ่างเก็บน้ำ ปัจจุบันมีสภาพเป็นวัดร้าง ขึ้นกับวัดศรีดอนมูล ส่วนที่สอง คือวัดศรีดอนมูล เดิมชื่อวัดทุ่งฮ้าง (ทุ่งร้าง) อยู่กลางหมู่บ้านทุ่งฮ้าง สร้างขึ้นเป็นที่พักสงฆ์ตั้งแต่ปี ๒๔๒๕

พ่ออุ๊ยบุญปั๋น ยอดเรือน ปราชญ์ชาวบ้าน เกิด พ.ศ. ๒๔๘๒ มาบวชเอาอานิสงส์ที่วัดศรีดอนมูลได้ ๑๕ วัน แล้วก็สึกไปเป็นมัคนายกให้วัด ได้เล่าความเป็นมาของบ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ว่าแต่เดิมบ้านทุ่งผึ้ง เป็นส่วนหนึ่งของตำบลแม่สุก ถือว่าเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลสุดทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลนี้ ต่อมาได้ยกสถานะบ้านทุ่งผึ้งขึ้นมาเป็นตำบลแยกออกจากแม่สุก เมื่อปี ๒๕๒๕ ยุคแรกตำบลทุ่งผึ้งแบ่งเป็น ๔ หมู่บ้าน หนึ่งในนั้นมีบ้านทุ่งฮ้าง มีบ้านแค่ ๑๐ กว่าหลังคาเรือน ผู้ใหญ่ผู้เป็นที่นับถือในหมู่บ้านมีอยู่ ๔ คน ได้แก่ ท้าวปิง แสนวงค์ นายปั๋นดิ (บัณฑิต) และนายปั๋นดิเป่ (ชื่อซ้ำกันแต่ขาพิการ) ทั้งหมดนี้อพยพหนีมาจากบ้านอื่น เพื่อบุกเบิกจับจองพื้นที่ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย แล้วจึงมีลูกหลานตามเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่หมู่บ้านอื่นอยู่ติดลำน้ำกันหมด ยกเว้นหมู่บ้านทุ่งฮ้างไม่มีเหมืองฝาย เวลาทำนาต้องรอน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ทำให้ทุ่งนาร้างตลอด ไม่ค่อยได้เกี่ยวข้าว อันเป็นที่มาของชื่อ “บ้านทุ่งฮ้าง” หลังจากนั้นชาวบ้านจึงได้ช่วยกันขุดอ่างเก็บน้ำ

ซากดินกี่วิหาร ด้านหน้าพระธาตุปูคำน้อย มีการปรับเปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาใหม่

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกมาตามคำนิมนต์ของ “ครูบาศรีนวล ญาณสิริ” (ต่อมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย) ผู้เป็นลูกศิษย์ ซึ่งเกิดที่ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม ว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งท่านได้มีเมตตาที่จะมาโปรดชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลในถิ่นทุรกันดารให้ได้มีวัดเป็นที่พึ่งทางใจ จึงได้ช่วยกันสร้างพระธาตุขึ้นมาองค์หนึ่งชื่อ “พระธาตุปูคำน้อย” พร้อมด้วยวิหาร ๑ หลัง จากข้อมูลของคนในพื้นที่ระบุว่าเป็นปี ๒๔๖๐ แต่จากการอ่านข้อความในจารึกแผ่นปูนเขียนว่าสร้างปี ๒๔๗๑

เมื่อสร้างวัดพระธาตุปูคำน้อยเสร็จ ชาวบ้านทุ่งฮ้างได้ย้ายที่พักสงฆ์เดิม (ตรงวัดศรีดอนมูลปัจจุบัน) ไปรวมเป็นวัดเดียวกันกับวัดพระธาตุปูคำน้อย หลังจากนั้นประมาณปี ๒๔๘๑ น้ำในลำห้วยแม่ป่อยเกิดไหลหลากติดต่อกันเป็นเวลาหลายวัน ชาวบ้านไม่สามารถนำภัตตาหารไปถวายพระภิกษุที่จำพรรษาณ วัดพระธาตุปูคำน้อยได้ หลังจากน้ำลดแล้ว ศรัทธาชาวบ้านโดยการนำของ “หล่วงพ่อบุญมี ญาณวิชฺโช” (เจ้าอาวาสขณะนั้น) ได้ดำริที่จะย้ายวัดกลับมาที่เดิมอีกครั้ง คือที่ตั้งวัดศรีดอนมูลในปัจจุบัน เมื่อปี ๒๔๘๕ โดยเริ่มสร้างศาลาไม้ไผ่ขึ้น ๒ หลัง เป็นที่บำเพ็ญบุญและเรียนหนังสือของชาวบ้าน หลังจากนั้นได้สร้างศาลา กุฏิไม้หลังใหญ่ และวิหารตามลำดับ โดยมีการถอดเอา “นาคทันต์” จากวิหารวัดพระธาตุปูคำน้อยมาสร้างให้วิหารหลังใหม่ และได้เปลี่ยนชื่อจากวัดทุ่งฮ้าง (เรียกตามชื่อหมู่บ้าน) มาเป็นสิริมงคลนามแทนว่า วัดศรีดอนมูล (สะหลีดอนมูล) เนื่องจากมีการปลูกต้นโพธิ์ขนาดใหญ่บนเนินดินด้านหลังวัด

วัดศรีดอนมูลได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๘ ในยุคพระครูสถาพรโสภณ เมื่อปี ๒๕๔๕ ได้สร้างเจดีย์ขึ้นอีกองค์หนึ่งออกแบบโดยพระครูวินิตวรการ เจ้าคณะอำเภอแจ้ห่ม (อดีตเคยเป็นเจ้าคณะตำบลแม่สุก) สมโภชพระเจดีย์เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๘ ค่ำเดือน ๖ เหนือ จึงถือเอาวันนี้เป็นวันประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีมายาวนาน แต่ต่อมาปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็น เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำของทุกปีแทน ในขณะเดียวกันก็มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุวัดใต้ หรือพระธาตุล่าง (หมายถึงพระธาตุปูคำน้อย) ในวันเข้าพรรษา

ภาพซ้าย **รายละเอียดกระจกจีนที่ประดับองค์ระฆังชำรุด** ***ภาพขวา*** **ก้านฉัตรทองเหลืองเริ่มหักเอียง**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ่ออุ๊ยบุญปั๋น ยอดเรือน ปราชญ์ชาวบ้านทุ่งผึ้ง เล่าว่ายุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมา บิดาของพ่ออุ๊ยเป็นชาวเมืองงาวทำไม้ซุงใช้ช้างลากให้กับพ่อเลี้ยง มาแต่งงานกับมารดาของพ่ออุ๊ยซึ่งเป็นชาวบ้านทุ่งฮ้างจึงตั้งรกรากที่นี่ เล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย เดินทางมาพร้อมด้วยผ้าขาว ๔ ตน และลูกศิษย์ชาวกะเหรี่ยงจำนวนหนึ่ง จากนั้นได้ทำการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณรที่บ้านทุ่งฮ้างจำนวนมาก ทำให้ปลัดอำเภอ ตำรวจ ฝ่ายบ้านเมืองได้ใช้ม้าขี่เข้ามาในหมู่บ้าน (ม้าเป็นพาหนะเพียงประเภทเดียวที่เจ้า

จารึกบนแผ่นปูนที่ฐาน
พระธาตุปูคำน้อย

หน้าที่ของรัฐใช้เดินทางมาในยุคนั้น สมัยที่หมู่บ้านอยู่ห่างไกลทุรกันดารมาก) เพื่อมาตรวจตราเฝ้าดูความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะนั้น ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายธรรมชัย จันแก้ว และแก่บ้านคือ นายปั๋นแก้ว ได้พากันมาต้อนรับนายอำเภอและร่วมก่อสร้างพระธาตุทั้งหมด ๑๒ คน สล่าที่สร้างพระธาตุชื่อว่า พระสุราช กับพระปิงกัน

ที่มาของคำว่า “พระธาตุปูคำน้อย” มาจากตอนที่จะสร้างพระธาตุ ชาวบ้านได้นำเอาทองมารวมกันแล้วหลอมทำเป็นรูปปู จึงเรียก “ปูคำ” (ปูทองคำ) ฝังไว้ในใจกลางพระธาตุ

เมื่อมีการย้ายวัดกลับไปอยู่ทางเหนือที่วัดศรีดอนมูล ทำให้พระธาตุปูคำน้อยกลายเป็นวัดร้าง และถูกเรียกว่า พระธาตุใต้ หรือพระธาตุล่าง (เรียกตามตำแหน่งที่ตั้งในหมู่บ้านทุ่งฮ้าง) ต่อมามีผู้พยายามขุดเจาะลักของมีค่าหลายครั้ง แต่เจาะไม่ได้ ชาวบ้านช่วยกันบูรณะซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดแตกหักจากรอยขุดเจาะด้วยการเอาปูนไปอุด โดยยังไม่ได้เปลี่ยนรูปทรงของพระธาตุเจดีย์แต่อย่างใด

พระธาตุปูคำน้อยเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนาติดกระจกจีนที่องค์ระฆัง ถือว่าเป็นพระธาตุองค์เดียวในตำบลทุ่งผึ้งที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ยังไม่ได้รับการบูรณะใหม่ (อีกสององค์คือ เจดีย์มหิยังคะ ที่วัดช่อฟ้า ได้รับการบูรณะเล็กน้อย กับพระธาตุมหาปนที่บ้านแจ้คอน องค์หลังนี้ทาสีใหม่อย่างมั่นคงแข็งแรง)

มีผู้เคยเห็นพระธาตุเสด็จไปมาระหว่างพระธาตุปูคำน้อยกับพระธาตุมหิยังคะวัดช่อฟ้า

“คำจารึกบนแผ่นปูน” ปักที่ฐานพระธาตุปูคำน้อย อ่านและปริวรรตโดย อาจารย์ภูเดช แสนสา

“เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ วันเสาร์ยามก๋องงายได้ก่อพระมหาธาตุเจ้าปู่คำน้อย หมายมีมหาเถรสีวิไชยาชนะ วัดบ้านปาง เมืองลี้ เป๋นเก๊าเหง้า เป๋นศรัทธา ได้มาถาปนา อนุญาตไว้หื้อสาตุ๊เจ้ากัญจนะ วัดดงนั่งพุทธศักราชได้ ๒๔๗๑ ตั๋วเปิกสี จุลศักราชได้ ๑๒๙๐ ตัว ปีเปิกสี สำเร็จ ก่อไว้กับก่อนงายกับสองก่อนตอนโทสตาย ๔ วัน สมเร็จ เลยตานครูบาเจ้ากัญจนะพร้อมกับศิษย์โยมพร้อมพระจันทะภิกขุ พระอภิวงค์ภิกขุ พระยาวิราชภิกขุ สุริยาเถร ปาละเณรอุปนันท์ เณรคันทา เณรพุทธวัง เณรสุวรรณ เณรคัมภีระ เณรเสาร์ เณรอภิชัย เณรญาวิชัย เณรวันจา เด็กคำอ้าย (โขยมวัด) เด็กฟอง เด็กไข เด็กปี๋ มีพระหลวงลุง ส่างวัง อ้ายแก้ว อ้ายหมื่น น้อยวัน น้อยใจยา อ้ายปั๋น นางแก้ว นางติ๊บ นางคำน้อย พ่อหนานเฮือง หมู่ที่ ๒ บ้านหมู่ตึงใต้ ตุ๊เจ้าอภิวงค์ เณรใจ๋ เณรอ้าย เณรสม เณรอภิวงค์ เณรหล้า เณรเปี๋ย เด็กก๋อน หมู่ที่ ๓ วัดโต้งเผิ้ง (วัดทุ่งผึ้ง) ตุ๊เจ้ากาวิชัย เณรเหมย เณรหมอก เณรขาว เณรมี เณรหวัน เณรอ้าย หมู่ที่ ๔ วัดหัวฝาย ตุ๊เจ้ามี ตุ๊นา เณรแก้ว เณรแคน เณรมา เณรปลวก เณรโต หมู่ที่ ๕ วัดดอนไชย ตุ๊เจ๊าน้อย ตุ๊ปั๋น ตุ๊อ้าย เณรหล้า เณรคำหล้า เณรแก้ว เณรยศ เณรใย เณรบุญ หมู่ที่ ๖ วัดมหาปน ครูบาเจ้าอินทจักร ตุ๊มณีวรรณ ตุ๊แจ๋ ตุ๊ของ เณรโต๋ เณรป๋อม เณรปุ่น เณรจั๋น เณรคำ เณรอ้าย เณรก๋ำ เณรจ๋าง หมู่ที่ ๗ วัดปู่คำน้อย ตุ๊เจ้าธรรมเสนา เณรยาสะหลี เณรไจยราช เณรไจยเสน เณรไจยวงค์ บ้านเมืองตึงใต้ แก่น้อยสุวรรณ แก่วัดสม ลุงหนานใจ ลุงน้อยใจ ลุงหลวงน้อยจั๋นต๊ะ ลุงอ้าย ลุงเป็ง ลุงจัน นายหล้า แม่เขียว แม่ป้อ แม่หน้อย แม่เอ้ย แม่เที่ยง แม่หมัด นางหล้า นางมูล นางจั๋นเป็ง นางลา บ้านสบยาบ แก่สี นายตั๋น วัดลุ่ม บ้านแจ้คอนที่ ๕ บ้านหัวฝายที่ ๕ บ้านทุ่งเผิ้ง แก่หน้อยคำ บ้านโต้งฮ้างหมู่ที่ ๗ แก่ปั๋นแก้ว หน้อยเย็น นายทาหน้อยหมื่น นางต่อม นางแฮ นายหลง นายแสงเมือง หนานคันธะ นายจื๋น หน้อยจุ้ม หน้อยแก้ว นางขันป้อหน้อยปั๋นดิ นางหล้า หน้อยแก่น นางอ้วน ลุงปั๋น นางเตา นายคำ นางจั๋น ลุงจุ้ม นางติ๊บ นายสุข นางมี หนานวงค์ นางคำ .....ไม่ชัดลบเลือน.....”

รายชื่อเหล่านี้ส่วนมากเสียชีวิตไปประมาณ ๔๐-๕๐ ปีที่แล้ว พ่ออุ๊ยบุญปั๋น ยอดเรือน เล่าว่าทันได้ไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เรื่องราวจากบุคคลหลายคน เนื่องจากพ่ออุ๊ยบุญปั๋น ทำหน้าที่เป็นมัคนายกหรือปู่อาจารย์ประจำวัด ดังนั้นทุกครั้งที่มีงานศพ พ่ออุ๊ยบุญปั๋นต้องเป็นโฆษกสามารถบอกเล่าประวัติความเป็นมาของแต่ละคนให้ผู้ร่วมงานรับทราบได้อย่างละเอียด

คนที่ร่วมก่อสร้างพระธาตุปูคำน้อยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเล่าให้พ่ออุ๊ยบุญปั๋นฟังว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้คนเหล่านั้นเอาปูนขาวผสมกับดินเหนียว แล้วช่วยกันปั้นกันสดๆ มีเตาอิฐสำหรับใช้แกลบเผาตั้งอยู่ตรงบริเวณที่ไม่ไกลจากพระธาตุนัก สามเณรน้อยที่มีชื่ออยู่ในแผ่นจารึกทั้งหมดทำหน้าที่ช่วยกันปั้นอิฐ ยังมีแนวหลุมวางอิฐเผาอยู่

นอกจากพระธาตุแล้ว ยังมีวิหารอีกหลังหนึ่งปัจจุบันอยู่ในสภาพร้าง เพราะเกิดไฟไหม้ป่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งแถวนี้เป็นป่าคา ไฟป่าจึงเผาไหม้ได้ง่าย กอปรกับไม่มีคนดูแล หลังคาเคยมุงกระเบื้องดินขอแบบง่ายๆ ไม่มีหน้าแหนบช่อฟ้า นอกจากนี้ยังมีการถอดค้ำยันหรือ “นาคทันต์” ไปใช้งานใหม่ให้วิหารวัดศรีดอนมูล

พระพุทธรูปที่ตั้งเป็นประธานเป็นของดั้งเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปั้นไว้ แต่ก่อนเคยมีพระพุทธรูปอีกสององค์ขนาดเล็กกว่าตั้งอยู่ขนาบซ้ายขวา ตอนนี้ไม่เหลือแล้วเพราะมีโจรเข้ามาขโมยควักเอาหัวใจพระเจ้าออกไปทั้งสององค์ซ้ายขวา เมื่อมีคนเอาหัวใจ

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหารเหลือองค์เดียว** ***ภาพขวา*** **เศียรพระพุทธรูปที่ถูกคนร้ายลักขุดหัวใจพระเจ้าวางพิงผนัง**

ไปทำให้วิหารทรุดโทรม ยังคงเห็นเศียรพระองค์หนึ่งวางพิงอยู่ข้างผนัง เหลือแต่องค์ใหญ่ตรงกลางเพียงองค์เดียว พ่ออุ๊ยบุญปั๋นจึงนำชาวบ้านมาบูรณะซ่อมแซมให้มั่นคงแข็งแรงป้องกันมิให้ใครมาแอบลักขุดหัวใจพระเจ้าออกไปอีก

วิหารหลังนี้ มีการทำทางขึ้นด้านหน้าเป็นรูปแผ่นอัฒจันทร์ ครึ่งวงกลมที่ขั้นบันไดเป็นชั้นๆ อันเป็นความนิยมมากในศิลปะลังกาและสุโขทัย ทำให้สันนิษฐานว่าวัดพระธาตุปูคำน้อยแห่งนี้น่าจะมีความสัมพันธ์กับวัดในนิกายสีหลหรือป่าแดง ที่สืบคติมาจากลังกาโดยตรง นอกจากนี้ยังมีการเจาะช่องหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ๒-๓ บาน

มีการบูรณะซ่อมแซมวิหารเมื่อไม่นานมานี้ โดยคณะนายอำเภอแจ้ห่มจัดกองผ้าป่ามาทำบุญ มีการยกพื้นวิหารให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำท่วม และเปลี่ยนกระเบื้องดินขอที่ผุพังไปโดยใช้กระเบื้องลอนแทน

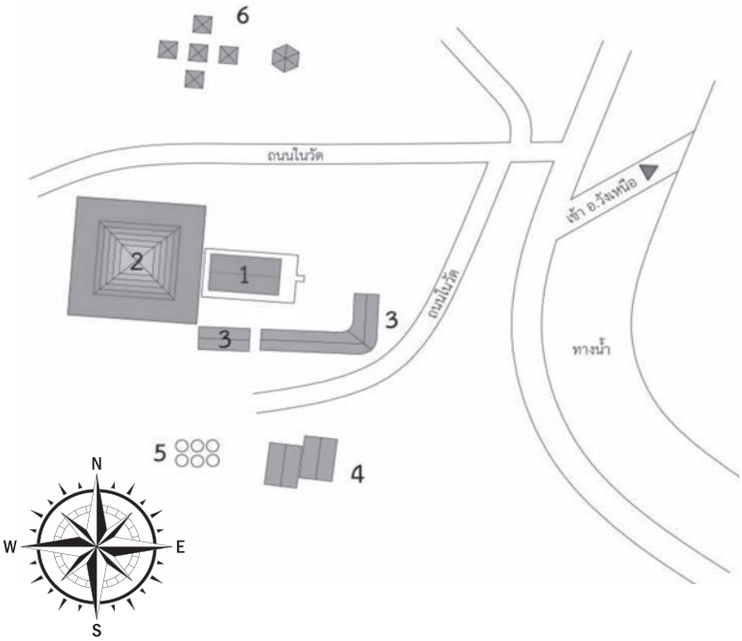

นาคทันต์รูปเสือจากวิหารหลังเก่า เอามาคิดวิหารใหม่วัดศรีดอนมูล

ภาพพระบฏเรื่องเวสสันดรชาดกที่วัดศรีดอนมูล เขียนปี ๒๔๘๔

วัดพระเกิด

1 พระวิหาร-อุโบสถ
2 พระมหาธาตุ
3 ศาลาบาตร ประดิษฐานพระเจ้าทั้ง ๕ และแม่กาเผือก
4 กลุ่มกุฏิ
5 สถูปเก็บชิ้นส่วนพระพุทธรูปโบราณ
6 กลุ่มซุ้ม/ศาลาประดิษฐานอนุสรณ์แม่กาเผือกและพระโพธิสัตว์

เจ้าอาวาส

พระมงคล มงฺคโล พ.ศ. ๒๕๕๕ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๕-๗๑๕๑๘๘๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๐ บ้านแม่เลียบ หมู่ที่ ๘ ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ๕๒๑๔๐

เป็นวัดที่อยู่ดินแดนเหนือสุดของลำปางใกล้กับจังหวัดเชียงรายและพะเยา ดังนั้นนอกเหนือจากจะใช้เส้นทางถนนสายลำปาง-แจ้ห่ม ที่มีความยาวประมาณ ๑๒๐ กิโลเมตรแล้ว ยังสามารถใช้เส้นทางสายเชียงใหม่-พะเยา ซึ่งมีระยะทางสั้นกว่า เมื่อเข้าเขตอำเภอวังเหนือให้เลี้ยวเข้าสู่ทางแยกใกล้โรงพยาบาลวังเหนือขึ้นไปทางทิศเหนือ สู่ตำบลทุ่งฮั้วจนเลี้ยวเข้าหมู่บ้านแม่เลียบทางทิศตะวันตก ข้ามต้นแม่น้ำวังเข้ามายังวัด

พิกัด ๑๙.๒๑๙๕๐๐, ๙๙.๖๒๖๙๗๕

ความสำคัญของวัด

วัดนี้มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่แบ่งได้หลายยุคคือ ยุคแรกเป็นยุคพุทธกาล ยุคที่สองคือยุคหริภุญไชย และยุคที่สามตรงกับยุคล้านนา

ยุคแรก ยุคพุทธกาล ตำนานกล่าวว่า มีนายวาณิช ๒ คน ได้เดินทางจากดินแดนสุวรรณภูมิ (ชาวลำปางเชื่อว่าสุวรรณภูมิคือบริเวณ “เมืองวัง” อยู่ตอนเหนือสุดของเมืองลำปาง) ไปค้าขายยังชมพูทวีป ได้มีโอกาสเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสในรสพระธรรมอย่างแรงกล้า ก่อนกลับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานพระเกศาของพระองค์ให้แก่นายวาณิชทั้งสองคน คนละ ๔ เส้น พระพุทธองค์ได้ตรัสให้นายวาณิชนำพระเกศาบรรจุไว้ที่ดอยสังกุตตระ

พระธาตุวัดพระเกิด *ภาพซ้าย* ภาพเก่าองค์เดิมที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* บูรณะติดกระจกสีเพิ่ม

พระธาตุตั้งอยู่ด้านหลังอุโบสถ

ในเมืองที่พ่อค้าอยู่ เพราะว่าดอยสังกุตตระเป็นที่บรรจุพระเกศาธาตุของอดีตพุทธเจ้ามาแล้ว ๓ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และพระกัสสปะ (อนึ่ง ดอยสังกุตตระ ตามที่ทราบกันนั้นมักเขียนอีกอย่างว่า **“สิงคุตตระ”** หรือ **“สิงห์กุตระ”** อยู่ที่เมืองตะโก้ง หรือย่างกุ้ง ที่ตั้งพระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากองในประเทศพม่า แต่ในขณะเดียวกันก็มีการอ้างยกเอาสถานที่อื่นๆ ในสุวรรณภูมิ กำหนดเอาชัยภูมิในท้องถิ่นตน อนุมานให้เป็นดอย “สิงคุตตระ” อยู่หลายแห่งเช่นกัน)

จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าว่าสถานที่ที่นายวาณิชเดินทางมานั้นเป็นถิ่นเกิดของ **“แม่กาขาว”** ผู้ให้กำเนิดพระมหาโพธิสัตว์ทั้ง ๕ พระองค์ อันเป็นที่มาของชื่อ **“วัดพระเกิด”** แห่งนี้ โดยเล่าย้อนหลังเริ่มตั้งแต่ปฐมกัป คือกัปแรกของโลก ว่ายังมีแม่กาขาวทำรังอยู่ที่ต้นมะเดื่อใกล้กับแม่น้ำ ต่อมาแม่กาขาวได้ออกไข่ ๕ ฟอง วันหนึ่งแม่กาขาวไปแสวงหาอาหารทางด้านทิศตะวันตกซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เผอิญมีพายุและฝนพัดกิ่งไม้ล้มระเนระนาดอากาศมืดครึ้มทำให้แม่กาจำทิศทางกลับรังไม่ได้ แม่กาขาวจึงหลงทางไปยังสถานที่ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า **“เวียงกาหลง”** (อยู่ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย) เมื่อสิ้นพายุและลมฝนแล้ว แม่กาก็รีบบินกลับมาที่ต้นมะเดื่อเพื่อหาลูกที่เป็นไข่ทั้ง ๕ ฟอง แต่หาไม่พบ แม่กาจึงบินเลียบไปเลียบมาเหนือลำห้วยไปทางด้านทิศตะวันตก (มีหมู่บ้านแม่เลียบ และมีวังแม่กา) แต่หาเท่าไหร่ก็ไม่พบ แม่กาขาวจึงร้องไห้ (มีหมู่บ้านฮ่องไฮ) แม่กาพยายามบินวนไปมา (มีหมู่บ้านวังมน) พลันเกิดความเศร้า (มีหมู่บ้านทัพป่าเส้า) แม่กายังคงตามหาลูกอีกเป็นเวลานานถึง ๗ ปี บังเกิดความท้อใจกินไม่ได้นอนไม่หลับจนร่างกายซูบผอม แต่ด้วยเหตุที่แม่กาเคยเป็นพรหมมาก่อน เมื่อใกล้สิ้นลมสามารถทำใจให้สงบ สถานที่แม่กาเสียชีวิตอยู่บริเวณม่อนที่ตั้งวัดอักโขชัยคีรี อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เมื่อสิ้นใจแล้วไปเกิดเป็นมฏิกามหาพรหม อยู่ชั้นสุทธาวาส

ส่วนไข่ทั้ง ๕ ฟองของแม่กาขาว วันที่เกิดพายุนั้น รังไข่ได้ตกลงมาสู่แม่น้ำ ไข่ทั้ง ๕ ฟองล่องลอยไปตามกระแสน้ำ ไข่ฟองที่ ๑ มีแม่ไก่เก็บเอามาเลี้ยงไว้ ไข่ฟองที่ ๒ มีแม่นาคเก็บเอามาเลี้ยงไว้ ไข่ฟองที่ ๓ มีแม่เต่าเก็บเอามาเลี้ยง ไข่ฟองที่ ๔ มีแม่วัวเก็บมาเลี้ยง ไข่ฟองที่ ๕ มีแม่ราชสีห์ (สิงห์) เก็บเอามาเลี้ยง ต่อมาไม่นานไข่ทั้ง ๕ ฟองก็แตกออกมา แทนที่จะ

ศาลาบาตรด้านทิศใต้ของอุโบสถ หลังเดิมสร้างสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

หน้าบันทิศตะวันตกของอุโบสถ

เป็นกาขาว กลับเป็นกุมาร เมื่อโตเป็นหนุ่ม ได้ถามแม่เลี้ยงของแต่ละคนว่า แม่ที่แท้จริงอยู่แห่งใด แม่เลี้ยงบอกว่าเก็บไข่ได้เพราะลอยมาตามกระแสน้ำ กุมารทั้ง ๕ คิดถึงแม่ที่แท้จริงก็อยากจะตามหา ได้กราบลาแม่เลี้ยง ส่วนแม่เลี้ยงทั้ง ๕ ก็อาลัยหาลูกกุมาร แต่ถ้าเป็นความต้องการของลูกก็อนุญาต แม่เลี้ยงขอสัญญาจากกุมารเพียงข้อเดียวคือ ถ้าลูกได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวันใด ขอฝากชื่อของแม่เลี้ยงไว้ให้พระพุทธองค์แผ่บารมีมาถึงด้วย

ถัดจากนั้นมากุมารทั้ง ๕ ก็ได้เข้าป่าบำเพ็ญเป็นฤาษี จนได้ฌาน อนึ่ง สถานที่ที่ฤาษีทั้ง ๕ มาบำเพ็ญธรรมนั้น เชื่อกันว่าตั้งอยู่ในบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่าสำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าอุดมธรรม เป็นป่าด้านหลังของศูนย์ปฏิบัติธรรมเวียงกาหลง เขตรอยต่อระหว่างอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง กับอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เส้นทางสายนี้เต็มไปด้วยเตาเผาโบราณนับพันเตา ที่เรียกกันว่า แหล่งโบราณคดีเตาเวียงกาหลง และแหล่งโบราณคดีเตาวังเหนือ โดยมีบ้านทุ่งม่าน บ้านดง วัดพุทธาศรี ฯลฯ เป็นจุดเชื่อมโยง ปัจจุบันที่วัดป่าอุดมธรรมยังมีนักพรตมาบำเพ็ญตบะในรูปแบบฤาษีกันอยู่สองตน

พระวิหารหลังเดิม เป็นยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ ถ่ายปี ๒๔๗๕ ภาพเก่าจากในวัดพระเกิด

อยู่มาวันหนึ่งฤาษีทั้ง ๕ ได้มาพบกันโดยบังเอิญด้วยความพิศวงที่ต่างมีรูปลักษณ์คล้ายกัน อายุก็เท่ากัน ฤาษีทั้ง ๕ ได้พร้อมใจกันตั้งสัจจะอธิษฐาน อ้างบุญมารมีที่ได้สั่งสมมา ขอให้ได้พบแม่ที่แท้จริง ด้วยพลังรักอันบริสุทธิ์ แรงอธิษฐานนั้นสั่นสะเทือนไปถึงชั้นฆฏิกามหาพรหม แม่กาจึงได้แปลงร่างลงมาในสภาพของกาขาว ให้ฤาษีทั้ง ๕ เห็นและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังถึงความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีความห่วงหาอาทรต่อลูก ยากที่จะทดแทนบุญคุณได้หมด พร้อมสอนให้ลูกนำดินมาทำผางประทีป และนำฝ้ายมาทำเป็นรูปตีนกา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การสักการะแม่กาขาว วันนั้นตรงกับวันเพ็ญเดือน ๑๒ หรือยี่เป็งของชาวล้านนา จากนั้นแม่กาได้ลาลูกไปยังพรหมโลก

ฤาษีทั้ง ๕ ตนได้ทำตามคำที่แม่กาแนะนำคือ การจุดผางประทีป นำฝ้ายมาเป็นตีนกา แล้วหาน้ำมันมาใส่ จุดบูชาในทุกๆ วันพระ ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ทำให้เกิดประเพณีการจุดประทีปตีนกาบูชาแม่กาเผือกในวันลอยกระทง เมื่อฤาษีทั้ง ๕ สิ้นอายุขัยของแต่ละตนแล้ว ต่อมาได้เกิดในเมืองมนุษย์บำเพ็ญเพียรบารมีอีกหลายชาติ หลายกัป จนมาถึงยุคภัทรกัป ซึ่งมีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก ๕ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมะ องค์ปัจจุบัน และจะอุบัติขึ้นในอนาคต คือ พระศรีอารยเมตไตรย ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายในภัทรกัปนี้

พระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์นี้ ได้เอาชื่อของแม่เลี้ยงที่เป็นสัตว์ ๕ ชนิด ตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้มาเป็นสัญลักษณ์ของแต่ละองค์ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องของแม่กาขาวกับพระเจ้าทั้ง ๕ จบแล้ว นายวาณิชทั้งสองคนได้กราบลาเดินทางกลับสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ แล้วนำพระเกศาธาตุทั้ง ๘ เส้น บรรจุไว้ ณ ดินแดนดอยสังกุตตระ คือพระเจดีย์วัดพระเกิดตราบเท่าทุกวันนี้

ยุคที่สอง สมัยหริภุญไชย ราว ๑,๔๐๐ ปี กล่าวกันว่าในสมัยพระนางจามเทวี กษัตรีย์แห่งนครหริภุญไชย ได้เสด็จมาทำบุญ ณ วัดแห่งนี้ โดยผ่าน “วิเชตนคร” (แจ้ห่ม) และวัดพระธาตุสบแสด (อยู่

ตำบลร่องเคราะห์ อำเภอวังเหนือ) พร้อมด้วยพญาช้างปู่ก่ำงาเขียว ช้างทรงคู่บารมี ซึ่งมีพลกำลังมหาศาล ได้พุ่งเข้าชนองค์พระพุทธรูปที่สร้างมาตั้งแต่สมัยโบราณ จนหักล้มชิ้นส่วนแตกกระจาย ต่อมาได้มีการนำชิ้นส่วนแยกบรรจุในสถูปหกองค์ องค์หนึ่งเป็นส่วนพระเศียร องค์ที่สองและสามเป็นส่วนพระพาหาองค์ละข้าง องค์ที่สี่เป็นส่วนของพระวรกาย องค์ที่ห้าและหกบรรจุส่วนพระชงฆ์ถึงพระบาทซ้าย-ขวาองค์ละข้าง สถูปทั้งหมดนี้ ตั้งอยู่นอกเขตพุทธาวาส ทางไปเขตสังฆาวาส ได้มีการสร้างพระพุทธรูปจำลองขนาดเท่าเดิมไปประดิษฐานไว้ข้างบนสถูปเพื่อเป็นเครื่องรำลึก

ยุคที่สาม ตรงกับสมัยล้านนา จากคัมภีร์มูลศาสนา ได้กล่าวว่าพุทธศักราช ๑๙๙๕ มีพระเถระผู้มีชื่อเสียงรูปหนึ่งนาม “พระมหาญาณคัมภีร์” เดิมบวชอยู่ที่วัดนันทาราม เชียงใหม่ ได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่สุโขทัย อยุธยา และประเทศลังกา ที่เมืองโรหณชนบท ท่านได้เลื่อมใส “พระมหาสุทัสสนะ” จนขออุปัชฌาย์ ๕ ปีในสำนัก “รตตมหาวนาราม” (แปลว่าป่าแดง) นี้ เมื่อกลับมาล้านนา พระมหาญาณคัมภีร์ได้ก่อตั้งนิกายป่าแดงขึ้นที่เชียงใหม่ และได้เผยแผ่พระศาสนาไปถึงเชียงแสน เชียงตุง เมืองยอง พะเยา ลำปาง ฯลฯ

เล่ากันว่าที่ลำปาง มีเหตุคือผู้คนล้มป่วยด้วยโรคภัยไข้เจ็บจำนวนมาก จึงได้นิมนต์ท่านมาโปรด เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับพรรษาสุดท้ายของพระมหาญาณคัมภีร์พอดี ท่านได้ฝากผลงานชิ้นสำคัญไว้มากมายที่ลำปาง อาทิ พระมหาธาตุวัดผาแดงหลวง ที่แจ้ห่ม และพระธาตุเมืองวัง (วัดพระเกิด) ณ ที่แห่งหลังนี้เป็นสถานที่จำพรรษาของพระมหาญาณคัมภีร์ด้วย เล่าสืบกันมาว่า วัดพระเกิดเคยมีพระจำนวนนับร้อย ส่วนสามเณรมีจำนวนพัน อุปมาอุปไมยว่า “ยามสะบัดผ้าจีวรพร้อมกันจะดังพรึบเหมือนฟ้าร้อง” ด้วยมีกุลบุตรจากที่ต่างๆ มาขอบวชกับท่านจำนวนมาก ตามกิตติศัพท์ที่ร่ำลือกันว่าท่านเป็นพระที่นำศาสนาคำสอนมาจากลังกาสู่ล้านนา กอปรกับห้วงเวลานั้นเมืองวังมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่งคั่งร่ำรวยด้วยเป็นเมืองศูนย์กลางที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากเตาวังเหนือ เวียงกาหลง ส่งออกขายไปตามหัวเมืองต่างๆ ทำให้เจ้าเมืองอยู่ในฐานะที่สามารถอุปภัมภ์พระภิกษุ-สามเณรได้จำนวนร้อยจำนวนพัน

พระเจ้าแสนแสว้สมัยล้านนา ๒ องค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะอีก ๓ องค์สูญหาย

วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๔๕ วัดพระเกิดได้ดำเนินการหล่อพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ และพระแม่กาขาวเพื่อเป็นอนุสรณ์ดินแดนถิ่นเกิดของพระโพธิสัตว์

วัดพระเกิดจัดงานประจำปี คือประเพณีสรงน้ำพระธาตุเมืองวัง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ หรือที่เรียกว่า งาน ๘ เป็ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางธุดงค์มายังวัดพระเกิด ได้ชักชวนคณะศรัทธาในเขตเมืองวัง (ต่อมาคืออำเภอวังเหนือ) เวียงป่าเป้า แจ้ห่ม และทางลำปาง-ลำพูน-เชียงใหม่-เชียงแสน-พะเยา ฯลฯ ให้ช่วยกันบริจาควัสดุปัจจัยและอุทิศแรงงานช่วยกันบูรณะพระธาตุเมืองวัง ซึ่งอยู่ในสภาพทรุดโทรมมีหญ้าปกคลุมเป็นวัดร้าง กล่าวกันว่าช่วงนั้นมีกาบินมารวมตัวกันมากกว่า ๕๐๐ ตัว โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขุดรากฐานพระเจดีย์ที่ถูกกลบฝังในชั้นใต้ดิน นำสะเปาคำ สะเปาเงิน หรือแผ่นทองแผ่นเงินที่ตกแต่งเป็นรูปเรือมาบรรจุไว้ใต้ฐานรากของเจดีย์ตามคติการสร้างเจดีย์ในสมัยโบราณ แล้วขยายขนาดของสถูปให้สูงใหญ่กว่าองค์ดั้งเดิมที่พระมหาญาณคัมภีร์ได้สถาปนาไว้ แต่ในระหว่างนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยติด

สถูป ๖ องค์ บรรจุชิ้นส่วนพระพุทธรูป

ภารกิจมากมาย ด้วยต้องรับนิมนต์ไปเป็นประธานในการบูรณะให้วัดอื่นๆ ทำให้พระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างสำเร็จไปได้ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์

เพื่อไม่ให้การก่อสร้างพระเจดีย์ต้องหยุดชะงักไป คณะศรัทธาวัดพระเกิดได้ไปอาราธนาสหธรรมิกหรือสหายธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ “ครูบานันตา” (นันทา นนฺโท นามเดิม “อ้าย”) ผู้มีอายุมากกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย ๗ ปี (เกิด พ.ศ. ๒๔๑๔ มรณะ ๒๕๐๔ อายุ ๙๐ ปี) จากวัดทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งกำลังมีชื่อเสียงในด้านการลงมหานิยมป้องกันศัสตราวุธ สัตว์ร้ายทุกชนิด ขับไล่ภูตผีปีศาจ เป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนมาก ในขณะนั้น ให้มาทำการบูรณะพระเจดีย์วัดพระเกิดตามรูปแบบเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำหนดไว้ จนเสร็จสมบูรณ์ในปี ๒๔๗๒ ได้ทำการฉลองพระเจดีย์ (งานปอยหลวง)

ภาพซ้าย พระเจ้ากกุสันธะ พระประธานในอุโบสถ *ภาพขวา* สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งยืนและนั่ง

พระธาตุเมืองวัง หรือเจดีย์วัดพระเกิดตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกด้านหลังของวิหารตามคติแบบแผนดั้งเดิมที่กำหนดให้วัดหันหน้าสู่ทิศตะวันออก พระเจดีย์มีลักษณะสูงใหญ่โดดเด่นเห็นแต่ไกล สูงถึง ๓๖ เมตร ฐานกว้าง ๑๘ เมตร เป็นเจดีย์ทรงกลม บริเวณองค์ระฆังมีลักษณะกลมป้อมคล้ายกับองค์ระฆังของเจดีย์แบบพม่า (สันนิษฐานว่าช่างก่อสร้างอาจมีเชื้อสายไทใหญ่จึงคุ้นชินกับรูปแบบองค์ระฆังเช่นนั้น) ขณะที่ฐานบัวมีลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบหกคล้ายกับเจดีย์ย่อมุมแบบภาคกลาง ส่วนบนสุดของเจดีย์ประธาน และเจดีย์บริวารที่มุมทั้งสี่ที่ต่อจากฉัตรครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำสัญลักษณ์รูปแม่กาตามนิมิตหมายธรรมประดับไว้

พ.ศ. ๒๕๓๕ พระอาจารย์ธรรมสาธิต (สนั่น) กนฺตธมฺโม แห่งสำนักปฏิบัติธรรมเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย ผู้มีความสนใจตามรอยเรื่องพระเจ้าทั้งห้า บวชเรียนมาจากสายธรรมยุติกนิกายที่วัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ และเป็นผู้ก่อตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเวียงกาหลง ได้เดินธุดงค์ลัดเลาะซากเตาร้างเวียงกาหลงมาสู่เขตวังเหนือ จนได้มาพบพระเจดีย์วัดพระเกิดอยู่ในสภาพทรุดโทรม เห็นสมควรที่จะได้รับการบูรณะใหม่ เนื่องจากมีไม้โพธิ์ (สะหรี) ไปงอกออกรากอยู่บนเจดีย์ วัสดุปูนก็หมดอายุ พระอาจารย์ธรรมสาธิตจึงได้ชักชวนญาติโยมจากกรุงเทพฯ-สมุทรปราการ-เวียงป่าเป้า-เวียงเหนือ-แม่ขะจาน ร่วมบุญผ้าป่า โดยมีคุณคิด ศิริกาญจนวงค์ เป็นเจ้าภาพบริจาคเงิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท การบูรณะพระเจดีย์นั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้แต่อย่างใด เพียงแต่รื้อปูนที่เสื่อมสภาพออกแล้วฉาบใหม่ให้มั่นคงแข็งแรง มีการติดกระจกคล้ายโมเสกชิ้นเล็กๆ ด้วยสีเงินด้าน (ไม่สะท้อนแสง) ที่ฐานตอนล่าง และสีทองสุกปลั่งตอนบนทั่วพระเจดีย์ทั้งองค์ ในเวลานั้นยังได้ซื้อที่นาทำถนนเข้าสู่วัด สร้างห้องน้ำ ฯลฯ เมื่องานบูรณะพระเจดีย์สำเร็จลง ได้มีการปฏิบัติธรรม ๙ วัน ๙ คืน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สร้างไว้ในวัดพระเกิดอีกชิ้นหนึ่งคือ พระวิหาร (บ้างเรียกอุโบสถ เพราะ

ต่อมาได้ผูกพัทธสีมา) ตั้งอยู่ทิศตะวันออกด้านหน้าพระเจดีย์ วิหารหลังนี้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพญานาคว่าเป็นผู้เฝ้าดูแล เคยมีช่องหรือปล่องพญานาคเจาะอยู่ด้านหลังอาคารพระวิหารกว้างประมาณ ๑ เมตร กล่าวกันว่าทุกครั้งเมื่อโยนก้อนหินลงไปในปล่องนั้นไม่เคยมีใครได้ยินเสียงหินกระทบกับพื้นถ้ำหรือบ่อน้ำแต่อย่างใดเลย มีแต่เพียงความเงียบ แสดงว่าปล่องนั้นต้องเป็นโพรงที่มีความลึกยาวไกลมาก พญานาคตนนี้มีตำนานเกี่ยวข้องกับแม่น้ำวังและน้ำตกวังแก้ว ซึ่งเป็นเขตติดต่อของลำปางกับเชียงรายและพะเยา โดยมีตำนานเกี่ยวเนื่องคล้ายคลึงกันกับตำนานการสร้างพระเจ้าตนหลวงที่วัดศรีโคมคำ เมืองพะเยา ในทำนองว่าพญานาคสีทองได้เลื้อยขึ้นมาแผ่เมตตาช่วยให้ช่างสามารถปั้นพระประธานจนสำเร็จ

ปัจจุบันได้รื้อวิหารหลังเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยบูรณะ และสร้างหลังใหม่ระหว่างปี ๒๕๓๕-๒๕๓๗ โดยพระอาจารย์ธรรมสาธิต แต่ยังสร้างรูปพญานาคไว้เป็นสัญลักษณ์

มีการผูกพัทธสีมาอาคารเมื่อวันที่๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ทำให้กลายเป็นพระอุโบสถ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๗ ตรงกับวันวิสาขบูชา ทางวัดได้บวชพระภิกษุ ๕๙ รูป ปีนั้นเกิดแผ่นดินไหว จึงเรียกพระภิกษุที่บวชรุ่นนั้นว่า “รุ่นแผ่นดินไหว” และเป็นปีที่มีฝนตกมาก ทั้งๆ ที่รัฐบาลประกาศว่าจะเกิดฝนแล้ง แต่เมื่อพระเจดีย์วัดพระเกิดบูรณะเสร็จ ฝนกลับตกมามากเป็นพิเศษจนทำให้มีน้ำมากมายกลายเป็นเรื่องอัศจรรย์

ภายในพระอุโบสถยังมีพระพุทธรูปสามองค์ที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

องค์แรกคือพระประธานขนาดใหญ่ องค์ที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับพญานาคสีทอง ลักษณะองค์ใหญ่มากคล้ายพระเจ้าตนหลวงที่วัดศรีโคมคำ พะเยา แต่ไม่ใหญ่เท่า ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระประธาน ก็มีงูเห่าเลื้อยมาข้างๆ พระประธานองค์นี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเชื่อว่าผู้สร้างในสมัยล้านนาหรือสมัยของพระมหาญาณคัมภีร์ คงตั้งใจให้เป็นองค์แทนของพระกกุสันธะ อดีตพุทธเจ้าองค์แรกในภัทรกัป

อีกสององค์เป็นพระเจ้าแสนแสว้ คำว่า “แสว้”

แม่กาเผือก

หรือ แส้ หมายถึง “สลัก” หรือ “เดือย” พระแสนแสว้หมายถึงพระสำริดที่หล่อโดยการใช้เดือยเชื่อมรูปตัวหลายชิ้น มีสีค่อนข้างดำคล้ำ สร้างตั้งแต่สมัยพระมหาญาณคัมภีร์เช่นเดียวกัน เดิมเคยมีทั้งสิ้น ๕ พระองค์ ดังที่เรียกกันว่า “พระเจ้าทั้งห้า” แต่เนื่องจากเกิดสงครามหลายครั้งทำให้วัดร้างไป หายไป ๓ องค์ จนกระทั่งเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะวัดนี้ พบพระเจ้าแสนแสว้เพียง ๒ องค์ โดยขุดพบจากใต้ชั้นดิน จึงได้ทำการซ่อมแซมองค์พระปฏิมา

ภายในพระอุโบสถมีประติมากรรมรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ รูป สร้างโดยพระอาจารย์ธรรมสาธิตทั้งคู่ รูปแรกอยู่ในท่ากำลังนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเคร่งเครียด ทำด้วยปูนปั้นระบายสี อีกรูปหนึ่งอยู่ในท่ายืนปางกำลังเดินธุดงค์เพื่อมาบูรณะวัดพระเกิด สะพายบาตรถือตาลปัตรใบตาล หล่อด้วยสำริดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ หลังจากที่อัญเชิญรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยมาประดิษฐานในพระอุโบสถตรงกับวันสรงน้ำพระธาตุพอดี หลังจากนั้นเพียง ๑๙ วัน ได้เกิดเหตุมหัศจรรย์คือ มีพระอาทิตย์ทรงกลด องค์พระบรมสารีสาริกธาตุหรือดวงแก้วได้เสด็จจากบนฟ้าลงมาสู่องค์พระธาตุเจดีย์วัดพระเกิด ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ เวลา ๐๙.๕๙ น.

วัดพระธาตุน้อย (วัดแม่เลียบ)

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่เลียบ หมู่ที่ ๘ ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ๕๒๑๔๐

ไม่พบพิกัด ไม่มีเจ้าอาวาสจำพรรษา

ความสำคัญของวัด

มีสถานะเป็นสำนักปฏิบัติธรรม อยู่ด้านหลังวัดพระเกิด ห่างออกไปบนดอยขนาดย่อมด้านทิศตะวันตกของวัดพระเกิด ในชุมชนบ้านแม่เลียบ ถือเป็นเจดีย์บริวาร ๑ ใน ๔ ของพระเจดีย์วัดพระเกิด ซึ่งประกอบด้วยเจดีย์ประจำทิศต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ พระธาตุทองทิพย์

ทิศตะวันตก พระธาตุน้อย

ทิศตะวันออก ม่อนไก่แจ้

ทิศใต้ ดอยแก้วชัยมงคล

ซึ่งพระธาตุทั้งหมดนี้ เป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งหมด แต่เนื่องจากพระธาตุเหล่านี้ไม่ได้มีสถานะเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา ทำให้ไม่ได้อยู่ในทำเนียบวัดที่มีผู้คนรู้จัก

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้าง **“เจดีย์วัดแม่เลียบ เมืองลำปาง หมดเงินไป ๓๐ รูเปีย ๕๒ สตางค์”** ภายหลังจากที่ได้สร้าง พระธาตุทองทิพย์ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอวังเหนือไม่ไกลกัน

จากตัวเลข ๓๐ รูเปียเศษนี้เอง เห็นได้ว่าเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากนัก จึงสันนิษฐานว่า เจดีย์องค์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างที่วัดแม่เลียบนั้น ย่อมไม่ได้หมายถึง พระมหาธาตุองค์ใหญ่ที่วัดพระเกิดอย่างแน่นอน แม้ว่าปัจจุบันนี้เมื่อเอ่ยถึงคำว่าวัดแม่เลียบ คนทั่วไปมักเข้าใจว่าน่าจะเป็นวัดเดียวกันกับวัดพระเกิด

พระธาตุน้อยบนม่อนหลังวัดพระเกิด มีศาลา ๑ หลัง และมีพระธาตุอีกองค์ไม่ไกลกัน

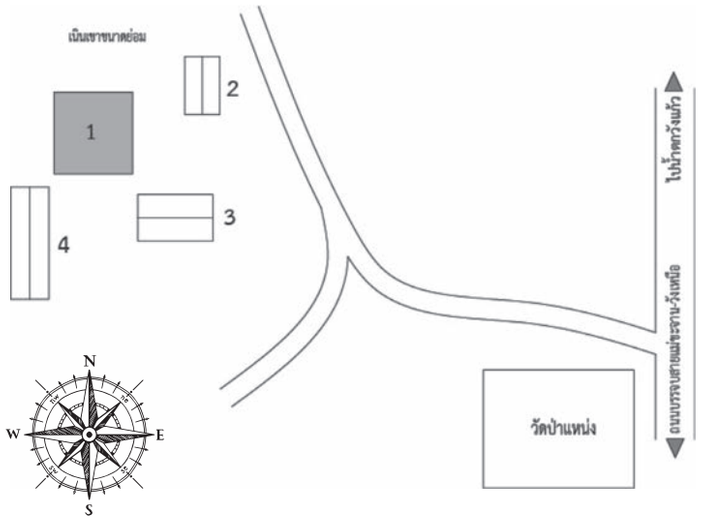
ก็ตาม เนื่องจากวงเงิน ๓๐ รูเปีย น่าจะสร้างพระธาตุองค์ขนาดย่อมได้องค์หนึ่งเท่านั้น หมายถึงพระธาตุน้อยองค์นี้นั่นเอง อีกทั้งทำเลที่ตั้งของพระธาตุน้อย ก็อยู่ในชุมชนบ้านแม่เลียบ ที่มีน้ำแม่เลียบไหลผ่านพอดี ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของคนในชุมชนที่กล่าวว่าคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านอายุ ๙๐ ปีกว่าหลายคนเคยช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยโขลกปูนแบกทรายขึ้นมาช่วยก่อพระธาตุน้อยตั้งแต่บุคคลเหล่านั้นยังมีอายุได้เพียงสิบกว่าขวบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ปัจจุบันสภาพของพระธาตุน้อยวัดแม่เลียบเหลือเจดีย์ที่ชำรุดทรุดโทรมอยู่ ๒ หลัง เป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน รูปแบบพิมพ์นิยมคล้ายทรงพระธาตุทันใจที่สามารถพบได้ทั่วไปในงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งอยู่ท่ามกลางต้นไม้ธรรมชาติ และไม่ไกลกันมีเจดีย์อีกองค์หนึ่ง ขนาดไล่เลี่ยกัน ข้อมูลของสามเณรในวัดพระเกิดกล่าวว่าเป็นผลงานของลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมารสร้างเพิ่มภายหลัง

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ พระธาตุน้อยเป็นประจำ ในเดือน ๙ เป็ง

วัดพระธาตุทองทิพย์

1 พระธาตุทองทิพย์
2 ศาลาเก็บยอดฉัตรเก่า
3 ศาลาหลังใหม่มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 อาคารอเนกประสงค์

สถานที่ตั้ง

บ้านป่าแหน่ง หมู่ที่ ๓ ตำบลวังแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตั้งอยู่บนเนินเขาขนาดย่อม ข้ามแม่น้ำวังไกลออกจากวัดป่าแหน่ง (วัดเจริญราช) ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตร

พิกัด ๑๙.๒๖๘๔๔๓, ๙๙.๖๓๒๗๐๘

เป็นวัดร้าง อยู่ในความดูแลของเจ้าอาวาสวัดป่าแหน่งชื่อ พระธวัชชัย ชยาลงฺกาโร (เครือคำ)

ความสำคัญของวัด

บริเวณทิศตะวันตกของหมู่บ้านป่าแหน่ง จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนกล่าวว่า เคยมีการพบพระพุทธรูปทองเหลืองอยู่หลายองค์ องค์ใหญ่สุดเรียกกันว่า **“พระเจ้าทองทิพย์”** เวลาคนแถวนั้นไปไร่ไปสวน เดินผ่านมักต้องยกมือสักการะกราบไหว้ ส่วนมากมักไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปใกล้ๆ เพราะเป็นป่าไม้รกทึบ ชาวบ้านกลัวผีกันมาก ต่อมาได้มีคนต่างถิ่นมาขนเอาพระพุทธรูปเหล่านั้นไป เหลือแต่พระเจ้าทองทิพย์องค์ใหญ่ ชาวบ้านตัดสินใจทุบฐานเดิมของพระเจ้าทองทิพย์ออก แล้วย้ายพระพุทธรูปไปไว้บนเนินเขาซึ่งมีจอมปลวกหินกองอยู่ เมื่อถึงวันพระมักมีแสงสว่างออกจากกองจอมปลวกและต้นไม้ใกล้เคียงให้ชาวบ้านได้พบเห็นอยู่เป็นประจำ ชาวบ้านนำเรื่องไปบอกกับพ่อน้อยตา แรงทน ชาวบ้านป่าแหน่ง เป็นกำนันตำบลทุ่งฮั้ว พร้อมด้วยพระจันทร์ดี อุตฺตโม เจ้าอาวาสวัดป่าแหน่ง และเป็นเจ้าคณะตำบลทุ่งฮั้ว

ปลายปี ๒๔๗๕ ถึงต้นปี ๒๔๗๖ เป็นช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เดินทางมาบูรณปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุที่วัดพระเกิด และพระธาตุน้อย ซึ่งตั้งอยู่ในเขตบ้านแม่เลียบ ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ไม่ไกลกันเท่าใดนัก พระจันทร์ดี พร้อมด้วยกำนันตา และคณะศรัทธาบ้านป่าแหน่ง ได้ไปบอกเล่าเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปและจอมปลวกให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยฟัง ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ลูกศิษย์สองรูปคือ พระหน่อคำ (ครูบาหน่อคำ ลูกศิษย์เอกสายสล่าชาวดอยสะเก็ด) ที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาตั้งแต่เชียงใหม่ พร้อมด้วยพระชุมภู จันตะมะ เจ้าอาวาสวัดขันหอม หมู่ที่ ๘ ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มาตรวจดูสถานที่ดังกล่าวก่อน ครูบาหน่อคำและครูบาชุมภู กลับไปรายงานครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าได้เห็นพระธาตุฝังอยู่ในจอมปลวกนั้นจริง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงตกลงใจรับเป็นประธานในการก่อสร้างพระธาตุครอบบริเวณจอมปลวกที่มีแสง

พระธาตุทองทิพย์ ตั้งอยู่บนม่อนดอย

เกิดขึ้น ซึ่งฝังพระเจ้าทองทิพย์ไว้ด้วยภายในเจดีย์ ชาวบ้านป่าแหน่งตลอดจนถึงชาวตำบลบ้านฮั้วและพื้นที่ใกล้เคียงได้ร่วมใจกันก่อสร้างเจดีย์องค์หนึ่งภายใต้การนำของครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาหน่อคำ ครูบาชุมภู **เริ่มก่อสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แล้วเสร็จในปีเดียวกันนั้นเอง ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ชื่อว่า "พระธาตุทองทิพย์" กำหนดให้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุทองทิพย์ในเดือน ๘ เหนือ แรม ๘ ค่ำ เป็นประจำทุกปีจวบจนปัจจุบัน**

พ.ศ. ๒๕๐๖ ชาวบ้านป่าแหน่งได้ทำบุญครั้งใหญ่ครบรอบ ๓๐ ปีแห่งการก่อสร้างพระธาตุ ต่อมาเจ้าอธิการศรีวงศ์ นนฺทิโย (ขัดสี) เจ้าอาวาสวัดป่าแหน่งและเจ้าคณะตำบลทุ่งฮั้วขณะนั้น ได้ทำพิธีบวชป่าในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับพระธาตุ และกำหนดแบ่งเขตแดนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ทำมาหากินในเขตธรณีสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๔๐ พระอธิการไทย อตฺตทนฺโต เจ้าอาวาสวัดป่าแหน่งพร้อมคณะศรัทธา ได้จัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อหาทุนทรัพย์ซื้อที่ดินเพื่อสร้างถนนเข้าสู่พระธาตุบนม่อนดอย โดยตกลงซื้อที่นาของนางคำสุข ลาภโต ราคา ๖๐,๐๐๐ บาท และนางคำสุข ลาภโต ได้บริจาคเงินจำนวน ๕,๐๐๐ บาทเพื่อสมทบเป็นค่าก่อสร้างถนนขึ้นสู่พระธาตุทองทิพย์ มีการบูรณะพระธาตุทองทิพย์เรื่อยมาจนปัจจุบัน

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหารวัดป่าแหน่ง** *ภาพขวา* **เจ้าอาวาสวัดป่าแหน่ง**

โก่งคิ้วในวิหารวัดป่าแหน่งตกแต่งรูปหอรมาน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้าง "เจดีย์วัดทองทิพย์ เมืองลำปาง หมดเงินไป ๑๑๒ รูเปีย"**

ศักราชที่ทางวัดป่าแหน่งระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุทองทิพย์ตรงกับปี พ.ศ. ๒๕๗๖ อาจเคลื่อนกับเอกสารของกระทรวงธรรมการไป ๑ ปี ที่ระบุว่าสร้างปี ๒๔๗๕ ไปบ้าง แต่ถือว่ายังเป็นห้วงเวลาเดียวกัน เพราะการนับศักราชในอดีตมักมีความเหลื่อมซ้อนกันอยู่

พระธาตุทองทิพย์เป็นเจดีย์ทรงระฆังล้านนาแบบพิมพ์นิยม สร้างบนฐานแปดเหลี่ยม ฉัตรที่เห็นมีการจำลองขึ้นมาใหม่ เนื่องจากฉัตรเดิมเคยถูกคนร้ายถอดขโมยไป

วัดพระธาตุม่อนไก่แจ้ (ม่อนไก่แก้ว)

สถานที่ตั้ง

บนดอยกลางป่า บ้านฮ่องไฮ ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ๕๒๑๔๐

ไม่มีพิกัด

ไม่มีเจ้าอาวาสจำพรรษา สภาพเป็นวัดร้าง

ความสำคัญของวัด

อยู่ด้านทิศตะวันออกของวัดพระเกิด ห่างออกไปบนดอยขนาดย่อม ในเขตหมู่บ้านฮ่องไฮ ถือเป็นเจดีย์บริวาร ๑ ใน ๔ ของพระเจดีย์วัดพระเกิด ซึ่งประกอบด้วยเจดีย์ประจำทิศต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ พระธาตุทองทิพย์

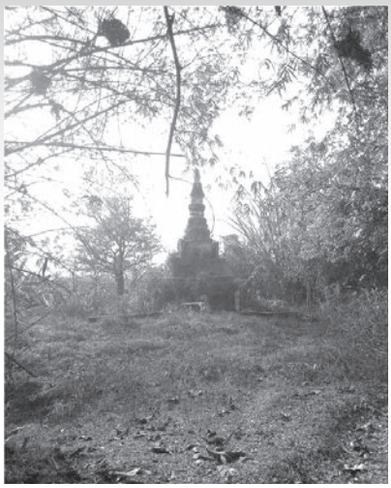
ทิศตะวันตก พระธาตุน้อย

ทิศตะวันออก ม่อนไก่แจ้

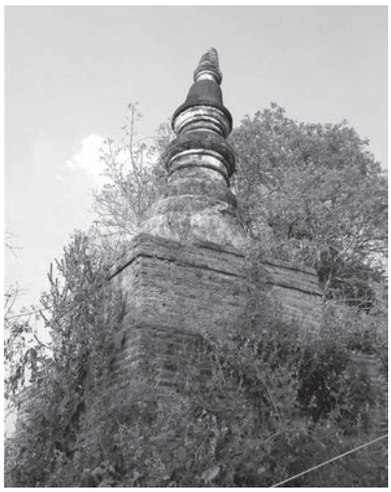
ทิศใต้ ดอยแก้วชัยมงคล

ซึ่งพระธาตุทั้งหมดนี้ เป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งหมด โดยมีคติความเชื่อเรื่อง “พระเจ้าทั้ง ๕” กำหนดให้ พระธาตุพระเกิดเป็นศูนย์กลาง แทนพระศรีอาริยเมตไตรย, พระธาตุม่อนไก่แจ้ แทนพระพุทธเจ้ากกุสันโธ, พระธาตุดอยแก้วชัยมงคลแทนพระพุทธเจ้าโกนาคมน์, พระธาตุน้อยแทนพระพุทธเจ้ากัสสปะ และพระธาตุทองทิพย์แทนพระพุทธเจ้าโคตมะ

หลักฐานยืนยันว่าพระธาตุม่อนไก่แจ้ เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยปรากฏใน ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่า ในปี ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยในระหว่างช่วงที่มาบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง และจำพรรษาที่เมืองพะเยานั้น ท่านได้เดินทางลงมาเป็นประธานทำบุญฉลองการยกยอดฉัตรพระเจดีย์หรือการ “ทานพระธาตุม่อนไก่แก้ว” (ปัจจุบันเรียก “ม่อนไก่แจ้”) ในเดือน ๙ เป็ง พุทธศักราช ๒๔๖๖ จากนั้น เดือน ๙ แรมก็เดินทางกลับคืนเมืองพะเยา

ทางขึ้นพระธาตุม่อนไก่แจ้เป็นภูเขาลูกรัง

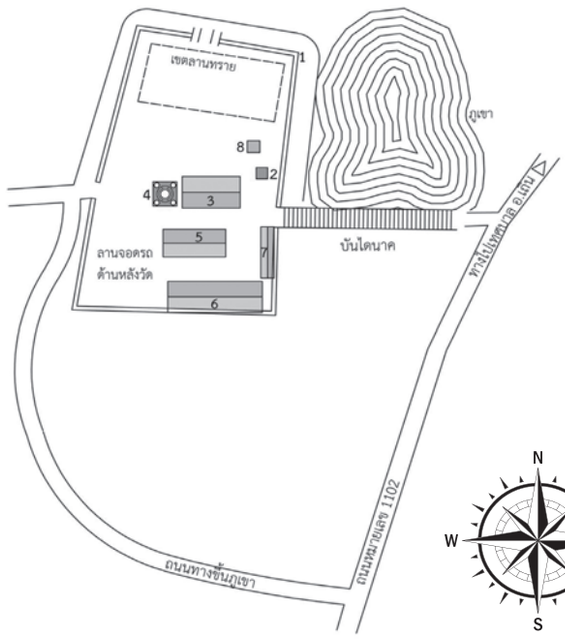
สภาพพระธาตุม่อนไก่แจ้ปัจจุบันกำลังจะถูกครอบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระธาตุบนดอยขนาดย่อมเพื่อเป็นพระธาตุบริวารของวัดพระเกิด ปัจจุบันกำลังมีบุคคลก่อครอบฐานด้วยฐานอิฐขนาดใหญ่ โผล่ให้เห็นแค่ส่วนยอด รูปแบบเจดีย์เท่าที่เห็นเป็นเจดีย์ทรงพิมพ์นิยม

เนื่องจากเป็นพระธาตุร้างห่างไกลจากชุมชน จึงไม่มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุ

วัดเขาแก้ว (สองแควปินหวาน)

1 กำแพงวัดเก่ามีรูปสิงห์
2 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 พระวิหาร
4 พระธาตุปินหวาน ๕ ยอด
5 ศาลาสารูปอดีตเจ้าอาวาส
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระอธิการนิยม เตชธมฺโม พ.ศ. ๒๕๔๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗-๙๑๑๒๙๓๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔๘ บ้านสองแคว หรือบ้านสองแควปินหวาน บ้างเรียกสองแควตะวันตก หมู่ที่ ๕ ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๕๒๑๖๐

ห่างจากตัวเมืองเถิน จังหวัดลำปาง ลงไปทางใต้ระยะทางประมาณ ๗ กิโลเมตร ใกล้กับทางไปอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง

พิกัด ๑๗.๕๕๓๖๔๔, ๙๙.๑๗๖๘๔๒

มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ทิศเหนือประมาณ ๗๐ วา จดที่ธรณีสงฆ์ ทิศใต้ประมาณ ๗๐ วา จดถนนและที่ธรณีสงฆ์ ทิศตะวันออก ประมาณ ๑๑๕ วา จดถนนสายเถิน-แม่พริก ทิศตะวันตก จดถนนและที่ธรณีสงฆ์ ที่ธรณีสงฆ์มีจำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน น.ส. ๓ ก. เลขที่ ๓๓๕๓

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาก่อนหน้านั้นประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ บ้านสองแควเป็นเพียงชุมชนเล็กๆ บริเวณนี้เป็นจุดที่แม่น้ำวังค่อยๆ จะเริ่มขยายกว้างขึ้น กระทั่งแม่น้ำด้านเหนือของหมู่บ้าน กัดเซาะตลิ่งและไหลโอบล้อมจนแบ่งสายน้ำออกเป็น ๒ สาย ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่า “บ้านสองแคว” ฝั่งที่ตั้งวัดเขาแก้วปินหวานเรียกว่าฝั่ง “สองแควปินหวาน” หรือ “สองแควตะวันตก” ส่วนอีกฝั่งหนึ่ง เรียกสองแควตะวันออก มีการทำเหมืองฝายกั้นน้ำวัง

พ.ศ. ๒๔๓๑ ชาวบ้านได้ปรึกษาหารือกัน ว่าอยากสร้างวัดเพื่อให้ชุมชนได้มีแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจและใช้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนหนังสือของเด็กในหมู่บ้าน จึงได้ดำริเลือกสถานที่บนเนินเขาขนาดปานกลาง

ด้วยเชื่อว่าเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากเมื่อถึงวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ ณ บริเวณเนินเขาแห่งนี้มักมองเห็นพระจันทร์ทรงกลดมีแสงเจิดจ้า ผู้ใหญ่บ้านคนแรกในขณะนั้นชื่อนายหม่อง ลิมแก้ว และคณะศรัทธาชาวบ้านจึงพร้อมใจกันนิมนต์ **“ครูบาอินต๊ะ”** หรือ ครูบาเป็ง อินฺทวิชโย มาเป็นประธานในการสร้างวัด เมื่อจุลศักราชได้ ๑๒๕๐ ตัวปีชวดใต้ ปีชวดเหนือ ตรงกับวันเสาร์ที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๓๑ แรม ๑๓ ค่ำ ได้ไชยะ ปราบชมพู เดือน ๑๒ หรือเดือนยี่เหนือ ครูบาอินต๊ะใช้เวลาก่อสร้างหลายปี กุฏิหลังหนึ่งเสร็จปี ๒๔๒๖ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้เริ่มลงเสาวิหาร ฉลองสมโภชพระวิหารและพระประธานในปี ๒๔๖๖

เมื่อแรกสร้างใช้ชื่อว่า **“วัดดอยปินหวาน”** หรือพระธาตุปินหวาน เป็นการเรียกตามสภาพภูมิประเทศที่ดอยลูกนี้มีต้นมะปิน หรือบะปิน หมายถึง “มะตูม” ซึ่งปกติมีรสฝาด แต่มะปินแถบนี้มีรสหวานมาก ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็น **“วัดเขาแก้ว”** ที่มาของการใช้ชื่อวัดเขาแก้ว เนื่องมาจากมีดวงแก้วปรากฏขึ้นในทุกวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ชาวบ้านจะพบดวงแก้ว หรือพระธาตุลอยพุ่งสูงออกจากภูเขาลูกนี้ไปยังพระธาตุที่วัดดอยป่าตาล ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอเถินเช่นเดียวกัน จึงเรียกภูเขาลูกนี้ว่าเขาแก้วสืบต่อมา

เสนาสนะภายในวัดประกอบด้วย พระวิหารซึ่งหลังเดิมสร้างขึ้นโดยครูบาอินต๊ะ ส่วนวิหารหลังปัจจุบัน เป็นการมาบูรณะใหม่ ภายในวิหารเคยมีแท่นสังฆ์ (อาสนา) สำหรับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เคยมานั่งหนักอยู่ที่ใต้ต้นไทร แต่ตอนนี้แท่นนั้นผุพังไปแล้ว

ภายในพระวิหารมีโบราณวัตถุสำคัญหลายชิ้น อาทิ พระพุทธรูปปูนปั้นประธานสององค์ ปั้นโดยสล่าจากวัดทาทุ่งหลวง อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และมีสัตตภัณฑ์ไม้จำหลัก ธรรมาสน์ พระแผงอดีตพุทธเจ้า ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีศาลาการเปรียญ ประดิษฐานรูปปั้นของอดีตเจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว

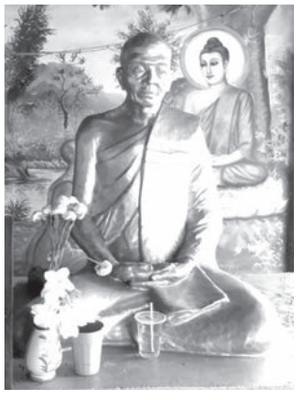
ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากคำบอกเล่าของคนเฒ่า ซึ่งปัจจุบันอายุ ๙๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๘) ยังมีชีวิตอยู่ ซ้ำยังเป็นหนึ่งในกลุ่มบุคคลสร้างทางขึ้นดอยลูกนี้ ได้กล่าวแก่เจ้าอาวาสวัดเขาแก้วว่า ความเกี่ยวข้องของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับวัดแห่งนี้ เริ่มมาจาก ครูบาเป็ง อินฺทวิชโย (ครูบาอินต๊ะ) เจ้าอาวาสวัดดอยปินหวานรูปแรกในขณะนั้น ได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยขณะจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ให้มาช่วยสร้างพระเจดีย์ ประมาณปี ๒๔๖๙ แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้เดินทางมาด้วยตนเอง ท่านได้ขออาราธนาพระผู้ใหญ่ คือ ครูบาปัญโญ จากวัดหนองป่าตึง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผู้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบท พร้อมด้วย “พระสิระสา” (ครูบาสิระสา-หนานสีลา) ซึ่งเป็นสล่าผู้ควบคุมการก่อสร้างแทน กระทั่งเมื่อสร้างแล้วเสร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงรับนิมนต์เดินทางมาบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และยกฉัตรด้วยตัวเอง ดังที่ปรากฏในตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารฉบับวัดสวนดอก ซึ่งเขียนว่า

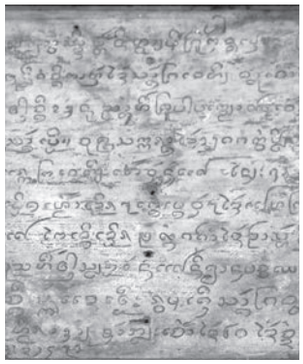
“ครั้นเสร็จการทำบุญหื้อทานวัดพระสิงห์ พระ

สารูปครูบาเป็ง อินฺทวิชโย หรือครูบาอินต๊ะ

สารูปครูบาปัญโญวิชโยพระกรรมวาจาจารย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย จารึกบนแผ่นไม้โดยครูบาอินต๊ะปี ๒๔๗๑ ข้อความกล่าวถึงการนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างพระธาตุเขาแก้ว *ภาพขวา* พระวิหารมีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ด้านหน้า

ภาพซ้าย พระธาตุปินหวาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบพระสิรสาก่อสร้าง *ภาพขวา* ยอดฉัตรธาตุสถูปิกะ

วิหารหลังเก่ายุคแรกสร้างโดยครูบาเป็ง อินฺทวิชโย มีหอธรรมขนาดเล็กอยู่ด้านข้าง ต่อมารื้อออก

*ศรีวิชัยเจ้าภิกขุตนนั้น ....**ไปเอาฉัตรธาตุปินหวาน** ขึ้นไปทานธาตุป่าตาล เมืองเถิน..."*

สอดคล้องกับจารึกบนแผ่นไม้ ปัจจุบันเก็บรักษาในกุฏิเจ้าอาวาส มีข้อความเป็นอักษรธัมม์ล้านนา ถอดความปริวรรต โดยอาจารย์ภูเดช แสนสา ได้ว่า

*"มังคละวุฒิสิริสุสัพพะสวัสสดี บัดนี้หมายมีครูบาอินทะเปนเค้า พร้อมกับด้วยสิกข์โยม เจ้าชุตน ๆ แลสัทธาชุตน ก็จิ่งพากันได้ส้างพระเจติยะธาตุเจ้าได้หลัง ๑ จิ่งได้ไปหายัง **ครูบาสีวิไชย** ท่านจิ่งอนุญาตหื้อครูบาปัญโญ แลทุเจ้าสิรสามาเปนสล่า จิ่งพากันก่อแรกส้างเมื่อจุลสักกราชได้ ๑๒๘๘ ตัว ปีรวายยี เดือน ๖ ลง ๑๓ ค่ำ เมงวัน ๕ ได้ขุดก่อแรกพระเจติยะเจ้าวันนั้นแล ไนยะ ๑ ส่วนว่าจุลสักกราชได้ ๑๒๘๔ ตัว ปีเมืองเหม้า เดือน ๗ เพง เมงวัน ๗ ได้แห่พระเจติยะธาตุเจ้า เข้าปะจุไว้วันนั้นแล ไปเถิงเดือน ๙ ลง ๘ ค่ำ ได้เอาฉัตต์ขึ้นต่าง ได้เถิงเดือน ๑๒ ออก ๘ ค่ำ ได้ทำบุญหื้อทานฉลองวันนั้นแล นิพฺพาน ปจฺจโยโหตุ โนนิจฺจํ ธุวํ ธุวํ จิ่งนักแด่เทอะ **รวมเงินส้างพระธาตุเสี้ยง ๑,๑๓๑ บาท** ดินจี่เสี้ยงไป ๗ หมื่น อายุข้าภเจ้าได้ ๖๐ ได้จดหมายไว้ พระพุทธสักกราชได้ ๒๔๗๑"*

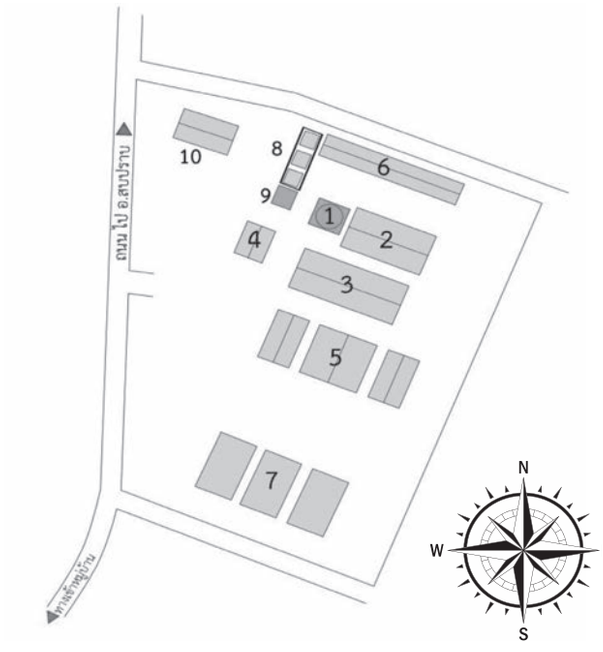
จารึกไม้แผ่นนี้ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เคยมาทำเลขทะเบียนบัญชีไว้ ส่วนสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ซึ่งดูแลเขตพื้นที่โบราณสถานโบราณวัตถุจังหวัดลำปาง ก็เคยเดินทางมาสำรวจ

ตามมุขปาฐะของคนเฒ่าคนแก่ มีเกร็ดเล่าว่าตอนที่ช่วยกันหามเสลี่ยงครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั้น เบื้องแรกท่านพำนักที่วัดท่าหลวงก่อน จากนั้นจึงหามเสลี่ยงมาที่ดอยปินหวานต่อ ขณะนั้นเป็นวสันตฤดู ฝนตกลงมาหนักมาก ทำให้คนหามเสลี่ยงเปียกหมดทุกคน แต่น่าประหลาดใจที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับไม่เปียก เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถึงวัดดอยปินหวาน ท่านได้สร้างกองขี้เยื่อ (ขยะฟางหญ้า) ไว้สำหรับวางเศษผ้าบังสุกุลตามหน้าบ้านผู้คน เมื่อผ่านบ้านใครก็จะขอรับผ้าบังสุกุลไปตลอดทาง

พระธาตุปินหวานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการยกฉัตรนั้น ตั้งอยู่ด้านหลังพระวิหาร เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนามีฐานสูง ประกอบด้วยฐานเขียง ฐานยกเก็จ ฐานทรงกลมสามชั้น และมาลัยเถาสามชั้น องค์ระฆังค่อนข้างยืดผอมสูงมีรัดอกคาด มีเจดีย์ขนาดเล็ก (สถูปิกะ) ที่มุมอีก ๔ องค์ รวมแล้วเป็นเจดีย์ ๕ ยอด หรือ ๕ ดวง ตามรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง ด้วยความเชื่อในเรื่อง "พระเจ้าทั้ง ๕ ในภัทรกัป" ซึ่งจะมี "พระโพธิสัตว์ศรีอาริยเมตไตรย" มาจุติเป็นพระพุทธเจ้าองค์สุดท้าย

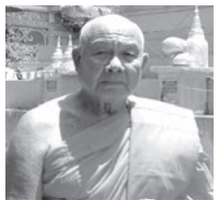
ประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัย มีขึ้นในงานสรงน้ำพระธาตุเดือนเป็ง ๘ ออก ๘ ค่ำ ของทุกปี ต่อมา ทางวัดได้สร้างรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่ายืนไว้ที่ด้านหน้าเยื้องกับพระวิหาร

วัดนาปราบ (พระธาตุจอมยองสบปราบไผ่)

1 พระธาตุจอมยองสบปราบไผ่
2 พระวิหาร
3 ศาลา
4 ห้องสมุด
5 พิพิธภัณฑ์
6 ศาลาบาตร
7 กลุ่มกุฏิสงฆ์
8 กลุ่มพระพุทธรูปที่ลานเจดีย์
9 ศาลาประดิษฐานสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
10 อุโบสถ

เจ้าอาวาส

พระครูโสภณจริยานุวัตร พ.ศ. ๒๕๐๗ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) เป็นเจ้าคณะอำเภอสบปราบ และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

โทรศัพท์ ๐๕๔-๒๑๔๐๔๒ และ ๐๘๑-๙๘๐๖๙๖๘

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๔ บ้านนาปราบ หมู่ที่ ๓ ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง ๕๒๑๗๐

อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองสบปราบห่างออกมาประมาณ ๓.๕ กิโลเมตรค่อนไปทางอำเภอเสริมงาม ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของแหล่งน้ำห้วยแม่ยองและแม่ปราบที่มาบรรจบกัน การเดินทางใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินพหลโยธิน ลำปาง-เถิน ถึงอำเภอสบปราบให้เลี้ยวขวาเข้าตำบลนายาง ต้องผ่านอุทยานแห่งชาติดอยจง และยังสามารถมาทางสายลัดเส้นในซึ่งเป็นทางแคบ จากลำปางเข้าเกาะคา-เสริมงาม-สบปราบ ได้อีกเส้นทางหนึ่ง เนื่องจากตำบลนายางเป็นเขตติดต่อกับอำเภอเสริมงาม

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๘ ไร่ ๒ งาน

ได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๔๙๖ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมเปิดสอน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับคัดเลือกของกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่นในด้าน “อุทยานการศึกษาในวัด” พ.ศ. ๒๕๔๘

พิกัด ๑๗.๘๘๑๘๓๒, ๙๙.๓๑๒๑๒๑

ความสำคัญของวัด

บริเวณที่ตั้งวัดนาปราบ มีลำห้วยหลายสาย นักวิชาการจากมหาลัยวิทยาลัยเชียงใหม่เคยมาเก็บข้อมูล ระบุว่าที่นี่เป็นชุมชนโบราณ มีคูน้ำคัน

ดินสองชั้น ชั้นนอกมีกำแพงใกล้แม่น้ำวัง ชั้นในเป็นที่ดอนหรือเรียกว่า “เด่นบ้าน” ภายในกำแพงดินมี “กู่วัดหลวง” กับอีกแห่งคือ “กู่วัดน้อย” เคยอยู่ตรงข้ามกัน แต่หลังจากนั้นเกิดสงคราม สมบัติมีค่าโบราณวัตถุต่าง ๆ ทั้งของกู่วัดหลวงและกู่วัดน้อยได้ถูกย้ายไปเก็บไว้ที่วัดแห่งใหม่คือวัดหลวงสบปราบ

ต่อมาปี ๒๔๕๐ ชาวบ้านได้เข้ามาทำไร่ทำสวน นำโดยพ่อหลวงหนานยศ เมืองมูล ได้ช่วยกันตั้งเป็นหมู่บ้านและฟื้นฟูวัดห้วยหลวงร้างขึ้นทับที่เดิมอีกครั้ง แต่สถานที่ตั้งกู่วัดน้อยกลายเป็นเรือกสวนไร่นาหมด ไม่มีการฟื้นฟู เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่เป็น “วัดสบยอง” เนื่องด้วยเป็นบริเวณที่มีน้ำห้วยแม่ยองไหลผ่านมาบรรจบกับห้วยแม่ปราบ ส่วนคำว่าสบปราบมาจากห้วยแม่ปราบไหลมาสบกับน้ำแม่วัง คำว่า “ปราบ” ในที่นี้มีการถกเถียงกันว่า ควรมาจากความหมายอะไรบ้างก็ว่า “ปราบปราม” แต่เจ้าอาวาสสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากชื่อหญ้าชนิดหนึ่งที่ขึ้นตามลำห้วย คือผักปราบเป็นผักพื้นเมือง ที่ชาวบ้านเอามาแกงกัน

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานประวัติวัดสวนดอก ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงการเดินทางมาสร้างพระธาตุวัดสบยองของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า มาในช่วงออกพรรษาในปี ๒๔๖๗ หลังจากที่ไปสร้างพระธาตุแก่งสร้อย กลางลำน้ำปิง โดยเรียกชื่อว่า “พระธาตุจอมยองสบปราบไผ่” อันมีความหมายว่าที่ห้วยแม่ยองมีต้นปราบและต้นไผ่ ดังนี้

“แล้วเลยไปสร้างธาตุจอมยองสบปราบไผ่ ในเดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๖๗”

ซึ่งเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกับปีศักราชที่ทางวัดนาปราบกล่าวไว้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาเป็นประธานสร้างพระธาตุตั้งแต่ปี ๒๔๖๑ โดยมีหลักฐานยืนยันจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่เป็นทหารเกณฑ์ (ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว หากยังมีชีวิตอยู่จะอายุ ๑๑๐ ปี) เคยเล่าให้เจ้าอาวาสฟังว่า ตัวเขาหลังจากที่กลับมาจากการถูกไปเกณฑ์ทหาร ตรงกับปี ๒๔๖๑ ได้มาช่วยสร้างที่พักสงฆ์เป็นศาลามุงคามุงหญ้าแฝกให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยพำนัก ซึ่งท่านเพิ่งเดินทางมาจากการสร้างพระธาตุ “สันต้นแห้ม” (สันทุ่งแฮ่ม) อำเภอ

ซากประตูกำแพงเก่าก่ออิฐทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

เกาะคา จังหวัดลำปาง เพื่อจะกลับไปยังลี้-ทุ่งหัวช้างในลำพูน โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เส้นทางลัดสายในจากเกาะคา-เสริมงาม ลงมายังสบปราบ ทหารผู้นั้นยังได้ช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยขนดินขนทรายก่อสร้างพระธาตุที่นี่ แต่ยังสร้างไม่แล้วเสร็จ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความจำเป็นต้องเดินทางไปสร้างวัดอื่นต่อ อาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาสร้างวัดแห่งนี้หลายครั้ง เริ่มตั้งแต่ปี ๒๔๖๑ แต่ค้างไว้นาน กระทั่งกลับมาอีกรอบในปี ๒๔๖๗

ทางวัดนาปราบระบุต่อไปว่า ครูบาอภิชัยขาวปีได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาดำเนินการสร้างพระธาตุต่อในปี ๒๔๖๕ และยกฉัตรพระธาตุวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๖๙

ภาพซ้าย **พระธาตุสบยอง (จอมยองสบปราบไผ่)** ***ภาพขวา*** **รายละเอียดการคิดกระจกสีทึองค์บัลลังก์ย่อมุม**

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ศาลา

พระวิหารของวัดสร้างขึ้นยุคหลังตั้งอยู่หน้าพระธาตุตามคติแบบแผนล้านนา

ศาลาพระนอนแบบพม่า ประดิษฐานสารูปสามครูบาแห่งเวียงลี้

เกี่ยวกับการที่ครูบาอภิชัยขาวปีได้ไปสืบสานงานสร้างเสริมพระธาตุองค์นี้ต่อให้สำเร็จ ได้ปรากฏรายชื่อวัดในบัญชีที่ครูบาอภิชัยขาวปีรวบรวมไว้ ได้กล่าวว่าค่าก่อสร้าง *"พระธาตุสบยอง บ้านนาปราบ กิ่งอำเภอสบปราบ อำเภอเกาะคา สิ้นเงินไป ๘๐๐ บาท"*

จากชื่อวัดสบยอง ได้รับการเปลี่ยนใหม่เป็น "วัดนาปราบ" ในปี ๒๕๐๕-๒๕๐๖ ตามชื่อสถานที่ของหมู่บ้านนาปราบ

ปูชนียวัตถุอื่นๆ ของวัดมีพระวิหาร ซึ่งสร้างขึ้นภายหลัง อุโบสถ ศาลา กุฏิสงฆ์ พิพิธภัณฑ์ พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดหน้ากว้าง ๑ เมตรครึ่ง แบบศิลปะล้านนา อายุกว่า ๘๕ ปี และพระเจ้าทันใจ สร้างเมื่อวันเสาร์ที่ ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๙ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๑ หน้าตักกว้าง ๕๙ นิ้ว สูง ๗๙ นิ้ว ค่าก่อสร้าง ๕,๒๕๙ บาท สมโภชเวลา ๑๙.๐๐ น. ทำสำเร็จภายในวันเดียว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุสบยอง (จอมยองสบปราบไผ่) หรือปัจจุบันเรียก "พระธาตุวัดนาปราบ" ตั้งอยู่ด้านหลังของพระวิหาร เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนาที่มีชุดฐานบัวลูกแก้วในลักษณะมาลัยเถา ๓ ชั้นขนาดใหญ่รองรับ ถัดลงมาเป็นฐานกลม ๓ ชั้น และฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จ ฐานนี้ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับฐานปกติ

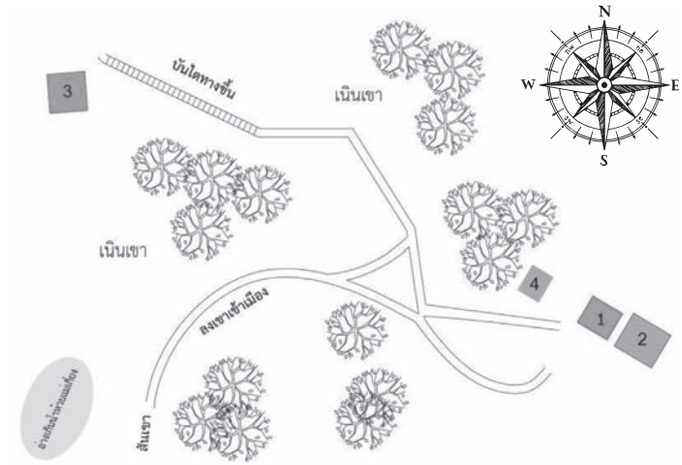
จากการสำรวจวัดนาปราบโดยรอบ พบว่ายังคงเหลือร่องรอยของซากโบราณสถานเก่าอยู่ที่ริมกำแพงวัดด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นช่องประตูก่อด้วยอิฐ และแนวกำแพงหิน หรือ "หินก่อล้อม" ตามรูปแบบเฉพาะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้าง

ด้านทิศตะวันตกของพระเจดีย์ มีศาลาประดิษฐานพระนอน มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ปั้นโดยฝีมือชาวบ้านกะเหรี่ยง ซึ่งเจ้าอาวาสวัดนาปราบรูปปัจจุบันไปได้มาจากวัดพระพุทธบาทผาหนาม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ส่วนพระนอนได้มาจากครูบามนตรี ธมฺมเมธี วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่

มีศาลาอีกหลังหนึ่งอยู่ด้านทิศเหนือของพระวิหาร มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายองค์ในแบบพิมพ์เดียวกัน ทำมาถวายโดยครูบาทันใจ (พระครูวิเชียรปัญญา) วัดป่างิ้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ประดิษฐานไว้ชั่วคราวรอการทำพิธีกรรมอยู่เพื่อนำไปบรรจุไว้ในมณฑปข้างพระธาตุ และล่าสุดได้มีศรัทธาจากอำเภอจอมทอง จัวหวัดเชียงใหม่ ได้นำสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถวายให้วัดนาปราบอีกองค์หนึ่ง

มีประเพณีรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอภิชัยขาวปี ในงานสรงน้ำพระธาตุ ตรงกับวันวิสาขบูชาหรือเดือน ๘ เป็ง ประเพณีสรงน้ำพระธาตุในอดีตที่นี่ยิ่งใหญ่มาก คนทั่วทั้งสบปราบต้องมารวมตัวกัน เพราะถือว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ปัจจุบันนี้ห่างเหินกระจายกันไปที่อื่นๆ

วัดพระธาตุดอยคู่แก้ว (พระธาตุกู่ไก่แก้ว)

1 พระธาตุดอยคู่องค์ล่าง
2 ศาลาปฏิบัติธรรม
3 พระธาตุดอยคู่องค์บน
4 กุฏิสงฆ์

เจ้าสำนักสงฆ์

พระชัชชัย ฆรมุตฺโต รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๗๖๓๓๑๓๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๘๒ บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ ๕ ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ๕๒๑๙๐

การเดินทางไปวัดพระธาตุดอยคู่แก้ว ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (สายลำปาง-เชียงใหม่) เลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร เข้าสู่ทางหลวงชนบท ลป. ๒๐๑๖ มุ่งหน้าสู่เทศบาลตำบลเมืองยาว แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังเขตหมู่บ้านทุ่งหลวง ตำบลเมืองยาว หมู่ที่ ๕ ตรงไปทางอ่างเก็บน้ำห้วยเกี๋ยง โครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบถนนทางแยก ขึ้นไปทางถนนดินแดงลูกรัง ผ่านสันเขาของอ่างเก็บน้ำห้วยเกี๋ยง และเลี้ยวขวาเลียบเขาค่อนข้างสูงชันจึงถึงวัดพระธาตุดอยคู่แก้ว

สังกัดธรรมยุติกนิกาย

พิกัด ๑๘.๒๖๔๙๑๕, ๙๙.๒๑๔๗๐๐

ความสำคัญของวัด

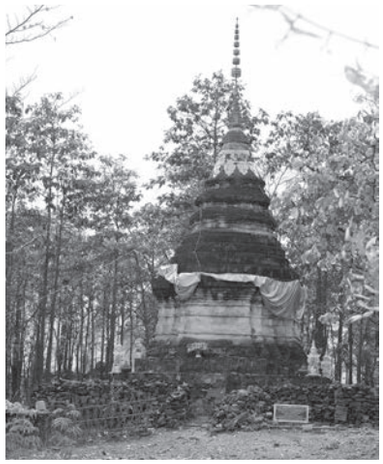
เนื่องจากที่ตั้งวัดมีการประดิษฐานพระบรมธาตุเจดีย์สองแห่งบนดอยสองลูกติดกัน ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ดอยคู่” (ออกเสียงแบบคนพื้นเมืองภาคเหนือเป็น “กู้”) บ้างก็เรียกว่า “ดอยกู่” คือมี “กู่” หรือ “พระธาตุ” คู่กันนั่นเอง ส่วนคำว่า “แก้ว” เนื่องจากชาวบ้านได้เห็นลูกแก้วลอยไปลอยมาระหว่างพระธาตุทั้งสององค์

วัดแห่งนี้มีตำนานร่วมกับอีก ๒ แห่งนั่นคือ พระธาตุม่อนไก่แจ้และพระธาตุม่อนไก่เขี่ย ในเขตตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตรเช่นกัน เรื่องราวปรากฏในตำนานไก่ขาว ที่สัมพันธ์กับตำนานฤาษี ๕ ตน กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาถึงบริเวณแห่งนี้ เห็นเขา ๔ ลูกเรียงกัน พลันนึกถึงอดีตชาติที่เคยเกิดเป็นเจ้ามหาวงค์แตงอ่อน ได้นำไก่มาแข่งขันที่เขาลูกหนึ่งคือ ดอยม่อนไก่แจ้ และที่ม่อนตรงข้ามมีไก่แจ้ตัวหนึ่งขันแข่งท้าทาย แล้วคุ้ยเขี่ยหายไป เจ้าของไก่ก็หลบหนีหายไปยังเมืองลี้ เมื่อเล่าเสร็จก็นำเกศา ๔ เส้นมอบให้ฤาษี ซึ่งต่อมาก็ไปบรรจุที่ดอยคู่ หรือดอยกู่ ๒ เส้น (ลูกละเส้น) เส้นที่ ๓ ไว้ที่ม่อนไก่แจ้ เส้นที่ ๔ เอาไว้ที่ดอยม่อนไก่เขี่ย วัดแห่งนี้เจดีย์เป็น ๒ องค์ คือองค์น้องที่อยู่ด้านล่าง และองค์พี่อยู่ด้านบน

มีหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมา

บันไดทางขึ้นสู่พระธาตุ องค์พี่อยู่ด้านบนที่ดอยสูง *ภาพซ้าย* **ก่อนขึ้น** *ภาพขวา* **มองจากข้างบนลงมา**

พระธาตุองค์พี่ด้านบนเจดีย์ทรงกลม

บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุคู่แก้ว หรือกู่ไก่แก้ว อย่างต่ำ ๒-๓ ครั้ง จากหนังสือคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ครั้งแรกคือ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับจากการต้องอธิกรณ์ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ ครั้งแรก ท่านได้นั่งรถไฟจากหัวลำโพงแวะมาลงสถานีรถไฟลำปางที่สบตุ๋ย และเดินทางมายังเมืองยาว ก่อนถึงเมืองยาวครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แวะร่วมทำบุญที่วัดสองแห่งตามที่มีผู้นิมนต์ในเส้นทางผ่าน ได้แก่ วัดนาก่วมใต้ ๑๐๐ รูเปีย สำหรับเป็นค่าก่อสร้างพระวิหารและแท่นแก้วพระประธาน กับที่วัดแม่กียร่วมบุญจำนวน ๒๕ บาท สำหรับยกช่อฟ้าพระวิหาร หลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะ

*" **วัดเมืองยาว** ลำปางใต้หล้า พระเจติยาก่อไว้ หกสิบห้าเป็นตราเงินใช้ รอมร่ายหื้อเนอนาย แจ้งรุ่งเช้า บ่ทันเถิงขวาย ทั้งเจ้าและนาย ม่านเงี้ยวต่องสู้"*

เห็นได้ว่าคำคร่าวที่ยกมานี้ใช้คำว่า **"พระเจติยา" ที่ "วัดเมืองยาว"** แต่ไม่ได้ระบุชื่อเฉพาะว่าหมายถึงพระธาตุองค์ไหนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลเมืองยาวของอำเภอห้างฉัตร ซึ่งในเขตนี้มีผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ถึงสี่องค์ ได้แก่ พระธาตุม่อนไก่เขี่ย พระธาตุม่อนไก่แจ้และอีกสององค์ที่พระธาตุดอยคู่แก้ว

เมื่อตรวจสอบกับหนังสือ "ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร" ที่ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพ้นโทษอธิกรณ์กลับจากกรุงเทพฯ

"ในพุทธศักราช ๒๔๖๓ นี้ ท่านได้สร้าง**พระธาตุดอยกู่แก้วเมืองยาว** แขวงลำปาง เสี้ยง (หมดเงิน) วัตถุ ๖๐ รูเปีย แล้วกลับมาอยู่ลำพูน"

เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาการไปเมืองยาวเกิดขึ้นหลังกลับจากการต้องอธิกรณ์ครั้งแรกเหมือนกัน และจำนวนเงินที่เอกสารสองฉบับระบุตัวเลขใกล้เคียงกันคือ ๖๕ กับ ๖๐ รูเปีย ดังนี้แล้ว จึงเป็นที่แน่ชัดว่า ปริศนาของคำว่า **"พระเจติยาเมืองยาว" ย่อมน่าจะหมายถึงพระธาตุดอยคู่แก้ว** ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างในปี ๒๔๖๓

นอกจากนี้แล้ว ยังพบหลักฐานที่ระบุถึงการเดินทางไปสร้างพระธาตุดอยคู่แก้วอีกครั้ง ประมาณปี ๒๔๖๔-๒๔๖๕ ภายหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับหน้าที่ประธานการบูรณะวิหารพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยาแล้ว ดังข้อความที่ว่า

*"เมื่อเสร็จจากพะเยา ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับทางแจ้ห่ม ลำปาง ได้รับนิมนต์สร้างพระธาตุดอยเต่า ต่อด้วยด้วยพระธาตุดงนั่ง ต่อด้วยวิหารอุโบ ต่อด้วย**พระธาตุม่อนไก่แก้ว** สลับกับขึ้นไปพะเยาเป็นช่วง ๆ"*

สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของเมืองยาวที่บันทึกโดยชุมชน ได้กล่าวว่าหลังจากที่ชาวบ้านได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ช่วงระยะหนึ่ง ภายใต้การอพยพมานำโดยท้าวแสนคำวงศ์ พ่ออุ๊ยตัน พ่ออุ๊ยซาว พ่ออุ๊ยหนาน ตั้งแต่ราว พ.ศ. ๒๓๔๐ แล้ว อยู่ต่อมาชาวบ้านได้พบซากดินกี่ (อิฐ) เป็นเนินโบราณกระจายอยู่ตามเชิงเขา จึงได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาช่วยดำเนินการบูรณะฟื้นฟูวัดร้างในเมืองยาวแห่งแรกคือพระธาตุดอยคู่แก้ว

วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ ระบุว่าพระธาตุดอยคู่แก้วสร้างในปี ๒๔๖๓

และจัดให้เป็นโบราณสถานรุ่นแรกในเขตจังหวัดลำปางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะ

ในขณะที่ พระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ระบุว่าพระธาตุดอยคู่แก้ว สร้างขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับพระธาตุม่อนไก่เขี่ย และพระธาตุม่อนไก่แจ้ ตั้งแต่ปี ๒๔๕๖ ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะต้องอธิกรณ์ (ดูรายละเอียดได้จากวัดม่อนไก่เขี่ย และวัดม่อนไก่แจ้ประกอบกัน)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จุดที่ตั้งดอยคู่สองลูกนี้ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ เมตร ตามตำนานกล่าวว่าเป็นจุดที่พระแสงเมือง กับพระแสงอ่อน (มหาวงค์แตงอ่อน) ได้นำไก่แจ้มาท้าแข่งขันกันคนละดอย บ้างว่าบนยอดเขาสองลูกนี้ ในยุคที่มีการทำสงครามแม่ทัพเคยใช้ดอยลูกบนเป็นจุดซุ่มดูความเคลื่อนไหวของศัตรู ส่วนดอยลูกล่างจะมีสิ่งก่อสร้างปลูกอำพรางข้าศึกไว้

พระธาตุสององค์ เรียกกันแบบลำลองว่า “องค์พี่-องค์น้อง” องค์น้องคือดอยที่เตี้ยกว่า และองค์พี่อยู่บนดอยสูง ต้องขึ้นบันไดไปอีกหลายร้อยขั้น องค์พี่มีอายุเก่าแก่กว่า นอกจากรูปทรงของเจดีย์ที่เป็นรูปแบบมาตรฐานแห่งยุคล้านนาแล้ว ยังพบร่องรอยของซากอิฐและศิลาแลงกระจายเกลื่อน สะท้อนว่าเป็นวัดร้างที่สร้างมานานแล้วอย่างน้อย ๕๐๐ ปี

พระธาตุคู่แก้วองค์น้องหรือองค์ล่าง ตั้งอยู่ในกำแพงหินก่อล้อมที่ทรุดตัวลงไปมากจนดูคล้ายกับเป็นฐานรองรับองค์พระธาตุ มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม รองรับด้วยฐานบัวถลา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น ซ้อนบนฐานบัวสี่เหลี่ยมไม่ได้ยกเก็จ ด้านล่างเป็นฐานเขียง มีขนาดเล็กและดูเรียบง่ายกว่าพระธาตุองค์ที่อยู่ด้านบน พบว่ามีการเปลี่ยนยอดฉัตรทองเหลืองใหม่ จากปกติครูบาเจ้าศรีวิชัยมักทำเพียง ๓ ชั้น, ๕ ชั้น หรือมากที่สุด ๗ ชั้น กลายเป็นฉัตร ๙ ชั้น และบริเวณนี้มีการเพิ่มสิ่งก่อสร้างคือซุ้มศาลาขนาดเล็กที่เชิงฐานพระธาตุด้านทิศตะวันออกเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป อันเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับศาลาปฏิบัติธรรม

ภาพซ้าย **แผ่นกระจกสีประดับองค์ระฆังรูปกระจัง** *ภาพขวา* **ยอดฉัตร**

พระธาตุคู่แก้วองค์พี่หรือองค์ด้านบน ไม่มีทางรถยนต์ ต้องเดินเท้าขึ้นบันไดสูง สร้างถวายโดยพระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา สำเร็จเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๗ ลานด้านบนพบซากกำแพงหินหรือหินก่อล้อม ที่สร้างเป็นรั้วกำแพงแก้วขนาดย่อมล้อมพระธาตุ อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลักษณะของพระธาตุองค์พี่ เป็นเจดีย์ทรงกลมฐานใหญ่ องค์ระฆังขนาดเล็ก มีจุดเด่นอยู่ที่การ

ภาพซ้าย **พระธาตุองค์น้อง อยู่ใกล้อาศรมกุฏิ** *ภาพขวา* **รายละเอียดของเจดีย์เป็นทรงระฆังแบบ "พิมพ์นิยม"**

ภาพซ้าย หินก่อล้อมเป็นกำแพงแก้ว *ภาพขวา* อิฐหน้าวัวด้านหน้าพระธาตุองค์พี่

ประดับกระจกจีนหรือแก้วจีน ที่ตัดฉลุลายในกรอบรูปสามเหลี่ยมหรือที่เรียกว่าลายกระจังล้อมรอบคอระฆัง แต่ปัจจุบันชำรุดร่วงหล่นไปมากแล้ว บางด้านไม่เหลือสภาพของลายกระจังอีกเลย องค์ระฆังไม่มีบัลลังก์อยู่ตอนบน และฐานที่รองรับองค์ระฆังเป็นฐานแบบ “บัวถลา” ซ้อน ๓ ชั้น (บัวถลาหมายถึงลักษณะของกลีบบัวที่มีรูปทรงคว่ำลงอย่างต่อเนื่องกัน ๓ ชั้น โดยไม่มีกลีบบัวหงาย) อันเป็นรูปแบบที่พบในเจดีย์วัดพระธาตุลำปางหลวง สอดรับกับคันฉัตรตอนบนมีลักษณะลวดลายและฝีมือการฉลุแผ่นทองจังโก ละม้ายกับฉัตรที่พบในวัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอเกาะคา จนทำให้สันนิษฐานได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยคงสั่งทำคันฉัตรและยอดฉัตรมาจากช่างปรุลายแผ่นทองจังโกในแถบอำเภอเกาะคามากกว่าที่จะนำมาจากจังหวัดลำพูน

การที่กลุ่มพระธาตุในเมืองยาว มีรูปแบบสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกันกับพระธาตุลำปางหลวงมากกว่าพระธาตุหริภุญไชย กล่าวคือใต้องค์ระฆังทำฐานเป็นบัวถลา ๓-๕ ชั้น (ไม่ได้ทำเป็นมาลัยเถา ๓ ชั้น) และเหนือองค์ระฆังไม่ได้ทำบัลลังก์ย่อมุม (ยกเว้นพระธาตุม่อนไก่แจ้องค์เดียว) แต่เน้นเสาหานแท่งกลมใหญ่และมีคันฉัตรคลุม อันเป็นรูปแบบเฉพาะของศิลปกรรมล้านนาสกุลช่างเกาะคา ก็เพราะทำเลที่ตั้งของเมืองยาวนั้นอยู่ไม่ไกลจากเวียงพระธาตุลำปางหลวง (เวียงอาลัมภางค์) อีกทั้งเมืองยาวตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างลำพูน-ลำปาง สมัยก่อนที่ยังไม่มีการตัดถนนซุปเปอร์ไฮเวย์ข้ามดอยขุนตานกล่าวกันว่ากระบวนเสด็จของพระนางจามเทวีได้ใช้เส้นทางแม่ทา-เมืองยาว เป็นจุดเชื่อมระหว่างหริภุญไชย-เขลางค์นคร ทำให้เมืองยาวกลายเป็นเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คน ๓ ยุคคือ ยุคหริภุญไชย ยุคล้านนา และยุครัตนโกสินทร์

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยคู่แก้วเล่าว่า ชาวบ้านละแวกนี้บอกท่านว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวางรากฐานการก่อสร้างพระธาตุทั้งสององค์ด้วยตนเองในครั้งแรก แล้วมอบหมายให้ลูกศิษย์ควบคุมการก่อสร้างจนสำเร็จ จากนั้นมาก็จะนำเอาฉัตรทองเหลืองมาถวายทานเพื่อประดับยอดเจดีย์ รอบ ๆ ภูเขาทั้งสองลูก ยังหลงเหลือร่องรอยของบ่อน้ำ บ่อหมักปูน และเตาเผาอิฐกระจายอยู่ทางด้านล่าง ซึ่งชาวบ้านเคยช่วยกันลำเลียงไต่ภูเขาสูงชันขึ้นมา ไม่ได้ขึ้นทางถนนใหญ่ตัดใหม่เหมือนปัจจุบัน

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุทั้งสององค์ในเดือน ๕ เป็ง (ประมาณกุมภาพันธ์ ยกเว้นปีอธิกมาส อาจเขยิบเป็นเดือนอื่นตามปฏิทินจันทรคติ)

อ่างเก็บน้ำห้วยแม่เกี๋ยงของกรมชลประทานอยู่ก่อนทางขึ้นวัด

วัดพระธาตุม่อนไก่เขี่ย

สถานที่ตั้ง

บ้านเหล่า หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ๕๒๑๙๐

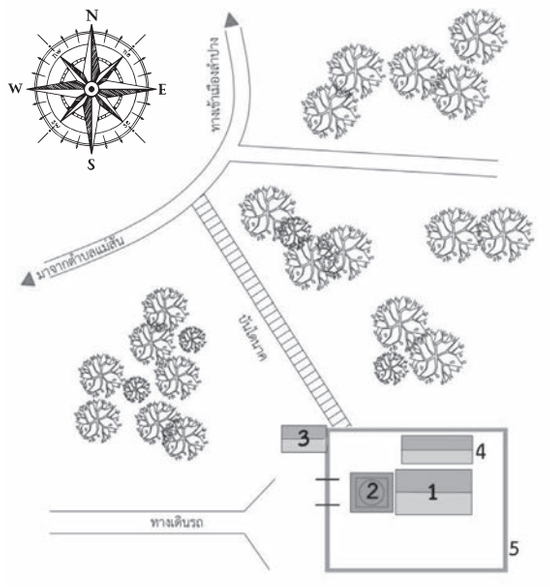
เดิมเคยอยู่ตำบลแม่สัน แต่ปัจจุบันย้ายมาขึ้นอยู่กับตำบลเมืองยาว

วัดม่อนไก่เขี่ย ห่างจากตัวเมืองจังหวัดลำปาง ระยะทางประมาณ ๓๓.๘ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (สายลำปาง-เชียงใหม่) แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร เข้าไปเส้นทางหลวงชนบท ลป. ๒๐๑๖ แล้วมุ่งหน้าสู่หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่สัน ผ่านโรงเรียนแม่สันวิทยา ประมาณ ๓๐๐ เมตรถึงทางแยก ถ้าตรงไป (เส้นประ) จะเข้าสู่เมืองยาว ให้เลี้ยวซ้ายออกไปตามทางหลวงชนบท ลป. ๔๐๐๗ ไปอีกประมาณ ๘๐๐ เมตรก็ถึงทางแยกไปพระธาตุม่อนไก่เขี่ย ซึ่งอยู่ด้านขวาของถนนขึ้นไปบนม่อนดอย

พื้นที่วัดตั้งอยู่บนเนินเขาขนาดย่อม มีน้ำแม่ยาวไหลผ่านด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ โดยรอบเป็นป่าไม้ขนาดเล็ก อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

พิกัด ๑๘.๒๕๔๙๓๔, ๙๙.๒๗๒๘๕๙

1 วิหารเปี้อย
2 พระธาตุ
3 กุฏิสงฆ์
4 ศาลาพระเจ้าทันใจ
5 กำแพงแก้ว

ความสำคัญของวัด

มีที่มาจากตำนานม่อนพญาแช่ที่เกี่ยวข้องกับฤาษี ๕ ตนแห่งเมืองกุกุฏนคร กล่าวถึงในอดีตชาติสมัยหนึ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสวยพระชาติเป็นเจ้ามหาวงค์แตงอ่อน พระองค์ได้นำไก่มาตั้งแข่งขันกันที่ดอยม่อนไก่แจ้ และมีสิ่งมหัศจรรย์เกิดขึ้น โดยไก่แจ้ตัวหนึ่งแข่งขันท้าทายอยู่ที่ม่อนดอยตรงกันข้ามนั่นก็คือที่ม่อนไก่เขี่ยลูกนี้ ขันคุ้ยเขี่ยแล้วก็หายไป ด้วยเจ้าของไก่ตัวนี้ไม่ยอมแข่งขันกับไก่ของพระพุทธองค์ เพราะรู้ว่าสู้ไม่ไหวจึงวิ่งหนีเตลิดไปแอบอยู่ในเขตอำเภอเมืองลี้ ครั้นเมื่อสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมายังเมืองยาว ได้ทอดพระเนตรเห็นภูเขาตั้งเรียงยาวกัน ๔ ลูก ทรงเล็งเห็นว่าบัดนี้สมควรจะประดิษฐานพระเกศา จึงได้นำพระเกศาให้

เจ้าสำนักสงฆ์
พระสมชาย อชิโต รูปปัจจุบัน
(พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๓๗๐๖๗๙๖

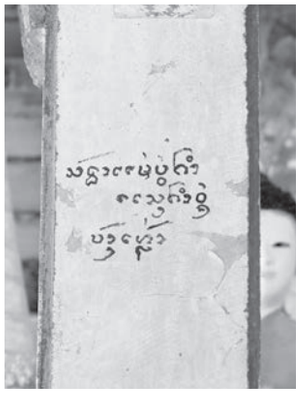

ภาพซ้าย รูปไก่และสิงห์ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* ทางเข้าวัดทิศตะวันออก วิหาร-พระธาตุในกำแพงแก้วเก่า พระพุทธรูปองค์ใหม่อยู่ด้านหน้า

พวกตำปิละ (ทัมมิละ-ทมิฬะ-หมายถึงคนพื้นเมืองผิวคล้ำ) สั่งให้เอาไปบรรจุไว้ในภูเขา ๔ ลูกคือม่อนไก่แจ้ ม่อนไก่เขี่ย และดอยกู่แก้วหรือดอยคู่แก้ว ดอยละ ๑ เส้น

ความเป็นมาของเมืองยาวและพระธาตุม่อนไก่เขี่ยนั้น สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในยุคหริภุญไชย เพราะเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เชื่อมต่อกับเขตจังหวัดลำพูนทางอำเภอแม่ทา ขบวนเสด็จของพระนางจามเทวีและเจ้าอนันตยศ เมื่อขยายอาณาเขตจากลุ่มน้ำปิงมาสู่ลุ่มน้ำทาและลุ่มน้ำวังจำเป็นต้องใช้เส้นทางผ่านนี้ (ในยุคก่อนที่จะมีการเจาะอุโมงค์ลอดถ้ำขุนตาน)

พระธาตุม่อนไก่เขี่ยคงได้รับการบูรณะสืบต่อมาอีกหลายครั้ง บางช่วงบางตอนก็ถูกทิ้งร้างไป จนถึงยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้รับนิมนต์ให้มาเป็นประธานในการบูรณะครั้งใหญ่ น่าจะเป็นเวลาช่วงเดียวกันกับการบูรณะพระธาตุดอยคู่แก้ว และพระธาตุม่อนไก่แจ้ แต่ในเรื่องความแน่ชัดของศักราชยังมีความสับสนอยู่ เนื่องจากไม่มีหลักฐานด้านลายลักษณ์อย่างชัดเจน

ภาพซ้าย พระธาตุม่อนไก่เขี่ย เจดีย์ทรงกลมล้านนา *ภาพขวา* คำจารึกที่เสาแต่ละต้นระบุชื่อผู้อุปถัมภ์ปัจจัย

เมื่อยึดถือตามข้อสมมติฐานที่ว่า พระธาตุม่อนไก่เขี่ยสร้างขึ้นร่วมสมัยกับพระธาตุดอยคู่แก้วแล้ว ก็อาจกำหนดศักราชได้ว่าสร้างในปี ๒๔๖๓ ในช่วงหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาแวะลำปางด้วยรถไฟและไปที่เมืองยาว อ้างจากหนังสือ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ซึ่งปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อย่างไรก็ดี เกี่ยวกับศักราชที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาที่เมืองยาวนั้น จากการสัมภาษณ์พระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ได้เล่าตามที่ท่านได้ทราบจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ชื่อ “พ่ออาจารย์หนานยศ” ซึ่งปัจจุบันอายุเกือบ ๑๐๐ ปี ในวัย ๑๐ กว่าขวบเคยเป็นเณรน้อยบิดามารดาให้นอนเฝ้าครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกคืน ว่าพระธาตุทั้ง ๔ องค์ในกลุ่มเมืองยาวนี้ (พระธาตุสององค์ที่ดอยคู่แก้ว พระธาตุม่อนไก่แจ้ และพระธาตุม่อนไก่เขี่ย) ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาสร้างก่อนหน้าที่จะมีปัญหาเรื่องการต้องอธิกรณ์แล้ว โดยเดินธุดงค์มาจากช่องเขาผาด่านอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มาทะลุออกที่เมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ตั้งแต่ปี ๒๔๕๖ แล้ว เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมีอายุ ๓๕ ปี ใช้เวลาสร้างพระธาตุ ๔ องค์ทั้งสิ้น ๒ ปี ๘ เดือน โดยชาวบ้านยังได้เก็บเครื่องมืออุปกรณ์ก่อสร้างพวกถังปูน ค้อน เกรียง ฯลฯ กันไว้หลายบ้าน พร้อมกับเก็บรอยฝ่าเท้าที่ประทับลงบนผ้าขาวของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งผ่านมาทางน้ำตกผาตาแสง ตามรอยเส้นทางพระเจ้าเลียบโลก ซึ่งที่น้ำตกผาตาแสงยังมีก้อนหินใหญ่คล้ายกับแท่นธรรมาสน์ กล่าวกันว่าเป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์เคยเทศนาธรรมปลาช่อนเพื่อโปรดให้ชาวบ้านมีน้ำอุดมสมบูรณ์ จากนั้นทรงซักผ้าเพราะลิงถ่ายมูลใส่จีวร

หากคำบอกเล่าของชาวบ้านไม่คลาดเคลื่อน อาจเป็นไปได้ว่าปีศักราช ๒๔๖๓ การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมายังเมืองยาวในช่วงสั้นๆ หลังจากลงรถไฟที่สบตุ๋ยและนอนค้างแค่คืนเดียว เพราะวันรุ่งขึ้นได้เดินทางไปอำเภอแม่ทาของลำพูนนั้น น่าจะเป็นการมานมัสการพระธาตุทั้ง ๔ องค์แห่งเมืองยาว

ที่ท่านได้บูรณะไว้ก่อนแล้วตั้งแต่ปี ๒๔๕๖ หรืออาจมาสร้างเสริมเก็บรายละเอียดปลีกย่อยเล็กๆ น้อยๆ ให้สมบูรณ์

เมื่อราว ๑๐ ปีที่ผ่านมา หลวงพ่อภุมริน มหาวิริโย อดีตเจ้าอาวาสรูปก่อนมาจำพรรษา ได้บูรณะพระธาตุม่อนไก่เขี่ยอีกครั้งร่วมกับญาติธรรมและศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย และได้สร้างพระพุทธรูปทันใจประดิษฐานไว้ใน ณ ศาลาบำเพ็ญบุญที่สร้างใหม่นั้นด้วย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างสถูปครอบพระธาตุองค์ใน พร้อมด้วยพระวิหาร ๑ หลัง กับพระประธาน ๕ องค์ บนฐานแท่นแก้ว

ลักษณะของพระธาตุที่เห็นองค์ปัจจุบัน มีการสร้างครอบทับองค์เก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกครั้งในปี ๒๕๒๕ แต่เปลี่ยนแค่วัสดุที่ชำรุด ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ทุกประการ เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา มีบัวถลา ๔ ชั้น ต่อมาเป็นฐานกลม ๓ ชั้น และฐานจัตุรัสยกเก็จมีลูกแก้วคั่นกลาง ๔ เส้น เหนือองค์ระฆังไม่ได้ทำบัลลังก์ย่อมุม แต่ทำเสาหานขนาดใหญ่ มีคันฉัตร ถัดขึ้นไปเป็นปลียอด ลักษณะโดยรวมคล้ายกับรูปทรงของพระธาตุลำปางหลวงและพระบรมธาตุดอนเต้า องค์เจดีย์ทาทับด้วยสีทอง มีกำแพงแก้วล้อมรอบชั้นใน

และยังมีซากกำแพงแก้วที่ล้อมรอบเขตพุทธาวาสชั้นนอก ทำด้วยอิฐก้อนใหญ่ ก่อล้อมบริเวณวัดที่ค่อนข้างกว้างขวาง อยู่ในสภาพดั้งเดิมยังไม่ปรากฏร่องรอยของการบูรณะใหม่ มีประตูทางเข้า ๔ ด้าน แต่ละด้านประดับประติมากรรมปูนปั้นรูปสิงห์ไถ่บาปและรูปไก่ด้านละ ๑ คู่ ส่วนมากหักหายไปแล้ว ปูนปั้นเหล่านี้กรมศิลปากรสันนิษฐานว่ามีอายุร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยคือราว ๘๐-๑๐๐ ปี

วิหารมีลักษณะเป็นศาลาโถงเรียก “วิหารเปื๋อย” เจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนาระบุว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมกับปีที่สร้างพระธาตุคือ พ.ศ. ๒๔๕๖ แต่กรมศิลปากรระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาซ้อนด้านละสองตับมุงด้วยกระเบื้องดินเผา วิหารไม่มีฝาผนัง ภายในท้ายวิหารมีฐานชุกชีที่ทางภาคเหนือเรียกว่าแท่นแก้ว ๑ แท่น ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นระบายสี ๕ องค์ ปางมารวิชัย อันเป็นธรรมเนียมนิยมที่มักพบได้ทั่วไปในวิหารที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ลวดลายแกะไม้ของค้ำยัน (คันทวย) และเชิงชายหลังคากับลูกกรงระเบียงล้อมพระวิหาร เป็นฝีมือช่างพื้นเมืองชาวลัวะ-กะเหรี่ยง ต่อมาวิหารมีการบูรณะซ่อมแซมอีกหลายครั้ง แต่ยังคงไว้ซึ่งลักษณะเดิม

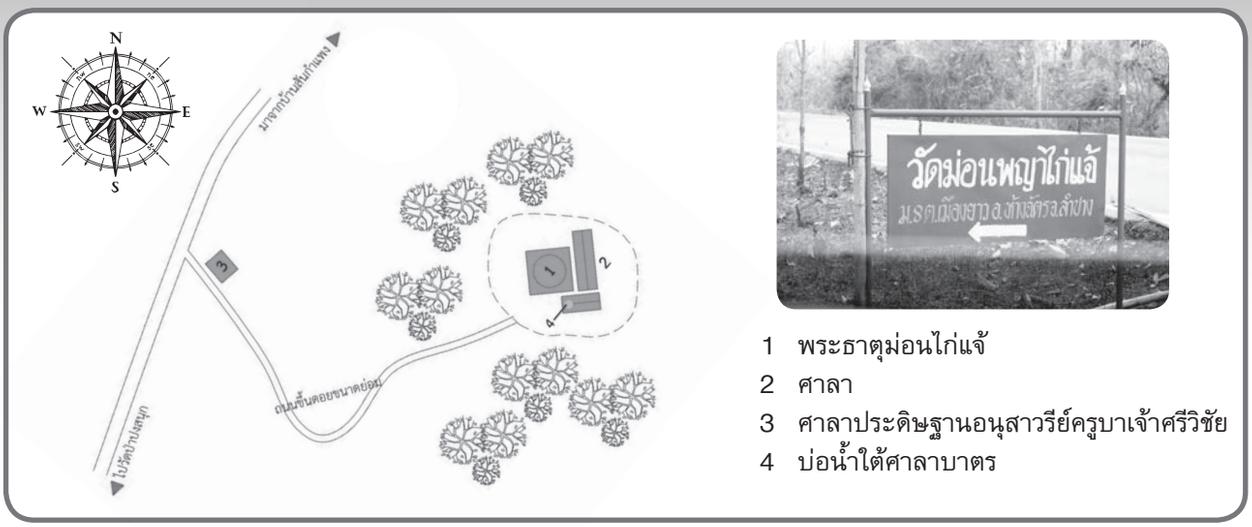
ภายในวิหารเปื๋อย แลเห็นเสาคอนกรีตสำเร็จรูปตามความนิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ที่เสาทุกต้นเขียนรายชื่อผู้บริจาคเงินสร้างเสาเป็นตัวอักษรธัมม์ล้านนา เช่นต้นหนึ่งเขียนว่า “ศรัทธาแม่บัวคำ แสนคำวงศ์ บ้านเหล่า” ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคแรกสร้างวิหารหลังนี้แล้ว

อนึ่ง นามสกุล “แสนคำวงศ์” นี้เป็นนามสกุลที่สืบมาจากบรรพบุรุษ “ท้าวแสนคำวงศ์” ผู้นำการอพยพชาวบ้านจากอำเภอเกาะคาและอำเภอแม่ทา (ลำพูน) มาตั้งรกรากจับจองที่ดินตามชายทุ่งป่าละเมาะสองฝั่งน้ำแม่ห่วงทางทิศเหนือและแม่น้ำเกี๋ยงทางทิศใต้ แม่น้ำสองสายนี้ไหลผ่านทางเดียวกัน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายตามแนวยาวสองฝั่งแม่น้ำจึงเรียกว่า “เมืองยาว” ตั้งแต่ปี ๒๓๔๐

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุเดือน ๖ เหนือ เดือน ๘ ใต้

วัดม่อนไก่แจ้

1 พระธาตุม่อนไก่แจ้
2 ศาลา
3 ศาลาประดิษฐานอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 บ่อน้ำใต้ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

เป็นวัดที่ไม่มีพระภิกษุจำพรรษา ขึ้นอยู่กับวัดป่าปงสนุก พระครูอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง สังกัดธรรมยุติกนิกาย เป็นผู้ดูแลวัดม่อนไก่แจ้

โทรศัพท์ ๐๘๙-๒๖๕๘๔๙๔

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่ยามเหนือ หมู่ที่ ๘ ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ๕๒๑๙๐

วัดม่อนไก่แจ้ห่างจากตัวเมือง ๓๙.๗ กิโลเมตร ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (สายลำปาง-เชียงใหม่) เลี้ยวซ้ายไปยังตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร เส้นทางหลวงชนบท ลป. ๒๐๑๖ ตรงไปมุ่งหน้าสู่เทศบาลตำบลเมืองยาว ดูป้ายทางไปวัดป่าปงสนุก ก่อนถึงวัดป่าปงสนุกเลี้ยวซ้ายขึ้นไปพระธาตุม่อนไก่แจ้

วัดมีเนื้อที่ประมาณ ๔๐๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๒๒๗๑๖๑, ๙๙.๒๒๖๓๘๖

ความสำคัญของวัด

พระธาตุม่อนไก่แจ้เป็นเจดีย์ที่กล่าวว่า บรรจุพระเกศาธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จำนวน ๑ เส้น โดยอิงมาจากตำนานม่อนพญาแช่ ซึ่งกล่าวถึงการที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาที่เมืองกุกุฏนคร ที่สถิตของฤาษี ๕ ตน เมื่อพระองค์เสด็จมาเห็นเขา ๔ ลูกเรียงกัน ก็นึกถึงอดีตที่เคยเสวยพระชาติเป็นเจ้ามหาวงค์แตงอ่อน ได้นำไก่มาแข่งขันที่เขาลูกหนึ่งคือ ดอยม่อนไก่แจ้ และที่ม่อนตรงข้ามมีไก่แจ้ตัวหนึ่งขันแข่งท้าทาย แล้วคุ้ยเขี่ยหายไปพร้อมเจ้าของไก่ (ม่อนไก่เขี่ย) เมื่อเล่าเสร็จก็นำเกศา ๔ เส้นมอบให้ฤาษี ต่อมาได้นำไปบรรจุที่ดอยคู่แก้วจำนวน ๒ เส้น (ลูกละเส้น) เส้นที่ ๓ ไว้ที่ม่อนไก่แจ้ เส้นที่ ๔ เอาไว้ที่ม่อนไก่เขี่ย

พระธาตุม่อนไก่แจ้สร้างขึ้น พ.ศ. ๒๔๐๔ ตรงกับปีวอก ตามคำพื้นเมืองเรียกว่าปีกดสัน โดยพระอาจารย์ชมพู หลังจากนั้นก็ร้างไปอีกช่วงหนึ่ง จนถึงยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในหนังสือคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่งโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้กล่าวถึงการเดินทางมาที่พระธาตุม่อนไก่แจ้ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ว่าอยู่ในระหว่างช่วงที่เป็นประธานก่อสร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา และได้ใช้เส้นทางสายวังเหนือ-แจ้ห่ม ขึ้นๆ ล่องๆ ระหว่าง

พระธาตุม่อนไก่แจ้ พระธาตุองค์กลางใหญ่ ล้อมรอบด้วยธาตุน้อยหรือสถูปิกะ ๔ มุม

ภาพเก่าพระธาตุม่อนไก่แจ้ก่อนทาสีใหม่

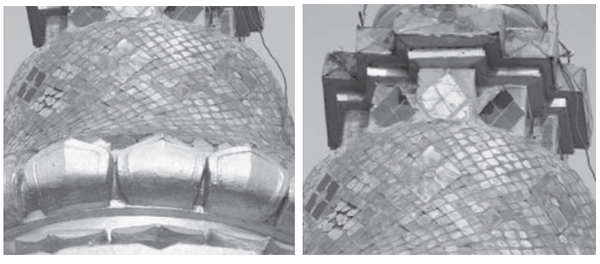
พะเยา-ลำปางหลายรอบ **กระทั่งเมื่อถึงเดือนกรกฎาคม ๒๔๖๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาถวายพระธาตุม่อนไก่แจ้ หมดเงินค่าก่อสร้างไป ๔๕๕ รูเปีย** ดังคำคร่าวนี้

"คันเถิงรอดแล้ว เดือนเชฏฐกา ทสมา ๑๐ ค่ำ แรมแหล้ ท่านมาทาน ***ธาตุดอยไก่แจ้*** *อยู่แขวงเมืองยาวหัวน้ำ จังหวัดลำพาง ท่านชูช่วยค้ำ คึดร่ำสร้างเป็นทาน ปฐมะ เดือนสิบเริ่มการ ขึ้น ๙ ค่ำทาน เถิงแรมค่ำหน้า ๔ ร้อยรูเพีย กับ ๕๕ หมายบาญชีไว้แล้ว"*

คร่าวฉบับเดิมยังกล่าวต่อไปอีกว่า เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเสร็จภารกิจที่วัดม่อนไก่แจ้แล้ว ได้ลงไปบูรณะพระบรมธาตุดอนเต้า กับพระธาตุดอยน้อยที่เกาะคาต่อ

ในขณะที่ชื่อของพระธาตุม่อนไก่แจ้ ได้ปรากฏอยู่ในบัญชีที่ครูบาอภิชัยขาวปีสร้าง-บูรณปฏิสังขรณ์ว่ามีค่าก่อสร้าง *"พระเจดีย์ดอยไก่แจ้ บ้านสันกำแพง ตำบลป่าเหียง อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางสิ้นเงิน ๑,๖๐๐ บาท"* หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภายหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาวางรากฐานพระธาตุม่อนไก่แจ้องค์นี้แล้ว ได้มอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีทำหน้าที่สืบสานงานสร้างเสริมต่อให้สำเร็จ และครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กลับมาทำพิธีถวายทานยกฉัตรพระธาตุอีกครั้ง

แต่พระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา ผู้ฟื้นวัดร้างม่อนไก่แจ้ เล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุม่อนไก่แจ้เมื่อท่านมีอายุ ๓๕ ปี ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๕๖ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมา มีหมู่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจากอำเภอลี้ บ้านโฮ่ง และทุ่งหัวช้าง จำนวนหลายร้อยคนติดตามมาด้วย ในช่วงก่อสร้างมีบรรยากาศที่ครึกครื้น เพราะมีการเป่ากอย (เครื่องดนตรีกะเหรี่ยงคล้ายปี่แน) คณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยจะใช้วัดป่าปงสนุกเป็นสถานที่พักยั้งตระเตรียมเสบียงและวัสดุ

ภาพซ้าย **บัวปากระฆังเป็นบัวกลีบใหญ่ องค์ระฆังติดกระจกสีมีลายดอกกระจัง** ***ภาพขวา*** **องค์บัลลังก์ย่อมุม**

บ่อน้ำพญานาค มีจารึกศักราชการบูรณะประมาณปี ๒๕๐๒

เครื่องมือก่อสร้าง บริเวณพระธาตุม่อนไก่แจ้ด้านบนมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่ ๑ ต้น เป็นสถานที่นั่งวิปัสสนาของครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอภิชัยขาวปี

ในขณะที่กรมศิลปากรระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุม่อนไก่แจ้ปี ๒๔๖๙

พ.ศ. ๒๕๒๕ พระธาตุม่อนไก่แจ้ได้รับการบูรณะโดยพระอาจารย์อุชิน อรุโณ

ส่วนมูลเหตุที่ทำให้วัดม่อนไก่แจ้ยังไม่มีเจ้าอาวาสจำพรรษาอย่างเป็นกิจจะลักษณะ พระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เล่าว่าเนื่องมาจากสถานที่ดังกล่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมานั่งกัมมัฏฐานค่อนข้างบ่อยและกำหนดให้เป็นเขตอภัยทาน ดังนั้นหากพระภิกษุที่มาจำพรรษาแล้วไม่ได้ฉันมังสวิรัติอย่างเคร่งครัดตามอย่างปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิชัยมักอยู่ที่นี่ได้ไม่ค่อยนาน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุม่อนไก่แจ้ วัดจากฐานล่างมีขนาดกว้างด้านละ ๑๒ เมตร สูง ๔๐ เมตร เป็นเจดีย์ทรงกลม เริ่มจากฐานชั้นล่างสุดเป็นฐานเขียงหลายชั้นค่อนข้างสูง ถัดมาเป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จ ฐานกลม ๓ ชั้น ซึ่งรองรับฐานบัวถลา ๓ ชั้น ใต้องค์ระฆังมีบัวปากระฆังเป็นกลีบบัวขนาดใหญ่ องค์ระฆังมีขนาดค่อนข้างเล็ก ประดับด้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน พื้นสีเงิน และในส่วนที่ต้องการเน้นให้โดดเด่น ใช้สีน้ำเงิน-ทอง-แดงน้ำตาล ก่อให้เกิดลายดอกกระจัง ๘ ทิศ เหนือองค์ระฆังมีบัลลังก์ย่อมุมจากนั้นเป็นปล้องไฉน ขึ้นไปเป็นปลียอดซึ่งติดกระจกสีรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนชิ้นเล็กๆ ด้วยความประณีตเช่นเดียวกัน ที่ปลียอดมีการทำกลีบบัวคว่ำบัวหงายคล้ายศิลปะไทใหญ่-ไทลื้อปะปนแทรกขึ้นมา

ภาพซ้าย ศาลาบาตร *ภาพขวา* **โคนต้นโพธิ์ที่กล่าวกันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัย และครูบาอภิชัยขาวปี มักมานั่งพักใต้ไม้นี้**

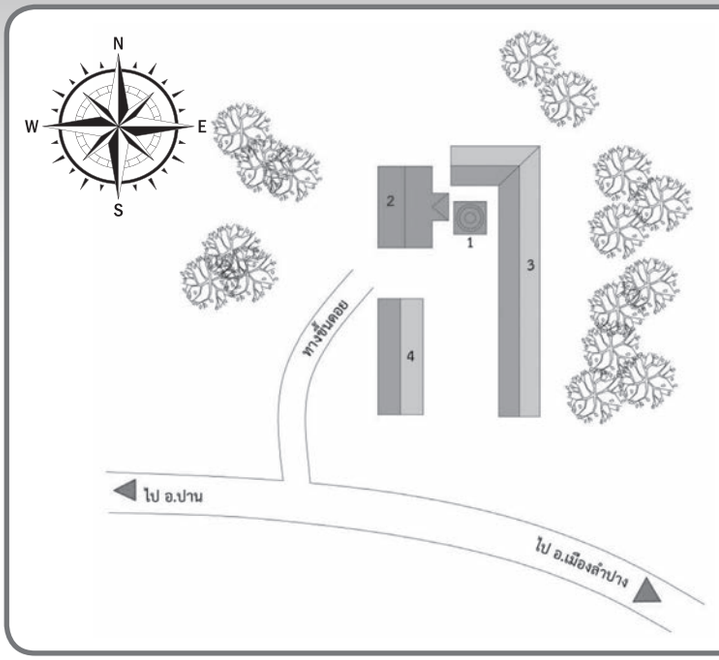
สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* ในซุ้มจระนำเจดีย์ *ภาพขวา* บันไดทางขึ้นเจดีย์

พระครูปลัดอุทินเทพ ได้สร้างซุ้มจระนำทิศตะวันออกของพระธาตุเพื่อประดิษฐานสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในท่านั่ง ปั้นโดยสล่าชาวลำพูน ที่ลานประทักษิณได้เปลี่ยนจากรั้วกำแพงก่ออิฐทึบเตี้ยๆ มาเป็นรั้วเหล็กหล่อโปร่ง หลายจุดมีรูปปั้นไก่แจ้ประดับอยู่

บริเวณตีนดอยมีการสร้างศาลาประดิษฐานอนุสาวรีย์เป็นปูนปั้นระบายสีทอง สร้างถวายโดยพระครูปลัดอุทินเทพ เมื่อปี ๒๕๓๕ โดยใช้สล่าลำพูนคนเดียวกัน (ปัจจุบันสล่าผู้นี้เสียชีวิตแล้ว)

เสนาสนะอื่นๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างยังมีศาลาบาตรยาว ๕๐ เมตร ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพระธาตุ นอกจากนี้มีกุฏิและบ่อน้ำพญานาคที่มาสร้างเพิ่มภายหลัง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตั้งประเพณีสรงน้ำพระธาตุทุกปีในวันเพ็ญเดือน ๘ เหนือ ตรงกับเดือน ๖ ใต้ (วิสาขบูชา)

วัดดอยเต่าคำ

1 พระธาตุดอยเต่าคำ
2 วิหารพระนอน
3 ศาลาบาตร
4 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระครูสุนทรวีรวัฒน์ สุนฺทโร พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๐-๗๕๗๑๐๗๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖ บ้านดินดำ หมู่ที่ ๓ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐ ที่ตั้งของวัดห่างจากตัวอำเภอเมืองปานไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๓ กิโลเมตร อยู่บนม่อนดอยทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านดินดำ ไม่ไกลจากวัดสบลีเท่าใดนัก

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปี ๒๕๔๓
พิกัด ๑๘.๗๘๕๓๒๖, ๙๙.๕๑๑๘๔๘

ความสำคัญของวัด

วัดดอยเต่าคำเป็นวัดที่ผูกโยงกับชาดกเรื่องการเสวยชาติของพระพุทธเจ้าในพระชาติหนึ่ง ที่เคยเกิดเป็นเต่าคำ สัมพันธ์กับความเชื่อที่ต่อเนื่องมาจากวัดดงนั่งคีรีชัย และวัดอักโขชัยคีรี ในแถบอำเภอแจ้ห่ม ที่อยู่ไม่ไกลจากกันนัก มีตำนานพระเจ้าเลียบโลก ดังนี้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับพระอานนท์ และพระอรหันต์สาวกทั้งหลาย ได้พากันมาณ บริเวณเชิงดอยเต่าคำ พระพุทธเจ้าทรงฉันภัตตาหารแล้วบ้วนพระโอษฐ์ ตรัสพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาลที่แห่งนี้จักเกิดเป็นที่ที่มีน้ำไหลทรายมูล คนทั้งหลายจักเรียกว่า ปงป่ากล้วย ป่าสาด แม่น้ำมีชื่อว่า น้ำแม่มอญ ประชาชนจักสร้างบ้านอยู่ทางทิศใต้ ริมน้ำแม่ลี พร้อมกับยกพระหัตถ์ลูบยังพระเศียร ประทานเกศาธาตุให้แก่พระอานนท์นำไปบรรจุไว้บนดอยเต่าคำ โดยตรัสว่า สมัยที่พระองค์ยังสั่งสมบุญบารมีหลายหมื่นชาติแสนมหากัป พระองค์ได้เคยเกิดเป็นเต่าคำชาติหนึ่งเป็นนกกระทาสองชาติ

อีกประการหนึ่ง ดอยเต่าคำแห่งนี้ยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าที่ล่วงลับไปแล้วถึงสามพระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมน์ พระกัสสปะ ตลอดจนถึงพระอนาคต

พระประธานประทับนั่งองค์ใหญ่ กับกลุ่มพระพุทธรูป สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **ภาพเก่าเห็นว่าองค์ระฆังมีร่องรอยการประดับกระจกจีนและการฝังแก้วในกลีบบัว** ***ภาพขวา*** **เมื่อบูรณะใหม่ทาปูนเรียบและระบายสี**

พุทธเจ้าพระนามว่าศรีอาริยเมตไตรย ก็จักเสด็จมาในสถานที่นี่ ทรงรับสั่งกับพระอานนท์ว่า เมื่อใดตถาคตปรินิพพานไปแล้ว จงเอากระดูกข้อศอกซ้ายมาบรรจุไว้บนดอยเต่าคำนี้

มีการกล่าวถึงท้าวสักกะเทวราช (พระอินทร์) ทรงเนรมิตหลุมลึกสิบแปดศอก เนรมิตถ้ำไว้ใต้ภูเขา มีประตูเข้าในทิศตะวันออกเฉียงใต้ เนรมิตเรือเงิน บรรจุรัตนะเจ็ดประการ และเรือทอง กว้าง ๔ ศอก ยาว ๑๘ ศอก ภายในมีเต่าทองคำตัวหนึ่ง และมีปราสาทสูง ๔ ศอก เนรมิตสายโซ่ทองคำล่ามเรือใหญ่ คะเนได้ ประมาณ ๙ หุน ยาวประมาณ ๘ วา อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุอดีตพระพุทธเจ้าสามพระองค์ไว้ในปราสาทคำ รวมทั้งพระบรมสารีริกธาตุส่วนข้อศอกซ้ายของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน โตเท่าเม็ดมะกล่ำ มีรัศมีรุ่งดั่งสีทองสุกปลั่งอยู่ในกระบอกไม้รวก และเนรมิตยนตร์ผัด ยนตร์ลม ยนตร์น้ำ ยนตร์ไฟ ป้องกันล้อมองค์พระเจดีย์เพื่อไม่ให้ใครเข้ามาทำอันตรายต่อพระบรมสารีริกธาตุ

ซึ่งตรงกับเรื่องเล่าของชาวบ้านละแวกนั้นว่า ใต้เชิงฐานพระธาตุมีถ้ำเป็นอุโมงค์ลึกลงไปสู่แม่น้ำมอญ ทราบเนื่องจากเวลาเอาไม้สาว (ไม้ยาว) เสียบเข้าไปในรูอุโมงค์นั้น ยนตร์จะตัดไม้เป็นชิ้นๆ พวกเศษไม้เหล่านี้จะไปโผล่ที่แม่น้ำมอญ

เคยมีคนเข้าไปภายในอุโมงค์นั้น พบว่ามีเรือเงิน เรือทองที่มีปราสาทอยู่ภายในจริง พร้อมด้วยของมีค่า พวกแก้วแหวนเงินทอง ผอบถ้วยโถโอชาม ทำให้มีคนชอบขอยืมนำออกมาใช้ แต่แล้วมักไม่ค่อยคืน อยู่ต่อมา (ไม่ระบุปีศักราช) ได้มีครูบาเจ้าอินแตง พระธุดงค์ ทราบทางนิมิตจากการนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานว่ามีถ้ำอุโมงค์ที่เชิงพระธาตุ โดยมีปากทางออกตรงกับต้นจุมปาลาว (ลั่นทม) ท่านเกรงว่าในภายภาคหน้าของมีค่าเหล่านี้จะไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายเข้ามาบุกรุก จึงปรึกษากับญาติโยมศรัทธา และขอแรงเพื่อช่วยกันนำหินก้อนใหญ่มาปิดปากถ้ำ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจวบปัจจุบันยังไม่มีใครพบต้นจุมปาลาวและปากทางเข้าอุโมงค์อีกเลย

มีบ่อน้ำทิพย์อยู่ข้างล่าง เป็นส่วนหนึ่งของวัด

นอกจากนี้วัดพระธาตุดอยเต่าคำยังมีพระนอนองค์ใหญ่ ตำนานพื้นถิ่นเรียกว่า พระพุทธรูปไสยาสน์แดง อาจเป็นเพราะในอดีตมีการลงชาดสำหรับรองรับการติดแผ่นทองคำเปลวที่หลุดร่อนออกไปหมดแล้วจึงเหลือแต่พื้นหลังสีแดง ตำนานระบุต่อไปอีกว่าพระนอนองค์นี้มีพระเนตรเป็นแก้ววิเศษ หัวใจที่บรรจุภายใน

ซุ้มโขงทิศตะวันออก ทางเข้าลานประทักษิณ มีครุฑที่กรอบซุ้ม บูรณะใหม่ภายหลัง

แผ่นปูนจารึกอักษรธัมม์ล้านนาสองด้าน ตั้งอยู่ที่มุมฐานพระธาตุทิศใต้ ระบุศักราช ๒๔๖๔

เป็นทองคำขนาดเท่าลูกมะพร้าวไฟปอกเปลือกมีไส้ทำด้วยเหรียญทองแดงยาวประมาณ ๘ วา

ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยเต่าคำได้ถูกทิ้งร้างมานาน เนื่องจากในละแวกนั้นมีวัดสบลีเป็นศูนย์กลางอยู่แล้ว ซึ่งประกอบไปด้วยศรัทธาจากชาวบ้านดินดำ บ้านสบลี และบ้านดอนแก้ว อีกทั้งวัดดอยเต่าคำ ก็อยู่ห่างไกลออกไปจากชุมชนบนภูเขา จึงไม่มีชาวบ้านอุปถัมภ์อย่างจริงจัง กล่าวกันว่าช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดดอยเต่าคำ ได้พำนักอยู่ที่วัดสบลี

หลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยฟื้นวัดดอยเต่าคำมีภิกษุสงฆ์และศรัทธาญาติโยมอุปถัมภ์สืบมาอย่างต่อเนื่อง เช่นเมื่อปี ๒๔๙๖ พ่ออาจารย์หนานเป็งนำคณะศรัทธาของวัดมาบูรณะศาลาบาตรหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมทั้งช่วยกันโบกปูนองค์พระธาตุใหม่และทาสีทอง ต่อมาปี ๒๕๑๖ ครูบาอินถาสร้างกำแพงกับบันไดนาค จนกลายเป็นวัดที่สมบูรณ์

วิหารพระนอนและพระธาตุดอยเต่าคำ มองจากทางด้านทิศใต้

เมื่อปี ๒๕๔๐ – ๒๕๔๑ ครูบาเทือง นาถสีโล วัดบ้านเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาในสายครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้ทำการบูรณะและปิดทองพระธาตุขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ ๘ เป็ง ๘ ดับ แรม ๑๕ ค่ำ วัดแห่งนี้ขึ้นพระธาตุ แรม ๑๔ ค่ำเดือนแปดเหนือ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ประวัติที่ทางวัดดอยเต่าคำบันทึก กล่าวว่าวัดแห่งนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มมาบูรณะระหว่างปี ๒๔๖๒-๒๔๖๓ ในขณะที่หลักฐานจากแผ่นจารึกปูนเขียนตัวอักษรธัมม์ล้านนา จารโดยครูบากัญจนะ ที่ปักอยู่หน้าพระเจดีย์ด้านทิศใต้ระบุว่าสร้างปี ๒๔๖๔ ส่วนเอกสารอื่นๆ เช่น ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และคร่าวที่แต่งโดยพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ทั้งหมดนี้เมื่ออ่านแล้วพอจะประมวลสรุปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะเสนาสนะ ณ วัดดอยเต่าคำหลายครั้ง ครั้งแรกระหว่างปี ๒๔๖๒-๒๔๖๓ เป็นการมาบูรณะพระเจดีย์ ครั้งที่ ๒ ปี ๒๔๖๔ มาถวายทานยอดฉัตรพระธาตุ และครั้งที่ ๓ ระหว่างปี ๒๔๖๕-๒๔๖๖ มาสร้างวิหารพระนอน

หลักฐานจากคัมภีร์ใบลาน จารด้วยอักษรธัมม์ล้านนา โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย **ระบุว่าท่านใช้เงินสร้างพระธาตุดอยเต่าคำจำนวน ๗๐๙ รูเปีย และใช้เงินสร้างวิหารพระนอนจำนวน ๔,๗๐๐ รูเปีย**

ตรงกับคร่าวของพระสุนทรพจนกิจที่แต่งว่า

“ดอยเต่าอำเภอ แช่ห่มนามะ *๗ ค่ำหั้นวันทาน เถิง ๙ ค่ำเมี้ยน ปิโยสาน ส่วนเงินทาน แห่งสวาฐุเจ้า ๗ ร้อยรูเพีย ยังปลายเศษ ๙ หมายบาญชีไว้ชัด”*

ในครั้งแรกนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้รวบรวมเงิน ๑๐๐ รูเปีย สำหรับบูรณะวิหารพระนอนก่อนเป็นการชั่วคราว ก่อนที่จะมาทำการสร้างวิหารหลังใหญ่ ดังคำคร่าวที่ว่า

“ดอนเต่าวัด ปฏิสังขรณ์ รอมสร้างพระนอน ร้อยแถบเนอเจ้า”

ในขณะที่ วิทยานิพนธ์ของ โสภา ชานะมูล เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เงินค่าก่อสร้าง “วิหารพระนอนสบลี้ที่ดอยเต่า”**

โครงหลังคาใช้ขื่อม้าตั่งไหมผสมกับโครงคอนกรีต ขนาดใหญ่

หน้าบันไม้แกะสลักวิหารพระนอนรูปเทพนม

เหรียญครูบาเจ้าศรีวิชัยรุ่น "คอยเต่าคำ" ปี ๒๕๑๕ (ภาพจากเว็บไซต์ www.kadphra.com)

อันหมายถึงวิหารพระนอนที่วัดดอยเต่าคำ (ซึ่งตั้งอยู่ใกล้บ้านสบลีนั่นเอง) **จำนวน ๒,๕๔๘ บาท**

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวิหารพระนอน เป็นทรงกลม ลักษณะค่อนข้างสูงใหญ่ มีรูปทรงแปลกคือคล้ายว่ามีองค์ระฆังซ้อนกัน ๒ ชั้น ตั้งอยู่บนฐานบัวยกเก็จสูง รองรับด้วยฐานเขียงสี่เหลี่ยม บนฐานเขียงมีช้างหมอบหรือช้างมูบอยู่ที่มุมทั้ง ๔ มีกำแพงแก้วรอบล้อมองค์พระธาตุ ที่ด้านทั้ง ๔ ของกำแพงแก้ว มีซุ้มพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ด้านทิศตะวันออกเป็นซุ้มประตูโขงสำหรับเข้าสู่ลานประทักษิณ ประดับลวดลายรูปครุฑที่วงโค้งและยอดตอนบนเป็นรูปไก่

บริเวณด้านทิศใต้ ภายนอกกำแพงแก้วตรงแผ่นปูนจารึกอักษรธัมม์ล้านนาทำหลังคาคลุมจารึกเป็นทรงรูปเต่า

วิหารพระนอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง มีองค์พระไสยาสน์หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก และหันพระเศียรไปทางทิศใต้ ทำด้วยปูนปั้น มีความยาวประมาณ ๑๕ เมตร พระนอนองค์นี้น่าจะมีอายุอย่างต่ำ ๕๐๐ ปีคือสร้างในสมัยล้านนา รอบพระนลาฏ (หน้าผาก) มีการฝังแก้วสีที่ไรพระศก

โครงสร้างวิหารพระนอนมีเสาแกนกลางรองรับชั้นหลังคาวางอยู่กลางห้องจำนวน ๔ ต้น ขื่อหลังคาใช้ระบบคอนกรีตเสริมเหล็ก กระจายการถ่ายน้ำหนักลงมาทีละชั้น ล้อจากโครงหลังคาแบบขื่อม้าตั่งไหมของภูมิปัญญาล้านนาดั้งเดิม ลักษณะเช่นนี้สามารถพบได้ในวัดทุกแห่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวิหารพระนอน อาทิ วัดพระนอนขอนม่วง วัดพระนอนแม่ปูคา วัดพระนอนหนองผึ้ง และวัดพระธาตุจอมแจ้ง เป็นต้น ทั้งหมดอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่

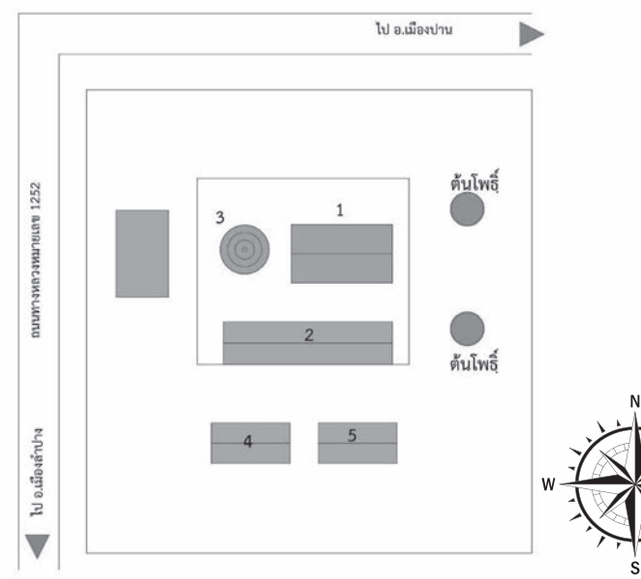

มีการติดกระจกแก้วสีต่างๆ รายรอบพระนลาฏของพระไสยาสน์แคง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระพุทธรูปประธานประทับนั่งองค์ใหญ่ปางมารวิชัย และกลุ่มพระพุทธรูปทั้งประทับนั่งและประทับยืน (พระเจ้าค่าคิง) ขนาดรองลงมาอีก ๕ พระองค์ เดิมเคยอยู่ตรงผนังทิศใต้ หันหน้าไปทางทิศเหนือ

ต่อมาปี ๒๕๓๘ อดีตเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๑ พระสิงห์แก้ว ปิยธมฺโม ได้ทำการรื้อผนังอาคารออก เปลี่ยนวัสดุฉาบผนังใหม่ ตกแต่งลวดลายหน้าบัน มุขหน้าระเบียงทางเข้า กรอบประตู หน้าต่างใหม่ แต่ใช้โครงสร้างเดิม เพิ่มภาพจิตรกรรมฝาผนัง ปรับเปลี่ยนทิศของพระพุทธรูปประธาน ย้ายกลุ่มพระพุทธรูปทั้งหมดมาไว้ทิศเดียวกัน ให้หันหน้าไปสู่ทิศตะวันออกเหมือนกับพระนอน ทั้งนี้เวลาศรัทธาสาธุชนหันหน้ากราบพระพุทธรูปจะได้ไม่สับสน ต้องหันไปหันมาสองทิศ ยังเหลือแต่ฉัตรของพระประธานที่ตั้งลอยไว้จุดเดิมเป็นเครื่องหมาย

วัดสบลี

1 พระอุโบสถ
2 พระเจดีย์
3 ศาลาบาตร
4 หอระฆัง
5 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระปลัดระฌานนท์ ปสนฺโน (สายคำ) พ.ศ. ๒๕๔๕- ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙- ๙๙๗๑๔๗๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ บ้านสบลี หมู่ที่ ๖ ตำบลแจซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๒๔๐

เนื้อที่ ๔ ไร่

พิกัด ๑๘.๘๗๖๖๕๕๓, ๙๙.๔๓๔๑๒๗๔

ความสำคัญของวัด

ตามประวัติวัดกล่าวว่าสร้างเมื่อปี ๒๔๓๖ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๓๐

ศิลปกรรมภายในวัดสบลีมีความงดงามยิ่ง ได้แก่ พระวิหารหลังเก่าสร้างสมัยล้านนายุคฟื้นฟู ภายในมีจิตรกรรมบนบานผนังไม้ เขียนด้วยสีฝุ่นจากดินเทศและเปลือกไม้ธรรมชาติ เรื่องราวด้านหนึ่งเป็นเวสสันดรชาดก อีกผนังหนึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านเรื่อง วรวงศ์หงษ์อำมาตย์ เขียนโดยสล่าคำตาน หรือชาวบ้านเรียกว่าเป็นผลงานของพวก “ขี้ฝื่น” (ศิลปินสูบฝิ่นแบบเสรีในยุคก่อน) และจิตรกรรมภาพพระบฏสำหรับตั้งธรรมหลวงหลายผืน พระธาตุสร้างใหม่ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๖ ออกแบบและเป็นเจ้าภาพโดยศรัทธาชาวกรุงเทพฯ ที่เกษียณอายุแล้ว ภายในพระเจดีย์มีพระพุทธรูป

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การเดินทางมาวัดสบลีของครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดขึ้นหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับเป็นประธานการบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ระหว่างปี ๒๔๖๔-๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางขึ้นๆ ล่องๆ จากพะเยามาลำปางหลายรอบ พบว่าอย่างต่ำ ๓-๔ รอบ มีทั้งใช้สายวังเหนือ-แจ้ห่ม และมีทั้งลงมาทางเมืองงาว-พระธาตุเสด็จ ดังที่การลงมาครั้งแรกใช้เส้นทางวังเหนือ-แจ้ห่ม (รวมถึงเมืองปาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแจ้ห่มในครั้งนั้นเมืองปานยังไม่ได้แยกออกมาเป็นอำเภอ)

วิหารวัดสบลีมองจากด้านข้าง หลังคามี ๒ ตับ และหน้า-หลังลด ๒ ชด

ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้กล่าวว่าวัดแรกสุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มลงมือสร้างหลังจากลงมาจากพะเยาคือวัดพระธาตุดอยเต่าคำ จากนั้นจึงไปที่**วัดสบลี** ดังคำคร่าวที่ว่า

*“รอมวิหาร **สบริน**ชื่อวัด ๑๐ แถบเจ้าทูนชวาง รอมธาตุพระ แม่คืดดอยขวาง ขงเขตลำพาง ๑๑ แถบถ้วน”*

คำว่า “สบริน” เป็นคำเดียวกับคำว่า “สบลี” นั่นเอง และยังมีเอกสารบางเล่มเรียกว่า “สบลี้”

พระปลัดระฌานนท์ ปสนฺโน เจ้าอาวาสวัดสบลี ได้กล่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาที่วัดสบลีแห่งนี้ โดยมีขบวนแห่แหนหามให้ท่านนั่งธรรมาสน์มา (น่าจะเป็นธรรมาสน์ทรงหลังก่าย ที่นิยมในสกุลช่างลำปาง) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตระเตรียมเสบียงและวัสดุก่อสร้างขึ้นไปสร้างวิหารและพระธาตุดอยเต่าคำ อันเป็นเป้าหมายหลักที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยตามรอยตำนานพระเจ้าเลียบโลกมา

ในขณะที่วัดสบลีเป็นวัดเก่าแก่มีเสนาสนะพร้อมอยู่แล้ว ดังนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงใช้วัดนี้เป็นที่พำนักในระหว่างคุมการก่อสร้างวัดพระธาตุดอยเต่าคำ คือเป็นจุดนั่งหนัก รับบาตรชาวบ้าน เจริญสมาธิกัมมัฏฐาน ณ บริเวณศาลาบาตรที่ท่านสร้างขึ้นเอาไว้เป็นจุดรวมพล ในระหว่างนั้นท่านได้บูรณะพระวิหารด้วยบางส่วน

ส่วนศาลาบาตรหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้นได้รื้อไปแล้ว มีการสร้างหลังใหม่ทับที่เดิม

หน้าแหนบแบบขื่อม้าตั่งไหม แบ่งเป็นช่อง ประดับด้วยกระจกจีนที่ตัดเป็นเส้นชิ้นเล็กๆ

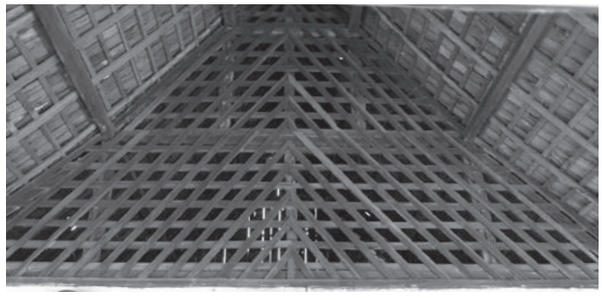
ไม้แกะสลักลายราหูอมจันทร์ท่ามกลางลายนาคขดที่แผ่น "โก่งคิ้ว" ใต้หน้าบัน

จิตรกรรมภาพพระบฏ (เขียนบนแผ่นผ้า)

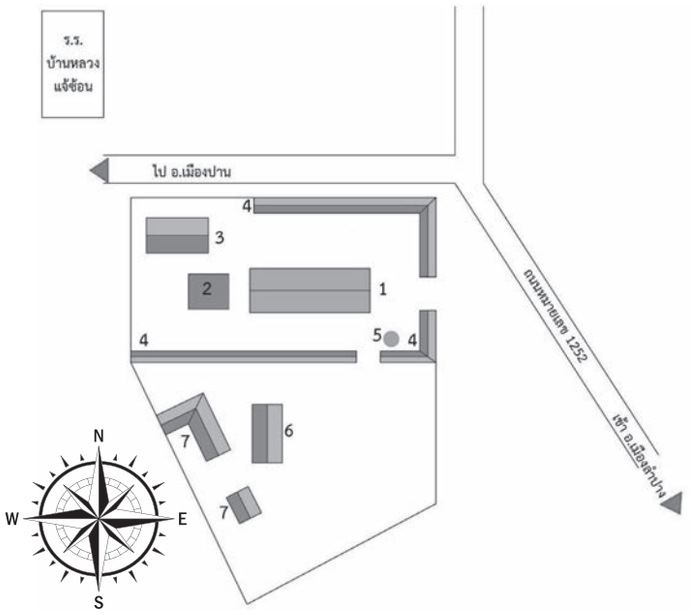

ค้ำยันรูปหอรมานไม้แกะสลักระบายสี

โครงหลังคาศาลาบาตรที่สานด้วยไม้ หลังจากบูรณะใหม่จากหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุเจดีย์
3 พระอุโบสถ
4 ศาลาบาตร
5 บ่อน้ำโบราณ
6 ศาลาอเนกประสงค์(สำนักงาน)
7 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระอธิการเสาร์คำ ธมฺมนนฺโท พ.ศ. ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๔๖ หมู่ที่ ๕ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๒๔๐

เนื้อที่ ๓ ไร่ ๓ งาน ๔๐ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๘๐๘๕๕๕, ๙๙.๕๐๓๖๗๑

ความสำคัญของวัด

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในละแวกนั้น คุณบุญธรรม และผู้ใหญ่วิจารณ์ คำธิ ได้ความว่า เมื่อสอบถามจากคนเฒ่าคนแก่อาวุโสที่สุดสองคนในหมู่บ้านคือ พ่อหลวงย้อย และพ่อหลวงหม่อง ไม่เคยได้ยินเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อนเลย มีแต่ครูบาเจ้าวชิรปัญญา ร่วมกับแสนเมืองลือโลกกับชาวบ้านที่เดินทางไปขออนุญาตเจ้าเมืองละกอนเพื่อสร้างวิหาร โดยมีครูบาเจ้าอสิงห์วิตั๊ก จากวัดพระยืน ลำพูน เป็นผู้ออกแบบ และครูบาญาวิชัยวัดบ้านถ้ำ เป็นช่างผู้ควบคุมการก่อสร้าง สร้างเมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ปี ๒๔๐๐ แต่เดิมชื่อวัดป่าไผ่มาเปลี่ยนเป็นวัดศรีหลวง และศรีหลวงแจ้ซ้อนภายหลัง การบูรณะครั้งที่ ๑ เมื่อปี ๒๕๐๙

กรมศิลปากรได้มาขึ้นทะเบียนโบราณสถานภายในวัดปี ๒๕๔๑ และดำเนินการบูรณะพระธาตุปี ๒๕๕๕ พระวิหารวัดศรีหลวงแจ้ซ้อนได้รับรางวัลอาคารอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ประจำปี ๒๕๕๓ เนื่องจากมีทรวดทรงงดงาม สร้างหลังคาซ้อนชั้นลดหลั่นมา ตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมทั้งภายในและภายนอกอย่างวิจิตร มีจุดเด่นอยู่ที่ตัวสัตว์หิมพานต์และทวารบาลที่เฝ้ารักษาบันไดทางขึ้นพระวิหารมีทั้งหมด ๕ คู่ ดูแปลกตา ยังไม่มีผู้รู้ตีความได้ชัดเจน อาจเป็นปริศนาธรรม หมายถึงตัวแทนของวิญญาณในภพภูมิต่าง ๆ เช่น เทพ อสุรกาย เปรต ฯลฯ ก็เป็นได้

วิหารวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน ทำหลังคาซ้อนด้านหน้า ๔ มุข ด้านหลัง ๒ มุข

พระวิหารวัดศรีหลวงแจ้ซ้อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยยกช่อฟ้ามี ๖ ช่อ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การเดินทางมาวัดศรีหลวงแจ้ซ้อนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เกิดขึ้นหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับเป็นประธานการบูรณะวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองพะเยา ระหว่างปี ๒๔๖๔-๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางขึ้นๆ ล่องๆ จากพะเยามาลำปางหลายรอบ พบว่าอย่างต่ำ ๓-๔ รอบ มีทั้งใช้สายวังเหนือ-แจ้ห่ม และมีทั้งลงมาทางเมืองงาว-พระธาตุเสด็จ ดังที่การลงมาครั้งแรกใช้เส้นทางวังเหนือ-แจ้ห่ม (รวมถึงเมืองปาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแจ้ห่ม ในครั้งนั้นเมืองปานยังไม่ได้แยกออกมาเป็นอำเภอ)

ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ได้กล่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยลงมาจากพะเยาและวัดพระธาตุดอยเต่าคำ จากนั้นจึงไปที่วัดสบลี **และวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน** ดังคำคร่าวที่ว่า

*“รอมวิหาร **แซ่ซ้อน**หลังอ้วน ต่างยองยังซ่อฟ้า ๖๐ **รูเพีย** ขาวใสใช่ช้า เป็นส่วนเจ้าบวร”*

จากคำคร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ พบว่าการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้อยู่ในความทรงจำหรือการรับรู้ของชาวบ้านเกี่ยวกับการบูรณะวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน เหตุก็เนื่องมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบในการกำหนดรูปแบบพระวิหารหรือพระธาตุ แต่มาร่วมเป็นประธานในการยกช่อฟ้าขึ้นสู่พระวิหาร และร่วมรอมเงินทำบุญ ๖๐ รูเปีย ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักที่นี่ในช่วงเวลาสั้นๆ อาจจะ ๑-๒ วันเท่านั้น แต่จากลักษณะของศาลาบาตรที่ล้อมรอบเขตพุทธาวาสนั้น มีลักษณะเฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

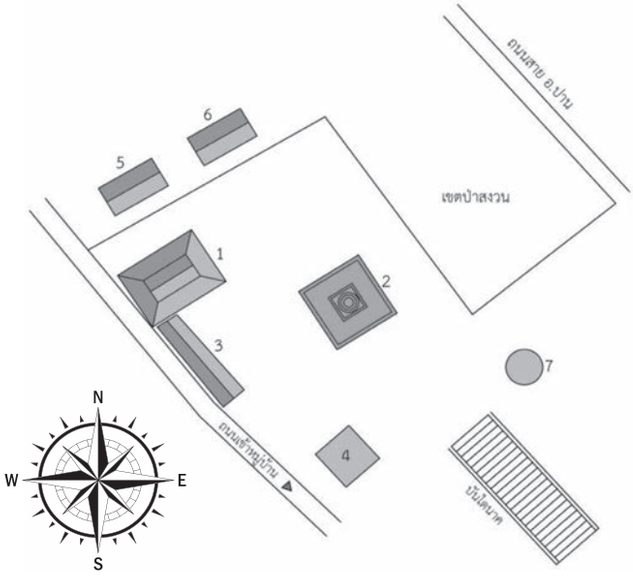

ภาพซ้าย พระประธานในพระวิหาร *ภาพขวา* พระธาตุได้รับการบูรณะใหม่โดยกรมศิลปากร

รูปปั้นสัตว์ในจินตนาการประดับตกแต่งราวบันไดทางขึ้นวิหารทำด้วยปูนปั้นติดกระจกสี

วัดพระธาตุจอมก้อย

1 พระวิหารพระเจ้าตอกสาน
2 พระธาตุจอมก้อย
3 ศาลาบาตร
4 ศาลาไม้ตะเคียน
5 กุฏิสงฆ์
6 ห้องน้ำ
7 สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าสำนักสงฆ์

พระบรรจง ปุญฺญากาโม รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๘๕๐๓๐๐

สถานที่ตั้ง

บ้านม่วง หมู่ที่ ๘ ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๒๔๐ ใช้เส้นทางจากอำเภอเมืองลำปางมาตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๕๗ เข้าสู่อำเภอเมืองปาน ประมาณ ๔๕ กิโลเมตร แล้วแยกไปทางซ้าย เข้าที่ซอยห้วยถ้ำ บ้านม่วง ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของหมู่บ้าน

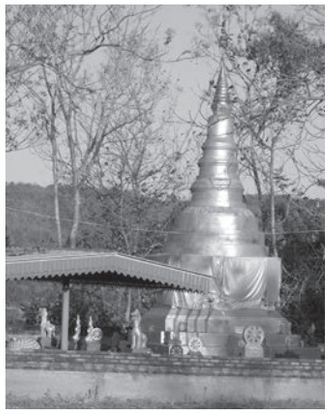
พื้นที่เคยเป็นวัดร้างในเขตป่าสงวน มีป่าซ้า แต่ชาวบ้านเข้าบุกรุกทำสวนอ้อย ทำให้พระบรรจง ปุญฺญากาโม ได้ขอบริจาคที่และบางส่วนหางบประมาณมาซื้อคืนจากชาวบ้านเพื่อจัดตั้งสำนักสงฆ์ สังกัดมหานิกาย

เนื่องจากเพิ่งฟื้นวัด จึงไม่ปรากฏนามเจ้าอาวาสในอดีต

พิกัด ๑๘.๖๓๘๑๘๗, ๙๙.๓๘๐๖๕๕

ความสำคัญของวัด

ความเป็นมาของพระธาตุจอมก้อย มีกล่าวถึงในตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับท้องถิ่น ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระอรหันตสาวก นามว่าพระอัญญาโกณฑัญญะ ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมด้วยสองตายายที่ถือศีล ๘ และพระอินทร์ เป็นผู้นำทางจาริกไปโปรดเวไนยสัตว์ตามสถานที่ต่างๆ จนมาถึงที่แห่งนี้ พระอัญญาโกณฑัญญะได้คิดที่จะวางรากฐานพระพุทธศาสนาขึ้นด้วยความเมตตา ตั้งใจจะมอบสิ่งแทนไว้เป็นเครื่องสักการบูชา จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานตัดเล็บนิ้วก้อยของพระองค์บรรจุในสถูปเจดีย์ที่ให้สองตายายสร้างขึ้น โดยหมายจะให้องค์สถูปนี้คงอยู่คู่พระศาสนาอย่างยืนนาน จนกว่าผู้มีบุญบารมีจะได้มาค้นพบและบูรณะฟื้นฟูให้เป็นศูนย์รวมจิตใจต่อผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ภาพซ้าย **พระธาตุจอมก้อย** *ภาพขวา* **สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมรูปปั้นเสือ**

พระเจ้าตอกสาน

อนึ่ง นาม “โกณฑัญญะ” นี้ แม้จะมีอดีตพุทธเจ้าองค์ที่ ๖ ในสารกัป นามว่า “พระโกณฑัญญพุทธเจ้า” เช่นเดียวกัน แต่ก็ถือว่าเป็นระยะเวลาที่อาจจะเก่าเกินไป คือสามอสงไขยแสนกัปที่แล้ว ดังนั้น เมื่อสัมภาษณ์พระบรรจง ปุญฺญกาโม เจ้าสำนักสงฆ์พระธาตุจอมก้อย ว่าชื่อ “โกณฑัญญะ” จะเป็นอดีตพุทธเจ้าได้หรือไม่ ท่านเชื่อว่าน่าจะเป็น “โกณฑัญญะ” พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันมากกว่า เพราะมีระยะเวลาผ่านไปเพียงแค่ ๒,๕๐๐ ปีเศษ และอีกประการหนึ่ง พระธาตุจอมก้อย มักถูกกล่าวขานคู่กันกับพระธาตุดอยซาง ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอเมืองปาน เสมอ ความเป็นมาของพระธาตุดอยซางก็มีความเกี่ยวข้องกับพระอัญญาโกณฑัญญะ ปฐมสาวกของพระพุทธเจ้าเช่นกัน

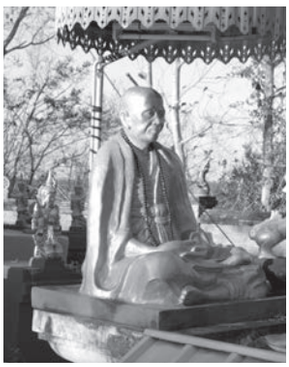
สำนักสงฆ์แห่งนี้ปัจจุบันมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์สีดำ เรียกกันว่า “พระเจ้าตอกสาน” โดยเจ้าสำนักสงฆ์พระธาตุจอมก้อย และคณะของครูบาใต้อ่อง วัดกู่ไก่แก้ว จังหวัดพะเยา ได้จำลองมาจากพระเจ้าตอกสานที่ใหญ่ที่สุดในโลก ณ ถ้ำผาแรม เขตเมืองพม่า ที่สร้างพระพุทธรูปโดยใช้ไม้ชนิดหนึ่งมาทำเป็นตอกแล้วชุบรักสานด้วยมือขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูป กล่าวกันว่าในส่วนของพระพักตร์นั้น ช่างไม่สามารถสานได้ พระอินทร์จึงปลอมตัวเป็นชีปะขาวลงมาช่วยสานจนสำเร็จ จากนั้นก็หายตัวไป ทำให้มีการเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “พระเจ้าอินทร์สาน”

วิหารเปลื้องประดิษฐานพระเจ้าตอกสาน

พระเจ้าตอกสานของสำนักสงฆ์พระธาตุจอมก้อยนี้ สร้างโดยคณะลูกศิษย์ครูบาบุญชุ่ม ญาณสังวโร ประกอบด้วยครูบาศรีนวล นนฺทธมฺมิก, พระประสิทธิ์ จิตฺตสังวโร, ท่านเจ้าจาม อินทากะ, ท่านเจ้าเสน่ห์ ถาวโร, สามเณรคำแสง โกวิตะ และพ่อสล่าศรีทน (อุ่น) ค้าวจ้อย โดยศึกษาวิธีการทำตอกสานจากสล่าชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ได้เริ่มสร้าง (บวงสรวง) พระพุทธรูปตอกสานปางไสยาสน์ขึ้น ณ พระธาตุจอมก้อย ในวันอังคารที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ ความยาวขององค์พระพุทธรูปเจ้าตอกสานมีความยาว ๑๒ เมตร ๒ เซนติเมตร

สำหรับไม้ที่นำมาใช้สร้างพระเจ้าตอกสาน ชื่อว่า “ไม้ไร่มุง” มีลักษณะพิเศษคือเหนียว ทนทาน แตกกิ่งก้านสาขา เลื้อยขึ้นมุงไม้ใหญ่ที่อยู่บริเวณรอบๆ คล้ายหวาย การอยู่ของไม้ไร่มุงจะอยู่ในที่เย็น หุบเขาใหญ่ นำมาจากเขตอนุรักษ์ป่าบ้านกล้วย อำเภองาว จังหวัดลำปาง อีกที่หนึ่งที่ได้นำมาคือจากเขตป่าแม่

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* อยู่หน้าพระธาตุจอมก้อย *ภาพขวา* อยู่ในวิหารพระเจ้าตอกสาน

แจ่ม เขตติดต่อระหว่างลำปาง-เชียงใหม่ พระเจ้าตอกสานสร้างสำเร็จเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๗ เวลาเที่ยงคืน รวมระยะเวลาในการสร้าง ๑ เดือน ๒๒ วัน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากคำสัมภาษณ์ของเจ้าสำนักสงฆ์เล่าว่าปี ๒๔๕๙ ชาวบ้านจากบ้านม่วงได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาโดยช่วยกันหามเสลี่ยง สภาพของพระธาตุจอมก้อยก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบูรณะ สมัยแรกเป็นสถูปขนาดเล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาสร้างเพียง ๖-๗ วัน มีคนเฒ่าคนแก่อายุ ๙๐ กว่าปี ชื่อพ่อหลวงเขียว ลือตัว และพ่อหลวงตั๋น กำลังมาก บอกว่าทันเห็นครูบาเจ้าศรีวิชัย และทั้งสองยังเคยช่วยสร้างพระธาตุ พร้อมขอบรรพชาเป็นสามเณรลูกศิษย์กับครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกด้วย

ในขณะที่ “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวว่า

*“เถิงพุทธศักราช ๒๔๖๗ ท่าน (ครูบาเจ้าศรีวิชัย) ลงไปฉลองทานแจ้ห่ม เมืองวัง เสร็จการทำบุญแล้ว ก็กลับมา**สร้างจอมกอย เสี้ยงเงินประมาณ ๕๐๐ เศษ** เถิงเดือน ๘ ศกนี้ ท่านก็กลับลงมาเชียงใหม่ ทำการก่อสร้างพระธาตุและวิหารในวัดพระสิงห์หลวงนั้น”*

ข้อความนี้ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างพระธาตุจอมก้อย (การเขียนอักษรธัมม์ล้านนา ไม่ค่อยเคร่งครัดเรื่องการใส่วรรณยุกต์โท จึงเขียนเป็น “จอมกอย”) เมื่อปี ๒๔๖๗ หมดเงินไป ๕๐๐ รูเปียเศษ โดยลงมาจากพะเยา วังเหนือ แจ้ห่ม แล้วแวะที่เมืองปานก่อนที่จะเดินทางไปสร้างวัดพระสิงห์ที่เชียงใหม่

จะเห็นได้ว่าระยะเวลาระหว่างปี ๒๔๕๙ (ตามที่ทางสำนักสงฆ์ระบุ) กับที่บันทึกเป็นลายลักษณ์ในคัมภีร์คือปี ๒๔๖๗ นั้น มีความแตกต่างกันมากถึง ๘ ปี หรืออาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเริ่มสร้างพระธาตุจอมก้อยตั้งแต่ปี ๒๔๕๙ พอแต่เป็นเค้าโครง แล้วหวนกลับมาเก็บรายละเอียดรวมทั้งยกยอดฉัตรธาตุในปี ๒๔๖๗ อีกครั้งก็เป็นได้ เพราะจากการศึกษาผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น พบว่าสิ่งก่อสร้างแต่ละแห่งมักเดินทางไปติดตามความคืบหน้าซ้ำหลายครั้ง

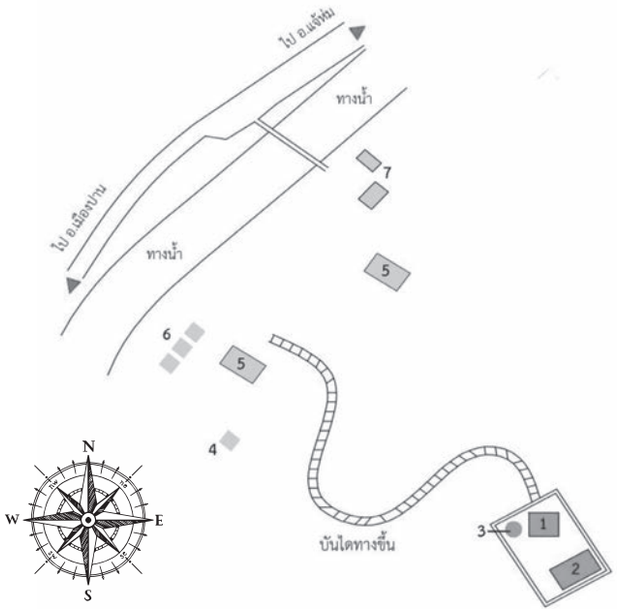
ลักษณะของพระธาตุจอมก้อย เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา มีมาลัยเถาสามชั้น วางอยู่บนฐานยกเก็จสูงซ้อนบนฐานเขียง ต่อมาได้ถูกทิ้งร้างจนผุพังไปตามกาลเวลา

กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๓๙ มีผู้เห็นดวงแก้วพุ่งออกมาในวันวิสาขบูชา จึงทราบว่าพระธาตุนี้ศักดิ์สิทธิ์ ได้มีคณะศรัทธา ทั้งพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา โดยการนำของ พระบรรจง ปุญญากาโม ซึ่งมาปักกลดธุดงค์ ได้ร่วมใจกันบูรณะองค์พระธาตุจอมก้อยและกำแพงแก้วล้อมพระธาตุที่ทรุดโทรมให้ดีขึ้น สมัยก่อนพื้นที่ทุรกันดารมาก ต้องใช้เวลานานประมาณ ๘-๙ ปี กว่าจึงจักสามารถบูรณะเสร็จและฟื้นวัดได้ จากนั้นขอยกขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ เพื่อเตรียมยกขึ้นเป็นวัดต่อไป

พระบรรจง ปุญญากาโม ได้ก่อสร้างเสนาสนะอื่นๆ จนสำนักสงฆ์แห่งนี้มีความเจริญขึ้นเรื่อยๆ ตามกำลังและแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มาจากทั่วทุกสารทิศ นอกเหนือไปจากพระเจ้าตอกสานแล้วยังมีพระเปิดโลกสร้างด้วยไม้ตะเคียน พระอดีตพุทธเจ้า ๒๘ พระองค์ ประดิษฐานในศาลาพุทธธรรม พระพุทธรูปปางไสยาสน์ทำจากไม้รักท่อนยาว ๖๐ นิ้ว รูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยสามจุดคือ องค์นั่งสององค์อยู่ที่หน้าพระธาตุจอมก้อย ๑ องค์ และในวิหารพระเจ้าตอกสานอีก ๑ องค์ กับองค์ยืน ๑ องค์พร้อมเสือสองตัว ที่ศาลาทางเข้าด้านหน้าสำนักสงฆ์ และยังมีอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุจอมก้อยในเดือนแปดเป็งของทุกปี

วัดพระธาตุดอยซาง

1 พระธาตุดอยซาง
2 ศาลาประดิษฐานสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 บ่อน้ำ
4 ถ้ำอาศรม
5 ศาลา
6 หอเสื้อวัด
7 กุฏิ

เจ้าสำนักสงฆ์

พระสนั่น อนาลโย พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑ (ปัจจุบัน)
โทรศัพท์ ๐๙๘-๑๔๓๑๘๓๖

สถานที่ตั้ง

บ้านข่วงกอม หมู่ที่ ๙ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๒๔๐

อยู่บริเวณทิศตะวันออกของอำเภอเมืองปาน ในตำแหน่งระหว่างอำเภอเมืองปานและอำเภอแจ้ห่ม ห่างจากวัดดงนั่งคีรีชัยที่อยู่ในอำเภอแจ้ห่มราว ๔ กิโลเมตร นอกจากจะอยู่บนดอยแล้ว วัดแห่งนี้ยังมีน้ำล้อมรอบด้านทิศตะวันออกอ้อมมายังทิศเหนือลงไปสู่ทิศตะวันตก

การเดินทางไปพระธาตุดอยซาง จากตัวเมืองจังหวัดลำปาง ให้ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒๘๗ ระยะทางประมาณ ๖๒.๕ กิโลเมตร สถานะวัดเป็นที่พักสงฆ์ กำลังเตรียมขอขึ้นทะเบียนเป็นสำนักสงฆ์และวัดต่อไป

พิกัด ๑๘.๗๗๕๖๖๑, ๕๓๕๘๗๕

ความสำคัญของวัด

ตามประวัติพบว่าสัมพันธ์กับตำนานพระเจ้าเลียบโลก ที่พระอัญญาโกณฑัญญะ อัครสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดินทางมาโปรดเวไนยสัตว์ ได้พบอุบาสก-อุบาสิกคู่หนึ่งชื่อ ภูซาง และกาบคำ ทั้งสองมีศรัทธาต่อพระอัญญาโกณฑัญญะอย่างแรงกล้า จึงได้ขุดหน่อไม้ซางนำมาปรุงเป็นภัตตาหารถวายพระอัญญาโกญฑัญญะฉันไม่หมดจึงมอบหน่อไม้ซางที่เหลือพร้อมเส้นเกศาประทานให้พระอินทร์ที่เฝ้ารักษาที่แห่งนี้นำไปบรรจุบนภูเขาลูกหนึ่ง ต่อมามีชื่อว่า “ภูซาง” หรือ “ดอยซาง” พื้นที่ดังกล่าวมีแม่น้ำ ๖ สายมาบรรจบกันนั่นคือ น้ำแม่กา, น้ำแม่กาน้อย, น้ำแม่แวน, น้ำแม่ปาน, น้ำแม่ต๋อม และน้ำแม่มอญ (บ้างเขียน “มอน”)

มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า พระนางจามเทวีปฐมกษัตรีย์แห่งหริภุญไชยนครพร้อมด้วยพระราชโอรส

สำนักสงฆ์พระธาตุดอยซาง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ มอญทางเข้าต้องเดินข้ามสะพาน

พระประธานในวิหาร

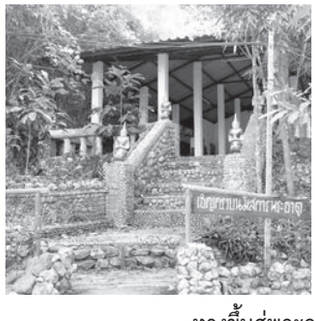

แผ่นปูนจารึกทาสีทองยุคหลัง ปักอยู่หน้าพระธาตุ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะปีศักราช ๒๔๗๐

เจ้าอนันตยศ กษัตริย์ผู้ครองเขลางค์นครและพญาช้างปู่ก่ำงาเขียวคู่บารมี ได้นำพระพุทธรูปพร้อมด้วยเครื่องทรงมาบรรจุไว้บนยอดดอยซาง เนื่องจากเมืองปานเป็นเมืองหน้าด่านของเขลางค์นคร และเป็นเส้นทางเสด็จเชื่อมไปสู่หัวเมืองตอนเหนืออื่น ๆ แถบลุ่มแม่น้ำวัง จากนั้นพระนางจามเทวีสร้างสถูปครอบพระอัฐิธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะไว้เมื่อปี ๑๒๒๖ หลักฐานที่ยืนยันว่าสถานที่แห่งนี้น่าจะมีความเก่าแก่ถึงยุคสมัยหริภุญไชยจริง คือบริเวณพื้นล่างก่อนถึงองค์พระธาตุ เต็มไปด้วยซากศิลาแลงโบราณและซากอิฐเผากล่นเกลื่อนเป็นจำนวนมาก

ต่อมาในปี ๒๔๗๐ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้มาบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่โดยก่อเจดีย์ครอบสถูปเดิมไว้ จากนั้นพระธาตุดอยซางถูกทิ้งร้างไปอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง กระทั่งราษฎรบ้านข่วงกอม ตำบลเมืองปาน ร่วมกับส่วนราชการ ได้ทำการพัฒนาสถานที่แห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีคณะนายทหารของกองทัพภาคที่ ๓ เป็นแกนนำ จัดทำบันไดทางขึ้นไปสู่ยอดดอยซาง พร้อมบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยซาง และฟื้นประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอยซาง ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ เป็นประจำทุกปี

ทางขึ้นสู่พระธาตุดอยซาง

ค่าใช้จ่ายในการสร้างพระธาตุดอยซาง จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่าสิ้นเงินไป ๕๕ รูเปีย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา” ของโสภา ชานะมูล ระบุในภาคผนวกว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้างพระธาตุดอยซาง รวมทั้งค่าทำบุญถวายทานยอดฉัตรเป็นเงินทั้งสิ้น ๑,๓๙๐ บาท**

ปี ๒๕๕๗ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง ได้จัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์สำนักสงฆ์พระธาตุดอยซางขึ้น โดยก่อสร้างลานหิน ด้วยการใช้วัสดุประเภทเซรามิก เหลือกหอย ลูกปัด แก้วสีต่าง ๆ ตกแต่งบันไดอย่างสวยงาม และมีการสร้างอาคารอื่น ๆ อีกหลายหลัง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุดอยซาง เป็นพระธาตุที่คู่กับพระธาตุจอมก้อย เนื่องจากทั้งสองแห่งมีตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระอัฐิธาตุของพระอัญญาโกณฑัญญะเหมือนกัน ทำให้เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุจอมก้อยแล้ว จึงได้มาบูรณะพระธาตุดอยซางด้วย

ภาพซ้าย ซากศิลาแลงและอิฐกระจายทั่วลานพระธาตุ *ภาพขวา* บ่อน้ำรูปสี่เหลี่ยมอาจเป็นบ่อหมักปูน

เอกสารที่เผยแพร่ของท้องถิ่นเมืองปานระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุดอยซางในปี ๒๔๖๔ แต่วิทยานิพนธ์ของ ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ ระบุว่าปี ๒๔๖๕ ในขณะที่จารึกบนแผ่นปูนที่ปักอยู่เชิงฐานหน้าพระธาตุดอยซาง จารโดยลูกศิษย์ที่เป็น “สล่า-อาลักษณ์” ชื่อครูบากัญจนะ ปริวรรตถอดความโดยภูเดช แสนสา ระบุว่า **“มหาราชครูบาเจ้าศรีวิไชยาชนะได้มาสร้างพระธาตุปูซางในปี ๒๔๗๐”** อาจเป็นไปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะพระธาตุดอยซางครั้งแรกราวปี ๒๔๖๔-๒๔๖๕ จากนั้นมอบหมายให้ลูกศิษย์ดำเนินการก่อสร้างส่วนที่เหลือต่อ และเมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วจึงกลับมาถวายทานยอดฉัตรในอีก ๕ ปีหลังจากนั้นอีกรอบ

พระธาตุตั้งอยู่บนดอยที่ต้องเดินขึ้นบันไดเท่านั้น มีบันไดมากกว่า ๔๐๐ ขั้น ตลอดเส้นทางที่ขึ้นไปจะพบว่าดอยลูกนี้เต็มไปด้วยต้นซาง (ไผ่) เกือบทั้งหมด

ด้านขวาของบันไดก่อนจะถึงองค์พระธาตุ มีสิ่งก่อสร้างเป็นกำแพงอิฐฉาบปูน รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสปั้นเป็นบัวอย่างดี สันนิษฐานว่าอาจเป็นบ่อใส่น้ำ (ให้ญาติโยมช่วยกันขนน้ำขึ้นมาคนละไม้คนละมือ เพื่อเอาไว้ใช้ในการก่อสร้าง) หรืออาจเป็นบ่อหมักผสมปูนที่ใช้ในการก่อสร้างพระเจดีย์ ซึ่งเราสามารถพบบ่อในลักษณะเช่นนี้อย่างแพร่หลาย ในสถานที่ที่มีการสร้างพระธาตุบนดอยสูงที่เป็นผลงานการสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย อาทิ พระธาตุดอยคู่แก้ว พระธาตุผาขว้าง เป็นต้น

องค์พระธาตุเป็นเจดีย์ทรงกลมที่ซ้อนอยู่บนมาลัยเถาสามชั้น ฐานกลมสามชั้น ฐานจัตุรัสยกเก็จ

พระธาตุดอยซางบูรณะโดยคณะนายทหารจากกองทัพภาพที่ ๓ แต่คงรูปแบบเดิมไว้

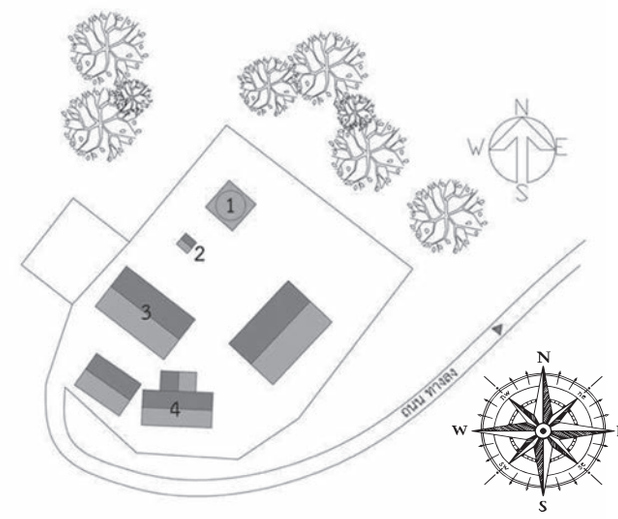
อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

และฐานเขียง มีรูปทรงคล้ายกับพระธาตุหริภุญไชยเดิมเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูนธรรมดา ต่อมามีการทาสีทองทับในส่วนขององค์ระฆังแม้จะบูรณะใหม่แต่ก็พบร่องรอยว่าของเดิมมีการประดับตกแต่งก้วยกระจกสีชิ้นเล็กๆ เป็นลาย “ดอกกระจัง” สี่ทิศมาก่อนแล้ว นอกจากนี้ยังมีการสร้างกำแพงแก้วรายล้อมพระเจดีย์ด้วย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างศาลาขนาดย่อมไว้หลังหนึ่ง ต่อมาศาลาหลังนี้ได้มีการบูรณะ และนำพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัยมาประดิษฐานเป็นพระประธาน

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดพระธาตุดอยกู่ (วัดแม่กื๊ด)

1 พระธาตุแม่กื๊ด
2 ศาลาครูบาอภิชัย (ขาวปี)
3 ศาลา
4 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูสมุห์วิชัย รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๗๘๘๔๘๕

สถานที่ตั้ง

หมู่ที่ ๑๐ บ้านสันดอนแม่กื๊ด ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ๕๒๒๑๐

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวอำเภอเสริมงาม ใกล้ๆกันนั้นมีวัดสันดอนแม่กื๊ด มีแหล่งน้ำอยู่ด้านใต้ และอยู่ห่างจากวัดพระธาตุจอมปิงไปทางทิศตะวันตก ราว ๘.๕ กิโลเมตร

พิกัด ๑๘.๐๘๖๙๔๖, ๙๙.๒๘๒๖๐๑

ความสำคัญของวัด

ในหนังสือ “มหัศจรรย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ของพระภิกษุอานันท์ พุทฺธธมฺโม กล่าวว่าพระธาตุดอยกู่หรือพระธาตุแม่กื๊ดเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ เนื่องจากท่านได้สัมภาษณ์ลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดกับครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายรูป

แต่จากการสัมภาษณ์ พระครูสมุห์วิชัย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกู่ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘ ท่านยืนยันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้มาวัดนี้ หากแต่เป็นผลงานของครูบาอภิชัยขาวปีมาสร้างในปี ๒๔๕๒ ต่อมามีครูบามหาวรรณ ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกรูปซึ่งเกิดปีกระต่ายมาทำการบูรณะ ทำให้มีรูปปีนักษัตรทั้งรูปวัว ปีเกิดครูบาอภิชัยขาวปี และรูปกระต่าย ปีเกิดครูบามหาวรรณ

จากข้อมูลส่วนนี้ พบว่ามีความเป็นไปได้น้อยมาก เพราะในปี ๒๔๕๒ นั้น ครูบาอภิชัยขาวปีเพิ่งมีอายุเพียง ๒๐ ปี เพิ่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุ และยังคอยติดตามอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ หากพิเคราะห์กันตามความเป็นจริงแล้ว ยังไม่น่าจะมีบารมีมากพอที่จะไปบูรณะก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ

ความยากลำบากในการแยกแยะว่าวัดไหนเป็น

*ภาพซ้าย*พระธาตุดอยกู่(แม่กี๊ด)ทรงแปดเหลี่ยม
ภาพขวา รูปปั้นวัว ๑ คู่ นักษัตรปีเกิดของครูบาอภิชัยขาวปี

พระพุทธรูปปูนปั้นในศาลา

ข้อความปริศนา "ปีเกิด...ศรีวิชัย" ถูกลบออก โบกปูนทับใหม่ เปลี่ยนรูปเสือเป็นกระต่าย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือวัดไหนเป็นของครูบาอภิชัยขาวปี นั้นอยู่ที่ว่า เพราะครูบาอภิชัยขาวปีไม่ได้ทำแผ่นจารึกระบุไว้อย่างละเอียดว่าวัดที่ท่านสร้างนั้น เป็นการสร้างด้วยวิธีใด ระหว่างการได้รับมอบหมายให้สร้างแทนหรือสร้างต่อเนื่องจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ขึ้นเค้าโครงไว้แล้วมอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีไปสืบสานต่อยอดให้แล้วเสร็จ กับอีกกรณีคือเป็นโครงการที่เกิดจากแนวคิดของครูบาอภิชัยขาวปีล้วนๆ เองแต่เพียงผู้เดียว หากเป็นกรณีแรก ต้องถือว่าวัดแห่งนั้นเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่นพระธาตุม่อนไก่แจ้ หรือพระธาตุจอมยองสบปรราบไผ่ วัดนาปราบ เป็นต้น

ด้วยความที่โดยส่วนตัวของครูบาอภิชัยขาวปีเอง ท่านมีจุดเด่นในเชิงช่าง มีความเป็นสล่าในตัวเองสูงอยู่แล้ว ทำให้วัดหลายแห่งเมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยเข้าใจว่าน่าจะเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สร้างในเบื้องแรกและมอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีสานต่อ ปรากฏว่าหลายวัดมักยืนยันว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

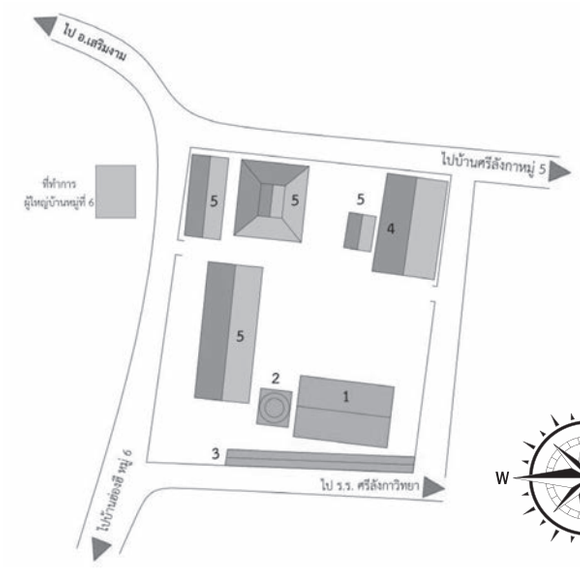
หนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม” ของครูบาอภิชัยขาวปี ระบุไว้ว่าตัวท่านได้มา “สร้างพระเจดีย์หลังดอยสบกี๊ด บ้านแม่กี๊ด ตำบลทุ่งงามหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สิ้นเงิน ๘๐๐ บาท” (ปัจจุบันคือบ้านสันดอนแม่กี๊ด ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม) แต่ไม่ได้ทำหมายเหตุอธิบายว่าเป็นการมาสร้างต่อยอดจากครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือว่าเป็นการเริ่มใหม่ด้วยตัวของท่านเอง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สิ่งก่อสร้างที่ชัดเจนก็คือ พระธาตุแม่กี๊ด ซึ่งปัจจุบันมาเรียกว่า “พระธาตุดอยกู่” โดยเป็นพระธาตุทรง ๘ เหลี่ยมที่มีเรือนธาตุเป็นมาลัยเถา ฐานเขียง มีรูปปั้นนักษัตร ๓ ชนิดตั้งอยู่บริเวณรั้วทางเข้านั่นคือ ช้าง, วัว และกระต่าย อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่ามีร่องรอยของการเปลี่ยนรูปนักษัตรจากรูปเสือให้กลายมาเป็นรูปกระต่าย อีกทั้งที่ฐานรูปกระต่ายยังมีข้อความลางๆ ที่เคยเขียนไว้ใต้ฐานรูปเสือว่า “ปีเกิด...ศรีวิชัย” แต่พบร่องรอยของการพยายามที่จะเอาปูนลบออก ถ้อยคำตรงกลางที่อ่านไม่ค่อยชัด คล้ายเขียนว่า “อัฐิ” หรือ “อิฐ” พระสงฆ์ที่ประจำอยู่ให้ข้อมูลว่าเดิมรูปปั้นกระต่ายนั้นเป็นรูปเสือ แต่ช่างยุคหลังมาปั้นให้กลายเป็นกระต่าย

พระธาตุดอยกู่ได้รับการบูรณะใหม่ล่าสุดเมื่อปี ๒๕๕๕ มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๘ เป็ง

วัดศรีลังกา

1 พระวิหารหลวง
2 พระธาตุเจดีย์
3 ศาลาบาตร
4 กุฏิ
5 เสนาสนะอื่นๆ

เจ้าอาวาส

พระครูประภาสศีลาภิรัต ตปสีโล พ.ศ. ๒๕๔๘ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๑๗๒๑๖๐

สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ระหว่าง บ้านฮ่องฮี หมู่ที่ ๖ กับบ้านศรีลังกา หมู่ที่ ๕ ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัด ลำปาง ๕๒๒๑๐

การเดินทางไปวัดศรีลังกาจากตัวเมืองจังหวัดลำปางระยะทางประมาณ ๔๗.๒ กิโลเมตร ใช้ทางหลวงลำปาง-ลี้ เลี้ยวเข้าเส้นอำเภอเสริมงาม ผ่านที่ว่าการอำเภอเสริมงามให้เลี้ยวขวาสู่ตำบลเสริมกลาง ผ่านโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเสริมกลาง และที่ทำการสายตรวจตำบลเสริมกลาง ให้ตรงมายังที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ซึ่งอยู่ด้านขวา วัดศรีลังกาตั้งอยู่ตรงมุมสามแยกระหว่างทางไปบ้านฮ่องฮีหมู่ที่ ๖ และบ้านศรีลังกาหมู่ที่ ๕

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา อาณาเขตทิศเหนือประมาณ ๕๒ เมตร จดถนนในหมู่บ้าน ทิศใต้ประมาณ ๕๗ เมตร จดแม่น้ำเสริม ทิศตะวันออกประมาณ ๖๕ เมตร จดหมู่บ้าน ทิศตะวันตกประมาณ ๖๗ เมตร จดถนนในหมู่บ้าน ที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๒ งาน ๑๕ ตารางวา

พิกัด ๑๘.๐๕๓๔๙๙, ๙๙.๑๘๔๖๒๗

ความสำคัญของวัด

ประวัติของวัดระบุว่าวัดศรีลังกาสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๒ ต่อมาร้างไป กระทั่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้อยู่ช่วงระยะหนึ่งไม่ทราบปีศักราชที่แน่ชัดนัก โดยมี “ครูบาเจ้าสุธรรม” เป็นผู้สร้างวัด และยังกล่าวต่อไปด้วยว่าครูบาเจ้าสุธรรมได้สร้างวัดศรีดอนชัยด้วยเช่นกัน

เกี่ยวกับ **“ครูบาเจ้าสุธรรม”** นี้มีที่มาค่อนข้างคลุมเครือ แทบไม่มีใครทราบประวัติปูมหลังของท่านเลยว่าคือใคร เกิดที่ไหน มาได้อย่างไร มีฉายาอะไร ต่อท้าย สร้างเสร็จแล้วเป็นเจ้าอาวาสกี่ปี เป็นหนึ่งในบรรดาลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่

พระธาตุและวิหารวัดศรีลังกา มองจากทิศตะวันตกเฉียงใต้

ปริศนาทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการวิเคราะห์ของปราชญ์ชาวบ้านเมืองเสริม โดยพิจารณาว่าหากครูบาเจ้าสุธรรมเป็นผู้ที่มีส่วนสร้างวัดศรีดอนชัยด้วยเช่นกัน (ดังที่ปรากฏจารึกบนแผ่นไม้ในวิหารวัดนาเอี้ยงวัดว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างวิหารวัดศรีดอนชัย) จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าการบันทึกของคนรุ่นก่อนอาจผิดเพี้ยนไป จากความตั้งใจที่จะบันทึกว่า “ครูบาเจ้าศีลธรรม” อาจฟังไม่ชัดคลาดเคลื่อนไปจึงกลายเป็น “ครูบาเจ้าสุธรรม” ซึ่งครูบาเจ้าศีลธรรมก็คือฉายาหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่นเอง

หรือหากครูบาเจ้าสุธรรมมีตัวตนจริง เป็นพระภิกษุอีกรูปหนึ่งที่ไม่ได้มีการบันทึกเพี้ยนมาจากครูบาเจ้าศีลธรรม ก็ย่อมต้องเป็นลูกศิษย์รูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย อาจเป็นไปได้ว่าในช่วงนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้กำหนดแบบแผนวางรากฐานในการสร้างพระธาตุและวิหารวัดศรีลังกา (รวมทั้งวัดศรีดอนชัย) จากนั้นได้มอบหมายให้ลูกศิษย์คือครูบาเจ้าสุธรรมดำเนินการสร้างต่อแทนก็เป็นได้

ในขณะเดียวกัน ก็มีอีกคำบอกเล่าหนึ่งของปราชญ์ชาวบ้านในละแวกนั้น กล่าวว่าวัดศรีลังกาสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างแน่นอน โดยได้รับการอุปถัมภ์ปัจจัยในการก่อสร้างโดย “เจ้าแม่เศรษฐีคำร้อย” ผู้เป็นคหบดีให้การสนับสนุนการสร้างวัดหลายแห่งในละแวกเมืองเสริม อีกแห่งคือวัดนางอย

เหตุที่ชื่อ “ศรีลังกา” ทางวัดเล่าว่าเพราะในอดีตหลายร้อยปีเคยมีพระภิกษุได้นำต้นศรีมหาโพธิ์จากลังกามาปลูกไว้ จุดที่ปลูกนั้นอยู่ที่หมู่ที่ ๕ บ้านศรีลังกา ชาวบ้านเรียกบริเวณนั้นว่า “ต้นกอนกา” เคยมีต้นโพธิ์ใหญ่ แต่ปัจจุบันต้นโพธิ์ดังกล่าวตายไปแล้ว

ต่อมาวัดศรีลังกาได้ย้ายสถานที่ตั้ง ข้ามลำห้วยมาอยู่อีกฝั่งหนึ่งในเขตบ้านฮ่องฮี หมู่ที่ ๖ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน บริเวณหน้าวัดสมัยก่อนเคยพบซากโบราณสถานคล้ายกู่หรือวิหารเป็นซากอิฐกองอยู่ บางคนเคยพบร่องรอยของ “แข้งพระเจ้า” (พระชงฆ์ของพระพุทธรูป) อายุกว่า ๕๐๐ ปี อาจกล่าวได้ว่าวัดศรีลังกาเป็นวัดที่เก่าแก่มีมาก่อนวัดอื่น ๆ ในย่านเดียวกัน มักได้รับการเรียกขานว่า “วัดหลวงศรีลังกา” หรือ “วัดศรีลังกาหลวง” เพียงแต่เสนาสนะภายในวัดได้รับการบูรณะใหม่ในยุคหลังทำให้ไม่เห็นร่องรอยของเดิม

วิทยานิพนธ์ของชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ ระบุในตารางว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหาร “วัดศรีลังกา (วัดผาลาด)” เมื่อปี ๒๔๗๒ เห็นได้ว่ามีการเอานามของวัดผาลาดไปใส่ไว้ในวงเล็บต่อท้ายชื่อวัดศรีลังกา สะท้อนว่าในอดีต ครั้งหนึ่งบริเวณนี้เคยพ่วงกัน เรียกรวมเป็นวัดเดียวกันว่า “วัดศรีลังกาผาลาด” ฉะนั้นในความหมายของการบันทึกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหาร “วัดศรีลังกา (วัดผาลาด)” ในลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องค่อนข้างคลุมเครือยากต่อการตีความว่าควรหมายถึงวัดใดกันแน่ เพราะในความเป็นจริงนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปบูรณะพระธาตุและสร้างพระวิหารที่วัดผาลาดด้วยเช่นกัน

ที่น่าสนใจก็คือ ในประวัติวัดระบุชื่อของ “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ว่าเคยเป็นเจ้าอาวาสลำดับที่สอง ต่อจากครูบาเจ้าพุทธิมาด้วย (แต่ไม่ระบุศักราช) ซึ่งเป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอน เพราะไม่ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยจะไปสร้างวัดใดนานแค่ไหนก็ตาม แต่สถานภาพของท่าน

ภาพถ่ายเก่าพระธาตุองค์เดิมก่อนถูกครอบ

พระวิหารหลังปัจจุบันขณะก่อสร้าง ได้รื้อหลังเดิมออก ยกเว้นแท่นแก้ว และค้ำยันใช้ของเดิม

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหาร** ***ภาพขวา*** **นาคทันต์รูปหอรมาน**

ยังคงเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านปางอยู่ตลอดไป ไม่สามารถไปเป็นเจ้าอาวาสวัดอื่นซ้อนได้ ยกเว้นในช่วงทศวรรษสุดท้ายที่รับนิมนต์ไปอยู่จำพรรษา ณ วัดพระสิงห์ จึงมีสถานะเป็นเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ไปโดยปริยาย ดังนั้นในกรณีที่หากสืบค้นได้ว่า “ครูบาเจ้าสุธรรม” คือพระรูปเดียวกันกับ “ครูบาเจ้าศีลธรรม” ก็คงต้องตัดรายนามเจ้าอาวาสวัดลำดับที่สองออกไป

หลังจากสร้างวัดศรีลังกาแล้ว ยังมีลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกรูปหนึ่งชื่อ ครูบาแก้ว (บวชกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดศรีลังกา) มีอุปนิสัยมักน้อย ถือสันโดษแบบพระป่า เคยเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีลังกา แต่ต้องหลบหนีภัยช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์ โดยออกจากวัดศรีลังกาไปปฏิบัติธรรมอยู่บนม่อนดอยน้อย พร้อมด้วยครูบาตุ้ย ครูบาตุ้ยมรณภาพก่อน ต่อมาครูบาแก้วย้ายไปอยู่เชิงม่อนดอยสูง ทางหัวบ้านเหนือวัดผาลาดและมรณภาพที่นั่น ยังเหลือร่องรอยทางเดินจงกรมทำด้วยหินของท่านอยู่

นอกจากนี้แล้ว วัดศรีลังกายังเป็นบ้านเกิดของครูบาตา แสนวัง (คนฺธวโส) ลูกศิษย์อีกรูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งอยู่ที่วัดแห่งนี้ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร ก่อนจะขยายไปสร้างวัดใหม่อีกแห่งคือวัดผาลาด

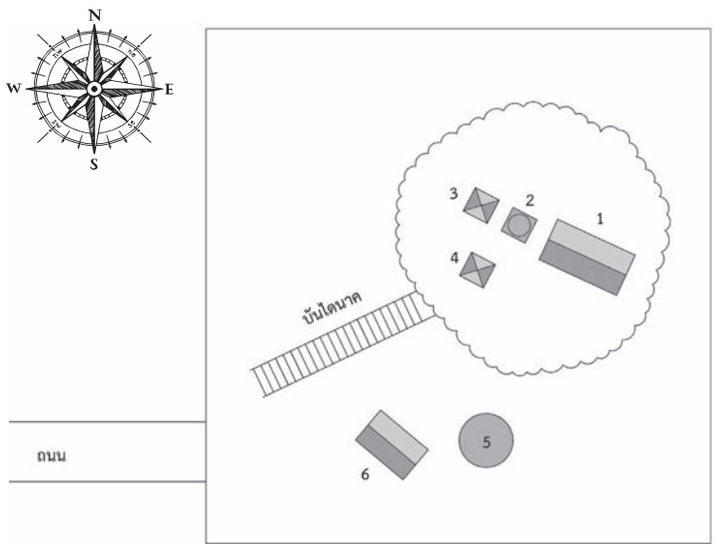
ข้อมูลทั้งหมดนี้ สะท้อนให้เห็นว่าครั้งหนึ่งวัดศรีลังกาเคยเป็นศูนย์รวมศิษยานุศิษย์ หรือสถานที่ที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของเครือข่ายศรัทธาลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างเหนียวแน่นกลุ่มหนึ่ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารหลังปัจจุบันสร้างทับวิหารหลังเดิม บูรณะเมื่อปี๒๕๔๙ตามที่ระบุศักราชไว้บนหน้าบันพบร่องรอยของรูปแบบศิลปะที่เคยได้รับความนิยมในผลงานที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายอย่าง อาทิ การทำระเบียงลูกกรงทางขึ้นด้านหน้า การทำบันไดทางขึ้นด้านข้างทิศใต้และทิศเหนือในจุดใกล้พระประธาน การปล่อยพื้นที่ผนังด้านหลัง (ด้านทิศตะวันตก) เป็นผนังโล่งไม่ตกแต่งหน้าบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่ามีการทำค้ำยัน (คันทวย-นาคทันต์อ่านนาคขะตัน)เป็นรูปหนุมานหรือหอรมาน ตามแบบของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งทางเจ้าอาวาสวัดศรีลังกาบอกว่า แผ่นค้ำยันไม้แกะสลักระบายสีเหล่านี้นำมาจากวิหารหลังเดิมที่รื้อออกแล้วนำมาใช้งานใหม่เนื่องจากยังอยู่ในสภาพดีและมีความงาม ภายในมีพระพุทธรูปประธาน ๑ องค์ทำเป็นศิลปะแบบล้านนา

พระธาตุตั้งอยู่หลังวิหาร บูรณะครั้งล่าสุดปี ๒๕๕๑ มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลม องค์ระฆังทำส่วนเอวคอดแล้วผายออกเป็นบัวปากระฆัง ตั้งอยู่บนฐานบัวลูกแก้วแบบปล้องกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จถี่จนคล้ายย่อมุมบนฐานเขียงเหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ไม่ย่อมุม มีเสาหาน ปล่องไฉน ปลียอด และก้านฉัตร ซึ่งทางเจ้าอาวาสบอกว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นมาใหม่ครอบทับองค์เดิมที่มีขนาดเล็กไว้ภายใน ดูได้จากภาพถ่ายเก่า ซึ่งทางวัดศรีลังกาเหลืออยู่เพียงภาพเดียว พบว่าพระธาตุองค์เดิมมีลักษณะการทำฐานเขียงซ้อนหลายชั้น ต่อด้วยฐานปัทม์คอดกิ่วที่ส่วนกลาง จากนั้นจึงเป็นฐานสี่เหลี่ยมสามชั้นและเป็นองค์ระฆังทาสีทอง มองไม่เห็นส่วนยอดซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แสดงว่าเจดีย์องค์นี้เคยถูกสร้างครอบมาก่อนหน้านี้แล้วหนึ่งครั้ง

วัดช่อฟ้า (พระธาตุมหิยังคะ)

1 วิหาร
2 พระธาตุ
3 ศาลารูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 หอระฆัง
5 สระโบกขรณี
6 กุฏิ

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่ช่อฟ้า หมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐

ไกลจากปากทางป้อมตำรวจเข้าสู่ตำบลทุ่งผึ้ง ถนนสายแจ้ห่ม-วังเหนือ หลักกิโลเมตรที่ ๗๙ เข้ามาทางขวามือ ๙ กิโลเมตรแรกผ่านวัดศรีดอนมูล บ้านทุ่งฮ้าง มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ขึ้นเขาหลายลูกสลับกับข้ามสะพานเป็นช่วงๆ ไปยังบ้านแม่ช่อฟ้าอีก ๗-๘ กิโลเมตร (บ้านแม่ช่อฟ้าแยกมาจากหมู่ที่ ๑ เมื่อปี ๒๕๕๒)

สำนักสงฆ์ช่อฟ้าตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้มาสำรวจจัดทำรังวัดแล้ว พบว่าวัดมีมาแต่เดิมก่อนพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี ๒๔๘๔ จริง ดังนั้นภายในระยะเวลา ๑๐ ปี นับแต่ทางสำนักสงฆ์ขอจัดตั้งเป็นวัด หากไม่มีการจำหน่ายจ่ายโอนที่ดินเปลี่ยนมือ เมื่อครบกำหนดเวลา (ในปี ๒๕๖๐) ก็อนุญาตให้จดทะเบียนตั้งเป็นวัดได้

พิกัด ๑๘.๘๖๓๕๙๑, ๙๙.๗๓๑๒๔๙

ยังไม่มีรักษาการเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการ หรือมีผู้จำพรรษาถาวร พ.ศ. ๒๕๕๗ มีพระจำพรรษาชั่วคราวเพียงรูปเดียว คือพระอินจันทร์ เป็นชาวอำเภอแม่สาย วัดศาลาเชิงดอย ห้วยไคร้ใหม่ เชียงราย ส่งมาในฐานะพระฝึกปฏิบัติการเผยแผ่ธรรมรูปละ ๑ ปีตามเงื่อนไขของการศึกษาคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงราย

ความสำคัญของวัด

จากคำบอกเล่าของ “พ่อหนานจู หมู่เกรียง” อายุ ๗๒ ปี มัคนายกสำนักสงฆ์ช่อฟ้า อธิบายว่า ดอยแห่งนี้เป็นที่อยู่ของชนพื้นเมืองพวกลัวะ แจ๊ะ ไกลจากนี้ไปบนดอยสูงอีก ๗ กิโลเมตร เป็นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดเป็นเผ่าที่เรียกว่ายางกะเลอ

พ.ศ. ๒๔๗๒ ก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบ้านแม่ช่อฟ้า พ่อหนานจูกล่าวว่า ท่านเพิ่งเสร็จจากการก่อสร้างพระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุง แล้วจึงลงมาเขตเมืองปาน บูรณะพระธาตุญาณคัมภีร์ ดอยเกิ้ง ที่บ้านขามก่อน จากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกมาตามคำนิมนต์ของ “ครูบาศรีนวล ญาณสิริ” (ต่อมาบวชเป็นเจ้าอาวาสที่วัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย) ผู้เป็นลูกศิษย์ ซึ่งเกิดที่ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม ได้ช่วยกันสร้าง “พระธาตุปูคำน้อย” ก่อนแล้วจากนั้นได้รับ “บัตรถา” จากพ่อหลวงบ้าน (แผลงมา

ภาพซ้าย **พระธาตุมหิยังคะตั้งอยู่ด้านหลังวิหาร** ***ภาพขวา*** **องค์ระฆังเล็ก มีมาลัยเถาชั้นเดียว ฐานกลม ๓ ชั้น และฐาน ๘ เหลี่ยม**

จากคำว่า “บัตรตรา”) หรือลายแทง ที่กล่าวว่า มีดอยลูกหนึ่งที่บ้านห้วยปุ้ม รูปทรงเหมือนสะเปา (สำเภา) คว่ำ หัวไปทางตะวันออก หางไปทางตะวันตก จะมีอิฐเก่าก้อนใหญ่โผล่มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาตามบัตรถานั้น ปรากฏว่าได้พบกองอิฐกองใหญ่วางอยู่ แสดงว่าสถานที่นี้เคยประดิษฐานพระธาตุเก่าแก่มาก่อนแล้วจริง มีชื่อว่า “พระธาตุมหิยังคะ” จึงได้ทำการบูรณะ และสร้างพระพุทธรูปปูนปั้นองค์หนึ่ง

สมัยก่อนบ้านห้วยปุ้ม มีบ้านเพียง ๑๐ หลังคาเรือน ประชาชนมีแต่ชาวลัวะ กะเหรี่ยง และพวกขมุเลี้ยงช้าง ทำไม้ให้บริษัทสัมปทานต่างชาติ ยังไม่มีคนเมืองขึ้นไปอยู่ ครั้นเมื่อพอครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุเสร็จ ท่านให้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “แม่ช่อฟ้า” เรียกตามทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่สูงมากเหมือนน้ำไหลมาจากฟ้า มีขุนห้วยแม่ช่อฟ้า หมู่บ้านในตำบลต้นผึ้งอาศัยน้ำห้วยสามสาย คือ น้ำแม่เม่า (ตรงบริเวณบ้านทุ่งฮ้างศรีดอนมูล) น้ำแม่ช่อฟ้า และน้ำแม่ป่อย

จากจุดนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยสามารถมองลงมาจากแม่ช่อฟ้าเห็นว่ามีดอยอยู่ลูกหนึ่งตั้งขวางดอยลูกอื่น ๆ ทั้งหมดมองจากทิศทางใดก็ขวางทำให้ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งใจจะไปสร้างพระธาตุบนนั้น มีชื่อเรียกว่า ดอยขวาง ภูขวาง หรือผาขวาง (ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม)

ข้อมูลของปราชญ์ชาวบ้านที่นี่ตรงกันกับที่วัดพระธาตุปูคำน้อย กล่าวคือ มีกลุ่มคนชาวกะเหรี่ยงติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาด้วยจำนวนหนึ่ง พร้อมด้วยนักบวชนุ่งผ้าขาวจำนวน ๔ ตน เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถึง ก็สร้างเสียงร่ำลือกระจายออกไปทั่วหลายหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านจากแจ้ห่มบ้านต่าง ๆ พากันหลั่งไหลเข้ามาช่วยก่อสร้าง

ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาสร้างพระธาตุมหิยังคะเพียง ๗ วัน (จัดเป็น “พระธาตุทันใจ” อีกองค์หนึ่ง) สร้างเสร็จในเดือน ๖ (เหนือ) ออก ๘ ค่ำ จนถึงเดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีพิธีสมโภชขึ้นยอดฉัตรในเดือนหกเป็ง (มาฆบูชา) จากนั้นมาครูบาเจ้าศรีวิชัยบอกว่าให้ศรัทธาชาวบ้านถือปฏิบัติ ยึดเอาวัน ๖ เป็งของทุกปี ให้มีการจัดประเพณีสรงน้ำพระธาตุสืบมาจนปัจจุบัน

ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ มักมีผู้เห็นดวงแก้วออกจากพระธาตุมหิยังคะ พุ่งไปที่พระธาตุปูคำน้อย บ้านทุ่งฮ้างอยู่เนือง ๆ ซึ่งเรียกกันว่า พระธาตุเสด็จ

เมื่อเสร็จจากพระธาตุมหิยังคะ บ้านแม่ช่อฟ้าแล้วคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินลัดตัดภูเขาขึ้นไปทางทิศเหนืออันเป็นรอยต่อเขตลำปาง-พะเยา ไปบูรณะพระธาตุภูขวาง บ้านแม่นาเรือ เมืองพะเยา ก่อนที่จะกลับไปวัดพระเจ้าตนหลวง เสร็จจากนั้นไปพระธาตุดอยตุง เขตแม่สายเชียงรายอีกครั้ง แล้วจึงกลับลงมาเชียงใหม่ เข้าบ้านปาง อำเภอลี้ บ้านเกิดของท่าน มีลักษณะการเดินเป็นวงรอบจาริกตามบัตรถา

ต่อมาวัดร้างไป เพิ่งจะมาทำการฟื้นได้ไม่นาน ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างบันไดทางขึ้น พร้อมด้วยวิหาร เริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๓๙ แล้วเสร็จวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ ฉลองวิหารในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน ประธานดำเนินการฝ่ายสงฆ์คือ พระครูวินิตวรการ เจ้าอาวาสวัดดงนั่งคีรีชัย และเจ้าคณะอำเภอแจ้ห่ม (สมัยนั้นเป็นเจ้าคณะตำบลทุ่งผึ้งก่อนย้ายไปอยู่บ้านปงคอบ)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ “พระธาตุมหิยังคะ” (ชาวล้านนาออกเสียงว่า มะหิยังก๊ะ) ในเวลาไล่เลี่ยกับพระธาตุมหาปน และพระธาตุปูคำน้อย เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระธาตุกลุ่มนี้นั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีการกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปยังพระธาตุปูคำน้อย จากนั้นไปพระธาตุมหิยังคณะ ซึ่งที่เมืองยอง รัฐฉาน ในพม่าก็มี

ภาพซ้าย ภายในวิหาร *ภาพขวา* พระพุทธรูปปูนปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปปั้นเสือโคนฐานพระธาตุทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

บันไดเงิน บันไดทอง (บันไดสวรรค์) ขึ้นสู่พระธาตุมหิยังคะ วัดช่อฟ้า สร้างถวายปี ๒๕๔๗

การเชื่อมโยงสถานที่ของพระธาตุทั้งสองนี้ด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณาชื่อ “มหิยังคะ” แล้ว พบว่าเป็นรากศัพท์คำเดียวกันกับคำว่า “มเหยงคณ์” และ “มหิยังคณะ” ซึ่งเป็นพระพุทธศาสนานิกายที่มีความเกี่ยวข้องกับสายป่าแดงของพระมหาญาณคัมภีร์ในยุคล้านนาเมื่อ ๕๐๐ ปีก่อน

คำว่า “มเหยงคณ์” เป็นชื่อวัดและนิกายสำคัญยิ่งในประเทศศรีลังกา ผูกพันกับสายป่าแดงที่พระมหาญาณคัมภีร์ไปศึกษาเล่าเรียน นิกายมเหยงคณ์นี้เมื่อเข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักรตามพรลิงค์ หรือนครศรีธรรมราช ทำให้เกิดการสร้างวัดมเหยงคณ์ในเมืองนี้นครศรีธรรมราชขึ้นถึงสองแห่ง และนิกายดังกล่าวยังได้เผยแผ่ขึ้นมาที่กรุงศรีอยุธยา ก็มีการสร้างวัดชื่อเดียวกันว่าวัดมเหยงคณ์ จนกระทั่งนิกายป่าแดงได้ขึ้นไปถึงเชียงตุงและเมืองยอง เมื่อตั้งรกรากที่นั่น ทำให้เมืองยองมีชื่ออย่างเป็นทางการอีกชื่อหนึ่งว่า “เมืองมหิยังคนคร” และในบรรดาเทวบุตรหลวง ๔ ตน ที่ชาวยองนับถือ ยังมีองค์หนึ่งชื่อว่า “มหินิยัง” อีกด้วย

การที่พระธาตุร้างองค์นี้มีชื่อว่า “มหิยังคะ” ย่อมบ่งชี้ชัดว่าพระธาตุร้างแห่งนี้เคยเป็นสำนักสงฆ์แห่งหนึ่งในนิกายสายป่าแดงของพระมหาญาณคัมภีร์ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดสำคัญสองแห่งในเขตลำปางตอนเหนือคือวัดพระเกิด อำเภอวังเหนือ กับวัดผาแดงหลวง อำเภอแจ้ห่ม และมีข้อน่าสังเกตว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเลือกที่จะมาบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุร้างที่ห่างไกลผู้คน หากสถานที่แห่งนั้นเป็นวัดร้างในนิกายป่าแดง

รูปแบบพระธาตุมหิยังคะ เป็นเจดีย์ทรงกลมที่มีองค์ระฆังขนาดเล็ก สร้างบนมาลัยเถาเพียงชั้นเดียว วางบนฐานกลมสามชั้น และฐานยกเก็จเป็นรูปแท่งแปดเหลี่ยม อันเป็นรูปแบบสำเร็จรูปที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมสร้างกับ “พระธาตุทันใจ” ในกรณีที่มีระยะเวลาและวัสดุอันจำกัด ส่วนยอดฉัตรนั้น พ่อหนานจูกล่าวว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเตรียมมาพร้อมตั้งแต่แรกแล้ว สั่งทำมาจากวัดพระสิงห์ เชียงใหม่

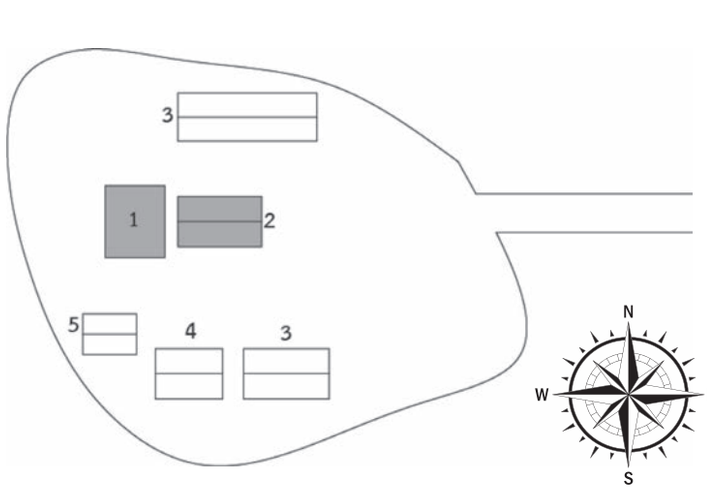
มีรูปปั้นเสือหมอบเขียนลายพาดกลอน ประดับอยู่ที่ฐานเจดีย์ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เดิมไม่ทราบว่ามีกี่ตัว แต่ปัจจุบันเหลือเพียงตัวเดียว

พระธาตุมหิยังคะได้รับการบูรณะครั้งล่าสุดเมื่อปี ๒๕๓๙ ปีเดียวกันกับที่มีการสร้างวิหาร ชาวบ้านบอกว่าการบูรณะครั้งนั้นไม่ได้ครอบพระเจดีย์องค์เดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรทั้งสิ้น เหตุที่ต้องบูรณะพระธาตุเพราะว่าลูกหมากข้างบนที่ใช้ยึดโครงเจดีย์หลุดหายไป จึงเกรงว่ายอดฉัตรจะทรุดตัวลงมา ต่อมาปี ๒๕๕๖ มีคณะผ้าป่าขึ้นมา ทำให้มีเงินซื้อสีทองมาทาองค์พระธาตุ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกชิ้นหนึ่งคือพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย เป็นพระประธานภายในวิหารที่สร้างขึ้นใหม่

มีศาลาไม้ประดับเชิงชายฉลุลวดลายอย่างงดงามประดิษฐานรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างปี ๒๕๕๒ สร้างโดยช่างพื้นเมืองจากเชียงใหม่

วัดพระธาตุมหาปน

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ
5 ห้องน้ำ

เจ้าสำนักสงฆ์

พระมหาราชธรรม ธีรปญฺโญ
รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๙๒๖๒๗๖

สถานที่ตั้ง

บ้านแจ้คอน หมู่ที่ ๒ ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ๕๒๑๒๐ (หมายเหตุยังไม่สามารถขอเลขที่วัดได้)

การเดินทางใช้เส้นทางสายแจ้ห่ม-วังเหนือ จุดหลักกิโลเมตรที่ ๗๙ ให้เลี้ยวขวาเข้ามาประมาณ ๘ กิโลเมตร ที่ปากทางมีป้อมตำรวจเป็นจุดสังเกต ตรงไปตามถนนในหมู่บ้านสายเล็กๆ และผ่านทุ่งนา ดูป้ายทางไปบ้านแจ้คอน อยู่ก่อนถึงวัดแจ้คอนซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านประมาณ ๓๐๐ เมตร

มีพื้นประมาณ ๔ ไร่กว่า สถานะ เป็นที่พักสงฆ์
พิกัด ๑๘.๙๒๒๓๓๐, ๙๙.๖๕๙๑๙๕

ความสำคัญของวัด

ตำนานความเป็นมาของพระธาตุมหาปน หรือเรียกตามภาษาพื้นถิ่นว่า “พระธาตุมหาโป้น” ได้กล่าวว่าสถานที่แห่งนี้ในอดีตเป็นป่าทึบ (หากเป็นเช่นนี้ความหมายดั้งเดิมน่าจะเป็น “มหาพน” พน - อ่านพะนะ หมายถึง พนา หรือวนะ ที่แปลว่าป่า) พระพุทธเจ้าได้เสด็จธุดงค์มาทรงปวดพระทนต์ (ฟัน) พระพุทธเจ้าตรัสว่า ต้องทำให้พระทนต์โยกคลอนก่อนจึงจะหลุด ในที่สุดพระทนต์ของพระพุทธเจ้าก็หลุดออก จนหายจากการปวดฟัน ชาวบ้านก็เก็บพระทันตธาตุ (เขี้ยวแก้ว) ของพระพุทธเจ้าไว้ และนำอิฐมาก่อเป็นรูปเจดีย์ เรียกว่า “พระธาตุมหาโป้น” หรือบ้างออกเสียง “ป้น” คือพ้นจากการเจ็บปวดพระทนต์

จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าสำนักสงฆ์เล่าว่าหมู่บ้านแห่งนี้น่าจะมีขึ้นประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ เป็นต้นมา ในยุคนั้นมีการสร้างบ้านแปลงเมืองแล้ว มีคนกลุ่มหนึ่งเรียกว่าเผ่า “แจ๊ะ” (อยู่ที่แฉะ) คนเผ่าแจ๊ะ คือเผ่าที่อาศัยอยู่ติดน้ำอยู่ที่ต่ำ และยังมีอีกเผ่าหนึ่งที่อยู่บนเขาสูงเรียกว่า “เนียะกูน” (กูน แปลว่า อูนขึ้น หรือนูนขึ้น ส่วน “เนียะ” น่าจะหมายถึง “เนื้อ” หรือคนที่อยู่บนที่สูง)

ที่มาของคำว่า “แจ้ห่ม” เพี้ยนมาจาก ชื่อของชนเผ่าแจ๊ะที่อาศัยบริเวณนี้ สมัยก่อนเรียก “แจ๊ะห่ม” ต่อมามีการทำสงครามรบรากัน ชาวเมืองลำปางยกทัพมารุกราน ทำให้แจ๊ะห่มแตกสานซ่านเซ็น แบ่งออกเป็น ๒ สาย สายหนึ่งหลบซ่อนขึ้นไปทางภูเขากันดารจนถึงเมืองปาน จึงเรียกว่า แจ๊ะซ่อน ตอนหลังเพี้ยนเป็น แจ้ซ้อน อีกสายหนึ่งก็แตกมาทางรอยต่อแม่น้ำ

ภาพซ้าย พระธาตุมหาปนมีฐานใหญ่ *ภาพขวา* ภายในพระวิหาร มีพระประธานปูนปั้นระบายสี ภาพจิตรกรรมมาเขียนเพิ่มภายหลัง

ลวดลายปูนปั้นระบายสี เทพนมท่ามกลางกระหนกพันธุ์พฤกษา *ภาพซ้าย* ที่ตอนกลางหน้าบันวิหาร *ภาพขวา* ฐานแท่นแก้วเขียนลวดลายพันธุ์พฤกษาสีสันสดใส

วัง-แม่น้ำสอย ในบริเวณนั้นมี “ปึ๋ง” คือสถานที่ซับน้ำอยู่ใต้ผิวดินพวกแจ๊ะชอบไปขย่มแถวบริเวณนี้เพราะมีความอ่อนนุ่มคล้ายสปริง ภาษาท้องถิ่น “ห่ม” หมายถึง “ขย่ม” การที่พวกแจ๊ะมากระจุกตัวรวมกัน ภาษาเมืองเรียกว่า ข้อน (ค้อน) จึงเรียกว่า แจ๊ะค้อน เพื่อสร้างบ้านสร้างเมือง ตอนหลังเพี้ยนมาเป็น แจ้คอน คือชื่อหมู่บ้านนี้

ต่อมาในยุคที่พระพุทธศาสนาสายลังกาวงศ์เผยแผ่มาจากสุโขทัยสู่แว่นแคว้นต่างๆ ในล้านนา ทำให้วัดต่างๆ ได้แบ่งเป็น ๒ นิกาย คือคามวาสี กับอรัญวาสี หรือวัดบ้านกับวัดป่า ในขณะที่วัดแจ้คอนเป็นวัดฝ่ายคามวาสี และวัดแห่งนี้ก็อยู่ในสายของวัดป่า สร้างขึ้นมานอกเมือง เพื่อเป็นสถานศึกษาปฏิบัติธรรมเชิงปลีกวิเวก เรียกว่า วัดพระธาตุมหาปน (หรือในอดีตอาจเป็น “มหาพน” นามเดียวกับ “กัณฑ์มหาพน” ในพระเวสสันดรชาดก ที่หมายถึงป่าใหญ่ เพราะสมัยก่อนเป็นป่าดงพงไพรทั้งหมด)

อย่างไรก็ดี ชาวบ้านยังคงเชื่อถือตามตำนานว่า เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าหลุดพ้น (โป้น -ป้น) จากความทุกข์ทรมาน หรืออาจเป็นสัญลักษณ์ของการหลุดพ้นจากหัวงวัฏสงสาร ทำให้เกิดการสืบทอดความเชื่อต่อๆ กันมาว่า เวลาใครที่มีความทุกข์ทรมานเจ็บปวดร่างกาย ให้มาอธิษฐานจิตขอให้พ้นทุกข์ พ้นโศก พ้นโรค พ้นภัยต่างๆ จากพระธาตุแห่งนี้

ในทางวิชาการ สันนิษฐานว่าวัดพระธาตุมหาปน น่าจะสร้างโดยพระมหาญาณคัมภีร์ ร่วมสมัยกับวัดผาแดงหลวง ที่ห่างไกลกันประมาณ ๓๐ กิโลเมตร แต่เนื่องจากช่วงหนึ่งประวัติความเป็นมาของวัดนี้ได้หายไป ผู้คนจึงขาดช่วงจนไม่สามารถสืบทราบอดีต อีกทั้งไม่พบจารึกบนแผ่นปูนเหมือนกับที่วัดอื่นๆ ในละแวกนี้

จนกระทั่งถึงยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประมาณปี ๒๔๗๐ ได้จาริกแสวงบุญผ่านมาทางนี้ จึงได้ทำการมาบูรณปฏิสังขรณ์ การที่ทราบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยจาริกมาที่บ้านแจ้ค้อน เนื่องจากตอนนั้นครูบาอินทจักรเป็นเจ้าอาวาสแจ้คอน และต้องดูแลวัดพระธาตุมหาปนด้วย ได้เล่าและบันทึกต่อๆ กันมา ว่าครูบาอินทจักรได้ช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุเจดีย์ด้วยการก่อสร้างองค์ใหม่ให้มีขนาดใหญ่ครอบทับองค์เดิมเอาไว้ภายใน

จากการที่เคยเป็นเขตอรัญวาสีของวัดแจ้คอนมาเนิ่นนาน ครั้นพอแยกหมู่บ้านกัน (บ้านแจ้คอน สังกัดหมู่ที่ ๖, บริเวณวัดร้างพระธาตุมหาปน แต่ยังเรียกบ้านแจ้คอนเช่นกัน สังกัดหมู่ที่ ๒) เมื่อราวปี ๒๕๓๗ – ๒๕๓๘ จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาพื้นที่วัดร้างมหาปนด้วยการยกขึ้นเป็นวัดใหม่อีกครั้ง ทุกวันนี้ยังไม่มีพระอุโบสถ เวลาทำสังฆกรรมพระสงฆ์ในตำบลทุ่งผึ้ง ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก ประกอบด้วย วัดทุ่งผึ้ง วัดหัวฝาย วัดศรีดอนมูล วัดช่อฟ้า (วัดหลังนี้ไม่มีพระภิกษุจำพรรษาเป็นกิจจะลักษณะ) รวมทั้งสำนักสงฆ์พระธาตุมหาปน จะต้องไปลงโบสถ์ร่วมกันกับทางวัดแจ้คอนซึ่งเป็นวัดหลักของตำบลทุ่งผึ้ง

วิหารด้านหน้า

พร้อมกันหมดทุกวัดทั้งตำบล

กิจกรรมที่สำนักสงฆ์พระธาตุมหาปนดำเนินการมาตั้งแต่ยุคพระถาวร ถาวโร ได้แก่ การพยายามพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในท้องถิ่น แหล่งศึกษาเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ การจัดพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน และจัดกิจกรรมทางศาสนาและประเพณี เพื่อจะได้ยกระดับเป็นวัดต่อไป

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปแบบของพระธาตุมหาปน จัดเป็นเจดีย์ทรงกลมล้านนา ที่มีองค์ระฆังขนาดเล็กเมื่อเทียบกับสัดส่วนของฐานขนาดใหญ่มาก ชั้นล่างเป็นฐานเขียงฐานยกเก็จ ถัดขึ้นมาเป็นฐานบัว ๘ เหลี่ยมหลายชั้น มีกำแพงแก้วมีซุ้มโขงประดิษฐานพระพุทธรูปตอนบนประดับด้วยธาตุน้อยหรือสถูปิกะทั้งสี่ด้านล้อมพระเจดีย์องค์กลาง ทุกด้านมีสถูปิกะด้านละ ๑ องค์ ยกเว้นซุ้มโขงด้านทิศใต้ถือเป็นทิศเอกทางเข้าสู่ลานประทักษิณซึ่งเหนือกำแพงแก้วประดิษฐานพระธาตุน้อยถึง ๓ องค์ไว้ตอนบน

พระธาตุมหาปนที่เห็นองค์ปัจจุบัน มีการบูรณะอีกครั้งก่อนปี ๒๕๓๒ ไม่มีการเปลี่ยนรูปแบบเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยแต่อย่างใด มีแต่เพียงการเปลี่ยนวัสดุทาสีใหม่ และนำรูปปั้นเทวบุตรมาตั้งไว้เป็นระยะ ๆ เป็นสัญลักษณ์ของผู้เฝ้าศาสนสถาน

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีคือเดือน ๘ เป็ง

พระวิหารเป็นอีกหนึ่งผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาคลุมแบบเรียบง่ายด้านละ ๒ ตับ ทิศตะวันออกทำหน้าบันรูปเทพนมท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา ส่วนทิศตะวันตกเป็นผนังเปลือย ก่อปิดทึบยาวตั้งแต่หลังคาจรดพื้น ไม่มีการทำหน้าบัน

สัตตภัณฑ์ในพระวิหารทำรูปเสือ ๒ ตัวรองรับ สันนิษฐานว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายในพระวิหารมีพระประธาน ซึ่งมีพุทธลักษณะเช่นเดียวกันกับที่วัดแจ้คอนคามวาสี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๖ ซึ่งทางวัดบอกว่าไม่แน่ใจว่าพระประธานในพระวิหารจะเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่

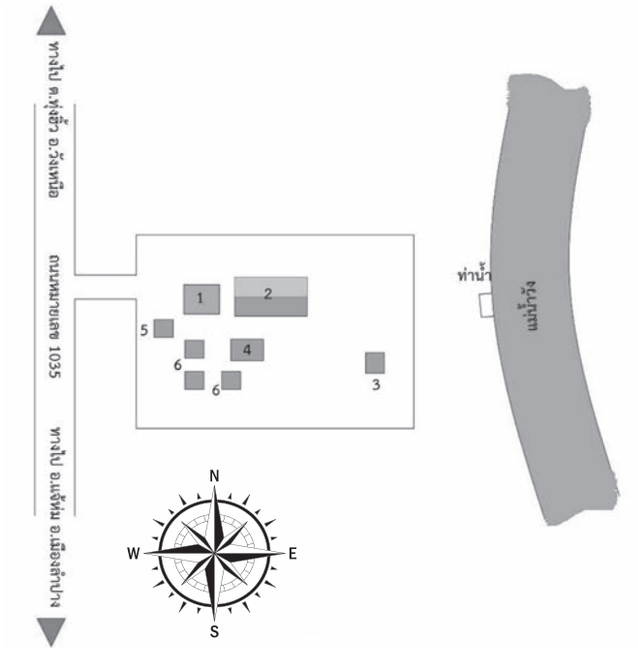
อย่างไรก็ดีมี “สัตตภัณฑ์” หรือเชิงเทียน ตอนล่างทำเป็นรูปเสือ ๒ ตัว อันสอดคล้องกับปีนักษัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งสัตตภัณฑ์ไม้ชิ้นนี้เป็นของที่อยู่คู่กับพระประธานมาตั้งแต่เริ่มสร้างพระวิหาร

พระวิหารมีการบูรณะประมาณปี ๒๕๓๒ เปลี่ยนเฉพาะหลังคาใหม่ จากกระเบื้องที่ผุพังไป แต่ไม่ได้ขยายขนาดให้ใหญ่ขึ้นแต่อย่างใด หน้าแหนบหรือหน้าบันเป็นของเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งหมด มีการฉาบปูนบนผนังเพิ่มเติม และภายในเขียนรูปสีน้ำมันเพิ่ม

มีเรื่องเล่ากันว่า เสาพระวิหารต้นขวาด้านหน้ามักตกน้ำมัน เหมือนเสาร้องไห้ จึงมีการถอดเสาออกไปทั้งต้น ปรากฏว่าหลังคาวิหารไม่ล่ม

ถือว่าเป็นพระธาตุที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาพระธาตุทั้งหมดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะในละแวกตำบลทุ่งผึ้งนี้ เนื่องจากตั้งใจทำเพื่อให้เป็นศูนย์กลางของชาวบ้านแจ้คอน-ทุ่งผึ้ง สมัยก่อนชาวบ้านและพระสงฆ์ในตำบลนี้ทั้งหมดจะมาร่วมจัดงานฉลองที่นี่ แต่ต่อมาต่างแยกย้ายกันจัดงานแบบเอกเทศ

วัดพระธาตุสบแสด

1 พระธาตุ
2 พระวิหารอุโบสถ
3 อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี
4 กุฏิเจ้าอาวาส
5 หอพระพุทธรูป
6 สถานที่ปฏิบัติธรรม

เจ้าอาวาส

พระครูพิพัฒน์กิจสุนทร (ชำนิ ฐิตวโส) พ.ศ. ๒๕๓๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๓ บ้านทุ่งต้น หมู่ที่ ๑๓ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ๕๒๑๔๐

ตั้งอยู่ที่ถนนสายแจ้ห่ม-วังเหนือ เส้น ๑๐๓๕ ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ ๑๐๘ กิโลเมตร บ้านทุ่งต้นตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของถนน ให้เลี้ยวขวาก่อนถึงสหกรณ์ร้านค้าชุมชนซึ่งตั้งอยู่ทางด้านซ้าย

เนื้อที่ ๕ ไร่ ๘๐ ตารางวา น.ส. ๓ เลขที่ ๖๑ ที่ธรณีสงฆ์บริเวณหน้าวัด ๕ ไร่ และคุณแม่สุนันทา สมมี ถวายที่ดินเพิ่มอีก ๑ แปลง มีเนื้อที่ ๕ ไร่

อาณาเขตทิศเหนือ และทิศใต้ จดทุ่งนา ทิศตะวันตก จดลำเหมืองร่องน้ำ ทิศตะวันออก จดแม่น้ำวังช่วงใกล้บรรจบกับแม่น้ำแสด

พิกัด ๑๙.๐๕๐๕๕๐, ๙๙.๖๑๖๐๕๓

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุสบแสด เดิมชื่อ “วัดสบแสด” เนื่องจากมีพื้นที่ด้านหน้าวัดทิศตะวันออกอยู่ติดกับแม่น้ำวัง และมีแม่น้ำแสดไหลลงมาบรรจบกัน ซึ่งทางเหนือเรียกว่า “สบ” ชาวบ้านมักเรียกว่า “วัดทุ่งตุ้น” ที่มาของคำว่า ทุ่งตุ้น นั้น เป็นคำเขียนที่ผิด เดิมคือ ทุ่งตูน หมายถึงต้นตูน (คล้ายต้นบอน) แต่มีการไปใส่ไม้โท ทำให้คนเรียกสับสน เป็นทุ่งต้นบ้าง ทุ่งตุ้นบ้าง ทุ่งตุ้มบ้าง เพราะทุ่งตุ้นไม่มีความหมาย

เดิมบริเวณนี้มีหมู่บ้านคนอาศัยอยู่ เรียกบ้านร่องเคราะห์ เพราะมีร่องน้ำอุทกภัย เกิดจากร่องรอยของน้ำท่วมน้ำหลากหลายต่อหลายครั้ง ต่อมาหมู่บ้านได้ย้ายขึ้นไปสร้างบนที่ดอนไกลจากนี้กว่า ๑๔ กิโลเมตร เขียนชื่อหมู่บ้านเพี้ยนเป็น ร่องเคาะ

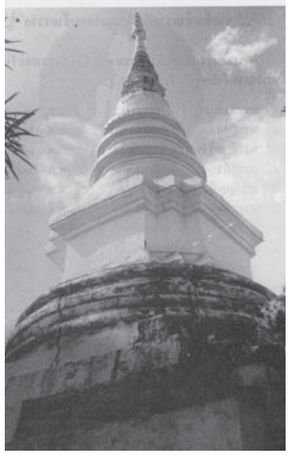
ความเป็นมาของวัดพระธาตุสบแสด จากคำบอกเล่าของเจ้าอาวาส สามารถแบ่งได้เป็น ๔ ยุคคือ

ยุคแรกสุด เมื่อราว ๒,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาล สถานที่นี้เคยเป็นเจดีย์อุรังคธาตุ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๓ ในภัทรกัป คือพระกัสสปะ เป็นเจดีย์รุ่นเดียวกันกับ

ที่มาของคำว่า "สบแสค" เพราะทิศตะวันออกของวัดมีน้ำวังกับน้ำแสคมาสบ (บรรจบ) กัน

พระธาตุสบแสดองค์เดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* ภาพเก่าจากวัดบ้านปาง *ภาพขวา* จากหนังสือของวัด

พระธาตุพนม บริเวณพื้นที่ตรงนี้เคยเป็นเมืองท่าค้าขายรุ่งเรืองชื่อว่า “ศรีชัยปุระ” มีผู้ปกครองเมืองชื่อ “พ่อขุนหมื่น” บ้านเมืองร่ำรวยจากการที่ประชากรทำอาชีพค้าทาส ค้าไม้ ค้าคำ ค้าม้า ค้าช้าง โดยเฉพาะการค้าทาสนั้นถือว่าเป็นอาชีพที่บาป ทำให้เมืองต้องคำสาป ไม่เจริญ เมืองจึงล่มสลายไป เหลือแต่ซากพระเจดีย์อุรังคธาตุ

ยุคที่สองคือยุคหริภุญไชย ราว ๑,๓๐๐ ปีเศษ พระนางจามเทวี ได้เสด็จขึ้นมาตามลุ่มแม่น้ำวัง ยกทัพมาปราบแว่นแคว้นเล็กแว่นแคว้นน้อย ได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างพุ่งออกมาจากพระเจดีย์อุรังคธาตุ ทำให้ได้มีโอกาสมาบูรณะพระธาตุร้าง หลักฐานที่สะท้อนถึงความเก่าแก่ของยุคหริภุญไชยคือ ได้พบแผ่นอิฐดินเผาก้อนโตมาก ขนาดอิฐวัดได้ความกว้าง ๔ นิ้ว ยาว ๑๒ นิ้ว หนา ๒ นิ้ว

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานของพระพุทธรูปหินทรายหลายองค์ ซึ่งเจ้าอาวาสเล่าว่าตอนที่มาจำพรรษาวัดนี้ใหม่ๆ ในปี ๒๕๓๙ ได้พบพระพุทธรูปหินทรายเกลื่อนกล่น จากภาพถ่ายสันนิษฐานว่าเป็นพระหินทรายคล้ายกับที่พบทั่วไปในสกุลช่างพะเยามีอายุประมาณ ๖๐๐ ปี ตรงกับสมัยล้านนา ไม่เก่าไปถึงยุคหริภุญไชย

ยุคที่ ๓ คือยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เดินทางผ่านมาละแวกนี้ เนื่องจากเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างแจ้ห่ม-พะเยา ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เส้นทางสายนี้จาริกบุญบ่อยมาก ท่านได้มานั่งเจริญสมณธรรมพบซากพระเจดีย์ยุคหริภุญไชย จึงมีความตั้งใจจะบูรณะ ได้วางแผนการออกแบบกำหนดแนวทางไว้ แต่เนื่องจากมีความจำเป็นต้องจาริกไปสถานที่อื่นเสียก่อน จึงมอบหมายให้สหธรรมิกหรือสหายธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ “ครูบานันตา” (นันทา นนฺโท หรือนามเดิม “อ้าย”) จากวัดทุ่งม่านใต้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง นำชาวบ้านมาดำเนินการบูรณะพระวิหาร และสร้างพระเจดีย์ครอบซากสถูปซึ่งเป็นเนินดินปรักหักพัง ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๔๗๓

ยุคที่ ๔ คือยุคของพระครูพิพัฒน์กิจสุนทร (ชำนิ ฐิตวโส) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ปี ๒๕๔๑ และ ๒๕๔๓ ได้ซ่อมแซมทาสีทองให้พระธาตุสบแสดองค์เดิม ต่อมาในปี ๒๕๔๔ พระธาตุสบแสดผลงานของครูบานันตาที่ได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ถล่มล้มลงมา จากยอดจรดฐานล่างด้วยแรงสะเทือนจากพายุและน้ำฝนที่ขังซึมภายในพระธาตุปริมาณมาก เหตุการณ์นี้ชาวบ้านจำได้แม่นยำว่าเกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์เวิร์ลด์เทรดถล่มได้เพียงไม่กี่วัน คือในวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๔๔ ตามข่าวหนังสือพิมพ์ “ศนเมืองเหนือ” ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๗๘ วันที่ ๒๔-๓๐ กันยายน ๒๕๔๔ ช่วงนั้นเองที่ทำให้เห็นว่ามีการฝังเศียรพระพุทธรูปหินทราย และอิฐก้อนโตยุคหริภุญไชยไว้ภายในพระเจดีย์

พระครูพิพัฒน์กิจสุนทร ได้สร้างพระอุโบสถ พ.ศ. ๒๕๔๑ ยกช่อฟ้า พ.ศ. ๒๕๔๙ สร้างทับที่โดยรื้อพระวิหารหลังเดิม และวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๖ เริ่ม

ภาพซ้าย **พระธาตุสบแสดขณะกำลังก่อสร้างครอบองค์เก่า** *ภาพขวา* **ทำพิธียกยอดฉัตรทองคำปี ๒๕๕๕**

พระประธานในอุโบสถ

โครงการบูรณะองค์พระธาตุด้วยการระดมทุนจากคณะศรัทธา กระทั่งได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๕ แสนบาท ทำพิธียกฉัตรยอดเจดีย์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

คณะสงฆ์อำเภอวังเหนือ ได้ยกให้วัดพระธาตุสบแสดเป็นวัดพัฒนาดีเด่นระดับอำเภอเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ และ ๒๕๔๗ เนื่องจากเป็นวัดที่มีเสนาสนะงดงาม สะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีบรรยากาศวิเวก มีกุฏินั่งวิปัสสนา มีสถานที่เดินจงกรมหลายหลัง รองรับอุบาสกอุบาสิกา

มีการสร้างอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ที่ลานเฉลิมพระเกียรติ ทางลงไปแม่น้ำวัง เป็นอนุสรณ์ที่พระนางเคยเสด็จมาบูรณะพระเจดีย์อุรังคธาตุที่วัดแห่งนี้

ประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๗๒ และได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดตามระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๓๘

มีประเพณีประจำปีคือสรงน้ำพระธาตุเดือน ๗ เป็ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เช่นเดียวกับที่วัดพระเกิด ในอำเภอวังเหนือไม่ไกลจากวัดพระธาตุสบแสด ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้วางรากฐานการก่อสร้างพระเจดีย์ไว้ส่วนหนึ่งจนเห็นเค้าโครงพอเป็นรูปเป็นร่างก่อน จากนั้นก็ได้มอบหมายให้ลูกศิษย์สล่ารูปต่างๆ ดำเนินการรับผิดชอบส่วนที่เหลือต่อ ในที่นี้เป็นสหธรรมิกตุ๊ปี้คือครูบานันตา รูปเดียวกันกับที่สานงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระเกิดให้สำเร็จ

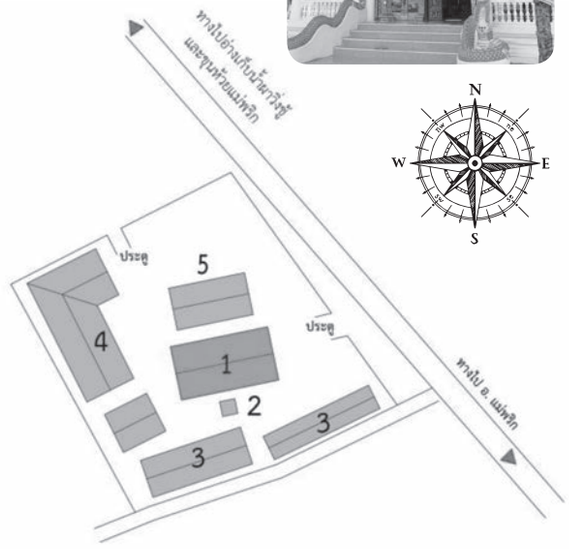
จากภาพถ่ายเก่าของพระธาตุสบแสด พบว่ามีพระเจดีย์องค์ใหญ่อยู่ตรงกลาง และมีธาตุน้อยหรือเจดีย์ขนาดเล็กเป็นบริวารที่มุมทั้ง ๔ ทิศ รวมเป็น ๕ องค์ เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา (รูปแบบมาตรฐานตามอย่างพระธาตุหริภุญไชย) ที่องค์ระฆังพบว่ามีการประดับแผ่นกระจกจีนด้วยลวดลายกระจังห้อยหัวลง มีกำแพงแก้วเล็กๆ ล้อมรอบ

ส่วนพระธาตุสบแสดองค์ใหม่ พระครูพิพัฒน์กิจสุนทร กล่าวว่าตั้งใจออกแบบให้เป็นเจดีย์ทรงล้านนาประยุกต์ โดยผสมผสานสถาปัตยกรรมแบบล้านช้าง ไทใหญ่ (พม่า) และลังกา เข้าไว้ด้วยกัน ทำฐานขนาดใหญ่ครอบองค์เดิมไว้ ในส่วนของฐานยกเก็จเดิม ได้ปรับเปลี่ยนเป็นการทำซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูป ๔ ทิศ เหนือขึ้นไปมีปล่องซุ้ม ๘ ปล่อง ส่วนปลียอดคอดเรียวขึ้นไปด้านบนคล้ายศิขรปะล้านช้าง มีการเพิ่มธาตุน้อยที่ล้อมรอบพระเจดีย์จาก ๔ องค์ กลายเป็น ๘ องค์ตั้งอยู่ ๘ ทิศ

นอกจากนี้ภายในพระอุโบสถ ยังมีพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่ ซึ่งสร้างขึ้นพร้อมกับพระวิหารหลังเดิม สันนิษฐานว่าสร้างโดยครูบานันตา และมีพระประธานองค์เล็กทำด้วยผลึกแก้วมีชื่อว่า “พระรัตนคาม”

วัดแม่พริกบน

1 พระวิหารหลวง
2 ซากวิหารหลังเก่า
3 ศาลาบาตร
4 กลุ่มกุฏิ
5 อุโบสถ (อยู่ระหว่างการก่อสร้าง)

เจ้าอาวาส

พระครูวิธานพัฒนาภรณ์ (ประหยัด อคฺคเตโช) พ.ศ. ๒๕๓๓ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๘๓๗๑๙๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๗ บ้านแม่พริกบน หมู่ที่ ๔ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ๕๒๑๘๐

ลงมาทางถนนพหลโยธิน จากลำปาง ให้เลี้ยวไปทางขวาที่แยกเถิน-แม่พริก อยู่ทางไปขุนห้วยแม่พริก และอ่างเก็บน้ำผาวิ่งชู้ มีลุ่มน้ำลี้อยู่ทางทิศตะวันตก

เนื้อที่ ๕ ไร่ ๒๙ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๑๓๖๘๖ ได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัด พ.ศ. ๒๔๑๘ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๕๔๔

พิกัด ๑๗.๔๗๑๔๗๘, ๙๙.๐๘๙๐๓๗

ความสำคัญของวัด

ที่มาของคำว่า “แม่พริก” เจ้าอาวาสวัดแม่พริกบนเล่าว่า มาจากการที่พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมายังสถานที่นี้ ในครั้งแรกทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้ก่อน ๑ รอยอยู่ที่วัดพระพุทธบาทวังตวง คู่กับรอยบาทของพระอานนท์พุทธสาวก ขณะที่พระพุทธองค์กำลังจะเสด็จกลับกรุงกุสินาราเพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน พลันนึกขึ้นได้ว่า ยังไม่ได้สถาปนาเครื่องหมายสำหรับการตั้งพระพุทธศาสนาไว้ในสถานที่ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง จึงเสด็จกลับมาประทับรอยพระบาทอีกข้างหนึ่งในลำห้วยแม่พริก ปัจจุบันเรียก “ขุนห้วยแม่พริก” อันเป็นที่มาของชื่อบ้านนามเมือง หมายถึงการ “กลับ” หรือ “พลิก” ชาวบ้านเรียกว่า “ปิ๊ก” มาอีกครั้ง ต่อมานานเข้าเรียกเพี้ยนจาก “ปิ๊ก” หรือ “พลิก” กลายเป็น “พริก” หลังจากเสด็จมาแม่พริก พระพุทธเจ้าได้เสด็จต่อไปทางดอยเกิ้ง

ในขณะที่ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่พริก กล่าวถึงที่มาและความหมายของ “แม่พริก” ว่า เนื่องมาจากพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับรอยพระพุทธบาทไว้บนแผ่นหิน ๒ รอย ซึ่งเป็นรอยที่พลิกกลับกัน

นอกจากนี้แล้ว ทางวัดอุมลองยังอธิบายคำว่า “แม่พริก” ว่ามาจากการที่แม่ของพญาโคอุสุภราชได้พลิก (ปิ๊ก) กลับไปหาลูกโคที่รอนอนอยู่บริเวณวัดม่อนวัวนอน (ดอยป่าตาล) ที่เมืองเถิน หลังจากที่แม่โคไปหาอาหารในถิ่นไกล

วัดแม่พริกบน ถือว่าเป็นวัดสำคัญยิ่ง เพราะเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของ “ครูบาก้อน อุตฺตโม” ลูกศิษย์รูปสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเกิดปีกุญ (ทางเหนือเขียนปีกุนเป็นปีกุญ หมายถึงกุญชร คือช้าง) ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๔๒

แท่งดินกี่ (อิฐ) ซากวิหารเดิมที่ถูกไฟไหม้ อยู่ในตำแหน่งด้านทิศใต้ของวิหารหลังปัจจุบัน

พระประธานในวิหาร

พระครูวิธานพัฒนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดแม่พริกบน ซึ่งอุปสมบทโดยมีครูบาก้อน อุตฺตโม เป็นพระอุปัชฌาย์ (ครูบาก้อน เป็นเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทวังตวงเมื่อปี ๒๕๐๔) เล่าว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับ ครูบาก้อน เกิดขึ้นภายหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับมาจากการธุดงค์ที่ประเทศพม่า (ไม่ได้ระบุว่าเมืองใด) มาที่ลี้ แล้วก็มาพักยั้งที่ทุ่งนาแถบบ้านแม่พริก ได้พบกับเด็กชายก้อน จึงบรรพชาให้เป็นสามเณรแล้วขอเอาไปเป็นเณรอุปัฏฐากที่คอยติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปยังสถานที่ต่าง ๆ

ซุ้มประตูด้านหน้าวิหาร

กระทั่งสามเณรก้อนได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ วัดแม่พริกบนเกิดไฟไหม้ พระวิหารหลังเก่าซึ่งสร้างมานานเกินกว่า ๓๐๐ ปีแล้ว ชาวแม่พริกจึงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยครูบาก้อน มาทำการบูรณะพระวิหาร ทุกวันนี้ยังเหลือร่องรอยของซากอิฐวิหารหลังเดิมที่ถูกไฟไหม้กองอยู่

พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ย้ายสถานที่ก่อสร้างพระวิหาร เขยิบจากหลังเดิมที่อยู่ทิศใต้มาอยู่ด้านเหนือเล็กน้อย อันเป็นตำแหน่งที่ตั้งพระวิหารหลังปัจจุบัน ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เวลาสร้างวิหารหลังนี้ได้ ๒ ปีก็แล้วเสร็จ จากนั้นญาติโยมนิมนต์กลับวัดบ้านปาง และไปบูรณะวัดสวนดอก โดยครูบาก้อนได้ติดตามไปอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัยขณะจำพรรษาและบูรณะวัดต่าง ๆ ในเชียงใหม่ ท่านรับตำแหน่งเป็นผู้บริหารดูแลวัดพระสิงห์

ครั้นเมื่อช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้ายในปี ๒๔๗๘ เจ้าคณะมณฑลพายัพ พระธรรมโกศาจารย์ (ปลด กิตฺติโสภโณ) ได้ทำการจับพระสงฆ์ในลำพูน-เชียงใหม่ที่เป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยสึก ครูบาก้อนต้องหลบหนีเข้าป่า ตอนแรกไปอยู่แถบแม่กุ้งหลวง แม่กุ้งน้อย อำเภอแม (สันป่าตอง) จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างวัดท่าจำปี พอครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับมาจากการต้องอธิกรณ์ปี ๒๔๗๙ ครูบาก้อนจึงมอบวัดท่าจำปีให้อยู่ในความดูแลของครูบาดวงดี สุภทฺโท เพราะต้องการติดตามไปอุปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัยทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพที่วัดบ้านปาง ครูบาก้อนได้เดินทางกลับมาบ้านเกิดที่บ้านแม่พริกบน ไม่จำพรรษาในวัดใด ใช้

หน้าแหนบด้านหลังพระวิหารทำเป็นรูปพระครุฑพ่าห์กางกร อัตลักษณ์ศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ชีวิตอยู่ในป่าด้วยการวิปัสสนาและเดินจงกรม อยู่มาระยะหนึ่งพระครูสุนันพัฒนวิกิจ เจ้าคณะอำเภอแม่พริกขณะนั้น (ปัจจุบันคือเจ้าอาวาสวัดแม่พริกลุ่ม) ได้นิมนต์ให้ครูบาก้อนไปสร้างวัดพระพุทธบาทวังตวง เมื่อปี ๒๕๐๔ แต่ครูบาก้อนไปนิมนต์ครูบาอภิชัยขาวปีมาเป็นประธานแทน เพราะในตำนานกล่าวว่า ผู้ที่จะบูรณะพระพุทธบาทวังตวงได้นั้น ต้องเป็นผู้มีบุญบารมีนุ่งห่มขาวอยู่ทางเหนือของบ้านแม่พริก เกิดปีฉลู รูปร่างไม่ใหญ่ไม่สูง ครูบาอภิชัยขาวปีจึงรับนิมนต์มาสร้างเสนาสนะให้วัดพระพุทธบาทวังตวงบนดอย จากนั้น ๒-๓ ปีถัดมาได้กลับมาสร้างบันไดนาคอีกรอบ

พ.ศ. ๒๕๑๕ ชาวเชียงใหม่ได้มานิมนต์ครูบาก้อนให้กลับไปอยู่วัดสวนดอก

พ.ศ. ๒๕๑๘ ครูบาก้อนกลับมาบูรณะพระวิหารวัดแม่พริกบน และไปๆ มาๆ ระหว่างวัดแม่พริกบนกับวัดสวนดอก

พ.ศ. ๒๕๒๘ ครูบาก้อนกลับมาอยู่วัดแม่พริกบนอย่างถาวร รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดในช่วงบั้นปลายชีวิต

ครูบาก้อนมรณภาพราวปี ๒๕๒๙ เก็บศพ ๑ ปี ประชุมเพลิงที่วัดแม่พริกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ สิริรวมอายุได้ ๘๘ ปี มีครูบาชัยยะวงศาพัฒนามาเป็นประธาน พร้อมด้วยครูบาขาวคำปัน

วัดแม่พริกบนไม่มีพระเจดีย์ และอยู่ในระหว่างการก่อสร้างพระอุโบสถ ปี ๒๕๕๘ กำลังมุงหลังคาพระอุโบสถ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วิหารวัดแม่พริกบน แม้จะสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ต่อมาครูบาก้อนได้รื้อหลังเดิม เพื่อขยายให้กว้างยาวใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเสาด้านในหมดทุกต้นยกหลังคาให้สูงขึ้น เปลี่ยนค้ำยันที่รองรับหลังคาจากเดิมเป็นคันทวยไม้แกะสลักรูป ๑๒ นักษัตร มาเป็นค้ำยันหล่อซีเมนต์รูปนาค แต่ยังคงรักษาแบบแผนของการทำกรอบซุ้มประตู-หน้าต่างเป็นทรงบุษบกยอดปราสาท กับระเบียงลูกกรงหล่อปูนที่มุขด้านหน้าวิหารไว้ตามแบบเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้

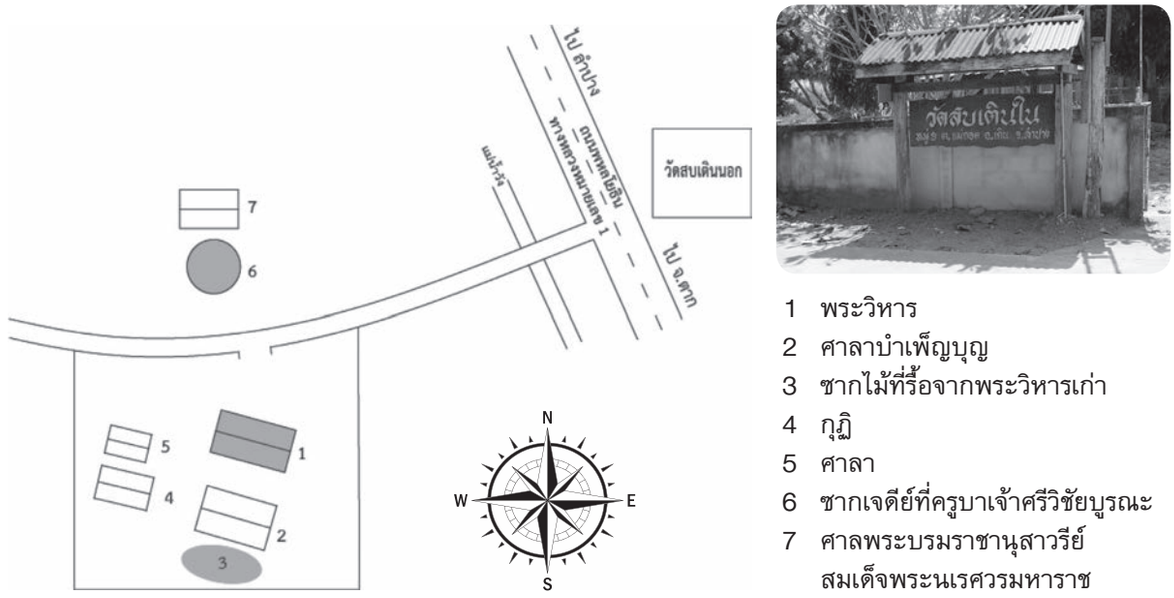
โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูบาก้อนได้บอกกับเจ้าอาวาสวัดแม่พริกบนว่า พระพุทธรูปประธานสามองค์ปางมารวิชัย เป็นฝีมือการปั้นของครูบาเจ้าศรีวิชัยจะต้องเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี องค์กลางมีขนาดใหญ่สุดทั้งหมดประทับบนฐานแท่นแก้วติดกระจกสีแวววาว เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย กระจกสีเหล่านี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยสั่งทำมาเป็นชุดจากโรงงานของพ่อค้าชาวจีนที่เชียงใหม่ เป็นกระจกคุณภาพดี มีความคงทนไม่หมองไม่เปราะบางเหมือนกระจกรุ่นหลัง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกสิ่งหนึ่งที่ยังหลงเหลืออยู่คือ ลวดลายไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจกบนหน้าแหนบทั้งด้านหน้าและด้านหลังพระวิหาร ด้านหน้าเป็นรูปเทวดาสององค์หันหน้าเข้าหากันทำท่าโปรยพรเหาะอยู่ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษาที่มีลายก้านขดหัวโตหรือที่ศัพท์ช่างล้านนาเรียกว่า “ลายกระหนกหัวขอดก้านขด” ซึ่งต่อยอดออกมาจากลาย “ดอกสับปะรด” ตอนกลาง กับหน้าแหนบด้านหลังเป็นรูปพระครุฑพ่าห์กางกร ครูบาก้อนได้นำลวดลายเหล่านี้มาติดในวิหารหลังใหม่ โดยได้เพิ่มเติมไม้แกะสลักปิดทองรูปช้างคู่หันหน้าเข้าหากันแทรกอยู่ตอนบนของหน้าบันด้านหน้าทิศตะวันออก เหนือคำจารึกระบุศักราชปี ๒๕๑๘ กับเพิ่มรูปทวารบาลยืนบนช้างที่บานประตูทางเข้าหลักทั้งสองบาน อันเป็นสัญลักษณ์นักษัตรปีเกิดของครูบาก้อน

วิหารหลังนี้ได้รับการซ่อมแซมทาสีใหม่ และเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านนอกอาคารโดยสล่าชาวลำพูน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นภาพพุทธประวัติตอนที่พระพุทธองค์เสวยพระชาติเป็นโคอุสุภราช และการเสด็จมาประทับรอยพระบาทสองรอยที่พระพุทธบาทวังตวงและที่วัดดอยพระเจ้า บ้านแม่พริกบน เหนือกรอบประตูทางเข้าวิหารวาดภาพครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งถือพัดขนนกยูง กับภาพครูบาก้อนนั่งขัดสมาธิ

ภายในพระวิหารมีธรรมาสน์ชิ้นงามสร้างโดยลุงหนานคำ ชาวบ้านน้ำดิบ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ถวายแด่วัดแม่พริกบนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ หมดเงิน ๒๐ รูเปีย มีภาพถ่ายครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาก้อนแขวนไว้ข้างธรรมาสน์

วัดสบเตินตะวันตก (สบเตินใน)

1 พระวิหาร
2 ศาลาบำเพ็ญบุญ
3 ซากไม้ที่รื้อจากพระวิหารเก่า
4 กุฏิ
5 ศาลา
6 ซากเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ
7 ศาลพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔๓ บ้านทุ่งเจริญ หมู่ที่ ๙ ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๕๒๑๖๐

การเดินทางไปวัดสบเติน ใช้ถนนพหลโยธิน สาย A1 หากขึ้นมาจากตากให้เลี้ยวซ้ายที่ถนนสายเถินเก่า หรือหากมาจากเชียงใหม่-ลำพูน เมื่อเห็นป้ายวัดสบเตินนอก (สบเตินตะวันออก) ให้เตรียมยูเทิร์นขวามือ แล้วเลี้ยวขวาเข้าตำบลแม่ถอด ข้ามสะพานแม่วัง วัดอยู่ซ้ายมือ พบกองอิฐขนาดใหญ่และพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

พิกัด ๑๗.๗๒๙๔๙๘, ๙๙.๒๒๔๘๙๑

วันลงเก็บข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ วัดนี้มีรักษาการเจ้าอาวาส ๑ รูป แต่ไม่สะดวกให้ข้อมูลใดๆ เพราะการรับรู้ทางโสตประสาทไม่ชัดเจน จึงประสาน ผู้ใหญ่สมพงษ์ ขุนกนก เบอร์โทรศัพท์ ๐๖๑-๒๙๔๓๘๓๙ และผู้ช่วยจันทร์แก้ว

ความสำคัญของวัด

ชื่อวัดสบเตินใน ปรากฏอยู่ในเอกสารเพียงเล่มเดียวคือหนังสือ “มหัศจรรย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ของพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม ว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ครั้นลงพื้นที่เก็บข้อมูล พบว่าปัจจุบันวัดดังกล่าวเป็นที่รู้จักของชาวบ้านในนามว่า “วัดสบเตินตะวันตก” แต่ปัจจุบันกำลังพยายามจะฟื้นชื่อวัดสบเตินในกลับมาอีกครั้ง โดยมีวัดอีกแห่งหนึ่งชื่อวัดสบเตินนอก หรือสบเตินตะวันออก อยู่ติดถนนซุปเปอร์ไฮเวย์สายลำปาง-เถินฝั่งตะวันออก (อยู่หมู่ที่ ๒) เหตุที่เรียกสบเติน ก็เพราะเป็นจุดที่น้ำแม่เตินไหลมาบรรจบกับน้ำแม่วัง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

คนในชุมชนสบเตินกล่าวยืนยันว่ามีเรื่องเล่าว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาสร้างวัดนี้จริง ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดนี้คือ สร้างพระวิหาร ๑ หลัง เป็นวิหารฉาบปูนทาสีขาวแบบเรียบง่าย และยังได้บูรณะสร้างครอบพระธาตุเจดีย์ ๑ องค์ อีกทั้งต่อมายังได้มีครูบาชัยยะวงศาพัฒนามาทำการบูรณะสืบต่อ แต่ต่อมาวัดได้ร้างไปนานกว่า ๕๐ ปี ปัจจุบันแทบไม่เหลือสภาพความเป็นวัดอีกเลย มีเพียงซากสถูปขนาดใหญ่ที่นอกเขตพุทธาวาสด้านหน้าวัด ที่มีการปักป้ายว่า

ภาพซ้าย **ซากเนินอิฐกองใหญ่ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสถูปเก่า** *ภาพขวา* **พลับพลาสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** บ่อน้ำเก่า

บริเวณนี้เป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พบหลักฐานซากอิฐเรียงซ้อนกันเป็นแท่นและถ้วยชามโบราณมีเชิง

เดิมชาวบ้านเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ดอยจุงแจ้ง” สันนิษฐานเบื้องต้นว่า อาจจะเป็นที่ตั้งของกองทัพสมเด็จพระเอกาทศรถที่นำพระบรมศพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชซึ่งเสด็จสวรรคต ณ เมืองห้างหลวง (ยังเป็นข้อถกเถียงทางประวัติศาสตร์ว่าคือเมืองเวียงแหงหรือเมืองหางในพม่า?) กลับมาพักยั้งบริเวณนี้ ก่อนที่จะอัญเชิญเสด็จกลับไปสู่พระนครศรีอยุธยา จากนั้นชาวบ้านได้สร้างสถูปไว้เป็นอนุสรณ์ของการเสด็จผ่าน บ้างกล่าวว่าสมเด็จพระเอกาทศรถได้พระราชทานพระบรมอัฐิของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชส่วนหนึ่งมาบรรจุไว้ที่สถูปแห่งนี้ด้วย

และต่อมาราว พ.ศ. ๒๔๖๓ (บ้างว่าปี ๒๔๖๐) ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระเจดีย์องค์นี้ บริเวณซากเนินสถูป

ภาพซ้าย **ต้นโพธิ์ด้านหลังวัด** *ภาพขวา* **ซากเสาวิหารหลังเก่าที่รื้อมาวางกองอยู่นานหลายสิบปี**

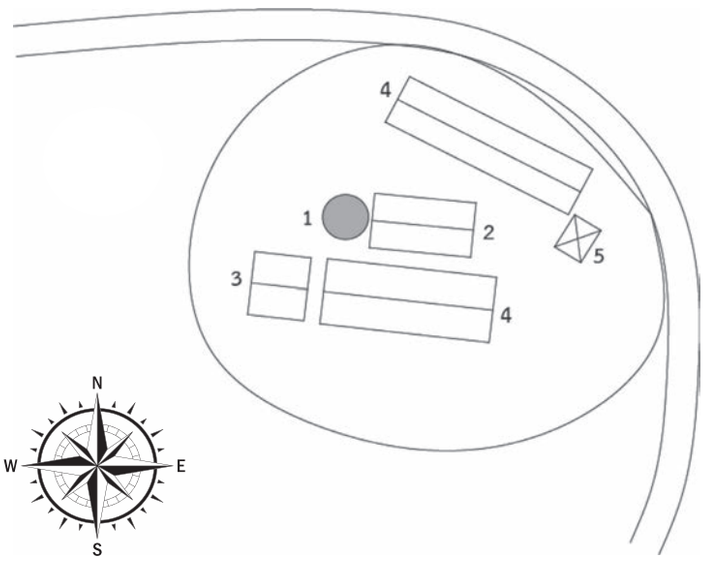

ภาพซ้าย **ศาลาอเนกประสงค์ใช้ประกอบพิธีกรรมระหว่างการสร้างอุโบสถ** *ภาพขวา* **พระพุทธรูปของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

พ.ศ. ๒๕๕๔ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ถอด ได้สร้างพลับพลาที่ประทับ พร้อมหล่อพระบรมรูปของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และพระสุพรรณกัลยา ขึ้นประดิษฐานในซุ้มศาลา มี “หลวงพ่อมานพ” เจ้าอาวาสวัดหาดเสี้ยวได้มาร่วมดูแลด้านพิธีกรรม

ส่วนภายในบริเวณวัด กำลังอยู่ในระหว่างการฟื้นฟูบูรณะ ด้วยการสร้างพระอุโบสถขึ้นมาหลังใหม่ทับที่วิหารหลังเดิม มีศาลาอเนกประสงค์ ๑ หลัง ที่เก็บพระพุทธรูปองค์เดิมของวิหารหลังเก่าที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย บริเวณด้านหลังของวัด มีซากเสาวิหารหลังเดิมวางเรียงรายกลางแจ้ง และมีต้นโพธิ์ที่เชื่อว่าปลูกโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดบ้านขาม (พระธาตุญาณคัมภีร์)

1 พระธาตุ
2 อุโบสถ
3 กุฏิ
4 ศาลา
5 หอระฆัง

เจ้าอาวาส

พระพิษณุ สนฺตจิตฺโต พ.ศ. ๒๕๕๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
ไม่ใช้โทรศัพท์

สถานที่ตั้ง

บ้านขาม หมู่ที่ ๑ ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ๕๒๒๔๐

การเดินทางไปวัดบ้านขาม ระยะทางห่างจากตัวเมืองลำปาง ขึ้นมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๘๙.๕ กิโลเมตร วัดอยู่บนดอยค่อนข้างชัน มีสถานะเป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย

พิกัด ๑๙.๙๘๕๓๐๔, ๙๙.๕๒๔๒๕๙

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุญาณคัมภีร์ (พระธาตุดอยเกิ้ง) หรือปัจจุบันเปลี่ยนมาเรียกตามชื่อหมู่บ้านว่า วัดบ้านขาม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๕ เพื่อบรรจุอัฐิธาตุของพระมหาเถระรูปสำคัญยิ่งในสมัยล้านนา ผู้ซึ่งพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์ลำดับที่ ๙ แห่งราชวงศ์มังรายทรงอุปถัมภ์ พระมหาเถระรูปนั้นมีนามว่า “พระมหาญาณคัมภีร์” ซึ่งเป็นเจ้าสำนักผู้บุกเบิกพระพุทธศาสนานิกาย “ป่าแดง”

ในยุคของพระเจ้าติโลกราช คณะสงฆ์ได้เกิดการแบ่งแยกออกเป็น ๓ นิกาย ได้แก่

๑. นิกายพื้นเมืองเดิม ถูกนิกายอื่นขนานนามว่า “พระเชื้อเก่า” เป็นนิกายพระสงฆ์สายหริภุญไชย หรือลำพูนที่มีมานานหลายศตวรรษ ตั้งแต่ยุคพระนางจามเทวีและพระญามังรายได้รับสืบทอดนำมาสถาปนาในเมืองเชียงใหม่เป็นนิกายแรก

๒. นิกายลังกาวงศ์เก่า หรือนิกายรามัญวงศ์ นิยมเรียกนิกายเชียงใหม่ หรือนิกายสวนดอก (หนสวนดอก) เมื่อวัตรปฏิบัติและพระธรรมวินัยของนิกายเดิมอาจย่อหย่อนไปบ้าง ในสมัยของพระญากือนากษัตริย์เมืองเชียงใหม่ลำดับที่ ๖ จึงได้อาราธนาพระมหาสุมนเถระจากสุโขทัยมาทำการปฏิรูปวงการสงฆ์ให้มีวัตรปฏิบัติที่งดงามและเคร่งครัดในพระธรรมวินัย

มากขึ้นตามอย่างคติมอญ ถือเป็นฝ่ายอรัญวาสีที่สืบสาขามาจากสำนักมหาวิหารในลังกา ได้รับการอุปถัมภ์มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าปรากรมพาหุที่ ๑ ซึ่งเดิมเรียกว่าคณะ “ตโปวนาลี” ตั้งสำนักอยู่ด้านทิศตะวันตกของเมืองอนุราธปุระ

๓. นิกายลังกาวงศ์ใหม่ หรือนิกายสีหล เป็นนิกายที่เดินทางไปสืบพระพุทธศาสนามาจากกรุงลังกาสายตรงโดยไม่ผ่านเมืองมอญ นิยมเรียกนิกายป่าแดง หรือสำนักป่าแดง (หนป่าแดง) นิกายนี้เริ่มมีการเคลื่อนไหวมาตั้งแต่สมัยพระญาแสนเมืองมา (พระราชโอรสของพระญากือนา หรือพระราชอัยกาของพระเจ้าติโลกราช) แล้ว กล่าวคือได้ส่งพระสงฆ์จำนวนหนึ่งไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาในปี ๑๙๖๗ หลังจากนั้น ๖ ปี พระสงฆ์ที่กลับมาได้สถาปนานิกายใหม่ขึ้นที่วัดป่าแพะตึง ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ ยุคแรกเรียกสำนักนี้ว่าวัดป่ากวาง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นนิกายป่าแดง (วัดรัตตวนาราม) มี “พระ(มหา)ญาณคัมภีร์” (หรืออีกชื่อคือ “พระธรรมคัมภีร์”) ซึ่งเคยบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดนันทาราม เชียงใหม่ ขณะที่อายุ ๑๒ ขวบ ต่อมาเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เป็นหัวหน้าสงฆ์ ประพฤติปฏิธรรมเคร่งครัด ถือสันโดษ และแตกฉานภาษาบาลียิ่งกว่าพระสงฆ์ในนิกายลังกาวงศ์เดิมหรือหนสวนดอก

ความแตกแยกของนิกายลังกาวงศ์ใหม่ เกิดจากทัศนะและแนวทางการปฏิบัติธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดการกล่าวหาซึ่งกันและกันในทุกๆ ประเด็น อาทิ ต่างฝ่ายต่างคิดว่าวิธีการบวชของอีกฝ่ายนั้นไม่ถูกต้อง โดยพาดพิงไปถึงความผิดพลาดของพระบรมครูอุปัชฌาย์แต่ละสำนัก ทั้งสำนักรามัญและสำนักลังกา

เมื่อความขัดแย้งของพระสงฆ์ทั้งสามนิกายนั้นได้ทับถมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุดก็ถึงขั้นแตกหัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างนิกายสวนดอกกับนิกายป่าแดง ได้เกิดการโต้เถียงและแสดงอาการรังเกียจเดียดฉันท์กันอย่างรุนแรง ต่างฝ่ายต่างท้าแข่งขันประลองภูมิความรู้ สถานการณ์รุนแรงถึงกับเกิดการบุกเข้าทุบตีทำร้ายร่างกายกันหลายครั้ง ทำให้ในยุคสมัยของพระญาสามฝั่งแกน จำต้องตัดสินพระทัยขับพระนิกายสีหลป่าแดงออกไปจากเมืองเชียงใหม่ ด้วยเหตุว่าเป็นนิกายใหม่ พระภิกษุล้วนแล้วแต่เป็นคนหนุ่ม หากกลับไม่ยอมลดราวาศอกให้กับผู้อาวุโสกว่า อีกทั้งสังคมล้านนาขณะนั้นยังคงนิยมสงฆ์นิกายสวนดอกของพระมหาสุมนเถระมากกว่า

แม้กระนั้นพระสงฆ์นิกายป่าแดงยังคงมุ่งมั่นที่จะเผยแผ่แนวคิดและแนวทางการปฏิบัติของตนต่อไป ในระยะแรกต้องหลบหนีนิกายสวนดอกไปซุ่มอยู่ตามหัวเมือง จนค่อยๆ สร้างวัดสาขาที่เมืองลำปาง พะเยา เชียงราย เชียงของ เชียงแสน เชียงตุง แต่ละเมืองสามารถจัดการอุปสมบทพระภิกษุใหม่ๆ ได้ถึง ๖ ครั้ง นับว่าเป็นนิกายใหม่ที่ประสบความสำเร็จไม่น้อย แม้จะไม่ได้รับการสนับสนุนจากประมุขของรัฐ และด้วยเหตุดังกล่าวความขัดแย้งรุนแรงก็ยังปะทุเป็นระยะๆ เช่น ภายหลังเมื่อพระนิกายสีหลขึ้นไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองเชียงตุงแล้ว ก็ยังเกิดการปะทะกันอีกกับพระนิกายสวนดอกที่นั่น

แต่ครั้นในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช สถานการณ์ความขัดแย้งก็เริ่มมีท่าทีคลี่คลายลง เหตุเพราะพระองค์ทรงเลื่อมใสในคำสอนของนิกายลังกาวงศ์ใหม่ และด้วยความปรารถนาที่จะยุติความแตกแยกในวงการสงฆ์ ภายหลังจากพระมหาสิทธัมกิติสวามี ประมุขสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกซึ่งปกครองต่อจากพระสุมนเถระถึงแก่มรณภาพ พระองค์จึงถือโอกาสอุปถัมภ์และเลือกคณะสงฆ์จากสำนักวัดป่าแดงให้ขึ้นเป็นผู้นำทางศาสนาแทนที่ด้วยการแต่งตั้งพระมหาเมธังกรเป็นพระมหาสามีสังฆปรินายกซึ่งมีความสำคัญเหนือกว่าเจ้าอาวาสวัดสวนดอก โดยมีนัยทางการเมืองซ่อนเร้น ด้วยหวังที่จะให้นิกายใหม่ช่วยค้ำจุนราชบัลลังก์อีกแรงหนึ่ง เหตุที่พระองค์ทรงช่วงชิงราชสมบัติมาจากพระราชบิดา

เมื่อพระญาสามฝั่งแกนพระราชบิดาพร้อมด้วยพระราชมารดาของพระองค์ทรงสิ้นพระชนม์ พระเจ้าติโลกราชได้ใช้สถานที่ของวัดป่าแดงหลวงเป็นที่สร้างพระเมรุสำหรับปลงพระศพ พร้อมก่อสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้ที่วัดนี้สูงถึง ๙๖ ศอก กว้างยาว ๕๒ ศอก วัดป่าแดงได้รับการสถาปนาให้เป็นศูนย์กลางศาสนจักร เรียกว่า “วัดป่าแดงมหาวิหาร” มีต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่นำมาจากลังกาเป็นสัญลักษณ์

ภาพซ้าย **พระธาตุญาณคัมภีร์ ผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ข้างเจดีย์**

ภาพบน **บันไดนาคลงสู่หมู่บ้านค้านล่าง** *ภาพล่าง* **ซุ้มหอระฆังไม้มุงสังกะสีก่อนลงบันไดนาค**

หลังจากที่ครองราชย์ได้เพียง ๕ เดือน พระเจ้าติโลกราชได้โปรดให้พระนิกายสีหล กระทำการอุปสมบทนาคหลวง ๕๐๐ รูปที่ท่าสฐานหลวงแม่น้ำปิง ปัจจุบันคือวัดศรีโขง ได้บูรณะวัดราชมณเฑียรและนิมนต์พระสงฆ์นิกายป่าแดงจำนวนมากจากลำพูนมาจำวัดต่างๆ ในเชียงใหม่ การบวชในแพกลางลำน้ำเช่นนี้เรียกว่า “พิธีอุปสมบทอุทกุกฺเขปสีมา” ซึ่ง “น้ำ” คือสัญลักษณ์ของการชำระล้างมลทินให้บริสุทธิ์

พระเจ้าติโลกราชทรงวางบทบาทในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ไว้สองสถานะ สถานะแรกคือความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์นิกายต่างๆ ทั้งสามนิกาย และอีกสถานะคือความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายศาสนจักรกับฝ่ายอาณาจักร ด้วยการกำหนดให้พระสงฆ์แต่ละนิกายมีประมุขสงฆ์เป็นของตน แต่มีคณะสังฆราชาคณะหนึ่งคอยกำกับดูแลปกครองและวินิจฉัยกิจการของทุกนิกาย ซึ่งพระสังฆราชาก็เป็นพระที่มาจากนิกายป่าแดง คือพระมหาเมธังกร หรือ “พระอดุลศักตยาธิกรณมหาสามี”

ส่วนพระมหาญาณคัมภีร์นั้น พบเรื่องราวของท่านจากคัมภีร์ใบลานจารึกด้วยอักษรล้านนาเรื่อง “มูลศาสนญาณคัมภีร์” จารโดยพระญาณโสรสเถระ เมื่อปี ๒๓๘๘ ขณะจำพรรษาอยู่ที่วัดแจ้ซ้อน (หมายถึงวัดศรีหลวงแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง) ต่อมา พระสุริยะภิกขุ ครูบาวัดบ้านไร่ เมืองแพร่ ได้คัดลอกใหม่ในปี ๒๔๖๑ กล่าวว่า

“ปีกดไส้พระญาหลวงเมืองละกอร จ.ศ. ๘๑๔ (พ.ศ. ๑๙๙๔) พระมหาญาณคัมภีร์ได้ขึ้นไป อภิเษกมหาธาตุแจ้ห่ม (หมายถึงการยกฉัตรพระเจดีย์ หรือการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดผาแดงหลวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายสีหลป่าแดง) และพระธาตุเมืองวัง (หมายถึงวัดพระเกิด) อยู่วัสสาหนึ่ง ในวัดโพธิ เดือน ๔ ออก ๒ ค่ำ ก็มาเมตต๋าศรัทธาตังหลาย แล้วล่องมาตางเมืองเต๊าะ เถิงบ้านหัวเมืองก็เป็นไข้ ๓ วันก็จุติ ในตื่นนั้นแล”

จากข้อความนี้ทำให้ทราบว่า พระเจ้าติโลกราชได้มอบหมายให้พระญาแก้วตาหลวงมาอาราธนาให้พระมหาญาณคัมภีร์ ปฐมสังฆะแห่งนิกายป่าแดง ซึ่งในยุคของพระญาสามฝั่งแกนได้หลบมาจำพรรษาอยู่ที่ลำปาง-พะเยา เดินทางจากวัดพระเกิด ของเมืองวัง บางฉบับว่าเมืองโป กลับสู่ราชสำนักเชียงใหม่เพื่อไป

ภาพซ้าย **พระวิหารตั้งอยู่ด้านหน้าพระเจดีย์** ***ภาพขวา*** **ทำกรอบซุ้มประตูเป็นปูนปั้นระบายสีรูปนกยูง**

ฟื้นฟูพระพุทธศาสนานิกายป่าแดงให้เข้มแข็ง ขณะเดินทางกลับท่านได้ผ่าน “เมืองเต๊าะ” (บริเวณตำบลหัวเมือง) ในตำนานเรียกว่า เมืองเต๊าะ มีอาณาเขตตั้งแต่บ้านหัวเมืองล่องไปจนถึงบ้านไร่ใต้ คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนเล่าว่า พญาอินทร์ได้เขียนธรรมไว้ แล้วเอาลอยน้ำล่องมา ชาวบ้านเก็บพระคัมภีร์ขึ้นมาเต๊าะไว้ จึงเรียกว่า น้ำแม่เต๊าะ เมืองเต๊าะ ปัจจุบันมีบ้านสบเต๊าะ พระมหาญาณคัมภีร์ เป็นไข้ป่าได้ ๓ วัน ก็ถึงแก่มรณภาพที่วัดด้านล่าง (ข้อความในใบลานใช้คำว่า “ตีน” หรือ “ตื่น” ตรงที่ปัจจุบันสร้างสถานีอนามัย)

พ.ศ. ๑๙๙๕ ได้มีการประชุมเพลิงสรีระร่าง จากนั้นนำอัฐิธาตุของท่านมาบรรจุไว้ในเจดีย์บนภูเขาแห่งนี้ ในอดีตเคยเรียกว่า “ดอยเกิ้ง” เนื่องจากดอยลูกนี้มีดอยอื่นๆ ล้อมรอบหมด ด้วยเหตุนี้ทำให้วัดมีการเรียกชื่อพระธาตุ ๒ แบบ คือพระธาตุดอยเกิ้ง แต่ไม่เป็นที่นิยม เท่ากับพระธาตุญาณคัมภีร์ แต่ในที่สุดวัดเปลี่ยนชื่อใหม่ตามหมู่บ้าน กลายเป็นวัดบ้านขาม

ภาพบน **พระพุทธรูปสององค์ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพล่าง*** **พระประธานองค์ใหม่อยู่ในระหว่างการปั้น**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมายังวัดแห่งนี้โดยนิมิต เนื่องจากท่านสืบแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาจากครูบาอาจารย์หลายรูปในสายวัดป่าอรัญวาสีที่เดินตามรอยนิกายป่าแดงของพระมหาญาณคัมภีร์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาถึงดอยเกิ้งในปี ๒๔๗๒ เจดีย์องค์ดั้งเดิมที่บรรจุอัฐิพระมหาญาณคัมภีร์น่าจะก่อเป็นอิฐแบบง่ายๆ ขนาดเล็ก ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างครอบด้วยรูปแบบเจดีย์ทรงกลมล้านนาอยู่บนฐานยกเก็จ ดังที่เห็นเป็นรูปทรงในปัจจุบัน ซึ่งยังไม่เคยได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากรแต่อย่างใด ในแต่ละปีชาวบ้านจะเอาปูนขาวมาปะพอกซ่อมแซมจนนูนหนา

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุญาณคัมภีร์ ในเดือน ๕ เป็ง (เดือน ๕ เหนือ หรือเดือน ๓ ภาคกลาง) นั่น

คือตรงกับวันมาฆบูชา จะมีการรำลึกถึงทั้งพระญาณคัมภีร์กับครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมกัน

มีเรื่องเล่าจากชุมชน คือแม่อุ๊ยชื่อ “ดา มายะ” เสียชีวิตไปแล้วเมื่อปี ๒๕๔๗ (เมื่ออายุได้ ๙๒ ปี) เล่าว่าเมื่อปี ๒๔๗๒ ตอนนั้นอายุ ๑๗ ปี เป็นปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระเจดีย์ญาณคัมภีร์ แม่อุ๊ยได้ไปช่วยขนหินขนทรายด้วย

วิหารสร้างขึ้นใหม่เมื่อปี ๒๕๔๐ ภายในมีพระประธาน ๒ องค์ ไม่แน่ใจว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่ แต่แม่อุ๊ยเล่าให้เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน (พระพิษณุ สนฺตจิตฺโต) ฟังว่า พระพุทธรูปองค์เล็กมีการย้ายมาจากวัดเดิมซึ่งอยู่ข้างล่าง หมายความว่าเดิมนั้นตัวพระอารามอยู่ข้างล่าง (บริเวณสถานีอนามัย) และพระธาตุอยู่ข้างบน แต่ต่อมาวัดข้างล่างได้ร้างไปแล้ว จึงย้ายมาสร้างพระอารามที่ข้างบนดอยเกิ้งพร้อมกับนำพระพุทธรูปขึ้นมาด้วย

ในศาลาการเปรียญหรือศาลาอเนกประสงค์ มีกรอบรูปถ่ายของครูบาคัมภีระ (พระครูสุนทรคัมภีรญาณ) หรือนามเดิม “คำคง” แห่งวัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นหนึ่งใน “สี่ครูบาของเมืองลำพูน” ซึ่ง “พระครูเวฬุวันพิทักษ์” หรือ “มหาเขื่อนคำ อตฺตสนฺโต” พร้อมด้วย “พระครูพัฒนกิจจานุรักษ์” (ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา) ช่วยกันบัญญัติคำนี้ขึ้นในคราวสร้าง “พระธาตุสี่ครูบา” บนยอดดอยเครือ ด้านหลังของวัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานรำลึกถึงครูบาสี่รูปที่ถือกำเนิดในตระกูลเดียวกัน ได้แก่ผู้เป็นบิดา และบุตรชายทั้งสาม ถือเป็นครอบครัวของนักบุญชาวป่าซางที่ยิ่งใหญ่ ประกอบด้วย ๑. ครูบาพ่อเป็ง โพธิโก แห่งวัดป่าหนองเจดีย์ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๒. ครูบาอินทจักรรักษา (พระสุธรรมยานเถระ) วัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ๓. ครูบาพรหมจักรสังวร (พรหมา พฺรหฺมจกฺโก) หรือพระสุพรหมยานเถระ วัดพระบาทตากผ้า และ ๔. ครูบาคัมภีระ (พระครูสุนทรคัมภีรญาณ) วัดพระธาตุดอยน้อย อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่

ครูบาคัมภีระเคยมาสักการะพระธาตุญาณคัมภีร์ แต่ไม่เคยเป็นเจ้าอาวาส เหตุที่มีรูปให้คนกราบไหว้ในวัดนี้ ก็เพราะโยมชาวบ้านผู้หนึ่งทำมาค้าขายแต่เป็นหนี้สิน จึงมาอธิษฐานจิตกับพระธาตุญาณคัมภีร์จนสามารถปลดหนี้สินได้ เขาให้ลูกสาวเข้าไปค้นคำว่า “พระญาณคัมภีร์” จากอินเตอร์เน็ตเพื่อจะหาภาพของท่านมาบูชา แต่ว่าไม่มีภาพของท่าน เพราะชีวิตของพระมหาญาณคัมภีร์ล่วงเลยนานกว่า ๕๐๐ ปีแล้ว สมัยนั้นยังไม่มีกล้องถ่ายรูป แต่กลับไปพบชื่อ พระคำคง สุรินฺโท (คัมภีระ) หรือครูบาคัมภีระ ซึ่งเคยเดินธุดงค์มาที่วัดแห่งนี้ ความที่เห็นว่าชื่อเดียวกันและครูบาคัมภีระเคยธุดงค์มาที่วัดแห่งนี้ จึงได้ให้ลูกสาวอัดขยายรูปแล้วนำมาติดตั้งไว้ในศาลา

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับไปแล้ว มีลูกศิษย์ของท่านรูปหนึ่งได้มาสร้างวัดและพระธาตุขึ้นใกล้กับวัดพระธาตุญาณคัมภีร์ ชื่อวัดทุ่งปลิง เนื่องจากพบรูปปลิงคำ (ปลิงทองคำ) อยู่บริเวณนั้น แต่ต่อมาภายหลังออกเสียงเพี้ยนไปเป็น วัดทุ่งปิ้ง เดิมพระธาตุที่วัดทุ่งปลิงมีรูปทรงเดียวกันกับพระธาตุญาณคัมภีร์ เพราะสร้างโดยสล่าที่เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลุ่มเดียวกัน แต่ปัจจุบันบูรณะครอบทับองค์เดิมแล้ว

บันไดนาคสร้างใหม่ ปี ๒๕๔๐ หอระฆังสร้างประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ เศษ

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยประดิษฐานที่ฐานเจดีย์หล่อเป็นปูนทาสีทอง ศรัทธาชาวเชียงใหม่จากอำเภอแม่ออน สร้างถวาย เช่นเดียวกับพระประธาน สูง ๓ เมตร หน้าตักกว้าง ๘๗ นิ้ว ค่าเช่าพิมพ์ ๓ หมื่น หนักถึง ๗๐๐ กิโลกรัม คณะศรัทธาชุดเดียวกัน

บทสรุปและภาคผนวก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดลำปาง

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสำรวจวัดในจังหวัดลำปาง พบว่า ณ ปัจจุบันนี้ ยังเหลือร่องรอยวัด (รวมทั้งวัดร้าง) ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์จริงอย่างเป็นรูปธรรมจำนวนทั้งสิ้น ๔๖ แห่ง โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ตามเขตพื้นที่อำเภอผนวกกับมูลเหตุแห่งการบูรณะได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นกลุ่มวัดหลวง หรือวัดสำคัญยิ่งที่มีเจ้าผู้ครองนครลำปางอุปถัมภ์ อยู่อำเภอเมือง ๒ วัด ได้แก่ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม กับวัดพระบาท และอำเภอเกาะคา ๑ วัด ได้แก่ วัดพระธาตุจอมปิง พบว่าทั้ง ๓ วัดนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับความร่วมมือจากคณะศรัทธาที่เป็นชนชั้นสูงและคหบดีพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยงให้ออกแบบตกแต่งใช้วัสดุอย่างสวยงามในทุกองค์ประกอบอย่างเต็มที่

กลุ่มที่ ๒ เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนภูเขาไม่ห่างไกลจากชุมชนมากนัก ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญในการก่อสร้างเสนาสนะแทบจะทุกจุดในวัด ทั้งวิหาร พระธาตุ กำแพงแก้ว ศาลาบาตร อำเภอเกาะคามี ๑ วัด คือวัดพระธาตุดอยน้อย และอำเภอเถิน ๑ วัด คือวัดดอยป่าตาล

กลุ่มที่ ๓ เป็นเส้นทางเดิมของพระนางจามเทวีและเจ้าอนันตยศ ถือเป็นผลงานกลุ่มแรกสุดของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนที่จะไปบูรณะวัดแห่งอื่นในลำปาง กลุ่มนี้ตั้งอยู่ในเขตเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร มี ๓ วัด พระเจดีย์ ๔ องค์ ได้แก่ วัดม่อนไก่แจ้ วัดม่อนไก่เขี่ย และวัดดอยคู่แก้ว (พระธาตุกู่ไก่แก้ว) วัดหลังนี้มีเจดีย์ ๒ องค์ พระธาตุร้างกลุ่มนี้เชื่อมต่อกับช่องดอยดินแดง ผาด่าน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

กลุ่มที่ ๔ เป็นกลุ่มวัดขนาดเล็กของเครือข่ายลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยเป็นเขตเชื่อมต่อกับอำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ในอำเภอเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม ๓ วัด ได้แก่ วัดนาเอี้ยง วัดศรีลังกา และวัดผาลาด, อำเภอแม่พริก ๑ วัด คือวัดแม่พริกบน, อำเภอสบปราบ ๑ วัด คือวัดนาปราบ, และอำเภอเถิน ๑ วัด คือวัดเขาแก้วปินหวาน

กลุ่มที่ ๕ เป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องพระพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ในภัทรกัป เป็นเรื่องแม่กาเผือก พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสำคัญด้วยการสร้างพระธาตุขนาดใหญ่มาก ๒ องค์คือวัดพระเกิด และวัดพระธาตุสบแสด อำเภอวังเหนือ และขนาดเล็กที่เป็นพระธาตุบริวารของมหาธาตุวัดพระเกิดอีก ๓ แห่ง ได้แก่ พระธาตุทองทิพย์ พระธาตุน้อย วัดแม่เลียบ และพระธาตุม่อนไก่แจ้

กลุ่มที่ ๖ เป็นวัดที่มีตำนานเกี่ยวข้องกับพระอัญญาโกณฑัญญะ ปฐมสาวก สะท้อนให้เห็นความศรัทธาของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีต่อพระอรหันตสาวก อยู่ที่อำเภอเมืองปาน ๒ แห่ง คือพระธาตุจอมก้อย และพระธาตุดอยซาง

กลุ่มที่ ๗ เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับพระมหาญาณคัมภีร์ ผู้สถาปนาพระพุทธศาสนานิกายป่าแดงในสมัยล้านนา อยู่ที่อำเภอเมืองปาน ๑ แห่ง คือพระธาตุญาณคัมภีร์, อำเภอแจ้ห่ม ๔ แห่ง คือวัดผาแดงหลวง และที่เขตตำบลทุ่งผึ้งอีก ๓ แห่ง ได้แก่ พระธาตุมหาปน พระธาตุปูคำน้อย และพระธาตุมหิยังคะ

กลุ่มที่ ๘ เป็นการตามรอยตำนานพระเจ้า

เลียบโลกตามที่ปรากฏในตำนานพระธาตุยือเต่าเกี่ยวกับเรื่องยักขเสนาแห่งดอยปู่ผาแดงหรือดอยปู่ยักษ์ทั้งสิ้น กลุ่มนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบากัญชนะเป็นสล่าควบคุมการก่อสร้าง และทำจารึกบนแผ่นปูนระบุศักราชไว้ทุกแห่ง พบในอำเภอแจ้ห่มรวม ๘ แห่ง ประกอบด้วยตำบลวิเชตนคร ๖ แห่ง ได้แก่ วัดดงนั่ง คีรีชัย วัดอักโขชัยคีรี วัดกู่เต้าวนาราม วัดบ้านใหม่ผ้าขาว สำนักสงฆ์พระธาตุประตูเหล็กพนาราม พระธาตุร้างต้นทอง และที่ตำบลแม่สุก ๒ แห่งคือ พระธาตุผาขว้าง กับพระธาตุเขาสร้อย และอำเภอเมืองปานอีก ๑ แห่งคือ พระธาตุดอยเต่าคำ รวม ๙ แห่ง

กลุ่มที่ ๙ เป็นเขตรอยต่อกับเครือข่ายลูกศิษย์ในจังหวัดพะเยาที่วัดพระเจ้าตนหลวง อำเภองาว ๑ แห่ง คือพระธาตุศรีโป่งแก้ว

พบว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์วัดหลายแห่ง ระบุปีศักราชของการก่อสร้างไม่ตรงกับหลักฐานที่ปรากฏในเอกสารลายลักษณ์ อาจเป็นไปได้ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปวัดแต่ละแห่งหลายครั้ง

ภาคผนวก

นอกจากนี้แล้ว ยังมีวัดอีกประมาณ ๑๐ กว่าแห่งที่ได้ทำการศึกษาความเกี่ยวข้องว่าเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยหรือไม่ แบ่งได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน

กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดบนดอย

กลุ่มที่ ๓ มอบหมายให้พระลูกศิษย์ดำเนินการบูรณะแทน

กลุ่มที่ ๔ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่ไม่ปรากฏเอกสารลายลักษณ์

กลุ่มที่ ๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริงแต่ไม่เหลือสภาพเดิม

กลุ่มที่ ๑ วัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านไปร่วมฮอมเงิน

กลุ่มนี้น่าจะมีจำนวนมาก แต่จะขอยกตัวอย่างเพียง ๓ รายการที่ปรากฏในเอกสารคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยลงมาแถบแจ้ห่ม และได้เป็นประธานนั่งหนักที่วัดสบลี ในการเตรียมสร้างพระธาตุดอยเต่าคำ และมายกช่อฟ้าที่วิหารวัดศรีหลวงแจ้ซ้อนแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับสู่วัดพระเจ้าตนหลวงอีกครั้ง เนื่องจากยังมีเสนาสนะอีกหลายหลังที่ต้องดำเนินการก่อสร้างต่อที่วัดต่างๆ ในเมืองพะเยา หลังจากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้หวนกลับมาลำปางอีกครั้ง คราวนี้ไม่ได้ใช้เส้นทางสายวังเหนือ-แจ้ห่ม-เมืองปาน แต่ใช้เส้นทางสายงาวแทน กลุ่มนี้ปรากฏอยู่ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าท่านได้แวะรอมเงินทำบุญในการบูรณะเสนาสนะของวัดต่างๆ ตามเส้นทางสายงาว-ลำปาง ซึ่งล้วนแต่เป็นวัดสำคัญทั้งสิ้น จำนวน ๕ แห่งดังนี้ คือ วัดพระธาตุเสด็จ วัดจองคำ (หรืออาจจะเป็นวัดบ้านหวดเหนือ, บ้านหวดใต้) วัดทุ่งม่านใต้ วัดม่วงกล้วย (ปัจจุบันคือวัดพระเจ้านั่งแท่น ตำบลกล้วยแพะ) และวัดเจดีย์ซาวหลัง ดังคำคร่าวที่กล่าวว่า

“รอมทาน**โรง** กับ**ชองชินะ บ้านหวด**หั้น**เมืองงาว** ซาวแถบทัด รูเพียซาวๆ ซาวรูเพีย **ท่งม่านธาตุ**ด้วย รอมวิหาร **ที่วัดม่วงก้วย** ๑๐ รูเพียบ่แคล้ว **เจดีย์ซาวหลัง** ท่านรอมร่ายแล้ว ๘ แถบหื้อเป็นทาน คันเสร็จเมี้ยนแล้ว ทานะของการ ลวดกลับคืนไป อยู่วัดท่งเอี้ยง”

ในที่นี้ได้แยกวัดพระธาตุเสด็จ และวัดทุ่งม่านใต้ออกไปเป็นผลงานหลักของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว เนื่องจากเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้หวนกลับมาบูรณะอีกหลายครั้ง ดังนั้นในส่วนนี้จะศึกษาวัดที่เหลืออีก ๓ วัด ได้แก่ “บ้านหวดเมืองงาว” “วัดม่วงกล้วย” และ “วัดเจดีย์ซาวหลัง”

วัดจองคำ

คำว่า “รอมทาน**โรง** กับ**ชองชินะ บ้านหวด**หั้น**เมืองงาว**” นั้น คณะนักวิจัยได้พยายามตีความแล้วว่าหมายถึงอะไร พบว่าอาจมีความเป็นไปได้สองนัย นัยแรกอาจตีความคำ “ชองชินะ” ว่าหมายถึง “วัดจองว์คำ” (จองคำ) ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านหวด เมืองงาว กับนัยที่สอง คำว่า “บ้านหวด” อาจหมายถึงชื่อวัดแห่งนั้นเลยตรงตัว ไม่ได้หมายถึงแค่ตำบล ส่วน

ภายใน "จองว์" มีเครื่องบูชาพระไตรรัตน์จำนวนมาก รวมทั้ง "ชองอาสนา" ซึ่งอาจหมายถึงสิ่งที่กล่าวถึงในคร่าวซอ

"ชองชินะ" ที่แปลว่า "จองว์คำ" อาจหมายถึง "ชองอาสนา" คือแท่นรองรับเครื่องราชกกุธภัณฑ์จำลองใช้ในพิธี "บวชพระเจ้า" ก็เป็นได้

การสันนิษฐานว่าวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะแถบบ้านหวดน่าจะเป็นวัดจองว์คำ ก็เนื่องมาจากเป็นวัดที่ใหญ่และสำคัญมากที่สุดของตำบลบ้านหวด อำเภองาว อีกทั้งคำว่า "ชองชินะ" ก็หมายถึง "จองว์คำ" - "จองว์" หรือ "จอง" (ยุคหลังนิยมเขียนแค่ "จอง") เป็นภาษาที่ดัดแปลงคำเรียกมาจากภาษาพม่า หมายถึงสิ่งก่อสร้างโดยรวมในวัดที่ยกพื้นสูง อาจเปิดใต้ถุนโล่ง มีมุขด้านหน้า ตอนบนมีประโยชน์ใช้สอยหลายอย่างคือเป็นทั้งกุฏิ ศาลาการเปรียญ และวิหารในอาคารหลังเดียว ส่วน "ชินะ" คือ "จินะ" หมายถึงเงินหรือทอง (คำ) ในภาษาล้านนา

เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ได้ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ สอบถามพระภิกษุรูปหนึ่งถึงเรื่องที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำเงินมา ๒๐ รูเปียร่วมบูรณะ "โรง" (อ่านโฮง) หมายถึง กุฏิสงฆ์ ซึ่งในที่นี้หมายถึงอาคารอเนกประสงค์หลังใหญ่ที่รวมกุฏิ ศาลา วิหารไว้ด้วยกัน (เรียกว่า "จองว์") ทางวัดบอกว่าไม่ทราบข้อมูลนี้

จองว์ (จอง) รวมประโยชน์ใช้สอยของกุฏิ-วิหาร-ศาลา ตามรูปแบบศิลปะพม่า-ไทใหญ่ ของวัดจองคำ

มาก่อน เพราะประวัติของวัดส่วนใหญ่จะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องคหบดีค้าไม้และพ่อเลี้ยงชาวพม่า-ไทใหญ่ ที่เรียกว่า "พะก่า"

วัดบ้านหวดเหนือ และวัดบ้านหวดใต้

อย่างไรก็ดี ที่ตำบลบ้านหวด อำเภองาว ยังมีวัดที่ชื่อตรงตัวว่า "บ้านหวด" อีกสองแห่งคือ วัดบ้านหวดเหนือ และวัดบ้านหวดใต้ วัดบ้านหวดเหนือปัจจุบันเรียก "วัดบ้านหวด" ส่วนวัดบ้านหวดใต้ เรียกกันว่า "วัดดอนแก้ว"

จึงได้ลงเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบ้านหวดเหนือ และวัดบ้านหวดใต้ (วัดดอนแก้ว) พบว่าวัดทั้งสองแห่งเป็นวัดขนาดเล็ก มีการบูรณะพระวิหารหลังใหม่แล้ว และไม่มีวัดไหนมี "ชองอาสนา" อยู่ในวิหาร ส่วนวัดบ้านหวดใต้ ยังมีกุฏิไม้เหลืออยู่ แต่ก็ได้รับการบูรณะเรื่อยมา เจ้าอาวาสทั้งสองวัดกล่าวว่าไม่เคยมีข้อมูลเรื่องการเดินทางมาบูรณปฏิสังขรณ์วัด

ภาพซ้าย **พระวิหารหลังใหม่วัดบ้านหวดเหนือ**
ภาพขวา **เจ้าอาวาสวัดบ้านหวดเหนือรูปปัจจุบัน**

ภาพซ้าย **พระวิหารวัดบ้านหวดใต้หลังใหม่** *ภาพขวา* **ภายในมีเพียงธรรมาสน์ ไม่มี "ซองอาสนา"**

ภาพซ้าย **เจ้าอาวาสวัดบ้านหวดใต้ (ดอนแก้ว) รูปปัจจุบัน** *ภาพขวา* **กลุ่มพระพุทธรูปบนฐานแท่นแก้ว ๕ พระองค์ รูปแบบศิลปะเป็นทรงม่าน-เงี้ยว**

บ้านหวดเหนือหรือวัดบ้านหวดใต้ใด ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาจากคนเฒ่าคนแก่มาก่อน

วัดบ้านหวดเหนือ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๒ บ้านหวดเหนือ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว เจ้าอาวาสชื่อพระอวิรุทธิ์ อินฺทโชโต เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๙-๙๒๕ ๙๖๘๔ ระบุว่าวัดสร้างระหว่างปี ๒๔๖๓ ประกาศตั้งเป็นวัดปี ๒๔๖๕ ในยุคพระอธิการศรีรรณ มงคล ต่อมาร้างไป กระทั่งเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้มาฟื้นวัดเมื่อปี ๒๕๔๗ สิ่งก่อสร้างเสนาสนะภายในวัดไม่เหลือร่องรอยของเก่าอีกเลย มีแต่สิ่งก่อสร้างใหม่

วัดบ้านหวดใต้ (ดอนแก้ว) เลขที่ ๒๕๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว พระอธิการอำนวย วรญาโณ เจ้าอาวาสวัดดอนแก้ว อธิบายว่าวัดสร้าง พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยครูบาวงค์เฒ่า (หรือมหาวงค์) เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง หรือพระธาตุศรีโป่งแก้ว เมืองงาว มาจากวัดเชตวันเมืองแพร่ ซึ่งครูบาวงค์เฒ่า ก็ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาเป็นประธานในการบูรณะพระธาตุเจดีย์ศรีโป่งแก้วเช่นกัน

ดังนั้นข้อความที่ไม่ชัดเจนของคร่าวบทที่ว่า "รอมทาน**โรง** กับ**ซองชินะ บ้านหวด**หั้น**เมืองงาว**" ในส่วนนี้ยังเป็นปริศนาอยู่มากว่าควรหมายถึงวัดใดแน่ หากเป็นวัด "จองว์คำ" ก็มีความเป็นไปได้สูง เพราะเป็นวัดใหญ่ที่มีศักยภาพ ได้รับการสนับสนุนโดยกลุ่มพ่อเลี้ยง แม่เลี้ยง ที่อาจมีศรัทธาต่อครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงได้นิมนต์ให้ท่านได้มานั่งหนักสัก ๑-๒ คืนเพื่อเป็นสิริมงคล ในขณะที่กรณีของวัดบ้านหวดซึ่งอยู่ในซอยลึกและไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป หากครูบาเจ้าศรีวิชัยจะไป น่าจะต้องมีเหตุผลบางประการ อาทิ อาจเป็นวัดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับถิ่นกำเนิดของลูกศิษย์บางรูป

ต่อเนื่องหลังจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะวัดในเส้นทาง "พระธาตุเสด็จ-บ้านหวดเมืองงาว" แล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปวัดอีกสามแห่งที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง-แม่ทะ ได้แก่ วัดทุ่งม่าน วัดม่วงกล้วย และวัดเจดีย์ซาวหลัง ซึ่งแต่ละแห่งมีชื่อเรียกในปัจจุบันไม่เหมือนเดิม

"ซาวแถบทัด รูเพียขาว ๆ
ซาวรูเพีย **ท่งม่านธาตุ**ด้วย
รอมวิหาร ที่**วัดม่วงก้วย**
๑๐ รูเพียบ่แคล้ว
เจดีย์ซาวหลัง ท่านรอมร่ายแล้ว
๘ แถบหื้อเป็นทาน

วัดม่วงกล้วย (วัดพระเจ้านั่งแท่น)

ในคร่าวประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย ใช้คำว่า "วัดม่วงกล้วย" แต่ปัจจุบันชาวบ้านเรียกแบบลำลองว่า "กล้วยม่วง" หรือ "วัดม่วง" และต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น

ภาพซ้าย **วิหารหลังใหม่วัดพระเจ้านั่งแท่น สร้างปี ๒๕๓๒ เพราะหลังเก่าไฟไหม้** *ภาพขวา* **อุโบสถสร้างปี ๒๔๓๗ จากนั้นได้รับการบูรณะเรื่อยมา**

ภาพซ้าย **พระประธานภายในพระวิหารวัดพระเจ้านั่งแท่น** *ภาพขวา* **พระเจ้าน้อย สันนิษฐานว่าเป็นที่มาของพระเจ้านั่งแท่น**

"วัดพระเจ้านั่งแท่น" เนื่องจากมีการพบพระพุทธรูปเก่าสององค์ องค์ใหญ่หายไปแล้ว เหลือแต่องค์เล็ก

วัดตั้งอยู่เลขที่ ๒๑๒ หมู่ที่ ๓ บ้านกล้วยม่วง ถนนสายน้ำโจ้ ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ลงพื้นที่สัมภาษณ์พระครูธีรวัฒน์ ติสฺสเทโว เจ้าอาวาสเป็นชาวแพร่มาอยู่ที่วัดนี้ได้๑๘ปีเจ้าอาวาสเล่าตามประวัติวัดกล่าวว่าเป็นวัดเก่าแก่สร้างเมื่อปี๒๒๘๐

วัดสร้างปี ๒๒๘๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี ๒๓๐๐ วิหารหลังเดิมเคยไฟไหม้ ต่อมากลายเป็นวัดร้าง มาทราบประวัติแน่ชัดระหว่างปี ๒๔๘๒-๒๔๙๐ ได้รับการปฏิสังขรณ์เมื่อปี ๒๔๘๒ วิหารหลังใหม่สร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๕ และบูรณะใหม่เรื่อยมา มีพระธาตุ ๑ องค์ มีพระอุโบสถ ๑ หลังสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ แต่ปัจจุบันบูรณะใหม่

ในคร่าวระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาร่วมรอมเงินสร้างวิหารจำนวน ๑๐ รูเปีย สำหรับวิหารวัด "ม่วงก้วย" (ม่วงกล้วย) นั้น จากข้อมูลที่ได้จากวัดทุ่งม่านใต้ ทราบมาว่าครูบานันตาก็ได้เดินทางมาร่วมบูรณะวิหารวัดม่วงกล้วยนี้ด้วยเช่นกัน อาจเป็นไปได้ว่า ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาเยี่ยมครูบานันตาที่วัดทุ่งม่านใต้แล้ว ครูบานันตาได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปร่วมบุญที่วัดม่วงกล้วยด้วยกัน

วัดพระเจดีย์ซาวหลัง

หรือนิยมเรียกย่อๆ ว่าวัดเจดีย์ซาว "ซาว" แปลว่า "ยี่สิบ" "หลัง" หมายถึง "องค์ จากการสัมภาษณ์พระราชจินดานายก (คำอ้าย สิริธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ซาวหลัง ผู้เป็นอดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๗ กล่าวยืนยันว่าเคยได้ยินคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า เคยช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยผสมปูนขณะที่มาสร้างวัดแห่งนี้จริง เพราะวัดนี้เพิ่งสร้างขึ้นในปี ๒๔๖๗ ร่วมสมัยกับช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาแวะสักการะวัดพระธาตุเสด็จพอดี ซึ่งวัดพระเจดีย์

ภาพรวมของเจดีย์ซาวหลัง จัดวางองค์ประกอบเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละ ๕ องค์

ภาพซ้าย **พระเจดีย์วัดกล้วยม่วง** *ภาพขวา* **เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน**

ภายในวิหารคิดกระจกสีตามเพดาน ต้นเสา และฉากหลังพระประธาน

ภาพซ้าย เสาภายในพระวิหารติดกระจกสี *ภาพขวา* ซุ้มประตูวิหาร ตกแต่งกระจกสี ตามศิลปะของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซาวหลังตั้งอยู่บนเส้นทางผ่าน จึงได้ร่วมทำบุญรอมเงิน ๘ รูเปีย

พระธาตุที่วัดเจดีย์ซาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่า-ไทใหญ่ หรือแบบม่าน-เงี้ยว เนื่องจากผู้อุปถัมภ์คือคณะศรัทธาของ “อูโพมิน ต่อเย่งส่ง” ภายใต้การนำของพระภิกษุชาวพม่าซึ่งเล่าเรียนพระไตรปิฎกมาจากมัณฑะเลย์ชื่อ “อูชะยันต่าเถระ”

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๗ ตอน ๑๕๙ วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓

กลุ่มที่ ๒ เป็นจุดรวมพลของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนสร้างวัดบนดอย

วัดอุมลอง

เลขที่ ๓๔๖ หมู่ที่ ๑ ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ๕๒๑๖๐

เจ้าอาวาสชื่อพระอธิการสุทัศน์ สุวัณโณ วันลงพื้นที่เก็บข้อมูลได้สัมภาษณ์พระรูปหนึ่งชื่อ พระทอง

พระวิหารหลวงวัดอุมลอง ศิลปกรรมล้านนาฝีมือช่างม่าน-เงี้ยว

ภาพซ้าย รูปครุฑแบก อีกหนึ่งอัตลักษณ์สำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* กรอบซุ้มหน้าต่างแบบบันแถลงของวิหารวัดอุมลอง

อินทร์ ธีรวโส บวชได้ ๔ พรรษา เป็นคนบ้านอุมลอง ได้เล่าว่า

เดิมวัดชื่ออุ้มล่อง (ล่องใต้) มาจากตำนานมีการอุ้มพระล่องไป อุ้มพระอูปคำ อุ้มเงิน อุ้มพระธาตุพระพุทธเจ้า ต่อมาแผลงเป็นอุมลอง วัดสร้างปี ๒๔๖๓ (ตามแผ่นจารึกที่ติดในวิหาร) ส่วนครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะที่วัดแห่งนี้ในปี ๒๔๖๙ ตอนที่จะไปสร้างพระธาตุม่อนงัวนอน (วัดดอยป่าตาล) ได้แวะพักจำวัดที่นี่ คนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่าผู้คนละแวกนี้พากันนอนให้ท่านเหยียบหลังเดินออกจากวิหาร

ภาพซ้าย พระอุโบสถหลังเปียง (หลังคาคัดเหมือนดาดฟ้า) สร้างปี ๒๔๗๕ *ภาพขวา* รายละเอียดของซุ้มมุขด้านหน้า

ภาพซ้าย รูปเสือ *ภาพขวา* รูปนกยูง ปรากฏในกรอบซุ้มเหนือหน้าต่างพระวิหาร สัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากงานศิลปกรรมภายในวัดอุมลอง ได้พบร่องรอยรูปปั้นหน้าเสือ นกยูง และครุฑ ในกรอบวงโค้งเหนือบานหน้าต่างด้านนอกของพระวิหาร อีกทั้งกรอบซุ้มบางวงทำเป็นทรงบันแถลงเหมือนกับที่พบเห็นบ่อย ๆ ในกระบวนการสร้างงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีพระอุโบสถหลังเปียง ๑ หลัง สร้างปี ๒๔๗๕ เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมขึ้นไปหลังคาตัดเป็นระเบียงดาดฟ้าคล้ายกับที่วิหารวัดพระธาตุดอยน้อยที่อำเภอเกาะคา เป็นอีกหนึ่งรูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความสนใจ แต่เนื่องจากยังไม่มีหลักฐานด้านลายลักษณ์หรือมุขปาฐะว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างหรือซ่อมเสนาสนะหลังใดในวัดอุมลองหรือไม่ จึงนำมาใส่ไว้เป็นหมายเหตุในภาคผนวกก่อน เพื่อเป็นประโยชน์ในการสืบค้นกันต่อไปสำหรับผู้สนใจ

กลุ่มที่ ๓ มอบหมายให้พระลูกศิษย์ดำเนินการบูรณะแทน

กลุ่มนี้แบ่งเป็นหลายกลุ่มย่อย เนื่องจากลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยกระจายตัวอยู่ทั่วแทบทุกพื้นที่ แต่มีกลุ่มหลัก ๆ อยู่ ๒ กลุ่ม ได้แก่ ลำปางตอนเหนือ แถบอำเภอแจ้ห่ม วังเหนือ ท่านได้มอบหมายให้พ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร (ชาวอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา) เป็นแม่งานหลักในการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสังฆิกะแทน อาทิเช่น วัดร่องเคราะห์ วัดศรีหลวงแจ้ห่ม วัดป่าแหน่ง เป็นต้น

และอีกกลุ่มคือ ลำปางตอนใต้ มอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบามหาวรรณ ดำเนินการบูรณะวัดแทนในเขตอำเภอเกาะคา เสริมงาม เช่น วัดครกขวาง วัดสันทุ่งแฮ่ม เป็นต้น ในกลุ่มลำปางตอนใต้นี้มีเพียงวัดเดียวที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้สล่าหนานใจมาบูรณะแทน

วัดศรีหลวงแจ้ห่ม

หรือ “วัดศรีหลวง” บ้านหลวงแจ้ห่ม หมู่ที่ ๑ ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นวัดสำคัญอีกแห่งหนึ่งซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้สล่าหนานใจ วรรณจักร ดำเนินการบูรณะพระวิหารและพระประธานภายใน พบว่าทรวดทรงวิหารของวัดรวมถึงลวดลายไม้แกะสลักที่หน้าแหนบวิหารและบานประตูหน้าต่างมีลักษณะร่วมกันกับกระบวนแบบศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารวัดศรีหลวงแจ้ห่ม ระบุสร้าง พ.ศ.๒๔๘๑

พระเจดีย์วัดศรีหลวงแจ้ห่ม

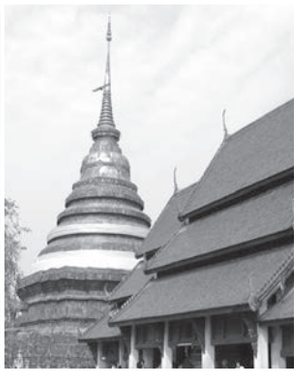
วัดพระธาตุลำปางหลวง

เป็นวัดหลวงที่สำคัญที่สุดประจำจังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ที่อำเภอเกาะคา ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาจำพรรษาที่วัดพระธาตุลำปางหลวงหลายครั้ง จากพับสาของสล่าหนานใจ วรรณจักร ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายตนให้ดำเนินบูรณะพระธาตุลำปางหลวง ด้วยการเปลี่ยนแผ่นหุ้มทองจังโกองค์พระธาตุ

ภาพซ้าย **หัวเสาบัวจงกล (บัวกลีบยาว) คิดกระจกจีน** ***ภาพขวา*** **เทพนมที่เสาวัดพระธาตุลำปางหลวง**

ภาพซ้าย ลายหน้ากาล-หน้าเสือ บนหน้าแหนบวิหารพระเจ้าล้านทอง *ภาพขวา* พระธาตุลำปางหลวง

และบูรณะพระวิหารหลวงหลังปัจจุบัน วัดพระธาตุลำปางหลวงถือเป็นวัดพี่วัดน้องกับวัดพระธาตุเสด็จ

วัดครกขวาง

ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น วัดพระธาตุสิงห์เจริญไชย ตั้งอยู่เลขที่ ๒๒๓ บ้านครกขวาง ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงามเช่นเดียวกัน ไม่ไกลจากวัดแม่กึ๊ด (พระธาตุดอยกู่) ได้ข้อมูลจากพระครูสมุห์วิชัย เจ้าอาวาสวัดแม่กึ๊ด ว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้สร้างพระธาตุแห่งนี้ แต่ครั้นเมื่อลงพื้นที่วัดครกขวาง สัมภาษณ์เจ้าอาวาสพระอธิการทอง กิตฺติธโร เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ ท่านอธิบายว่า พระธาตุแห่งนี้สร้างตั้งแต่ปี ๒๔๖๔ เป็นผลงานของครูบามหาวรรณ (ครูบาวรรณ มหาวนฺโน) และครูบาอภิชัยขาวปี ๒ รูป โดยไม่เคยได้ยินเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างหรือบูรณะแต่อย่างใด โดยสิ้นอิฐไปทั้งสิ้นจำนวนประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ก้อน

พระธาตุครกขวาง มีขนาดใหญ่ บูรณะหลายครั้งทำให้รูปทรงแปลกตา

ภาพซ้าย รูปเหมือนครูบาอภิชัยขาวปี ในซุ้มหน้าพระเจดีย์ *ภาพขวา* เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

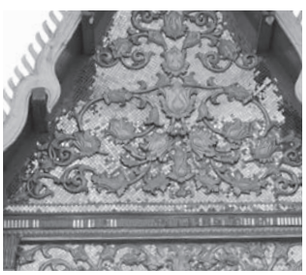
อย่างไรก็ดี ทั้งสองท่านเป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย และเมื่อพิจารณาปีศักราชที่สร้างคือ พ.ศ. ๒๔๖๔ นั้น ก็เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะศาสนสถานหลายแห่งในเขตลำปาง

วัดสันทุ่งแฮ่ม

ชาวบ้านเรียกว่าวัด “สันต้งแห้ม” ตั้งอยู่ที่ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา เป็นอีกวัดที่ได้ข้อมูลจากเจ้าอาวาสวัดนาปราบ ว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระวิหารวัดสันทุ่งแฮ่ม มองจากด้านข้างทิศใต้ ทำหลังคา ๒ ตับ มุขมีช่อฟ้า ๔ ตัว

ภาพซ้าย การตกแต่งลวดลายพันธุ์พฤกษาบนหน้าแหนบ *ภาพขวา* กรอบซุ้มหน้าต่างวิหารประดับกระจกเป็นลายดอกก้ำกอก อย่างสวยงาม

ภาพซ้าย **พระประธานภายในพระวิหารมีพระเจ้า ๕ องค์ เดิมเป็นปูนปั้น ต่อมาทาสีทองปิดทับ** ***ภาพขวา*** **พระเจดีย์บูรณะใหม่**

ถือเป็นวัดพี่วัดน้องกับวัดนาปราบ กล่าวคือทุกครั้งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจาริกมาวัดนาปราบต้องมุ่งหน้าต่อไปพักที่วัดสันทุ่งแฮ่มเสมอ หรือก่อนมาวัดนาปราบท่านเพิ่งแวะไปที่วัดสันทุ่งแฮ่มมาหยกๆ แม้จะอยู่คนละอำเภอแต่เป็นเส้นทางเขตติดต่อใกล้กัน ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบาอภิชัยขาวปีบูรณะ จากหนังสือ “เล่าขานตำนานธรรม” ของครูบาอภิชัยขาวปี ระบุว่าสร้าง “พระเจดีย์ วิหาร พร้อมกำแพงสี่ด้าน ที่วัดสันทุ่งแฮ่ม ตำบลหล่ายหิน (ปัจจุบันเขียน “ไหล่หิน”) อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง สิ้นเงิน ๖,๐๐๐ บาท” ต่อมาในช่วงบั้นปลายชีวิต ครูบาอภิชัยขาวปี ได้หวนกลับมาสร้างพระวิหารที่วัดสันทุ่งแฮ่มอีกครั้ง ระบุวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๑๙ สิ้นเงิน ๑๐๖,๙๙๐ บาท

พบว่าวิหารวัดสันทุ่งแฮ่ม มีการตกแต่งผนังอาคารด้านนอกทั้งสองข้าง บริเวณกรอบซุ้มหน้าต่างด้วยกระจกสีเป็นรูปลายพันธุ์พฤกษาอย่างอลังการ ภายในวิหารมีแท่นแก้วรองรับพระประธานในลักษณะพระเจ้า ๕ พระองค์

กลุ่มที่ ๔ มีเพียงคำบอกเล่าแต่ไม่ปรากฏเอกสารลายลักษณ์

กลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ ครูบาบุญเป็ง จกฺกรตฺตโน ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย อายุ ๙๔ ปี เกิด พ.ศ. ๒๔๖๔ ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม และ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ครูบาบุญเป็งได้เล่าว่าตัวท่านคือสามเณรรุ่นเกือบๆ สุดท้ายที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบวชให้ สมัยที่สร้างทางขึ้นดอยสุเทพ เมื่อปี ๒๔๗๗ ตัวท่านอายุ ๑๓ ปี ช่วงนั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดสวนดอกจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากบวชได้ ๒ พรรษา มีโอกาสติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดสามแห่งในจังหวัดลำปางนั่นคือ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุเสด็จ (สองวัดนี้ได้กล่าวถึงไปแล้ว) และวัดพระธาตุคว่ำหม้อ ซึ่งช่วงนั้นคือปี ๒๔๗๙ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกต้องอธิกรณ์นำตัวไปสอบสวนที่วัดเบญจมบพิตรแล้วกลับมาอยู่ลำพูนอย่างถาวรไม่ได้กลับไปเชียงใหม่อีก เป็นช่วงบั้นปลายชีวิต ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้บันทึกข้อมูลการบูรณะวัดวาอารามมากนัก เพราะไม่อยากให้เป็นที่เพ่งเล็งของภาคราชการด้วยได้รับปากกับทางการไว้แล้วว่าจะขอยุติบทบาทในด้านนี้ แต่ก็ยังมีผู้มานิมนต์ท่านอยู่เนืองๆ และเผอิญว่าครูบาบุญเป็งเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ด้วย จำได้ดีว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยยังคงรับนิมนต์เดินทางไปเป็นประธานในการยกฉัตรพระเจดีย์ หรือยกช่อฟ้าพระวิหารตามวัดต่างๆ เล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ไม่ได้ก่อสร้างอะไรใหญ่โต

นอกจากวัดพระธาตุคว่ำหม้อแล้วยังมี พระธาตุหนองเส้ง วัดดอกด้าย และวัดปลายนาหลวง

วัดพระธาตุคว่ำหม้อ

หรือที่ชาวบ้านออกเสียงว่า “ข้วมหม้อ” ตั้งอยู่เลขที่ ๕๘๓ บ้านห้วยน้ำเค็ม หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมืองลำปาง ไม่ไกลจากวัดพระธาตุเสด็จ ซึ่งเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยไปบูรณะเปลี่ยนแผ่นทองจังโกหุ้มองค์พระธาตุ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคว่ำหม้อคือ พระชูเกียรติ

ภาพซ้าย **สารูปครูบาบุญเป็ง** ***ภาพขวา*** **ครูบาบุญเป็ง จกฺกรตฺโน สำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรุ่นสุดท้าย**

ภาพซ้าย สิงห์เฝ้าพระธาตุ *ภาพขวา* พระพุทธรูปในซุ้มจระนำของเจดีย์ เป็นศิลปะแบบพม่า-ไทใหญ่

จารุวณฺโณ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ท่านบอกว่าเพิ่งมาอยู่ได้ ๑ ปี พยายามสืบค้นหาประวัติของวัด แต่ไม่พบเอกสารอ้างอิงอะไรมากนัก เพราะทางวัดยังไม่เคยเรียบเรียงความเป็นมาของพระธาตุคว่ำหม้ออย่างเป็นกิจจะลักษณะมาก่อน มีแต่เพียงคร่าวตำนานพระธาตุคว่ำหม้อ

พระธาตุคว่ำหม้อ *ภาพซ้าย* ภาพถ่ายเก่า *ภาพขวา* องค์ปัจจุบัน บูรณะล่าสุดปี ๒๕๔๗ ไม่เปลี่ยนรูปแบบ

ภาพซ้าย แท่นแก้วติดกระจกสี *ภาพขวา* พระประธานปูนปั้นระบายสี

ภาพซ้าย พระอุโบสถสร้างขึ้นใหม่ตั้งอยู่หน้าวิหารเปื๋อย
ภาพขวา เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อหนึ่งพันปีล่วงมาแล้วว่ามีพ่อเลี้ยงบุญเรือง ซึ่งเป็นชาวลำปางเป็นผู้มีบุญญาธิการมากจนได้เป็นถึงเจ้าเมืองละโว้ ต่อมาภายหลังได้กลับมาสร้างพระธาตุ และได้ขนานนามวัดแห่งนี้ว่า “วัดพระธาตุข้วมหม้อ”

เหตุที่ชื่อว่าพระธาตุคว่ำหม้อ เนื่องจากเป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นจากเศษวัสดุที่เหลือจากการสร้างพระธาตุเสด็จ มีการเสี่ยงทายโดยเอาวัสดุบรรจุใส่หม้อบรรทุกบนหลังช้างแล้วปล่อยให้ช้างเดินไปเอง จนมาถึงบริเวณวัดในปัจจุบันหม้อบนหลังช้างก็ตกคว่ำลงไป จึงตกลงทำการสร้างพระธาตุบริเวณนี้ และขนานนามว่า “พระธาตุคว่ำหม้อ”

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมของพระธาตุเจดีย์เป็นทรงพม่า-ไทใหญ่ หรือที่เรียกว่า “ม่าน-เงี้ยว” มีการตกแต่งรายละเอียดอย่างงดงาม ถือเป็นพระธาตุที่มีขนาดใหญ่มาก จึงเชื่อว่าผู้อุปภัมภ์การสร้างพระธาตุคว่ำหม้อในอดีตคงเป็นกลุ่มคหบดีพ่อเลี้ยงค้าไม้ที่มีเชื้อสายพม่า และในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมายังวัดพระธาตุเสด็จ ศรัทธาวัดพระธาตุคว่ำหม้อคงได้มาขอบารมีท่านให้ไปช่วยนั่งหนักหรือเป็นประธานในการยกฉัตรพระธาตุเจดีย์ด้วยเช่นกัน

พระธาตุทนองเส้ง (ร้าง)

ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ของกรมป่าไม้ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง การเดินทางสามารถมาได้สองเส้น คือจากอำเภอเมืองออน จังหวัดเชียงใหม่ สายแม่กำปอง เข้าสู่อุทยานฯ แจ้ซ้อน หรือเข้าทางอุทยานฯ แจ้ซ้อน ต้องขับรถไปจนเกือบสุดอุทยาน พบรอยต่อเขตหมู่บ้านหนองเส้ง ที่ชุมชนตั้ง

พระธาตุหนองเส้ง ฐานแปดเหลี่ยม ยอดเรียวเล็ก ทรงพิมพ์นิยม

ภาพซ้าย **บ่อน้ำขนาดเล็ก** ***ภาพขวา*** **หนองน้ำเก่าตื้นเขินมีร่องรอยต้นไม้ชนิดหนึ่งชื่อ ต้นเส้ง**

บ้านเรือนค่อนข้างเบาบาง พบพระธาตุร้างกลางป่าแห่งหนึ่งชื่อเดียวกับหมู่บ้านคือ พระธาตุหนองเส้ง เป็นการเรียกตามภูมิศาสตร์ที่ในอดีตเคยมีหนองน้ำใหญ่ และมีต้นเส้งขึ้นเป็นดง ทว่าปัจจุบันหนองน้ำนั้นเหือดแห้ง และต้นเส้งเหลือเพียงซากรากไม้นิดหน่อยเท่านั้น

จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในละแวกนั้นจำนวนกว่าสิบราย กล่าวตรงกันว่า ในอดีตเคยมีพระธุดงค์จากจังหวัดกาฬสินธุ์รูปหนึ่ง เรียกกันว่า “หลวงพ่อวัดภูน้อย” หรือ “หลวงพ่อภูน้อย” มาปักกลดธุดงค์ในเขตป่าลึกแห่งนี้ วันโกนวันศีลหลวงพ่อภูน้อยมักเห็นพระธาตุเสด็จหรือแสงแก้วสว่างออกมาจากพระธาตุร้าง และท่านนิมิตเห็นครูบาเจ้าศรีวิชัยบ่อยครั้ง ทำให้หลวงพ่อต้องทำพิธีบวงสรวงอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลถวายแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัย หลวงพ่อภูน้อยจึงทำการสืบประวัติสอบถามข้อมูลจากคนเฒ่าคนแก่ว่าเจดีย์องค์นี้มีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือไม่อย่างไร

ภาพบน **ภูมิทัศน์มองจากอุทยานแจ้ซ้อน แลเห็นม่อนปู่ผาแดงลิบๆ** ***ภาพล่าง*** **บ่อหมักปูน มักพบในการก่อสร้างพระธาตุของครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ได้คำตอบมาว่า ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปหนึ่ง ชื่อครูบาเป็ง บ้านดินดำ แถววัดสบลี ได้เป็นผู้บูรณะพระธาตุหนองเส้ง โดยได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

คำกล่าวนี้มีหลักฐานด้านศิลปกรรมรองรับเห็นได้จากลักษณะรูปทรงเจดีย์ฐาน ๘ เหลี่ยมยอดเรียวแบบที่เรียกว่า “ทรงพิมพ์นิยม” นอกจากนี้ยังมีบ่อน้ำสี่เหลี่ยมที่ใช้ในการก่อสร้างพระธาตุ และบ่อหมักปูน ในรูปแบบที่พบหลายแห่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ต่อมาหลวงพ่อวัดภูน้อยจากกาฬสินธุ์ได้เดินทางไปธุดงค์ที่แห่งอื่น ราวปี ๒๕๔๖ มีพระลูกศิษย์มาอยู่รุกขมูลแทนชื่อ “พระจเด็จ” พระจเด็จได้บอกบุญโยมอุปัฏฐากท่านหนึ่งชื่อ คุณพนิดา เรือนจักร หรือที่ชาวบ้านเรียก “เจ๊ดาว” ให้ช่วยรับเป็นเจ้าภาพในการบูรณะพระธาตุหนองเส้ง เจ๊ดาวจึงได้ประสานสำนักศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่ (สมัยก่อนใช้ชื่อว่าสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่) ให้มาดำเนินการบูรณะพระเจดีย์ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้พระธาตุแห่งนี้ได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกวิธีไม่มีการทำลายรูปทรงดั้งเดิม เพียง

แต่ว่าเมื่อปี ๒๕๕๖ ยอดฉัตรได้หักพังลงมา เนื่องจากตอนบูรณะเมื่อปี ๒๕๔๖ กรมศิลปากรได้ใช้ยอดฉัตรหลังเดิม

ปัจจุบันไม่มีพระภิกษุจำพรรษา มีสถานะเป็นวัดร้าง มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๖ เป็ง

วัดดอกด้าย (ร้าง)

ตั้งอยู่ที่อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เหลือแค่เพียงพระอุโบสถ ๑ หลัง ท่ามกลางกำแพงแก้วกับศาลาบาตร และมีบ่อน้ำ ๑ บ่อ คำว่า “ดอกด้าย” ภาษาภาคกลางหมายถึง “ดอกหงอนไก่”

มีผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลจำนวนหลายท่านว่าวัดแห่งนี้เป็นผลงานชิ้นหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ไม่มีหลักฐานด้านเอกสารลายลักษณ์ อีกทั้งจารึกบนแผ่นใบสีมา ก็ระบุศักราช พ.ศ.๒๔๙๓ ส่วนศักราชบนหน้าแหนบพระอุโบสถเขียน ๒๔๘๔ อันเป็นศักราชหลังจากการมรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัยแล้ว (ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพในปี ๒๔๘๒) แต่ชาวบ้านละแวกนั้นยืนยันว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แวะมาจำพรรษา ณ วัดแห่งนี้ เนื่องจากเป็นทางผ่านระหว่างอำเภอเกาะคาและอำเภอห้างฉัตร

ภาพบน อุโบสถวัดดอกด้าย (ร้าง) *ภาพล่าง* ศาลาบาตร

บ่อน้ำโบราณวัดดอกด้าย

เป็นไปได้ว่า ศักราชที่เห็นคือ ๒๔๘๔ และ ๒๔๙๓ เป็นสองช่วงที่ลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะอีกภายหลัง แต่ปัจจุบันอยู่ในสถานะวัดร้าง

วัดปลายนาหลวง

ตั้งอยู่ที่บ้านปลายนาหลวง หมู่ที่ ๗ ตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่มีผู้กล่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปบูรณะพระเจดีย์ แต่เมื่อลงพื้นที่ศึกษาแล้วพบว่า ทางวัดมีความเห็นแตกออกเป็นสองกระแส บ้างบอกว่าเป็นผลงานของครูบานันตา นนฺโท แต่บ้างก็บอกว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย จุดเด่นของวัดนี้คือมีพระเจ้าศีลาองค์เก่าแก่เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองลำปาง ซึ่งสมัยก่อนเคยเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำหนึ่งในสี่มุมเมือง ที่ชาว

พระศีลา

พระธาตุวัดปลายนาหลวง

ลำปางนับถือด้วยการอัญเชิญไปสรงน้ำกลางเมืองในเทศกาลปีใหม่เมือง กอปรด้วย พระเจ้าศีลา ทิศเหนือ, พระเจ้าทองทิพย์ วัดทรายมูล อำเภอเมือง ทิศตะวันออก, พระเจ้าแก่นจันทน์ วัดป่าตันหลวง อำเภอแม่ทะ ทิศใต้ และพระแก้วดอนเต้า วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา ทิศตะวันออก

กลุ่มที่ ๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณะจริง แต่ไม่เหลือหลักฐานเชิงประจักษ์

วัดท่าด่าน

วัดนี้ได้ข้อมูลมาจากพระครูวิธานพัฒนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดแม่พริกบน ผู้เป็นเจ้าคณะตำบลแม่พริก สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ เล่าว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดแม่พริกบน ถิ่นกำเนิดครูบาก้อน อุตฺตโม เสร็จ ขณะที่เตรียมเดินทางกลับวัดบ้านปาง ได้มีผู้นิมนต์ขอให้ไปช่วยสร้างวัดอีกแห่งหนึ่งในอำเภอแม่พริก เดิมเคยเรียกว่า “วัดท่าด่าน” ตั้งอยู่ตรงบริเวณที่เคยเป็นโรงเรียนประถมศึกษาวัดท่าด่านเก่า

เจ้าอาวาสวัดแม่พริกบนเล่าว่า บิดาของท่านชื่อ “พระจวน” เป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดท่าด่านแห่งนี้ โดยก่อนหน้านั้นเป็นฆราวาสยังได้ช่วยก่อสร้างวัด พอสร้างเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยจัดการอุปสมบทให้ แต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสเฝ้ารักษาวัดท่าด่าน พระจวนบวชได้ ๔ พรรษาก็ลาสิกขาบท เหลือแต่สามเณร ๒ รูป พอดีเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ วิหารเสียหายหมดทั้งหลัง ทำให้พระครูสุนันท์นวกิจ (ครูบาบุ) เจ้าอาวาสวัดแม่พริกลุ่ม อดีตเจ้าคณะอำเภอแม่พริก เห็นว่าไม่ควรฟื้นวัดท่าด่านอีก เหตุเพราะมีชาวบ้านศรัทธาตั้งครัวเรือนอยู่ละแวกนั้นจำนวนน้อยมาก เกรงว่าจะดูแลไม่ไหว จึงยุบวัดท่าด่านให้มาอยู่รวมกับวัดแม่พริกลุ่ม

ครั้นนานไปทางราชการก็มาขอใช้พื้นที่วัดสร้างเป็นโรงเรียนวัดท่าด่าน ระดับประถม ต่อมาโรงเรียนก็ยุบไปรวมกับโรงเรียนอื่นที่ใหญ่กว่า ซากวัดท่าด่านเก่าจึงอยู่เขตโรงเรียน เหลือเพียง “น้ำบ่อ” ที่ใต้ต้นมะขามหลวง แต่ตอนนี้ก็ถูกถมไปแล้ว

อนึ่ง วัดร้างท่าด่าน อำเภอแม่พริก ที่เคยสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นคนละที่กับสำนักสงฆ์บ้านท่าด่าน ซึ่งกำลังมาก่อสร้างใหม่และใช้ชื่อท่าด่านเหมือนกัน

กล่าวโดยสรุปในภาคผนวกนี้ได้ว่า ในจังหวัดลำปางยังมีวัดอีกจำนวนมากที่อาจเป็นผลงานการก่อสร้างหรือบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผยก็ดี ยังค้นไม่พบแหล่งโบราณสถานซึ่งอยู่ตามป่าเขาก็ดี ไม่ได้รับการบันทึกก็ดี ถูกรื้อทำลายไปแล้วก็ดี มีการเปลี่ยนชื่อใหม่ก็ดี มีความสับสนระหว่างผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับลูกศิษย์ก็ดี หรือครูบาเจ้าศรีวิชัยมีส่วนร่วมรอมเงินเล็กๆ น้อยๆ ก็ดี กระจัดกระจายอยู่ทั่วทั้ง ๑๓ อำเภอ ซึ่งในอนาคตข้างหน้าหากมีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลอย่างละเอียดแล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ ก็อาจทำให้ได้รับความกระจ่างมากยิ่งขึ้น

จังหวัดเชียงราย

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดที่มีผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งกระจุกและกระจัดกระจายอยู่หลายอำเภอเช่นกัน พบผลงานของท่านในเขตเชียงรายตอนใต้มากกว่าเขตเชียงรายตอนเหนือ เนื่องจากเขตเชียงรายตอนใต้ กอปรด้วย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอแม่สรวย (บางส่วนของอำเภอแม่ลาว) และอำเภอพาน เป็นรอยต่อเชื่อมเส้นทางจากเชียงใหม่สู่พะเยา ถือเป็นเส้นทางหลักที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้จาริกธุดงค์ผ่านไปมาเสมอ และอีกเส้นทางหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เดินทางขึ้นไปยังเขตพรมแดนพม่าหรือเขตเชียงรายทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ได้แก่ การล่องแม่ปิงขึ้นสู่แม่กกที่เมืองฝาง จากนั้นขึ้นมาตามแม่กกจนถึงแม่สายที่ดอยตุง และมีบ้างที่ใช้เส้นทางขึ้นสู่เชียงรายฟากตะวันออก โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งต้นจากจังหวัดลำปาง ขึ้นทางพะเยา เข้าสู่อำเภอพาน ป่าแดด เทิง ขุนตาล พญาเม็งราย ทำให้ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีทั้งกระจุกและกระจาย ดังนี้

ในส่วนที่กระจุก **คือส่วนของอำเภอพานเพียงแค่อำเภอเดียว พบวัดที่สร้างและบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนมากเป็นพิเศษถึง ๒๕ แห่ง** เนื่องจาก

เขตรอยต่อของอำเภอพานถึงอำเภอแม่ใจในพะเยานั้น เป็นสถานที่ที่พำนักของกลุ่มสล่าเอกหลายรูป/คน อาทิ ครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส ครูบากัญจนะ (หนานกั๋น) ครูบาศรีนวล และพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร เป็นต้น กับอีก ๒ อำเภอที่ค่อนข้างมีผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยกระจุกตัวได้แก่ อำเภอเวียงป่าเป้าจำนวน ๘ แห่ง และอำเภอแม่สรวย ๕ แห่ง

ในส่วนที่กระจายแบ่งได้ดังนี้ อำเภอแม่สาย ๒ แห่ง, อำเภอแม่ลาว อำเภอป่าแดด อำเภอเทิง อำเภอขุนตาล และอำเภอพญาเม็งราย อำเภอละ ๑ แห่ง รวมทั้งสิ้น ๔๕ แห่ง หรือหากจำแนกตามกลุ่มจะได้ดังนี้

กลุ่มหลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล จำนวน ๑๔ แห่ง

กลุ่มหลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย จำนวน ๒๔ แห่ง

และกลุ่มที่หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า จำนวน ๗ แห่ง

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๑.	กู่มหาโคสเถร (วัดป่าพุทธนิมิตร)	อำเภอพาน
๒.	วัดพระธาตุกู่แก้ว	อำเภอพาน
๓.	วัดพระธาตุดอนมูล	อำเภอพาน
๔.	วัดกำพร้าวัวทอง	อำเภอพาน
๕.	วัดป่าพระธาตุหลวง (ดอนเต้า)	อำเภอพาน
๖.	วัดพระธาตุดงลาน	อำเภอพาน
๗.	วัดพระธาตุสามดวง	อำเภอพาน
๘.	วัดศรีชุม	อำเภอพาน
๙.	วัดสันต้นต้อง (พระธาตุศรีดวงแก้ว)	อำเภอพาน
๑๐.	วัดหนองบัวเงิน	อำเภอพาน
๑๑.	วัดพระธาตุดอยงู	อำเภอพาน
๑๒.	โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว	อำเภอพาน
๑๓.	วัดพระธาตุดงสีมา	อำเภอแม่สรวย
๑๔.	วัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว	อำเภอแม่ลาว

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑๕.	วัดเจริญเมือง	อำเภอพาน
๑๖.	วัดทุ่งมะฝ่าง (ป่าผาง)	อำเภอพาน
๑๗.	วัดป่าถ่อนดอนแก้ว	อำเภอพาน
๑๘.	วัดป่าบงหลวง	อำเภอพาน
๑๙.	วัดป่าสักเหนือ	อำเภอพาน
๒๐.	วัดปูแกง	อำเภอพาน
๒๑.	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	อำเภอพาน
๒๒.	วัดพระธาตุจอมแว่	อำเภอพาน
๒๓.	วัดพระหิน (สันต้นเผิ้ง - พระธาตุขวยปู)	อำเภอพาน
๒๔.	วัดสันป่ง (มหาวัน - สะดือเมืองพาน)	อำเภอพาน

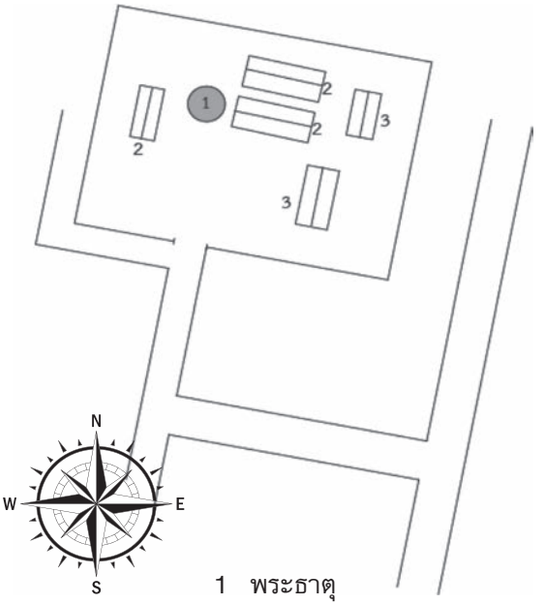
๒๕. วัดพระธาตุดอยตุง	อำเภอแม่สาย
๒๖. วัดเกี๋ยงดอย (เชตวัน - พระธาตุจอมศีล)	อำเภอเทิง
๒๗. วัดเจดีย์หลวง	อำเภอแม่สรวย
๒๘. วัดแม่ต๋ำ	อำเภอแม่สรวย
๒๙. วัดปงสนุก	อำเภอแม่สรวย
๓๐. วัดขุนลาว	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๑. วัดป่างิ้ว	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๒. วัดป่าม่วง (ป่าเป้า)	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๓. วัดพระธาตุแม่เจดีย์	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๔. วัดแม่ขะจาน	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๕. วัดแม่ห่าง	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๖. วัดศรีคำเวียง	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๗. วัดศรีสุทธาวาส	อำเภอเวียงป่าเป้า
๓๘. วัดสันกู่ทอง	อำเภอเวียงป่าเป้า

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๓๙. กู่ธาตุดวงเหนือ (ร้าง)	อำเภอพาน
๔๐. วัดพระธาตุจอมรุ่ง	อำเภอพาน
๔๑. วัดสันต้นแหน (ป่าติ้ว - ม่อนนางเหลียว)	อำเภอพาน
๔๒. วัดศาลาเชิงดอย	อำเภอแม่สาย
๔๓. วัดพระธาตุปูล้าน	อำเภอพญาเม็งราย
๔๔. วัดพระธาตุจอมคีรี	อำเภอป่าแดด
๔๕. วัดพระธาตุจอมสวรรค์ (ป่าแดง)	อำเภอขุนตาล

กู่มหาโคสเถร (วัดป่าพุทธนิมิตร)

1 พระธาตุ
2 ศาลา
3 กุฏิ

พระธาตุมหาโคสเถรของครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกครอบใหม่

ภาพซ้าย พระพุทธรูปค้านทิศใต้ของพระธาตุ *ภาพขวา* ศาลาค้านทิศตะวันออกของวัด

สถานที่ตั้ง

บ้านจำปู หมู่ที่ ๖ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๒๖๑๕๒, ๙๙.๗๕๕๙๖๕

ความสำคัญของวัด

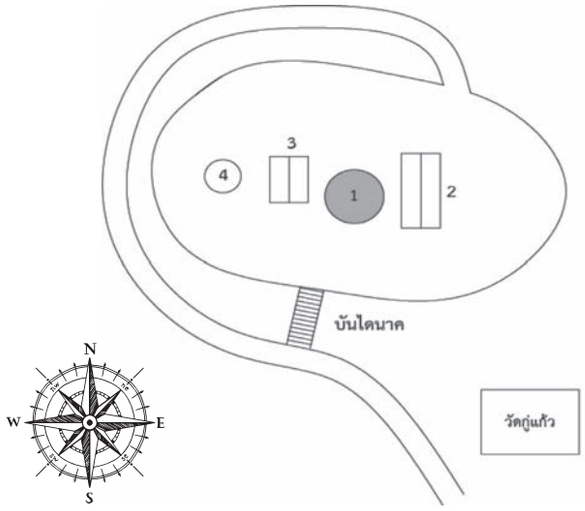
มีสถานะเป็นที่พักสงฆ์ หรือวัดร้างอยู่ระหว่างการฟื้นวัด มีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ พระธาตุมหาโฆษเถร, วัดพระธาตุสะเถร, พระธาตุกู่มหาเถร, กู่สะเถร ปัจจุบันได้ตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดป่าพุทธนิมิตร” (หมายเหตุ ปกติคำว่า “นิมิต” ในพจนานุกรมไม่มีตัว “ร” แต่วัดนี้เป็นชื่อเฉพาะ) มีตำนานมุขปาฐะกล่าวถึงว่า มีพระมหาเถรมาจากเมืองแพร่จาริกแสวงบุญยังที่แห่งนี้ กระทั่งมรณภาพ ชาวบ้านจึงฌาปนกิจและก่อกู่เรียกว่า “กู่โฆษเถร” หรือ “กู่มหาเถร” (ในเอกสารเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยเขียนว่า “มหาโคสเถน”)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะพระเจดีย์มหาโคสเถนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๑๕๐ รูเปีย ๕๐ สตางค์**

ต่อมา กู่มหาโฆษเถรเอียงจึงได้บูรณะก่อครอบอีกครั้ง ดังรูปทรงที่เห็นล่าสุด มีงานสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๙ เป็ง” (เดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

วัดพระธาตุกู่แก้ว (พระธาตุดอยกิ่วแก้ว)

1 พระธาตุ
2 ศาลา
3 กุฏิ
4 พระพุทธบาท

เจ้าสำนักสงฆ์

พระสมพงศ์ เตชธมฺโม รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) โทรศัพท์ ๐๘๗-๐๔๕๓๘๕๔
เป็นปูชนียสถานที่ขึ้นกับวัดกู่แก้วด้านล่าง ในความดูแลของพระอธิการอิ่นคำ สุวณฺโณ
โทรศัพท์ ๐๘๐-๖๗๖๔๓๑๔

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่แก้วเหนือ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลแม่อ้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๖๙๔๔๐, ๙๙.๘๑๘๙๕๖

ความสำคัญของวัด

พระธาตุกู่แก้ว หรือชื่อเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า **พระธาตุดอยกิ่วแก้ว** เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนภูเขาด้านหลังวัดกู่แก้ว (อยู่ข้างล่าง) ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านแม่แก้วเหนือ พระธาตุกู่แก้วอยู่ในความดูแลของวัดกู่แก้ว

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีในวันอัฐมีบูชา หรือวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ กลาง (เดือน ๘ เหนือ)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะ "พระธาตุดอยกิ่วแก้ว" เมืองพาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๒๘๑ รูเปีย ๒๕ สตางค์** สอดคล้องกับจารึกบนแผ่นซีเมนต์อักษรธัมม์ล้านนา ติดที่ฐานด้านหน้าพระธาตุว่า

"...มหามังคละวุฒิสรีสวัสสดีสุภ...จุลสักกราชได้ ๑๒๙๕ ตัว ปีก่าเป้า พระพุทธ สักกราชได้ ๒๔๗๖ ตัว...ได้มาเลิกยกยอก่อส้างมหาธาตุเจ้าดอยกิ่วแก้วที่นี้...หมายมีมหาเถรสีวิไชยาชนะ วัดบ้านพาง เมืองลี้ จังหวัดลำพูน เปนเค้า พร้อมกับด้วยสิกข์โยมชุตน ถัดนั้น สาธุเจ้ากัญจนะสล่าอยู่เมืองลำพาง..."

ช่วงที่ลงเก็บข้อมูลปลายปี ๒๕๕๗ วัดแห่งนี้ได้รับผลกระทบของแผ่นดินไหวครั้งใหญ่จากรอยเลื่อนอำเภอพาน จึงอยู่ในระหว่างการนำโครงเหล็กขนาดใหญ่ไปรัดองค์พระธาตุเพื่อค้ำยันไว้ชั่วคราวรอการบูรณะ

ด้านหลังของวัดเป็นป่า มีการค้นพบรอยพระพุทธบาท และมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

รอยพระพุทธบาท อยู่ด้านหลังวัด

พระธาตุดอยกิ่วแก้วสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

รูปปั้นเสือหมอบเฝ้าที่ฐานพระธาตุดอยกิ่วแก้ว

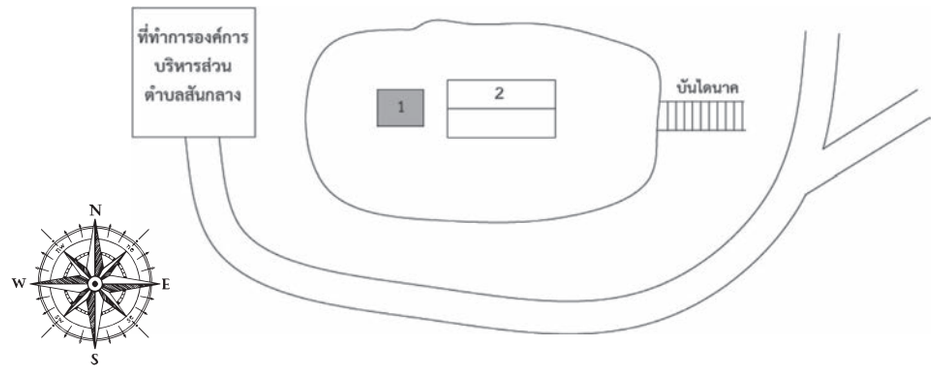

โขดหินด้านหลังวัด มีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์และรอยพระบาทกลางป่า

จารึกปูนที่โคนพระเจดีย์

วัดพระธาตุดอนมูล

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่คาวดวงดี หมู่ที่ ๑๕ ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

ไม่พบพิกัด

ความสำคัญของวัด

เป็นพระธาตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะไว้บนเนินที่เรียกว่า “ดอนมูล” ปัจจุบันอยู่ภายในเขตที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ยังมีสถานะเป็นวัดร้าง แต่เร็วๆ นี้ องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง จะย้ายสถานที่ทำการของหน่วยงานออกไปสร้างยังที่แห่งอื่น และมีแผนการจะปรับปรุงพื้นที่บริวณพระธาตุร้างดอนมูลนี้ให้เป็นโบราณสถานสำคัญต่อไป

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณะพระธาตุดอนมูล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๒๗๒ รูเปีย ๔๐ สตางค์ ตามหลักฐานปรากฏในเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศล

ที่ฐานพระธาตุด้านทิศตะวันออกมีแผ่นปูนซีเมนต์จารึกระบุรายละเอียดเรื่องครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะพระธาตุดอนมูล ปัจจุบันแผ่นจารึกจริงถูกบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุตอนที่องค์การบริหารส่วนตำบลสันกลางทำการบูรณะครั้งล่าสุด และได้ทำจารึกจำลองแผ่นหนึ่งติดไว้แทน

พระธาตุดอนมูล ภาพเก่าและบูรณะใหม่ตามรูปแบบเดิม

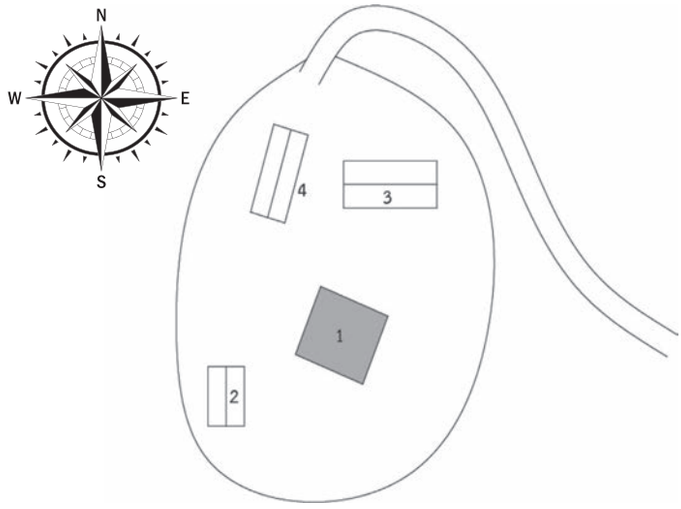

ภาพซ้าย **รูปปั้นเสือที่โคนพระธาตุ** *ภาพขวา* **แผ่นจารึกจำลองใหม่ติดที่ฐานพระธาตุ**

ที่ฐานพระธาตุดอนมูลมีรูปปั้นเสือ ๒ ตัวเป็นสัญลักษณ์ ปัจจุบันมีการบูรณะบันไดนาคทางขึ้นที่อยู่ติดกับถนนโค้งมุมสามแยกด้วยศิลปะล้านนาประยุกต์

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอนมูลเป็นประจำทุกปีในเดือน ๖ เป็ง หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ

วัดกำพร้าวัวทอง

1 พระธาตุ
2 กุฏิ
3 ศาลา
4 วิหาร

เจ้าอาวาส

พระครูวิธานสาธุวัตร (ประเสริฐ กิตฺติวโร) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๐๙๒๔๕๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๘๓ บ้านดงหนุน หมู่ที่ ๗ ตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๕๐

พิกัด ๑๙.๗๐๓๙๕๔, ๙๙.๖๖๓๐๔๓

ความสำคัญของวัด

วัดกำพร้าวัวทอง เป็นชื่อจริงในทะเบียนประวัติวัดของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ชาวบ้านเรียกว่า วัดดอยกำพร้า แต่ทางวัดติดป้ายว่า “วัดพระธาตุวัวทอง” มีเนื้อที่ ๗ ไร่ มีตำนานมุขปาฐะกล่าวถึงเจ้านาราผาคำและราชเทวีฝ่ายซ้ายเป็นผู้สร้างพระธาตุวัวทอง ซึ่งวัวทองนี้เป็นอดีตชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์กรุงเทพฯ ระบุว่า **พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ “พระธาตุกำพร้าวัวทอง” ใช้เงินจำนวน ๒๔๖ รูเปีย ๗๕ สตางค์** สอดรับกับข้อความในแผ่นจารึกปูนที่ติดอยู่ ณ โคนฐานพระธาตุ

มีการบูรณะครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๕ โดยพระมานิต มานิตฺโต มาจากจังหวัดลำพูน และอยู่จำพรรษาได้ ๕ ปีก็ปล่อยทิ้งร้าง ขณะนั้นภายในวัดมีสิ่งก่อสร้างคือพระธาตุกำพร้าวัวทองและศาลาหลังใหญ่อยู่หน้าพระธาตุ จนกระทั่งพระครูวิธานสาธุวัตร (ประเสริฐ กิตฺติวโร) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันได้เดินทางจากจังหวัดระยอง มาจำพรรษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ วัดแห่งนี้ที่เคยร้างไปจึงกลับมามีพระภิกษุจำพรรษาอีกครั้ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

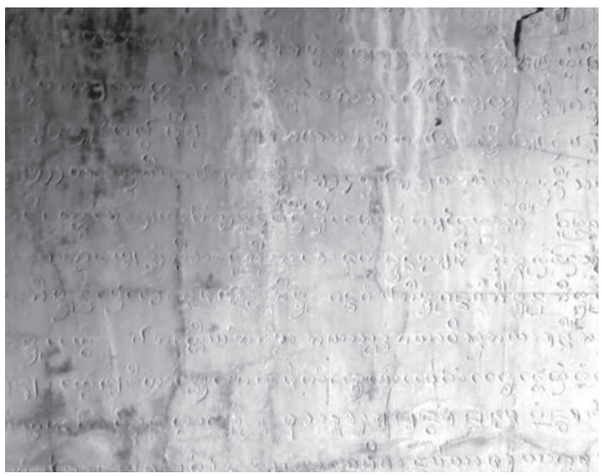
เดิมมีพระธาตุองค์เก่าอยู่ก่อนแล้ว พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมด้วยคณะลูกศิษย์นำโดยครูบากัญจนะและครูบาศรีนวล วัดเจริญเมือง ได้ทำการบูรณะพระธาตุด้วยการก่อฐานสูงทรงแปดเหลี่ยมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยยังไม่มีกำแพงล้อมพระธาตุ ได้ก่อสร้างกำแพงล้อมพระธาตุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๖

เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่เวลา ๖.๑๘ น. วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ยอดพระธาตุกำพร้าวัวทองได้

พระธาตุกำพร้าวัวทอง ปี ๒๕๕๗ ตอนลงเก็บข้อมูลได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว

จารึกแผ่นปูนที่โคนพระธาตุ

พระธาตุกำพร้าวัวทองบูรณะล่าสุด

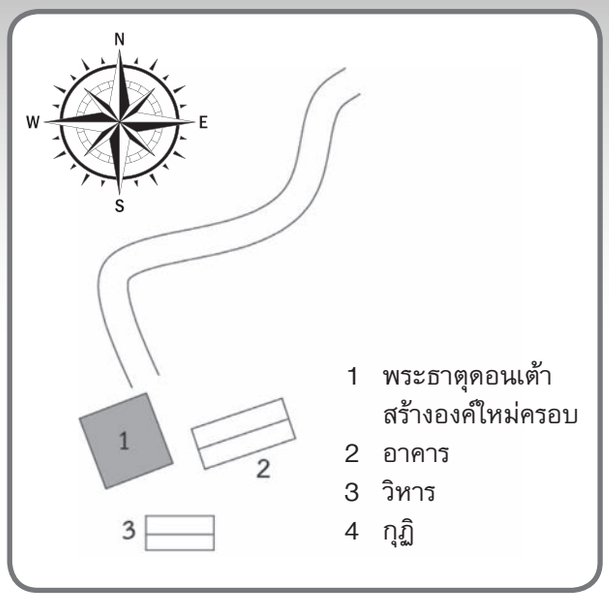

บันไดนาควัดกำพร้าวัวทอง

หักพังลงมา ต่อมาพระธาตุได้รับการบูรณะเปลี่ยนรูปแบบศิลปกรรมใหม่ดังที่เห็นในปัจจุบัน

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุกำพร้าวัวทองประจำปี ใน “เดือน ๘ เป็ง” (เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ) ซึ่งในวันงานประเพณีพระครูวิธานสาธุวัตรได้จัดให้มีขบวนแห่ผ้าห่มพระธาตุจากโรงเรียนสันมะแฟน เพิ่มจากเดิมที่มีการสรงน้ำพระธาตุกำพร้าวัวทองภายในวัด

วัดป่าพระธาตุหลวง (ดอนเต้า)

พระธาตุคอนเต้าองค์เดิม *ภาพซ้าย* ส่วนฐาน *ภาพขวา* ยอดธาตุ

เจ้าอาวาส

พระทองสุข สุขจิตฺโต
รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๖๐๓๗๒๘๑

พระธาตุองค์ใหม่ สร้างครอบอาคาร

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๙๘ บ้านดงดอนเต้า หมู่ที่ ๑๑ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

พิกัด ๑๙.๔๕๑๘๗๔, ๙๙.๗๒๘๑๗๔

ความสำคัญของวัด

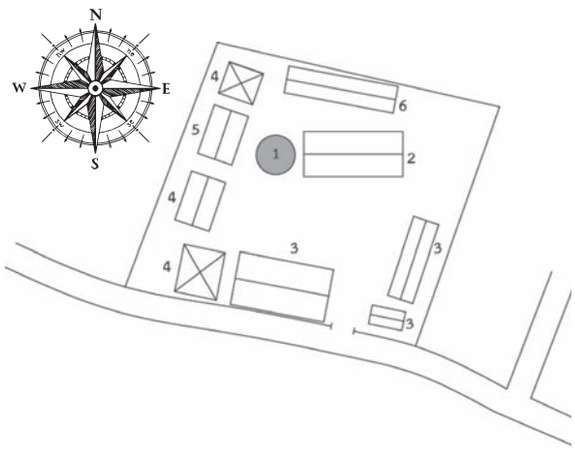
วัดป่าพระธาตุหลวง หรือชื่อเดิมในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า **“วัดพระธาตุดอนเต้า”** เป็นวัดโบราณตั้งอยู่ภายในเวียงหวาย หมื่นอ้ายเก้า เจ้าพันนาเวียงหวาย เป็นผู้สร้างวัดพระธาตุหลวงดอนเต้าเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๗ มีเนื้อที่ประมาณ ๖๕ ไร่ ภายหลังได้ร้างไป ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ชาวบ้านดงนำโดยนายปุ่ย อินต๊ะ ได้ทำการบูรณะขึ้นอีกครั้ง แต่ด้วยชาวบ้านดงเห็นว่าวัดพระธาตุหลวงอยู่กลางป่า จึงลงไปสร้างวัดดงน้ำล้อมเป็นวัดประจำหมู่บ้านแทนขึ้นอีกวัดหนึ่ง วัดพระธาตุหลวงจึงชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จนกระทั่งได้รับการบูรณะอีกครั้งโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยใน พ.ศ. ๒๔๗๖

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **ท่านได้บูรณะ “พระธาตุดอนเต้า” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๓๗๕ รูเปีย**

ภายหลังยอดพระธาตุดอนเต้าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะได้หักพังลง พ.ศ. ๒๕๔๔ เมื่อใช้รถขุดพระธาตุที่ล้มลงได้พบองค์พระธาตุดอนเต้าองค์เก่าสมัยล้านนาภายใน ทางวัดจึงใช้วิธีสร้างอาคารคลุมซากเจดีย์องค์เดิมที่เป็นกองอิฐขนาดใหญ่นั้นไว้ แล้วได้วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๕ จากนั้นเริ่มบูรณะพระธาตุขึ้นมาใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๖ ด้วยการสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่เหนืออาคารคลุมซากโบราณสถานนั้น

วัดพระธาตุดงลาน

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ
5 โรงครัว
6 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระอนุกูล มหาวีโร รูปปัจจุบัน
(พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙ - ๗๐๖๐๐๕๗

สถานที่ตั้ง

บ้านร่องธาร หมู่ที่ ๑๗ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๘๔๙๓๓, ๙๙.๖๙๖๖๒๔

ความสำคัญของวัด

วัดดงลาน หรือยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า **"วัดพระธาตุศรีดงลาน"** เดิมเป็นวัดร้างมีซากฐานพระธาตุปรากฏอยู่ ได้รับการฟื้นฟูเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ เหตุที่ชื่อวัดดงลาน เพราะมีต้นลานขึ้นจำนวนมากบริเวณนี้

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะ "พระธาตุศรีดงลาน" เมืองพาน ครอบพระธาตุองค์เก่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยใช้เงิน ๑๘๖ รูเปีย ๒๐ สตางค์** โดยมีครูบากัญจนะ วัดเจริญเมือง ลูกศิษย์รูปสำคัญเป็นช่างบูรณะ

ภาพซ้าย พระธาตุศรีดงลานขณะบูรณะปี ๒๕๕๗ *ภาพขวา* ยอดฉัตรที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

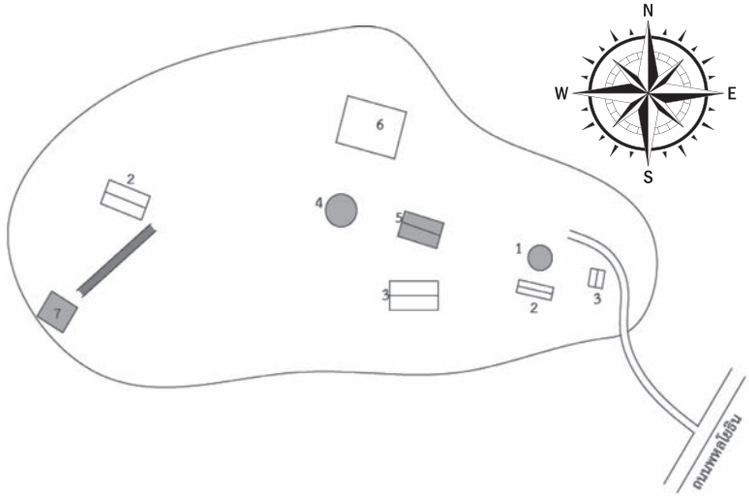

พระธาตุศรีดงลาน หลังจากบูรณะใหม่ เนื่องจากแผ่นดินไหว

ภายหลังพระธาตุชำรุดทรุดโทรมได้บูรณะอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๑๙ และต่อมา พ.ศ. ๒๕๕๗ เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่องค์พระธาตุร้าวและยอดฉัตรเอียง จึงทำการบูรณะสร้างขยายออกจากฐานเดิมด้านละ ๑๐ เซนติเมตร และเพิ่มความสูงให้สูงกว่าวิหาร

มีงานสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน "เดือน ๘ เป็ง" (เดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

วัดพระธาตุสามดวง

1 พระธาตุ
2 กุฏิ
3 ศาลา
4 พระธาตุ
5 วิหาร
6 จุดชมวิว
7 พระธาตุ

เจ้าอาวาส

วัดแบ่งเป็นหลายส่วน ส่วนล่างสุดบริหารปกครองโดยสายวัดพระธรรมกาย ชั้นที่สองและสาม ขณะไปสัมภาษณ์ดูแลโดย พระครูวิสิฐธรรมธัช (เกษม ปญฺญาวโร) เจ้าคณะตำบลป่าหุ่ง เขต ๒

โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๘๙๐๓๗๙, ๐๘๑-๘๕๓๙๓๕๖ และ ๐๘๓-๑๕๓๙๒๙๖

สถานที่ตั้ง

บ้านศาลา (ศาลาเหมืองหิน) หมู่ที่ ๑๔ และบ้านป่าหุ่ง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๕๖๙๓๒๖, ๙๙.๖๙๕๖๙๙

ความสำคัญของวัด

พระธาตุสามดวงหรือชาวเมืองพานเรียกอีกนามว่า “พระธาตุสามพี่น้อง” มี ๓ องค์ ซึ่งคำว่า “ดวง” ก็หมายถึงพระธาตุแต่ละองค์ **พระธาตุองค์ที่ ๑ ชื่อว่า “พระธาตุรุกขมูล”** อยู่ในเขตพื้นที่บ้านป่าหุ่ง **พระธาตุองค์ที่ ๒ ชื่อว่า “พระธาตุป่าซางเรือง”** และ**พระธาตุองค์ที่ ๓ ชื่อว่า “พระธาตุอนาคา” หรือ “พระธาตุทุตังควัด”** อยู่ในเขตพื้นที่บ้านศาลา

ชื่อเฉพาะของพระธาตุทั้งสามดวงนี้คือ“รุกขมูล–ป่าซางเรือง – ทุตังคะวัด” (ธุดงควัตร) สอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏทั้งในแผ่นจารึกปูนที่โคนฐานพระธาตุแต่ละดวง อีกทั้งยังสอดรับกับหลักฐานบัญชีถวายพระราชกุศลของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ทำถวายไปยังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

พระธาตุองค์ที่ ๑ ห่างจากพระธาตุองค์ที่ ๒ ประมาณ ๔๐๐ เมตร พระธาตุองค์ที่ ๒ ห่างจากพระธาตุองค์ที่ ๓ ที่อยู่สูงสุดประมาณ ๒๐๐ เมตร แต่ละองค์ตั้งห่างกันจากม่อนดอยหรือเขาที่เตี้ยสุดไปสู่สูงสุด มีตำนานบอกเล่ากล่าวถึงผู้สร้างเป็นพระภิกษุ ๓ พี่น้อง พระภิกษุผู้เป็นพี่ใหญ่ได้สร้างพระธาตุดวงแรก พระภิกษุผู้เป็นพี่คนกลางได้สร้างพระธาตุดวงที่ ๒ และพระภิกษุผู้น้องสุดท้องสร้างพระธาตุดวงที่ ๓ พระธาตุทั้ง ๓ องค์บรรจุพระธาตุของพระอรหันต์ ๓ พี่น้องที่เคยมาบำเพ็ญบารมีประจำอยู่ทั้ง ๓ แห่ง กลายเป็นพระธาตุ ๓ ดวง

อนึ่ง มีตำนานมุขปาฐะว่าบริเวณพื้นที่นี้เคยเป็นที่ตั้งกองทัพของพระญามังราย กษัตริย์แคว้นโยนกองค์ที่ ๒๕ ราชวงศ์ลวจังกราช และปฐมกษัตริย์ล้านนา ราชวงศ์มังราย โดยเป็นสมรภูมิรบ ซึ่งยังเหลือ

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพขวา*** **แผ่นจารึกโคนฐานพระธาตุรุกขมูล**

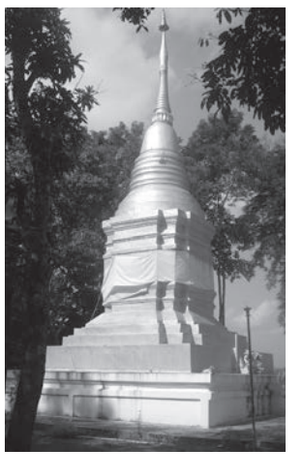
สมบัติล้ำค่าจำนวนมหาศาล ซุกซ่อนอยู่ มีผู้คนไปขุดแก้วแหวนเงินทอง ศัตราวุธยกใส่กระเป๋าหลายใบ ทำให้ชาวบ้านเรียกพื้นที่ป่ารายล้อมวัดพระธาตุสามดวงว่า ดงกระเป๋า

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุสามดวงถือเป็นพระธาตุสำคัญ เป็นพระธาตุ “จอมเกศเกล้า” ของชาวตำบลป่าหุ่ง เชื่อว่าสร้างร่วมสมัยกับพระธาตุจอมแว่ เมืองพาน บริเวณนี้เคยพบเครื่องมือหิน เศียรพระพุทธรูปหินทราย เสาหินทรายขนาดใหญ่ ต่อมาพระธาตุทั้ง ๓ องค์ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ได้มีการบูรณะช่วง พ.ศ. ๒๔๗๔ - ๒๔๗๖ แล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือชาวบ้านตำบลป่าหุ่งเรียกว่า“ครูบาศีลธรรม” รับบูรณะ มอบหมายให้ครูบากัญจนะ และครูบาไชยา ลูกศิษย์รูปสำคัญที่มีฝีมือทางการช่างเป็นสล่าควบคุมการก่อสร้าง ในการบูรณะครั้งนี้มีชาวบ้านหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในตำบลป่าหุ่ง และที่ต่าง ๆ มาร่วมช่วยทั้งออกแรง

เสือหมอบตามมุมฐานเจดีย์ป่าซางเรือง

ภาพซ้าย **พระธาตุรุกขมูล องค์ที่อยู่ด้านล่างสุด** ***ภาพขวา*** **พระธาตุป่าซางเรืององค์กลาง**

ภายในวิหาร ฉากหลังพระประธานเขียนภาพการสร้างพระธาตุสามดวง

กายและร่วมทำบุญด้วยทรัพย์สิ่งของค่าใช้จ่ายในการบูรณะครั้งนี้

พระธาตุรุกขมูลองค์แรกชั้นล่างสุดใช้เงินจำนวน ๓๔๐ รูเปีย พระธาตุป่าซางเรืององค์กลางใช้เงินจำนวน ๔๗๕ รูเปีย ๖๐ สตางค์ พระธาตุอนาคา หรือพระธาตุธุดงควัตร (เอกสารของครูบาเจ้าศรีวิชัยเขียน ทุตังควัด) **ใช้เงินจำนวน ๔๕๗ รูเปีย ๒๖ สตางค์**

ช่วงก่อนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะมาบ้านป่าหุ่งนั้น ท่านได้เดินทางกลับจากวัดพระธาตุดอยตุง จังหวัดเชียงราย เพื่อเตรียมจะไปสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เผอิญผ่านมายังวัดร้างพระธาตุสามดวง ได้พักจำวัดที่ถ้ำผาโขง (บ้านปางเกาะทราย ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน) ๒ คืน ครูบาเจ้า

พระวิหารด้านหน้าพระธาตุป่าซางเรือง สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย คันทวยรูปเสือรองรับหลังคาวิหาร *ภาพขวา* บันไดนาคขึ้นสู่พระธาตุบนสุด

พระธาตุทุตังคะวัด (ธุดงควัตร) องค์บนสุด

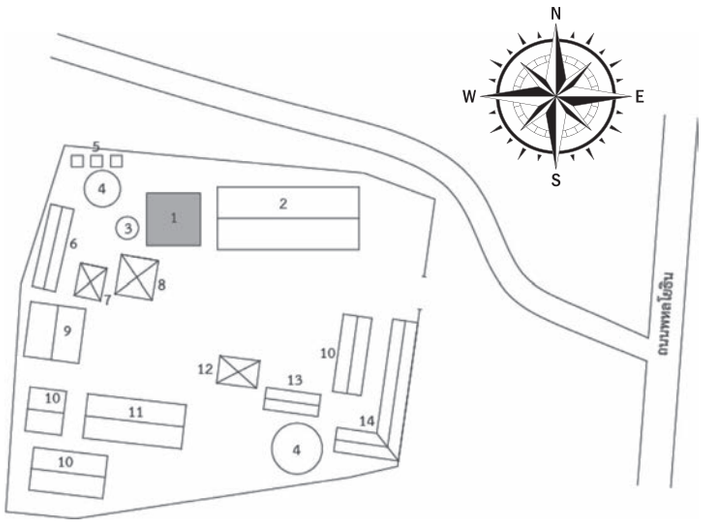
ภาพซ้าย พญานาคที่ฐานเจดีย์ทุตังคะวัด *ภาพขวา* จารึกที่โคนพระธาตุ

ศรีวิชัยจึงดำริมอบหมายให้ลูกศิษย์ผู้มีฝีมือทางช่างเป็นผู้นำทำการบูรณะพระธาตุ แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางไปสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ โดยมีสามเณรจันทร์ (พ่อน้อยจันทร์ สุขเจริญ) บ้านเหมืองหลวง เดินทางตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปด้วยเป็นเวลา ๑๕ วันก็กลับมาวัด

ภายหลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบากัญจนะ ครูบาไชยา พร้อมลูกศิษย์และชาวบ้านบูรณะเสร็จช่วงทศวรรษ ๒๕๓๐ พราหมณ์น้อย ปริญญา ได้ทำการบูรณะอีกครั้งดังปรากฏรูปทรงแบบปัจจุบัน ยกเว้นพระธาตุองค์ที่ ๓ ที่ยังคงรูปแบบดั้งเดิม มีการทาสีพระธาตุใน พ.ศ. ๒๕๓๔ และ พ.ศ. ๒๕๔๗

ปัจจุบันบริเวณพระธาตุองค์ที่ ๑ ด้านล่างสุดเป็นที่อยู่ของพระสายวัตรปฏิบัติแบบวัดพระธรรมกาย ถัดขึ้นมาเป็นลานสวนสมุนไพร จากนั้นจึงเป็นพระธาตุองค์ที่ ๒ มีรูปปั้นเสือสัญลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มุมฐานพระธาตุ มีหมู่กุฏิสำหรับพระสงฆ์สายวัดพื้นเมืองจำพรรษา ซึ่งทำหน้าที่ดูแลเขตพระธาตุองค์ที่ ๓ ตอนบนสุดด้วย บริเวณชั้นที่สองใกล้กับพระธาตุป่าซางเรืองนี้มีวิหาร ๑ หลัง ปัจจุบันยังมีพระประธานและนาคทันต์ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยหลงเหลืออยู่ มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีเดือน ๙ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ เหนือ)

วัดศรีชุม

1	พระธาตุ	8	ศาลาพระแก้วมรกต
2	อุโบสถ	9	โรงครัว
3	บ่อน้ำ	10	กุฏิ
4	ต้นโพธิ์	11	กุฏิเจ้าอาวาส
5	หอเสื้อวัด	12	หอระฆัง
6	ห้องน้ำ	13	ศาลา
7	หอกลอง	14	ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระครูสุวิธานนพกิจ (สมบัติ ฐานธมฺโม) พ.ศ. ๒๕๓๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๒-๘๙๕๒๓๑๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๖ บ้านแม่คาวโตน หมู่ที่ ๖ ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๕๙๒๙๑๐, ๙๙.๗๔๕๑๒๒

ความสำคัญของวัด

วัดศรีชุม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ เดิมเรียกว่า “วัดบ้านแม่คาวโตน” สร้างโดยครูบาอริยะ วัดเกตุแก้ว บ้านเก่า ร่วมกับพ่อหลวงจันติ๊บ ผู้ใหญ่บ้านแม่คาวโตน มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๒๐ ตารางวา ทิศเหนือติอต่อกับถนน ทิศใต้ติดต่อกับทุ่งนา ทิศตะวันออกติดต่อกับโรงเรียน และทิศตะวันตกติดต่อกับทุ่งนา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๔๘๔

พระธาตุศรีชุม

ต้นโพธิ์ (สะหลี/ศรี) หน้าวัด

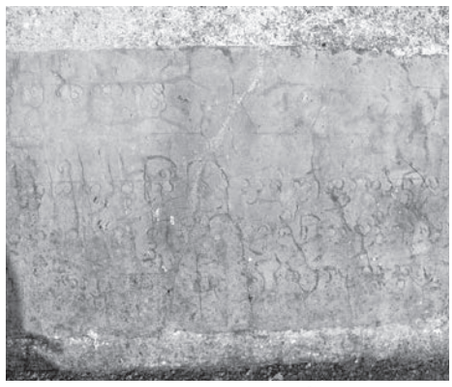

ภาพซ้าย พระวิหาร *ภาพขวา* พระประธานด้านใน

บ่อน้ำเก่ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

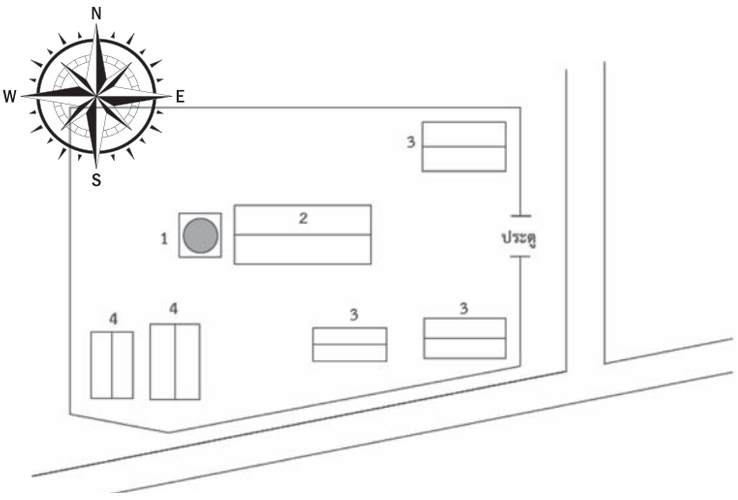
ภาพบน พระพุทธรูปในซุ้มและรูปปั้นนักษัตรต่างๆ
ภาพล่าง แผ่นจารึกที่โคนฐานพระธาตุ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า **“ครูบาศีลธรรม” ได้บูรณะพระธาตุองค์เก่าเมื่อวันที่ ๓๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗ ใช้เงินจำนวน ๒๘๗ รูเปีย ๔๐ สตางค์** (หลักฐานจากเอกสาร **“พระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล” เรียก “พระธาตุศรีจุม”**) โดยมีครูบากัญจนะ วัดเจริญเมือง ลูกศิษย์เป็นช่างบูรณะ พระธาตุติดกระจกและมีซุ้มจระนำประดิษฐานพระทั้ง ๔ ทิศประดับลวยลายปูนปั้นนูนต่ำซึ่งมีมาแต่เดิมตั้งแต่ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้ทำการบูรณะรอยแตกร้าวฉาบปูนใหม่ เดิมมีแผ่นปูนซีเมนต์จารึกการบูรณะพระธาตุด้วยอักษรธัมม์ล้านนา

วัดสันต้นต้อง (พระธาตุศรีดวงแก้ว)

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระกิตติศักดิ์ โสภณจิตฺโต พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๙๑๑๓๗๕๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๒ บ้านสันต้นต้อง หมู่ที่ ๙ ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๔๙๗๒๒๖, ๙๙.๗๑๗๓๔๕

ความสำคัญของวัด

วัดสันต้นต้องเป็นวัดประจำหมู่บ้านสันต้นต้อง มีเนื้อที่วัด ๒ ไร่ ๓ งาน ๑๘ ตารางวา ที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง เนื้อที่ ๑ ไร่ ๕๙ ตารางวา ทิศเหนือติดต่อหมู่บ้าน ทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกติดต่อทางสาธารณะ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลักฐานบัญชีถวายพระราชกุศลของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ทำถวายไปยัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุของวัดสันต้นต้อง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้เงินจำนวน ๑๑๙ รูเปีย ๔๐ สตางค์**

พระธาตุศรีดวงแก้ว หลังอุโบสถวัดสันต้นต้อง

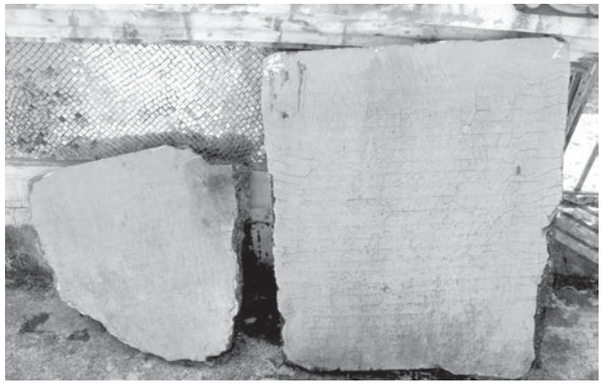
ส่วนยอดของพระธาตุตกแต่งด้วยกระจกสี

ภายในอุโบสถวัดสันต้นต้อง เสาเขียนลวดลายระบายสี

ศาลาบาตร

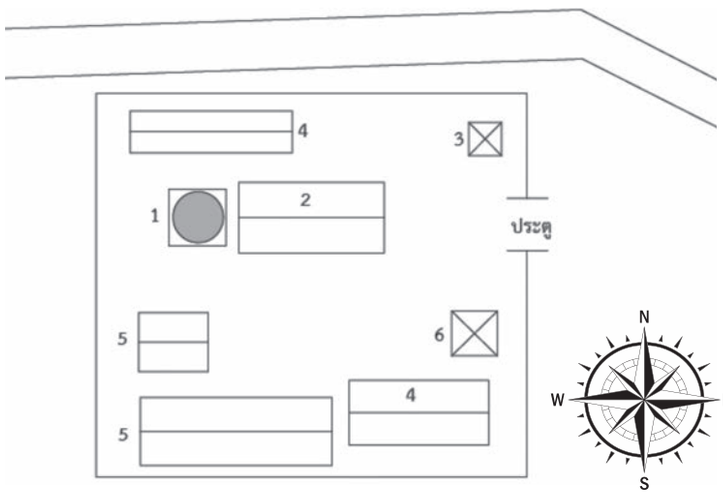
จารึกปูนแตกหักที่ฐานพระธาตุ

ส่วนแผ่นจารึกอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นซีเมนต์ปักอยู่ที่โคนฐานพระธาตุเรียกชื่อพระเจดีย์ว่า **“พระธาตุศรีดวงแก้ว”**ดังข้อความ

*“สรีสวัสสดีวุฒิสุภมัสสตุพระพุทธสกราชได้ ๒๔๗๗ ตัว ปีกาบเม็ด กับจุลสกราช ๑๒๙๖ ตัว...จิ่งพากันเลิกยกยอ**พระมหาชินธาตุเจ้าสรีดอนแก้ว**ที่นี้แถมใหม่ พายในหมายมี ครูบาหลวงมหาเถรสีวิไชยาชนะ วัดบ้านพาง อำเภอเมืองลี้ จังหวัดลำพูน เปนเค้า...”*

ต่อมาพระธาตุศรีดวงแก้วชำรุดทรุดโทรมได้มีการบูรณะอีกครั้งใน พ.ศ. ๒๕๕๔ มีงานสรงน้ำพระธาตุศรีดวงแก้วประจำปี เดิมสรงน้ำใน “เดือน ๙ เป็ง” (เดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ) ภายหลังเปลี่ยนเป็น “เดือน ๖ เป็ง” (เดือน ๖ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

วัดหนองบัวเงิน

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 หอระฆัง
4 ศาลา
5 กุฏิ
6 หอธรรม (พอพระไตรปิฎก)

เจ้าอาวาส

พระครูพิเศษธรรมนิทัศก์
รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๘๔๘๐๓๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ บ้านหนองบัวเงิน หมู่ที่ ๕ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
พิกัด ๑๙.๕๔๘๑๙๑, ๙๙.๗๓๔๓๘๕

ความสำคัญของวัด

วัดหนองบัวเงิน หรือในอดีตยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย เรียกอีกชื่อว่า **“พระธาตุหนองบัวคำ”** สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ เป็นวัดประจำหมู่บ้านหนองบัวเงิน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล ระบุว่า **ปี ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะ “พระธาตุหนองบัวคำ” ใช้เงินจำนวน ๒๖๖ รูเปีย ๒๐ สตางค์** สอดคล้องกับจารึกอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นปูนซีเมนต์ที่โคนฐานพระธาตุว่า ครูบากัญจนะ วัดเจริญเมือง

พระธาตุหนองบัวคำ

ลูกศิษย์เป็นช่างผู้ควบคุมการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ (เป็นศักราชที่คาบเกี่ยวกับ ๒๔๗๖)

*“สรีสวัสสดี...มังคละวุฒิสุพภนมะพระพุทธสักกราชได้ ๒๔๗๕ ตัว กงกับจุลสักกราชได้ ๑๒๙๔ ตัว ปีวอก...เหตุนั้นสมณสัทธาแล...เลิกยกยอก่อส้าง **พระมหาชินธาตุเจ้า วัดหนองบัว**...แถมใหม่ พายในหมายมีครูบาหลวงมหาเถระสีวิไชยาชนะ วัดบ้านพาง อำเภอเมืองลี้ จังหวัดลำพูน (เปนเค้า)...”*

รูปแบบเจดีย์เป็นทรงระฆังล้านนาแบบพระธาตุหริภุญไชย ตัวองค์ระฆังติดกระจกสี ต่อมามีการบูรณะ ช่างได้ปั้นปูนพอกรูปพวงอุบะมาลัยทับกระจกสีอีกชั้นหนึ่ง ในระหว่างลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงปลายปี ๒๕๕๘ วัดอยู่ในระหว่างการก่อสร้างพระวิหารหลังใหม่

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๕ เป็ง” (เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

พระประธานเดิมกับวิหารกำลังสร้างใหม่

กุฏิไม้หลังเก่า

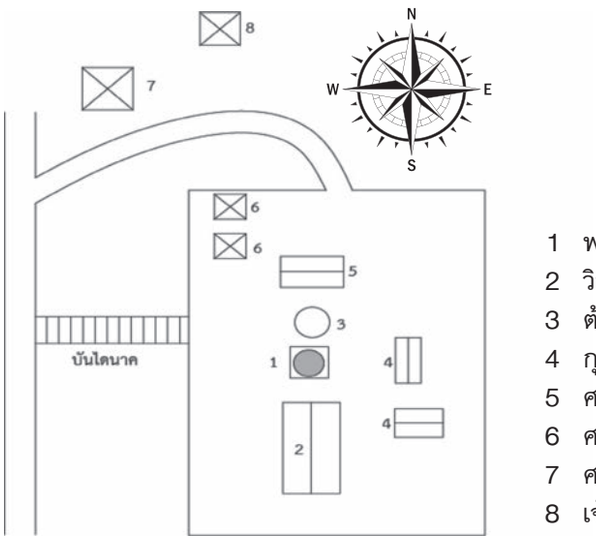

ลวดลายองค์ระฆังพระธาตุหนองบัวคำตกแต่งกระจกจีนพื้นหลังตั้งแต่ยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

จารึกที่โคนฐานพระธาตุ

วัดพระธาตุดอยงู

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ต้นโพธิ์
4 กุฏิ
5 ศาลา
6 ศาล
7 ศาลา
8 เจ้าที่ผาช้างมูบ

หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรม

ปัจจุบันเป็นสำนักปฏิบัติธรรมของแม่ชี มีจำนวน ๖ รูป

แม่ขาวอำพร จิตนาน หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรม

โทรศัพท์ ๐๘๖ - ๖๕๗๕๘๑๕

สถานที่ตั้ง

บ้านเจริญเมือง หมู่ที่ ๑ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๒๗๖๐๐, ๙๙.๗๔๓๗๙๗

ความสำคัญของวัด

สำนักปฏิบัติธรรมพระธาตุดอยงู มีชื่อเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า **“วัดพระธาตุผาช้างมูบ”** เนื่องจากมีหินก้อนใหญ่คล้ายช้างกำลังหมอบที่เรียกว่า “มูบ” ต่อมาผู้คนสัญจรไปมาพบเห็นรูปปั้นงูขนาดใหญ่ตรงบันไดทางขึ้นพระธาตุจึงเรียกว่า **“พระธาตุดอยงู”** ปัจจุบันเรียกว่า **“วัดแม่ขาว”** เนื่องจากเป็นสถานปฏิบัติธรรมของแม่ชี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะสร้างครอบพระธาตุองค์เก่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้เงินจำนวน ๒๓๖ รูเปีย

พระธาตุผาช้างมูบ เจดีย์ทรงพิมพ์นิยม

หลักฐานปรากฏในเอกสาร “พระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล” สอดคล้องกับคำจารึกอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นปูนซีเมนต์ระบุว่า

*“สรีสวัสสดีมหามังคละวุฒิสุภนมจตุพระพุทธสักกราชได้ ๒๔๗๗ ตัว ทัดกับจุล สักกราชได้ ๑๒๙๖ ตัว...จิ่งจักพากันเลิกยกยอปฏิสังขอรณ์**พระมหาชินธาตุเจ้าผาช้างมูบที่นี้** แถมใหม่ พายในหมายมีครูบาหลวงมหาเถรสีวิไชยาชนะ วัดบ้านพาง อำเภอเมืองลี้ จังหวัดลำพูน เปนเค้า...”*

บันไดนาคทางขึ้นสู่คอยผาช้างมูบ อันเป็นที่มาของคำว่า "คอยงู"

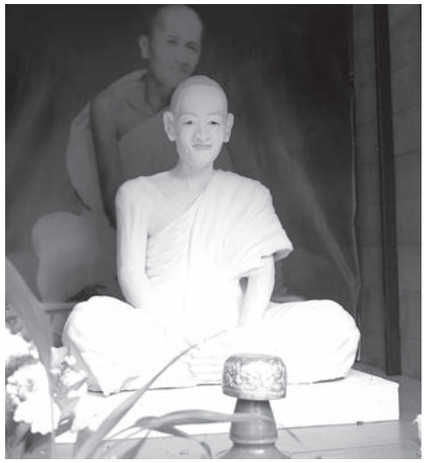
ชัดเจนว่าสถานที่แห่งนี้เดิมเรียกว่า “พระธาตุผาช้างมูบ” ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะมีครูบากัญจนะวัดเจริญเมือง ลูกศิษย์เป็นช่างควบคุมการก่อสร้าง ได้สร้างบันไดนาคและบันไดงูขึ้นสู่พระธาตุ ปั้นรูปเสือ ๒ ตัวบริเวณบันไดนาค ปัจจุบันเสือทั้ง ๒ ตัวพังไปได้ปั้นขึ้นใหม่ ต่อมาครูบาศรีนวล วัดเจริญเมือง ได้สร้างศาลามุงสังกะสี เพื่อให้เป็นที่พักช่วงมีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๖ เป็ง” (เดือน ๖ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

แม่ขาว (แม่ชี) รูปหนึ่ง ผู้เป็นหัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมเล่าให้ฟังว่า ก่อนที่คณะของแม่ขาวจะเดินทางมาใช้สถานที่แห่งนี้ในการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น เคยมีบุคคลผู้หนึ่งชื่อ “ผ้าขาวกร” หรือ “ปู่เจ้ากรสวรรค์” ได้มาปลีกวิเวกบำเพ็ญพรต ณ ผาช้างมูบแห่งนี้มาก่อนแล้วนานหลายสิบปี จนกระทั่งละสังขารไป ชาวบ้านกล่าวกันว่า ผ้าขาวกรไม่ค่อยพูดจากับใคร แต่พิเคราะห์จากอายุอานามแล้ว พบว่ามีอายุไล่เลี่ยกับครูบาอภิชัยขาวปี (ผ้าขาวปี) และครูบากัญจนะ (หนานกั๋น) บางทีผ้าขาวกรอาจเป็นศิษย์รูปหนึ่งในสาย “ผ้าขาว” ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่ได้รับผลกระทบในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ครั้งสุดท้ายระหว่างปี ๒๔๗๘-๒๔๗๙ ศิษยานุศิษย์ของท่านจำนวนมากจำต้องลาสิกขาไปนุ่งห่มผ้าขาวและแอบซ่อนตัวตามป่าเขา ไม่กล้าเปิดเผยตัวตนว่าใครเป็นพระอุปัชฌาย์ เนื่องจากถูกข้อหาว่ามีใบสุทธิเถื่อนที่ออกให้โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งทางการมองว่าเป็นพระอุปัชฌาย์เถื่อน ก็เป็นได้

ภาพบน ครกตำปูนตอนสร้างพระธาตุผาช้างมูบ *ภาพล่าง* ก้อนหินรูปมนคล้ายช้างหมอบ (ภาษาเหนือเรียกช้างมูบ)

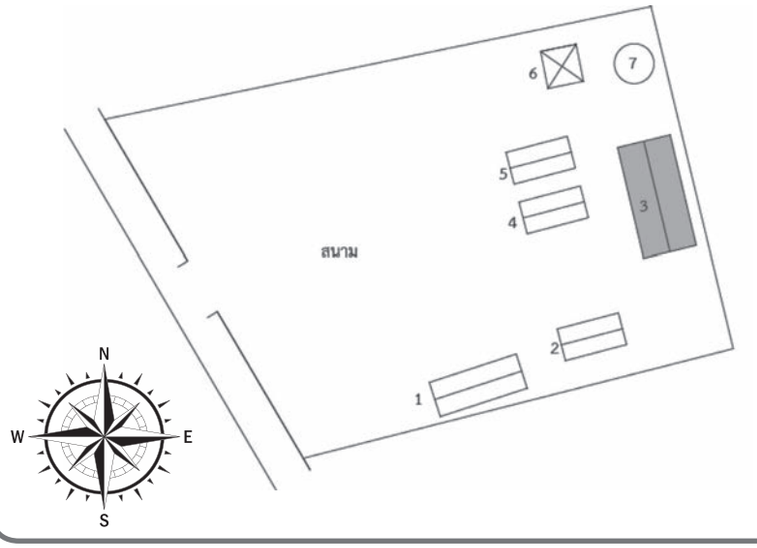
ศาลาน้อย ปู่เจ้ากรสวรรค์ หรือผ้าขาวกร

ภาพซ้าย แผ่นจารึกโคนฐานเจดีย์ *ภาพขวา* รูปปั้นเสือของครูบาเจ้าศรีวิชัย

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว

1 อาคารเฉลิมพระเกียรติ
2 อาคาร
3 อาคารเรียนครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง
4 หอพระ
5 ห้องสมุด
6 เจ้าที่
7 ต้นโพธิ์

สถานที่ตั้ง

บ้านห้วยทรายขาว (บ้านท่าฮ่อ) หมู่ที่ ๖ ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๔๑๔๓๘, ๙๙.๗๔๑๗๘๐๑

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายขาว หรือโรงเรียนประชาบาลบ้านทรายขาว เดิมเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้านห้วยทรายขาว ถือเป็นสิ่งก่อสร้างด้านสาธารณสถานเพียงไม่กี่แห่งของครูบาเจ้าศรีวิชัยในช่วงบั้นปลายชีวิต และต่อมาจากจุดนี้ได้ส่งทอดแรงบันดาลใจให้แก่ศิษยานุศิษย์คนสำคัญสองรูปไปสืบสานต่อ ได้แก่ ครูบาอภิชัยขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล กล่าวว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้าง “โรงเรียนห้วยทรายขาว” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้เงินจำนวน ๖๗๘ รูเปีย ๒๐ สตางค์**

เดิมเป็นอาคารเรียนไม้ยกพื้นสูงจำนวน ๑ หลัง ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายขาว ได้ปรับปรุงใหม่ด้วยการสร้างอาคารเรียนคอนกรีตเสริมเหล็กชื่อ “อาคารเรียนประชารวมใจ” ทับที่อาคารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ใช้เป็นอาคารเรียนของนักเรียนชั้นอนุบาล

โรงเรียนห้วยทรายขาว สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

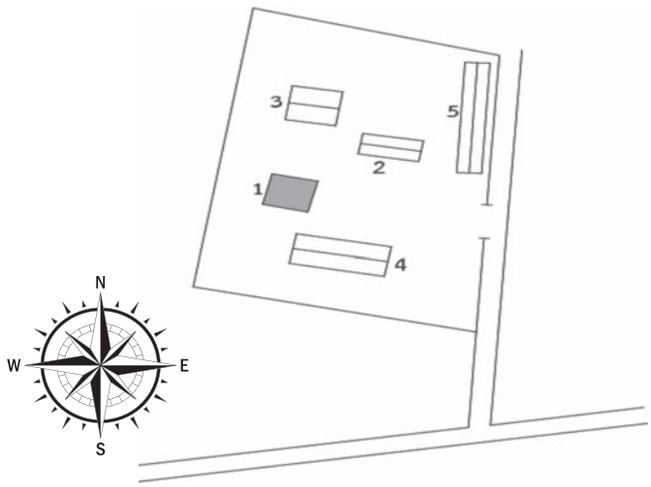

เครื่องปั้นดินเผาเตาเมืองพาน เก็บในห้องหนึ่งของโรงเรียน

หมายเหตุตอนลงพื้นที่เก็บข้อมูลช่วงปลายปี ๒๕๕๗ อาคารโรงเรียนได้รับผลกระทบกระเทือนจากแผ่นดินไหว

ที่ตั้งโรงเรียนในอดีตเคยเป็นแหล่งเตาเผาเครื่องถ้วยเมืองพานที่มีชื่อเสียงมากในยุคล้านนา

วัดพระธาตุดงสีมา

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิ
4 อุโบสถ
5 ศาลาบาตร

อยู่ในความดูแลของครูบาอริยชาติ อริยจิตฺโต เป็นพระธาตุในเครือข่ายของวัดพระธาตุแสงแก้วโพธิญาณ

สถานที่ตั้ง

บ้านสันจำปา หมู่ที่ ๑๒ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐

พิกัด ๑๙.๖๒๐๔๘๔, ๙๙.๕๐๕๓๗๒

ภาพเก่าพระธาตุดงสีมา ก่อนบูรณะมีพระวิหาร ๑ หลังด้านหน้า

ความสำคัญของวัด

พระธาตุดงสีมา หรือ “วัดพระธาตุจอมสะหรีสีมาราม” ปัจจุบันมีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ เดิมมีชื่อในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า **“พระธาตุดงฉิมมา”**

วัดแห่งนี้เป็นสถานที่ที่ **“ครูบาอริยชาติ อริยจิตฺโต” แห่งวัดพระธาตุแสงแก้วโพธิญาณ เคยมาจำพรรษาปฏิบัติธรรมอยู่ในช่วงระยะเวลา ๓ ปี ๔ เดือน** ตั้งแต่ปี ๒๕๔๕ เป็นต้นมา โดยท่านได้ดำเนินการบูรณะพระธาตุดงสีมาของครูบาเจ้าศรีวิชัยกลางทุ่งร้าง สืบต่อจากครูบาเทือง นาถสีโล วัดเด่นสลี ศรีเมืองแกน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เป็นพระอาจารย์ของท่านซึ่งมาฟื้นฟูบูรณะวัดร้างตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๙ กระทั่งครูบาอริยชาติได้มาสร้างวัดพระธาตุแสงแก้วโพธิญาณ ในเขตอำเภอแม่สรวย ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกัน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดพระธาตุดงสีมาคือ **“พระธาตุดงฉิมมา”** เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ **ระบุว่า พ.ศ. ๒๔๗๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้จ่ายในการก่อสร้าง “พระธาตุดงฉิมมา” เมืองพาน** (ในอดีตบางส่วนของอำเภอแม่สรวยยังขึ้นอยู่กับอำเภอพาน) **เป็นเงิน ๑๘๖ รูเปีย ๒๐ สตางค์**

ข้อความจากแผ่นจารึกปูนที่อาจารย์ภูเดช แสนสา ทำการปริวรรตอักษรธัมม์ล้านนา ทำให้ทราบว่า ลูกศิษย์ที่เป็นช่างใหญ่ในการบูรณะครั้งนี้มี ครูบากัญจนะกับครูบาไชยา พร้อมกับพระคันธวงศ์ พระจันทยศ พระอุปละ พระธรรมขันธ์ สามเณรพิมมสาร สามเณรศรีมา สามเณรสุริยา สามเณรหวัน สามเณรปัญญา สามเณรวงศ์ สามเณรธรรมสร นอกจากนั้นก็มีพระสงฆ์สามเณรจากวัดต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงมาร่วมบูรณะ ได้แก่ พระสม เจ้าอาวาสวัดสันจำปา พระชุมพู เจ้าอาวาสวัดป่าตึง พระคำ เจ้าอาวาสวัดหัวริน พระกาไชย เจ้าอาวาสวัดทุ่งฟ้าผ่า ครูบาขัติยะ เจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง ครูบาอภิวงศ์ เจ้าอาวาสวัดป่าแดง ฝ่ายฆราวาสมีขุนประมูลพริกนิคม กำนันตำบลแม่พริกเป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วยนายอ้าย ผู้ใหญ่บ้านหัวทุ่ง หนานต๋ำ นายทา นายทน หมื่นมณี น้อยชื่น หนานยาวิไชย นายก๋อง หนานทิ นายจันธิมา นายนวล นายมา น้อยคำ นายมูล นายสุข นายมูล นางทา พร้อมด้วยคณะศรัทธาหมู่บ้านต่าง ๆ ดังมีเนื้อความตัวอย่างจากจารึกของพระธาตุดงสีมาระบุไว้ว่า

"...จุลสักกราชได้ ๑๒๙๗ ตัว...อตีตวรพุทธสาสนาคลาล่วงพ้นไปแล้วได้ ๒๔๗๘ พระวัสสา อธิกาปลาย ๑ เดือนกับ ๒๘ วันกับ ๑ ยาม นับแต่วันก่อส้าง ***พระมหาธาตุเจ้าดงสีมา*** *ไปหน้า...สมณสัทธาหมายมีครูบามหาเถรสีวิไชยาชนะเปนเค้า แลครูบากัญจนะแลครูบาไชยา...มาเปนเค้าสัทธาก่อส้างพระมหาธาตุเจ้าบ้านดงจุมปา วัดสีมา ปาเวณีพระธาตุเดือน ๙ เพง"*

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุดงสีมาประจำปีในเดือน ๙ เป็ง ของทุกปี

ครูบาเทือง นาถสีโล ได้สร้างครอบพระธาตุองค์เดิมให้ใหญ่ขึ้น และสร้างวิหาร อุโบสถ พระพุทธรูป ศาลา เสนาสนะต่าง ๆ ขึ้นใหม่

พระธาตุดงสีมาองค์ใหม่ สร้างครอบทับองค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

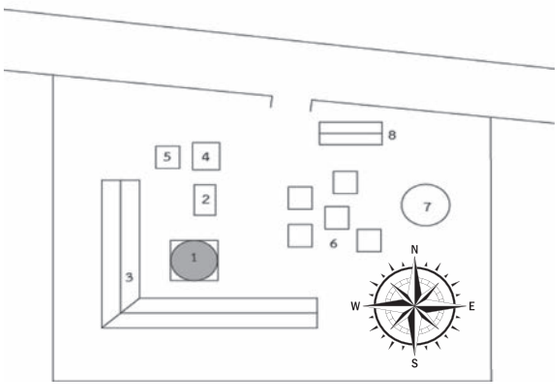
พระวิหารหลังใหม่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหารหลังเดิม** ***ภาพขวา*** **แผ่นจารึกปูนที่โคนพระธาตุ**

วัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว

1 พระธาตุ
2 พลับพลาสมเด็จพระนเรศวร
3 ศาลา
4 ศาลย่าสร้อยมาลา
5 ศาลา
6 กลุ่มกุฏิ
7 จำลองพระธาตุ 9 ยอด
8 ศาลาอเนกประสงค์

ปัจจุบันมีแต่รักษาการเจ้าอาวาส ยังไม่ได้แต่งตั้งใคร ให้ติดต่อพระอรุณสวัสดิ์ มุนิวโส ผู้บุกเบิกฟื้นฟูวัดร้าง ปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่ธุดงคสถานชั้นยอด (หินเกริง) ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๔๙๕๕๕๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๑๙ บ้านดงมะเฟือง หมู่ที่ ๙ ตำบลจอมหมอก อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๕๐

พิกัด ๑๙.๗๖๖๔๑๘, ๙๙.๖๗๒๖๖๓

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว หรือในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า **"วัดพระธาตุจอมหมอก"** ส่วนชาวบ้านเรียกว่า "วัดพระธาตุจอมหมอกแก้ววังควาย" ไม่ปรากฏปีที่สร้าง เดิมมีเพียงซากพระธาตุโบราณตั้งอยู่บนยอดเขา ได้ทำการบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย คำว่า "จอมหมอก" มีความเป็นมาเกี่ยวเนื่องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ภาพซ้าย **พระธาตุได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว** *ภาพขวา* **หลังจากบูรณะเสร็จ**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะบนฐานพระธาตุเก่า โดยมีลูกศิษย์รูปสำคัญคือครูบากัญจนะ วัดเจริญเมือง เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง เป็นพระธาตุทรงแปดเหลี่ยม มีพระพุทธรูปอยู่หน้าพระธาตุ ๑ องค์ และปูแผ่นอิฐมอญเพื่อเป็นที่นั่งไหว้สักการบูชาพระธาตุ

เอกสาร "พระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล" ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะ "พระธาตุจอมหมอก แห่งเมืองพาน"** (ในอดีตบริเวณบ้านดงมะดะ อำเภอแม่ลาว ถือเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอพาน) **ในปี ๒๔๗๘ ใช้เงินไปทั้งสิ้น ๑๔๕ รูเปีย ๙๖ สตางค์**

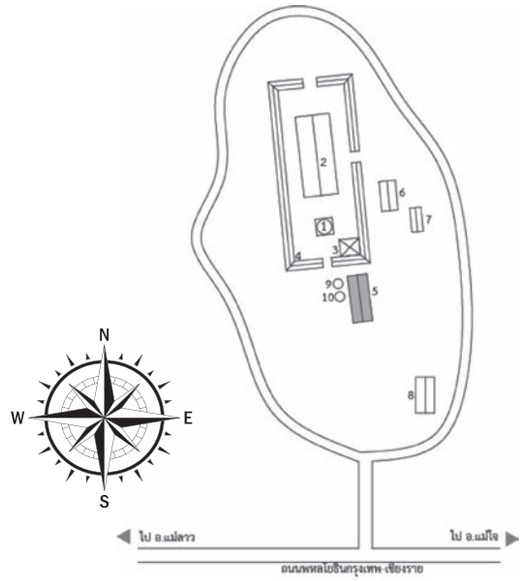
ต่อมาพระอรุณสวัสดิ์ มุนิวโส ผู้บุกเบิกฟื้นฟูวัดเริ่มมาจำพรรษาที่วัดพระธาตุจอมหมอกแก้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้บูรณะสร้างซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปใน พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยมีพระครูรัตนาวุฒิ (ครูบาแก้ว) วัดดงมะเฟือง ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นประธานบูรณะใช้งบประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี "เดือน ๘ เป็ง" (เดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ) โบราณจะมีการจุดบอกไฟ (บ้องไฟ) บูชาพระธาตุจอมหมอกแก้วของคณะศรัทธาชาวบ้าน

ปัจจุบันวัดนี้เป็นหนึ่งใน ๙ จอมของจังหวัดเชียงราย

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดเจริญเมือง

1 พระเจดีย์
2 วิหาร
3 ประดิษฐานอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 ศาลาบาตร
5 ศาลาการเปรียญที่ประดิษฐานอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 กุฏิเจ้าอาวาส
7 กุฏิสงฆ์
8 อุโบสถ
9 หอระฆัง
10 หอกลอง

เจ้าอาวาส

พระอธิการนพรัตน์ อินฺทปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๔๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๒๖๒๘๓๖๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ บ้านศรีทรายทอง หมู่ที่ ๑๙ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

พิกัด ๑๙.๖๐๖๐๓๗, ๙๙.๗๕๙๓๙๙

ความสำคัญของวัด

วัดเจริญเมือง เป็นชื่อที่ตั้งให้ใหม่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีเนื้อที่ ๑๗ ไร่ ๓ งาน ๒๖ ตารางวา ตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ คล้ายกระดองเต่าจึงเรียกว่า “ดอยเต่า” เรียกชื่อวัดว่า **“วัดดอยเต่า”** หรือ “วัดพระธาตุดอยเต่า” เดิมเป็นวัดร้างมีต้นไม้เถาวัลย์ขึ้นปกคลุมหนาทึบ ปรากฏซากสิ่งก่อสร้างกระจายอยู่บนยอดดอยเต่า ไม่มีชาวบ้านขึ้นมาเพราะเกรงกลัวสิ่งลี้ลับ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีคณะศรัทธาพ่อไชยา (ใจยา) อุ่นฟอง ผู้ใหญ่บ้านป่าก่อ พร้อมกับพ่ออ้าย เทพธรรม พ่อสุข ใสคำฟู และชาวบ้านป่าก่อ ได้อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นองค์ประธานบูรณะวัดร้างดอยเต่า

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือศรัทธาวัดเจริญเมืองเรียกว่า “ครูบาหลวงมหาเถรศิริวิไชยาชนะ” หรือ “ครูบาหลวงศรีวิชัย” หรือ “ครูบาหลวง” ได้เดินทางไปบูรณะพระธาตุดอยตุง ได้เดินทางผ่านหมู่บ้านป่าก่อ แวะพักค้างคืนที่วัดศรีทรายมูล พ่อไชยา (ใจยา) อุ่นฟอง ผู้ใหญ่บ้านป่าก่อ พร้อมกับพ่ออ้าย เทพธรรม พ่อสุข ใสคำฟู และชาวบ้านป่าก่อได้ใส่บาตรครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระธาตุดอยเต่าคำ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพขวา*** **รูปเสือที่โคนเจดีย์**

ได้บอกให้คณะผู้มาใส่บาตรให้ไปแผ้วถางบูรณะพระธาตุดอยเต่า บอกว่าเคยเป็นวัดมาก่อน ภายหน้าจะกลายเป็นวัดใหญ่ ชาวบ้านจึงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานนั่งหนัก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ลูกศิษย์คือ ครูบากัญจนะ (ชุ่ม) จากอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง เป็นช่างใหญ่ออกแบบและควบคุมการก่อสร้างต่างๆ ได้แก่ สร้างพระธาตุครอบบนซากอิฐ “พระธาตุดอยเต่า” ที่เคยเป็นพระธาตุเก่า มีขนาดความกว้าง ๔.๔ เมตร ความยาว ๔.๕ เมตร ความสูง ๑๖ เมตร สร้างรูปปั้นสุนัขไว้ ๔ มุมฐานพระธาตุ พร้อมใส่หัวใจไว้ทุกตัวเพื่อให้เป็นอารักษ์รักษาพระธาตุและข้าวของต่างๆ ที่บรรจุไว้ภายใน ป้องกันภูตผีปีศาจและคนร้ายมาทำอันตรายต่อองค์พระธาตุ

ศรัทธาฝ่ายฆราวาสนำโดยแม่เจ้าคำแปง เชื้อเมืองพาน และแม่เจ้าคำแดง เชื้อเมืองพาน ชายาทั้ง

จารึกปูนซีเมนต์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ***ภาพซ้าย*** **ที่รั้วพระธาตุ** ***ภาพขวา*** **ที่โคนเสาสี่ต้นรอบวิหาร**

๒ คนของพญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน ต่อมาได้รับยศเป็นหลวงพงษ์พูนสวัสดิ์) เจ้าเมืองพานคนสุดท้าย มีศรัทธามาร่วมสร้างจากอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงรายและต่างจังหวัด เริ่มก่อสร้างขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ พ.ศ. ๒๔๗๖ สร้างแล้วเสร็จมีงานฉลองสมโภชเดือน ๖ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ) พ.ศ. ๒๔๗๗ และถือเป็นประเพณีสรงน้ำพระธาตุมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อสร้างพระธาตุวัดเจริญเมืองพร้อมกันนั้นได้สร้างกุฏิไม้มุงด้วยหญ้าคาด้านทิศตะวันออกขององค์พระธาตุอีก ๑ หลัง กุฏิหลังนี้เคยใช้เป็นที่พักของครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง ครูบาอภิชัย ขาวปี และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา เมื่อมาที่วัดเจริญเมือง มีจารึกการสร้างและรายนามผู้ร่วมสร้างด้วยอักษรธัมม์ล้านนาบนแผ่นปูนปักไว้ข้างฐานพระธาตุด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออก จะพบจารึกลักษณะเดียวกันนี้ตามพระธาตุต่างๆ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบากัญจนะและครูบาไชยาเป็นนายช่างก่อสร้าง และครูบาไชยาเป็นผู้จารึกอักษร ดังข้อความจารึกบางส่วนกล่าวว่า

“สรีสวัสสดีมหามังคละวุฒิ สุพภนมจตุพระพุทธศกราชะได้ ๒๔๗๖ ตัว กงกับจุลศกราชได้ ๑๒๙๕ ตัว ปีระกาสนำกัมโพชะขอมภิไสร เข้ามาเหมันตามาสุกระมิคคปุพพิเอกทัสสโสสีวารไถง ไทภาสาว่าปีก่าเล้า เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เมงวัน ๗ ไทรวายยี ติตถี ๑๑ ตัว อติตวรพุทธสาสนาอันคลาล่วงข้ามไปแล้วมีอยู่ ๒๔๗๗ พระวสา อธิกาปลาย ๑๐ เดือน ปลาย ๑๑ วัน ปลาย ๔ ยาม นับตั้งแต่เดือน ๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำนี้ไปอนาคตะ อันจักมาพายหน้ายังมีบ่น้อย ยังตั้งอยู่ ๒๕๒๒ พระวสา อาธิกาปลาย ๑ เดือน ปลาย ๑๙ วัน ปลาย ๑๖ ยามบ่เสสนั้น

สมณสัทธาแลมูลสัทธาผู้ข้าทังหลายทัง ๒ คณะนาจิ่งจักพากันเลิกยกยอ ***พระมหาชินธาตุเจ้าดอยเต่า*** *บ้านป่าก่อ ที่นี้ขึ้นแถมใหม่ พายในหมายมีครูบาหลวงมหาเถรสิวิไชยาชนะ วัดบ้านพาง อำเภอเมืองลี้ จังหวัดลำพูน เปนเค้า พร้อมกับด้วยสิสสานุสิสสะเจ้าชุตน ถัดนั้นหมายมีครูบากัญจนะ เปนสล่าก่อ อยู่จังหวัดลำพาง เปนเค้า พร้อมกับด้วยสิกข์โยมเจ้าภิกขุแลสามเณรชุตน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้คือ ภิกขุคันวังสะ*

ภายในวิหาร โครงสร้างคอนกรีต

แท่นแก้วติดกระจกสีภายในวัด

***ภาพบน* พระอุโบสถ *ภาพล่าง* พระประธานภายใน**

อยู่อำเภอเชียงของ ภิกขุจันทะ ภิกขุสุยะ ภิ(กขุ)ไชยา ภิกขุสาน ภิ(กขุ)คันธวัง เณรขัตติยะ เณรพรหมมา เณรยาสมุทร์ เณรยาวิลาส เณรยารังสี เณรปัญญา เณรจันทรังสี เณรปัญญา เณรอินทนะ เณรสุข เณรพาตะโยมนายอ้าย นายขัน เณรธอร นายเพิบ นายแก้ว นายมี...เจ้าแม่คำแพง เจ้าแม่คำแดง พ่อแก้ว แม่เกียง พ่อมา แม่คำ...ส่างอ้าย ส่างวง...

สมณสัทธาวัดสรีดอนมูลป่าก่อที่นี้ หมายมีเจ้าอารามธิปัตติชื่อว่าทุเจ้ายารังสี แลภิกขุคันธวังโส ภิกขุมูล ภิกขุธา สาเณรทา เณรหน้อย เณรวง เณรหมื่น เณรตัน เณรอินปัน เณรมูล เณรฟอง เณรอ้าย สัทธาอุปถัมภ์หนพายนอกมีผู้ใหญ่บ้านชื่อว่านายน้อยสิงคำเป็นเค้า พร้อมกับภริยานางฟอง...”

ต่อมาเมื่อบูรณะขึ้นจากวัดร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาที่วัดเพื่อฉลองสมโภช ได้ตั้งชื่อวัดขึ้นใหม่จาก “วัดพระธาตุดอยเต่า” เป็น **“วัดเจริญเมืองชุม”** ซึ่งต่อมาเรียกสั้นๆ ว่า **“วัดเจริญเมือง”** หมายถึงบ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาชุมนุมตั้งถิ่นฐานหนาแน่นแผ่ขยายออกไปกว้างขวาง

พ.ศ. ๒๔๗๘ สร้างวิหาร ๑ หลังที่ใช้สืบมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมแท่นแก้ว (ฐานชุกชี) สูง พระประธานและพุทธสาวกปูนปั้น ๒ องค์ ซึ่งดูแปลกกว่าวัดอื่น คือสร้างเป็นรูปปั้นยืนและใช้มือประคองแท่นแก้วของพระประธานไว้ เดิมวิหารหลังนี้มุงด้วยกระเบื้องดินขอ ภายหลังบูรณะใหม่เปลี่ยนเป็นกระเบื้องเคลือบ วิหารหลังนี้ใช้เวลาก่อสร้าง ๒ ปี แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ด้วยวัดเจริญเมืองตั้งอยู่บนยอดเขามีพื้นที่จำกัด และปรากฏซากพระธาตุอยู่ ดังนั้นจึงสร้างวิหารหลังนี้ด้านทิศเหนือของพระธาตุแทนด้านทิศตะวันออก เพราะมีพื้นที่กว้างขวางมากกว่า วิหารของวัดเจริญเมืองจึงหันหน้าไปด้านทิศเหนือสืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนซากวิหารหลังเก่าเมื่อครั้งเป็นวัดร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออกแต่มีขนาดเล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงให้สร้างบนพื้นที่ใหม่ทางด้านเหนือให้มีขนาดใหญ่ เพราะศรัทธาภายหน้าหมู่บ้านจะขยายมากขึ้น ชาวบ้านจะมีมากขึ้น จะได้เพียงพอเมื่อมาทำบุญที่วัด ปัจจุบันศรัทธาวัดเจริญเมืองมี ๙ หมู่บ้าน ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ให้ไปวัดขนาดและดูแบบวิหารจากวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ที่ไปดูแบบขนาดวิหารวัดสวนดอกนำโดย ครูบากัญจนะ ครูบาศรีนวล (ขณะเป็นเด็กวัด) พ่อน้อยศรีลัย ของไข และพ่อน้อยทิพย์ ดวงทิพย์ (เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรพชาเป็นสามเณรให้) แต่วิหารของวัดเจริญเมืองปรับให้เป็นวิหารที่มีฝาผนังปิด วิหารหลังนี้มีการบูรณะล่าสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓

ภายหลัง พ.ศ. ๒๔๘๒ ครูบากัญจนะ ผู้ควบคุมการก่อสร้างและเป็นเจ้าอาวาสวัดเจริญเมือง (พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๘๒) ได้ลาสิกขาบทกลายเป็นพ่อหนานกั๋น (ชุ่ม ฟังเสียง) ชาวบ้านได้นิมนต์ครูบาศรีนวล ญาณสิริ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกรูปมาจากอำเภอแจ้ห่ม

วิหารสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

จังหวัดลำปาง ติดตามครูบากัญจนะมาตั้งแต่เป็นเด็กวัดหาบข้าวของมาส่งครูบากัญจนะจากอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง มาบูรณะวัดเจริญเมือง ครูบาศรีนวลเป็นเจ้าอาวาสวัดเจริญเมืองรูปที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๕๓๒)

พ.ศ. ๒๔๘๒ ครูบาศรีนวลได้สร้างศาลาการเปรียญ ๑ หลัง และสร้าง “ศาลาศีลห้า” เป็นที่พักของแม่ชี ๑ หลัง สร้างหอธรรม (หอพระไตรปิฎก) ๑ หลัง สร้างธรรมาสน์ทรงปราสาทภายในวิหาร ๑ หลัง สร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ใช้เวลาก่อสร้าง ๗ ปี ศาลาการเปรียญที่ตั้งกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย มีซี่ลูกกรงเป็นรูปนกยูง ครูบาศรีนวลได้แบบมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๙๒ ครูบาศรีนวลสร้างกุฏิหลังใหม่แทนหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรม

พ.ศ. ๒๔๙๓ สร้างยุ้งข้าวเพื่อเก็บข้าวเปลือกที่ชาวบ้านนำมาถวายทุกปี หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว ซึ่งปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๙๕ สร้างศาลาบาตรเสาคอนกรีต มุงด้วยกระเบื้องล้อมรอบเขตพุทธาวาส มีจำนวน ๑๐๘ ห้อง

พ.ศ. ๒๔๙๖ สร้างอุโบสถครอบบนพื้นที่พัทธสีมาเดิม

พ.ศ. ๒๔๙๘ สร้างบันไดนาคขึ้นวัดทางด้านทิศตะวันออก มีพญานาค พญาครุฑ และกุมภัณฑ์ข้างละ ๑ ตน

พ.ศ. ๒๔๙๙ สร้างกำแพงเป็นผนังโปร่งล้อมรอบศาลาบาตร

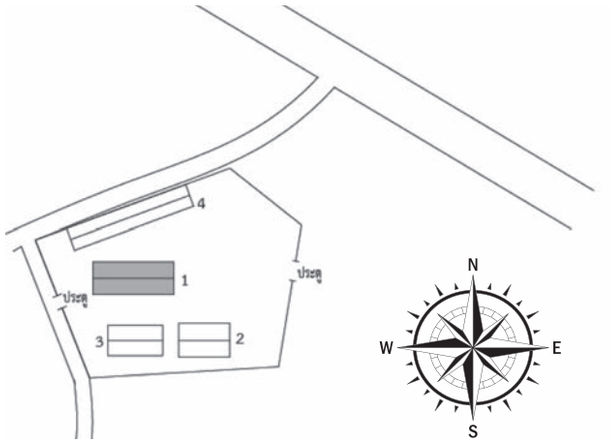
พ.ศ. ๒๕๓๘ พระอธิการจำปี จนฺทวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดเจริญเมือง (พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๙) พร้อมกับชาวบ้าน ได้บูรณะพระธาตุโดยการหุ้มแผ่นทองเหลือง

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพ พ.ศ. ๒๔๘๒ ครูบาศรีนวล ได้ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพ และได้แบ่งอัฐิส่วนหัวเข่าของครูบาเจ้าศรีวิชัยใส่ผอบมาก่อกู่ไว้ภายในศาลาการเปรียญวัดเจริญเมือง ช่วงที่ก่อกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยมีครูบาศรีนวลเป็นช่างใหญ่สร้างกู่ได้ทำการก่อตอนช่วงเย็น เมื่อบรรจุอัฐิแล้วก็นอนเฝ้าจนปูนแห้ง กันคนมาขโมยเอาอัฐิช่วงที่ปูนยังไม่แห้ง ด้านหน้ากู่มีรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยยืนถือไม้เท้า ปั้นโดยครูบาเจ้าศรีนวล และมีแบบแม่พิมพ์รูปครูบาเจ้าศรีวิชัยครึ่งองค์ เพื่อใช้เป็นพิมพ์หล่อรูปเหมือนติดกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย มีลักษณะเหมือนกับรูปหล่อปูนปลาสเตอร์ครูบาเจ้าศรีวิชัยติดกู่อัฐิที่วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

เดือนเกี๋ยงออก ๕ ค่ำ (ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑ เหนือ) ของทุกปีมีประเพณีทานข้าวสลาก (สลากภัต) วัดเจริญเมือง มีทำต้นไทยทานอุทิศกุศลแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาอภิชัย (ครูบาผ้าขาวปี) ครูบากัญจนะ ครูบาศรีนวล ตลอดจนบรรพบุรุษผู้มาสร้างบูรณะวัดเจริญเมือง มีศาลาด้านทิศใต้พระธาตุระหว่างเขตพุทธาวาสกับสังฆาวาส เมื่อมีการถวายอาหารจะมาถวายที่ศาลาหลังนี้เหมือนเมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ให้เอาอาหารของที่จะบูดเน่าเข้าไปกินในเขตพุทธาวาส ยังปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

วัดเจริญเมืองมีการสืบวัตรปฏิบัติสายครูบาเจ้าศรีวิชัยมาอย่างเหนียวแน่น คือ เน้นสมถกรรมฐาน ฉันมังสวิรัติ นับลูกประคำ กำหนดจิตว่า “พุทโธ” เจ้าอาวาสแต่ละรูปก็สืบเนื่องเป็นลูกศิษย์สืบสายกันมา เช่น (๑) พระอธิการนพรัตน์ อินฺทปญฺโญ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน เป็นลูกศิษย์ของครูบาจำปี จนฺทวณฺโณ เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ (๒) ครูบาจำปี จนฺทวณฺโณ เป็นลูกศิษย์ครูบาศรีนวล ญาณสิริ เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ และ (๓) ครูบาศรีนวล ญาณสิริ เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะเดียวกันบทสวดมนต์ต่างๆ ทำวัตรเช้าเย็น ยังสืบทอดมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาศรีนวล เช่น กัมมัฏฐานแปล คำไหว้ปารมี ๓๐ ทัศ คำไหว้ปารมี ๙ ชั้น คำไหว้พระเจ้าเลียบโลก และคาถาคุณหลวง เป็นต้น

วัดทุ่งมะฝาง

1 อุโบสถ
2 ศาลา
3 กุฏิ
4 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระอธิการอุเทน อธิปญฺโญ
รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗-๓๐๕๒๗๔๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๑ บ้านทุ่งมะฝาง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
พิกัด ๑๙.๕๗๑๐๔๓, ๙๙.๖๗๗๙๔๕

ความสำคัญของวัด

วัดทุ่งมะฝางเอกสารโบราณเรียกว่าวัด“ป่าผาง” (หมายถึงต้นมะปราง ไม่ใช่ไม้ฝางที่ใช้ย้อมสีจีวรพระ) หรืออีกชื่อคือ วัดน้ำล้อม ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดท่งบะผาง” และ “วัดทุ่งมะฝาง” ไปในที่สุด

ชื่อวัดท่งบะผาง ปรากฏในแผ่นปูนจารึกที่พบ ณ วัดสันป่ง (มหาวัน) ซึ่งจารในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ว่า ขณะนั้นวัดท่งบะผางมีเจ้าอาวาสชื่อ “ตุ๊เจ้าคำ” กับพระภิกษุชื่อพระเทพวงศ์ สามเณร ๒ รูปคือ เณรอินท์และเณรหนัก พร้อมด้วย ปู่สอง ได้ไปร่วมบูรณะพระธาตุมหาวันที่วัดสันป่ง ตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานครั้งนั้นด้วย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดทุ่งมะฝางคือวิหาร **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมสร้างวิหารเป็นเงินจำนวน ๕๐ รูเปีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕** ดังรายละเอียดในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ

*“ไปสู่เมืองพานที่นั้น ซ้ำอธิการ **ป่าผางชื่อชั้น** เกิ้ดอยู่ถ้าตามทาง นิมนต์พักร้อน **ที่วัดป่าผาง** แล้ว ลวดเลยทาน ท่านตนบุญกว้าง **ท่านรอมทาน วิหารอันสร้าง ตามจำนวนบอกไว้ ๕๐ รูเพีย** ได้รอมท่านไธ้ ยกจากหั้นไคลคลา มีคนมารับ แห่ไปนักหนา สัก ๓ พันคน ประหมาณเท่าอั้น”*

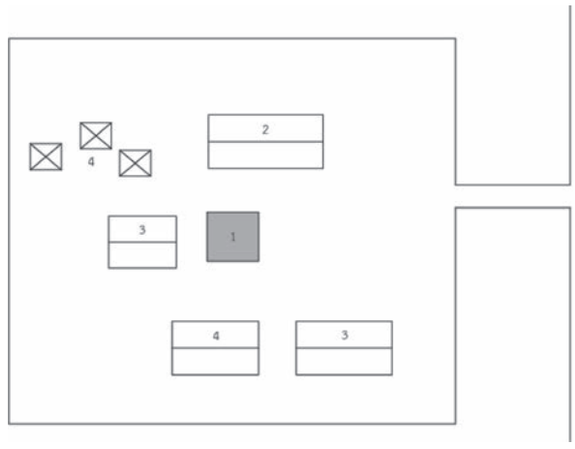

วิหารวัดทุ่งมะฝาง

ซุ้มประตูวิหารรูปนกยูง

ณ วัดป่าผางแห่งนี้รองรับคณะศรัทธาสาธุชนที่มาต้อนรับครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวนมากถึง ๓,๐๐๐ คน

วิหารหลังเดิมชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ได้ทำการรื้อและก่อสร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ครูบาบุญชุ่ม ญาณสำโร ได้ช่วยเหลือในการก่อสร้างวิหารหลังใหม่ ได้ทำการฉลองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ และฝังลูกนิมิตเป็นอุโบสถเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕

วัดป่าถ่อนดอนแก้ว

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระสุเทพ ปิยวัณฺโณ รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๗-๑๗๓๙๔๒๐

สถานที่ตั้ง

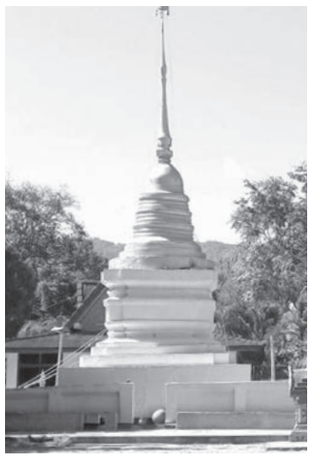
๑๖๒ บ้านสันปู่ย่า หมู่ที่ ๑๑ ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๔๙๑๕๙๔, ๙๙.๗๑๕๗๖

ความสำคัญของวัด

จากการสัมภาษณ์นายล้วน บุญสูง หมื่นวัดป่าถ่อน (หมื่นวัด เป็นภาษาเฉพาะแถบอำเภอพาน หมายถึงคนดูแลกิจการต่างๆ ภายในวัด) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดว่า เดิมบริเวณที่แห่งนี้เต็มไปด้วยต้นถ่อน เป็นไม้ป่าชนิดหนึ่ง ต่อมามีการสร้าง **“พระธาตุชื่อดอนแก้ว”** เป็นสถูปก่ออิฐขนาดเล็ก กาลเวลาผ่านไปชำรุดทรุดโทรม

ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะเสนาสังฆิกะจำนวนมากในแถบอำเภอพาน ท่านได้แวะมาบูรณะครอบพระธาตุดอนแก้วด้วยเช่นกัน โดยมอบหมายให้ครูบากัญจนะเป็นสล่า **เคยมีแผ่นจารึกปูนอยู่แผ่นหนึ่งเหมือนกับที่พบตามวัดที่สร้างโดยครูบากัญจนะจารึกระบุว่าปี ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัยแห่งวัดบ้านปางเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการบูรณะพระธาตุดอนแก้ว** ภายหลังแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ทำให้เมื่อมีการบูรณะพระธาตุดอนแก้วใหม่อีกครั้งราวไม่เกิน ๒๐ ปีที่ผ่านมา ได้มีการเก็บเศษจารึกรวบรวมไว้ภายในพระธาตุดอนแก้ว

ภาพซ้าย พระธาตุดอนแก้ว *ภาพขวา* พระวิหารสร้างใหม่ ๒ ชั้น

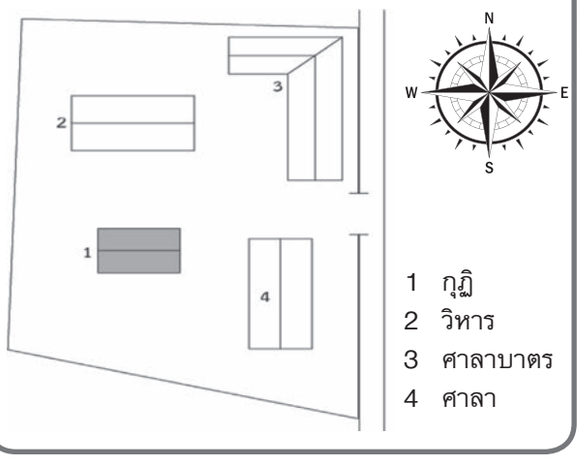
ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุดอนแก้วองค์ในชั้นที่สองสร้างครอบโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมกับมีศาลาบาตร ๑ หลัง ส่วนวิหารกำลังสร้างใหม่สองชั้น เป็นทั้งวิหารและอุโบสถในหลังเดียว ยังไม่ได้รับพัทธสีมา จึงมีสถานะเป็นสำนักสงฆ์

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุดอนแก้ว จัดขึ้นในเดือน ๕ เป็ง เป็นประจำทุกปี

วัดป่าบงหลวง

1 กุฏิ
2 วิหาร
3 ศาลาบาตร
4 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระครูประภัศรปัญญาวุธ (กองจันทร์) พ.ศ.๒๕๓๔–ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๖๑ บ้านป่าบงหลวง หมู่ที่ ๓ ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๕๖๓๒๙๘, ๙๙.๗๒๑๘๑๕

ความสำคัญของวัด

วัดป่าบงหลวงเป็นวัดประจำหมู่บ้านป่าบงหลวง ไม่ปรากฏปีที่สร้างวัด เดิมเป็นวัดร้างปรากฏซากฐานวิหารและเสาวิหารที่ทำด้วยหินทราย ต่อมาเมื่อมีการตั้งหมู่บ้านป่าบงหลวงได้ฟื้นฟูวัดนี้อีกครั้งใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ตั้งชื่อว่า “วัดป่าบงหลวง” เพราะมีไม้ไผ่บงขึ้นอยู่บริเวณพื้นที่นี้จำนวนมาก สร้างวัดขึ้นโดยการนำของท้าวเขื่อนแก้ว ผู้ใหญ่บ้านป่าบงหลวงคนแรก และแม่หลวงปิ๊กเชื้อเมืองพาน มีพระธรรมชัย ธมฺมชโย เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก (พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๔๒) เดิมมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๓ งาน ๘๘ ตารางวา ภายหลังได้แบ่งพื้นที่ให้สร้างโรงเรียนป่าบงหลวง เหลือพื้นที่ ๒ ไร่ ๑ งาน ๘๘ ตารางวา ทิศเหนือติดต่อห้วยร่องกุ๊ก ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ติดต่อห้วยแม่ส้าน บ้านป่าส้าน ทิศตะวันออกติดต่อห้วยร่องทราย จอมแว่ร่องหลง และทิศตะวันตกติดต่อบ้านกิ่ว (บ้านทุ่งป่าแดด) ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙

กุฏิวัดป่าบงหลวง ปัจจุบันสร้างทับหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

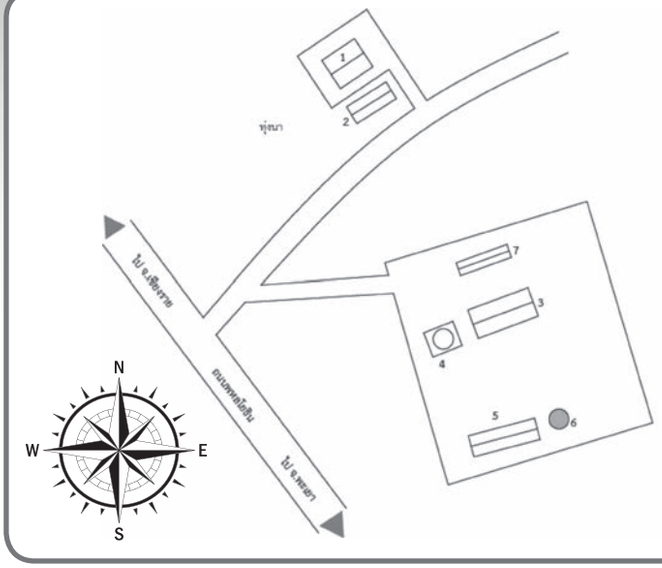
พ.ศ. ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างกุฏิไม้ (โฮงหลวง) จำนวน ๑ หลัง ต่อมากุฏิหลังนี้ชำรุดทรุดโทรมได้สร้างกุฏิหลังใหม่ขึ้นตรงบริเวณเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ ดังปรากฏหลักฐานในคร่าวซอว่า ท่านได้รอมเงินสร้างกุฏิ จำนวน ๑๐๐ รูเปีย

“...ข้ามท่งหลวง ใหย่ยาวขวางกว้าง ท่องเดินทางคลาดแคล้ว ***บ้านป่าบง*** *ลงเถิงรอดแล้ว ข้ามท่งหน้อยยอยคลอง ชาวบ้านที่นั้น...เสียงฅนอึง คระนึงโหล่หลู้ไหลไปดู แวดล้อม ก่องมาทาน ด้วยใจหลิ่งน้อม ลางก่องอั้น มาดาย บวชเณรที่นั้น มากพวงหลวงหลาย ๓๙ ชาย จดหมายไว้หมั้น* ***รอมส้างโรง ที่ในวัดหั้น ร้อยรูเพีย*** *บ่แคล้ว นึ่งฅืนนอน เจียรจอรพรากแล้ว เปนหล่งบ้าน ไปยาว..”*

เห็นได้ว่าในอดีตวัดแห่งนี้มีขนาดใหญ่มาก และครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บรรพชาสามเณรจำนวนมากถึง ๓๙ รูป

กุฏิหลังปัจจุบันสร้างขึ้นใหม่ทับที่กุฏิหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ผุพังไป

วัดป่าสักเหนือ

1 อุโบสถ
2 ศาลาอเนกประสงค์
3 วิหาร
4 เจดีย์
5 กุฏิ
6 หอระฆัง
7 ที่เก็บของ

เจ้าอาวาส

พระอธิการสุพรรณ์ ธีรวโร พ.ศ. ๒๕๓๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑ - ๔๗๓๖๒๖๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๙๗ บ้านป่าสักเหนือ หมู่ที่ ๔ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐
พิกัด ๑๙.๔๕๗๒๕๘, ๙๙.๗๕๙๖๕๙

ความสำคัญของวัด

วัดป่าสักเหนือ หรือ **“วัดป่าสักโบสถ”** สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๐ สมัยพญาไชยชนะสงคราม (เจ้าพญาไชยเฒ่า) เจ้าเมืองพานคนที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๑๘ - ๒๔๓๘) เดิมวัดป่าสักเหนือมีศรัทธา ๒ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าสักเหนือ และบ้านป่าสักใต้ ภายหลัง พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้แยกออกไปตั้งวัดป่าสักใต้ จึงเหลือเฉพาะศรัทธาบ้านป่าสักเหนือให้การอุปถัมภ์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุวัดป่าสักเหนือล้มพังทลายลงประกอบกับขณะนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาบูรณะศาสนสถานต่างๆ ในอำเภอพาน จังหวัดเชียงรายใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ศรัทธาบ้านป่าสักเหนือนำโดยครูบาคัมภีระเจ้าอาวาสวัดป่าสักเหนือ และพ่อน้อยคันธะ ผู้ใหญ่บ้านป่าสักเหนือจึงได้อาราธนานิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาหลวงเจ้าศรีวิไชยาชนะ” หรือ “ครูบาเจ้าศีลธรรม” มานั่งหนักบูรณะพระธาตุ พร้อมกับได้สร้างอุโบสถขึ้นแทนหลังเก่าที่ตั้งอยู่ด้านนอกกำแพงวัดทางทิศเหนือ ช่วงที่ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยใหม่ๆ นั้น ท่านยังไม่รับปากจะทำการบูรณะให้ จักต้องเสี่ยงทายอธิษฐานจิตดูก่อน ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ใช้วิธีการ “วาไม้” หน้าซากกองพระธาตุวัดสันป่าสัก คือถ้าไม้ที่นำมาเสี่ยงทายยาวออกกว่าเดิมถือว่าเป็นนิมิตหมายจะบูรณะได้ ปรากฏว่าไม้ที่วายาวออกกว่าเดิม ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงรับนิมนต์เป็นประธานนั่งหนักในการบูรณะ มีพญา

ภาพถ่ายเก่าวัดป่าสักเหนือยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย ก่อนมีการบูรณะใหม่

ไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน) หรือ “หลวงพงษ์พูลสวัสดิ์” เจ้าเมืองพานคนสุดท้าย (พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๔) พร้อมกับชายาทั้ง ๒ คนคือ แม่เจ้าคำแปง เชื้อเมืองพาน และแม่เจ้าคำแดง เชื้อเมืองพาน เป็นประธานฝ่ายฆราวาส

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบากัญจนะลูกศิษย์เป็นหัวหน้าช่างก่อสร้างบูรณะ พร้อมด้วยพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ ผู้ร่วมก่อสร้างคนสำคัญ เช่น พ่ออุ๊ยกี้ ศรีธินนท์ บ้านป่าสักเหนือ เป็นต้น เริ่มบูรณะเมื่อวันเสาร์ เดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๙ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาไชยาได้จารึกวันเดือนปีและผู้ร่วมบูรณะพระธาตุวัดป่าสักเหนือบนแผ่นปูนด้วยอักษรธัมม์ล้านนา ปัจจุบันจารึกแผ่นนี้ได้ถูกนำมาติดไว้ที่ฐานพระธาตุด้านทิศใต้

“สรีสวัสสดีนมจตุพระพุทธสักกราชะได้ ๒๔๗๔ ตัว ปีมะแม วิสาขา นวโสรีวารไถง ภาสาไทว่าปีร้วง เม็ด เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ เมงวัน ๗ ไทกดเส็ด ติตถี ๙ ตัวบ่เสส อติตวรพุทธสาสสนาอันคลาล่วงข้ามไปแล้ว มี ๒๔๗๔ พระวสา อธิกาปลาย ๑ เดือน ปลาย ๙ วัน ปลาย ๙ ยาม นับตั้งแต่เดือน ๘ นี้ขึ้น ๙ ค่ำนี้คืนหลัง อนาคตะอันจักมาพายหน้า ๒๕๒๕ พระวสา อธิกา ปลาย ๑๑ เดือน ปลาย ๒๑ วัน ปลาย ๑๒ ยาม เอา บวกคุมสมกันก็เตม ๕,๐๐๐ พระวสาบ่เสส

*หมายมีครูบาหลวงเจ้าสีวิไชยาชนะ วัดบ้านพางเมืองลี้ จังหวัดลำพูน เปนเค้า ได้จัดพระภิกขุกัญชนะมาเปนสล่าก่อส้าง**พระธาตุเจ้าวัดป่าสักโบสถ**ที่นี้ มีภิกขุกัญชนะ ภิกขุไชยา ภิกขุดวงแก้ว ภิกขุยาวิราช ภิกขุคำ สามเณรสุทธสี สามเณรกัญไชย สามเณรยาวิไชย สามเณรทา สามเณรอ้าย สามเณรจันท์ สามเณรทัน แลคะโยมนายคำอ้าย นายฟอง หนพายนอกมีหลวงภงส์ภูนสวัสด์ พ่อเมืองภาน แลเจ้าแม่คำแพง แลเจ้าแม่คำแดง...*

ขอพระชินะสังฆะมาประสุมชุมนุมกันเดือน ๘ ดับปะเวณี พระไชยาภิกขุลิขิต ขอเปนประไจยแก่นิพพานเจ้าเทอะ”

ผู้ที่ร่วมบูรณะพระธาตุวัดป่าสักเหนือนอกจากมีครูบากัญจนะ เป็นหัวหน้าช่างทำการบูรณะ มีผู้ร่วมบูรณะจำนวนมาก ดังนี้

ภาพซ้าย **ภาพถ่ายเก่าเจดีย์ป่าสักเหนือยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพขวา*** **เมื่อมีการบูรณะใหม่ เจาะช่องพระพุทธรูป**

ลูกศิษย์พระสงฆ์สามเณรและลูกศิษย์ฆราวาสผู้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัย

(๑) ครูบาไชยา (๒) พระดวงแก้ว
(๓) พระยาวิราช (๔) พระคำ
(๕) สามเณรสุทธสี (๖) สามเณรกัญไชย
(๗) สามเณรยาวิไชย (๘) สามเณรตา
(๙) สามเณรอ้าย (๑๐) สามเณรจันทร์
(๑๑) สามเณรตัน (๑๒) นายคำอ้าย
(๑๓) นายฟอง

ศรัทธากลุ่มเจ้าเมืองพาน

(๑) พญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน)
(๒) แม่เจ้าคำแปง เชื้อเมืองพาน
(๓) แม่เจ้าคำแดง เชื้อเมืองพาน
(๔) พ่อออกน้อยตั๋น (๕) นายติ๊บ
(๖) นางแก้ว (๗) นางคำ
(๘) แม่ออกพา (๙) นางใส
(๑๐) นายออ (๑๑) นางบุ
(๑๒) พ่อออกนวล (๑๓) พ่อน้อยชุ่ม

วัดป่าสักโบสถ (วัดป่าสักเหนือ)

(๑) ครูบาคัมภีระ (๒) สามเณรมหาวัน
(๓) สามเณรคำ (๔) สามเณรอุปละ
(๕) สามเณรอภิวงศ์ (๖) สามเณรหนัก
(๗) สามเณรจันทร์ทิพย์ (๘) สามเณรขัน
(๙) นายดี (เด็กวัด)

ศรัทธาบ้านป่าสักเหนือ

(๑) พ่อหลวงน้อยคันธะ (๒) นางตุ่น
(๓) นายใจ (๔) นางมี
(๕) หนานจันทร์ (๖) นางหล้า
(๗) นายแก้ว (๘) นางก๋อง
(๙) น้อยสิงห์แก้ว (๑๐) นางจันตา
(๑๑) ลุงน้อยหลาน (๑๒) หนานสุวรรณ
(๑๓) นางสา (๑๔) หนานวงศ์
(๑๕) นางบุ (๑๖) นายนวล
(๑๗) นางเต็ม (๑๘) ส่างคำ
(๑๙) นางฝาย (๒๐) นายจ๋อย
(๒๑) นางชุม (๒๒) ส่างคำ
(๒๓) นางเที่ยง (๒๔) นายแก้ว
(๒๕) นางเป็ง (๒๖) นายหน้อย
(๒๗) นางภอ (๒๘) หนานปัญโญ
(๒๙) นางยวง (๓๐) ส่างคำ
(๓๑) นางผัด (๓๒) นายเผิ้ง
(๓๓) นางมี (๓๔) ลุงเป็ง
(๓๕) นางคำ (๓๖) นายคำตั๋น
(๓๗) นางติ๊บ (๓๘) นางนอง
(๓๙) นางหน้อย (๔๐) ย่ายอด
(๔๑) นายตุ้ย (๔๒) นางสุข
(๔๓) ย่ามูล (๔๔) นางแก้ว
(๔๕) นางมี (๔๖) ลุงชุ่ม
(๔๗) ลุงแก้วมา (๔๘) ลุงตั๋น
(๔๙) หนานกั๋น (๕๐) นางจันทร์
(๕๑) หนานสิงห์ (๕๒) นางต๋ำ
(๕๓) ป้าจันทร์แก้ว (๕๔) นายเสาร์
(๕๕) นางแก้ว (๕๖) นายปัน
(๕๗) นางหน้อย (๕๘) นายใจ
(๕๙) นางจิ๋ง (๖๐) หนานอินต๊ะ
(๖๑) นางแก้ว (๖๒) หนานเสาร์
(๖๓) นางสิงห์ (๖๔) นายชอย
(๖๕) นางป้อ (๖๖) น้อยสอน
(๖๗) นางป้อ (๖๘) น้อยอุ่น
(๖๙) นางตา (๗๐) นายขาน
(๗๑) นางสวย (๗๒) นายตุ่น
(๗๓) นางปวง (๗๔) นายอ้าย
(๗๕) นางสุข (๗๖) นายลุย
(๗๗) นางต่อมแก้ว (๗๘) นายตุ้ย
(๗๙) นางปา (๘๐) นายจันทร์
(๘๑) นายหมื่น (๘๒) นางฟอง
(๘๓) ย่าตู้ (๘๔) นายตั๋น
(๘๕) นางสุข (๘๖) นายอ้าย
(๘๗) นางแก้ว (๘๘) นายสม
(๘๙) นางสุข (๙๐) นายขาว
(๙๑) นางป้อ (๙๒) นางปั๋น
(๙๓) นางฟอง (๙๔) นายตัน
(๙๕) นางแปง (๙๖) นางหอม
(๙๗) จองซะ (๙๘) นายอ่อน
(๙๙) นายมา (๑๐๐) นางแดง
(๑๐๑) นางเขียว (๑๐๒) นางเที่ยง
(๑๐๓) น้อยตา (๑๐๔) นางป้อ
(๑๐๕) พ่อออกน้อยเหลา

ศรัทธาบ้านป่าสัก หมู่ที่ ๕ ป่าสักใต้

(๑) พ่อหลวงจ๋อม (๒) นางมา
(๓) พ่อออกอิ่นคำ (๔) นางขา
(๕) ลุงปั๋น (๖) นายปวง
(๗) พ่อเฒ่ามา (๘) นายปุ้น
(๙) นายแก้ว (๑๐) นายโอน
(๑๑) ลุงแปง (๑๒) ปู่หนานธิ
(๑๓) ลุงวัง (๑๔) ปู่เปี้ย
(๑๕) น้อยสุภา (๑๖) พ่อเลี้ยงน้อยตั๋น
(๑๗) นายสุข (๑๘) นางเสาร์
(๑๙) นายเรือน (๒๐) นายชื่น
(๒๑) นายสม (๒๒) นางเขียว
(๒๓) นายมา (๒๔) น้อยซาว
(๒๕) นางนอง (๒๖) น้อยตัน
(๒๗) นางปี๋ (๒๘) นายมา
(๒๙) นางคำ (๓๐) นายแก้ว
(๓๑) หนานมี (๓๒) นางเปี้ย

ศรัทธาบ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ ๑๐ ฝั่งตื้น

(๑) แก่เงิน (๒) นางปั๋น
(๓) นายก้อนแก้ว (๔) นายผัด
(๕) ปู่ปัน (๖) นายอินต๊ะ
(๗) นางฝั้น (๘) นายอ้าย

(๙) นางอ่อน (๑๐) น้อยมูล
(๑๑) นางจันทร์

วัดปูแกง

(๑) ครูบาอารินทร์ อาริน̣โท (๒) พระสุภา
(๓) พระเงิน คน̣ธสีโล (๔) สามเณรทุกรูป
(๕) พ่อออกหนานปั๋นและคณะศรัทธาบ้านปูแกง

วัดแม่เย็นหลวง

(๑) ครูบาอินทจักร (๒) พระสงฆ์สามเณร
(๓) พ่อแคว่นอินทร์ แจ่มเจริญ
(๔) ศรัทธาบ้านแม่เย็น

วัดท่าหลุก

(๑) พระพิมพิสาร (๒) พระสงฆ์สามเณร
(๓) พ่อแก่น้อยแก้ว (๔) ศรัทธาบ้านท่าหลุก

วัดสันผักแค

(๑) พระสงฆ์สามเณรและศรัทธาบ้านสันผักแค

วัดแม่เย็นใต้

(๑) พระสงฆ์สามเณร
(๒) นายมา พร้อมชาวบ้านแม่เย็นใต้

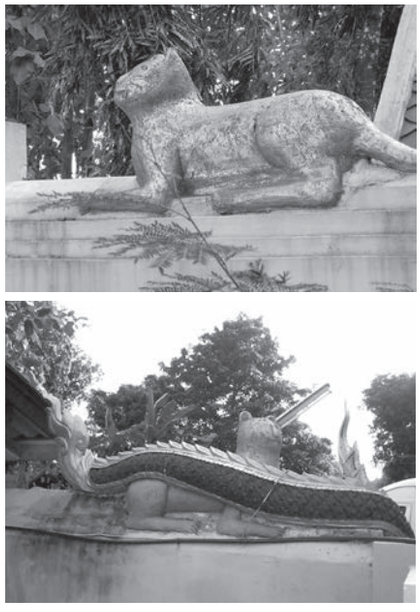
ภายในพระธาตุ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บรรจุพระพุทธรูปหินทรายจำนวนมาก ที่ขุดพบลึกลงไปประมาณ ๑ เมตรกระจายอยู่ทั่วบริเวณวัด เมื่อบูรณะแล้วเสร็จได้จัดงานฉลองสมโภชพระธาตุในวัน เดือน ๘ ดับ จึงได้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุวัดป่าสักเหนือ และภายหลังได้มีการสรงน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัยในวันเดือน ๘ ดับ (แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ) สืบมาจนถึงปัจจุบัน และมีการปั้นรูปเสือสัญลักษณ์ปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย นอนพาดบนกำแพงทางเข้าวัดและมุมกำแพงวัดด้านทิศตะวันตก

ภายหลังพระธาตุวัดป่าสักเหนือได้แตกร้าวทั้งองค์ ในปี ๒๕๓๐ จึงทำการบูรณะโดยใช้เหล็กเส้นรัดรอบองค์พระธาตุ รื้อกำแพงแก้วล้อมรอบพระธาตุออกและก่อครอบองค์พระธาตุให้มีขนาดใหญ่ขึ้น พร้อมกับทำซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ด้าน โดยครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล จังหวัดพะเยา

ส่วนอุโบสถที่ตั้งอยู่ภายนอกกำแพงด้านทิศเหนือ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ลูกศิษย์เป็นช่างทำการก่อสร้างขึ้นแทนหลังเก่าภายในปีเดียวกันนี้ (พ.ศ. ๒๔๗๔) แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยก็รับนิมนต์เดินทางไปบูรณะวัดอื่นต่อ อุโบสถหลังนี้เป็นอุโบสถมีน้ำล้อมรอบ และมีแท่งหินเสมาปักโดยรอบ เดิมหลังคามุงด้วยแป้นเกล็ด ก้อนอิฐที่สร้างอุโบสถมีประทับปีที่ก่อสร้างเป็นเลขไทยคือ พ.ศ. ๒๔๗๔ ภายในมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปหินทรายโบราณปางมารวิชัย และช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ ได้สร้างพระพุทธรูปปูนปั้นปางไสยาสน์องค์ใหญ่เพิ่มอีก ๑ องค์ อุโบสถหลังนี้ได้ทำการบูรณะครั้งสำคัญเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘

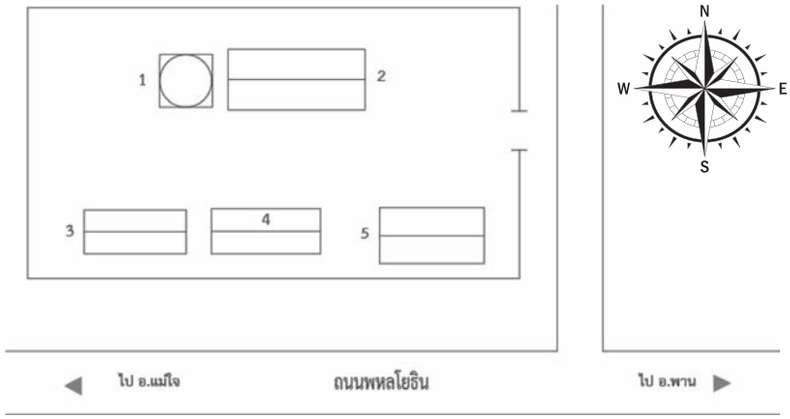

ภาพซ้าย **วิหารของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีการบูรณะใหม่** ***ภาพขวา*** **พระพุทธรูปบนแท่นแก้ว**

รูปปั้นเสือบนกำแพงวัดป่าสักเหนือตามมุมต่างๆ มีทั้งเสือพันนาค และเสือหมอบธรรมดา

วัดปูแกง

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิสงฆ์
4 โรงเรียนปริยัติธรรม(แผนกธรรม)
5 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระอธิการบุญส่ง ฐานุตฺตโร พ.ศ. ๒๕๕๑ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นเจ้าคณะตำบลแม่เย็น

โทรศัพท์ ๐๘๖-๕๘๗๘๕๐๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๔๒ บ้านปูแกง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

พิกัด ๑๙.๔๖๑๕๓๒, ๙๙.๗๕๑๔๔๙

ความสำคัญของวัด

วัดปูแกง หรือ วัดพระธาตุปูแกง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ สมัยพญาไชยชนะสงคราม (เจ้าพญาไชยเฒ่า) เจ้าเมืองพานคนที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๑๘ - ๒๔๓๘) มีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๔๘ ตารางวา ทิศเหนือติดต่อถนน ทิศใต้ติดต่อลำห้วย ทิศตะวันตกติดต่อถนน และทิศตะวันออกติดลำเหมือง เป็นวัดประจำหมู่บ้านปูแกง มีเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ พระธาตุ กุฏิ ศาลาอเนกประสงค์ โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงครัว และหอระฆัง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาสร้างและบูรณะศาสนสถานต่างๆ ในอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ศรัทธาชาวบ้านปูแกงได้เห็นพร้อมกันจะบูรณะพระธาตุปูแกงที่เป็นกองอิฐของฐานพระธาตุองค์เก่า ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือคนในท้องถิ่นเรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” มาเป็นประธานในการบูรณะโดยมีพญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร

พระธาตุปูแกง ภาพถ่ายเก่า พบว่าเมื่อบูรณะใหม่ พระเจดีย์ยังเป็นรูปแบบเดิม แต่พระวิหารมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบค่อนข้างมาก

พระธาตุปูแกง *ภาพซ้าย* องค์เดิม ก่อนบูรณะจากป้ายไวนิลข้างวิหาร *ภาพขวา* องค์ปัจจุบัน

(อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน) หรือ “หลวงพงษ์พูลสวัสดิ์” เจ้าเมืองพานคนสุดท้าย (พ.ศ.๒๔๓๘ - ๒๔๗๔) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส มีครูบาอารินทร์ อาริน์โท เป็นเจ้าอาวาสวัดปูแกง พ่อหนานปั๋น เป็นผู้ใหญ่บ้านปูแกง และพ่อแคว่นอิน แจ่มเจริญ เป็นกำนันตำบลแม่เย็น

จากบันทึกของพระครูปัญญารัตนากร อดีตเจ้าอาวาสวัดปูแกง ระบุว่า เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์มานั่งหนักเป็นประธานการบูรณะ ได้ร่วมกันก่อสร้างครอบพระธาตุปูแกงองค์เดิม โดยมีครูบากัญจนะ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นช่างใหญ่ในการบูรณะ พร้อมกับพระสงฆ์สามเณรและชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้เข้ามาร่วมการบูรณะ เริ่มวางรากฐานพระธาตุวันศุกร์ที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๗๔ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ ปีเม็ด (มะแม) บูรณะพระธาตุแล้วเสร็จภายใน ๗ วัน เมื่อบูรณะแล้วเสร็จและเริ่มทำการฉลองสมโภชพระธาตุวันพฤหัสบดี ที่ ๒๓ เมษายน ๒๔๗๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ เมื่อฉลองสมโภชพระธาตุปูแกงเสร็จแล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางไปวัดอื่นที่มีศรัทธามานิมนต์ต่อไป พระธาตุปูแกงได้กำหนดให้มีการสรงน้ำประจำปีในเดือน ๕ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ) พระธาตุปูแกงตั้งแต่สร้างครอบในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยยังไม่ได้บูรณะ สถาปัตยกรรมยังเป็นของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีเพียงแต่ทาสีใหม่ที่เดิมพระธาตุปูแกงทาด้วยปูนขาว ภายหลังในปี ๒๕๕๕ ได้ทาเป็นสีทอง

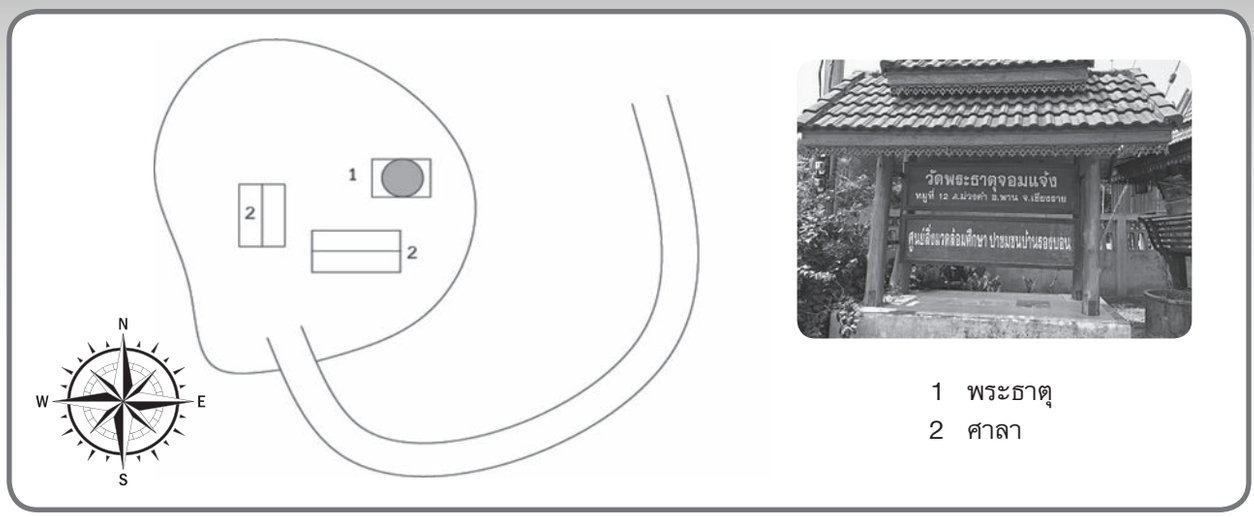

พระวิหารวัดปูแกงบูรณะใหม่ทับหลังเดิม

พระประธานในวิหาร

วัดพระธาตุจอมแจ้ง

1 พระธาตุ
2 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระอธิการจิรภัทร จิรปภาโส ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๙๕-๔๕๙๖๙๙๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๘๘ บ้านร่องบอน หมู่ที่ ๑๒ ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๖๖๐๐๓๗, ๙๙.๕๔๑๕๓๑

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุจอมแจ้งตั้งอยู่บนยอดดอยป่าซาง มีเนื้อที่กว่า ๕๐๐ ไร่ เรียกชื่อตามตำนานพระเจ้าเลียบโลก ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เป็น ๑ ใน ๙ จอมของจังหวัดเชียงราย พระธาตุองค์นี้มีชื่อในแผ่นจารึกว่า “พระมหาชินธาตุเจ้าจอมแจ้งสระหนองปลิง”

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ ภายหลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือภายในท้องถิ่นนี้เรียกว่า “ครูบาหลวงมหาเถรศรีวิไชยาชนะ” หรือ “ครูบาศีลธรรมศรีวิไชยาชนะ” ได้สร้างพระธาตุและมอบหมายให้ลูกศิษย์ควบคุมการก่อสร้างอุโบสถวัดสันต้นผึ้ง (พระหิน) ได้เดินทางมาบูรณะพระธาตุจอมแจ้ง ตามคำนิมนต์ของพญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน) เจ้าเมืองพานคนสุดท้าย (พ.ศ. ๒๔๓๘ – ๒๔๗๔ ขณะที่บูรณะพระธาตุจอมแจ้งได้รับยศจากทางสยามเป็น “หลวงพงษ์พูลสวัสดิ์”)

การบูรณะได้เริ่มวางฤกษ์ในเวลา ๑๗.๐๐ น. วันเสาร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ เหนือ พ.ศ. ๒๔๗๒ พญาไชยชนะสงคราม หรือ หลวงพงษ์พูลสวัสดิ์ เจ้าเมืองพาน พร้อมชายาทั้ง ๒ คน คือ แม่เจ้าคำแปง เชื้อเมืองพาน และแม่เจ้าคำแดง เชื้อเมืองพาน เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ครูบาหลวงมหาเถรศรีวิไชยาชนะ หรือครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ โดยมีครูบากัญจนะลูกศิษย์รูปสำคัญเป็นหัวหน้าช่างในการบูรณะ เมื่อบูรณะแล้วเสร็จได้จารึกวันเดือนปี และผู้ร่วมบูรณะด้วยอักษรธัมม์ล้านนาลงบนแผ่นปูน จำนวน ๑ แผ่น ปักไว้ด้านทิศตะวันออกของพระธาตุจอมแจ้ง ดังมีเนื้อความบางส่วนในจารึกดังนี้

“พระพุทธสกราชได้ ๑๒๙๑ ตัว ปีกัดใส้ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ เมงวันเสาร์ เวลา ๕ โมงเย็น ได้ก่อ

พระธาตุจอมแจ้ง ประดับด้วยประติมากรรมระบายสี

แผ่นจารึกปูนที่ฐานพระธาตุจอมแจ้ง พร้อมป้ายคำไหว้

*แรก**พระธาตุเจ้าจอมแจ้งสระหนองปึง หมายมีครูบาหลวงมหาเถรสีวิเชยยาชนะ วัดบ้านพาง เมืองลี้ จังหวัดลำพูน** ได้มาเลิกสร้างพระธาตุเจ้าดวงนี้ พระกัญจนะภาพภิกขุผู้แทนตัวท่านสีลธัมม์สีวิเชยยาชนะเปนสล่าก่อสร้าง พร้อมกับด้วยพระจันทะภิกขุ พระอภิวงส์ภิกขุ พระยาวิลาสภิกขุ สามเณรยาสี สามเณรสีธิ สามเณรสุธำ สามเณรอุปละ สามเณรคันธา สามเณรกิติ บ่เท่าแต่นั้นหมายมีพระปัญญาภิกขุ วัดสรีพูศา เมืองเชียงราย พร้อมกับด้วยสามเณรสุริยะ สามเณรไชยวุฒ พายนอกหมายมีหลวงภงส์ภูนสวัสด์เปนเค้า พร้อมกับด้วยแม่เจ้าคำแพง แม่เจ้าคำแดง เณรอุตมะปัญญา...”*

รูปแบบเจดีย์มีลักษณะคล้ายศิลปกรรมฝีมือช่างชาวไทลื้อ ไทยอง ที่อพยพมาจากเมืองลำพูน วัดพระธาตุจอมแจ้งมีประเพณีสรงน้ำประธาตุ ในเดือน ๙ เป็ง (เดือน ๘ เหนือ) หรือขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๗ กลาง เป็นประจำทุกปี ซึ่งพระอธิการจิรภัทร จิรปภาโส เจ้าอาวาสพระธาตุจอมแจ้งกล่าวว่า เดิมนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยกำหนดวันสรงน้ำพระธาตุในวัน ๕ เป็ง (วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๕ เหนือ) แต่ต่อมาชาวบ้านคงปรับเปลี่ยนตามความสะดวก

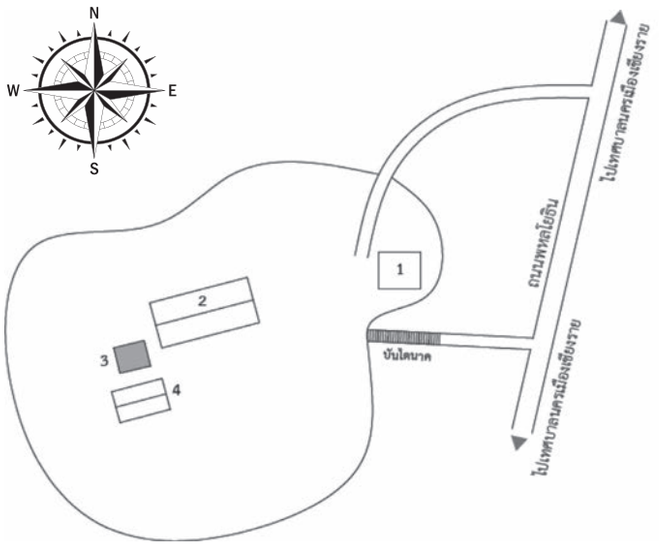

ทางขึ้นสู่พระธาตุจอมแจ้ง ค่อนข้างลื่นและชัน

ภาพคอยค้วน (ภูกามยาว) มองลงมาจากพระธาตุจอมแจ้ง

วัดพระธาตุจอมแว่

1 พระพุทธรูปยืน
2 อุโบสถ
3 พระธาตุจอมแว่
4 กุฏิเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส

พระครูพิมลพิพัฒนคุณ รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๑๕๓๓๘๕๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑/๑ บ้านสันผักละ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐
พิกัด ๑๙.๕๖๘๖๗๖, ๙๙.๗๔๑๒๘๒

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุจอมแว่ตั้งอยู่บนดอยซางคำ ตามตำนานของวัดพระธาตุจอมแว่กล่าวถึงพระญางำเมือง กษัตริย์แคว้นพะเยา ทรงสร้างพระธาตุจอมแว่ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๗ มีเนื้อที่ ๒๔ ไร่ ทิศเหนือติดต่อป่าสงวนแห่งชาติ ทิศใต้ติดต่อป่าสงวนแห่งชาติ ทิศตะวันออกติดต่อถนนพหลโยธิน ทิศตะวันตกติดต่อหมู่บ้าน

พ.ศ. ๒๓๘๐ พญาหาญ (หนานจันดาโจน) เจ้าเมืองพานคนแรก (พ.ศ. ๒๓๘๓ - ๒๔๑๘ ต้นตระกูล “เชื้อเมืองพาน) ได้ทำการบูรณะจากองค์พระธาตุที่ชำรุดทรุดโทรม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๑๙ ได้บูรณะอีกครั้งโดยครูบาหลวงมหาอินทะ ซึ่งธุดงค์มาจากบริเวณเมืองเชียงแสน ร่วมกับพญาไชยชนะสงคราม เจ้าเมืองพานคนที่ ๒ ทำการบูรณะพระธาตุจอมแว่

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๘ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๗๒ พญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน) เจ้าเมืองพานคนสุดท้าย (พ.ศ.๒๔๓๘ – ๒๔๗๔) พร้อมกับชาวบ้านได้บูรณะครอบองค์พระธาตุให้ใหญ่กว่าเดิม ครูบาศรีวิชัยหรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” ได้รับการนิมนต์จากเจ้าเมืองพานให้เป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ในการบูรณะพระธาตุจอมแว่และสร้างวิหาร

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปบูรณะองค์**

พระธาตุจอมแว่ มีการบูรณะใหม่ครอบองค์เดิม

บันไดนาคพระธาตุจอมแว่ ภาพถ่ายเก่าจากวัดบ้านปาง

ภาพซ้าย พระวิหาร *ภาพขวา* แท่นแก้วติดกระจกรูปแบบพิมพ์นิยม

รอยพระพุทธบาทจำลอง

พระวิหารหลังเก่าก่อนบูรณะ

พระธาตุจอมแว่ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดจำนวน ๗๘๘ รูเปีย ๒๐ สตางค์

นอกจากนี้ใน “ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร” ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ระบุว่า

“...(ต้นปี พ.ศ. ๒๔๖๙ แบบเดือนเก่า) ขึ้นไปสร้างพระธาตุสบฝาง แล้วก็เลยไปสร้างดอยตุงเหนือเมืองฝาง แล้วท่านก็กลับมาเชียงราย ***เลยไปจอมแว่*** *เลยมาพะเยา...”*

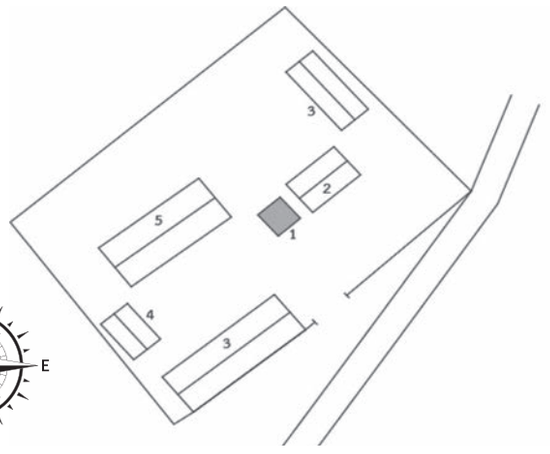
สะท้อนว่าเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นั่งหนักบูรณะพระธาตุจอมแว่และสร้างวิหารเป็นเวลาพอสมควร ตั้งแต่ปี ๒๔๗๐ แล้ว ท่านได้มอบหมายให้ลูกศิษย์ทำการก่อสร้างต่อไป ระหว่างนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ชาวบ้านสันต้นผึ้ง ที่มานิมนต์ให้ไปนั่งหนักสร้างพระธาตุและอุโบสถของวัดสันต้นผึ้ง (สันต้นเผิ้ง-วัดพระหิน) ซึ่งไม่ไกลกัน และอีก ๓-๔ ปีให้หลัง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กลับมายกยอดฉัตรเจดีย์และทำการฉลองวัดอีกครั้ง

ภาพซ้าย พระประธานผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระหิน (สันต้นเผิ้ง - พระธาตุขวยปู)

1 พระธาตุ
2 อุโบสถ
3 ศาลาบาตร
4 กุฏิ
5 วิหาร

เจ้าอาวาส

พระอธิการปฏิภาณ กิติปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙ - ๗๕๘๑๕๓๖

สถานที่ตั้ง

บ้านสันต้นผึ้ง หมู่ที่ ๗ ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

พิกัด ๑๙.๔๙๕๑๓๖, ๙๙.๗๓๘๗๘๓

ความสำคัญของวัด

วัดพระหิน หรือที่นิยมเรียกว่า “วัดสันต้นเผิ้ง” (หมายถึงสันต้นผึ้ง) ตามชื่อหมู่บ้าน ชื่อพระหินเป็นชื่อที่ตั้งตามการค้นพบพระพุทธรูปเก่าแกะสลักด้วยหินทรายสกุลช่างพะเยา ข้อมูลจากพ่อหนานอินทร์สุใจ กล่าวว่าคนสมัยก่อนเรียก **“พระธาตุขวยปู”** (ออกเสียง ขวยปู่) คำว่า “ขวยปู” ตามตำนานกล่าวว่า มาจากการที่พระพุทธเจ้าเคยเสวยพระชาติเป็นปู แล้วมาขุดรูปู ณ บริเวณนี้ โดยที่ปากรูมีรอยดินที่ขุดออกกระจายอยู่รอบ ๆ ภาษาล้านนาเรียก “ขวยปู” ถือเป็นวัดประจำหมู่บ้านเดิมมีทุ่งนาล้อมรอบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

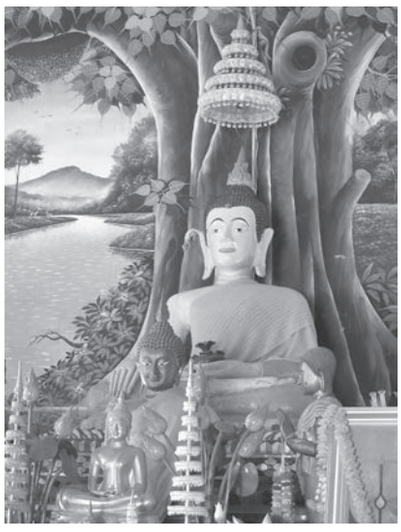
ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะพระธาตุต่าง ๆ ในอำเภอพาน ชาวบ้านสันต้นผึ้งประสงค์จะสร้างพระธาตุประจำไว้กับวัด พ.ศ. ๒๔๗๒ จึงได้ไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ขณะนั้นนั่งหนักบูรณะวัดพระธาตุจอมแว่มาเป็นประธานในการก่อสร้าง เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ได้จัดช้างไปรับ แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่นั่งบนหลังช้าง ก่อนเดินทางจากวัดพระธาตุจอมแว่มาวัดพระหินได้เกิดฝนตกฟ้าร้องอย่างหนัก เมื่อฝนหยุดตกครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาก่อนถึงวัด ชาวบ้านได้นอนเรียงรายต่อกันให้ครูบาเหยียบบนหลังตั้งแต่ตัวตำบลม่วงคำมาจนถึงวัดพระหิน

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานั่งหนักในวันเดือน ๘ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ) ชาวบ้านได้ไปรื้อเอาอิฐจากวัดร้างต่าง ๆ มาช่วยกันสร้างพระธาตุ สร้างแล้วเสร็จภายในวันเดียวเรียกว่า “พระธาตุทันใจ” (ออกเสียง “พระธาตุตันใจ๋”) ด้วยสร้างแล้วเสร็จภายในวันเดียว คือ วันเดือน ๘ เป็ง จึงถือเอาวันนี้เป็นวันสรงน้ำพระธาตุประจำปีด้วย ซึ่งชาวบ้านจะพบเห็นมีดวงแก้วสีเขียวออกจากพระธาตุในคืนวันนี้ ในช่วงแรกเริ่มก่อสร้างพระธาตุนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยห้ามฆ่าไก่มาพลี

ภาพซ้าย **พระธาตุขวยปูวัดสันต้นผึ้ง** ***ภาพขวา*** **พระธาตุประดับแก้วสี**

พระประธานในวิหาร

กรรมบวงสรวง แต่มีชาวบ้านฆ่าไก่มาร่วมพลีกรรมบวงสรวง เพราะไม่ทราบคำสั่งห้ามของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งแต่นั้นมาถือว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สั่งห้ามไว้ หากมีงานประเพณีบูชาพระธาตุประจำปีหรือเนื่องในโอกาสต่าง ๆ จึงห้ามมีเนื้อสัตว์ทุกชนิดมาบวงสรวงบูชาพระธาตุ ให้ใช้ผลไม้เพียงอย่างเดียวสืบมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างอุโบสถ ตั้งอยู่ด้านหน้าพระธาตุอีก ๑ หลัง ได้นำไม้สักมาจากเมืองเชียงใหม่มาสร้าง ปัจจุบันอุโบสถหลังนี้สร้างใหม่ แต่ยังเหลือช่อฟ้าอุโบสถเก่าครั้งนั้นเก็บรักษาไว้ภายในวิหาร สร้างกำแพงแก้วล้อมรอบอุโบสถกับพระธาตุ ที่ฐานพระธาตุสร้างรูปปั้นเสือสัญลักษณ์ประจำปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย พระธาตุทันใจองค์นี้เดิมเป็นสีขาว ได้ทาสีทองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระธาตุทันใจวัดพระหินเสร็จแล้ว และมอบหมายให้ลูกศิษย์สร้างอุโบสถ ได้เดินทางไปบูรณะวัดพระธาตุจอมแจ้งต่อไป

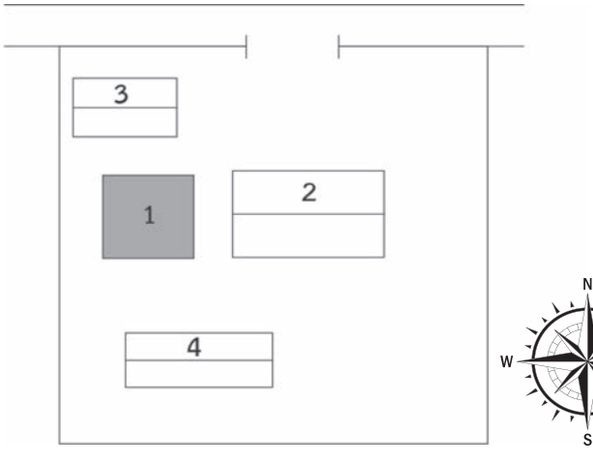
ภาพซ้าย **พระวิหารวัดพระหิน** ***ภาพขวา*** **พระอุโบสถ**

รูปปั้นเสือล้อมรอบฐานพระธาตุในท่าทางต่างๆ

วัดสันป่ง (มหาวัน - สะดือเมืองพาน)

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 หอธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิ

รักษาการเจ้าอาวาส

พระพจน์ ฐิตญาโณ รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) โทรศัพท์ ๐๘๙-๘๓๕๔๓๗๕ ติดต่อคุณพิชิต แก้วก่อง ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของวัด

โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๕๐๙๖๑๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๐๒ บ้านสันป่ง หมู่ที่ ๕ ตำบลทานตะวัน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

พิกัด ๑๙.๔๘๕๔๘๓, ๙๙.๗๗๙๗๕๘

ความสำคัญของวัด

วัดมหาวัน คือชื่อดั้งเดิมที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยล้านนา แต่ชาวบ้านเรียกง่าย ๆ ว่า “วัดสันป่ง” ตามชื่อหมู่บ้าน “บ้านสันโป่ง” หมายถึงโป่งดินเค็มที่พบบริเวณด้านหลังวัด ต่อมาออกเสียงสั้นตามสำเนียงพูดชาวยองจึงเขียนเป็น “สันป่ง”

นอกจากนี้ยังมีอีกชื่อหนึ่งคือ “วัดสะดือเมืองพาน” เพราะถือเป็นจุดเริ่มต้นในการก่อตั้งเมืองพานยุคฟื้นฟูครั้งแรก ในปี ๒๓๘๙ โดยเจ้าผู้ครองนครลำพูน เจ้าหลวงดาราดิเรกรัตน์ไพโรจน์ ได้อพยพชาวยองจากลำพูนกลุ่มหนึ่งมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองพาน และแต่งตั้ง “หนานจันดาโจน” ให้เป็นพญาหาญ เจ้าเมืองพานคนแรก โดยใช้พระธาตุวัดมหาวัน (ซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยล้านนา) แห่งนี้เป็นที่สถาปนาเมืองพาน จึงมีฐานะเป็นดั่งสะดือเมืองพาน

วัดนี้มีจารึกหลักหนึ่งเขียนด้วยตัวอักษรฝักขาม ระบุชื่อว่า “วัดมหาวัน” สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๒ สถานที่ตั้งวัดในอดีตเรียกว่า “เมืองออย” (มีสถานะเป็นพันนาหนึ่งของอาณาจักรภูกามยาว) เจ้าอาวาสในขณะนั้นคือ “มหาเถรบุญสิทธิ” ได้ร่วมกับนายแกดอกญอย ได้สร้างวัดนี้ขึ้นและถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหาเทวีเจ้า พระราชมารดาของพระญายอดเชียงราย กษัตริย์ล้านนาองค์ที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๐๓๐ - ๒๐๓๘) ราชวงศ์มังราย พระมหาเทวีเจ้าจึงได้รับสั่งให้เจ้าหมื่นน้อยนำศิลาจารึกมาฝังไว้ที่วัด พร้อมกับกัลปนาที่นาและข้าวัดข้าพระธาตุจำนวน ๖ ครอบครัว ขณะเดียวกันเจ้าหมื่นทอง เจ้าเมืองออย ได้ถวายบ้านเกลือและป่าไว้กับวัดมหาวัน ภายในวัดมีบ่อน้ำ ๒ บ่อ เรียกว่า “น้ำบ่อทิพย์” อยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ และ “น้ำบ่อแก้ว” อยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัด

มีตำนานมุขปาฐะเล่าว่าวัดนี้เป็นเส้นทางเดินทัพโบราณผ่าน เพราะอยู่ใกล้ “หนองฮ่าง” หนองน้ำขนาดใหญ่ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าไร่ ภายหลังหมู่บ้าน

พระธาตุมหาวัน บูรณะล่าสุดตามรูปแบบเดิม

ภาพซ้าย **ภาพเก่าพระธาตุสันป่ง** ***ภาพขวา*** **ซุ้มมณฑปรูปพญานาค**

บริเวณวัดมหาวันได้ร้างไป พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้มีชาวบ้านเชื้อสายยองจากเมืองนครลำพูนเช่นกลุ่มตระกูล "จันทิมา" เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้และตั้งชื่อว่า "บ้านสันโป่ง"

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า "ครูบาศีลธรรมศรีวิไชยาชนะ" หรือ "ครูบาเจ้าศีลธรรม" เดินทางผ่านมาอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ชาวบ้านสันป่งได้นิมนต์ให้บูรณะพระธาตุที่พังทลาย ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ได้มาพักที่วัดสันป่ง และได้มอบหมายให้ลูกศิษย์คือ ครูบากัญจนะ (ครูบากั๋น) ครูบาไชยา เป็นช่างและผู้ควบคุมในการบูรณะ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานั่งหนักและนั่งภาวนากัมมัฏฐานใกล้พระธาตุด้านทิศเหนือ บริเวณมุมวัดด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งบริเวณด้านทิศเหนือใกล้กับที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพักมี "บ่อน้ำทิพย์" ตั้งอยู่ปัจจุบันบริเวณที่เคยนั่งหนักและนั่งกัมมัฏฐานทางวัดได้สร้างเป็นหอธรรม (หอพระไตรปิฎก) และข้างบ่อน้ำทิพย์เป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย

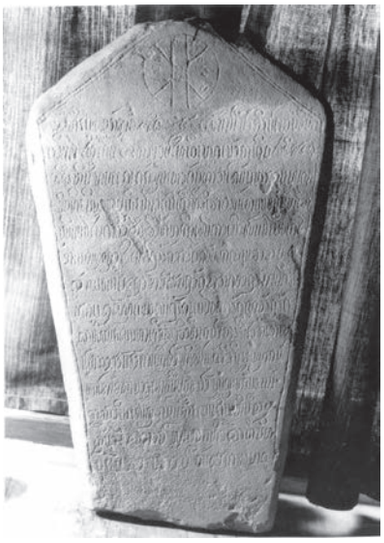
ช่วงที่ทำการบูรณะค้นพบศิลาจารึกอักษรฝักขาม พ.ศ. ๒๐๓๒ จำนวน ๑ หลักฝังอยู่ที่ฐานพระธาตุด้านทิศเหนือ ไหบรรจุของมีค่า ๑ ลูกใต้ฐานพระธาตุ และพระพุทธรูปหินทรายอีกจำนวนมาก รวมถึงบริเวณวัดขุดพบเศียรพระพุทธรูปหินทรายกระจายอยู่ทั่วไปร่วมหลายร้อยเศียร ภายหลังไหและพระพุทธรูปได้นำมาบรรจุไว้ที่แท่นแก้วฐานพระประธานภายในวิหาร ส่วนพระพุทธรูปหินทรายองค์ที่สวยงามมีความสมบูรณ์ ๒ องค์ประดิษฐานไว้ที่อูบมุง (โขงปราสาท) ด้านทิศตะวันออกและตะวันตก เมื่อบูรณะพระธาตุพร้อมกับสร้างกำแพงแก้วที่มีความหนาประมาณ ๑ เมตรล้อมรอบเสร็จ ครูบาไชยาลูกศิษย์คนสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นผู้เขียนจารึกด้วยอักษรธัมม์ล้านนาลงบนแผ่นปูนจำนวน ๒ แผ่นมีเนื้อหาเหมือนกัน ปักไว้ด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของพระธาตุ ปัจจุบันแผ่นจารึกนี้คงเหลือเพียงแผ่นเดียว จารึกกล่าวถึงวันเดือนปีและผู้ที่ร่วมบูรณะ ทางวัดสันป่งได้ส่งให้นักภาษาโบราณสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ดำเนินการปริวรรตถอดความมีเนื้อหาโดยย่อว่า

"สรีสวัสสดีมหามังคละวุฒิ พระพุทธสักกราช ได้ ๒๔๗๔ ตัว ปีร้วงเม็ด หมายมีครูบาสีลธัมม์

ภาพซ้าย **จารึกแผ่นปูนระบุครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ** ***ภาพขวา*** **บ่อน้ำทิพย์**

ศิลาจารึกสมัยล้านนาระบุชื่อมหาวัน

ภาพซ้าย ศาลาสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* พระพุทธรูปหินทราย

ภาพซ้าย หอไตรชั้นบน *ภาพขวา* ชั้นล่างเป็นพิพิธภัณฑ์โบราณวัตถุ

สีวิไชยาชนะเปนเค้า พระกัญชนะภิกขุเปนสล่า พระไชยาเปนผู้ลิขิต...”

จากนั้นตีตารางเป็นช่อง ๆ กล่าวถึงรายนามของศรัทธาวัดต่าง ๆ ที่มาช่วยกันบูรณะพระธาตุมีดังนี้

ช่องที่ ๑ กล่าวถึงวัดหิน และวัดสวนดอก วัดหิน มีรายชื่อของ ธุเจ้าชื่น เณรปัญโญ เณรทา เณรคุณณา กับขโยมอีกจำนวนหนึ่ง วัดสวนดอก มีธุเจ้าอินทวงศ์ เณะเทาะ เณรมี กับขโยมอีกจำนวนหนึ่ง

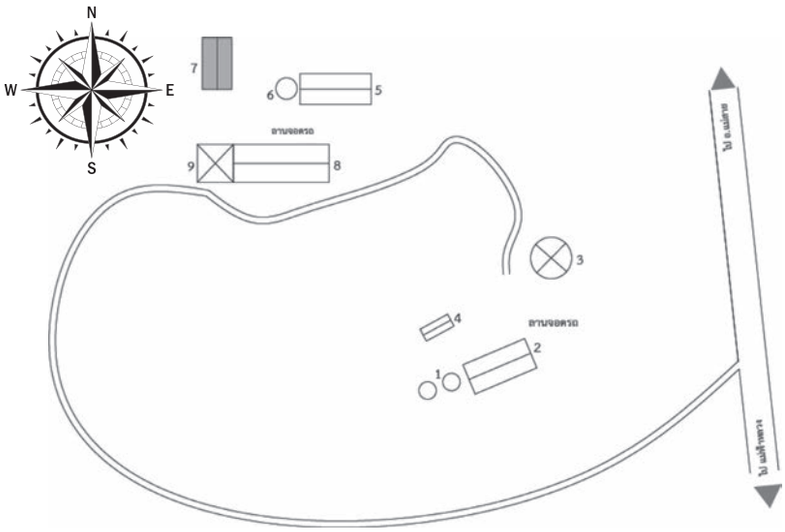
ช่องที่ ๒ กล่าวถึงรายนามคณะวัดผักแค ช่องที่ ๓ วัดป่าหัด วัดท่งบะผาง ช่องที่ ๔ วัดเหมี้ยงหลวง ช่องที่ ๕ วัดสันต้นผึ้ง วัดห้วยคอกหมู ช่องที่ ๖ วัดสันไม้ฮาม ช่องที่ ๗-๘ เป็นช่องยาว เป็นรายชื่อชาวบ้านฆราวาสยาวเหยียดจำนวนกว่า ๔๐๐ คน

นายพิชิต แก้วก่อง ปราชญ์ท้องถิ่น อาจารย์โรงเรียนป่าแดงวิทยา อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อปี ๒๕๑๓ ในยุคพระบุญยวง ขนฺติพโล เจ้าอาวาสวัดสันป่งในขณะนั้นได้มีการมอบศิลาจารึกยุคล้านนาหลักดังกล่าว (จารึกวัดมหาวัน) ให้แก่ ดร.ฮันส์ เพนธ์ นักจารึกวิทยาชาวเยอรมัน สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อนำไปศึกษาปริวรรต ต่อมาศิลาจารึกหลักนั้นเก็บรักษาและจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ซึ่งในปี ๒๕๑๓ นั้น นายพิชิตเล่าว่า ครูบากัญจนะ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่ แต่ลาสิกขาบทออกมาเป็น “พ่อหนานกั๋น” แล้ว ได้อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย

พระธาตุวัดมหาวันได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๘ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้าน ได้มีการทุบพระธาตุบางส่วนออก และรื้อกำแพงแก้วล้อมรอบพระธาตุ กระทั่งปี ๒๕๕๐ ชุมชนได้ประสานให้กรมศิลปากรมาทำการบูรณะตามรูปแบบเดิมดังปรากฏในปัจจุบัน

มีประเพณีสรงน้ำและแห่ผ้าตุ้ม (ห่ม) พระธาตุประจำปีเดือน ๗ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ เหนือ)

วัดพระธาตุดอยตุง

1 พระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุง
2 พระวิหารหลวง
3 หอระฆัง
4 ศาลาสำหรับสักการะพระธาตุ
5 วิหารน้อย (เขตสังฆาวาส)
6 พระธาตุวัดน้อย
7 วิหารครูบาเจ้าศรีวิชัย
8 ที่พักสำหรับฆราวาสที่มาเยือน
9 กุฏิเจ้าอาวาสและพระสงฆ์

เจ้าอาวาส

ดร.พระพุทธิวงศ์วิวัฒน์ (บุญมา มานิโต) พ.ศ. ๒๕๔๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๐-๙๕๔๕๑๑๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๙๙ บ้านห้วยไคร้ใหม่ หมู่ที่ ๒ ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๒๐

พิกัด ๒๐.๓๒๗๓๑๒, ๙๙.๘๒๕๘๒๕

ความสำคัญของวัด

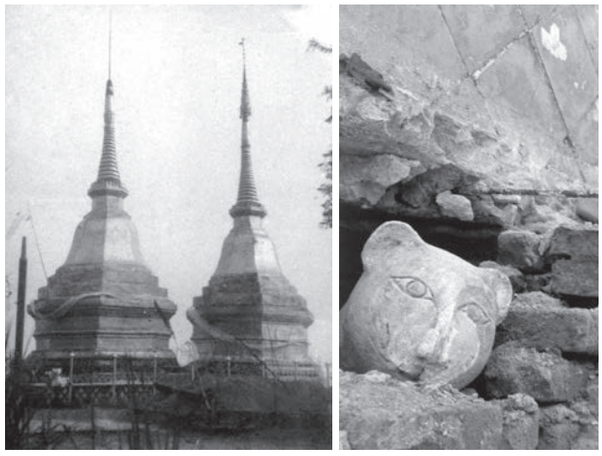
ตามตำนานกล่าวถึงการสร้างพระมหาชินธาตุเจ้าดอยตุงองค์แรกเมื่อ พ.ศ. ๑๔๕๔ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระรากขวัญเบื้องซ้าย (กระดูกไหปลาร้าข้างซ้าย) สร้างโดยพระญาอชุตราช กษัตริย์แคว้นโยนก ราชวงศ์ลวจักราช พร้อมกับพระมหากัสสปะ แล้วได้ปักตุงพันวา (ธง) บูชาพระธาตุ ส่วนองค์ที่ ๒ ที่ตั้งเคียงคู่กันสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๕๕๔ โดยพระญามังรายะนะราช พร้อมกับพระมหาวชิรโพธิเถร พร้อมกับทำการบูรณะพระธาตุดอยตุงอีกองค์หนึ่งที่สร้างก่อนหน้านี้

พระญากือนา กษัตริย์เชียงใหม่ได้มาสร้างพระเจดีย์ครอบพระธาตุดอยตุงทั้ง ๒ องค์ จากนั้นได้มีการบูรณะต่อมาอีกหลายครั้ง จนถึงสมัยพระเมืองเกษเกล้า ดังรูปทรงที่เห็นในปัจจุบัน คือเป็นเจดีย์ทรงระฆังแปดเหลี่ยม ศิลปกรรมล้านนาตอนปลายราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งนิยมปรับมุมขององค์ระฆังจากทรงกลมให้กลายเป็นหลายเหลี่ยม

พระธาตุดอยตุงเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปีใค้ (กุน) วัดพระธาตุดอยตุงจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ เขต พื้นที่ชั้นบนหรือบนยอดเขาที่ตั้งพระธาตุดอยตุงเป็นเขตพุทธาวาสเรียกว่า “วัดหลวง” ห้ามไม่ให้ทำสิ่งสกปรก เช่น ถ่ายหนักถ่ายเบา จึงไม่มีห้องน้ำไว้ในเขตพื้นที่นี้ ส่วนพื้นที่ชั้นล่างห่างจากประตูวัดชั้นบนลงมาประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นเขตสังฆาวาสมีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาเรียกว่า “วัดน้อย”

พระธาตุดอยตุง เป็นเจดีย์คู่ อยู่ด้านหลังพระวิหารซึ่งบูรณะใหม่

ภาพซ้าย พระธาตุดอยตุง ภาพเก่าก่อนบูรณะ *ภาพขวา* รูปปั้นเสือใต้ฐานเจดีย์พบตอนบูรณะ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๗๐ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาบูรณะพระธาตุดอยตุงทั้ง ๒ องค์ โดยสร้างครอบองค์เดิมให้มีรูปทรงแบบเดิมมีความสูงประมาณ ๕ เมตร สร้างวิหารสำหรับไหว้พระธาตุดอยตุง ๑ หลัง สร้างพระประธานปูนปั้นภายในวิหาร ๑ องค์ ใช้ระยะเวลาในการบูรณะ ๔ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ - ๒๔๗๔ ค่าใช้จ่ายในการบูรณะทั้งหมดจำนวน ๓,๒๐๕ รูเปีย ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้กลุ่มลูกศิษย์ทำการบูรณะ และเดินทางมาตรวจดูเป็นระยะ ๆ ส่วนท่านเดินทางจาริกสัญจรไปตรวจดูการก่อสร้างบูรณะตามที่ต่าง ๆ ที่ได้มอบหมายไว้ให้ลูกศิษย์ทำ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะพระธาตุดอยตุง ได้เดินทางมาตามเส้นทางหมู่บ้านห้วยไร่ ปางสารภี น้ำห้วยไร่ ผ่านท่าน้ำต่าง ๆ มาถึงพระธาตุดอยตุง ๓๒ ท่าน้ำ

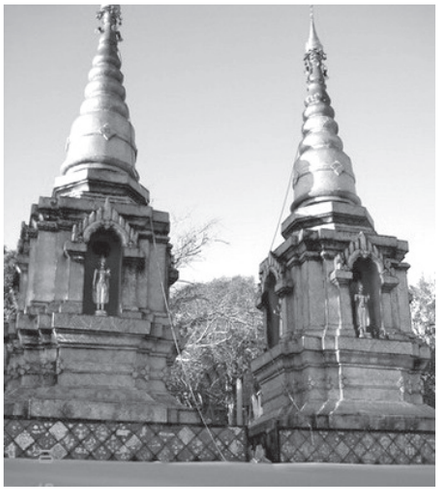

ปี ๒๕๔๘ กรมศิลปากรตัดสินใจผ่าเจดีย์องค์ใหม่ที่ครอบทับองค์เดิมออก

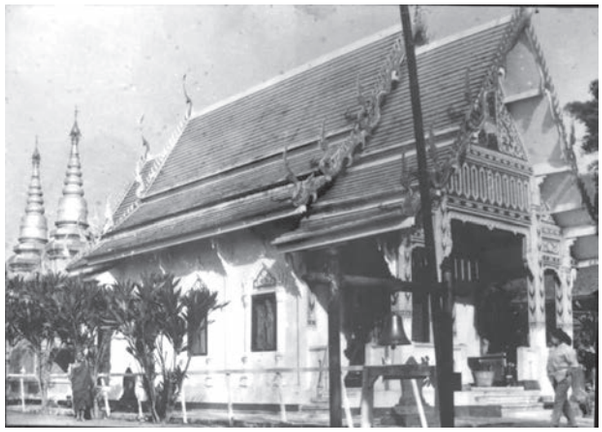
*"...ขึ้นไปสร้างพระธาตุสบฝาง แล้วก็เลยไปสร้าง **ดอยตุง** เหนือเมืองฝาง แล้วท่านก็กลับมาเชียงราย เลยไปจอมแว่ เลยมาพะเยา..."*

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพเดือนกุมภาพันธ์ ๒๔๘๒ ลูกศิษย์ได้แบ่งอัฐิใส่ผอบมาก่อกู่ไว้ที่ทิศตะวันตกพระธาตุบริเวณวัดน้อย (เขตสังฆาวาส) ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๔ พระครูพิทักษ์ปัจจันตเขต (ผ้าย จนฺทโก) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุงในขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๔๗) ได้นิมนต์พระพุทธิวงศ์ วิวัฒน์ (บุญมา มานิโต) เจ้าคณะอำเภอแม่สาย (พ.ศ. ๒๕๒๔ - ปัจจุบัน) วัดห้วยไคร้ (ภายหลังย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุง) เป็นประธานคณะสงฆ์ทำพิธีสวดมนต์ กรวดน้ำแผ่เมตตา ขอขมา และทุบกู่อัฐิเก่าที่ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของพระธาตุบริเวณวัดน้อย และนำผอบทองเหลืองที่บรรจุอัฐิมาบรรจุไว้ใต้ฐานรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยประดิษฐานอยู่ภายในวิหารหลังเล็ก เป็นรูปปูนปั้นลักษณะกำลังยืนถือไม้เท้า

ภายหลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุดอยตุงพร้อมปั้นเสือไว้ทั้งสี่มุมขององค์พระธาตุดอยตุง สร้างวิหาร และพระประธานปูนปั้น องค์พระธาตุยังคงมีสภาพปกติแต่หมองคล้ำไป ส่วนวิหารกับพระประธานปูนปั้นได้ถูกภัยธรรมชาติทำให้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ ช่วงครูบาตาคำ โพธิโก เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุง (พ.ศ.๒๔๙๗-๒๕๑๓) นางทองคำฮั้นตระกูลมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดพะเยาได้รับ

ยุคหนึ่งพระธาตุดอยตุงถูกครอบใหม่

พระวิหารหลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อนบูรณะ

พระธาตุน้อยหลังอุโบสถ *ภาพซ้าย* ภาพเก่าก่อนบูรณะ *ภาพขวา* องค์ปัจจุบันครอบองค์เดิม

ต้นโพธิ์บนเขตพุทธาวาส

เป็นเจ้าภาพลงรักปิดทองพระธาตุดอยตุงทั้ง ๒ องค์

พ.ศ. ๒๕๐๐ องค์สรภาณมธุรส (บ๋าวเอง) เจ้าอาวาสวัดสมานัมบริหาร กรุงเทพมหานคร ร่วมกับนางทองคำ ฮั่นตระกูล จังหวัดพะเยา สร้างอุโบสถและพระประธาน พร้อมรูปเคารพหมอชีวกโกมารภัจ

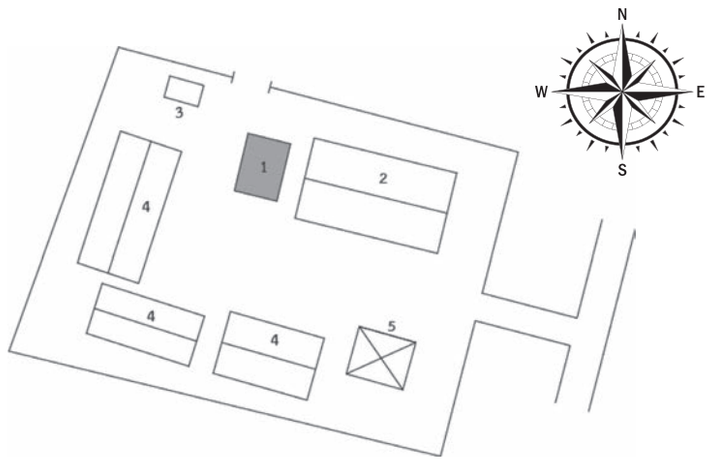
พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ ช่วงพระมหาดิเรก อนุตฺตโร เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุง (พ.ศ.๒๕๑๓-๒๕๑๖) มีการปรึกษากันของคณะศรัทธาว่าจะทำการบูรณะพระธาตุดอยตุงครั้งใหญ่มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ มีการเตรียมการและจัดหาทุนมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๔ จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นประธาน ได้ก่อสร้างครอบเปลี่ยนรูปทรงองค์พระธาตุดอยตุงใหม่เป็นรูปทรงปราสาทยอดระฆัง ออกแบบโดยอาจารย์ประกิต (จิตร) บัวบุศย์ องค์พระธาตุติดประดับด้วยกระเบื้องโมเสกสีทอง มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ด้านของพระธาตุดอยตุงทั้ง ๒ องค์ สร้างฉัตรชั้นเดียวประจำ ๔ มุมพระธาตุ และสร้างวิหารหลวงพร้อมพระประธาน (พระเชียงแสนสิงห์หนึ่ง) ได้กราบทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารเสด็จมาเททองพระประธาน

พ.ศ. ๒๕๒๕ นายไศลยนต์ ศรีสมุทร์ ผู้จัดการตลาดแม่สาย ได้เป็นเจ้าภาพเทลานประทักษิณรอบองค์พระธาตุดอยตุง ขณะเดียวทางวัดพระธาตุดอยตุงได้ก่อสร้างรั้วรอบลานพระธาตุ

พ.ศ.๒๕๔๙ได้มีมติร่วมกันให้แกะเอาโครงสร้างพระธาตุรูปทรงปราสาท ที่สร้างครอบองค์พระธาตุดอยตุงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ – ๒๕๑๖ ออก แล้วบูรณะองค์พระธาตุด้านในที่บูรณะสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ช่วง พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓ ไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาบนวัดพระธาตุดอยตุง พระครูสัทธรรมโกวิท เจ้าคณะอำเภอแม่สาย วัดพระธาตุดอยเวา ได้มอบหมายให้คณะสงฆ์ขึ้นผลัดเปลี่ยนกันขึ้นไปดูแลเป็นครั้งคราว เนื่องจากการเดินทางขึ้นลงลำบาก

วัดเกี๋ยงดอย (เชตวัน - พระธาตุจอมศีล)

1 พระธาตุ
2 อุโบสถ
3 เสื้อวัด
4 กุฏิ
5 หอระฆัง

รักษาการเจ้าอาวาส

พระเสาร์กนฺตสีโล รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๙๔-๗๒๓๘๓๔๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๑ บ้านเกี๋ยงเจริญราษฎร์ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๓๐

พิกัด ๑๙.๕๗๓๕๕๘, ๑๐๐.๐๔๑๔๙๗

ความสำคัญของวัด

วัดเกี๋ยงดอย เดิมชื่อ “วัดเชตวัน” (ออกเสียงในภาษาล้านนาเป็น “เจตะวัน”) สร้างวัดโดยครูบาสาร เมื่อครั้งพระทองคำเป็นเจ้าอาวาสได้เปลี่ยนชื่อจากวัดเชตวันเป็นวัดเกี๋ยงดอย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดเกี๋ยงดอยคือพระธาตุ ชาวบ้านศรัทธาวัดเกี๋ยงดอยจะเรียกครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า “ตุ๊เจ้าศีลธรรม” ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมกับพระศรีปา เจ้าอาวาสวัดเกี๋ยงดอยสร้างพระธาตุวัดเกี๋ยงดอยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ชาวบ้านได้เรียกนามพระธาตุตามนามครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า “พระธาตุจอมศีล”

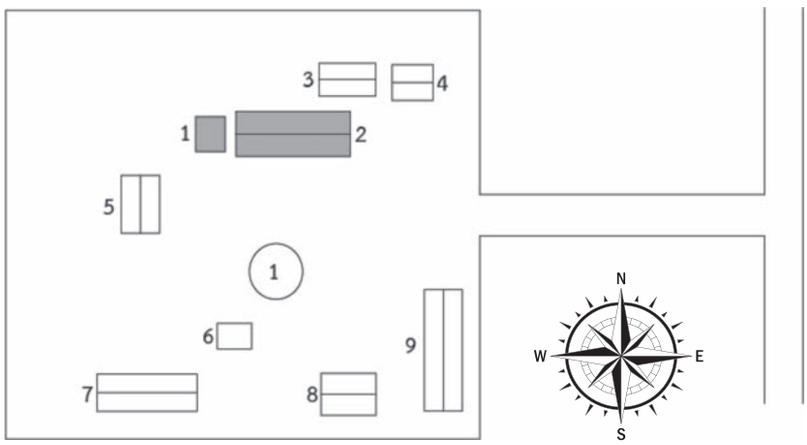
หน้าแหนบวิหารเป็นเทพนม หน้ากาลในกระหนกก้านขด

กำหนดให้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปี เดือน ๘ เป็ง ระหว่างที่สร้างพระธาตุจอมศีล ครูบาธรรมชัย เจ้าอาวาสวัดหนองช่วง ผู้เป็นเครือญาติของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีเชื้อสายกะเหรี่ยงชาวบ้านปางอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน แต่มาจำพรรษาที่อำเภอเทิง ได้สร้างพระธาตุวัดหนองช่วงเสร็จ พ.ศ.๒๔๖๗ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดเกี๋ยงดอยไปยกยอดฉัตรพระธาตุวัดหนองช่วง (บ้านหนองช่วง ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย) อีกด้วย

เดิมเคยมีแผ่นจารึกปูนที่ฐานพระธาตุจอมศีลอยู่ ๑ แผ่น ทำให้ทราบว่าพระธาตุแห่งนี้เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาได้เคลื่อนย้ายแผ่นจารึกไปเก็บไว้ที่อื่น

รูปแบบเจดีย์เรียบง่ายฐานสี่เหลี่ยมตัดตรงไม่ย่อมุม ใช้เวลาก่อสร้างอย่างรวดเร็ว ดังที่เรียกว่า “พระธาตุทันใจ”

วัดเจดีย์หลวง

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลาครูบาขอดแก้ว
4 ศาลาพระประจำวันเกิด
5 กุฏิ
6 หอระฆัง
7 อาคารเรียนปริยัติธรรม
8 อาคาร
9 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส

พระมหาสุบรรณ มหาคมฺภีโร พ.ศ. ๒๕๓๙ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๓-๙๕๐๒๔๔ และ ๐๘๔-๑๖๙๒๕๑๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๗ บ้านห้วยหมอเฒ่า หมู่ที่ ๕ ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐
พิกัด ๑๙.๕๖๙๙๒๕, ๙๙.๔๙๐๘๔๙

พระเจดีย์หลวงเดิมสมัยล้านนา บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ความสำคัญของวัด

วัดเจดีย์หลวงตามประวัติวัดระบุว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๘๑๐ หลังจากนั้นได้ร้างไป เหลือเพียงฐานพระธาตุ ๔ ชั้น มีการบูรณะสร้างขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ มีเนื้อที่ ๑๓ ไร่ ๒ งาน ๔๖ ตารางวา พ.ศ. ๒๔๑๔ พ่อหลวงตา จันทร์เต็ม ผู้ใหญ่บ้านพร้อมชาวบ้านได้บูรณะพระธาตุเจดีย์หลวงครอบองค์เก่ามีฐานกว้าง ๙ เมตร ๑๕ นิ้ว สูง ๑๒ เมตร ช่วงที่ทำการบูรณะนี้ได้ขุดไปที่ฐานพระธาตุพบพระพุทธรูปทองสำริดศิลปะล้านนาจำนวน ๙ องค์ ได้อัญเชิญประดิษฐานไว้ภายในอุโบสถ ๗ องค์ อีก ๒ องค์ภายหลังได้แยกออกไปตั้งวัดหนองหล่มจึงขออัญเชิญไปประดิษฐานที่วัดหนองหล่ม ต่อมาได้บูรณะอีกหลายครั้งโดยมีช่างชาวจีนชื่อ “จีนป๊ก”

พ.ศ.๒๔๒๐ คณะศรัทธาได้นิมนต์ครูบาขอดแก้ว (ครูบาขัติยะ) ขตฺติโย จากวัดทุ่งฟ้าผ่า ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย มาเป็นเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงจนกระทั่งถึงแก่มรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” ชาวบ้านได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดศรีสุทธาวาสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ มาบูรณะพระธาตุและบูรณะวิหาร ขณะนั้นวัดเจดีย์หลวงมีครูบาขอดแก้ว ขัตฺติโย (ครูบาขัติยะ) เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ. ๒๔๒๐ - ๒๔๘๘)

จากคร่าวซอประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย เขียนโดยพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ เขียนถึงตอนที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปถึงวัดแม่ต๋ำว่า

“...ทายกาทานั่งได้หื้อทานแลใส่บาตรเจ้าสีลธัมม์ในห้วยตำ ***เจดีย์หลวง*** *วัดจุมปา ๓ วัดนี้นา ก็มีสัทธาดั่งเก่า ได้หื้อทานครูบาเจ้าเท่าเหมือนกัน...”*

พระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ เขียนคร่าวซอตอนเดียวกันนี้ว่า

“...ไปเถิงรอดแล้ว ***วัดเจดีย์หลวง*** *คนทังพวงใจใสบ่เส้า พากันมาทาน ไชยาท่านเจ้า ของทานมีมากนัก นึ่งศีนอน ท่านแรมยั้งพัก รับเครื่องอย้องของทาน ท่านรอมวัดนั้น ส้างพระวิหาร ร้อยเงินงามขาวใสบ่เส้า ลวดอำลา พรากคลาทุเจ้า หาบครัวเตาคืนศึก...”*

คณะศรัทธาบ้านเจดีย์หลวงที่ได้ช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุและวิหารวัดเจดีย์หลวง เมื่อครั้งสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ พ.ศ. ๒๔๗๘ ก็ได้เดินทางไปร่วมสร้างด้วย ได้แบกจอบเสียมจากบ้านไปร่วมสร้างถนน เช่น พ่อหนานโพธิ์ โพธิสัตว์ พ่อหนานไจย ยาสาคร และพ่อหนานทา ปาละชัย เป็นต้น วิหารหลังเก่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างชำรุดจึงรื้อและสร้างหลังใหม่จนถึงปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระธาตุเจดีย์หลวงมีงานสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๕ เป็ง” (เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

พ.ศ. ๒๕๔๘ พระธาตุชำรุดบริเวณฐานมีรอยแตก องค์พระธาตุมีรอยแตกร้าว พระมหาสุบรรณ มหาคมฺภีโร เจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง จึงเป็นประธานบูรณะพระธาตุ

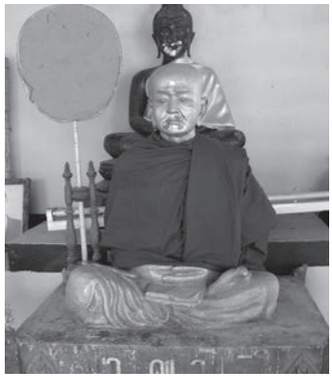

ภาพบน **พระวิหารวัดเจดีย์หลวง** ***ภาพล่าง*** **พระประธานภายในวิหาร**

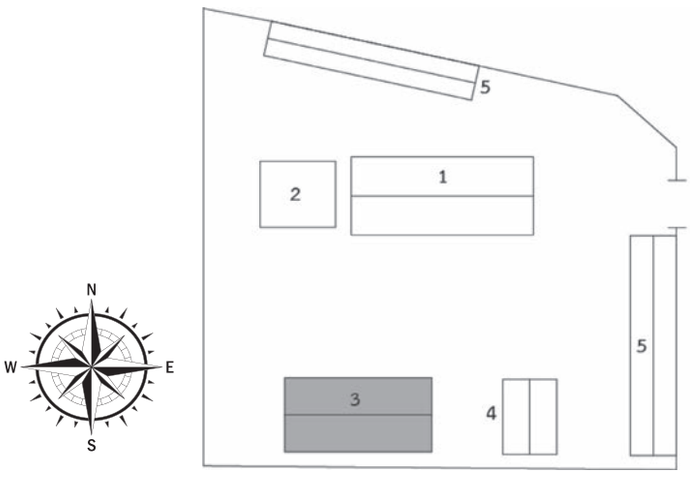

ภาพซ้าย **เจดีย์ติดกระจกสีในวิหาร** ***ภาพขวา*** **ซุ้มประตูทางเข้าวิหาร**

สารูปครูบาขอดแก้ว ขตฺติโย

วัดแม่ต๋ำ

1 วิหาร
2 พระธาตุ
3 กุฏิ
4 อุโบสถ
5 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระอธิการทศพร กนฺตสีโล รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๐-๖๘๐๕๙๓๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๘๙ บ้านแม่ต๋ำ หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าก๊อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐

พิกัด ๑๙.๔๙๓๖๓๔, ๙๙.๔๗๒๗๙๐

กุฏิไม้หลังปัจจุบัน สร้างทับที่จุดเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ความสำคัญของวัด

วัดแม่ต๋ำ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ มีเนื้อที่ ๘ ไร่ ๓ งาน ซึ่งเดิมใน พ.ศ. ๒๓๙๕ ชาวบ้านแม่ต๋ำ อพยพหนีโรคระบาดมาจากบ้านโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๐ ครอบครัว ได้มาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้และสร้างวัดแม่ต๋ำขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ เรียกว่า “วัดแม่ต๋ำศรีดอนเต้า” (วัดแม่ต๋ำสะหรีดอนเต้า) ได้นิมนต์ครูบาวงศ์ จากวัดโป่งกุ่ม มาจำพรรษาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก มีหนานสิงห์ (ต้นตระกูล “เทพประสาร”) เป็นผู้ใหญ่บ้านแม่ต๋ำคนแรก

วัดแม่ต๋ำได้รับการอุปถัมภ์การสร้างจากพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (เจ้าหนานอินทนนท์) พระเจ้านครเชียงใหม่องค์ที่ ๗ (พ.ศ. ๒๔๑๖ - ๒๔๔๐) กับพญาไชยวงศา (เจ้าไชยวงศ์) เจ้าเมืองป่าเป้า (เมืองเฟือยไฮ) คนแรก (เมืองป่าเป้าขึ้นเมืองนครเชียงใหม่) โดยพญาไชยวงศ์ เจ้าเมืองป่าเป้า ได้มอบเงินจำนวน ๔,๐๐๐ แถบ พร้อมจัดให้ช่างไม้ ช่างปูน จำนวน ๑๐ คน มาร่วมก่อสร้างวัดแม่ต๋ำ เมื่อสร้างเสร็จได้จัดงานฉลองในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ พ.ศ. ๒๔๒๗ โดยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (เจ้าหนานอินทนนท์) ได้เสด็จมาเป็นองค์ประธาน

สิงห์เฝ้าประตู เชื่อมเขตพุทธาวาส และสังฆาวาส

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ต่อมาช่วง พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยพักที่วัดแม่ต๋ำ ๒ คืน ได้บริจาคเงินจำนวน ๑๕๐ แถบสร้างกุฏิ (โฮงหลวง) ไว้ ๑ หลัง

*"...ทายกาทานั่งได้หื้อทานแลใส่บาตร**เจ้าสีลธัมม์ในห้วยตำ เจดีย์หลวง วัดจุมปา ๓ วัดนี้นา** ก็มีสัทธาดั่งเก่า ได้หื้อทานครูบาเจ้าเท่าเหมือนกัน..."*

*"...**แม่ต๋ำ**มีไหน ยกไปที่หั้น อยุดเซานอน จอดพัก ศนหลวงหลาย มากมายแท้ทัก เขามาทานแรม **พักยั้ง ๒ ราคี การรอมส้างโรง ร้อยแถบถ้วนๆ พระไชยา** ท่านตนบุญอ้วน ลวดคลาไคล คลาดแคล้ว..."*

ภายหลังกุฏิหลังนี้ได้ถูกไฟไหม้ช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๒ และได้สร้างกุฏิหลังใหม่บริเวณพื้นที่เดิม ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมอีกครั้งจึงสร้างหลังปัจจุบันบนพื้นที่เดิมแล้วเสร็จเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐

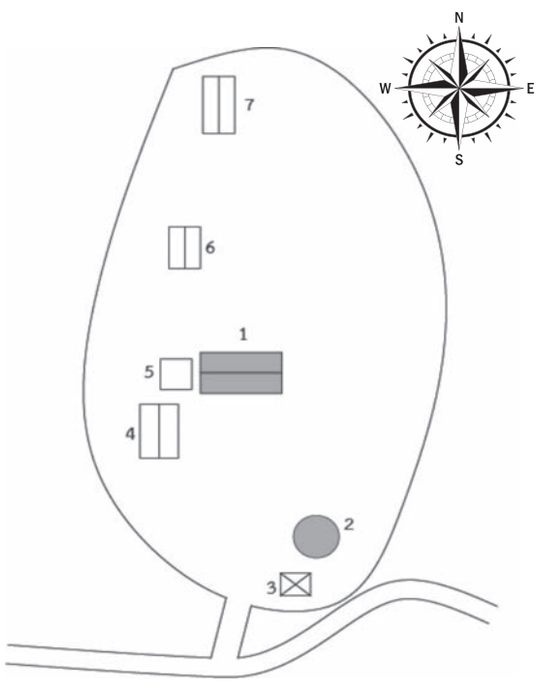
ภาพบน พระวิหาร *ภาพล่าง* ภายในตกแต่งแท่นแก้วพระประธานด้วยลวดลายปูนปั้นระบายสี ฝีมือช่างชาวพม่าไทใหญ่

ภาพซ้าย ปูนปั้นระบายสีที่แท่นแก้ว *ภาพขวา* รูปเสือสองตัวที่ธรรมาสน์

วัดปงสนุก

1 วิหาร
2 ต้นโพธิ์
3 หอกลอง
4 กุฏิ
5 ถังเก็บน้ำ
6 ห้องน้ำ
7 ศาลา

เจ้าสำนักสงฆ์

พระสมจิต อาภาโส รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๘-๒๕๙๔๗๒๑ และ ๐๘๔-๘๐๖๓๑๖๘ พระสมจิตจะเดินทางไปมาระหว่างวัดปงสนุกและวัดปางมะผึ้ง ซึ่งไกลกันเพียง ๘๐๐ เมตร สำนักสงฆ์ปงสนุกได้ขอขึ้นทะเบียนเป็นวัดที่ถูกต้องแล้ว รอการประกาศในราชกิจจานุเบกษาอย่างเป็นทางการ

สถานที่ตั้ง

บ้านปางกลาง หมู่ที่ ๔ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๘๐

พิกัด ๑๙.๖๐๑๖๗๘, ๙๙.๖๐๘๐๐๑

พระวิหารหลังเดิมวัดปงสนุก สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ความสำคัญของวัด

วัดปงสนุก เดิมชื่อ “วัดส้มเกลี้ยง” ปัจจุบันมีสถานะเป็นที่พักสงฆ์ ปัจจุบันวัดปงสนุกตั้งอยู่บนดอยสูงช่วงรอยต่อระหว่างอำเภอแม่สรวยและอำเภอพาน การเดินทางเข้าถึงต้องไต่เขาเข้าทางเขต “แม่พริกใต้” ของอำเภอแม่สรวย ปี ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้เส้นทางนี้เป็นทางลัด พาขบวนธรรมยาตรากว่าพันชีวิตจากลำพูนไปพะเยา โดยต้องค่อยๆ ลัดเลาะผ่านดินแดนทุรกันดารเส้นนี้ด้วยความยากลำบาก จากคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจเรียกดอยแห่งนี้ว่า “ดอยตายโหง” เส้นทางดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ยังชีพด้วยการปลูกเหมี้ยง มีม่อนสูงเสียดฟ้าสามลูกในระดับที่ต้นสนเกี๊ยะขึ้น ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ดอยม่อนเคียะ” ในระหว่างนั้นขบวนธรรมยาตราได้พักแรม และช่วยกันสร้างเพิงพักชั่วคราว ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นวิหารวัดส้มเกลี้ยง หรือยุคหลังเรียกวัดปงสนุก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดคือวิหาร พระประธาน ๓ องค์ ฐานชุกชี (แท่นแก้ว) และธรรมาสน์ วิหารเมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิไชยสร้างเป็นวิหาร ๕ ห้องมุงด้วยแป้นเกล็ด ขณะที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักภายในวัดปงสนุก มีพ่อค้าจากเมืองพานได้นำหน่อต้นโพธิ์และหน่อมะพร้าวมาถวาย

หน้าแหนบพระวิหารด้านใน เขียนลวดลายกระหนกก้านขดด้วยสีฝุ่น

พระพุทธรูป ๓ องค์บนแท่นแก้วในวิหาร

ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ทำการปลูกต้นโพธิ์จำนวน ๑ ต้น และปลูกต้นมะพร้าวจำนวน ๒ ต้นไว้หน้าวัด (ปัจจุบันต้นมะพร้าวถูกตัดไปแล้ว)

พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ ได้เขียน “ตำนานวัดพระเจ้าตนหลวง เรื่องสร้างวิหารของครูบาสีวิไชย” ในฐานะที่ท่านได้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวัดพระเจ้าตนหลวงด้วย โดยพรรณนาสภาพภูมิศาสตร์ระหว่างเส้นทางป่าเหมี้ยงสูงชันที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พาขบวนธรรมยาตราขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเส้นทางลัดไปเมืองพาน ดังนี้

“แต่ป่าเหมี้ยงนั้นหันเป็นที่สำคัญมีดอย ๓ ลูก สูงเพียงกัน เป็นป่าอารัญไม้กัญชาเลยมีมาก ดอยที่นั้นหากเป็นที่อยู่หมู่มูเซอและยางกะเลอเถื่อนป่า ไปจากท่ามัคคาทางแต่ตีนดอยขวางป่าเหมี้ยง เป็นไทเหนือนับเสี้ยงหลายมากคามา เท่ามีใจเป็นสมัคคะสมัคคาพร้อมกับยางอยู่ป่า บ่มีไผว่าบังคับไผ หากมีจิตใจภายในขาวผ่อง เหมือนเกิดร่วมท้องแม่เดียวมาแปลงหอปัพภาไว้ ณ ที่ดอนห้วยหาด มุงด้วยตองสาดปัตตา สมเพิงพอพระภิกขุคณนา ๕๐ อยู่ คน ๓ หมู่ ๓ ภาษา ต่างคนต่างหาบุปผาเงินแทงคา”

จากข้อความนี้ระบุว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ศิษยานุศิษย์ช่วยกันสร้างวิหาร ๑ หนึ่ง มุงหลังคาด้วยใบตองตึงแบบง่าย ๆ รองรับพระภิกษุอยู่ได้ ๕๐ รูป

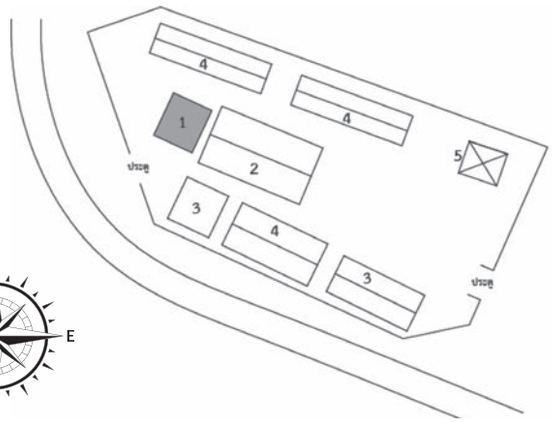

ภาพซ้าย พระพุทธรูปเศียรหักเกิดจากแผ่นดินไหว *ภาพขวา* นาคทันต์เขียนสีรูปนาค

ภาพซ้าย ธรรมาสน์ไม้ในพระวิหาร *ภาพขวา* ต้นโพธิ์ที่ปลูกโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดขุนลาว

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิ
4 ศาลา
5 หอระฆัง

รักษาการเจ้าอาวาส

พระอนุวัฒน์ ฐานคุโค รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๙๙ - ๐๔๕๗๖๔๕

สถานที่ตั้ง

บ้านขุนลาว หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๖๐

พิกัด ๑๙.๐๘๙๓๘๑, ๙๙.๓๗๒๔๙๐

ความสำคัญของวัด

วัดขุนลาว มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๓ งาน ที่ตั้งวัดขุนลาวเป็นเขตติดต่อกับอำเภอดอยสะเก็ดของเชียงใหม่ เขตนี้เป็นพื้นที่ปลูกป่าเหมี้ยงขนาดใหญ่ที่สุดในล้านนา และด้านทิศตะวันตกสามารถเชื่อมต่อไปยังเขตอำเภอพร้าวได้อีก เหตุที่เรียกว่าขุนลาว เนื่องจากอยู่บริเวณต้นน้ำของแม่น้ำลาว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดขุนลาวคือพระธาตุและวิหาร เอกสารจดหมายเหตุเจ้าคณะมณฑลพายัพ รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ไปสร้าง**

พระเจดีย์วัดขุนลาว ติดกระจกสีที่ฐานกลมแต่ละชั้น

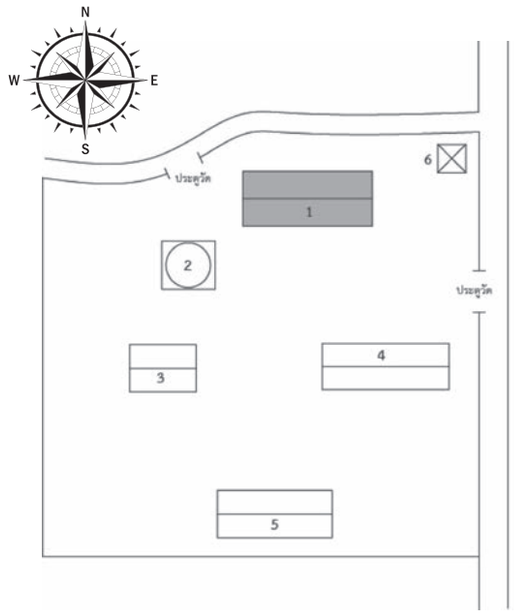

พระประธานบนแท่นแก้วในวิหารวัดขุนลาว

“เจดีย์วัดขุนลาว จังหวัดเชียงราย” สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดจำนวน ๒๘๘ รูเปีย ๕๐ สตางค์

พระธาตุองค์นี้มีการบูรณะล่าสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยประดับกระจกและประดับปูนปั้นใหม่ แต่โครงสร้างของพระธาตุยังคงเดิม มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีเดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ ส่วนวิหารปัจจุบันได้สร้างขึ้นใหม่แทนหลังเดิมที่ชำรุดทรุดโทรม

วัดป่างิ้ว

1 วิหาร
2 พระธาตุ
3 หอฉัน
4 ศาลา
5 กุฏิ
6 เสื้อวัด

เจ้าอาวาส

พระครูโสภณกิตตินิวิฐ รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๕-๐๒๙๗๒๐๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๐๑ บ้านป่างิ้ว หมู่ที่ ๑ ตำบลป่างิ้ว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๗๐

พิกัด ๑๙.๒๙๙๐๖๕, ๙๙.๕๑๑๐๕๔

ความสำคัญของวัด

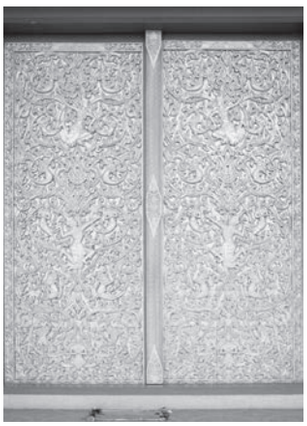
วัดป่างิ้ว เป็นวัดประจำหมู่บ้านป่างิ้ว ชื่อเดิม **ป่างิ้วงาม** สร้างเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยพญาปราบ (ผาบ) พญาขันธ์และท้าวเสมอใจ พร้อมกับชาวบ้านป่างิ้ว ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมหนานยานะได้เป็นผู้นำบูรณะทำนุบำรุงสืบต่อมา อาณาเขตวัดทิศเหนือติดต่อกับทางสาธารณะ ทิศใต้ติดต่อกับลำเหมือง ทิศตะวันออกติดต่อกับถนนพหลโยธิน และทิศตะวันตกติดต่อกับที่ดินเอกชน มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๑ งาน ๒๒ ตารางวา

พระวิหารวัดป่างิ้วงาม

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ พร้อมเป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้พระภิกษุ ๕ รูป บรรพชาให้เป็นสามเณร ๕ รูป เมื่อสร้างวิหารวัดป่างิ้วงามเสร็จ หลังจากนั้นก็เดินทางพักค้างคืนโปรดชาวบ้านตามรายทาง เช่น วัดสันจำปา บ้านสันจำปา ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

บานประตูลายกระหนก

ซุ้มประตูวิหาร

พระธาตุครอบใหม่

พระประธานในวิหารวัดป่างิ้ว

ธรรมาสน์ในวิหาร

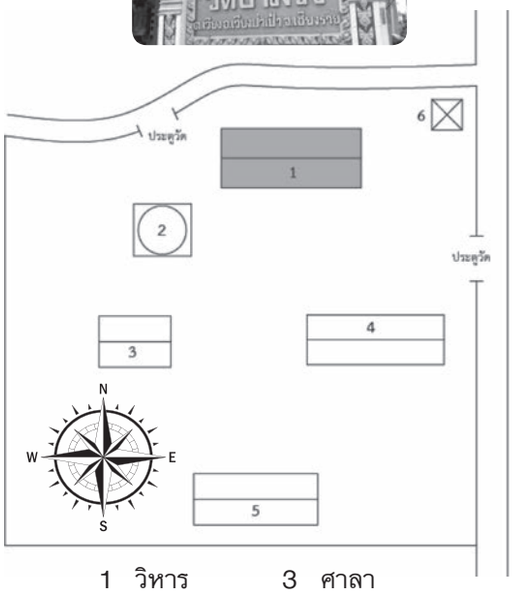
ดังที่คร่าวซอของ พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ และของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ สองฉบับพรรณนาตรงกันว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำวัดภายในวิหารวัดแม่ขะจานแล้ว ท่านได้ไปวัดป่างิ้วงามต่อ

*"...ได้รับนิมันตนังชาวบ้านป่างิ้วมาโอกาส นิมนต์ปิณฑิบาตรแลรับสัพพะวัตถุทานา ทาน ก็ได้ยาตราไปวัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุลสกราช ๑๒๘๕ ตัว ศนทังหลายใน**ป่างิ้ว**ที่นั้นก็มีใจสัทธา หาได้บุปผาเงินแทงค่าสัพพะวัตถุทานครูบาท่านเจ้า บ่เท่าแต่นั้น ทารกา ๕ ศน มานวะ ๕ ศน พ่อแม่ตนอนุญาต ขอบวชอยู่ในโอวาทพุทธสิกขา..."*

*"...เถิงบนวิหาร สการพระเจ้า **สัมพันธ์เล่า ป่างิ้ว** เขามาทาน บ่ใช่ขี้ริ้ว อเนกแหน่น นันเนือง บวชเณรเถรพระ นุ่งผ้าผืนเหลือง ๔๔ เณร เปนทุพอ ๕ ท่านส้างวิหาร หลังหลวง ใหย่หม้า ในถานอาวา วัดไธ้ร้อยรูเพีย ได้รอมร่ายไว้ ลาจากหั้น เลยไป..."*

วัดป่าม่วง (ป่าเป้า)

1 วิหาร 3 ศาลา
2 พระธาตุ 4 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระครูอนุกิจธรรมโสภณ (ครูบาศรีทนต์ ธมฺมสาโร) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๔-๔๑๗๕๘๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๙๕ บ้านศรีเวียงทอง หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๗๐

พิกัด ๑๙.๓๖๓๘๑๙, ๙๙.๕๐๔๓๒๕

ความสำคัญของวัด

วัดป่าม่วง เดิมชื่อว่า “วัดป่าเป้าเชียงมั่น” ถือเป็นหัวใจหรือวัดหลวงวัดหลักของ “เวียงป่าเป้า” แต่ได้ร้างไป มีการฟื้นฟูวัดร้างโดยครูบาอุตมะเถระ เจ้าอาวาสรูปแรกของวัดป่าม่วงเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ เจ้าพญาไชยวงศ์ เจ้าเมืองป่าเป้าคนแรก เป็นประธานฝ่ายฆราวาส เมื่อวันอังคาร ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๐๖ ขึ้น ๙ เดือน ๕ เหนือ ปีกุน

ภาพบน พระวิหารปรับเป็น ๒ ชั้น *ภาพล่าง* ภายในวิหาร พระประธาน ๓ องค์

ด้วยบริเวณนี้มีต้นมะม่วงขึ้นจำนวนมากภายหลังจึงเรียกว่า “วัดป่าม่วง” แทนที่ชื่อ “วัดป่าเป้า” มีเนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๗ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๓

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

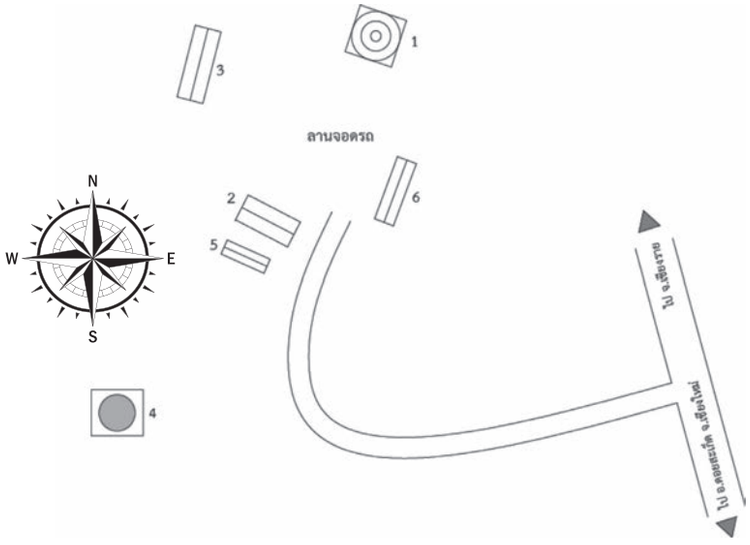
ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดป่าม่วงคือวิหาร โดยท่านได้บริจาคเงิน ๑๕๐ รูเปีย ดังรายละเอียดปรากฏในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ

*“ท่านมาเถิงถอง ตามทางคอง ขึ้นวัด**ป่าเป้า** คนญิงชาย หลวงหลายหนุ่มเถ้า เขามาทานมากนัก ๔ คืนนอน ท่านหยุถดยั้งพัก รับเครื่องหย้องของทาน เอาเงินมอบพระ รอมสร้างวิหาร เป็นส่วนบุญทาน แห่งพระที่ไหว้ ร้อย ๕๐ รูเพียนับได้ บ่คลาไคลคลาด แคล้ว บวชเณรแถม ๒๖ รูปแล้ว เพ็กนาคขึ้น ๖ องค์”*

จากคร่าวซอบทนี้ทำให้ทราบว่า วัดป่าม่วงมีชื่อว่าวัดป่าเป้า ณ วัดแห่งนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บรรพชาสามเณร ๒๕ รูป และอุปสมบทพระภิกษุจำนวน ๖ รูป

ปัจจุบันพระวิหารหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างปรับปรุงเป็นอาคาร ๒ ชั้น ในวัดเหลือร่องรอยของกำแพงอิฐเก่า และมีปูนปั้นหัวเสือแตกหักอยู่ ๑ ชิ้น

วัดพระธาตุแม่เจดีย์

1 พระธาตุองค์ด้านล่าง
2 วิหาร
3 กุฏิ
4 พระธาตุองค์ด้านบน ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ
5 ศาลาอเนกประสงค์
6 ร้านค้า

เจ้าอาวาส

พระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ (ถวัลย์ ปรกฺกโม นามสกุลเดิม กันทะปวน) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๕๓-๖๐๒๗๓๒ และ ๐๘๕-๗๐๖๓๕๗๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๖๐ บ้านแม่เจดีย์ หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๖๐

พิกัด ๑๙.๑๘๓๔๕๙, ๙๙.๔๙๘๒๓๘

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุแม่เจดีย์เดิมเป็นวัดร้างอยู่บนเนินเขา ได้รับการฟื้นฟูเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ โดยนายอินถา นายเมืองใจ นายคำปวน นายห่อ ใจมั่นคง และนายอ้าย แสงปินตา ร่วมกันบูรณะฟื้นฟูจากวัดร้าง มีพระธาตุ ๒ องค์ องค์ด้านล่างประวัติวัดกล่าวว่าเก่าแก่ถึงสมัยพระเจ้าอนิรุทธมหาราช (แต่นักวิชาการกรมศิลปากรไม่ยืนยัน เนื่องจากรูปแบบศิลปะไม่ใช่สมัยพุกาม แต่เป็นสมัยมัณฑะเลย์) ได้รับการบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มีรูปทรงศิลปะแบบพม่าตามเดิม ส่วนองค์ด้านบนก็บูรณะสร้างครอบซากดินกี่โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเช่นกันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๐

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

เดิมเป็นวัดร้าง ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปบูรณะวัดพระธาตุดอยตุง (อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย) ได้เดินทางมาโดยมีลูกศิษย์ผลัดเปลี่ยนกันหามเสลี่ยงมา ผ่านวัดพระธาตุแม่เจดีย์ที่กำลังร้างอยู่จึงเข้าไปสักการะพระธาตุแม่เจดีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยพบว่าพระธาตุแม่เจดีย์ได้ชำรุดทรุดโทรมบางส่วน จึงได้ทำการบูรณะตามรูปทรงศิลปะแบบพม่า **พระธาตุองค์ด้านล่างใช้จ่ายเงินในการบูรณะและฉลองทานจำนวน ๓๗๕ รูเปีย** แล้วช่วงที่ทำการบูรณะพระธาตุองค์ด้านล่างครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ขึ้นไปดูซากพระธาตุบนเนินเขาที่อยู่ภายในวัดเดียวกัน พบซากพระธาตุโบราณเป็นหลุมขนาด ๓ เมตร บริเวณรายรอบหลุมเป็นกองอิฐ จึงทำการบูรณะขึ้นใหม่

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สั่งให้ลูกศิษย์ทำการบูรณะพระธาตุอีกองค์ที่อยู่บนเนินเขาแล้วเดินทางไป ๆ มา ๆ ดูแลการบูรณะพระธาตุแม่เจดีย์เป็นระยะ เมื่อสั่งลูก

ภาพซ้าย **พระธาตุบนดอยแม่เจดีย์ทรงพิมพ์นิยมสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **เจดีย์องค์เดิมรูปแบบพม่า บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ศิษย์ให้ทำการบูรณะอยู่นั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปสร้างวิหารวัดศรีคำเวียงต่อไป ได้แวะพักที่วัดพระธาตุจอมผ่อ (บ้านดง – หลายหน้า ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย) ๑ คืน พระธาตุแม่เจดีย์ได้เริ่มบูรณะตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ รวมระยะเวลา ๑ ปี **ค่าใช้จ่ายในการบูรณะพระธาตุจำนวน ๒,๕๔๐ บาท** เมื่อบูรณะเสร็จได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระพุทธรูปโบราณศิลปะล้านนาประมาณ ๗๐ กว่าองค์ที่ชาวบ้านนำมาถวายบรรจุช่วงเวลาตี ๒ เมื่อผู้คนหลับหมดแล้ว เนื่องจากเกรงจะมีคนแอบมาขุด เมื่อสร้างแล้วเสร็จทำการฉลอง ๗ วัน ๗ คืน เมื่อสร้างเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยหยั่งรู้ว่ามี *"หินไอศวร"* (หินพระอิศวร) บรรจุอยู่ภายในพระธาตุ และมีผู้เฒ่าผู้แก่ตอบรับว่ามีการบรรจุไว้จริง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงทำนายว่า พระธาตุองค์นี้บรรจุหินไอศวร ฟ้าจะผ่าพระธาตุองค์นี้ ๒ ครั้ง ซึ่งก็เป็นความจริงตามคำทำนาย เพราะหลังจากนั้นก็เกิดฟ้าผ่าจนยอดพระธาตุหักพังต้องทำการซ่อมแซมอีกครั้ง

ศาลาคุ้มครูบาบนดอย สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

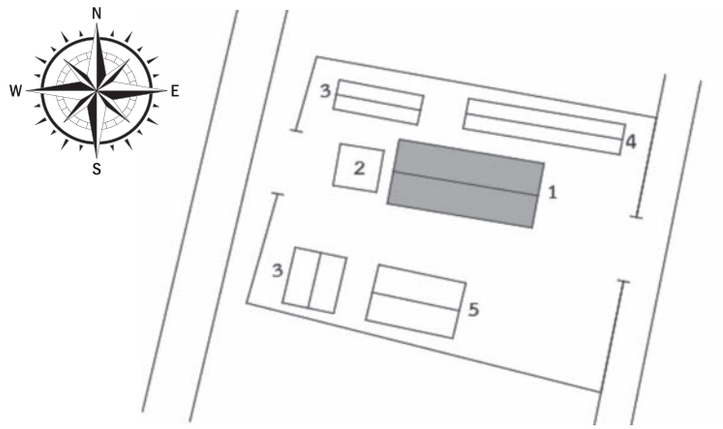
พระธาตุองค์นี้เริ่มมีการบูรณะครั้งล่าสุดวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ โดยยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเดิม บูรณะโดยพระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะตำบลแม่เจดีย์ใหม่และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุแม่เจดีย์ ศรัทธาฝ่ายฆราวาสที่ร่วมบูรณะนำโดยนางสิริพร ชวนะพัธน์ นางสาวจินตนา มโนมัยอุดม นางสาวกุณฑลี สิงหเสนี พร้อมด้วยชาวบ้านแม่เจดีย์ มีผู้ช่วยศาสตราจารย์ทองพันธุ์ พูนสุวรรณ นักออกแบบภูมิสถาปัตย์ นำพระพุทธรูปปางลีลาประดิษฐานไว้ด้านหน้าองค์พระธาตุ และสร้างกำแพงแก้วล้อมรอบองค์พระธาตุทั้ง ๔ ด้าน พร้อมกับปูกระเบื้องบนทางเดินประทักษิณรอบองค์พระธาตุ ใช้เวลาบูรณะ ๓ ปี (พ.ศ.๒๕๓๑ – ๒๕๓๓) สิ้นค่าใช้จ่าย ๓๐๐,๐๐๐ กว่าบาท

เดือน ๘ เป็งประเพณีไหว้พระธาตุ บุคคลบ้านแม่เจดีย์ที่ร่วมช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุแม่เจดีย์ เช่น พ่ออุ๊ยอ้าย แสงปินตา (ตาของพระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์) แม่อุ๊ยแก้ว แสนคำลือ (ปัจจุบันอายุ ๙๗ ปี) ได้หาบดินกี่ใส่สาแหรกขึ้นไปสร้างพระธาตุ ลูกศิษย์พระสงฆ์สามเณรที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมาด้วยจากเชียงใหม่และลำพูนเป็น "สล่า"(ช่าง) รูปสำคัญที่มาบูรณะด้วย คือ ครูบาอภิชัยขาวปี ได้เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างบูรณะ

ภายหลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุวัดก็ร้างไปอีกครั้งจนกระทั่งพระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์พัฒนาจากวัดร้างเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๓๑ ซึ่งพระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ยังได้รับการอบรมปริวาสกรรมกับครูบาคำหล้า สัวโร วัดห้วยขุนสวด อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ทางวัดได้จัดสร้างรูปเคารพของครูบาเจ้าศรีวิชัยให้สาธุชนได้สักการบูชาใน พ.ศ. ๒๕๓๔ เมื่อเดินขึ้นไปจากองค์พระธาตุมีการสร้าง "คุ้มครูบา" เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัยและพระมหาเถระรูปต่าง ๆ และต่อมาได้หล่อรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยทองสำริดหนัก ๒๐ ตัน สูง ๙ เมตร ตั้งอยู่นอกวัด

วัดแม่ขะจาน

1 อุโบสถ
2 พระธาตุ
3 กุฏิ
4 ศาลาบาตร
5 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระอธิการอภินันท์ (ทอง) อภินนฺโท รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๙๓๑๑๒๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๑๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๖๐

พิกัด ๑๙.๑๙๙๗๕๐, ๙๙.๕๑๗๒๑๑

ความสำคัญของวัด

วัดแม่ขะจาน สร้างขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้านขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ โดยประชากรอพยพโยกย้ายมาจากหมู่บ้านแม่ขะจาน ที่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้นำชื่อหมู่บ้านเดิมมาตั้งที่นี่ด้วย (ทั้งๆ ที่ไม่มีลำห้วยชื่อแม่ขะจานแต่อย่างใด) วัดมีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๒ งาน ๑๒ ตารางวา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดแม่ขะจานคือวิหาร ขณะนั้นมีครูบาดวง อินฺทวโส ที่เป็นลูกหลานบ้านแม่ขะจานเป็นเจ้าอาวาสวัดและเป็นลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักสร้างวิหารหลังใหม่ โดยครูบาดวง เป็นช่างใหญ่ในการก่อสร้าง เพราะเป็นผู้มีฝีมือ

พระวิหารวัดแม่ขะจานด้านหน้าและด้านข้าง

ภาพบน ลายคอกสับปะรดบนหน้าแหนบวิหาร *ภาพล่าง* กังสดาลมีจารึกเขียนว่าสร้างโดยครูบาดวง

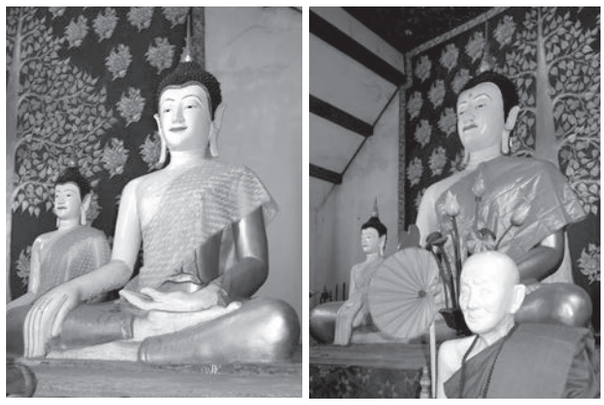
ทางการช่างอยู่แล้วโดยเฉพาะการแกะสลักไม้ วิหารหลังนี้จำลองรูปแบบมาจากวิหารหลวงวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แต่ลดขนาดให้เล็กลง กว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๓๐ เมตร มีจารึกติดที่ขื่อวิหาร ระบุว่ามีการฉลองวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙

เรื่องราวของวัดแม่ขะจานปรากฏในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจกล่าวว่า ปี ๒๔๖๕ **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างแท่นแก้วและธรรมาสน์ (รื้อแล้ว) ภายในพระวิหาร โดยใช้เงินจำนวน ๑๐๐ รูเปีย**

“กลับพอกงว้าย อว่ายคืนมาหา ***แม่คะซานสถานวัดกว้าง ได้เอาเงิน ออกรอมท่านสร้าง ร้อยรูเพียบ่ละ สร้างแท่นฐาน ธัมมาสนะ*** *ผันใคร่ได้เมืองบน บวชเณรที่นั้น ๓๗ ตน เพ็ก ๒ องค์ เป็นภิกขุด้วย”*

ณ วัดแม่ขะจานนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บรรพชาสามเณรจำนวน ๓๗ รูป และอุปสมบทพระภิกษุจำนวน ๒ รูป

วิหารวัดแม่ขะจานได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๖ ให้เป็นพระอุโบสถ

ภาพซ้าย พระประธานสร้างตามคติพระเจ้าทั้ง ๕ *ภาพขวา* สารูปครูบาควงอยู่ด้านหน้า

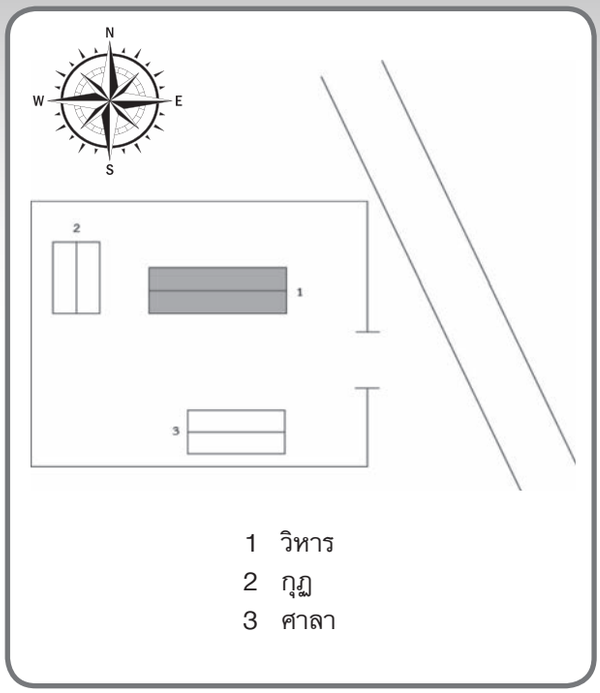

ภาพซ้าย แท่นแก้วคิดกระจกสีสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* โครงสร้างภายในวิหารใช้เสารองรับขื่อม้าตั่งไหม

บานหน้าต่างแบบโบราณ

วัดแม่ห่าง

1 วิหาร
2 กุฏ
3 ศาลา

พระจรัญ จิรวฒฺฑโน พระรูปหนึ่งวัดแม่ห่างเป็นผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ โทรศัพท์ ๐๘๗- ๑๗๘๙๒๗๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๑๗ บ้านแม่ห่าง หมู่ที่ ๖ ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๖๐

พิกัด ๑๙.๒๓๗๑๗๗, ๙๙.๕๑๓๘๔๔

ความสำคัญของวัด

วัดแม่ห่าง เดิมชื่อวัดดอนแก้ว สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ บริเวณที่เป็นสถานีอนามัยในปัจจุบัน โดยมีครูบาแก้วเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้ย้ายวัดมาตั้งบริเวณทุ่งนาทิศตะวันตกที่มีต้นโพธิ์อยู่ ๓ ต้น และได้สร้างวัดขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้รับการประกาศเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ มีเนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน ๒๖ ตารางวา

พระวิหารวัดแม่ห่าง ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดแม่ห่างคือวิหาร ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารวัดแม่ห่างมีพระยอด อนาลโย (เดิมอยู่อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ครอบครัวได้ย้ายมาอยู่บ้านแม่ห่างตั้งแต่พระยอด อนาลโย อายุ ๔ ขวบ) ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นเจ้าอาวาสวัดแม่ห่าง

เอกสารจดหมายเหตุ เจ้าคณะมณฑลพายัพรายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพ ระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ สิ้นค่าใช้จ่ายใน**

หน้าแหนบวิหารตกแต่งรูปครุฑ หน้ากาล เทพนม ด้วยกระจกสี

ภายในพระวิหาร มีโครงหลังคาคาดคอนกรีต

พระพุทธรูปประธาน

การก่อสร้างวิหารวัดแม่ห่างทั้งหมดจำนวน ๑,๖๗๔ รูเปีย

เมื่อพิจารณารูปแบบวิหารของวัดแม่ห่าง พบว่ามีการสร้างขึ้นตามกระบวนแบบของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริง ได้แก่ การประดับตกแต่งหน้าแหนบวิหารด้วยกระจกสีรูปครุฑท่ามกลางลายกระหนกช่อหางโต กรอบซุ้มประตูทำรูปนาคเกี้ยว การทำคานดาดเพดานหล่อคอนกรีตขนาดใหญ่ ผสมกับโครงสร้างแบบขื่อม้าตั่งไหม ทำให้การรองรับน้ำหนักมีความคงทน รวมทั้งพระประธานหลายองค์บนแท่นแก้ว ล้วนสะท้อนถึงอัตลักษณ์เฉพาะของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งสิ้น

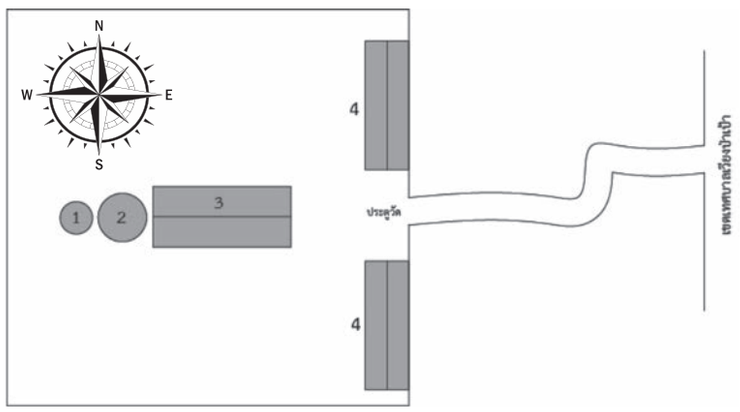

กรอบประตูหน้าต่างตกแต่งซุ้มพญานาค

หมู่พระประธานภายในพระวิหาร

วัดศรีคำเวียง

1 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระธาตุศรีคำเวียง
3 อุโบสถ
4 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระอธิการสวัสดิ์ ภทฺทาจโร (กิติศรี) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔ - ๓๖๖๘๔๘๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๔๗๗ บ้านในเวียง หมู่ที่ ๒ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๗๐

พิกัด ๑๙.๓๖๒๗๐๑, ๙๙.๕๐๔๖๕๖

ความสำคัญของวัด

วัดศรีคำเวียง หรือชื่อเดิมคือ “วัดศรีก้ำ”(ศรีค้ำ) หรือเรียกลำลองว่า “วัดหลวง” สร้างโดยพญาไชยวงศา (พญาไชยวงศ์) เจ้าเมืองป่าเป้าคนแรก และได้รับการอุปถัมภ์สืบต่อมาโดยบุตรเขยทั้ง ๒ คน คือ พญาเทพณรงค์ เจ้าเมืองป่าเป้าคนที่ ๒ และพญาขัณฑเสมาธิบดี เจ้าเมืองป่าเป้าคนสุดท้าย มีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๑ งาน ๗๑ ตารางวา ทิศเหนือติดลำห้วยเวียง ทิศตะวันออกติดทางสาธารณะ ทิศใต้ติดทางสาธารณะ และทิศตะวันตกติดลำห้วยเวียง เป็น “วัดหลวง” ของเมืองป่าเป้าที่เจ้าเมืองป่าเป้าพร้อมทายาทได้ให้การอุปถัมภ์เสมอมา รวมถึงเมื่อมีประเพณีกินข้าวสลาก (สลากภัต) ประจำปี ก็เป็นวัดแรกของเมืองป่าเป้าที่จัดงานประเพณีกินข้าวสลาก

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๗๒ ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือบันทึกของวัดเรียกว่า “ครูบาศรีวิไชยาเจ้า” เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พ่อเจ้าน้อยสิงห์คำ (เจ้าน้อยสุวรรณสิงห์คำ) ทาอุปรงค์ บุตรชายของพญาเทพณรงค์ เจ้าเมืองป่าเป้า กับแม่เจ้าเรือนคำ พร้อมกับแม่เจ้าสุธรรมมา (แม่เจ้าอา) ทาอุปรงค์ ผู้เป็นชายาของเจ้าน้อยสิงห์คำ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ทำการสร้างวิหารของวัดศรีคำเวียงขึ้นใหม่ โดยพ่อเจ้าน้อยสิงห์คำ ทาอุปรงค์ (วายชนม์ ๒๔๗๗) พร้อมกับพ่อสล่าสม เหม็งทะเหล็ก ได้เป็นผู้เดินทางไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยจากวัดพระธาตุแม่เจดีย์ ให้มาสร้างวิหารวัดศรีคำเวียงแทนหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรม เริ่มทำการขุดรากฐานวิหารในวันศุกร์ ที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๗๒ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๒ เหนือ วันเสาร์ ที่ ๒๑ กันยายน ๒๔๗๒ เริ่มก่อสร้างวิหาร ดังมีบันทึกพับสาถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า

“พระพุทธสกราช ๒๔๗๒ ตัว จุลสกราชได้ ๑๒๙๑ ปีกัดใส้ เดือน ๑๒ ลง ๒ ค่ำ ลงมือขุดรากพระวิหาร ลง ๓ ค่ำ แรกก่อพระวิหาร มีครูบาสีวิไชยาเจ้า

ภาพซ้าย พระธาตุศรีคำเวียง *ภาพขวา* ต้นพระศรีมหาโพธิ์ (ศรีค้ำ)

ภาพซ้าย นาคทันต์รูปหนุมาน *ภาพขวา* พระประธานในพระอุโบสถ

เปนเค้า พ่อเจ้าน้อยสิงห์คำ พร้อมกับด้วยอัคคชายา ชื่อว่าแม่เจ้าอา เวลานั้นหนานแสน เปนผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ หัวเวียง อายุได้ ๓๙ ปี ธุอินทวิไชย เปนบุตต์ นายหลวง นางตา เปนเจ้าอาธิการวัดสรีคำที่นี้"

ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย มาสร้างวิหาร มีพ่อหนานคำแสน กิติศรี (เกิดปี ๒๔๓๔) เป็นผู้ใหญ่บ้าน (ปู่ของพระอธิการสวัสดิ์ ภทฺทาจโร เจ้าอาวาสวัดศรีคำเวียงรูปปัจจุบัน) พระอินทวิไชย (พระอธิการดวงดี อินฺทวิชโย บุตรชายของพ่อหลวง แม่ต๋ำ) เป็นเจ้าอาวาส มีครูบาหน่อคำ ลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างวิหาร วิหารหลังนี้ใช้เวลาก่อสร้าง ๗ ปี ในปี ๒๔๗๗ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ได้ใส่ช่อฟ้าบ้านลม ฉลองสมโภชวิหารวันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ พ.ศ. ๒๔๗๙ ดังปรากฏในบันทึกของพ่อหนานคำแสน กิติศรี

"...เมื่อปี ภ.ศ. ๒๔๗๒ ปีกัดใส้ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ได้ลงมือขุดรากก่อพระวิหาร เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ ได้วางสีลาฤกฎ์พระวิหาร แล้วทำติดต่อกันมาเถิง ภ.ศ. ๒๔๗๗ ปีกาบเส็ด เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ ได้ต่างช่อฟ้าพานลม ต่อมาเถิง ภ.ศ. ๒๔๗๙ ปีรวายใจ้ เดือน ๖ เพง วัน ๕ ได้ทำบุญฉลองพระวิหารวัดสรีคำเวียง..."

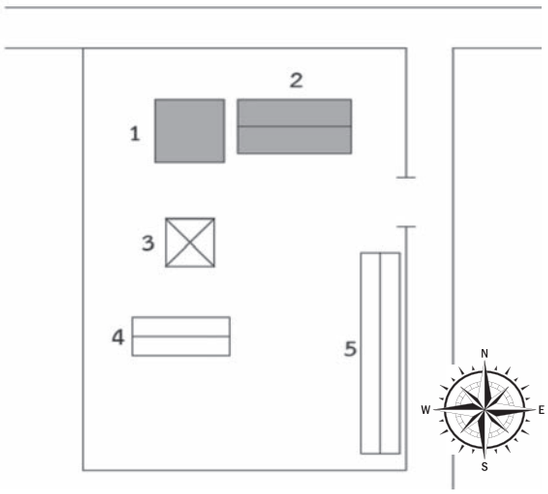
พ.ศ. ๒๔๗๗ แรม ๓ ค่ำ เดือนยี่ ครูบาหน่อคำ ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้ควบคุมการสร้างวิหาร พร้อมกับพระอธิการบุญ เจ้าอาวาสวัดศรีคำเวียง และชาวบ้านศรัทธาวัดศรีคำเวียง ได้วางศิลาฤกษ์เริ่มทำการก่อสร้างพระธาตุไว้ด้านหลังวิหาร ๑ องค์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๗ พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ยกยอดฉัตรพระธาตุ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ วันพญาวัน (สงกรานต์) พ.ศ. ๒๔๗๘ ฉลองสมโภชพระธาตุศรีคำเวียง ใช้เวลาก่อสร้าง ๑ ปี ศรัทธาหลักสำคัญในการก่อสร้างพระธาตุศรีคำเว้านหนองอึ่ง พ่ออุ๊ยถา ไชยวรรณ บ้านโป่งหนอง เป็นต้น

"...เมื่อปี ภ.ศ. ๒๔๗๗ ปีกาบเส็ด เดือนยี่ แรม ๓ ค่ำ มีทุเจ้าหน่อคำแลทุเจ้าบุญ เจ้าอธิการ พร้อมด้วยคณะสัทธาวัดสรีคำเวียง ได้พร้อมใจกันวางสีลาฤกฎ์ก่อพระธาตุวัดสรีคำเวียง เถิงเดือน ๗ ออก ๘ ค่ำ ปีเดียวกัน ได้ยกฉัตต์พระธาตุขึ้นต่าง เถิง ภ.ศ. ๒๔๗๘ ปีดับใค้ เดือน ๗ ออก ๑๒ ค่ำ เปนวันพระญาวันปีใหม่ ได้ทำบุญฉลองพระธาตุวัดสรีคำเวียงวันนั้นแล..."

พ.ศ. ๒๔๖๕ นิมนต์จากวัดป่างิ้ว อำเภอเวียงป่าเป้า *"...ตโต ถัดแต่นั้นมีมาสัทธาเวียงป่าเป้า หากเปนหมวดเค้าเหง้าเจ้าน้อยสิงห์คำ ท่านก็ได้กะทำบุญเผื่อแผ่ ทังพ่อแม่ภริยาปุตตีปุตตา สัพเพชะนาก็หากมีใจชมชื่น จิ่งพากันคึดขึ้นเปนอัน ๑ อันเดียว ประดับประดาหนทางเทียวเผี้ยวกวาด ขัดราชวัตต์อยาดยายทาง มาเถิงวัดสรีค้ำกลางเวียงป่าเป้า เถิงวัน ๓ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ พระครูพระภิกขุเจ้าคณะอุบานสกอุปาสิกามวลมาก จิ่งไปนิมนต์ครูบาสีวิไชยได้จากวัดป่างิ้วงาม มารับเมตตาอุบานสกอุปาสิกา จิ่งได้ขงขวายหาธูปบุปผาสัพพะวัตถุทานาแลเงินแทงค่ามาทานท่านเจ้าบ่เท่าแต่นั้นทารกา ๒๖ ศน มานวะ ๖ ศน พ่อแม่ตนอนุญาตเข้ามาบวชปัพพชา เปนสามเณร ๒๖ ตน อุปสัมปทาเปนพระภิกขุใหม่ ๖ ตน..."*

วัดศรีสุทธาวาส

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 หอธรรม
4 กุฏิ
5 ศาลาบาตร

ภาพบน ศาลาบาตร *ภาพล่าง* หอธรรม

เจ้าอาวาส

พระครูคัมภีรธรรโมภาส พ.ศ. ๒๕๒๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๖-๑๘๑๐๔๒๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๗๐
พิกัด ๑๙.๓๖๗๐๕๗, ๙๙.๕๐๖๗๗๘

ความสำคัญของวัด

วัดศรีสุทธาวาส เดิมเรียกกันหลากหลายชื่อ ได้แก่ “วัดหลวงราชคฤห์” “วัดใหม่” “วัดราษฎร์” “วัดนอก” “วัดกิตติวาส” และ “วัดเจดีย์สุวรรณ” ต่อมาในยุคของพระครูยัติวัตตวิมล (ครูบาสมภามิตร) เจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้า และเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาส (พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๗๔) ได้กำหนดให้ใช้ชื่อว่า “วัดศรีสุทธาวาส” สืบมาจนถึงปัจจุบัน วัดศรีสุทธาวาสตั้งอยู่บนเนินเตี้ย ๆ รายรอบด้วยป่าไม้เบญจพรรณ มีพื้นที่วัดและที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๔๓ ไร่ ๓ งาน ๗๓ ตารางวา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๑ โดยเจ้าหมื่นท้าว บุตรชายเจ้าหมื่นพลางเงินยาง เจ้าเมืองวังเหนือ

ภายหลังได้ร้างไปจนกระทั่งช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๖ - ๒๒๘๖ ได้ฟื้นฟูวัดขึ้นอีกครั้งโดยพญามังรา (ไม่ใช่มังราย) ได้สั่งให้เจ้านางภมรา ลูกสะใภ้ แสนณรงค์ หมื่นธน สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ และนิมนต์ครูบาอิสระจากวัดทุ่งยั้งมาเป็นเจ้าอาวาสใน พ.ศ. ๒๒๘๖ หลังจากนั้นก็ร้างไปอีกครั้ง ได้มีการฟื้นฟูเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ โดยครูบาอุตตมะ พร้อมด้วยพระครูยัติวัตตวิมล พญาเทพณรงค์ เจ้าเมืองป่าเป้า (เมืองเฟือยไฮ) พญาขันธเสมาบดี หม่องส่วยโหง่ง และชาวบ้าน ร่วมกันสร้างวิหาร บูรณะพระพุทธรูป

ภาพบน **พระเจดีย์และพระวิหาร** *ภาพล่าง* **พระไสยาสน์ในพระวิหาร**

หมู่พระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้ว เป็นปูนปั้นระบายสีฝีมือสล่าชาวพม่า

ประธานในวิหาร บูรณะพระธาตุ สร้างอุโบสถ หอไตร และเสนาสนะอื่น ๆ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เอกสารคร่าวซอทั้งของพญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ และพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ระบุว่า พ.ศ. ๒๔๖๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ไปสร้างวิหารและบูรณะพระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ได้เดินทางผ่านอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จึงมีศรัทธาได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหาร บูรณะพระประธาน และบูรณะพระธาตุที่เหลือแต่ฐานของวัดศรีสุทธาวาส *"...(พ.ศ. ๒๔๖๕) เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ อุบานสกหลายคนนิมนต์ครูบาภิกขุคณะชู่ตนมาภักนอนวันสุทธาวาส..."* บูรณะร่วมกับพระครูยัติวัตตวิมล (ครูบาสมภามิตร) เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาสและเจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้า

"...เลยล่วงล้ำ สรีค้ำแขวงโขง ***สุทธาวาส****ซง สัฏฐานบ่เส้า มานิมนต์ เอาตนท่านเจ้า ไปรับเอาทานที่นั้น ไทยทาน หลายห้องช่องชั้น เขาหากหื้อ เปนทาน ได้รอมท่านไธ้ ส้าง****พระวิหาร ๒๐๐ รูเพีย*** *เงินงาม บ่เส้า ร่ายรอมทาน แก่พระครูเจ้า ๒ คืนนอน ลวดแล้ว เลยสมมา ไคลคลาคลาดแคล้ว นิราสแผ้ว คลาไคล..."*

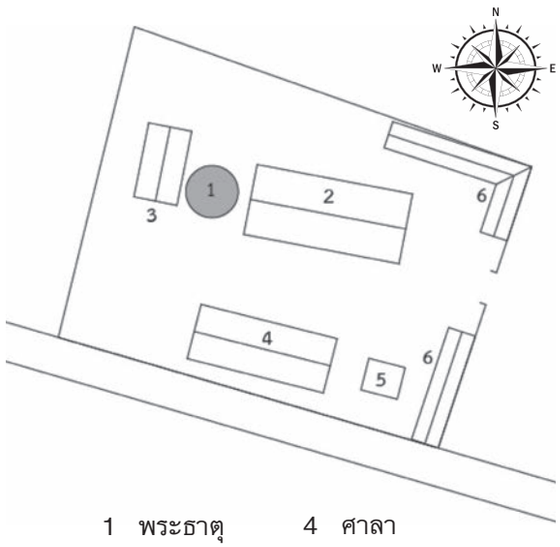
หอเดินจงกรม

อุโบสถ

วัดสันกู่ทอง

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิ
4 ศาลา
5 หอระฆัง
6 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระอธิการจำนันท์ สุธีโร (ครูบาหมื่น) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗-๑๘๐๑๖๒๕

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๓๔ บ้านสันกู่ทอง หมู่ที่ ๔ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๖๐
พิกัด ๑๙.๑๙๙๘๒๔, ๙๙.๕๑๗๑๖๘

ความสำคัญของวัด

วัดสันกู่ทอง เดิมชื่อวัดสันกู่ หรือ สันกู่แก้ว หรือ วัดกู่แก้วดวงดี สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ โดยหม่องยักษ์ ชาวพม่า

ภาพบน **พระวิหารสันกู่แก้วของครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพล่าง* **ท้ายวิหารมีพระเจดีย์ที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดสันกู่ทองคือวิหาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมสร้างวิหารเป็นเงินจำนวน ๕๐ รูเปีย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ วิหารหลังเดิมเป็นไม้ ทำการบูรณะใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ แล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๕๔๙

หลักฐานด้านลายลักษณ์ที่บันทึกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดสันกู่ทอง ซึ่งในยุคของท่านวัดมีชื่อว่า สันกู่แก้ว ปรากฏอยู่ในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ดังนี้

“นวบท กำหนดรอดแล้ว ***สันกู่แก้ว*** *อาวาส สถาน นิมนต์ไปรับ ยังเครื่องสักการ ไทยทาน ที่วัดแห่งหั้น เมื่อเขาหาม เอาท่านผ้ายดั้น เขาเนืองนันแห่รับ พร่องเอาตัว นอนยายธึบธับ ถัดสืบถ้อยกายำ หื้อองค์ท่านพระ ขึ้นเหยียบบนหลัง เหมือนสุเมธำ ปางหลังแต่เหง้า เอาตนตัว เป็นขัวพระเจ้า เหยียบเดินไปเมื่อนั้น ทีปังกร พระนามชื่อชั้น ตัวอย่างหั้นเดิมมา*

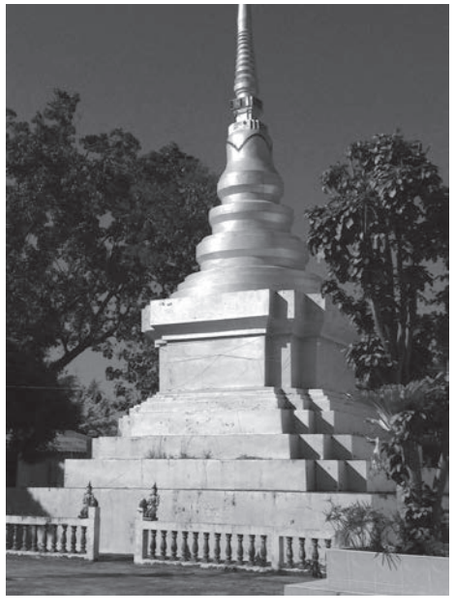

ภาพบน ลายดอกสับปะรดกลางลายกระหนกหัวขอด *ภาพล่าง* ซุ้มประตูหน้าวิหารเป็นนาคบรรจบกัน

พระประธานในวิหาร

พระธาตุเจดีย์สันกู่แก้ว สร้างตามรูปแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในวิหาร

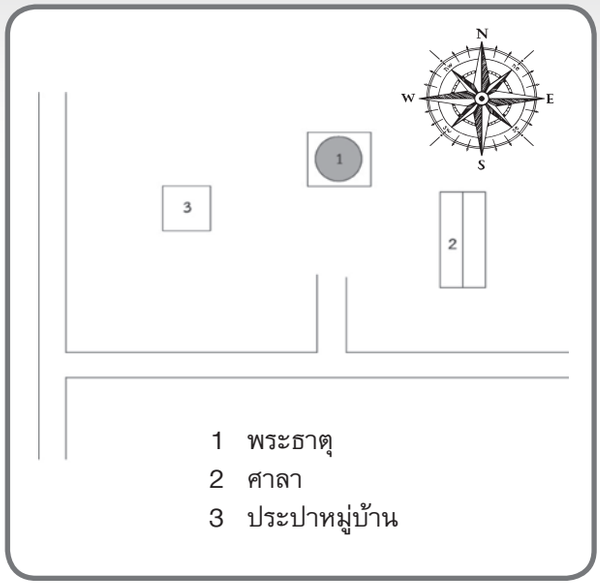
ตามใฝ่มัก ความปรารถนา ปันนิธา แห่งเขานอนหั้น ก็เหมือนจักสม นิยมใฝ่ฝั้น หมุ่ลงนอนทอดซะ ด้วยเจตนา สัทธาแก่พระ จงเจตหื้อเป็นทาน พระเหยียบแล้ว เลยขึ้นวิหาร เขาทำทาน ด้วยใจบ่เส้า ส่วนพระสี วิไชยธุเจ้า ตนมีเพียรบ่ละ ***๕๐ รูเพีย รอมวิหารพระ*** *เป็นส่วนสร้างปุญญา”*

จากคร่าวซอนี้ พบว่า ณ วัดสันกู่ทอง หรือชื่อยุคก่อนเรียกว่าสันกู่แก้ว ได้มีสาธุชนมานอนเรียงรายให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเหยียบหลังจำนวนมาก

รูปทรงวิหารสร้างตามกระบวนแบบศิลปกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่นิยมเปิดมุขด้านหน้า-หลัง และตกแต่งหน้าแหนบด้วยลวดลายดอกสับปะรด ทำกรอบซุ้มประตูเป็นพญานาคเกี้ยว รวมทั้งพระเจดีย์ประดับองค์ระฆังด้วยกระจกสี แม้ว่าปัจจุบันจะมีการบูรณะพระวิหารและพระเจดีย์มาแล้ว แต่ก็ยังห็นร่องรอยทรวดทรงและการประดับตกแต่งตามอัตลักษณ์เดิมอยู่

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดกู่ธาตุดวงเหนือ (ร้าง)

1 พระธาตุ
2 ศาลา
3 ประปาหมู่บ้าน

ภาพบน พระธาตุกู่ดวงเหนือ *ภาพล่าง* ทางเข้าเป็นที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน

สถานที่ตั้ง

บ้านศรีทรายทอง หมู่ที่ ๑๙ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

ไม่พบพิกัด

ความสำคัญของวัด

กู่ธาตุดวงเหนือ มีเพียงพระธาตุ ๑ องค์ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือวัดเจริญเมือง จึงเรียกว่า “กู่ธาตุดวงเหนือ”

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ปี ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างครอบซากกู่พระธาตุเก่า ต่อมาครูบาศรีนวล ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยและเป็นเจ้าอาวาสวัดเจริญเมือง ได้มาบูรณะอีกครั้ง ปัจจุบันอยู่บริเวณที่สาธารณะประโยชน์บ้านศรีทรายทอง ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

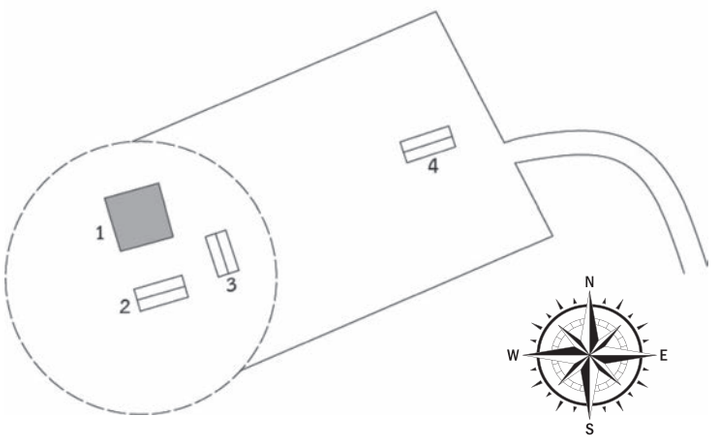
ไม่มีสถานะเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา เป็นเพียงโบราณสถานหลังหนึ่ง แต่ชุมชนยังให้ความสำคัญในด้านการเวียนเทียนและสรงน้ำพระธาตุประจำปี

ภาพซ้าย ส่วนยอดพระธาตุกู่ดวงเหนือ ฉัตรสำริด *ภาพขวา* ปลียอดยังไม่มีการบูรณะ

วัดพระธาตุจอมรุ่ง

1 พระธาตุ
2 ศาลา
3 ศาลา
4 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระมานะ มานิโต รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๕-๗๑๖๗๓๓๖

สถานที่ตั้ง

บ้านแม่เย็น หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

พิกัด ๑๙.๔๒๗๓๙๑, ๙๙.๗๓๒๑๑๘

ความสำคัญของวัด

พระธาตุจอมรุ่งมีตำนานเล่าถึงที่มาของชื่อเชื่อมโยงกับพระธาตุ ๓ องค์ คือ พระพุทธเจ้าเสด็จมารุ่งที่บริเวณนี้เลยเรียกว่า “พระธาตุจอมรุ่ง” หรือ “พระธาตุจุ่มฮุ่ม” เดินต่อไปถึงอีกแห่งไปแจ้ง(สว่าง) เลยเรียกว่า “พระธาตุจอมแจ้ง” แล้วจึงไปแว่ (แวะ) ที่แห่งหนึ่งจึงเรียกว่า “พระธาตุจอมแว่”

ประวัติของวัดระบุว่า พระญางำเมือง กษัตริย์แห่งอาณาจักรภูกามยาว เป็นผู้สร้างพระธาตุจอมรุ่งเมื่อ พ.ศ.๑๘๓๗ โดยภายในบรรจุพระเกศาธาตุ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุจอมรุ่งเมื่อ

ภาพบน พระธาตุจอมรุ่งองค์เก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัย
ภาพล่าง องค์ใหม่สร้างครอบทับองค์เดิม

ภาพซ้าย **ยอดฉัตรพระธาตุองค์เก่า** ***ภาพขวา*** **ศาลาบนดอยใกล้พระธาตุ**

พ.ศ. ๒๔๗๔ ภายหลังจากบูรณะพระธาตุที่วัดป่าสักเหนือเสร็จ มีลูกศิษย์รูปสำคัญที่ติดตามมาจากลำพูน คือครูบายาง (กะเหรี่ยง) ได้เป็นกำลังสำคัญทำการบูรณะ มีครูบาวัดสันกองมาร่วมสร้าง เมื่อบูรณะเสร็จครูบายางได้จำพรรษาอยู่วัดพระธาตุจอมรุ่งจนถึงแก่มรณภาพ

พระธาตุจอมรุ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะสูง ๓ เมตร ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและเส้นพระเกศาของพระพุทธเจ้า ต่อมาได้บูรณะครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ และบูรณะครั้งที่ ๓ ล่าสุดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ สร้างครอบขยายให้ใหญ่ขึ้น พระเป็ง มาจากจังหวัดเชียงใหม่ได้มาจำพรรษาและสร้างบันไดทางขึ้นพระธาตุจอมรุ่งประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๘ จำนวน ๒๐๐ กว่าขั้น และมรณภาพที่วัดนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุจอมรุ่งประจำปี “เดือน ๙ เป็ง” (เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ บริเวณวัดมีบ่อน้ำทิพย์จำนวน ๓ บ่อ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะก่ออิฐรอบบ่อน้ำและใช้ดื่มช่วงบูรณะพระธาตุจอมรุ่ง

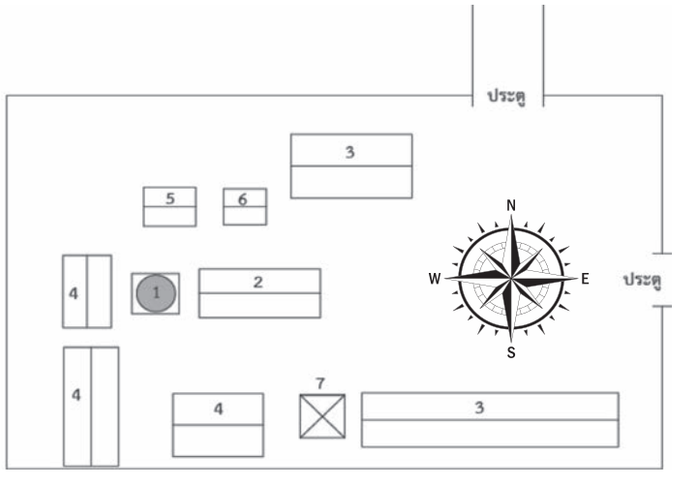
ปัจจุบันเป็นสถานปฏิบัติธรรมของพุทธบริษัท ๔

บ่อน้ำ และบ่อน้ำทิพย์กลางป่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้ดื่ม

วัดสันต้นแทน (ป่าติ้ว - ม่อนนางเหลียว)

1 พระธาตุ
2 อุโบสถ
3 ศาลา
4 กุฏิ
5 หอเก็บกลอง
6 หอกลอง
7 หอระฆัง

เจ้าอาวาส

พระสงกรานต์ อภิญาโณ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๕๖-ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๕๖๘๓๔๗๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๖๖ หมู่ที่ ๗ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

พิกัด ๑๙.๔๖๐๑๗, ๙๙.๗๓๓๑๓๗

ความสำคัญของวัด

วัดสันต้นแหน เป็นชื่อที่มาเรียกกันภายหลังตามชื่อหมู่บ้าน ก่อนหน้านั้นเคยเรียกว่า**วัดป่าติ้ว** เนื่องจากมีต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นปกคลุมไปทั่ว ภาษาเหนือเรียก “ต้นติ้ว” แต่ในยุคที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาวัดแห่งนี้ เรียกกันว่า **“วัดม่อนสามเหลียว”** ซึ่งเป็นชื่อดั้งเดิมที่แทบไม่มีใครรู้จักแม้แต่คนในชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลว่าวัดนี้เป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยคือ **พ่อหนานอินทร์ สุใจ** ปราชญ์เมืองพาน ซึ่งให้สัมภาษณ์แก่คณะผู้วิจัยว่า **วัดม่อนสามเหลียว เป็นจุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งปฏิบัติกัมมัฏฐานร่วมกับกลุ่มลูกศิษย์สายพระสล่า ได้แก่ ครูบากัญจนะ ครูบาสุริยา และครูบาศรีนวล** หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางลงมาจากพระธาตุจอมแจ้ง และพระธาตุปูแกงแล้ว ก็ได้มาสร้างวัดม่อนสามเหลียวแห่งนี้

พระธาตุม่อนสามเหลียว ทรงพิมพ์นิยม อยู่ด้านหลังวิหาร

ส่วนหลักฐานด้านลายลักษณ์นั้น พ่อหนานอินทร์เชื่อว่าเคยมีแผ่นศิลาจารึกแต่สูญหายไปแล้ว ประวัติวัดบอกแต่เพียงว่าวัดสร้างในปี ๒๔๖๔ แต่น่าจะเป็น ๒๔๖๕ มากกว่า เนื่องจาก ๒๔๖๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยกำลังอยู่ในช่วงการเดินทางยังมาไม่ถึงเมืองพาน

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ ๒ เมษายน ๒๕๓๐

ภาพบน **คานคอนกรีตคาดเพดานในพระวิหาร** ***ภาพล่าง*** **พระประธาน ๓ องค์**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

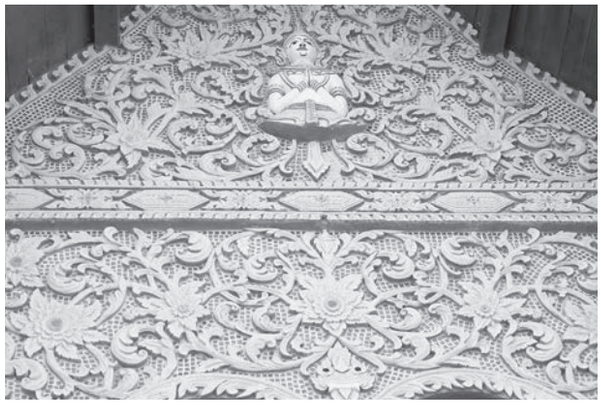
พบว่าพระธาตุวัดม่อนสามเหลียวมีรูปแบบ “ทรงพิมพ์นิยม” หรือคล้าย “พระธาตุทันใจ” คือเป็นเจดีย์ฐานสี่เหลี่ยมแบบเรียบง่าย องค์ระฆังขนาดเล็ก มีกำแพงแก้วเป็นรั้วลูกกรงปูนล้อมรอบ เหมือนกับสกุลช่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงเชื่อว่าเป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยกับกลุ่มลูกศิษย์

นอกจากนี้ยังมีพระวิหารหนึ่งหลังที่มีรูปทรงคล้ายวิหารมาตรฐานทั่วไปที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้แก่ การทำลวดลายปูนปั้นที่หน้าแหนบเป็นรูปหน้าเสือท่ามกลางลายกระหนกก้านขดและเทพนม การตกแต่งภายใน พบว่าทำพระประธานบนฐานแท่นแก้ว ๓ องค์ รวมทั้งก่อเพดานในลักษณะดาดคานคอนกรีตขนาดใหญ่ ปิดปลายด้วยแผ่นนาคทันต์สามเหลี่ยม (หล่อพิมพ์สำเร็จรูป) ตามรูปแบบเพดานที่พบได้ทั่วไปในวัดที่สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ทั้งวิหารและพระธาตุได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ล่าสุดในปี ๒๕๓๑ มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๙ แปดค่ำ

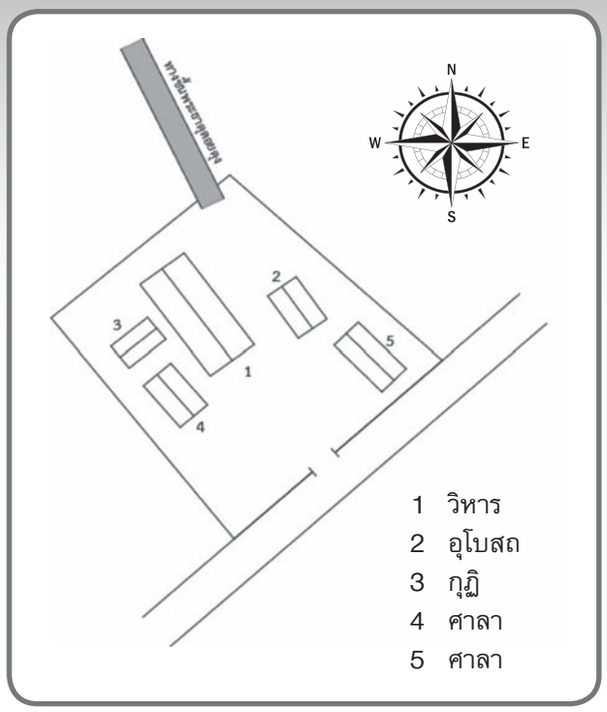
พระวิหารหลวง

ภาพบน **ปูนปั้นรูปเทพนม หน้าเสือ ดอกก้ำกอก** ***ภาพล่าง*** **ลายหน้าเสือที่กรอบซุ้มพญานาค**

วัดศาลาเชิงดอย

ภาพบน ด้านหลังวัดมีทางเดินเท้าสำหรับขึ้นพระธาตุดอยตุงทำทางโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพล่าง* วิหารบูรณะใหม่

อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยขนาดใหญ่ด้านหน้าวัด มีรูปเสือและคำไหว้ตอนล่าง

เจ้าอาวาส

พระครูใบฎีกาจันทร์ ขนฺติสาโร เป็นสถานปฏิบัติธรรมสายวัดปากน้ำ ตามแนวทางของหลวงปู่สด จนฺทสโร

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙๐ บ้านศาลาเชิงดอย หมู่ที่ ๖ ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๒๐

พิกัด ๒๐.๒๗๖๓๒๔, ๙๙.๘๔๓๒๔๗

ความสำคัญของวัด

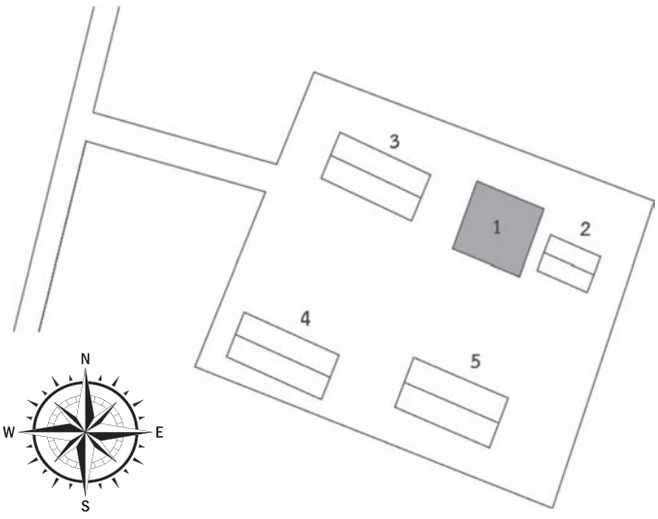
เป็นจุดทางขึ้นของเส้นทางเดินเท้าสายเก่าที่ผู้คนเคยใช้ขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยตุง ชื่อวัดศาลาเชิงดอยมาจากเดิมบริเวณนี้เป็นที่พักคนเดินทางก่อนขึ้นไปนมัสการพระธาตุดอยตุง จึงได้สร้างศาลาที่พักไว้เชิงดอย (ภูเขา) ทางขึ้น สร้างวัดเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๒๕ ได้รับประกาศให้ตั้งวัดเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๔๒๖ ได้รับวิสุงคามสีมาวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๖ และใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม เป็นประธานในการเริ่มสร้างรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ไว้หน้าวัดมีขนาดเป็น ๓ เท่าของคนทั่วไป สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๔๕

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัยทำการบูรณะพระธาตุดอยตุงและสร้างวิหาร ท่านได้นั่งหนักบริเวณวัดศาลาเชิงดอย และให้คณะศรัทธาหาบปูนก้อนอิฐหินทรายขึ้นตามเส้นทางนี้ และครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้ให้ปรับเส้นทางขึ้นนี้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

ปัจจุบันมีการฟื้นฟูประเพณีการเดินจาริกแสวงบุญจากวัดศาลาเชิงดอยสู่พระธาตุดอยตุง ภายใต้ชื่อว่า **“เตียวขึ้นดอย ตวยฮอยครูบา ไหว้สาพระธาตุดอยตุง”** เป็นงานระดับจังหวัดเชียงราย กำหนดจัดในช่วงต้นปีแล้วแต่ความเหมาะสม (ระหว่างมกราคม-เมษายน) ระยะทางเดินเท้าขึ้นเขาประมาณ ๙ กิโลเมตร

วัดพระธาตุปูล้าน

1 พระธาตุ
2 อุโบสถ
3 วิหาร
4 ศาลา
5 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระครูถาวรเจติยาภิบาล รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๓๑๘๗๒๒๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๕ บ้านห้วยก้างปูล้าน หมู่ที่ ๑๔ ตำบลไม้ยา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๙๐
พิกัด ๑๙.๗๖๐๐๕๒, ๑๐๐.๑๒๕๐๖๑

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุปูล้านตั้งอยู่บนเนินกลางเวียงเก่ามีคันดินล้อมรอบ มีเนื้อที่ ๖๑ ไร่ ๓ งาน ๕๑ ตารางวา มีพระเจ้าฝนแสนห่าเป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำวัดพระธาตุปูล้าน เดิมมีพระธาตุเก่าอยู่ ๒ องค์ องค์ใหญ่และองค์เล็ก แต่องค์เล็กพังไปนานแล้ว พระธาตุปูล้านได้รับการบูรณะที่ปรากฏหลักฐานเก่าที่สุดช่วง พ.ศ. ๒๓๘๙ - ๒๔๐๐ โดยเจ้ามหาพรหม เจ้าเมืองเทิงตามราชบัญชาของเจ้าหลวงอนันตวรฤทธิเดช (เจ้าน้อยอนันตยศ) เจ้าผู้ครองนครน่าน (พ.ศ.๒๓๙๕ – ๒๔๓๕) หลังจากนั้นก็ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงได้รับการบูรณะอีกครั้งโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพบน **พระอุโบสถ** *ภาพล่าง* **พระวิหารหลังเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุปูล้านหลังจากได้รับการบูรณะช่วง พ.ศ. ๒๓๘๙ - ๒๔๐๐ ก็เกิดความชำรุดทรุดโทรม ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับการนิมนต์ให้บูรณะพระธาตุองค์ใหญ่ที่แตกหัก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ และได้ทำนายไว้

ภาพซ้าย ภาพเก่าของพระธาตุปูล้าน *ภาพขวา* พระธาตุปูล้านองค์ปัจจุบัน

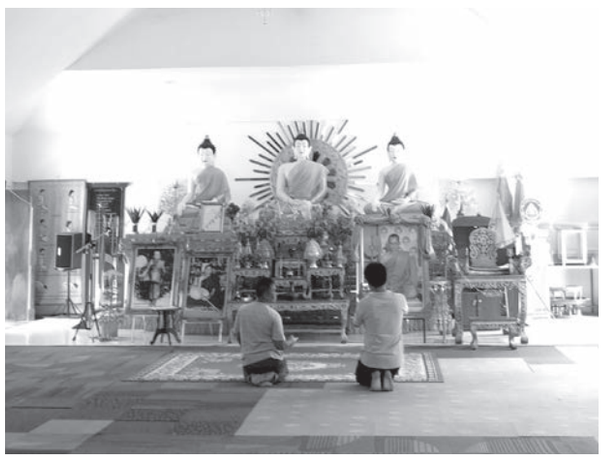
สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในศาลา

ว่า *"ต่อไปภายหน้าวัดพระธาตุปูล้านจะก้านกุ่งรุ่งเรืองไป"* ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะพระธาตุปูล้านยังได้แวะบูรณะพระธาตุองค์ต่าง ๆ ตามเส้นทางที่ผ่าน คือ พระธาตุป่าแดง (จอมสวรรค์) ที่ยางฮอม เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุปูล้านก็ชำรุดทรุดโทรมอีกครั้ง จึงมีการบูรณะอีกครั้งเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ พ.ศ. ๒๔๙๒ นำโดยพระสงฆ์จำนวน ๙ รูป เช่น พระอธิการปั๋น วัดตุ้มใต้ พระอธิการอินทร์เดช วัดห้วยก้าง พระอธิการพรหมสาร วัดไม้ยาเก่า พระอธิการทะ วัดไม้ยาใหม่ (ร่องกอก) และพระอธิการอินทร์สม วัดงิ้วเก่า เป็นต้น ทำการบูรณะพระธาตุปูล้านที่หักพัง ได้ยกพื้นฐานพระธาตุขึ้นอีก ๘ ศอก (๔ เมตร) แต่บูรณะไม่สำเร็จเนื่องจากขาดทุนทรัพย์

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๖ คณะศรัทธาบ้านห้วยก้างได้ไปอาราธนานิมนต์ครูบาคำหล้า สัวโร ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย และครูบาอินถา สุทนฺโต ทำการบูรณะพระธาตุปูล้าน เริ่มบูรณะวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ ใช้เวลาในการบูรณะ ๔ ปีเศษ พระธาตุปูล้านภายหลังการบูรณะความยาวรอบฐาน ๓๕ เมตร สูง ๒๕ เมตร มีงานประเพณีนมัสการพระธาตุปูล้านประจำปีใน "เดือน ๕ เป็ง" (เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

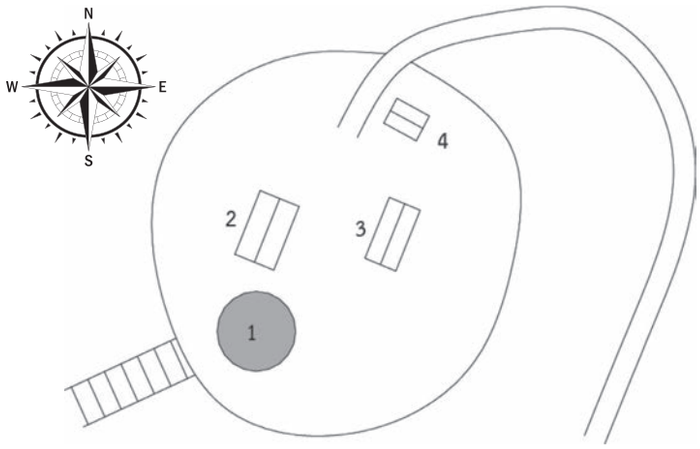

ลายปูนปั้นรูปเทพนมท่ามกลางลายกระหนก บนหน้าแหนบพระวิหาร

ภายในวิหาร

วัดพระธาตุจอมคีรี

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ

รองเจ้าอาวาส

รองเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมคีรี รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑ - ๙๙๘๒๖๖๕

สถานที่ตั้ง

บ้านเวียงเดิม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลป่าแดด อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๙๐
พิกัด ๑๙.๕๑๑๓๑, ๙๙.๙๙๘๕๑๙

ภาพถ่ายเก่าวัดพระธาตุจอมคีรี

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุจอมคีรี หรือ วัดพระธาตุป่าแดด เดิมมีซากพระธาตุอยู่บนยอดเขา ได้บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ วัดมีเนื้อที่ ๓๘ ไร่เศษ ประกาศยกขึ้นเป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ บริเวณนี้มีพระธาตุสำคัญ ๓ องค์อยู่ใกล้กัน คือ พระธาตุจอมคีรี พระธาตุจอมแจ้ง และพระธาตุจอมเจ้า (อยู่ในโรงเรียนป่าแดด) เดิมบริเวณวัดพระธาตุจอมคีรีมีเพียงพระธาตุองค์เดียวอยู่บนยอดเขา ไม่ปรากฏสิ่งก่อสร้างเสนาสนะอื่นๆ ตำนานกล่าวว่าพระธาตุองค์นี้สร้างโดยพญาคำแดง กษัตริย์แคว้นพะเยา

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางผ่านจึงได้ทำการบูรณะ

ภาพซ้าย พระในซุ้มจระนำพระธาตุ *ภาพขวา* สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งนั่งและยืน

ภาพซ้าย บันไดทางขึ้นสู่พระธาตุจอมคีรี *ภาพขวา* บันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันตก

พระธาตุจอมคีรี ที่อยู่บนยอดเขาสูงกว่าพระธาตุจอมแจ้งและพระธาตุจอมเจ้าเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ช่วงที่ทำการบูรณะพระธาตุจอมคีรี ได้พักจำวัดที่วัดศรีชุมประชา (วัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย) ซึ่งอยู่ติดกับถนนใหญ่ด้านล่าง ชาวบ้านที่เลื่อมใสศรัทธาที่มีอาการปวดหลังปวดเอวใส่ชุดขาวนอนเรียงให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินเหยียบหลัง เชื่อว่าเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเหยียบตรงบริเวณไหนก็จะหายบางจุดก็นำผ้าขาวม้า ผ้าโพกศีรษะ ผ้าเช็ดหน้ามาเรียงกับพื้นให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเหยียบ และนำกลับไปบูชาที่บ้านเรือน เดิมมีพระพุทธรูปหินทรายตั้งอยู่หน้าพระธาตุจอมคีรี

ต่อมาครูบาคำหล้า สัวโร ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยมาสักการบูชาพระธาตุจอมคีรีตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการบูรณะพระธาตุจอมคีรีอีกครั้งโดยพระครูสิริปัญญาจารย์ เจ้าอาวาสวัดป่าแดด เป็นวัดที่ดูแลพระธาตุจอมคีรี

จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนทำให้ทราบชื่อชาวบ้านที่ช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุจอมคีรีในครั้งนั้น ว่ามีใครบ้าง เช่น พ่ออุ๊ยเมา ชัยวรณ์ บ้านเวียงเดิม และพ่อน้อยมูล กันทะคำ บ้านเวียงเดิม เป็นต้น

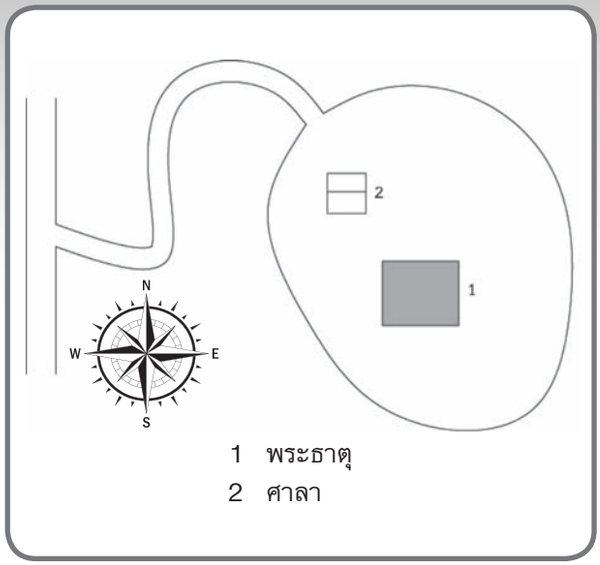
มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๖ เป็ง” (เดือน ๖ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ประมาณเดือนมีนาคม)

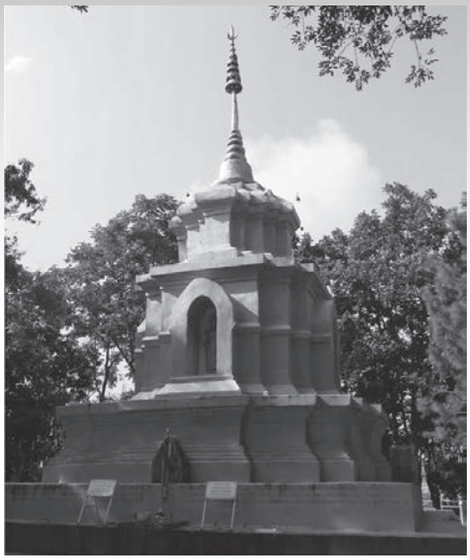

ภาพบน พระวิหารบนลานพุทธาวาส
ภาพล่าง พระพุทธรูปทำด้วยหินทรายระบายสี

วัดพระธาตุจอมสวรรค์ (ป่าแดง)

1 พระธาตุ
2 ศาลา

พระธาตุจอมสวรรค์ (ป่าแดง)

ไม่มีเจ้าอาวาส เป็นวัดร้าง

สถานที่ตั้ง

ตั้งอยู่ระหว่างบ้านทุ่งศรีเกิดและบ้านป่าแดง หมู่ที่ ๑ ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย ๕๗๓๔๐

ไม่พบพิกัด

ความสำคัญของวัด

พระธาตุจอมสวรรค์ ในเอกสารของครูบาอานันท์ พุทฺธธมฺโม กล่าวว่าเดิมชื่อ **“พระธาตุป่าแดง”** เคยเป็นฐานพระธาตุเก่าที่สร้างในยุคที่พระพุทธศาสนานิกายป่าแดงของพระญาณคัมภีร์ (พุทธศตวรรษที่ ๒๐) เผยแผ่อิทธิพลขึ้นมาจากเชียงใหม่ยังดินแดนตอนเหนือในเขต พะเยา เชียงราย เชียงแสน

คนในชุมชนเล่าว่า มีการก่อบูรณะพระธาตุป่าแดงแล้วครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาเกิดชำรุดทรุดโทรมอีกครั้ง ในปี ๒๔๗๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้เป็นประธานทำการบูรณะองค์พระธาตุป่าแดง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภายหลังจากมีการบูรณะพระธาตุป่าแดงจากซากฐานพระธาตุโบราณใน พ.ศ. ๒๔๖๕ และได้เกิดชำรุดทรุดโทรมอีกครั้ง จนกระทั่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางกลับจากการบูรณะวัดพระธาตุดอยตุง จึงได้บูรณะพระธาตุป่าแดงใน พ.ศ.๒๔๗๔ และได้เดินทางไปพักค้างคืนที่วัดเชียงยืน (สันโค้งหลวง) เป็นพระอุปัชฌาย์บรรพชาให้สามเณรคำหล้า ต่อมาคือครูบาคำหล้า สัวโร ต่อมา พ.ศ. ๒๕๐๖ ครูบาคำหล้า สัวโร ได้บูรณะพระธาตุป่าแดงอีกครั้งเมื่อแรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ แล้วเสร็จเดือน ๘ เหนือ และตั้งชื่อใหม่ว่า “พระธาตุเด่นหล้าจอมสวรรค์” หรือชาวบ้านเรียกแค่ “พระธาตุจอมสวรรค์” มีฐานะเป็นโบราณสถาน ไม่มีภิกษุจำพรรษา

ภาพซ้าย ยอดพระธาตุคิดกระจกสีชิ้นเล็กๆ *ภาพขวา* สีมาล้อมรอบพระธาตุจอมสวรรค์

บทสรุปและภาคผนวก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดเชียงราย

สรุป อำเภอในจังหวัดเชียงรายมีทั้งสิ้น ๑๘ อำเภอ พบผลงานการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยจำนวน ๙ อำเภอ ได้แก่ อำเภอพาน, เวียงป่าเป้า, แม่สรวย, แม่ลาว, ป่าแดด, เทิง, ขุนตาล, พญาเม็งราย และแม่สาย ส่วนอีก ๙ อำเภอเหล่านี้ไม่พบผลงานของท่าน ได้แก่ อำเภอเมือง, เชียงของ, เชียงแสน, ดอยหลวง, แม่ฟ้าหลวง, แม่จัน, เวียงแก่น, เวียงเชียงรุ้ง และ เวียงชัย

นอกจากนี้แล้ว ยังมีวัดอีกจำนวนหนึ่งในจังหวัดเชียงรายที่คณะผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ศึกษาอีกด้วยเช่นกัน แม้จะไม่ใช่ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ถือว่ามีความเกี่ยวข้องในมิติต่างๆ จำแนกได้เป็น ๕ กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ

กลุ่มที่ ๒ จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา

กลุ่มที่ ๓ เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิก

กลุ่มที่ ๔ ปรากฏสัญลักษณ์รูปเสือ

กลุ่มที่ ๕ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ

กลุ่มที่ ๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่ไม่เหลือสภาพเดิม

กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ

พระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย

วัดพระเจ้าหลวง ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ใกล้เขาดอยงู

ได้ข้อมูลจากคุณภาณุพงศ์ ไชยวรรณ ที่ปรึกษานายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ว่าเป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะ สอดคล้องกับข้อมูลที่เผยแพร่ในอินเตอร์เน็ต แต่ครั้นเมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล สัมภาษณ์เจ้าอาวาส พระถวิล ถาวรจิตฺโต ได้รับคำอธิบายว่า

พระธาตุบนดอยที่มองเห็นลิบๆ จากสามแยกแม่ขะจานองค์นี้มีชื่อว่า **“ม่อนพระเจ้าหลาย”** ภาษาเหนือ ม่อนคือเขา พระเจ้าหลาย คือมีพระพุทธรูปหลายองค์ที่อยู่ในถ้ำ เกือบ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา เจดีย์ได้ล้มลงและพระพุทธรูปจากถ้ำถูกขุดคุ้ยกระจุยกระจาย แต่ชาวบ้านยังคงทำพิธีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๙ เป็งเรื่อยมา เพราะเชื่อว่าเมื่อสรงน้ำพระธาตุแล้วจะทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชผลการเกษตรอุดมสมบูรณ์

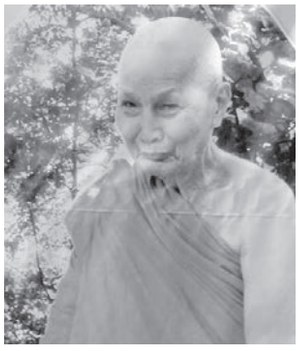
กระทั่งราว พ.ศ. ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ธุดงค์ผ่านมาปักกลดรุกขมูลบนยอดเขาแห่งนี้ เมื่อชาวบ้านทราบได้มากราบอาราธนาขอให้ท่านเป็นประธานในการบูรณะพระเจดีย์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงกำหนดวาระจิตบำเพ็ญสมาธิ ได้เห็นว่าที่แห่งนี้จะมีผู้

ภาพซ้าย ม่อนพระเจ้าหลายมองจากระยะไกล *ภาพขวา* ป้ายชื่อวัด

ภาพซ้าย พระธาตุม่อนพระเจ้าหลายอยู่ในอาคาร *ภาพขวา* เจดีย์องค์ใหม่สร้างครอบอาคาร

เจ้าอาวาสวัดพระเจ้าหลวงรูปปัจจุบัน

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมกิตติ

อื่นมาบูรณะ ท่านจึงตอบแก่ชาวบ้านว่า *"ที่แห่งนี้เขามีเจ้าของอยู่แล้ว จะมีพระภิกษุรูปหนึ่งมาบูรณะในภายหน้า"* หลังจากนั้น ท่านได้เดินข้ามภูเขาไปนั่งกัมมัฏฐานที่ดอยแม่เจดีย์ แล้วดำเนินการบูรณะพระธาตุแม่เจดีย์แทน

ปี ๒๔๙๕ ชาวบ้านได้นิมนต์ครูบาเป็ง หรือพระครูยติวัตรวิมล วัดหนองบัว เจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ให้ขึ้นมาบูรณะพระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย ดังที่เห็นคือองค์ด้านในอาคาร

ต่อมา มีหลวงพ่อดาบสสุมโน จากจังหวัดจันทบุรี ธุดงค์ผ่านมาอยู่ที่นี่ได้เพียง ๓ วันก็ประกาศตนเป็นดาบส จากนั้นเดินธุดงค์ต่อ ไปอยู่ที่อาศรมเวฬุวันไร่แม่บุญรอด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายต่อ ในที่สุดก็มรณภาพที่นั่น

ปี ๒๕๒๘ - ๒๕๓๖ พระถวิล ถาวรจิตฺโต ได้หนีสังคมวุ่นวายมาบำเพ็ญตบะคล้ายฤาษี (นุ่งห่มผ้าขาว) อยู่ที่นี่ จนจิตสงบตั้งมั่น จึงปวารณาตัวว่าจะขอบวชตลอดชีวิตเมื่อปี ๒๕๓๖

ปี ๒๕๓๗ ได้ทำโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติบนพื้นที่ ๓,๐๐๐ ไร่ สำเร็จปี ๒๕๔๐

วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๕ ได้รับกฐินพระราชทานให้ทำการบูรณะพระธาตุม่อนพระเจ้าหลาย โดยพระพุทธพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล) วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานในพิธี ในครั้งนั้นได้รับพระบรมสารีริกธาตุจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก จำนวน ๙ องค์มาบรรจุ

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๙ พระถวิลได้สร้างเจดีย์องค์ใหม่คลุมพระธาตุองค์เดิมไว้ภายใน สร้างพระพุทธรูปจำนวน ๙,๙๙๙ องค์บรรจุไว้ สล่าผู้ควบคุมการสร้างชื่อไชยวัฒน์ (ไม่ได้ระบุนามสกุล) จากวัดพระธาตุดอยสุเทพ

ปี ๒๕๕๑ ฟื้นอารามขึ้นมาใหม่ ใช้ชื่อวัดพระเจ้าหลวง สร้างอุโบสถ ๑ หลัง วัดสังกัดนิกายธรรมยุต

วัดพระธาตุจอมกิตติ

อยู่บนยอดดอยน้อย ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวอำเภอเชียงแสนประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร

ตอนที่ลงเก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุสบฝาง อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ ทางวัดพระธาตุสบฝางเล่าว่าวัดพระธาตุสบฝางกับวัดพระธาตุจอมกิตติ เป็นวัด

พระธาตุจอมกิตติ ศิลปะเชียงแสน

พระธาตุจอมกิตติ หุ้มทองจังโกตอนบน

พี่วัดน้องกัน เนื่องจากตำนานระบุว่าสร้างโดยพระเจ้าพังคราชพระราชบิดาของพระเจ้าพรหมมหาราชแห่งแคว้นโยนกเหมือนกัน เมื่อปี พ.ศ. ๙๕๖

และในเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดพระธาตุสบฝาง ตามตรรกะแล้วท่านควรมาบูรณะวัดพระธาตุจอมกิตติด้วยเช่นเดียวกัน

คณะผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุจอมกิตติ ได้สัมภาษณ์เจ้าอาวาสคือ พระครูวิกรมสมาธิคุณ (ชิต ปรกฺกโม นามสกุลเดิม อินทรสมบัติ) อายุ ๙๑ ปี ท่านได้เล่าให้ฟังว่า เป็นความจริงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งกัมมัฏฐานบนยอดดอยน้อย และมีความปรารถนาจะฟื้นฟูบูรณะพระธาตุจอมกิตติ เนื่องจากเป็นพระธาตุองค์สำคัญยิ่งของเมืองเชียงแสน แต่ครั้นเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งกัมมัฏฐาน ท่านได้เห็นนิมิตว่ามีเทวดามายกมือห้าม บอกว่าไม่ใช่เนื้อนาบุญของท่าน เพราะที่แห่งนี้เขามีเจ้าของแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงไม่ได้ทำการบูรณะ เนื่องจากเจ้าที่เจ้าทางไม่อนุญาต

พระธาตุจึงร้างเรื่อยมา กลายเป็นดงหญ้าคาหญ้าสาบเสือ ปกคลุมด้วยต้นไม้ชัฏ สัตว์ป่า กระทั่งคณะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ได้ส่งพระภิกษุคณะหนึ่งมาสำรวจพื้นที่เมืองเก่าเชียงแสนว่าในอดีตเคยมีการสถาปนาพระพุทธศาสนาไว้ที่วัดแห่งไหนบ้าง เพื่อจะได้ทำการฟื้นวัด ครั้งนั้นมีพระครูสังวรธรรมาธิวัฒน์ วัดเพลงวิปัสสนา บางกอกน้อย เป็นหัวหน้าคณะ โดยพระครูวิกรมสมาธิคุณ ซึ่งอุปสมบทเมื่อปี ๒๔๙๐ ที่วัดวิหารสูง จังหวัดพัทลุง สมัยที่ยังเป็นพระปรกฺกโม บวชได้เพียงไม่กี่พรรษาก็ได้ติดตามคณะมาด้วย

ปี ๒๕๙๕ พระปรกฺกโมได้ขออนุญาตพระครูสังวรธรรมาธิวัฒน์ แผ้วถางวัชพืชที่ห่มคลุมพระเจดีย์ พร้อมกับขออนุญาตนายเชื้อ สาริมาน อธิบดีกรมศิลปากร และพลโทยุทธ สมบูรณ์ อดีตเจ้ากรมการรักษาดินแดน ขอใช้พื้นที่ในการจัดตั้งวัดพระธาตุจอมกิตติ จากนั้นมาท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกตั้งแต่วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๑ จวบปัจจุบัน

รูปแบบศิลปกรรมของพระธาตุจอมกิตติที่เห็นเป็นการสร้างครอบในสมัยล้านนาเมื่อ พ.ศ.๒๐๓๐ โดยหมื่นเชียงสง ไม่ได้เก่าไปถึงยุคของพระเจ้าพังคราช

กลุ่มที่ ๒
จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา

มีวัดจำนวนหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะพักทำกิจธุระ ระหว่างเส้นทางจากแม่สรวยเพื่อมุ่งหน้าไปเมืองพะเยาตามเส้นทางธรรมยาตรา ในที่นี้ขอยกตัวอย่างให้เห็นจำนวน ๓ วัด ได้แก่ วัดสันจำปา วัดป่าเปา และวัดสันกอง

วัดสันจำปา (วัดจุมปา)

หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระวิหารที่วัดเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แล้ว ท่านได้เดินทางมุ่งหน้าขึ้นสู่ทิศเหนือต่อไป ผ่านหมู่บ้านที่ชื่อว่า “ห้วยส้ม ห้วยตอง ห้วยลึก บ้านป่า

วิหารวัดสันจำปา ได้รับการบูรณะใหม่

กุฏิวัดสันจำปาหลังใหม่ (หลังเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยรื้อลงแล้ว)

เจ้าอาวาสวัดสันจำปา

ตึง" แต่ละแห่งมีผู้นำผ้าป่ามาทานทอด จนกระทั่งได้มีพ่อค้าวัวต่างชื่อ "ขุนชื่นนายร้อย" (นายร้อย หรือนายฮ้อย หมายถึงนายโคบาลที่คุมกองเกวียนคาราวาน) เป็นชาวเชียงตุง ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปจำวัดที่วัด **"สันจำปา"** ดังคำคร่าวของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ดังนี้

*"มีพานิโช ขุนชื่นนายร้อย เขาใคร่สร้างบำรุงอยู่ขงเขตค้าย ฝ่ายเมืองเชียงตุง มาหยุดยั้งเซา อยู่ที่หัวบ้าน มีใจใส สัทธาจ้อนจ้าน ฟังลนลานซะไช้ มานิมนต์ พระเข้าร่มไม้ เจือลวาดผ้าเชียงคราน ธูปเทียนดอกไม้ วัตถุปฐาน ยกยอทาน เถิงเถรท่านเจ้า ลวดลีลา ไคลคลาท่องเต้า ตามทางเดินบ่พัด **สันจำปานามาชื่อวัด** เขาแต่งตั้งเชียงคราน ไปพักยั้ง ที่บนวิหาร รับเอาทาน คืนนึ่งเน้อเจ้า รัตติยา รุ่งมาจักเต้าตามทางเทียวเลี้ยวพิก"*

หลังจากนั้น ตัดขึ้นป่าเหมี้ยงขุนพริก ปัจจุบันคืออุทยานแห่งชาติดอยหลวง ทางสูงชันอันตราย เป็นเส้นทางลัดไปเมืองพาน

พญาคำวิจิตรธุระราษฎร์ ได้เขียน **"ตำนานวัดพระเจ้าตนหลวง เรื่องสร้างวิหารของครูบาสีวิไชย"** ในฐานะที่ท่านได้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวัดพระเจ้าตนหลวงด้วย โดยพรรณนาว่าปี ๒๔๖๕ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พาขบวนธรรมยาตราออกจากวัดศรีสุทธาวาส ที่เวียงป่าเป้าแล้ว ได้เดินทางเข้าเขตแม่สรวย แวะวัด ๓ แห่งดังนี้ วัดแม่ต๋ำ วัดเจดีย์หลวง และวัดจุมปา (สันจำปา)

*"ทายกาทานัง ได้หื้อทานและใส่บาตรเจ้าสีลธัมม์ ในวัดห้วยต๋ำ วัดเจดีย์หลวง และ**วัดจุมปา** ๓ วัดนี้นามีสัทธาดั่งเก่า ได้หื้อทานครูบาเจ้าเท่าเหมือนกัน"*

วัดป่าเปา (วัดพื้นเมือง)

วัดป่าเปา คือชื่อเดิมที่ปรากฏในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพื้นเมือง ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาวัดนี้หลังจากที่รอมเงินสร้างวิหารที่วัดป่าผาง (ทุ่งมะฝาง) ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกันนักเสร็จแล้ว ดังคร่าวบทที่เขียนว่า

*"ท่าสาลา ท่านคลาพรากแล้ว นิราสผ้ายเดินไป **ป่าเพาชื่อวัด** บ่อพอกวงไกล เขามานิมนต์ เอาตน*

ภาพบน วิหารวัดพื้นเมือง *ภาพล่าง* หน้าแหนบมีรูปแบบศิลปกรรมเหมือนกระบวนช่างครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย เจดีย์วัดพื้นเมือง *ภาพขวา* ภาพวาดครูบาเจ้าศรีวิชัยในวิหาร

ภาพซ้าย ต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ *ภาพขวา* พระอุโบสถวัดสันกอง

ท่านเจ้า ไปพักนอน ๒ คืนล่วงเข้า เขามาทานที่นั้น บวช ๓๑ หมายหมั้นแน่ชั้น เพ็กนาคขึ้น ๒ องค์”

รูปทรงวิหารวัดพื้นเมือง มีลักษณะคล้ายศิลปะในกระบวนของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นอย่างมาก สันนิษฐานว่า ต่อมาลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปใดรูปหนึ่งคงเป็นแม่งานในการก่อสร้างวิหาร ภายในวิหารมีภาพวาดครูบาเจ้าศรีวิชัยใส่กรอบรูปติดที่เสาอีกด้วย เป็นภาพวาดที่คล้ายกับเคยพบที่วัดป่าหุ่ง คือเป็นงานแบบดรออิ้งโดยจิตรกรชาวจีนซึ่งเดินทางเร่ไปรับจ้างวาดภาพเหมือนบุคคลตามสถานที่ต่าง ๆ

วัดสันกอง

เลขที่ ๑๕ หมู่ที่ ๒ บ้านสันกอง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๘๐

วัดสันกอง (ออกเสียงเป็นภาษาล้านนาว่า “สันก๋อง”) เป็นวัดประจำหมู่บ้านสันกอง ครูบากันทะวัง เป็นผู้นำในการสร้างวัดและเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ปัจจุบันเจ้าอาวาสชื่อ พระทศพล ทสพโล โทรศัพท์ ๐๘๕-๖๑๔๓๔๙๐

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานคร่าวเชียงแสนของท่านครูบาศรีวิชัย วัดบ้านปาง กล่าวว่า พ.ศ. ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะจำวัด ๒ คืน และได้อุปสมบทให้พระภิกษุ ๒ รูป

*“...ลำดับลงมาเถิง**วัดสันกอง** คณะคณาทัง ๒ ทังพายในแลพายนอก ร่ำเพิงออกสัทธา ว่าลูกสิกข์พระสัตถาองค์วิเสส ทรงเพสสีลใส มาจากไกลหลายโยชน์ จักเดินโปรด เมตตา อุบานสกจิ่งได้นิมนต์ครูบาตามที่ ในวัน ๔ เดือน ๔ เหนือขึ้น ๔ ค่ำ มาภักที่ฉายาอุบานสกอุปาสิกา ได้นำมาธูปบุปผาสัพพะวัตถุพร้อมเงินแทงค่ามาทานท่านเจ้า บ่เท่าแต่นั้น มานะ ๒ คน พ่อแม่ตนอนุญาตเข้ามาขอบวชปัพพชา อุปสัมปทาเปนพระภิกขุใหม่...”*

*“...ไปเถิงร่องแร้ง น้ำแห้งหายตา เดินท่งนาลีลาท่องเต้า **อธิการ สันกองทุเจ้า นิมนต์เอา ท่านไธ้** ไปรับของทาน ที่ห้างดาไว้ รับเครื่องไหว้ ของทานท่านอยุดพัก สำนักวิหาร ได้ ๒ คืนวาน เพ็กข์ ๒ รูป เบ้า บวชเณร ๗ ลวดรอมทุเจ้า การบุญทาน บ่น้อยนับเปนรูพี หากมีพอร้อย รอมท่านส้าง เจดีย์ เลยคลาดแคล้ว ท่องเทียววิถี เถิงสันพูแคง ตามจำชื่อได้พูแคงอยู่เหนือ ป่าสักอยู่ใต้ ลวดเลยไป ลัดแภะ...”*

อย่างไรก็ดี แม้ไม่มีหลักฐานด้านลายลักษณ์ระบุว่าพระธาตุสันกอง จะเป็นผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตามที่พ่อหนานอินทร์ สุใจ ให้ข้อมูลไว้ จริงหรือไม่ก็ตาม แต่รูปแบบของพระธาตุนั้นเป็นเจดีย์ทรงพิมพ์นิยม แบบเรียบง่ายและมีขนาดเล็ก สร้างด้วยความรวดเร็ว ตามลักษณะที่เรียกกันว่า “พระธาตุทันใจ”

พระธาตุสันกอง เจดีย์ทรงพิมพ์นิยม

ภาพซ้าย ภาพเก่าพระธาตุหัวข่วงองค์เดิม *ภาพขวา* พระธาตุบูรณะใหม่องค์ปัจจุบัน

ภาพซ้าย ยอดฉัตรเก่าพระธาตุหัวข่วง *ภาพขวา* เจ้าอาวาสวัดหัวข่วง

กลุ่มที่ ๓
เป็นวัดในเครือข่ายสหธรรมิก

วัดหนองข่วง (ศรีบุญเรือง)

เลขที่ ๒๒๓ บ้านหนองข่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

ได้ข้อมูลวัดหนองข่วงมาจากตอนลงพื้นที่ศึกษาสำรวจผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัยคือพระธาตุจอมศีล วัดเกี๋ยงดอย (เชตวัน) ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลกัน โดยคนในพื้นที่เล่าว่า ในเขตอำเภอเทิง ยังมีวัดหนองข่วงอีกแห่งหนึ่ง ที่มีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากท่านได้มาเป็นประธานในการยอดฉัตรธาตุ

เมื่อสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดหนองข่วง คือพระอธิการวินัย วิสุทฺธธมฺโม ได้เล่าให้ฟังว่า วัดแห่งนี้มีสองชื่อ ทั้งศรีบุญเรือง เพราะมีต้นศรีมหาโพธิ์ต้นใหญ่ ในขณะเดียวกันมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ เจ้าพ่อหนองข่วง ผู้เป็นทหารเอกในยุคพระเจ้าติโลกราช ได้มาออกรบและสร้างวีรกรรม ณ บริเวณนี้

ความเป็นมาของวัดหนองข่วง ผู้ฟื้นฟูวัดร้างตั้งแต่สมัยล้านนาคนแรกคือ “ครูบาธรรมชัย” (ตุ๊ลุงเฒ่า - ครูบาไจย) มีเชื้อสายกะเหรี่ยง มีศักดิ์เป็นญาติสายตระกูลเดียวกัน หรือเป็นตุ๊พี่ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เดินทางธุดงค์มาจากเมืองลี้ จังหวัดลำพูน และได้มาปักกลดจำพรรษา ณ วัดหนองข่วง โดยได้บูรณะพระธาตุในปี ๒๔๖๗ ซึ่งช่วงนั้นครูบาธรรมชัยทราบข่าวว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางขึ้นๆ ล่องๆ ระหว่างเชียงราย พะเยา หลายครั้งหลายแห่ง จึงได้ให้คนไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการยกยอดฉัตรพระธาตุศรีบุญเรือง จากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์จากวัดเชตวันเกี๋ยงดอย ให้เป็นประธานในการสร้างพระธาตุจอมศีล

ต่อมา ครูบาธรรมชัยมรณภาพปี ๒๔๗๓ มีเจ้าอาวาสสืบต่อมาอีกหลายรูป กระทั่งได้เกิดภัยพิบัติสึนามิในช่วงปลายปี ๒๕๔๗ พระธาตุศรีบุญเรืองได้รับผลกระทบแตกร่วงลงมา ยุคนั้นเจ้าอาวาสคือพระครูมานิตกิตติสาร (บุญถือ ริมแก้ว) เป็นผู้มาสร้างครอบ (กวม) พระเจดีย์องค์ที่เราเห็นในปัจจุบัน มีประเพณีสรงน้ำธาตุในเดือน ๕ เป็ง

วัดพระธาตุจอมผ่อ

เดิมเรียกพระธาตุม่อนจอมผ่อ ต่อมาเรียกวัดอรัญญวิเวกคีรี ตั้งอยู่บ้านดง–หล่ายหน้า ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ภาพซ้าย ป้ายวัดพระธาตุจอมผ่อ *ภาพขวา* เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมผ่อ

ภาพซ้าย พระธาตุจอมผ่อ *ภาพขวา* สถูปจำลององค์ในของพระธาตุจอมผ่อ

จากการสัมภาษณ์พระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ (ถวัลย์ ปรกฺกโม) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแม่เจดีย์ ได้เล่าว่าช่วง พ.ศ. ๒๔๖๙ เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ลูกศิษย์ทำการบูรณะก่อสร้างพระธาตุที่วัดพระธาตุแม่เจดีย์อยู่นั้น ต่อมาได้มีศรัทธามานิมนต์ไปบูรณะวัดศรีคำเวียง (ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย) ซึ่งวัดพระธาตุจอมผ่อเป็นเส้นทางเดินผ่านจากวัดพระธาตุแม่เจดีย์ไปสู่วัดศรีคำเวียง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงแวะไหว้สักการบูชาพระธาตุจอมผ่อและได้พักอยู่ ๑ คืน

ต่อมาอีก ๔ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๗๓ พระธาตุจอมผ่อได้ชำรุดทรุดโทรมไปมาก มีศรัทธาไปนิมนต์พระครูยัติวัตตวิมล (ครูบาสมภามิตร) จากวัดศรีสุทธาวาส ผู้เป็นสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัย และเป็นเจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้ารูปแรก (ได้รับแต่งตั้งปี ๒๔๕๓ ในยุคนั้นคณะสงฆ์เวียงป่าเป้าขึ้นกับคณะเจ้าจังหวัดเชียงใหม่) เป็นประธานบูรณะฝ่ายสงฆ์ ขุนบวรอรุณ (เชื้อ บุนนาค) นายอำเภอเวียงป่าเป้า เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้สร้างครอบองค์พระธาตุจอมผ่อที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม มียอดทรงกลมซ้อนขึ้นไปเป็นชั้นๆ ช่วงที่ทำการบูรณะจนกระทั่งเสร็จเรียบร้อย

ปี ๒๔๘๐ ครูบาหน่อคำลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย สายพระสล่า ชาวดอยสะเก็ดได้มาทำการบูรณะพระธาตุจอมผ่ออีกรอบ และได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมผ่อ ๑ พรรษา

ภายหลังจากนี้ได้มีการบูรณะพระธาตุจอมผ่ออีก ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อพระธาตุจอมผ่อทรุดเอียง โดยการนำของพระครูพิศาลนครกิจ เจ้าคณะอำเภอเวียงป่าเป้า ได้ทำการสร้างครอบใหม่เป็นรูปทรงย่อมุมไม้ ๑๒ แต่ยังคงขนาดขององค์พระธาตุเท่าองค์เดิม บูรณะครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๖ นำโดยนายกนก นางวลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นศรัทธาหลักพร้อมชาวบ้านดง-หล่ายหน้าทำการเทคอนกรีตเสริมเหล็กโดยรอบองค์พระธาตุตั้งแต่ฐานถึงชั้นบัวคว่ำเปลี่ยนยอดฉัตร ทาสีทอง ขยายและปูกระเบื้องลานประทักษิณรอบพระธาตุ ฉลองสมโภชเมื่อวันจันทร์ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ (ขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๘ เหนือ) มีประเพณีไหว้พระธาตุจอมผ่อ ประจำปีเดือน ๖ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ เหนือ)

เจดีย์องค์เดิมก่อนถูกครอบได้มีการสร้างจำลองไว้ข้างองค์ใหม่ วัดพระธาตุจอมผ่อเป็น ๑ ใน ๙ จอมของเชียงราย

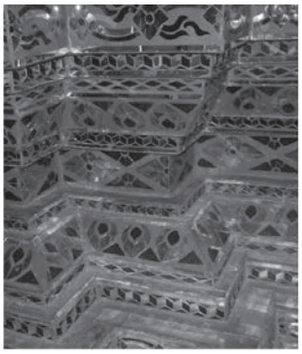
กลุ่มที่ ๔
ปรากฏสัญลักษณ์รูปเสือ

วัดยางฮอม

บ้านยางฮอม ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล

ภาพขวา รูปปั้นเสือที่หน้าวัด ปั้นโดยลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย แท่นแก้วพระประธาน *ภาพขวา* พระสังกัจจายน์

จังหวัดเชียงราย เป็นวัดที่พบรูปปั้นเสือที่หน้าประตูวัดทางเข้าสู่เขตพุทธาวาส จากการสัมภาษณ์แม่อุ๊ยนา ขันธปราบ ชาวบ้านละแวกวัดยางฮอม อายุ ๗๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐) ได้เล่าว่าผู้ปั้นรูปเสือชื่อ “สล่าอุ๊ยแปง” เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งอุ๊ยแปงเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ ตอนอายุได้ ๙๐ ปี และแม่อุ๊ยนายังเล่าว่าวัดแห่งนี้มีชื่อเดิมว่า ยางหอม ไม่ใช่ชื่อยางฮอม เนื่องจากไม้ยางส่งกลิ่นหอมอ่อนๆ โชยมาตลอดเวลา ต่อมาคนรุ่นหลังเรียกเพี้ยนไปเป็น ยางฮอม

กลุ่มที่ ๕
ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ

พระธาตุดอยจ้อง

บ้านดอยจ้อง ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

มีผู้รู้บางท่านให้ข้อมูลผ่านเพจเฟสบุ๊กของผู้วิจัยว่าพระธาตุดอยจ้อง สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุดอยจ้อง

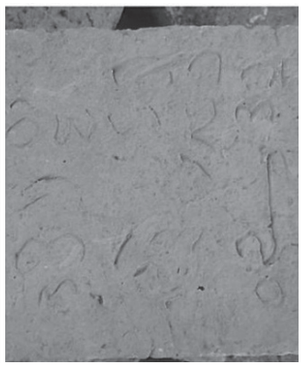
แต่เมื่อลงพื้นที่สำรวจโบราณสถาน คนในพื้นที่กลับปฏิเสธ ว่าไม่เคยได้ยินเรื่องราวเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก่อนเลย สำหรับวัดดอยจ้องนี้มี ๒ ส่วน เขตพุทธาวาสอยู่ในย่านชุมชน ส่วนพระธาตุอยู่กลางป่าบนม่อนดอยขนาดย่อม ต้องเดินทางผ่านสวนลำไยของแม่เลี้ยงท่านหนึ่ง ผู้วิจัยจึงบันทึกไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับผู้สนใจนำไปศึกษาต่อยอดต่อไป

กลุ่มที่ ๖
ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างจริง แต่ไม่เหลือสภาพเดิม

พระธาตุจอมแจ้ง

ตั้งอยู่ที่อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

มีผู้รู้บางท่านให้ข้อมูลผ่านเพจเฟสบุ๊กของผู้วิจัยว่าพระธาตุจอมแจ้ง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย เป็นหนึ่งในผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยจริง แต่สภาพปัจจุบันเหลือเพียงซากกองอิฐ บางแผ่นยังมีจารึก ผู้วิจัยจึงบันทึกไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับผู้สนใจนำไปศึกษาต่อยอดต่อไป

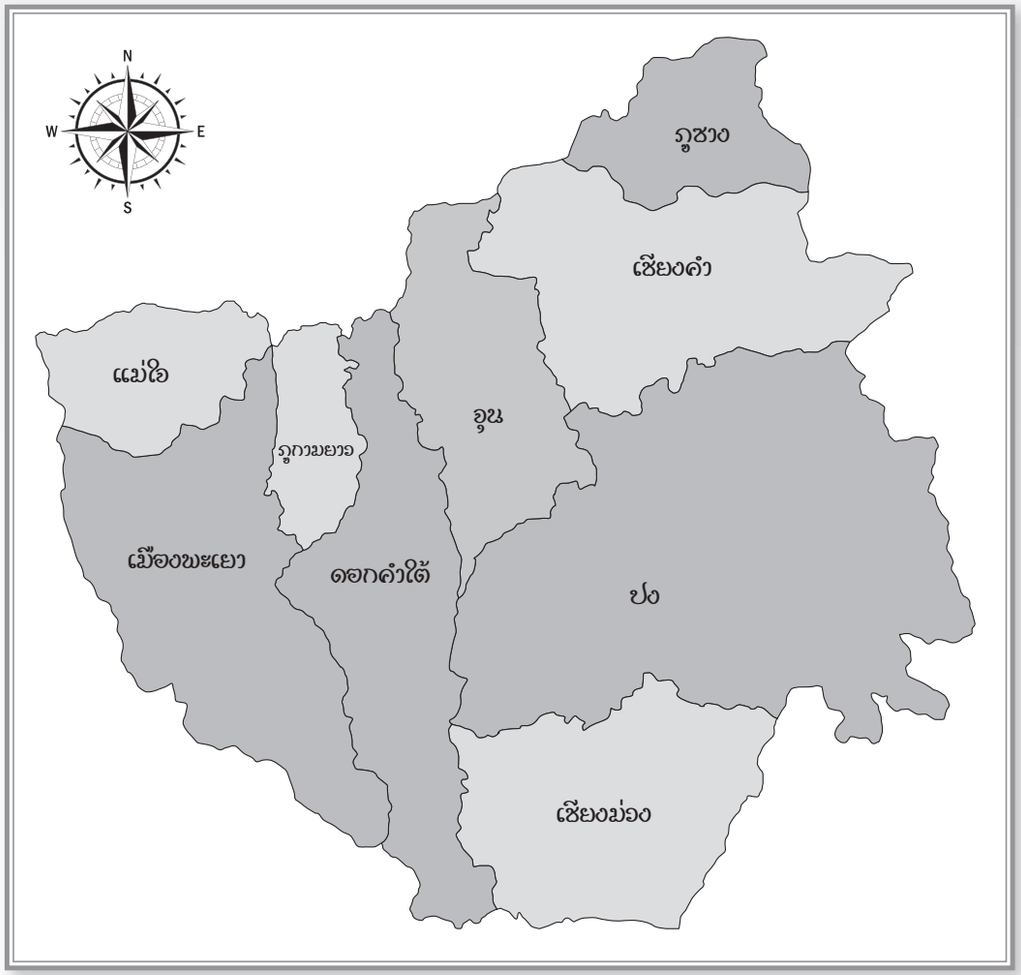

ภาพซ้าย พระธาตุจอมแจ้งเมืองเทิง เหลือแต่ซากอิฐ *ภาพขวา* อิฐบางก้อนมีจารึก

จังหวัดพะเยา

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดพะเยา

จังหวัดพะเยาถือว่าเป็นจังหวัดที่สำคัญมาก เดิมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดเชียงราย โดยอำเภอเมืองพะเยา เคยมีชื่อว่าอำเภอพะเยา (เดิมเขียน “พยาว” แผลงมาจาก “ภูกามยาว” หรือ “ผายาว” อันที่จริงเป็นเมืองที่ยิ่งใหญ่มากมีอาณาจักรเป็นของตัวเองในอดีต) ส่วนอำเภอแม่ใจ เดิมเป็นตำบลแม่ใจ ขึ้นกับอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ในขณะที่อำเภออื่นๆ ได้แก่ อำเภอจุน อำเภอภูกามยาว อำเภอดอกคำใต้ อำเภอเชียงคำ ฯลฯ ทั้งหมดนี้เคยมีฐานะเป็นตำบล สังกัดอำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย ต่อมาได้มีการยกฐานะอำเภอพะเยาขึ้นเป็นจังหวัด ทำให้ตำบลต่างๆ ได้รับการยกขึ้นเป็นอำเภอด้วยเช่นกัน และยังได้ผนวกเอาตำบลแม่ใจ อำเภอพาน มาเป็นอำเภอแม่ใจ สังกัดจังหวัดพะเยาด้วย

ดังนั้น ในเอกสารต่างๆ เมื่อกล่าวถึงสิ่งก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยในเขตเมืองพาน จังหวัดเชียงรายนั้น จึงมีจำนวนไม่น้อยที่ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

บทบาทของจังหวัดพะเยาที่เข้ามามีความสัมพันธ์กับการเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามจำนวน

พระครูศรีวิราชาชิรปัญญา เจ้าคณะแขวงพะเยา ผู้อาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัย

มหาศาลของครูบาเจ้าศรีวิชัยในเขตจังหวัดเชียงราย พะเยา รวมถึงตอนเหนือของจังหวัดลำปาง เริ่มต้นจากการที่**พระครูศรีวิราชาชิรปัญญา** (ปินตา ชอบจิต) ผู้เป็นเจ้าคณะแขวงเมืองพะเยาในขณะนั้น (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๘๗ นอกจากนี้ท่านยังเป็นเจ้าอาวาสวัดหัวข่วงแก้ว วัดราชคฤห์ และสุดท้ายเป็นเจ้าสำนักวัดศรีโคมคำ) ได้ทราบกิตติศัพท์ว่าที่ลำพูนมีพระภิกษุชื่อดังมากรูปหนึ่ง คือครูบาเจ้าศรีวิชัย สามารถบูรณะก่อสร้างเสนาสนะวัดสำคัญ ๆ ตามอารามต่าง ๆ จำนวนนับร้อยกว่าแห่ง เป็นผลสำเร็จราวปาฏิหาริย์ แต่ละวัดใช้เวลาไม่นาน อีกทั้งใช้งบประมาณไม่มาก เนื่องด้วยหากท่านดำริฟื้นฟูวัดไหนก็ตามเหล่าสานุศิษย์จะยกทีมมาช่วยกันคนละไม้คนละมือ

ในขณะที่**วัดพระเจ้าตนหลวง ริมกว๊านพะเยา** (ทุ่งเอี้ยง) ถูกทิ้งร้างมานาน สภาพวัดทรุดโทรม พระวิหารผุพัง ยากต่อการบูรณปฏิสังขรณ์ พระครูศรีวิราชวชิรปัญญาจึงมอบหมายให้ลูกศิษย์จากเมืองพะเยาชื่อ ครูบาปัญญา เดินทางไปอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์ โดยต้องรอคำตอบจากครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงสามครั้ง กว่าจะตอบตกลงรับเป็นประธานในการบูรณะ

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยตัดสินใจรับเป็นประธาน ท่านได้เดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ ดังที่เรียกกันว่า **“เส้นทางยาตราบารมีครูบาเจ้าศรีวิชัย ลำพูน-เชียงใหม่-เชียงราย-พะเยา-ลำปาง”** โดยการเดินทางตั้งต้นที่วัดเชียงยัน (ปัจจุบันเป็นคณะเชียงยัน วัดพระธาตุหริภุญชัย) อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน คณะที่ติดตามมีทั้งพระภิกษุ สามเณร ฆราวาส ที่เป็นทั้งโยมอุปัฏฐาก สล่า ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ โดยเฉพาะเผ่ากะเหรี่ยง จำนวนเริ่มต้นมากกว่า ๓๐๐ ชีวิต ซึ่งต้องขนเอาวัสดุก่อสร้างประเภทเครื่องรัก เครื่องทอง กระจกจีน (กระจกตะกั่ว) และเครื่องไม้เครื่องมือที่ใช้ในการก่อสร้างติดตัวไปด้วย

ตามข้อตกลงระหว่างครูบาเจ้าศรีวิชัยกับพระครูศรีวิราชาชิรปัญญา ที่แบ่งภารกิจว่า ขอให้ทางพะเยาเตรียมอิฐเผา ปูน ไม้สัก เสาขนาดใหญ่ไว้ ส่วนงานเชิงประณีต เครื่องรัก เครื่องเขิน งานประดับตกแต่ง งานแกะสลักหน้าบัน ทางลำพูนจะเตรียมช่างและอุปกรณ์ที่มีอยู่ไปช่วย

การเดินทางเป็นการเดินเท้า บางครั้งหามแคร่หรือเสลี่ยงให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่ง มิได้ใช้พาหนะใด ๆ นาน ๆ ครั้งจึงจะมีพ่อค้าวัวต่างโคจรมาร่วมสมทบ นำเกวียนมาให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งบางช่วงสั้น ๆ

รายละเอียดทั้งหมดปรากฏในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจและตำนานวัดพระเจ้าตนหลวง ระบุวันออกเดินทางว่าเป็นวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๓ เหนือ ปี ๒๔๖๕ ซึ่งตรงกับ**วันพฤหัสบดีที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๖๕** และเดินทางถึงวัดพระเจ้าตนหลวงเมื่อเย็นวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ เหนือ ปี ๒๔๖๕ ตรงกับ**วันอังคารที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๖๕ รวมระยะเวลาการเดินทางทั้งสิ้น ๔๘ วัน หรือประมาณ ๗ สัปดาห์**

สรุปเส้นทางการแวะพักตามสถานที่ต่างๆ ดังนี้

◉ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ออกจากวัดเชียงยัน จังหวัดลำพูน ถึงวัดประตูป่า จังหวัดลำพูน เวลาบ่าย สองโมง นำทองคำเปลว ๒,๐๐๐ อับ (ห่อ) มอบให้ครูบาธรรมไชย ใช้ติดหน้าบันที่หอธรรมของวัด ครูบาปัญญามารับนิมนต์จำวัดที่วัดเดื่องก ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ครูบาปัญญาจัดเรือให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยพาคณะข้ามแม่น้ำปิง จากลำพูนสู่เชียงใหม่ ผ่านบ้านช่างคำน้อย ศรัทธาบ้านท้าวผายูนิมนต์จำวัด ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๑-๑๒ พฤศจิกายน ไปวัดท้าวคำวัง นิมนต์จำวัด ๒ คืน

◉ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ครูบาอริยะ นิมนต์ไปวัดท้าวบุญเรือง จำวัด ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ออกเดินทางไปวัดดอนปิน ชาวบ้านกำลังก่อสร้างศาลา ขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นประธานกำหนดรูปแบบการบูรณะวิหาร รอมเงิน ๕๐ รูเปีย จำวัด ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๕-๑๙ พฤศจิกายน ครูบาแก้ววัดป่าแดงนิมนต์สร้างหอธรรม ๑ หลัง จำวัด ๕ คืน

◉ วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ครูบาเมธาวี แห่งวัดดอกเอื้องเอารถ (เรียกรถมอเตอร์) มานิมนต์รับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดป่าแดง แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่นั่งไปด้วย เพราะต้องการแวะวัดฝายหิน (อาจเพื่อสักการะกู่อัฐิพระอไภยสารทะ สังฆปาโมกข์ ก็เป็นได้) ลัดเลาะเลียบเชิงดอยสุเทพไปถึงร่องห้า แวะวัดสวนดอก ผ่านศาลากลาง (เก่า) จึงไปพบครูบาเมธาวีที่วัดดอกเอื้อง (ตั้งอยู่ในคูเมืองสี่เหลี่ยมใกล้ประตูท่าแพ) ครูบาเมธาวีเกิดปีติร้องห่มร้องไห้ดีใจยามสนทนากับครูบาเจ้าศรีวิชัย รอมเงินทำบุญ ๑๐ รูเปีย คณะครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ไปจำวัดที่วัดล่ามช้าง ๑ คืน

◉ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน รุ่งเช้า ครูบาเมธาวียังคงติดตามไปส่งคณะครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมุ่งหน้าขึ้นทิศเหนือ ผ่านโรงเลื่อยไม้ คณะจำวัดที่วัดป่าตัน ๑ คืน

◉ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน คณะมุ่งหน้าไปวัดลังกา (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) จำวัด ๑ คืน

◉ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน นั่งเรือข้ามแม่น้ำปิง ผ่านตำบลหนองเส้ง บ้านสันทราย แม่หย้อย ชาวบ้านให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยขึ้นนั่งรถลาก ต่อมาครูบาเมธาวีหารถไปส่งครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ตลาดบ่อหิน จำวัดวัดบ่อหิน ๑ คืน

◉ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน เจ้าอธิการ “พะยากสำนัก” (นิกายเงี้ยวจากเมืองพยาก) มารับครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสำนัก จากนั้นมุ่งหน้าไปท่าน้ำเล็กๆ ชื่อขี้เหล็กชาวดอยสะเก็ดมารับหามขึ้นจนถึงวัดพระธาตุดอยสะเก็ด จำวัด ๔ คืน ระหว่าง ๒๔-๒๗ พฤศจิกายน ช่วยสร้างพระอุโบสถ ๒๐๐ รูเปีย

◉ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ขาลงจากดอย รถลาก-คานหามหัก แวะวัดหนองบัว วัดแม่ดอกแดง สวนอ้อย ม่อนหน้าผาชาม ปางสัก พักปางชมพู ๑ คืน

◉ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ขึ้นเขาลงห้วยต่อถึงกาดผี โป่งดินแดง มีพ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่ ๓ คนเอาเกวียนให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่ง ผ่านดงดอยทุรกันดาร ใกล้ถึงดงพยัคโฆ พ่อค้าเงี้ยวกลัวเสือขอแยกตัวไปทางอื่น คณะยาตราบารมีจำวัดกลางห้างนาที่แม่หวาน ๑ คืน

◉ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พระอาทิตย์ขึ้นเดินทางต่อ ขนานลำน้ำกวง บุกป่าฝ่าเหว ผ่านพงป่าอ้อ ปางแฟน พักปางไม้แดง ผ่านปางนาน้อย ปางเพา ยางขุนควง (ทำป่าเหมี้ยง) ราว ๑๐๐ กว่าคนมานิมนต์ให้จำวัดในหมู่บ้าน ๑ คืน

◉ วันที่ ๑ ธันวาคม ข้ามดอยนางแก้ว ผีปันน้ำปางสัน พ้นเขตเชียงใหม่สู่เขตเชียงราย ผ่านแม่โถ ปางงิ้วเถ้า โป่งน้ำร้อน บ้านจำบอน บ้านชุมพู บ้านบวกขอน มียางและเงี้ยวมาต้อนรับ ๓,๐๐๐ คน จำวัดที่วัดแม่เจดีย์ แขวงป่าเป้า ๑ คืน

◉ วันที่ ๒ ธันวาคม ไปวัดสันกู่แก้ว รอมเงินสร้างวิหาร ๕๐ รูเปีย ที่นี่มีคนมาล้มตัวลงนอนให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเหยียบหลัง เหมือนดั่งที่พระพุทธเจ้าทีปังกรเหยียบกายสุเมธดาบส ไปวัดป่าสา รอมเงินสร้างศาลา ๒๐ รูเปีย ไปวัดแม่ขะจาน ร่วมสร้างธรรมาสน์ ๑๐๐ รูเปีย บรรพชาสามเณร ๓๗ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๒ รูป จำวัดวัดแม่ขะจาน ๑ คืน

◉ วันที่ ๓ ธันวาคม ผ่านบงน้อย ขนานแม่กวง ไปวัดป่างิ้วงาม (ปัจจุบันคือป่างิ้ว) ชาวบ้านนับพันเอาผ้าโพกหัวให้ท่านเหยียบ และนอนให้เหยียบหลัง ที่วัดป่างิ้วงาม ครูบาเจ้าศรีวิชัย รอมเงินสร้างวิหาร ๑๐๐ รูเปีย บรรพชาสามเณร ๔๔ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๕ รูป คืนนั้นตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ จำวัดวัดป่างิ้วงาม ๓ คืน

◉ วันที่ ๖ ธันวาคม แรม ๓ ค่ำไปถึงวัดสรีค้ำ (ศรีคำเวียง) จำวัดที่วัดป่าเป้า (ปัจจุบันคือวัดป่าม่วง) ๔ คืน ระหว่าง ๖-๙ ธันวาคม รอมเงินสร้างวิหาร ๕๐ รูเปีย บรรพชาสามเณร ๒๖ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๖ รูป

◉ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ไปวัดศรีสุทธาวาส รอมเงินสร้างวิหาร ๒๐๐ รูเปีย จำวัด ๒ คืน

◉ วันที่ ๑๒ -๑๓ ธันวาคม ผ่านนาไลย บ้านป่าข่า ห้วยหมากจอม โป่งเหม็น ดงชา ห้วยไร่ทรายขาว ท่าค้อ มีคนมาเบียดแย่งกันนอนให้เหยียบหลัง พักวัดแม่ต๋ำ ๒ คืน รอมเงินสร้างกุฏิ ๑๐๐ รูเปีย

◉ วันที่ ๑๔ ธันวาคม ผ่านห้วยดินดำ นางบัวผันเอามันเผือกส้มมาถวาย ผ่านไปห้วยบง ห้วยหมอเถ้า จำวัดวัดเจดีย์หลวง ๑ คืน รอมเงินสร้างวิหาร ๑๐๐ รูเปีย

◉ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ผ่านห้วยส้ม ห้วยตอง ห้วยลึก ป่าทึง มีพ่อค้าวัวต่างที่ค้าขายระหว่างเชียงใหม่-เชียงตุง ชื่อขุนชื่นนายร้อย นิมนต์ขึ้นบนบ้าน จากนั้นไปจำวัดวัดจุมปา (สันจำปา) ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๖ ธันวาคม นายคำอ้าย มานิมนต์ให้ขึ้นไปป่าเหมี้ยงขุนพริก เส้นทางลัดจากแม่สรวยไปเมืองพาน (ปัจจุบันคือเส้นปางป่าเขาอุทยานดอยหลวง) ผ่าน(วัดคีรี)ท่าสุด ปางแม่พริก ปางซาง ผ่านขุนเขาลำเนาไพรป่าชัฏ จำวัดแม่พริกใต้ ๑ คืน

◉ วันที่ ๑๗ ธันวาคม ขึ้นป่าเหมี้ยงปางเหนือไต่เขาอันตรายสูงชัน ดงสิงห์สาราสัตว์ จำวัด ๑ คืน บริเวณดอนห้วยหาด สร้างวัดหนึ่งแห่ง (ปัจจุบันคือปงสนุก) สำหรับให้ภิกษุจำวัดได้ ๕๐ รูป

◉ วันที่ ๑๘-๑๙ ธันวาคม มีชาวม้งและมูเซอมาใส่บาตรกลางดอย เข้าป่าปีนผาสูงเรียกม่อนเคียะ (ไม้สนเกี๊ยะ) ผ่านดอยตายโหง ถ้ำโคหา ลงสู่ฟากแขวงเมืองพาน (สิ้นสุดเส้นทางหฤโหดของเขตอุทยานดอยหลวง) ขุนบำรุงกิจการ (บ้างเรียกขุนสวัสดิ์บำรุง) พ่อเมืองพานมารอรับ นิมนต์ไปวัดป่าผาง (ทุ่งมะฝาง) รอมเงินสร้างวิหาร ๕๐ รูเปีย บรรพชาสามเณร ๑๘ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๒ รูป ชาวเมืองพานแห่มาต้อนรับ ๓,๐๐๐ คน ต่อมาวัดป่าเปา (วัดพื้นเมือง) นิมนต์ไปจำวัดที่นั่น ๒ คืน บรรพชาสามเณร ๓๑ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๒ รูป

◉ วันที่ ๒๐ ธันวาคม วัดบ้านกาดใจจงนิมนต์ไปรับทาน ข้ามทุ่งหลวง ข้ามทุ่งน้อย สู่บ้านป่าบง คนมาแห่รับ ๕,๐๐๐ เศษ คนเบียดเข้าพบครูบาเจ้าศรีวิชัยจนกุฏิไม้หักพัง จำวัด ๑ คืน รอมเงินสร้างกุฏิวัดป่าบงหลังใหม่ ๑๐๐ รูเปีย บรรพชาสามเณร ๓๙ รูป

◉ วันที่ ๒๑-๒๒ ธันวาคม ไปบ้านป่ากวาว บ้านม่วงคำ เด่นหนองเขียว ถึงวัดสันกอง จำวัด ๒ คืน รอมเงิน ๑๐๐ รูเปีย สร้างเจดีย์ บรรพชาสามเณร ๗ รูป อุปสมบทพระภิกษุ ๒ รูป

◉ วันที่ ๒๓-๒๔ ธันวาคม ไปวัดสันปูแกงเหนือ วัดป่าสักใต้ บ้านแม่เย็น ทุ่งน้อย ป่าแฝก บ้านคอกหมู รอมบุญ ๓๐ รูเปียสร้างวิหารวัดป่าแฝกเหนือ ไปบ้านแม่ไชย (แม่ใจ) จำวัดที่วัดแม่ไชยปงสนุก (วัดศรีสุพรรณ) ๒ คืน ทำบุญให้วัด ๒๐ รูเปีย

◉ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ไปวัดสันขี้เหล็ก บ้านแม่พืม (แม่ปืม) บรรพชาสามเณร ๑ รูป ต่อไปยังวัดดอนตัน (ปัจจุบันคือ วัดศรีดอนตันที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา) รอมเงินสร้างวิหาร ๕๐ รูเปีย จำวัดที่วัดรางซาย (ปัจจุบันคือวัดสันทราย) ๑ คืน พร้อมรอมเงิน ๒๐ รูเปียทำบุญให้วัด

◉ วันที่ ๒๖ ธันวาคม ผ่านป่าตุ้ม ร้องงัวแดง ต้นเผิ้ง โป่งเกลือเหนือ โป่งเกลือใต้ พระสิทธิวงส์ วัดสันหมื่นแก้วนิมนต์รับผ้าป่า ผ่านห้วยบง ปงขาม ห้วยเคียน ร่องห้า ผามวัว

◉ ถึงวัดศรีโคมคำ ในวันอังคารที่ ๒๖ ธันวาคม เวลาเย็น เดือนสี่เหนือ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีเล้า

◉ สิ้นสุดเส้นทางยาตราบารมี ๔๘ วัน

ต่อมา หลังจากที่บูรณะวัดพระเจ้าตนหลวงได้ระยะหนึ่งแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้เดินทางไปบูรณะเสนาสนะในจังหวัดลำปางตอนเหนือ แถบอำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน อำเภองาว อีกหลายครั้ง ในลักษณะขึ้นๆ ล่องๆ ระหว่างเส้นทางพะเยา - ลำปาง บางครั้งจากลำปางท่านยังได้ลงไปถึงลำพูน แล้วกลับมาลำปางขึ้นพะเยาอีกหลายระลอก ในระหว่างนั้น คือ พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๖๙ พบว่าเป็นห้วงเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับนิมนต์ให้ไปเป็นประธานสร้างวัดทั่วล้านนาจำนวนมากที่สุดช่วงหนึ่ง

สำหรับวัดในจังหวัดพะเยาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและบูรณะนั้น ที่สามารถรวบรวมมาได้มีทั้งสิ้นจำนวน ๒๕ แห่ง (นอกจากนี้ยังมีวัดที่ท่านมอบหมายให้ลูกศิษย์ไปดำเนินการแทนอีกเป็นจำนวนมาก ดูได้ในภาคผนวก) สามารถจำแนกวัดทั้ง ๒๕ แห่ง ออกได้เป็นกลุ่มๆ ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

๑.	วัดศรีโคมคำ	อำเภอเมือง
๒.	วัดพระธาตุจอมทอง	อำเภอเมือง
๓.	วัดลี	อำเภอเมือง
๔.	วัดพระธาตุดอยน้อย	อำเภอเมือง
๕.	วัดโป่งเกลือ	อำเภอเมือง
๖.	วัดใหม่หลวง (บ้านใหม่)	อำเภอเมือง
๗.	วัดพระธาตุจำม่วง	อำเภอแม่ใจ
๘.	วัดเหล่าธาตุ (หางยอย)	อำเภอแม่ใจ
๙.	วัดศรีดอนมูล (เหล่ากลางไชยใต้)	อำเภอแม่ใจ
๑๐.	วัดปูปอ	อำเภอภูกามยาว

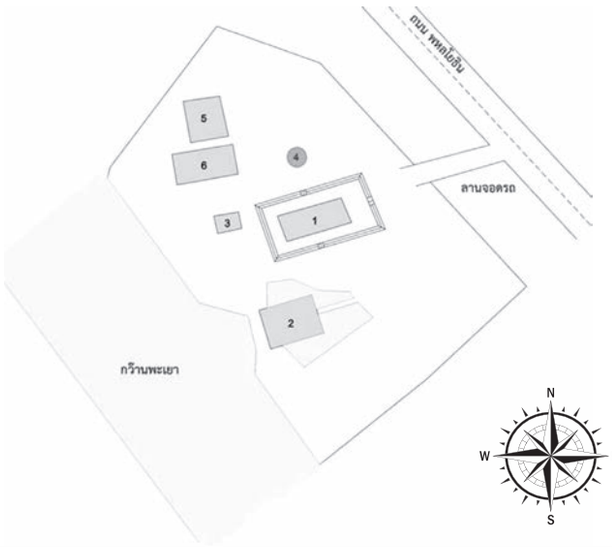
กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑๑.	วัดพระธาตุจอมไคร้	อำเภอดอกคำใต้
๑๒.	วัดพระธาตุแจ้โหว้	อำเภอดอกคำใต้
๑๓.	วัดป่าแฝกเหนือ	อำเภอแม่ใจ
๑๔.	พระธาตุกลางทุ่ง (พระธาตุจอมกู่ ร้าง)	อำเภอแม่ใจ
๑๕.	วัดโพธาราม (ศรีถ้อย)	อำเภอแม่ใจ
๑๖.	วัดศรีดอนตัน	อำเภอแม่ใจ
๑๗.	วัดศรีสุพรรณ (แม่ไชยปงสนุก)	อำเภอแม่ใจ

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๑๘.	วัดพระธาตุภูขวาง	อำเภอเมือง
๑๙.	วัดพระธาตุขิงแกง	อำเภอจุน
๒๐.	วัดพระธาตุห้วยไคร้ (ม่อนศิลาขาว)	อำเภอจุน
๒๑.	วัดเชียงบาน	อำเภอเชียงคำ
๒๒.	วัดศรีบุญเรือง	อำเภอเชียงคำ
๒๓.	วัดศรีเมืองมูล	อำเภอดอกคำใต้
๒๔.	วัดพระธาตุภูขวาง (หลวง)	อำเภอภูกามยาว
๒๕.	วัดม่อนป่าสัก	อำเภอภูกามยาว

วัดศรีโคมคำ

1 วิหารพระเจ้าตนหลวง
2 อุโบสถกลางน้ำ
3 วิหารพระพุทธบาทจำลอง
4 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 กุฏิเจ้าอาวาส
6 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปวง ธมฺมปญฺญมหาเถร ป.ธ. ๕) พ.ศ. ๒๕๐๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๑๗๖๖๗๔, ๙๙.๘๘๙๒๖

ความสำคัญของวัด

วัดศรีโคมคำ หรือ วัดพระเจ้าตนหลวง หรือ วัดทุ่งเอี้ยง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ มีเนื้อที่ประมาณ ๗๔ ไร่ สร้างวัดขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๐๖๗ สมัยพระเมืองตู้เป็นเจ้าเมืองพะเยา พระเจ้าตนหลวงเป็นพระประธานภายในวิหารหลวงเริ่มสร้าง พ.ศ. ๒๐๓๔ สมัยพระเมืองยี่เป็นเจ้าเมืองพะเยาและสร้างแล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๐๖๗ มีหน้าตักกว้าง ๑๖ เมตร สูง ๑๘ เมตร เป็นพระพุทธรูปสำคัญประจำเมืองพะเยาและมีขนาดใหญ่ที่สุดในล้านนา มีงานประเพณีนมัสการพระเจ้าตนหลวงประจำปี “เดือน ๘ เป็ง” (เดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระครูศรีวิราชวชิรปัญญา (ปินตา ชอบจิต พ.ศ. ๒๔๐๔ - ๒๔๘๗) เจ้าคณะแขวงเมืองพะเยา (เจ้าคณะอำเภอเมืองพะเยา) รูปแรก พระยาประเทศอุดรทิศ (เจ้าน้อยมหาไชย ศีติสาร) เจ้าเมืองพะเยาองค์สุดท้าย พร้อมกับหลวงสิทธิประศาสน์ (คลาย บุษบรรณ) นายแขวงเมืองพะเยา (นายอำเภอเมืองพะเยา) ศรัทธาประชาชนชาวเมืองพะเยาได้มอบหมายให้พระปัญญาวัดบ้านปิน และจ่าสิบตำรวจอ้าย พูนชัย ไปอาราธนานิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ วิหารพระเจ้าตนหลวงหลังแรกสร้างโดยพระเมืองแก้ว กษัตริย์ล้านนา (พ.ศ. ๒๐๓๘ – ๒๐๖๘) ราชวงศ์มังราย ร่วมกับพระเมืองตู้ เจ้าเมืองพะเยา

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ได้บอกให้ทางวัดพระเจ้าตนหลวงเตรียมวัสดุก่อสร้าง คือ อิฐ ปูน ทราย หิน และเหล็ก พระครูศรีวิราชวชิรปัญญาได้บอกบุญคณะศรัทธาช่วยกันปั้นอิฐเตรียมไว้ได้ ๒๐๐,๐๐๐ ก้อน พร้อมปูน ทราย หิน และเหล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาถึงเมืองพะเยาเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ (เดือน ๔ เหนือ ขึ้น ๘ ค่ำ) และมาวัดศรีโคมคำช่วงเวลาเย็นของวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๔๖๕ พระครูศรีวิราชวชิรปัญญาได้นำดอกป้าน (บัวสาย) ที่มีกอ

พระวิหารวัดศรีโคมคำ เปรียบเทียบภาพถ่ายเก่า *ภาพบน* กับหลังปัจจุบัน *ภาพล่าง*

เดียวออกดอก ๑๕ ดอกและต้นข้าวที่กอเดียวมี ๑๕ รวงที่ชาวบ้านไปพบมาถวายครูบาเจ้าศรีวิชัย ขณะเดียวกันคณะศรัทธาได้ก่อสร้างกุฏิ โรงอาบน้ำ โรงไฟ และโรงอาหารถวายครูบาเจ้าศรีวิชัย เริ่มรื้อวิหารพระเจ้าตนหลวงหรือวิหารหลวง ๙ ห้องหลังเก่าในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ เหนือ ใช้เวลารื้อ ๓ วัน เริ่มก่อสร้างวิหารหลังใหม่แรม ๒ ค่ำ เดือน ๔ เหนือ

มีผู้รับเป็นเจ้าภาพเสาวิหารหลวงจำนวน ๑๓ ต้น ได้แก่

(๑) นายจันทร์ (จีนจันทร์) บ้านหวด เมืองงาว แสนปิงยศ แสนศรีสองเมือง ขุนนิคม จำนวน ๑ ต้น

(๒) นายอินทร์ นายมิ่ง นางหน่อ นายตุ้ย นายวงศ์ นายศรี น้อยแก้ว น้อยหลาน นายกันทะวงศ์ และส่างปุณณะ จำนวน ๑ ต้น

(๓) พะก่าสร้อยคำ จองเมธา และนางป้อม จำนวน ๑ ต้น

(๔) นายสุข นายตาต๊ะ บ้านแม่สุข และนายศรีชัย จำนวน ๑ ต้น

(๕) พระยาประเทศอุดรทิศ (เจ้าน้อยมหาไชยศีติสาร) เจ้าเมืองพะเยา จำนวน ๑ ต้น

(๖) พะก่าญาณะและนางปวน จำนวน ๑ ต้น

(๗) ส่างนันทิ บ้านแม่ต๋ำ จำนวน ๑ ต้น

(๘) น้อยวงศ์ถา จำนวน ๑ ต้น

(๙) ส่างอ่อนและน้อยพะก่า จำนวน ๑ ต้น

(๑๐) น้อยกุย กำนัน จำนวน ๑ ต้น

(๑๑) หนานวงศ์ถา บ้านแม่ใส จำนวน ๑ ต้น

(๑๒) พญาไชยชนะสงคราม (เจ้าหนานอินทจักร (อิ่นคำ) เชื้อเมืองพาน หรือ ขุนสวัสดิ์บำรุง หรือหลวงพงษ์พูนสวัสดิ์) เจ้าเมืองพาน และเจ้าน้อยสิงห์คำ ทาอุปรงค์ บุตรชายของพญาเทพณรงค์ เจ้าเมืองป่าเป้า จำนวน ๑ ต้น

(๑๓) น้อยพรหม เมืองพะเยา จำนวน ๑ ต้น

วันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๖๕ ยกเครื่องบนของวิหารพระเจ้าตนหลวง วิหารหลังนี้กว้าง ๙ วา (๑๘ เมตร) ยาว ๒๙ วา (๕๘ เมตร) และสูง ๙ วา ใช้เงินในการ

ภาพถ่ายเก่า *ภาพบน* ชาวบ้านช่วยกันก่อสร้างวัด *ภาพล่าง* งานปอยหลวงฉลองวิหาร

พระเจ้าตนหลวงในปัจจุบัน

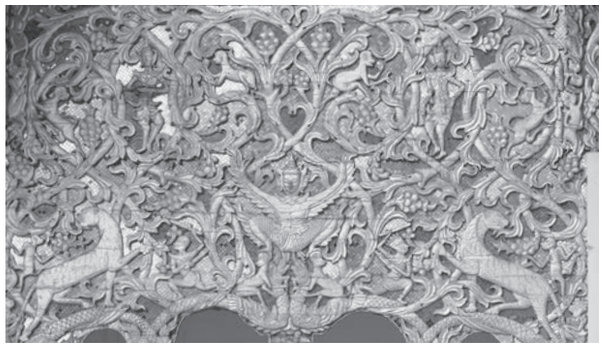

ภาพซ้าย พระเจ้าตนหลวงขณะบูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพขวา* เมื่อบูรณะเสร็จใหม่ๆ

ก่อสร้าง ๙๖,๔๐๓ บาท ใช้ทราย ๗๔๑ หลา หิน ๘๗ หลา ปูนซีเมนต์ ๖๐๐ กว่าถัง น้ำอ้อย ๖๖,๕๐๐ ปอนด์ ทองคำเปลว ๒๗๓,๖๓๕ แผ่น ยางรัก น้ำหนัก ๑ แสน เหล็กเส้น ๒๐,๐๐๐ บาท และชาด ค่าจ้าง ๓๗๐ บาท ๘ สตางค์

สร้างอุโบสถ ๑ หลัง ศาลาบาตรรอบวัด สร้างศาลากว้านทาน (ศาลาโรงทาน) ๑ หลัง แล้วขึ้นไปสร้างวิหารวัดพระธาตุจอมทอง ก่อกำแพง บูรณะพระธาตุ บูรณะพระเจ้าตนหลวง ใช้ปูนซีเมนต์ ๒๕ ถัง ทองคำเปลว ๒๕๒,๖๓๕ แผ่น น้ำยางรักปริมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ชาดปริมาณ ๒๐,๐๐๐ รวมทั้งหมดเป็นเงิน ๑๐๐,๙๖๑ รูเปีย

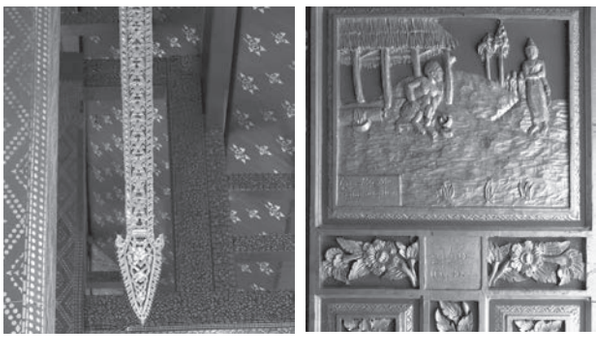
ภาพบน หน้าแหนบวิหารตกแต่งรูปครุฑ เสือ ท่ามกลางลายพันธุ์พฤกษา คล้ายเถาองุ่นหอรมาน *ภาพล่าง* หอรมานในลักษณะภาพจับ

เอกสารพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล (๘ – ๑๖ ต.ค. ๒๔๗๘) ระบุว่าท่านได้**สร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง พ.ศ. ๒๔๖๕ สร้างกุฏิไฟเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๗๖ รูเปีย สร้างคัมภีร์ธรรมใช้เงิน ๑๗๘ รูเปีย ๒๕ สตางค์ สร้างห้องส้วมใช้จ่ายเงิน ๗๖ รูเปีย ๒๐ สตางค์ ซ่อมแซมศาลาใช้เงิน ๓๘ รูเปีย ๖๐ สตางค์ ปิดทองประตูวิหารหลวงใช้เงินจำนวน ๑,๓๒๑ รูเปีย ๑๒ สตางค์ ปิดทองเสาวิหารหลวงใช้เงินจำนวน ๖๒๕ รูเปีย ๔๑ สตางค์**

ส่วนตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก กล่าวว่า

“...เถิงเดือนยี่ แรม ๖ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๖๕ ท่านพระศรีวิชัยเจ้าภิกขุตนนั้นออกจากเมืองลำพูนไปสร้างพระวิหารพะเยาที่โท่งเอี้ยง...”

“...จักไขจา บอกต้านกล่าวชี้ ตามเรื่องถ้อยรายงาน ท่านจักยกย้าย ไปส้างวิหาร สถานโคมคำพระเจ้าท่งเอี้ยง เตมาสา ๓ เดือนแล้วเสี้ยง เจียงแรมไป คลาดแคล้ว กิตติกา มาสารอดแล้ว ๖ ค่ำหั้น ยามแรม บนฤกฏ์ฟ้า บ่มีสังแกม ๖ ค่ำยามแรม บ่มีหมิ่นฝ้า พุทธสก แม่น ๖๕ ตระหวันมา เที่ยงทัด พระไชยาท่านคลาจากวัด นิราสผ้าย เดินเมือ ขึ้นสู่ทิส วันตกแจ่งเหนือ ท่องเทียวเมือ เถิงม่วงพันต้น...”

ภาพซ้าย **ตุงกระด้าง เสา โครงสร้างหลังคาลายคำน้ำแต้ม** ***ภาพขวา*** **บานหน้าต่างแกะไม้ เขียนจารึกชื่อผู้บริจาคเงิน มีลวดลายดอกก้ำกอก**

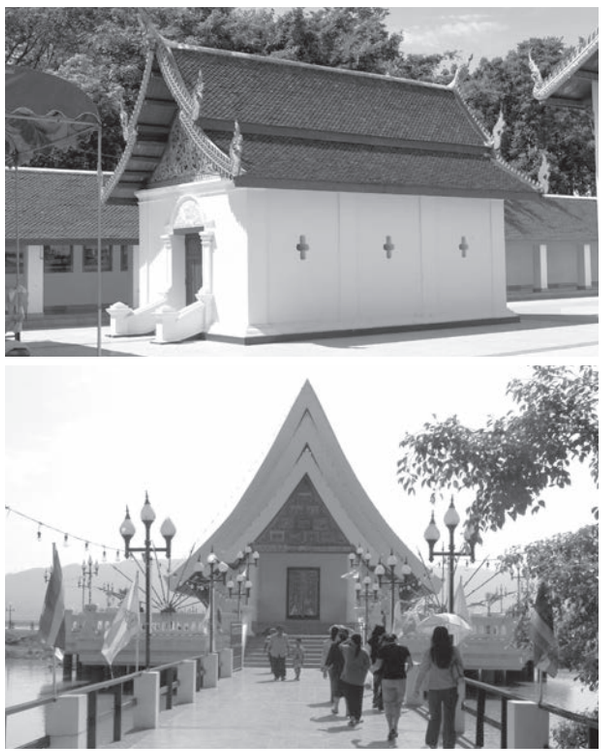

กุฏิไม้หลังเก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ฉลองสมโภชวิหารพระเจ้าตนหลวงและถาวรวัตถุต่าง ๆ ในเดือนมีนาคม ๒๔๖๗ ฉลองสมโภชเป็นระยะเวลา ๑ เดือน หลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ฉลองวิหารพระเจ้าตนหลวงและถาวัตถุต่าง ๆของวัดศรีโคมคำแล้ว ได้มอบหมายให้ครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส ผู้เป็นลูกศิษย์ ให้ดูแลบำรุงรักษาวิหารพระเจ้าตนหลวงและถาวรวัตถุต่าง ๆ หลังจากนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปรับพื้นที่บริเวณภายในวัดศรีโคมคำสิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดจำนวน ๔,๙๒๙ รูเปีย ๕๑ สตางค์ ส่วนวิหารพระเจ้าตนหลวงมีการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ น้ำท่วมเมืองพะเยาทำให้ฐานพระเจ้าตนหลวงทรุด ได้เทคอนกรีตเสริมเหล็กรองรับองค์พระเจ้าตนหลวง และครั้งล่าสุด พ.ศ. ๒๕๔๐ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ได้เป็นประธานบูรณะครั้งใหญ่ โดยเปลี่ยนหลังคาวิหารและฉาบฝาผนังใหม่ ใช้เงินจำนวน ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท

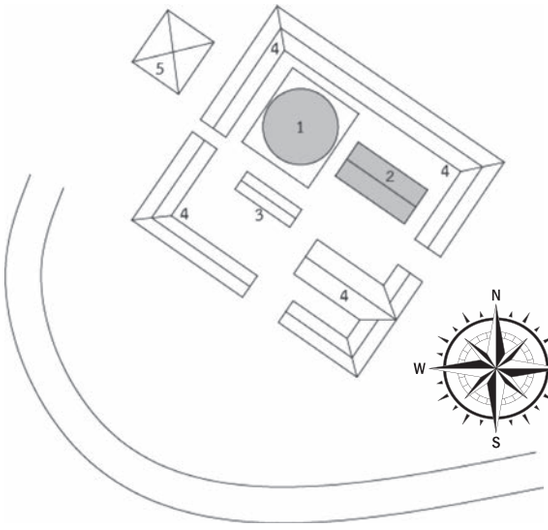

เสือสี่ตัวเฝ้าหน้าวัด มีลูกกวางลูกกระต่ายป่ายปีน

อุโบสถสองหลังในวัดศรีโคมคำ ***ภาพบน*** **หลังเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพล่าง*** **อุโบสถกลางน้ำ**

วัดพระธาตุจอมทอง

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 วิหาร
4 ศาลาบาตร
5 กุฏิ

ประธานสงฆ์

พระครูธรรมธร (บุญเที่ยง พุทฺธสาวโก) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๕๕๗๔๔๙๘ วัดมีฐานะเป็น “ที่ธรณีสงฆ์” ขึ้นกับวัดศรีโคมคำ

สถานที่ตั้ง

ถนนจอมทอง คร่อมระหว่างตำบลเวียง และตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
พิกัด ๑๙.๑๘๓๙๕๙, ๙๙.๘๘๘๓๘๘

ความสำคัญของวัด

เป็นวัดที่สร้างอยู่กลางเวียงพระธาตุจอมทอง ตรงข้ามกับวัดศรีโคมคำ พระธาตุจอมทองมีฐานกว้าง ๙ เมตร สูง ๓๐ เมตร ประวัติวัดระบุว่าพระพุทธโฆษาจารย์ได้พระบรมสารีริกธาตุมาจากลังกา ได้ถวายให้พญาพังคราช กษัตริย์แคว้นโยนก และพญาพังคราชได้มอบต่อให้พญาเรือนแก้ว เพื่อมาสร้างพระธาตุจอมทองและบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ภายใน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยและพระยาอุดรประเทศทิศ (เจ้าหนานมหาไชย ศีติสาร) เจ้าเมืองพะเยาได้ทำการบูรณะพระธาตุจอมทองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ และสร้างวิหารวัดพระธาตุจอมทองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ วิหารเป็นวิหารป่วย (หรือวิหารเปื๋อย คือไม่มีผนัง) มีพระประธาน ๓ องค์ เฉพาะวิหารใช้เงินจำนวน ๖๓๑ รูเปีย ๒๐ สตางค์ มีศาลาบาตรสร้างยื่นออกมา เขียนจารึกว่า *“ครูบาแก้ว อุทิศถวายครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาแก้ววัดห้วยซาง บ้านโฮ้งมาบูรณะ”*

องค์พระธาตุเดิมก่ออิฐถือปูน พ.ศ. ๒๕๔๓ ครูบาเทือง นาถสีโล วัดบ้านเด่นสะหรีศรีเมืองแกน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มาบูรณะหุ้มแผ่นทองจังโก และทุบกำแพงล้อมพระธาตุของเก่าออกแล้วสร้างขึ้นใหม่ เริ่มบูรณะตั้งแต่วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๓ แล้วเสร็จวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๔๔ ใช้งบประมาณในการบูรณะประมาณ ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท

รายละเอียดการบูรณะก่อสร้างเสนาสนะภายในวัดพระธาตุจอมทองของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประกอบด้วย สร้างวิหารวัดพระธาตุจอมทอง ก่อกำแพง บูรณะพระธาตุ บูรณะพระพุทธรูป ใช้ปูนซีเมนต์ ๒๕ ถัง ทองคำเปลว ๒๕๒,๖๓๕ แผ่น น้ำยางรักปริมาณ

ภาพซ้าย **พระธาตุจอมทองจากภาพถ่ายเก่า** ***ภาพขวา*** **บูรณะครั้งล่าสุด โดยครูบาเทือง**

รูปปั้นเสือเฝ้าประตูทางเข้าเขตพุทธาวาส อยู่ในอิริยาบถต่างๆ

ต้นจำปีต้นที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยนั่งถ่ายภาพ

พระพุทธรูปปูนปั้นองค์เล็กด้านหลังกลุ่มพระประธาน สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

๑๐๐,๐๐๐ ชาดปริมาณ ๒๐,๐๐๐ รวมทั้งหมดเป็นเงิน ๑๐๐,๙๖๑ รูเปีย

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก ระบุว่า

"...บ่เท่าแต่นั้นสร้างวิหารและพระธาตุจอมทองกำแพง บำรุงพระพุทธรูปสิ้นปูนซิเมนต์ ๒๕ ถัง สิ้นคำปลิว ๒๕๒,๖๓๕ แผ่น สิ้นน้ำรัก ๑ แสน หาง ๒ หมื่น...."

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ และสรงน้ำพระบาทประจำปี กำหนดจัดในเดือน ๖ เป็ง (เดือน ๖ เหนือ) หรือเดือน ๔ ใต้

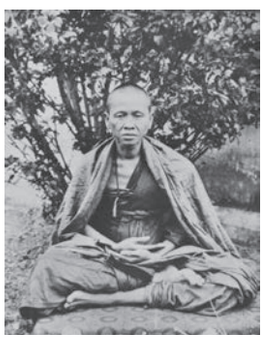

ภาพซ้าย **นาคทันต์รูปนาค (ตัวเหงา) ระบายสี** ***ภาพขวา*** **ศาลาบาตร**

วิหารพระพุทธบาทจำลอง ตกแต่งหน้าแหนบลายก้านขดแซมรูปปั้นเสือ

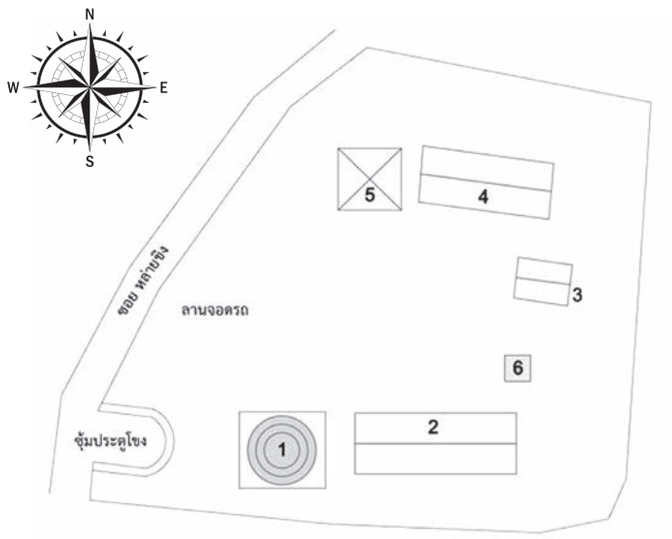

ภายในวิหารพระพุทธบาทจำลอง เป็นรอยพระบาทคู่

ภาพถ่ายครูบาเจ้าศรีวิชัย สองภาพนี้ถ่ายโดยช่างภาพชาวญี่ปุ่น ฉากหลังต้นจำปีของวัด

วัดลี

1 พระเจดีย์
2 พระวิหารหลวง
3 อุโบสถ
4 พิพิธภัณฑ์เมืองพะหยาว
5 วิหารพระพุทธรูปหินทราย
6 อนุสาวรีย์พระเจ้ายอดเชียงราย

เจ้าอาวาส

พระครูอนุรักษ์บุรานันท์ (บุญชื่น ฐิตธมฺโม) พ.ศ. ๒๕๑๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๘๕๒๕๘๘๗ เว็บไซต์ http://www.watleepayao.com

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๑ บ้านหล่ายอิง ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๑๖๖๖๑๒, ๙๙.๙๑๖๐๓๔

ความสำคัญของวัด

วัดลีสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๘ โดยเจ้าสี่หมื่นพะเยา (เจ้าหมื่นหน่อเทพครู) เจ้าเมืองพะเยา สันนิษฐานว่าเป็นพระราชบุตรของพระญายุทธิษฐิระ เจ้าเมืองพะเยา ราชวงศ์พระร่วง เจ้าสี่หมื่นพะเยาทรงสร้างวัดลี แล้วได้ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระญายอดเชียงราย กษัตริย์ล้านนา (พ.ศ. ๒๐๓๑ - ๒๐๓๘) ราชวงศ์มังราย และทรงให้พระมหาเถรปัญญาวังสะ เป็นเจ้าอาวาสวัดลีรูปแรก วัดลีมีเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ๘ ตารางวาเศษ คำว่า “ลี” ชื่อวัดเป็นภาษาล้านนาหมายถึง “ตลาด” แสดงถึงในอดีตบริเวณนี้เป็นจุดตั้งตลาดค้าขายของเมืองพะเยาจุดหนึ่ง

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ช่วงที่ทำการสร้างวิหารพระเจ้าตนหลวง ครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส (ครูบาแก้ว) ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวัดลีที่เป็นวัดร้าง ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักและมอบหมายให้ครูบาแก้ว เป็นผู้บูรณะและมอบเงินให้จำนวนหนึ่ง พร้อมส่งช่างมาบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ (ช่วง พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๗๘) (พ.ศ.๒๔๖๖ บูรณะพระธาตุวัดลี)

เอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ เรื่องพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล (๘-๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘) ระบุว่า **พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างกุฏิและบ่อน้ำใช้เงินจำนวน ๖๖๙ รูเปีย ๒๓ สตางค์**

มีการช่วยกันปั้นอิฐ ปูนและอิฐบางส่วนก็ซื้อ เจ้าภาพหลักปั้นอิฐคือพ่อเลี้ยงเมธา หมอรักษาคนบ้าได้บอกบุญให้ผู้ที่เคยมารักษากับตนช่วยกันปั้นอิฐที่ริมบวกหมื่นแก้ว (บริเวณบ้านสันขะเจ๊าะกับบ้านเจดีย์งาม)

ภาพซ้าย **พระธาตุวัดลี ภาพถ่ายเก่า** ***ภาพขวา*** **องค์ปัจจุบันมีการบูรณะใหม่**

นอกจากนี้ยังมีสิบตำรวจอ้าย แม่คำใส พูนชัย ปั้นอิฐและปูนมาถวาย ส่วนที่ใช้สออิฐเอาดินผสมมูลวัว มูลควายผสมน้ำผึ้งและอื่นๆ หมักไว้ บูรณะพระธาตุแล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๔๖๖ เมื่อบูรณะพระธาตุเสร็จจะฉลองในเดือน ๕ เป็ง แต่ทราบข่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยจะสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพจึงระงับไว้ก่อน ครูบาแก้ว คนฺธวโส ได้นำพระสงฆ์สามเณรคณะศรัทธาวัดลีไปช่วยสร้างถนน เมื่อสร้างถนนเสร็จกลับมาฉลองพระธาตุในเดือน ๙ เป็ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบตาลปัตรและบาตรไว้วัดลี ปัจจุบันเหลือเพียงตาลปัตร เดิมวัดลีมีพระสงฆ์ ๓๐ - ๔๐ รูป ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษา ๕ รูป

พ.ศ. ๒๔๘๐ ครูบาแก้ว คนฺธวโส เตรียมสร้างวิหารหลังใหม่ ขณะหล่อเสาวิหาร ทราบข่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยอาพาธหนัก จึงได้นำพระสงฆ์สามเณรคณะศรัทธาไปเยี่ยมที่จังหวัดลำพูน จนกระทั่งครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพก็กลับมาสร้างวิหารแล้วเสร็จ พ.ศ. ๒๔๘๑ วิหารหลวงมี ๙ ห้อง มีประตูทางขึ้นทางเดียว ช่วงที่สร้างวิหารหลวงและบูรณะพระธาตุวัดลีมีพระลูกศิษย์ ๒ รูปเป็นกำลังสำคัญคือ ครูบาแก้วมูล ญาณวุฑฺฒิ และครูบาปัญญา วิหารหลวงบูรณะครั้งหลังสุด พ.ศ. ๒๕๕๕ ใช้โครงหลังคาแบบวิหารวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ แต่ย่อขนาดให้ย่อมลงมา มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุวัดลีประจำ “เดือน ๕ เป็ง” (เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

ภาพบน **วิหารวัดลีมีเจดีย์ด้านหลัง** ***ภาพล่าง*** **ลายเทพนมบนหน้าแหนบ**

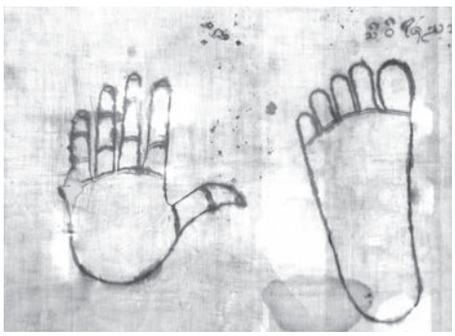

โครงสร้างภายในพระวิหาร ใช้ระบบเพดานคาดคอนกรีตและเสาหล่อซีเมนต์

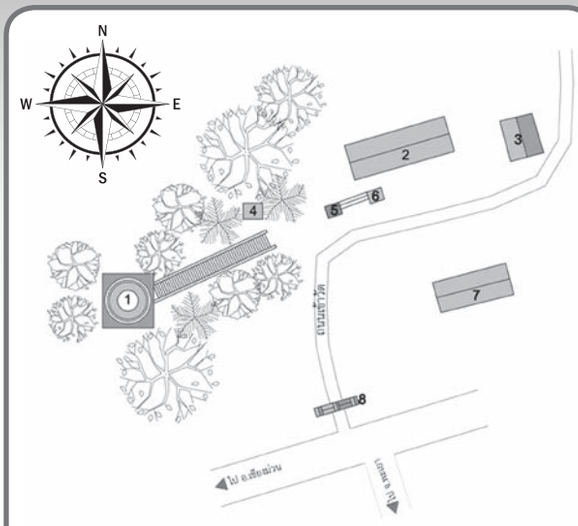

ธรรมาสน์สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในพระวิหาร

รอยมือรอยเท้าครูบาเจ้าศรีวิชัย (มอก) พร้อมลายเซ็นในพิพิธภัณฑ์

วัดพระธาตุดอยน้อย

1 พระธาตุดอยน้อย
2 พระวิหาร
3 กุฏิสงฆ์
4 บ่อกรองน้ำโบราณ
5 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
6 พระพุทธรูปหิน
7 ศาลาอเนกประสงค์
8 ซุ้มประตูโขง

เจ้าอาวาส

พระอธิการไพโรจน์ โรจนธมฺโม รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

บ้านทุ่ง หมู่ที่ ๑๑ ตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๐๙๘๐๐, ๙๙.๙๖๘๐๐๖

ความสำคัญของวัด

เป็นพระธาตุเก่าแก่ที่สร้างมาแล้วตั้งแต่สมัยอาณาจักรภูกามยาวของพระญางำเมืองเจริญรุ่งเรือง ตามตำนานกล่าวว่า พระธาตุองค์นี้ภายในบรรจุพระเกศาธาตุ และพระธาตุนิ้วก้อย ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บริเวณรายรอบวัดกล่นเกลื่อนไปด้วย

ภาพซ้าย **พระธาตุดอยน้อย ภาพถ่ายเก่า** *ภาพขวา* **พระธาตุดอยน้อย องค์ปัจจุบัน**

พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา ต่อมาวัดได้ร้างไปนานหลายร้อยปี

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

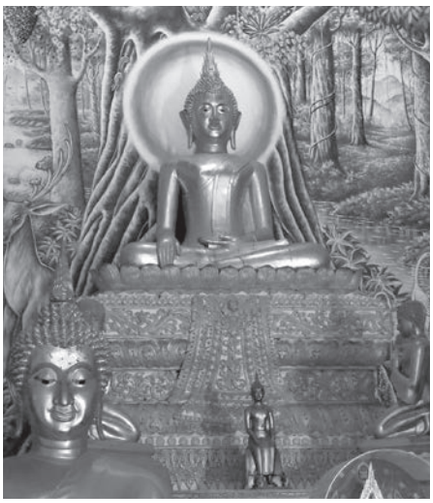
ครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อบูรณะพระธาตุแจ้โหว้เสร็จ พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เดินทางมาบูรณะพระธาตุดอยน้อยต่อ เดิมเป็นพระธาตุองค์เล็ก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ก่อครอบขยายให้ใหญ่ขึ้นและทาสีปูนขาวประดับกระจก (ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้เปลี่ยนเป็นทาสีทองทับ) พร้อมกันนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวิหารไม้ ๑ หลัง ภายหลังชำรุดทรุดโทรม ทางวัดจึงได้สร้างใหม่ นอกจาก

บันไดนาคมีรูปบุคคลตรงปากมกรรองรับพญานาค

บันไดนาคทางขึ้นสู่พระธาตุดอยน้อย ภาพถ่ายเก่าจากวัดบ้านปาง

พระประธานในวิหาร

บ่อน้ำทิพย์ และสระน้ำที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยขุด

รูปปั้นเสือสองตัวเฝ้าพระธาตุดอยน้อย

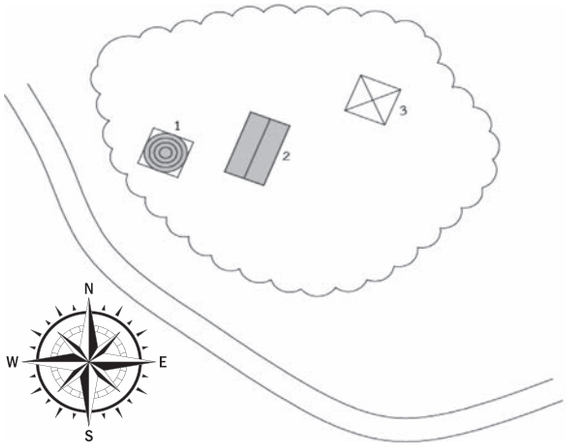
พระศีลาระบายสี

บูรณะพระธาตุดอยน้อย สร้างวิหาร ก่อกำแพงแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังได้สร้างบันไดนาค ขุดสระน้ำ และขุดบ่อน้ำไว้เชิงบันไดนาคทางเดินขึ้นสู่องค์พระธาตุ

เฉพาะค่าใช้จ่ายสร้างบันไดนาคและก่อกำแพง มีหลักฐานปรากฏอยู่ในบัญชีถวายพระราชกุศล เป็นเงินจำนวน ๑,๖๒๕ รูเปีย ๑๖ สตางค์ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มานั่งหนักบูรณะและสร้างถาวรวัตถุสถานต่างๆ ได้ปลูกกุฏิไม้ไว้ด้านทิศใต้ข้างสระน้ำ ปัจจุบันกุฏิหลังนี้ได้ผุพังไปตามกาลเวลา

พระธาตุดอยน้อยมีประเพณีสรงน้ำประจำสร้างบันไดนาคและกำแพง ปีใน “เดือน ๙ เป็ง” (เดือน ๙ เหนือ ขึ้น ๑๔ ค่ำ)

วัดโป่งเกลือ

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระอธิการสุคำนาถธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
ตอนเก็บข้อมูลสัมภาษณ์พระแดง สนฺตจิตฺโต อดีตเจ้าอาวาส พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๕๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๙ บ้านโป่งเกลือ หมู่ที่ ๙ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
พิกัด ๑๙.๒๙๐๖๒๓, ๙๙.๘๖๒๐๔๔

ความสำคัญของวัด

วัดโป่งเกลือสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙ เดิมปรากฏบ่อน้ำโบราณและรอยพระพุทธบาทโบราณแกะสลักบนแผ่นหิน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมกับครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส วัดศรีโคมคำ ผู้เป็นลูกศิษย์ ทราบว่าบริเวณนี้มีรอยพระพุทธบาทโบราณ จึงเดินทางมาสร้างวิหารครอบรอยพระพุทธบาท สร้างพระประธาน และสร้างพระธาตุโป่งเกลือครอบบ่อน้ำโบราณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยมีขุนปืมปกิจ กำนันตำบลแม่ปืมพร้อมกับผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านต่างๆ และคณะศรัทธาในตำบลแม่ปืมมาร่วมการก่อสร้างในครั้งนี้

ภาพบน พระธาตุโป่งเกลือตั้งอยู่บนเนินหินก่อล้อม มีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ด้านหน้า *ภาพล่าง* พระธาตุโป่งเกลือ

เอกสารจดหมายเหตุ สำนักราชเลขานุการในพระองค์ ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒ เรื่องพระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล (๘-๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘) ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาสร้างวิหารหลังหนึ่งที่วัดโป่งเกลือ เมืองพะเยา ในปี ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๑,๓๕๐ รูเปีย ๗๔ สตางค์**

ภาพซ้าย **พระประธานในวิหาร** ***ภาพขวา*** **รอยพระพุทธบาทโป่งเกลือ**

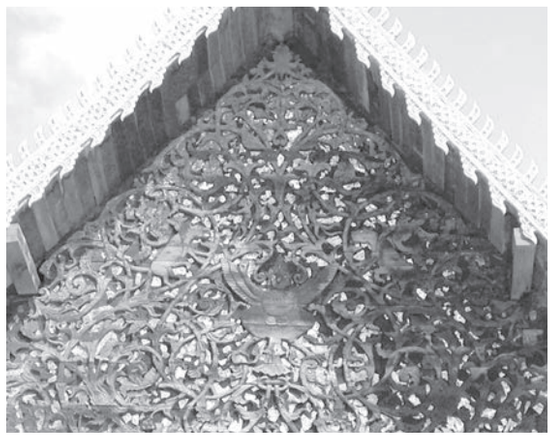
สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยในพระวิหาร

ในคร่าวซอของพระภิกษุสุนทรท้าวพจนกิจ ได้กล่าวถึงการเดินทางมาวัดโป่งเกลือของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่ปี ๒๔๖๕ ก่อนแล้ว ดังนี้

"เถิงซำเหียง ไม้เหียงนักล้ำ ยายหยาดใกล้ตามคอง ต้นเผิ้งคามะ ทอดผ้า ๒ กอง ตามมัคคาคอง ***โป่งเกือบ้านหน้า โป่งเกือเหนือ*** *เขาคอยอยู่ถ้า แปลงประภาสำนัก นิมันตนา ท่านมายั้งพัก เลยลวดหื้อทำทาน เสร็จเมี้ยนแล้ว คลาดแคล้วสถาน ยาทราเมือ* ***โป่งเกือบ้านใต้"***

ต่อมาครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส ได้มาบูรณะวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ และประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ทุบฝาผนังวิหารออกเป็นวิหารป่วย มีงานสรงน้ำพระธาตุโป่งเกลือประจำปีในที่ ๑๗ เมษายน ของทุกปี

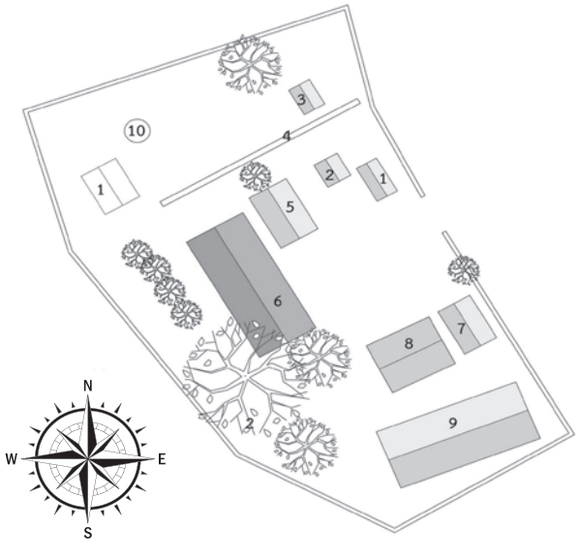

ภาพบน **วิหารเปื๋อยครอบรอยพระบาท** ***ภาพล่าง*** **หน้าแหนบรูปครุฑและเสือ**

ขื่อม้าตั่งไหมของวิหารเปื๋อย

วัดใหม่หลวง (บ้านใหม่)

1 ศาลา
2 หอระฆัง
3 ห้องน้ำ
4 แนวกำแพงเก่า
5 พระอุโบสถ
6 พระวิหาร
7 กุฏิสงฆ์
8 อาคาร
9 หอฉัน
10 บ่อน้ำ

เจ้าอาวาส

พระครูพิศาลธรรมรักขิต (จำรัส ธมฺมรกฺขิโต)รูปปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๖๑ - ๓๗๓๕๘๒๖

สถานที่ตั้ง

บ้านใหม่หลวง หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐
พิกัด ๑๙.๒๘๕๐๙๑, ๙๙.๘๑๘๙๔๕

พระวิหารวัดใหม่หลวง บูรณะครั้งล่าสุดปี ๒๕๕๘-๒๕๕๘

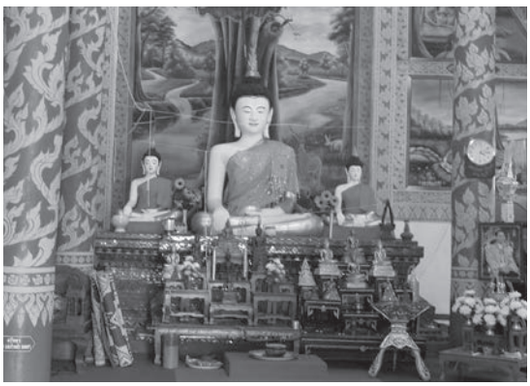
ความสำคัญของวัด

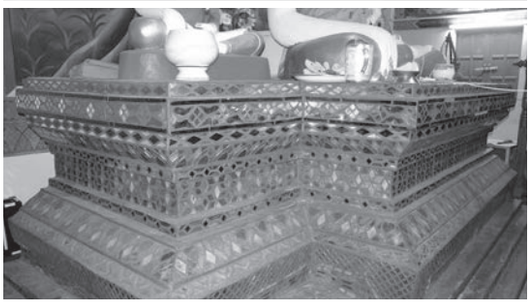
เอกสารของครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกว่า **“วัดบ้านใหม่”** เดิมบริเวณนี้รกร้างจึงมีชาวบ้านจากบ้านแม่ปืมอพยพมาบุกเบิกพื้นที่ทำกินและได้ขยายมากขึ้น จึงสร้างวัด “บ้านใหม่” ขึ้นเพื่อประกอบศาสนกิจประจำหมู่บ้าน ได้นิมนต์ครูบาวงศ์ จากเมืองเชียงแสนมาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ภายหลังจึงเรียกวัด “ใหม่หลวง” ปัจจุบันป้ายชื่อทางเข้าวัดเขียนว่า “วัดใหม่หลวงดงนคร”

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

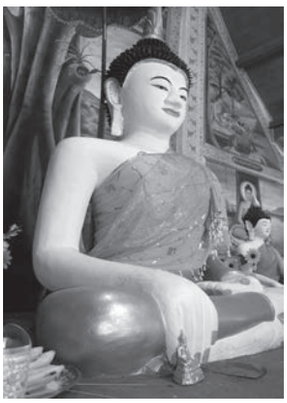
เมื่อชาวบ้านทราบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะวัดต่างๆ ในแถบพะเยาหลายแห่ง จึงได้พากันไปนิมนต์แห่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาวัดบ้านใหม่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้วางศิลาฤกษ์สร้างวิหารและสร้างพระประธานปูนปั้นองค์กลางจนแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ พบหลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **“สร้างวิหารวัดบ้านใหม่ อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๕,๘๘๓ รูเปีย ๗๑ สตางค์”**

ในระหว่างนั้นชาวบ้านได้นำบุตรหลานมาให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทบรรพชาให้ ผู้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ เช่น พ่อหนานคำ คำดี และ

ภาพบน **พระประธาน** ***ภาพล่าง*** **ฐานแท่นแก้วในวิหาร**

กลุ่มพระพุทธรูปประธานบนแท่นแก้วในวิหาร

ภาพซ้าย **ซุ้มประตูวิหารทรงปราสาท** ***ภาพขวา*** **อุโบสถ**

กำแพงเก่ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

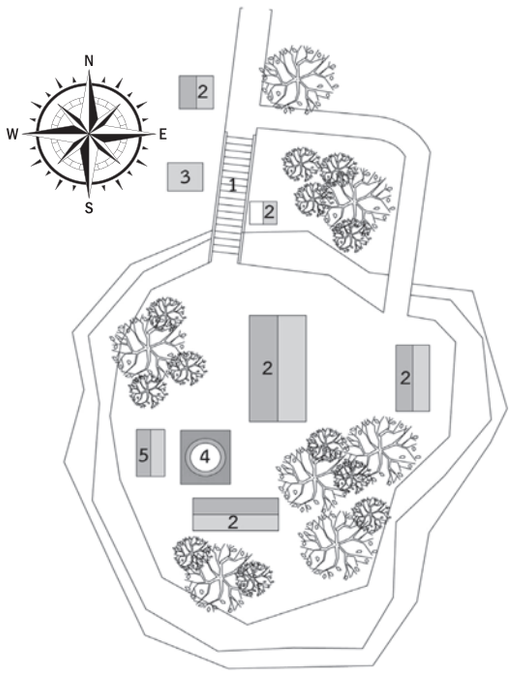
พ่อน้อยเปี้ย คำดี เป็นต้น ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวิหารได้ให้สร้างรูปเหมือนของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๑ องค์ เดิมประดิษฐานภายในอุโบสถ ปัจจุบันได้สูญหายไป ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะกลับได้บรรพชาให้เด็กชายสาร และสั่งสามเณรสารให้ดูแลวิหาร ดังนั้นสามเณรสารหรือต่อมาคือครูบาสาร อินฺทสาโร อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านใหม่ จะนอนภายในวิหารหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างเป็นประจำจนกระทั่งถึงแก่มรณภาพ

กู่อัฐิครูบาสาร

วัดพระธาตุจำม่วง

1 บันไดนาค 2 ศาลา 3 หอระฆัง
4 พระธาตุจำม่วง 5 กุฏิสงฆ์

พระธาตุจำม่วง มีการบูรณะใหม่ภายหลัง

เจ้าอาวาส

พระครูกิตติปัญญาวุฒิ (คำอ้าย กิตฺติปญฺโญ) พ.ศ. ๒๕๓๑ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นรองเจ้าคณะอำเภอแม่ใจ

โทรศัพท์ ๐๘๙-๕๒๘๓๔๓๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๗ บ้านดงอินตาใต้ หมู่ที่ ๙ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๘๕๐๙๐, ๙๙.๘๖๙๗๔๐

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุจำม่วงไม่ปรากฏปีที่สร้าง เป็นวัดที่อยู่บนยอดเขาสูงมีบันไดนาคทางขึ้น และอีกเส้นทางเป็นถนนสำหรับรถขึ้น พระครูกิตติปัญญาวุฒิมาบุกเบิกจำพรรษาที่นี่ตั้งแต่ปี ๒๕๒๕ จนฟื้นฟูวัดร้างให้เป็นสำนักสงฆ์ ปัจจุบันได้รับอนุญาตให้เป็นวัดที่ถูกต้องตามระเบียบของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติแล้ว

ที่มาของชื่อ “จำม่วง” มาจากดอยแห่งนี้เคยมีมะม่วงต้นใหญ่ (ปัจจุบันถูกโค่นไปแล้ว เหลือแต่ต้นเล็กๆ) และเป็นที่ที่มีน้ำจำหรือน้ำซับ (ภาษากลางเรียก น้ำซึม คือจุดที่มีตาน้ำผุดตลอดเวลา) ทำให้เป็นที่ชุ่มชื้นหล่อเลี้ยงป่าอุดมสมบูรณ์

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุจำม่วงในปีเดียวกันกับที่มาบูรณะพระธาตุกลางทุ่ง และพระธาตุหางยอย ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอแม่ใจเหมือนกัน พระครู

บันไดนาคขึ้นสู่พระธาตุจำม่วง

กังสดาลที่ครูบาอิ่น อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถวายพระธาตุจำม่วงปี ๒๕๔๒

กิตติปัญญาวุฒิ เล่าว่า หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานนั่งหนักที่พระธาตุจำม่วงแล้ว ได้มอบหมายให้ลูกศิษย์ที่เป็นสล่าเอกรูปหนึ่งเป็นหัวหน้าควบคุมการก่อสร้าง คือครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส

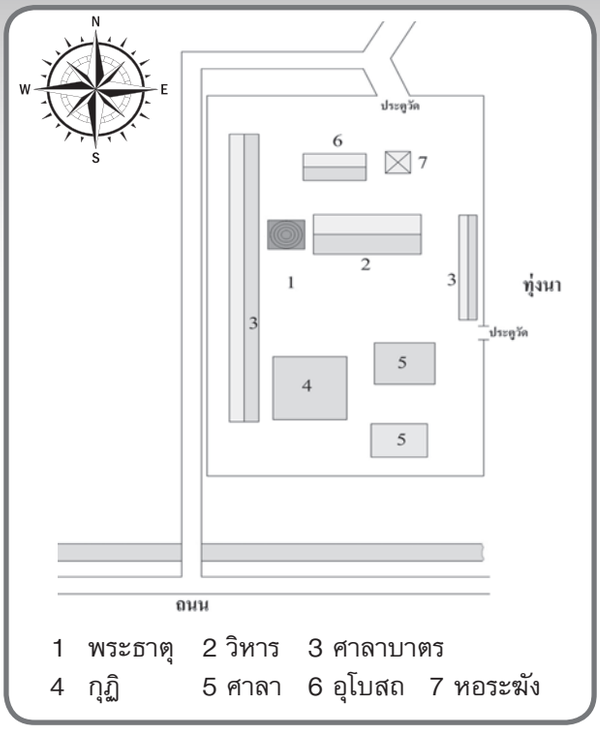
หลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **“สร้างพระธาตุจำม่วง อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย เสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินทั้งสิ้นจำนวน ๒๔๔ รูเปีย ๑๖ สตางค์”** รูปแบบสถาปัตยกรรมองค์พระธาตุจำม่วงเป็นองค์ระฆังกลมบนฐานสี่เหลี่ยม บนยอดประดับด้วยฉัตร

ประเพณีสรงน้ำพระธาตุกำหนดจัดเป็นประจำทุกปีในเดือน ๘ เป็ง (เดือน ๘ เหนือ หรือ เดือน ๖ กลาง)

มองจากด้านบนคอยสูง

วัดเหล่าธาตุ (หางยอย)

1 พระธาตุ 2 วิหาร 3 ศาลาบาตร
4 กุฏิ 5 ศาลา 6 อุโบสถ 7 หอระฆัง

เจ้าอาวาส

พระนัยวัต จารุธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๔-๖๑๑๒๕๖๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๒๒ บ้านเหล่าธาตุ หมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐
พิกัด ๑๙.๓๔๖๖๓๒, ๙๙.๘๓๖๙๐๐

ความสำคัญของวัด

วัดเหล่าธาตุ หรือชื่อเดิมในสมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียก **“วัดหางยอย”** ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน คำว่า **“หางยอย”** เป็นภาษาล้านนาโบราณหมายถึงบริเวณที่อยู่สุดปลายหมู่บ้านปัจจุบันแทบไม่มีใครรู้จักว่าบริเวณนี้เคยมีชื่อเดิมว่าบ้านหางยอยอีกต่อไปแล้ว หมู่บ้านเหล่ามีวัดสำคัญ ๓ แห่ง ได้แก่ วัดเหล่าหลวง (ศรีดอนตัน) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือวัดเหล่ากลางไชยใต้ (วัดศรีดอนมูล) อยู่หมู่กลาง และหมู่ใต้สุดคือวัดหางยอย (เหล่าธาตุ) แห่งนี้ บางครั้งก็เรียกว่า

วัดเหล่าธาตุ เดิมชื่อวัดหางยอย

“วัดนาล้อม” ตามสภาพภูมิศาสตร์ที่มีทุ่งนาล้อมรอบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลักฐานจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **“สร้างพระธาตุหางยอย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงิน ๒๗๕ รูเปีย ๗๐ สตางค์”**

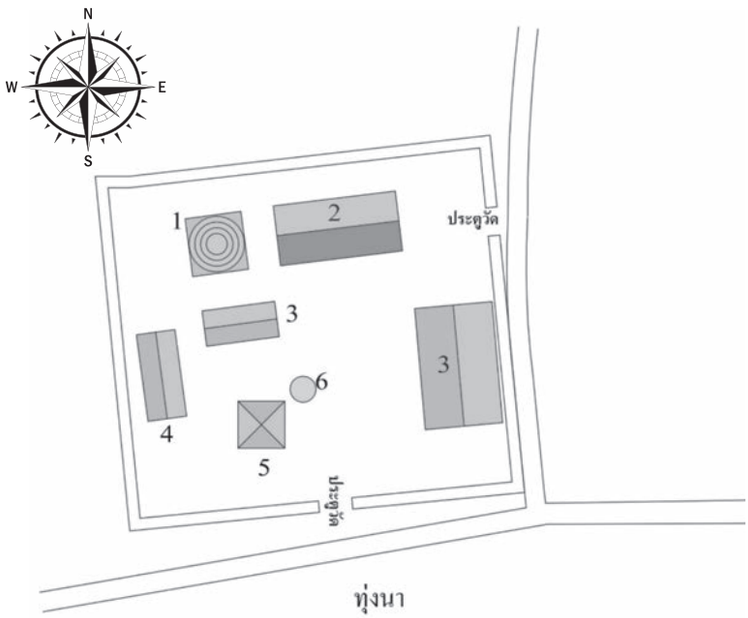
ต่อมาพระธาตุหางยอยร้างไปนานหลายทศวรรษ มีการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๖ และครั้งหลังสุด พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้มีการฟื้นฟูวัด โดยไม่เรียกว่าวัดหางยอยอีกต่อไป แต่เรียกว่าวัดเหล่าธาตุ

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๖ เป็ง” (เดือน ๖ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

พระธาตุหางยอย สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดศรีดอนมูล (เหล่ากลางไชยใต้)

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 กุฏิ
5 หอระฆัง
6 บ่อน้ำ

เจ้าอาวาส

พระอธิการขวัญชัย สุทฺธิญาโณ
พ.ศ.๒๕๕๑-ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๗-๑๙๑๗๕๑๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๒๒๓ บ้านไร่อ้อย หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๕๓๙๑๙๕, ๙๙.๘๔๑๑๔๘๑

ความสำคัญของวัด

วัดศรีดอนมูลสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ในเดือน ๙ เหนือ แรม ๑๔ ค่ำ เริ่มทำการแผ้วถางพื้นที่ มีครูบาธรรมชัย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พญาชุมภู (พญาจุมปู ต้นตระกูล “ใจจุมปู”) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมกับนายมูล ใจประการ นายต๊ะ เมืองฟอง และนายเหมย เป็นกรรมการ ขณะนั้นมีบ้านเรือนประมาณ ๖๐ ครอบครัว จนกระทั่งมีการวางศิลาฤกษ์สร้างวิหารและกุฏิขึ้นในวันพฤหัสบดี ที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๔๕๙ มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในเดือน ๗ เป็ง

ภาพบน พระวิหารบูรณะใหม่ *ภาพล่าง* หน้าแหนบตกแต่งรูปหอรมาน และราหูของเดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดนี้สามารถเรียกได้หลายชื่อ ปัจจุบันชื่อทางการคือ วัดศรีดอนมูล แต่คนในพื้นที่นิยมเรียกวัดเหล่าอ้อย เหตุที่มีทุ่งปลูกไร่อ้อย ในขณะที่ในอดีตวัดนี้เคยเรียกว่า **วัดเหล่ากลางไชยใต้** เนื่องจากในหมู่บ้านเหล่ามี ๓ หมู่บ้านย่อย ได้แก่ หมู่เหนือ หมู่กลาง และหมู่ใต้ ซึ่งบริเวณวัดศรีดอนมูลนี้ตั้งอยู่ช่วงหมู่กลาง ของเขตแม่ใจ (ไชย) ตอนใต้ จึงเรียกว่า **เหล่ากลางไชยใต้** ซึ่งปัจจุบันแทบไม่มีใครรู้จักชื่อนี้กันอีกแล้ว

หลักฐานการเรียกชื่อดังกล่าวปรากฏในเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายังพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ **“สร้างกุฏิ วัดหล่ากลางไชยใต้ พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้เงินจำนวน ๒๗๕ รูเปีย ๑๒ สตางค์”**

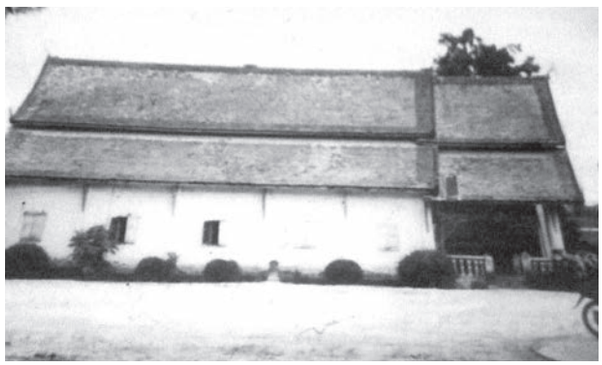
ข้อมูลจากคนในพื้นที่เล่าว่า กุฏิหลังเดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างนั้นเป็นกุฏิไม้ยกพื้นสูง (โฮงหลวง) อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่วัดศรีดอนมูล ใกล้กับบ่อน้ำ ต่อมามีการรื้อถอนและสร้างกุฏิหลังใหม่แทนบริเวณพื้นที่เดิมหลายครั้ง หลังปัจจุบันเป็นหลังที่สาม ยังมีภาพถ่ายเก่าของกุฏิยุคที่สอง (เป็นการบูรณะกุฏิเก่าของครูบาเจ้าศรีวิชัยมาครั้งหนึ่งแล้ว ก่อนที่จะถูกรื้อแล้วสร้างใหม่ยุคที่ ๓ หลังปัจจุบัน)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาจำวัดที่กุฏิวัดเหล่ากลางไชยใต้หลายครั้ง เห็นได้จากการที่ท่านสั่งให้สล่าปั้นหล่อสารูปเหมือนของตัวท่านมอบให้แก่วัดแห่งนี้ (ซึ่งเป็น ๑ ใน ๕ แห่งที่ได้รับมอบ) เป็นที่ระลึกด้วย แม้ไม่มีหลักฐานว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างพระวิหารให้แก่วัดศรีดอนมูลด้วยหรือไม่ หากเมื่อพิจารณารูปแบบของพระวิหารแล้ว จักเห็นว่าเป็นกระบวนแบบศิลปะในสกุลช่างครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างชัดเจน เหตุที่เป็นผลงานการก่อสร้างของสล่าหนานใจ วรรณจักร ลูกศิษย์เอกของท่านนั่นเอง

ภาพบน **ภายในพระวิหาร ตกแต่งดาวเพดานและเสาระบายสี** ***ภาพล่าง*** **พระประธานบนแท่นแก้ว**

วิหารและกุฏิหลังเดิมก่อนบูรณะใหม่

วัดปูปอ

1 พระวิหาร
2 อุโบสถ
3 ศาลาบาตร
4 กุฏิสงฆ์

อดีตเจ้าอาวาส

พระครูวิธานวิริยกิจ (มิตร มหาวีโร) พ.ศ. ๒๕๑๗ – ๒๕๕๙ ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูล มรณภาพปี ๒๕๕๙

สถานที่ตั้ง

บ้านสันป่ากอก หมู่ที่ ๙ ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๒๒๐๔๑๕, ๙๙.๙๔๘๖๐๐

ความสำคัญของวัด

พระธาตุปูปอเป็นวัดโบราณสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๒ โดยนายพรานป่าผู้หนึ่งชื่อศีลได้เอาที่ของตนเองบริเวณห้วยหัวดอยปูปอแลกกับพื้นที่บริเวณนี้เพื่อสร้างเป็นวัด ผู้เป็นสักขีพยานในการสร้างพระธาตุปูปอในครั้งนั้นประกอบด้วยทิดเหมน พ่อหน้อยล่ามแสง นายวัด ล่ามชาวนา อาจารย์เสมา เจ้าศรีธรรมา ชาวเจ้าสมณะ แสนพญา และพระสังฆราชา

เอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำหนังสือถวายพระราชกุศลมายัง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรุงเทพฯ ระบุว่า **ปี ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมานั่งหนักบูรณะพระธาตุปูปอ ใช้เงินจำนวน ๑๖๕ รูเปีย ๑๓ สตางค์ และสร้างกุฏิ ๑ หลังใช้เงินจำนวน ๔๑๘ รูเปีย ๑๖ สตางค์**

พ.ศ. ๒๕๑๓ พระครูวิธานวิริยกิจ ได้สร้างอุโบสถ ๑ หลัง และ พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้ทาสีธาตุปูปอที่เป็นสีขาวให้เป็นสีทอง

พระธาตุปูปอ *ภาพบน* ภาพถ่ายเก่า *ภาพล่าง* องค์ปัจจุบัน ไม่มีการเปลี่ยนรูปแบบ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปสร้างวัดพระธาตุภูขวาง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา ผ่านมายังพระธาตุปูปอ ครูบาเขื่อนแก้ว คนธว์โส วัดพระเจ้าตนหลวง ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย นิมนต์ให้มาบูรณะวัดนี้เพราะเป็นวัดเก่า เมื่อบูรณะเสร็จครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ครูบาเขื่อนแก้วอยู่จำพรรษา ณ วัดแห่งนี้ ๑ พรรษา เพื่อบูรณะพระธาตุปูปอที่เดิมเป็นกู่เหลือแต่ฐาน แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยก็รีบเดินทางไปบูรณะวัดพระธาตุจอมทอง เมืองพะเยา นอกจากนี้ครูบาเขื่อนแก้วได้สร้างวิหารป่วย ๑ หลัง วิหารหลังนี้ชำรุดทรุดโทรมรื้อไปเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุปูปอช่วงวันสงกรานต์

แท่นแก้วพระประธานในวิหาร

พระประธานวัดปูปอ

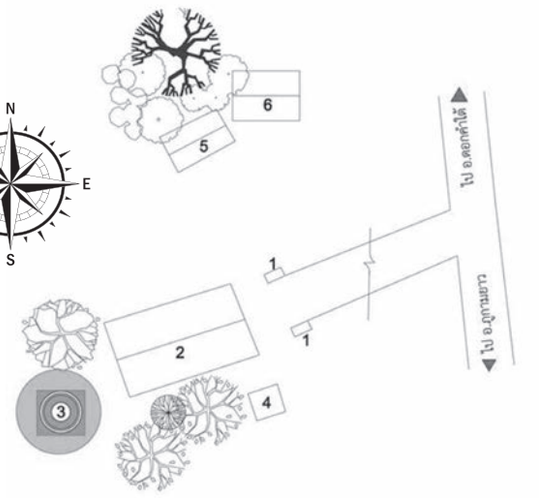

พระวิหาร *ภาพบน* **ภายนอก** *ภาพล่าง* **ภายในมีสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย**

กลุ่มที่ ๒ **หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดพระธาตุจอมไคร้

1 รูปปั้นสิงห์
2 พระวิหาร
3 องค์เจดีย์
4 หอระฆัง
5 ศาลาการเปรียญ
6 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระครูเกษมธรรมโฆษิต (กัมพล กิตฺติวณฺโณ) เจ้าคณะตำบลห้วยลาน รูปปัจจุบัน ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๕๔๒๐๖๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๖๕ บ้านแท่นคำ หมู่ที่ ๑๖ ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๒๐

พิกัด ๑๙.๓๑๙๕๕๗, ๑๐๐.๐๔๖๐๔๒

ความสำคัญของวัด

พระธาตุจอมไคร้องค์เก่า หากปีใดฝนแล้งพระสงฆ์ก็จะทำพิธีขอฝนกับองค์พระธาตุ เป็นความเชื่อที่พบได้ทั่วไปในเรื่อง “ตะไคร้” กับพิธีกรรมเรื่องการขอฝนหรือหยุดฝนของคนในอุษาคเนย์ พระธาตุองค์นี้สร้างครอบปากถ้ำที่บรรจุพระพิมพ์ พระพุทธรูปหิน พระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปเงิน ช้างหิน และม้าหินไว้ ต่อมาส่วนยอดของพระธาตุหัก ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะพระธาตุจอมไคร้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เดิมเป็นพระธาตุองค์เล็กครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างครอบขยายให้ใหญ่ขึ้น ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยจะก่อครอบ ได้ให้คณะศรัทธาเก็บข้าวของวัตถุโบราณที่กระจายอยู่บริเวณวัดมาบรรจุไว้ในถ้ำใต้พระธาตุจอมไคร้

พระธาตุจอมไคร้ *ภาพซ้าย* ภาพถ่ายเก่า *ภาพขวา* องค์ปัจจุบัน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ

ภาพซ้าย รูปปั้นนกยูงที่หน้าบันด้านหลังพระอุโบสถ *ภาพขวา* รูปปั้นเสือเฝ้าพระอุโบสถ

พระอุโบสถ *ภาพบน* ภายนอก *ภาพล่าง* ภายใน

ใบสีมาหินล้อมอุโบสถ ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุจอมไคร้ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ พร้อมกับมาบูรณะวัดพระธาตุภูขวาง อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา มีเรื่องเล่าว่ามีลูกศิษย์ศรัทธาหามเสลี่ยงไปมาระหว่างการบูรณะทั้ง ๒ วัด แต่ครั้งนั้นไม่มีการบันทึกด้านลายลักษณ์อักษร

ส่วนครั้งที่ ๒ นั้น จากเอกสารของเจ้าคณะมณฑลพายัพ ที่ทำรายงานความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุในระหว่างปี ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อมหาเถรสมาคม ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุจอมไคร้แล้วเสร็จปี ๒๔๗๓ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดจำนวน ๑,๐๑๗ รูเปีย ๕๑ สตางค์**

ระหว่างที่ทำการบูรณะพระธาตุจอมไคร้ มีศรัทธาได้นำบุตรหลานมาขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทบรรพชาจำนวนมาก แต่ขณะนั้นวัดพระธาตุจอมไคร้ยังไม่ได้ผูกพัทธสีมา ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงให้หาหลักแท่งหินมาปักสมมติสีมาขึ้น เพื่ออุปสมบทให้บุตรหลานของคณะศรัทธาในขณะนั้น ปัจจุบันหลักสมมติสีมายังปรากฏอยู่บริเวณหน้าอุโบสถ ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุจอมไคร้ใช้เวลา ๑ ปีกว่าจึงแล้วเสร็จใน “เดือน ๕ เป็ง” จึงยึดเอาเดือน ๕ เป็ง (เดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ) เป็นวันสรงน้ำพระธาตุจอมไคร้ประจำปี

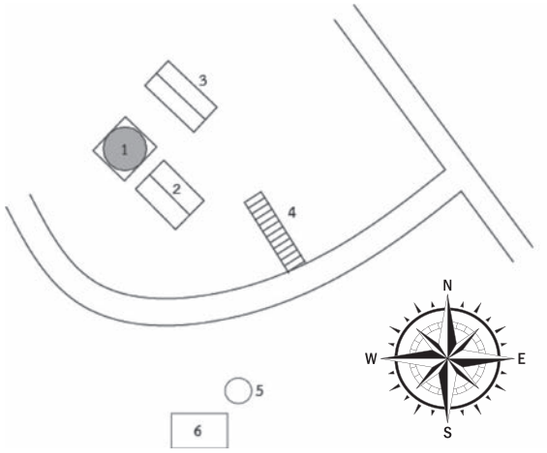
พ.ศ. ๒๔๙๘ พระอธิการอินตา ธมฺมเสโน เจ้าอาวาสวัดแท่นคำ ได้เป็นประธานสร้างวิหารไม้ บูรณะพระประธานปูนปั้นองค์ใหญ่หน้าตัก ๕ ศอกจำนวน ๑ องค์ และพระพุทธรูปซ้ายขวาอีก ๒ องค์

พ.ศ. ๒๕๐๓ พ่อเลี้ยงหนานตั๋น แม่เลี้ยงลำดวน ศรีชัย บ้านสันกลาง ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา สร้างทางเดินรอบพระธาตุจอมไคร้

พ.ศ. ๒๕๓๗ พระครูบุญผาย ฐิตญาโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมไคร้ บูรณะพระธาตุจอมไคร้ติดกระจกรอบองค์ระฆังคว่ำ

พระธาตุจอมไคร้บูรณะครั้งหลังสุด พ.ศ. ๒๕๕๕ ยุคพระครูเกษมธรรมโฆษิต เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วัดพระธาตุแจ้โหว้

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 ศาลา
4 บันไดนาค
5 บ่อน้ำ
6 กุฏิ

เจ้าอาวาส

พระกนก วิสุทฺธิวโร พ.ศ. ๒๕๕๔ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

บ้านปาง หมู่ที่ ๘ ตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๒๐

พิกัด ๑๙.๐๗๔๘๒๙. ๑๐๐.๐๑๐๐๙๕

ความสำคัญของวัด

พระธาตุแจ้โหว้ เป็นวัดตั้งอยู่บนเนินเขาทิศตะวันตก สร้างอยู่กลางเวียงห้าว หรือ เวียงฮาง ท่ามกลางคือเวียง (คูเมือง) เก่า อดีตพันนาเมืองที่สำคัญของอาณาจักรภูกามยาว สร้างวัดขึ้นประมาณช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ โดยพญาลิ้นก่าน ภายในพระธาตุแจ้โหว้บรรจุเส้นพระเกศาธาตุ และกระดูกส่วนปลายจมูก (พระนาสิกธาตุ) ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ที่มาของคำว่า “แจ้โหว้” มีสองกระแส กระแสแรกตามตำนานมุขปาฐะในพื้นที่เล่าว่า มาจากชื่อ “ปู่แจ” กับ “ย่าโหว้” เป็นผู้สร้างพระธาตุองค์นี้ อีกกระแสหนึ่ง นักวิชาการพะเยาคือ “ครูเอื้อ มณีรัตน์” อธิบายว่า คำว่า “แจ้” มาจาก “แช่” หมายถึงเวียงที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ส่วน “โหว้” หมายถึงการเหวี่ยงไม้ส่งสัญญาณจากที่สูง หรือโหวดบั้งไฟ

ภาพซ้าย พระธาตุแจ้โหว้ภาพถ่ายเก่า *ภาพขวา* องค์ปัจจุบันยังคงรูปแบบเดิม

เอกสารโบราณกล่าวว่า ที่ตั้งพระธาตุแจ้โหว้มีชื่อว่า **“ดอยป่าสัก”** เดิมมีต้นสักใหญ่ปกคลุม แต่ปัจจุบันเหลือไม่มากแล้ว ยังเหลือร่องรอยเรียกกันว่าบ้านปาง ดอยป่าสักมีชัยภูมิสำคัญ เพราะเป็นดอยที่ตั้งอยู่ตรงกึ่งกลางล้อมรอบด้วยดอย ๗ ลูก ได้แก่ ดอยน้อย ดอยปู่หยวก ดอยปู่ขวาง (ภูขวาง) ดอยถ้ำจำศีล ดอยไก่ ดอยจอมทอง และดอยจอมไคร้

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลักฐานของเจ้าคณะมณฑลพายัพที่รายงาน

ภาพซ้าย **องค์ระฆังติดกระจกสีตามรูปแบบนิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย**
ภาพขวา **บันไดทางขึ้นเขา**

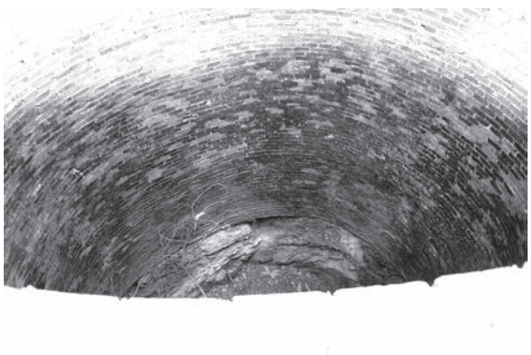
ความเคลื่อนไหวของครูบาเจ้าศรีวิชัยระหว่างปี ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕ ระบุว่า **ครูบาเจ้าศรีวิชัยสิ้นค่าใช้จ่ายในการบูรณะ "พระธาตุที่ดอยป่าสัก" ทั้งหมด จำนวน ๖๕๗ รูเปีย ๒๐ สตางค์**

พระกนก วิสุทฺธิวโร เล่าว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดศรีโคมคำเสร็จก็มาบูรณะพระธาตุแจ้โหว้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ จำพรรษา ๑ พรรษา บูรณะพระธาตุแจ้โหว้เสร็จเรียบร้อยก็เดินทางข้ามเขาไปบูรณะพระธาตุดอยน้อย ตำบลจำป่าหวาย

ภายในวัดมีบ่อน้ำขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๕ เมตร เป็นบ่อน้ำที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยใช้อาบน้ำช่วงทำการบูรณะพระธาตุแจ้โหว้ ยามบ่อน้ำแห้งชาวดอกคำใต้ก็ช่วยกันหาบน้ำมาใส่บ่อน้ำ

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุแจ้โหว้ท่านขุดพบไหเงินและไหทองคำบรรจุในพระธาตุ ทั้งได้พบพระพุทธรูปทองคำขนาดหน้าตัก ๑ ศอกภายในพระธาตุ จึงนำออกมาสรงน้ำและทำการบรรจุเข้าไปใหม่อีกครั้ง เนื่องจากพระธาตุแจ้โหว้เป็นวัดอรัญวาสี ไม่มีพระภิกษุจำพรรษาประจำจึงทำให้มีคนลักลอบขุดเจาะพระธาตุ ๒ ครั้ง มีพระสงฆ์มาจำพรรษาถาวรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมา โดยพระกนก วิสุทฺธวโร มาจากกรุงเทพมหานคร

พระธาตุแจ้โหว้ตั้งอยู่บนฐานเขียงรูปแปดเหลี่ยม ต่อด้วยฐานปัทม์ย่อมุม ชั้นมาลัยเถารองรับองค์ระฆังทรงแปดเหลี่ยม บัลลังก์ ปล้องไฉน และปลียอด เป็นศิลปะสมัยล้านนาสกุลช่างพะเยา

บ่อน้ำที่สร้างในยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

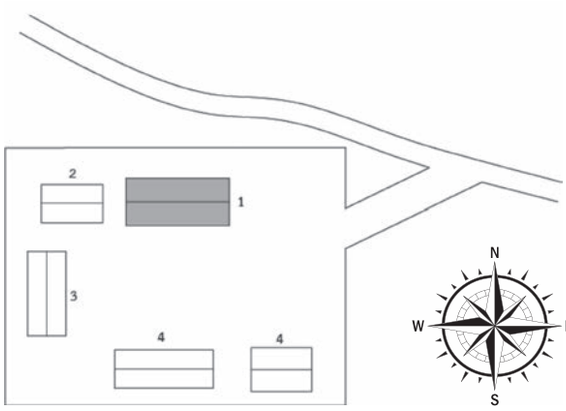

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย

มุมมองบนยอดเขาวัดพระธาตุแจ้โหว้ เห็นวัดพระธาตุดอยน้อยอยู่ลิบๆ

วัดป่าแฝกเหนือ

1 อุโบสถ (เดิมเป็นวิหาร)
2 ศาลา
3 กุฏิ
4 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระอธิการเจริญ จารุธมฺโม รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๖๓-๑๐๔๗๒๒๐

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๗๑ บ้านป่าแฝกเหนือ หมู่ที่ ๔ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙.๔๒๑๕๓๑, ๙๙.๗๕๒๐๒๑

ซากพระวิหารเก่าใกล้พระธาตุดวงสุพรรณ

ความสำคัญของวัด

วัดป่าแฝกเหนือ หรือ วัดป่าแฝกศรีชุม เป็นวัดประจำหมู่บ้านป่าแฝกเหนือ มีพระครูมงคลปัญญาคุณ หรือครูบาปัญญา สิริมงฺคโล เป็นอดีตเจ้าอาวาส วัดป่าแฝกเหนือที่มีชื่อเสียง ส่วนพระประธานในอุโบสถ (ผูกพัทธสีมาวิหารเป็นอุโบสถ) องค์ปัจจุบันปั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ และวัดป่าแฝกเหนือยังดูแลวัด **พระธาตุดวงสุพรรณ** หรือ วัดธาตุกุด ที่มีสถานะเป็นวัดร้างอยู่บริเวณหมู่บ้านป่าแฝกดอย

พระธาตุดวงสุพรรณ ทำฐาน ๘ เหลี่ยม ซุ้มจระนำ ๔ ทิศ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๖๕ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาวัดป่าแฝก เป็นจุดรอยต่อระหว่างอำเภอพานของจังหวัดเชียงรายและอำเภอแม่ใจของจังหวัดพะเยา ในอดีต

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปในซุ้มพระธาตุดวงสุพรรณยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **พระประธานในวิหารเก่า**

บริเวณนี้เรียก “ป่าแฝกหน้า” หรือบ้านคอกหมู ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมทำบุญสร้างวิหารของวัดป่าแฝก จำนวน ๓๐ รูเปีย ดังปรากฏหลักฐานในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยออกเดินทางจากบ้านแม่เย็น (ที่ตั้งของพระธาตุจอมรุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย) แล้วได้ผ่านป่าแพะ

“เข้าแพระบ่ไกล เลยไปท่งน้อย ล้ำจากหั้นเดินดง เข้าป่าไม้ ในไพรระหง ผดออกดง เถิงป่าแฝกหน้า บ้านคอกหมู แต่งดาห้างถ้า ไปรับทานาท่านไธ้ ***๓๐ รูเพีย*** *เจ้ารอมร่ายไว้ ในส่วนสร้างบุญทาน รอมเจ้าวัด* ***ท่านสร้างวิหาร*** *เป็นส่วนบุญทาน แห่งสวาธุเจ้า”*

พระภิกษุที่กล่าวถึงในคร่าวซอนี้คืออดีตเจ้าอาวาสวัดป่าแฝกเหนือ ผู้เป็นสหธรรมิกกับครูบาเจ้าศรีวิชัยชื่อ ครูบาสมภามิตร หรือพระครูยัติวัตตวิมล เป็นเจ้าอาวาสระหว่าง พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๗๔

ปัจจุบันวิหารหลังเก่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมทำบุญก่อสร้างได้รื้อสร้างวิหารหลังใหม่ และได้ทำการผูกพัทธสีมาให้เป็นอุโบสถ

พระธาตุดวงสุพรรณที่อยู่กลางทุ่ง มีรูปแบบสถาปัตยกรรมทรง “พิมพ์นิยม” ตามกระบวนแบบของครูบาเจ้าศรีวิชัย สอดคล้องกับการที่คนในชุมชนกล่าวว่าเป็นผลงานของท่านด้วยเช่นกัน ตัวพระธาตุดวงสุพรรณมีการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ และครั้งล่าสุด พ.ศ. ๒๕๒๔ ปัจจุบันมักใช้เป็นสถานที่ปักกลดรุกขมูลของพระธุดงค์

พระวิหาร *ภาพซ้าย* **หลังเก่ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัย** *ภาพขวา* **หลังใหม่ที่บูรณะภายหลัง**

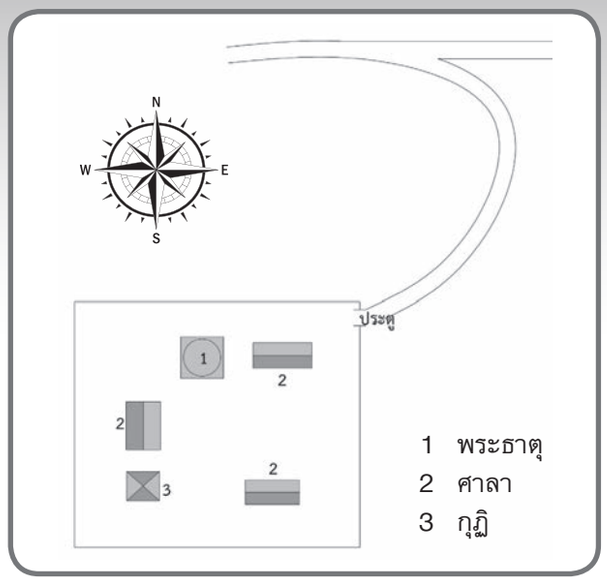

พระประธานในพระวิหารเก่ายุคครูบาเจ้าศรีวิชัย

ภาพซ้าย **พระกัจจายนะ** *ภาพขวา* **บานหน้าต่างพระวิหารยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย**

วัดพระธาตุกลางทุ่ง (พระธาตุจอมกู่ ร้าง)

พระธาตุกลางทุ่ง

เป็นปูชนียสถานไม่มีเจ้าอาวาส

สถานที่ตั้ง

บ้านตั้งหนอง หมู่ที่ ๒ ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

ไม่พบพิกัด

ความสำคัญของวัด

พระธาตุกลางทุ่ง เดิมเรียกว่า **"พระธาตุกู่แก้ว"** หรือ **"พระธาตุจอมกู่"** อยู่ด้านทิศตะวันออกของวัดศรีดอนแก้ว ปัจจุบันเป็นวัดร้างอยู่ในความดูแลของวัดสีมา ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ชาวบ้านเล่าว่า เป็นพระธาตุ ๑ ใน ๓ องค์ ที่ชาวบ้านรู้จักกันดีในเขตอำเภอแม่ใจตอนล่างว่าสร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยและศิษยานุศิษย์ ได้แก่ พระธาตุจำม่วง (บนดอยสูง) พระธาตุหางยอย วัดเหล่าธาตุ และพระธาตุกลางทุ่งแห่งนี้ เรียกโดยรวมว่า พระธาตุสามพี่น้อง

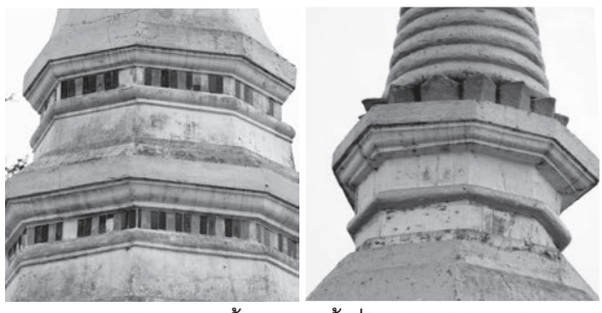
ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีหลักฐานด้านลายลักษณ์อักษรที่ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ ชิ้น ชิ้นแรกคือ แผ่นจารึกปูนซีเมนต์ที่โคนธาตุ แต่ต่อมาสูญหายไป และอีกชิ้นคือบันทึกของพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร ในรูปแบบปั๊บสา เก็บรักษาไว้ที่วัดศรีสุพรรณ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา กล่าวถึงการได้มาร่วมบูรณะพระธาตุองค์นี้ด้วยตามที่ได้รับมอบหมายของครูบาเจ้าศรีวิชัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยมีพระสล่าอีกรูปเป็นหัวหน้าช่างร่วมกันคือ ครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส

พระธาตุกลางทุ่ง ถือเป็นพระธาตุสามพี่น้องที่เป็นศูนย์รวมจิตใจสาธุชนในตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ซึ่งทุกคนทราบดีว่าเป็นผลงานของตนบุญแห่งล้านนา อีกสององค์คือ พระธาตุหางยอย (วัดเหล่าธาตุ) และพระธาตุจำม่วง

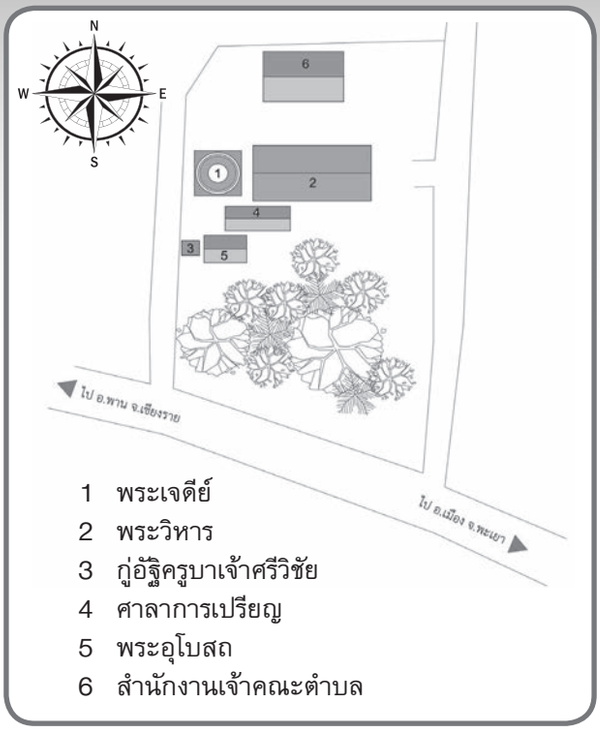
องค์พระธาตุมีฐานและยอดเป็นทรงระฆังแปดเหลี่ยม ส่วนยอดบนสุดประดับด้วยฉัตร

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน "เดือน ๖ เป็ง" (เดือน ๖ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

การติดกระจกสีแดง ขาว น้ำเงิน แนวตั้งที่ท้องไม้เจดีย์ และมีร่องรอยกระจกหลุดร่วง

วัดโพธาราม (ศรีถ้อย)

1 พระเจดีย์
2 พระวิหาร
3 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 ศาลาการเปรียญ
5 พระอุโบสถ
6 สำนักงานเจ้าคณะตำบล

พระวิหารวัดศรีถ้อย *ภาพบน* **ด้านนอก** *ภาพล่าง* **ด้านใน**

เจ้าอาวาส

พระโสภณพัฒโนดม (ศรีเหลา อคฺคปญฺโญ) รองเจ้าคณะจังหวัดพะเยา กิตติมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๖๑๕๐๑๗ ตอนลงพื้นที่ได้สัมภาษณ์ พระครูภัทรกิจไพศาล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธาราม เจ้าคณะตำบลศรีถ้อย โทรศัพท์ ๐๘๖-๖๒๗๗๙๘๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๙ บ้านศรีถ้อย หมู่ที่ ๒ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๕๓๑๑๖, ๙๙.๘๐๘๔๘๙

ความสำคัญของวัด

วัดโพธาราม เดิมชื่อวัดแม่ใจ หรือ วัดนางเหลียว สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๘ บนที่ดินทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านและลำน้ำแม่ใจจึงตั้งชื่อวัดว่า “วัดแม่ใจ” โดยการนำของแสนปัญญา พ่อเฒ่าแก้วตุ้ย พ่อเฒ่างอ พ่อน้อยโปธา และพ่อหนานนารทะ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๘๒ ทิศเหนือติดต่อกับหมู่ที่ ๓ บ้านสันขวาง ทิศใต้ติดต่อกับหมู่ที่ ๑ บ้านต้นผึ้ง ทิศตะวันออกติดต่อกับหมู่ที่ ๔ บ้านแม่ใจหางบ้าน และทิศตะวันตกติดต่อกับหมู่ที่ ๒ บ้านต้นตะเคียน มีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ ๒ งาน ๔๐ ตารางวา

ส่วนพระประธานในวิหารปั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ ว่าจ้างช่างปั้นมาจากดอยสะเก็ด เมืองเชียงใหม่ กล่าวกันว่าพระพุทธรูปองค์นี้มีความสวยงาม เมื่อใครผ่านก็ต้องเหลียวมองจึงเรียกชื่อวัดอีกนามว่า “วัดนางเหลียว” พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้เกิดเพลิงไหม้วิหาร คณะศรัทธาจึงได้ร่วมกันสร้างเพิงมุงไว้ชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นองค์ประธานสร้างวิหาร วิหารหลังนี้ได้ชำรุดทรุดโทรมต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๗ จึงได้สร้างวิหารขึ้นใหม่ที่ใช้ประกอบศาสนกิจมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพซ้าย **นาคทันต์รูปหอรมาน** ***ภาพขวา*** **หน้าบันรูปหน้ากาล-เทวดา ที่อุโบสถ**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ พ.ศ. ๒๔๕๓ ช่วงเวลาประมาณเที่ยงคืนเกิดเพลิงไหม้วิหารวัดโพธาราม ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๐ พ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร บ้านศรีถ้อย เป็นลูกศิษย์ที่สนิทคุ้นเคยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เดินทางไปนิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานสร้างวิหารหลังใหม่ โดยพ่อหนานใจ วรรณจักร เป็นหัวหน้าช่างก่อสร้าง ช่วงนี้พระอธิการอินต๊ะปัญญา ปณฺญาวโร (พ่อหนานปัญโญ คำบุญเรือง) เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีถ้อย

วิหารวัดศรีถ้อยใช้เวลาก่อสร้างหลายปี เมื่อสร้างแล้วเสร็จสมโภชฉลองวิหารหลังใหม่และเปลี่ยนเพิ่มชื่อวัดว่า “วัดแม่ใจศรีถ้อย” เพราะหน้าวัดปลูกต้นศรี (ต้นโพธิ์) เรียงรายจำนวนหลายต้น และหมู่บ้านก็ชื่อว่าบ้านศรีถ้อย จึงแปลงชื่อวัดเป็นภาษาบาลีว่า “วัดโพธาราม” ต่อมาวิหารหลังนี้ชำรุดทรุดโทรม ใน พ.ศ. ๒๕๑๗ จึงได้สร้างวิหารหลังใหม่ที่ใช้มาถึงปัจจุบัน

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพได้พระราชทานเพลิงศพที่วัดจามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พ.ศ. ๒๔๘๙ พ่อสล่าหนานใจได้เดินทางไปร่วมงานและได้รับอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับมาก่อกู่ไว้ด้านหลังอุโบสถของวัดโพธาราม มีประเพณีดำหัวกู่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดือน ๕ ดับ (เดือน ๕ เหนือ แรม ๑๔ ค่ำ) พร้อมกับสรงน้ำพระธาตุของวัดที่อยู่ด้านหลังวิหารภายในวิหารประดิษฐาน “พระเจ้านางเหลียว” เป็นพระประธาน

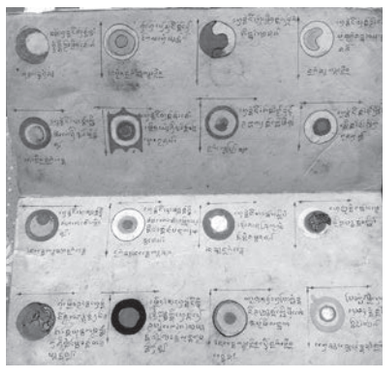
พระอุโบสถทำหน้าบันรูปครุฑตามรูปแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย

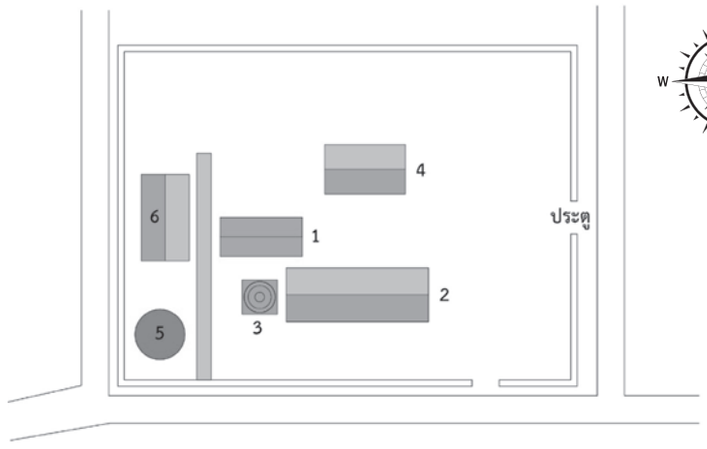
ภาพซ้าย **พระเจดีย์ด้านหลังพระวิหารมี ๕ ยอด** ***ภาพขวา*** **มีการคิดกระจกสีที่ยอดระฆังและฐานบัว**

ภาพซ้าย **สล่าหนานใจ วรรณจักร** ***ภาพขวา*** **ปั๊บสาบันทึกเรื่องการก่อสร้างวัดของสล่าหนานใจ**

วัดศรีดอนตัน

1 วิหาร
2 วิหาร
3 พระธาตุ
4 กุฏิ
5 ต้นโพธิ์
6 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

เจ้าอาวาส

พระครูสิริจันทประโชติ (คงเดช จนฺทโชโต) เป็นเจ้าคณะอำเภอแม่ใจรูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๕๔-๔๙๙๒๔๖ ๐๘๙-๙๕๕๐๒๒๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔๖ บ้านเหล่าเก่า หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๕๒๔๗๖, ๙๙.๘๓๒๒๐๕

ความสำคัญของวัด

วัดศรีดอนตันเป็นวัดประจำหมู่บ้านเหล่าเก่า ภายในวัดมีศาสนสถานที่สำคัญ ได้แก่ วิหาร อุโบสถ และพระธาตุ ด้านหลังวิหารและพระธาตุยังปรากฏมีแนวกำแพงโบราณของวัดปรากฏอยู่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาแวะพักจำวัดที่กุฏิหลังเก่าของวัดศรีดอนตันขณะที่พักอยู่วัดศรีดอนตัน **ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ร่วมทำบุญสร้างวิหารวัดศรีดอนตัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ จำนวน ๕๐ รูเปีย** รายละเอียดปรากฏอยู่ในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ

พระวิหารวัดศรีดอนตัน *ภาพบน* ด้านหน้า *ภาพล่าง* ด้านข้าง

*“จัดโคนา ใส่ครัวสิบล้อ ตามส่งเจ้าสมภาร องค์ท่านพระ รอมสร้าง**วิหาร ที่วัดดอนทัน** ผลผายเผื่อให้ **๕๐ รูเพีย** จดจำไว้ได้ บ่คลาไคลคลาดคล้อย”*

พระครูสิริจันทประโชติ เล่าว่า วัดนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ลูกศิษย์คือ ครูบาเขื่อนแก้ว คนฺธวโส มาเป็นแม่งานควบคุมการก่อสร้างพระธาตุในวัด ซึ่ง

ภาพบน **หน้าบันรูปช้างเอราวัณ ๓ เศียร และหน้ากาลในลายก้านขด**
ภาพล่าง **พระประธานภายในวิหาร**

พระเจ้าทั้ง ๕ สร้างตามคติความนิยมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สร้างพร้อมกันกับพระธาตุกลางทุ่ง และพระธาตุจำม่วง ในเขตอำเภอแม่ใจ

ปัจจุบันวิหารหลังที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมทำบุญก่อสร้าง ได้ทำการรื้อไปแล้วด้วยเหตุมีความชำรุดทรุดโทรม และได้ทำการก่อสร้างวิหารหลังใหม่ขึ้นแทนเมื่อปี ๒๕๕๐ แต่ชิ้นส่วนไม้แกะสลักของวิหารหลังเก่าในครั้งนั้น ยังจัดเก็บรักษาจัดแสดงไว้ภายในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภายในวัด

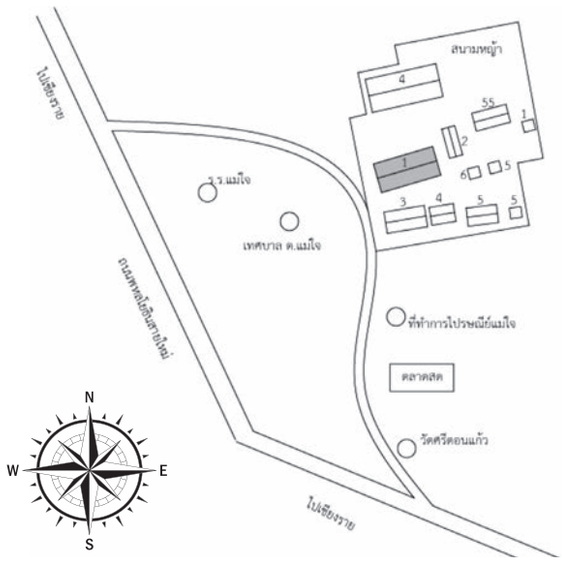
ภาพซ้าย **พระเจดีย์หลังวิหาร** ***ภาพขวา*** **กำแพงเก่าของวัดยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย**

ภาพบน **ช่อฟ้าตัวเดิมของวิหารยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพล่าง*** **ต้นโพธิ์ในวัด**

วัดศรีสุพรรณ

1 วิหารพระเจ้าทองทิพย์
2 อุโบสถ
3 ศาลา
4 พิพิธภัณฑ์ 2 หลัง
5 กุฏิ
6 ศาลา

เจ้าอาวาส

พระครูสุวรรณสิริรักษ์ (ภูริภัสร์ ปญฺญาวโร) พ.ศ. ๒๕๕๓ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๕-๗๑๖๖๖๒๔ และ ๐๘๘-๖๒๖๔๖๒๓

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๗ หมู่ที่ ๑ บ้านแม่ใจปง ตำบลศรีสุพรรณ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๓๐

พิกัด ๑๙๓๔๕๕๗๔, ๙๙.๘๑๕๑๓๙

ความสำคัญของวัด

ในอดีตวัดนี้เคยมีชื่อว่า **"วัดแม่ไชยปงสนุก"** ดังปรากฏหลักฐานในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ กล่าวถึงว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางผ่านมาแวะพักที่วัดแห่งนี้ และรอมเงินสร้างเสนาสนะในวัดจำนวน ๒๐ รูเปีย

"ข้ามท่งนา ไปตามระยะ เขาทอดผ้าตามคองรับทอดที่นั้น นึ่งอันนึ่งกอง ลวดเลยไป แม่ไชยจั้นๆ ***บ้านแม่ไชย*** *ใหญ่ยาวบ่สั้น เถิงเทิงทันรอดแล้ว* ***วัดพงสนุก*** *แห่งหั้นบ่แคล้ว ไปรับเครื่องหย้องของทาน วัตถุบ่น้อย ดอยเข้าเปลือกสาร ปริวารทาน หวานคาวอ้อยกล้วย ลวดรอมทาน หนานอ้ายแถมด้วย* ***๒๐ รูพี*** *แน่ชัด ๒ ราคี พักแรมที่วัด จักจากหั้นไคลคลา"*

คร่าวซอบทนี้สะท้อนว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยจำวัดที่วัด "แม่ไชย (แม่ใจ) ปงสนุก" จำนวน ๒ คืน (ในคร่าวใช้คำว่า ราคี เป็นภาษาล้านนาโบราณ หมายถึงราตรี) ปราชญ์ชาวบ้านที่วัดศรีสุพรรณอธิบายว่าคำว่า หมู่บ้านปงสนุก นี้ เป็นการเรียกตามชุมชนที่อพยพมาจากแถบวัดปงสนุกของจังหวัดลำปางเมื่อราวเกือบ ๒๐๐ ปีก่อน

แต่ปัจจุบันแทบไม่มีใครรู้ว่าวัดศรีสุพรรณเคยมีชื่อเดิมว่า วัดแม่ไชยปงสนุก เนื่องจากชาวบ้านมักเรียกชื่อวัดศรีสุพรรณว่า "วัดพระเจ้าทองทิพย์" เหตุที่ภายในพระอุโบสถมีพระเจ้าทองทิพย์เป็นพระประธาน ถือเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวอำเภอแม่ใจ ซึ่งมีประเพณีสรงน้ำพระเจ้าทองทิพย์ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๗ เมษายนเป็นประจำทุกปี

คำว่า "แม่ใจ" เป็นชื่อแม่น้ำสายเล็กๆ มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาผีปันน้ำทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอแม่ใจ ซึ่งน้ำแม่ใจก็เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำอิงที่ไหลลงสู่กว๊านพะเยา

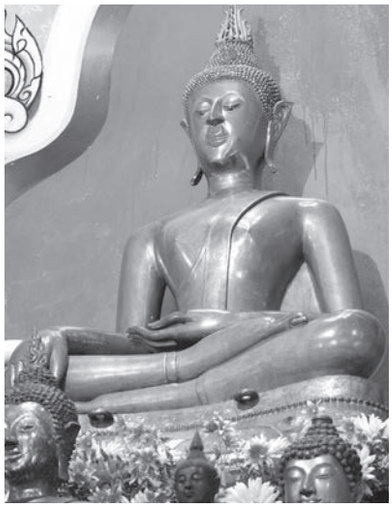
ส่วนคำว่า “ศรีสุพรรณ” นั้น หมายถึงเป็นวัด ๑ ใน ๙ ศรี ที่อยู่ในเขตอำเภอแม่ใจที่มีต้นพระศรีมหาโพธิ์โบราณขนาดใหญ่ อีก ๘ วัดได้แก่ วัดศรีดอนแก้ว วัดศรีบังวัน วัดศรีดอนตัน วัดศรีดอนมูล วัดศรีเกิด วัดศรีบุญชุม วัดศรีบุญเรือง และวัดศรีถ้อย ซึ่งวัดทั้ง ๙ ศรีนี้ล้วนแต่เป็นวัดที่มีความผูกพันกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในทางใดทางหนึ่งแทบทั้งสิ้น อาทิ วัดศรีสุพรรณ วัดศรีดอนมูล วัดศรีดอนตัน วัดศรีถ้อย เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการบูรณะ ส่วนวัดที่เหลืออีก ๕ ศรี ก็เป็นวัดทางผ่านที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยจาริกแวะไปจำวัดครบหมดทุกแห่งเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ทางอำเภอแม่ใจจึงได้สนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ด้วยการจัดประเพณีไหว้พระ ๙ ศรี ถวายเทียน ๙ วัด

ความสำคัญของวัดแห่งนี้คือ ภายในวัดมีอาคารพิพิธภัณฑ์หนึ่งหลัง เป็นที่จัดเก็บเอกสารของ “สล่าหนานใจ วรรณจักร” สล่าเอกลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งได้เขียนพับสาเป็นบันทึกรายละเอียดพรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ ว่าพ่อสล่าได้ติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสร้างวัดแห่งใดมาบ้าง หรือได้รับมอบหมายให้ไปเป็นตัวแทนสร้างวัดที่ใดบ้าง

นอกจากนี้แล้ว วัดศรีสุพรรณยังเป็นวัดที่มีอดีตเจ้าอาวาสรูปหนึ่งชื่อ พระครูศรีธรรมภาชน์ หรือ น้อยชยาลงฺกาโร (ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๔-๒๕๓๑) ซึ่งพระรูปนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์ให้

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

นอกจากครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเคยร่วมรอมเงินสำหรับบูรณะวัดศรีสุพรรณ (ในยุคที่ยังเรียกว่า วัดแม่ไชยปงสนุก) เมื่อปี ๒๔๖๕ แล้ว ต่อมาในปี ๒๔๖๗ ศรัทธาของวัดนี้ได้มาอาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยให้มาเป็นประธานในการสร้างพระวิหารของวัดอีกครั้ง แต่เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว ครูบาเจ้าศรีวิชัยติดกิจนิมนต์ต้องเดินทางไปบูรณะวัดแห่งอื่นจำนวนหลายแห่ง ท่านจึงได้ทำการกำหนดรูปแบบวางรากฐานแนวทางการสร้างพระวิหารไว้เป็นเบื้องต้นว่าให้จำลองพระวิหารของวัดพระเจ้าตนหลวงมาแต่ย่อส่วนให้พอเหมาะ จากนั้นมอบหมายให้สล่าหนานใจ วรรณจักร ดำเนินการเก็บตกรายละเอียดและควบคุมการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ จึงถือว่าวัดศรีสุพรรณเป็นอีกหนึ่งในผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจ้าทองทิพย์ในพระวิหาร

ลวดลายบนหน้าแหนบพระวิหาร เทวดาและลายดอกสับปะรด

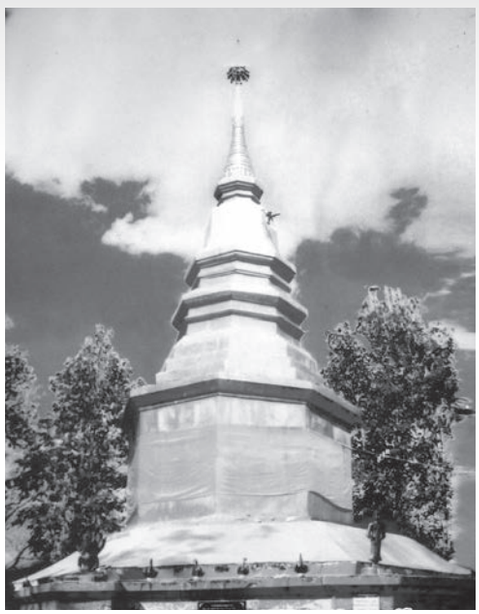
พระอุโบสถ

ส่วนพระอุโบสถ เป็นผลงานของพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร สร้างปี ๒๔๘๐-๒๔๘๒

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดพระธาตุภูขวาง

พระธาตุภูขวางองค์เดิม สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจ้าอาวาส

พระอธิการบุญมี กิตฺติสาโร พ.ศ.๒๕๕๕-ปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๙-๔๓๕๙๔๐๗

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๑๑ บ้านสันป่าสัก หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

พิกัด ๑๙.๑๐๓๙๒๑, ๙๙.๘๒๓๑๗๑

ความสำคัญของวัด

ตามตำนานกล่าวว่าพญาศรีจอมธรรม กษัตริย์แคว้นพะเยา เป็นผู้สร้างพระธาตุภูขวาง พระธาตุภูขวางตามตำนานระบุว่า บรรจุพระเกศาธาตุจำนวน ๓ เส้นและพระบรมสารีริกธาตุส่วนข้อพระหัตถ์ขวา ที่เรียกว่าภูขวาง เพราะมีแนวภูเขายาวทอดตัวขวางอยู่ในด้านทิศตะวันออก – ทิศตะวันตก

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะพระธาตุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ แล้วสร้างวิหารโถงแบบเรียบง่าย ๑ หลัง ต่อมามีการบูรณะครั้งที่ ๒ ช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕ – ๒๕๑๗ ครูบาคำหล้า สัวโร วัดห้วยขุนสวด อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เดินทางมาบูรณะพระธาตุภูขวางอีกครั้ง บูรณะครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๓๘ โดย พระครูปิยธรรมสถิต (พล ปิยธมฺโม) บูรณะครั้งที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดย เจ้าอธิการสกล ปภสฺสโร บูรณะครั้งที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยพระสุธน ถิรญาโณ

และล่าสุดได้บูรณะสร้างครอบองค์พระธาตุภูขวาง ด้วยการขยายให้ใหญ่ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยพระอธิการบุญมี กิตฺติสาโร เสริมฐานพระธาตุภูขวางจากเดิมสูง ๑๑ เมตรเป็น ๑๓ เมตร รวมความ สูงของพระธาตุภูขวางจากเดิมสูง ๑๘ เมตรเป็น ๒๙ เมตร ยอดฉัตรสูง ๓.๕ เมตร รวมความสูงจากฐานถึงยอด

พระธาตุภูขวางมีการบูรณะใหม่ สร้างครอบองค์เดิม ทำฐานพญานาคล้อมรอบ

หน้าบันวิหารที่ได้รับการบูรณะใหม่

***ภาพบน* พระวิหาร *ภาพล่าง* ภายในพระวิหาร**

ฉัตร ๓๒.๕ เมตร ครูบาน้อย เตชธมฺโม วัดศรีดอนมูล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นองค์ประธานยกยอดฉัตร ภายในวัดมี รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย ปั้นโดยช่างบ้านแม่นาเรือเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อครูบาคำหล้า สัวโร มาบูรณะพระธาตุภูขวาง

มีงานสรงน้ำพระธาตุประจำปีใน “เดือน ๗ เป็ง” (เดือน ๗ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือประมาณเดือนเมษายน) ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษา ๓ รูป สามเณร ๑ รูป

วัดพระธาตุขิงแกง

ภาพถ่ายเก่า ภาพซ้าย พระธาตุขิงแกง *ภาพขวา* บันไดนาค

เจ้าอาวาส

พระครูนิปุณ พัฒนกิจ (อินพัฒน์ อภิปุณฺโญ) พ.ศ. ๒๕๒๒ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๕๒๑๓๖๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๓๑๘ บ้านธาตุขิงแกง หมู่ที่ ๕ ตำบลพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ๕๖๑๕๐

พิกัด ๑๙.๒๙๒๔๕๗, ๑๐๐.๑๘๖๐๐๒

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุขิงแกง มีเนื้อที่ ๑๖ ไร่ ๓ งาน ๙๔ ตารางวา พระธาตุขิงแกงบรรจุพระเกศาธาตุและพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระบาทเบื้องขวา ที่มาของชื่อ “ขิงแกง” ตำนานกล่าวไว้ว่าเป็นชื่อของขิงพันธุ์พื้นเมืองที่มีแง่งขนาดเล็กแต่ส่งกลิ่นแรง ซึ่งสองตายายได้นำมาถวายแด่พระพุทธเจ้าในคราวที่พระองค์เสด็จมาโปรดสัตว์โลก ณ บริเวณแห่งนี้ หลังจากที่สองตายายได้ถวายหมากเต้าหมากแตง (แตงโมและแตงไทย) แล้ว ก็มีความประสงค์ที่จะถวายพืชที่ “เป็นเครื่องปลูกของฝัง” ให้แก่พระพุทธองค์ เพื่อให้หยั่งรากลึกเป็นหมุดหมายสัญลักษณ์แห่งการเสด็จมาของพุทธองค์

พระธาตุขิงแกง ติดกระจกสีที่ชั้นฐานถึงยอด รายรอบด้วยสถูปิกะหรือธาตุน้อย ๔ มุม

พระธาตุขิงแกงผ่านการบูรณะซ่อมแซมหลายครั้ง เช่น บูรณะโดยเจ้าหลวงอนันตวรฤทธิเดช (เจ้าน้อยอนันตยศ) เจ้าผู้ครองนครน่าน (พ.ศ. ๒๓๙๕ – ๒๔๓๔) ราชวงศ์มหาวงศ์ บูรณะโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๕ บูรณะโดยครูบาคำหล้า สำโร ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ครั้งล่าสุดบูรณะโดยสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๕

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะพระธาตุขิงแกงช่วง

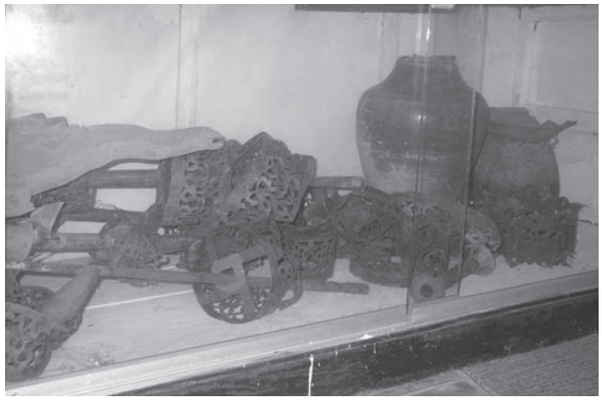
ภาพซ้าย **กระจกสีชิ้นเล็กๆ ที่ใช้ประดับพระธาตุขิงแกง** ***ภาพขวา*** **สถูปิกะทั้ง ๔ มุม**

ภาพซ้าย **พระอุโบสถอยู่ด้านหลังพระธาตุขิงแกง** ***ภาพขวา*** **พระประธานภายใน**

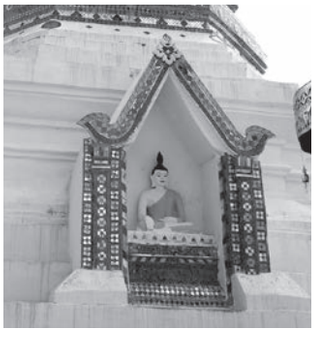
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๒ - ๒๔๗๕ โดยชาวบ้านได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะพระธาตุ ปัจจุบันพระธาตุขิงแกงมีฐานกว้าง ๑๕ เมตร สูง ๒๐ เมตร มีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง ๔ ทิศ องค์ระฆังทรงแปดเหลี่ยม บนยอดประดับด้วยฉัตร ด้านข้างองค์พระธาตุทางทิศเหนือประดิษฐานรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยรุ่นเก่า

มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุขิงแกงประจำปี “เดือน ๗ เป็ง” (เดือน ๗ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

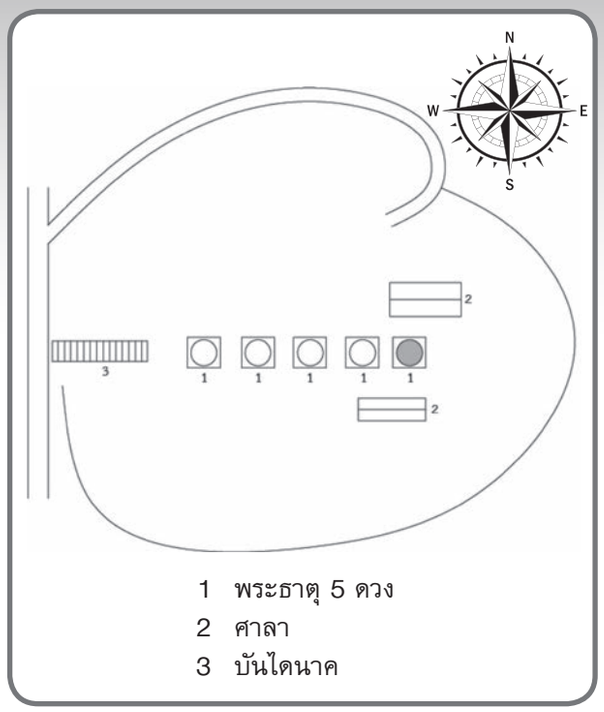
ภาพบน **ยอดฉัตรเดิมในอุโบสถ** ***ภาพล่าง*** **กุมภัณฑ์เฝ้าฐานพระธาตุขิงแกง ๑ คู่**

ภาพซ้าย **พระพุทธรูปในซุ้มทิศพระธาตุขิงแกง** ***ภาพขวา*** **รอยพระบาทที่ฐานเจดีย์ ๑ คู่**

พระธาตุห้วยไคร้

1 พระธาตุ 5 ดวง
2 ศาลา
3 บันไดนาค

ภาพบน **พระธาตุห้วยไคร้ มองจากข้างล่างเห็นเจดีย์ ๕ ยอด** *ภาพล่าง* **บันไดนาคทางขึ้นสู่คอย**

เจ้าสำนักสงฆ์

พระเทียม สิริธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) ถือเป็นที่ธรณีสงฆ์ขึ้นกับวัดห้วยไคร้ที่อยู่ด้านล่าง

สถานที่ตั้ง

บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ ๘ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ๕๖๑๕๐

พิกัด ๑๙.๔๑๓๒๘๖, ๑๐๐.๑๘๐๙๔๐

เจ้าสำนักสงฆ์ พระเทียม สิริธมฺโม พ.ศ. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) ถือเป็นที่ธรณีสงฆ์ขึ้นกับวัดห้วยไคร้ที่อยู่ด้านล่าง

ความสำคัญของวัด

พระธาตุห้วยไคร้ หรือพระธาตุม่อนหินขาว (ม่อนศิลาขาว) ที่เรียกว่าม่อนหินขาวเนื่องมาจากบริเวณนี้มีก้อนหินสีขาวกระจายอยู่เต็มพื้นที่ ไม่ปรากฏปีที่สร้าง เดิมมีสภาพเป็นวัดร้างอยู่บนภูเขาสูงลูกเดียวชื่อ “ดอยโตน” ปรากฏซากฐานพระธาตุจำนวน ๕ องค์เรียงรายกันในแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ

ภาพซ้าย **พระธาตุห้วยไคร้เมื่อขึ้นบันไดนาคมา** *ภาพขวา* **พระประธานในศาลาบาตร**

ภาพซ้าย **ทางขึ้นเขา "ม่อนศิลาขาว" หรือ "ห้วยไคร้"** ***ภาพขวา*** **ตลอดสองข้างทางพบก้อนหินสีขาวทั้งเล็กใหญ่**

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เดิมมีซากฐานพระธาตุร้างอยู่บนภูเขาสูง จำนวน ๕ องค์ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะอีกครั้ง ๑ องค์ (องค์ที่มีรูปแบบทรงระฆังล้านนา) หลังจากนั้น พ.ศ. ๒๕๑๕ พระคำปันได้นำชาวบ้านบูรณะพระธาตุอีก ๑ องค์แล้วเสร็จในปี ๒๕๑๗

พ.ศ. ๒๕๑๘ พระครองศิลป์ได้นำชาวบ้านสร้างบันไดนาคทางขึ้นพระธาตุ และ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บูรณะพระธาตุอีก ๓ องค์จนครบ ๕ องค์ มีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุม่อนหินขาวประจำปี “เดือน ๘ เป็ง” (เดือน ๘ เหนือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ)

พระธาตุห้วยไคร้ ๕ องค์ดั้งเดิมทำรูปแบบทรงระฆังล้านนา ปัจจุบันเหลือรูปแบบนี้แค่ ๒ องค์

พระธาตุห้วยไคร้ ๒ องค์ ที่ปรับยอดบนเป็นทรงดอกบัวตูมซ้อนชั้น

วัดเชียงบาน

1 องค์เจดีย์
2 พระวิหาร
3 ศาลาการเปรียญ
4 ลานต้นโพธิ์
5 ลานจอดรถ

ต้นโพธิ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนำมาปลูกที่วัดเชียงบาน

เจ้าอาวาส

พระครูวิจิตรพิพัฒนโกศล (สุเวศน์ อภิวฑฺฒโน) พ.ศ.๒๕๓๕ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๙๙๕๖๖๕

ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอเชียงคำ

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๒ บ้านเชียงบาน หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐

พิกัด ๑๙.๕๑๕๔๗๑, ๑๐๐.๒๘๖๘๗๑

ความสำคัญของวัด

วัดเชียงบานสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖ มีเนื้อที่ ๒ ไร่ ๒ งาน ๕๘ ตารางวา เป็นวัดประจำหมู่บ้านของชาวไทลื้อที่อพยพมาจากเมืองพง มีแสนหลวงเทพเป็นผู้นำในการก่อสร้างวัด ได้รับวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๕ อาคารและเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ พระเจดีย์ หอระฆัง กุฏิ ศาลา เอนกประสงค์ ศาลาราย

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” ครั้งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวิหารวัดศรีโคมคำ และได้รับนิมนต์ชาวบ้านแพทย์บุญเรืองมาบูรณะวิหาร ชาวบ้านเชียงบานก็จึงได้นิมนต์มาบูรณะวิหารของวัดเชียงบาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์แล้วได้มานั่งหนักที่ข้างวัดเชียงบานด้านทิศใต้อยู่ใต้ต้นโพธิ์ ได้บูรณะวิหารพร้อมกับได้ปลูกต้นโพธิ์ไว้จำนวน ๑ ต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นโพธิ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้พัก ภายหลังผู้เฒ่าผู้แก่บ้านเชียงบานได้ปลูกเพิ่มอีก ๓ ต้น คือต้นด้านทิศตะวันตกจากต้นที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปลูก ๑ ต้น และต้นด้านทิศใต้จากต้นที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปลูก ๒ ต้น ต้นโพธิ์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปลูกเคยออกดอก

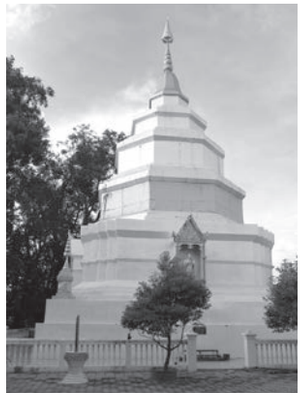
ส่วนต้นโพธิ์ต้นเก่าที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาพักภายหลังได้ตายไปตามอายุ ก่อนครูบาเจ้าศรีวิชัยออกเดินทางขึ้นเหนือตามคำนิมนต์ ได้มอบพระบรมสารีริกธาตุให้พ่ออุ๊ยปั๋น หอมนาน ชาวบ้านเชียงบานเก็บรักษาไว้ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๓ ครูบาธรรมไชย ขนฺติพโล เป็นประธานก่อสร้างพระเจดีย์ศรีเชียงบาน

ภาพบน **พระอุโบสถ** ***ภาพล่าง*** **หน้าแหนบตกแต่งรูปช้างเอราวัณ ๓ เศียร**

ภาพซ้าย **ซุ้มประตูทรงมณฑปของอุโบสถ** ***ภาพขวา*** **พระเจดีย์มีการบูรณะใหม่**

ด้านหน้าวิหาร และมีครูบาบุญชุ่ม ญาณสังวโร ขณะนั้นเป็นสามเณรชาวบ้านเรียกว่า “พระปี้น้อย” ร่วมก่อสร้างด้วย ทางบุตรหลานของพ่ออุ๊ยปั๋น หอมนาน จึงได้นำพระบรมสารีริกธาตุที่ได้รับมาจากครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรจุไว้ในพระเจดีย์ศรีเชียงบานด้วย เริ่มวางศิลาฤกษ์วันพฤหัสบดี ที่ ๔ เมษายน ๒๕๒๓ แล้วเสร็จฉลองสมโภชเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ เหนือ พ.ศ. ๒๕๓๐ จึงกำหนดวัน ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๗ เหนือ หรือ “เดือน ๗ เป็ง” เป็นวันงานสรงน้ำและแห่ผ้าห่มพระเจดีย์ศรีเชียงบานประจำปี

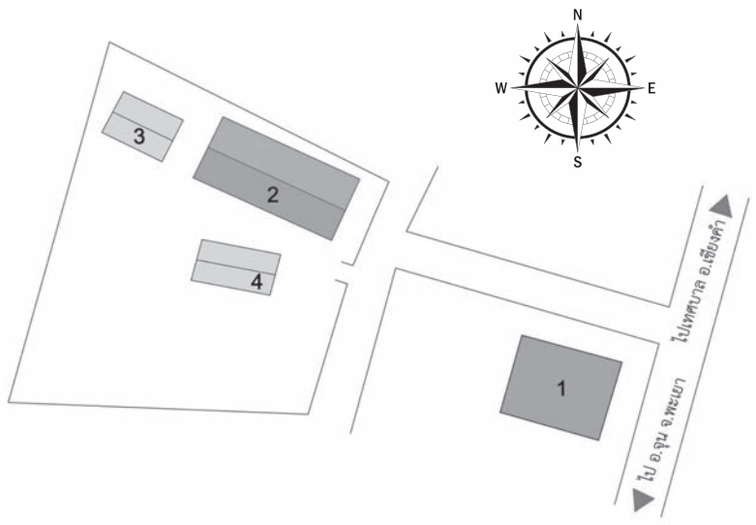
หลังจากนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปโปรดชาวบ้านตามที่ต่าง ๆ ที่ได้รับนิมนต์ และแวะสักการะพระธาตุองค์ต่าง ๆ เช่น พระธาตุภูซาง บ้านพระธาตุภูซาง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นต้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปโปรดศรัทธาจนถึงวัดร้าง (ห้วยไฟ) บริเวณบ้านสถาน หมู่ที่ ๕ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา พักค้างแรม

พระประธานในอุโบสถ

ให้ชาวบ้านทำบุญ ซึ่งด้วยบริเวณนี้เป็นเขตพื้นที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางกลับ

วัดศรีบุญเรือง

1 ลานโพธิ์ประดิษฐานรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร
3 กุฏิเจ้าอาวาส
4 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระครูสิริมงคลธรรม (วาศน์ สุมงฺคโล) พ.ศ. ๒๕๑๐ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นเจ้าคณะตำบลเชียงบาน

โทรศัพท์ ๐๘๑-๔๗๒๓๔๘๖

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๗๖ บ้านแพทย์บุญเรือง (บ้านแพด) หมู่ที่ ๖ ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๑๐

พิกัด ๑๙.๕๐๒๐๑๖, ๑๐๐.๒๗๘๕๐๓

ความสำคัญของวัด

วัดศรีบุญเรือง หรือวัดบ้านแพด มีเนื้อที่ ๒ ไร่ เป็นวัดประจำหมู่บ้านของชาวไทลื้อบ้านแพทย์บุญเรือง (บ้าน แพด) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ เมื่อแรกตั้งเรียกว่า “วัดบ้านแพด” (คำว่า “แพด” สันนิษฐานว่าหมายถึง หญ้าแพด ที่แผลงมาจากหญ้าแพรก ภายหลังมาเขียนเป็นแพทย์) ส่วนชื่อ “วัดศรีบุญเรือง” ตั้งชื่อให้โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเมื่อครั้งเดินทางมาพักและปลูกต้นโพธิ์ไว้หน้าวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

พระวิหารหลังเดิมก่อนบูรณะ สร้างโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

เมื่อครั้งครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือชาวบ้านบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” ได้เดินทางมาสร้างวิหารวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ชาวบ้าน

ภาพซ้าย **พระวิหารหลังปัจจุบัน** ***ภาพขวา*** **พระประธานภายในพระวิหาร**

แพทย์บุญเรืองจึงได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะวิหารของวัด เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยมาถึง ชาวบ้านไทลื้อบ้านแพทย์บุญเรืองก็พากันมานอนเรียงให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินเหยียบ เชื่อว่าถ้าคนไหนครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินข้ามไปไม่เหยียบเป็นผู้ไม่มีบุญ ช่วงที่นั่งหนักบูรณะวิหารได้พักบริเวณหน้าวัด มีศรัทธาหลั่งไหลมาใส่บาตรร่วม ทำบุญไม่ขาดสาย เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้บูรณะวิหารท่านได้ปลูกต้นโพธิ์ไว้บริเวณที่พักหน้าวัดจำนวน ๔ ต้นใน พ.ศ. ๒๔๖๖ และตั้งชื่อวัดบ้านแพดให้ใหม่ว่า “วัดศรีบุญเรือง” พร้อมกับตั้งชื่อหมู่บ้านแพดว่า “บ้านบุญมีศรีบุญเรือง”

บริเวณที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพักและปลูกต้นโพธิ์ ๔ ต้น ได้สร้างเป็น “ลานธรรม” ต่อมาเป็นศูนย์เด็กเล็ก ปัจจุบัน ได้เปลี่ยนกลับทำเป็น “ลานธรรม” เหมือนเดิม ใน พ.ศ. ๒๕๕๒ พระครูใบฎีกาไชยณรงค์ (ดำรง กลฺยาจิตฺโต) วัดหน้าวัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมกับพระครูสิริมงคลธรรม (วาศน์ สุมงฺคโล) เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง ได้สร้างพระพุทธสิหิงค์ศากยมุนีศรีเชียงคำขนาดหน้าตักกว้าง ๖.๘๙ เมตร สูง ๙.๕๙ เมตรประดิษฐานที่ลานธรรม แล้วนำรูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยมาประดิษฐานไว้ใต้ต้นโพธิ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๕

ต้นโพธิ์ ๔ ต้นบนลานหน้าวัดปลูกโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ซุ้มประตูโขงทางเข้าวัดหน้าหมู่บ้าน

วัดศรีเมืองมูล

1 วิหารสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 อุโบสถ
3 ศาลา
4 กุฏิ

ภาพวาดในวิหารรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างวัดศรีเมืองมูล

เจ้าอาวาส

พระครูวิธานนิมมานกิจ (วิศาล ฐิตธมฺโม) รูปปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๓๐๓๔๙๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๗ บ้านค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ๕๖๑๒๐

พิกัด ๑๙.๒๗๖๗๖๓, ๑๐๐.๐๒๘๔๔๖

ความสำคัญของวัด

วัดศรีเมืองมูล หรือ วัดพระเจ้ากลองดัง เป็นวัดประจำหมู่บ้านค่า ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ในปี ๒๔๖๕ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างวิหารหลวงวัดศรีโคมคำ เมื่อสร้างเสร็จได้ฉลอง ๗ วัน ๗ คืน มีการประกวดแข่งขันวงกลองอืดสิ้ง ในงานนี้วัดศรีดอนมูลได้เข้าร่วมประกวดแข่งขันด้วยและได้รับรางวัลชนะเลิศ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเรียกวัดศรีเมืองมูลว่า **“วัดพระเจ้ากลองดัง”** ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาแวะพักอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ **พร้อมทั้งได้สร้างกลองปูชา และกลองแอวไว้กับวัดศรีเมืองมูล** ศรัทธาชาวบ้านค่าได้นำบุตรหลานมาขอให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยอุปสมบทบรรพชาเมื่อครั้งมาพำนักอยู่วัดนี้ ผู้ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เป็นพระอุปัชฌาย์ เช่น พ่อหนานเต๊อะ สมศรี พ่อหนานขาว สมศรี พ่อหนานทิ สมศรี และพ่อน้อยด้วง สมศรี เป็นต้น

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปสร้างพระธาตุจอมไคร้และพระธาตุภูขวาง ก็จะมาแวะพักค้างคืนที่วัดศรีเมืองมูลอยู่เสมอ ชาวบ้านก็จะนอนให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเหยียบหลังตั้งแต่หน้าวัดไปจนถึงหน้าพระประธานภายในวิหาร ในปี ๒๔๗๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เห็นว่าวิหารเก่าชำรุดทรุดโทรม จึงได้มอบเงินให้ ๓๐๐ แถบเพื่อบูรณะวิหาร ก่อนจะกลับได้พูดกับลูกศิษย์ที่ได้บรรพชาให้ว่า ***“ถ้าครูบาเจ้าฯ หมดบุญไปแล้วต่อไปในวันข้างหน้า สารูปของครูบาเจ้าฯ จะได้มาอยู่ที่วัดพระเจ้ากลองดังแห่งนี้”***

ด้านหน้าวิหาร ตกแต่งซุ้มประตูยอดปราสาทเกี้ยว รูปแบบที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยนิยมใช้

หลังจากนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เดินทางไปนั่งอธิษฐานจิตที่พระธาตุศรีจำแว่ (พระธาตุจ๋ำแว่ หรือตั้งชื่อใหม่ว่า พระธาตุศรีอาริยเมตไตรย) บนยอดเขาสูงบ้านค่า ซึ่งขณะนั้นเหลือแต่กองอิฐที่แต่ละก้อนมีขนาดใหญ่ เมื่ออธิษฐานจิตแล้ว เห็นว่าทำไม่สำเร็จและได้ทำนายไว้ว่าจะมีเจ้าของพระธาตุมาบูรณะในภายหลัง ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงไม่ได้บูรณะ แล้วเดินทางต่อไป ภายหลังจากครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ครูบาเขื่อนแก้ว (ครูบาแก้ว) คนฺธว์โส วัดศรีโคมคำได้รับส่วนแบ่งอัฐิของครูบาเจ้าศรีวิชัย คณะลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ไปปรึกษาครูบาแก้วเพื่อขอแบ่งอัฐิ โดยมีแผนการสร้างสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อบรรจุอัฐินั้น ครั้งแรกตั้งใจจะสร้างด้วยทองเหลืองหนัก ๕๐๐ กิโลกรัม แต่ระดมปัจจัยมาได้เพียง ๒๐๐ กิโลกรัม จึงไม่สามารถสร้างด้วยโลหะได้ เห็นควรเปลี่ยนวัสดุเป็นดินขาว โดยไปซื้อดินขาวที่จังหวัดลำปางมาสร้างเป็นสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย เมื่อสร้างเสร็จได้บรรจุอัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ที่หน้าอกซ้ายนั้น สารูปที่สร้างครั้งนี้มี ๒ องค์ องค์ใหญ่หน้าตักกว้าง ๒๙ นิ้ว สูง ๓๒ นิ้ว บรรจุอัฐิส่วนศีรษะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานไว้ที่วัดศรีเมืองมูลแห่งนี้ ส่วนองค์เล็กหน้าตักกว้าง ๙ นิ้ว บรรจุเส้นเกศาของครูบาเจ้าศรีวิชัย ประดิษฐานไว้ที่วัดดอนตันบ้านค่าบนรูปเหมือนทั้ง ๒ องค์สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมด ๑,๒๐๒ บาท ช่างที่ทำการปั้นคือหลวงประมงและนางทองเชื้อ สมพงษ์ ตั้งบ้าน อยู่ที่ท่าชายกว๊านพะเยา

ครูบาแก้ว คนฺธว์โส กำหนดวันที่อัญเชิญรูปเหมือนมาประดิษฐานที่วัดศรีเมืองมูลในช่วงเช้าวันศุกร์ที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๘๙ เดือน ๖ เหนือ แรม ๘ ค่ำ ปีเส็ด (จอ) แห่ขบวนผ่านตลาดมาพักยั้งที่วัดพระเจ้ายั้งหย้อง แล้วแห่ผ่าน บ้านศาลา บ้านดอกบัว บ้านกว้าน แวะพักที่บ้านกว้าน ๑ คืน รุ่งเช้าแห่ขบวนผ่านวัดเมืองอิงหลวง บ้านสันป่างิ้ว บ้านสันป่าพาด บ้านสันต้นผึ้ง ขบวนแห่ยาวมาก กล่าวกันว่าหัวขบวนอยู่หนองน้ำบ้านพ่ออุ่นเรือน บ้านค่า หางขบวนยังอยู่บ้านสันต้นผึ้งแห่ขบวนด้วยวงกลองอีดสิ้งที่เคยประกวดชนะเลิศเมื่อฉลองวิหารหลวงวัดศรีโคมคำ และแตรวงขบวนแห่มาถึงวัดศรีเมืองมูล วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๘๙ ได้จัดงานฉลองสมโภช ๓ วัน ๓ คืน มีซอคณะคำเปี๋ยเมืองพาน จุดบอกไฟและบั้งไฟดอก (พลุ) มีสวดเบิกจากหัววัดต่าง ๆ มีฉายหนังกลางแปลงคณะเพ็ญแข

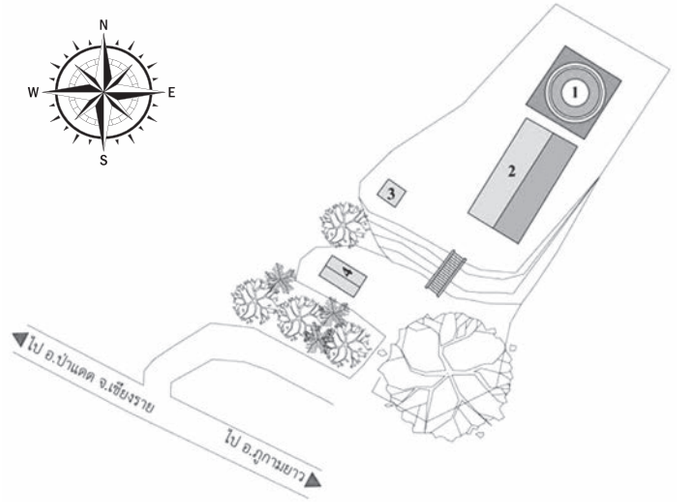
จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๙๖ พระอธิการบุญทา นามสาร เจ้าอาวาส พ่อหนานขาว มัคนายก พ่ออุ๊ย จันทร์ สมศรี ไวยาวัจกร พ่อหลวงวงศ์ สมศรี ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกับชาวบ้านได้สร้างวิหารปูนมุงด้วยแป้นเกล็ด ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาเกิดชำรุดทรุดโทรม พระครูวิธานนิมมานกิจเจ้าอาวาส ร่วมกับคณะลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้รื้อและสร้างหลังปัจจุบันเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๓๒ และมีประเพณีไหว้สาครูบาเจ้าศรีวิชัยในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๙ เหนือของทุกปี

ภาพบน **ภาพถ่ายเก่าของวัด**
ภาพล่าง **ภาพถ่ายอัดกระจกลงสีรูปครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ**

วัดพระธาตุภูขวาง (หลวง)

1 องค์เจดีย์
2 พระวิหาร
3 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาส

พระอธิการห่อ อหิงฺสโก พ.ศ. ๒๕๓๗ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)

สถานที่ตั้ง

บ้านม่วงคำใต้ หมู่ที่ ๑๔ ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๒๘๒๗๖๔, ๙๙.๙๙๙๐๐๗

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุภูขวางหรือวัดพระธาตุภูขวางหลวง เป็นพระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนข้อมือขวาและเส้นพระเกศา ตามประวัติของวัดระบุว่าสร้างวัดขึ้นโดยพญาศรีจอมธรรม กษัตริย์แคว้นพะเยา พระธาตุภูขวางมีประเพณีนมัสการพระธาตุประจำปี ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ

ผลงานครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะได้บูรณะพระธาตุภูขวางหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ พร้อมกับสร้างจองเบิก ขันแก้วทั้งสาม สัตตภัณฑ์ ส่วนด้านหน้าบันไดนาคมีแนวกำแพงหิน เมื่อบูรณะพระธาตุภูขวางหลวงเรียบร้อย

พระธาตุภูขวาง(หลวง) ***ภาพซ้าย*** **ภาพเก่า** ***ภาพขวา*** **องค์ปัจจุบัน พบว่ามีการเพิ่มซุ้มพระพุทธรูป**

แล้วครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ครูบาแก้ว คนฺธวโส เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำดูแลวัด พ.ศ. ๒๔๙๗ ครูบาแก้ว คนฺธวโส พร้อมกับพระครูวรรณรังสี เจ้าคณะตำบลดงเจน เจ้าอาวาสวัดในเขตตำบลดงเจน กำนันตำบลดงเจนผู้ใหญ่บ้านในตำบลดงเจนและพ่อค้าประชาชนได้สร้างวิหารขึ้นใหม่ใช้เวลาก่อสร้าง ๑ ปีกับ ๑ เดือน

พ.ศ. ๒๕๐๗ พระธาตุภูขวางหลวงชำรุดทรุดโทรมอีกครั้ง พระครูวรรณรังสี เจ้าคณะตำบลดงเจนได้เป็นประธานทำการบูรณะ พร้อมกับก่อสร้างศาลาบาตร ๑๙ ห้อง เพื่อให้เป็นที่นั่งพักของคณะศรัทธาที่ขึ้นมางานประเพณีนมัสการพระธาตุภูขวางประจำปี

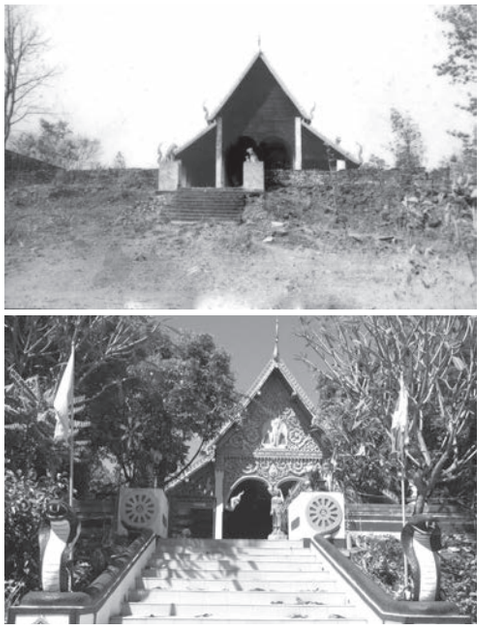
พ.ศ. ๒๕๒๗ พระครูโพธิเขมคุณ เจ้าคณะตำบล

ภาพซ้าย **กองหินคล้ายใบสีมาโบราณหน้าทางเข้าวัด** ***ภาพขวา*** **บันไดนาค**

พระประธานในวิหาร ***ภาพซ้าย*** **ภาพเก่า** ***ภาพขวา*** **ภาพปัจจุบัน พบว่ามีการบูรณะทาสีใหม่**

พระวิหาร ***ภาพบน*** **ภาพเก่า** ***ภาพล่าง*** **ภาพปัจจุบัน**

ภาพซ้าย **ศาลาบาตรมีจองเบิกและบริขารของครูบาเจ้าศรีวิชัย**
ภาพขวา **รูปปั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านหน้าวิหาร**

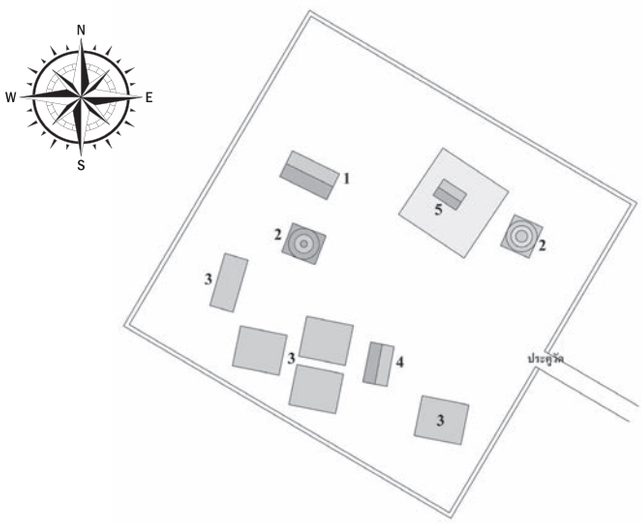
ดงเจน (ปัจจุบันเป็นเจ้าคณะอำเภอภูกามยาว) มอบหมายให้พระครูสิริรัตนปัญญา เจ้าอาวาสวัดห้วยแก้วหลวง ทำการซ่อมแซมพระธาตุภูขวาง และสร้างทางรถยนต์ขึ้นวัด ทาสีองค์พระธาตุใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคาวิหาร และสร้างถังเก็บน้ำ ๑ ลูก

พ.ศ. ๒๕๓๓ พระอธิการห่อ อหิงฺสโก เดินธุดงค์มาจากภาคกลาง พบวัดร้างจึงจำพรรษาทำการบูรณะจนถึงปัจจุบัน กำแพงพังบูรณะ พ.ศ. ๒๕๓๖ มีบันไดทางขึ้นจำนวน ๒๓๙ ขั้น รูปเคารพครูบาเจ้าศรีวิชัยแกะสลักจากหินสร้าง พ.ศ.๒๕๓๖ บูรณะเสริมมุมเหลี่ยมของพระธาตุให้คม สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไฟไหม้หลังคาอุโบสถจึงรื้อหลังคาอุโบสถที่มุงด้วยแป้นเกล็ดออก ครูบาวัดบ้านเจนมุงใหม่ด้วยกระเบื้อง ทางขึ้นวัดมีก้อนหินทรายและศิลาแลงก่อเป็นแนวกำแพงล้อม

รูปปั้นเสือประดับที่ทางขึ้นพระวิหาร

วัดม่อนป่าสัก (สันพระเจ้า)

1 อุโบสถ
2 พระธาตุ
3 กุฏิ
4 ศาลา
5 ศาลากลางสระน้ำ

เจ้าอาวาส

พระครูศรีรัตนโสภณ (พระมหาคุณาสาศห์ สุคุณโสภี) รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) และเป็นเจ้าคณะตำบลดงเจน

โทรศัพท์ ๐๘๖-๙๑๔๖๕๔๘ และ ๐๙๗-๙๙๔๑๖๙๑

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๔๙ บ้านร้อง หมู่ที่ ๖ ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

พิกัด ๑๙.๖๔๗๖๒๓, ๙๙.๘๓๘๔๙๒

ความสำคัญของวัด

วัดม่อนป่าสัก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๔ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระญาไชยสงคราม กษัตริย์ล้านนาองค์ที่ ๒ (พ.ศ. ๑๘๕๔ - ๑๘๖๘) ราชวงศ์มังราย ยุคนี้จึงเรียกว่า “วัดคราม” ตามพระนามเดิมของพระญาไชยสงคราม (ขุนคราม) ภายหลังเป็นวัดร้างระยะเวลายาวนาน เมื่อมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ด้วยเห็นว่าเป็นเนินมีต้นสักขึ้นจำนวนมากจึงเรียกว่า “วัดม่อนป่าสัก” นอกจากนี้ยังมีอีกชื่อว่า “วัดสันพระเจ้าคอปุด” (วัดสันพระเจ้า) เนื่องจากมีพระพุทธรูปหินทรายพระเศียรขาดหายหลายองค์ภายในวัดร้างแห่งนี้ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๒ พระครูศรีรัตนโสภณ (พระมหาคุณาสาศห์) ได้บูรณะวัดม่อนป่าสักอีกครั้ง และรับตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดม่อนป่าสักรูปแรก

ภาพบน แผ่นจารึกยุคล้านนา สมบัติดั้งเดิมของวัด *ภาพล่าง* พระอุโบสถหลังใหม่

ภาพซ้าย **เจดีย์องค์หนึ่งอยู่ระหว่างบูรณะ** ***ภาพขวา*** **ซากเจดีย์ย่อมุมเหลือแค่เรือนธาตุ**

พระเจดีย์สององค์ที่ได้รับการบูรณะแล้ว ***ภาพซ้าย*** **องค์หนึ่งอยู่กลางแจ้ง** ***ภาพขวา*** **อีกองค์อยู่ในอาคารคลุม**

ภายในพระอุโบสถหลังใหม่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานการก่อสร้างของครูบาเจ้าศรีวิชัยภายในวัดม่อนป่าสักคือพระธาตุ เดิมบริเวณวัดม่อนป่าสักมีพระธาตุจำนวน ๓ องค์ ภายหลังจากบูรณะวัดพระธาตุภูขวางเสร็จ ในปี ๒๔๖๙ ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็มาบูรณะพระธาตุวัดม่อนป่าสัก แม้ไม่พบหลักฐานด้านเอกสารลายลักษณ์ แต่ข้อมูลได้รับการยืนยันจากคนเฒ่าคนแก่ชาวบ้านร้องที่เคยแบกอิฐแบกปูนและหามเสลี่ยงช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระธาตุภูขวาง วัดม่อนป่าสัก เช่น แม่อุ๊ยแสง เผ่าศรีชัย และพ่อเหรียญ สิงห์แก้ว (หลานพญาพิศาล ยาสาร กำนันตำบลดงเจน)

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีวันที่ ๒ เมษายนของทุกปี

บทสรุปและภาคผนวก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดพะเยา

สรุปอำเภอในจังหวัดพะเยามีทั้งสิ้น ๙ อำเภอ ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยปรากฏอยู่ใน ๖ อำเภอดังนี้ อำเภอแม่ใจ ๘ แห่ง, อำเภอเมือง ๗ แห่ง, อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอภูกามยาว อำเภอละ ๓ แห่ง, อำเภอจุน และอำเภอเชียงคำ อำเภอละ ๒ แห่ง รวม ๒๕ แห่ง มีเพียง ๓ อำเภอที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้เดินทางไปบูรณะ ได้แก่ อำเภอภูซาง อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน

สำหรับภาคผนวกในส่วนของจังหวัดพะเยานั้น จำแนกได้เป็น ๔ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ

กลุ่มที่ ๒ จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา

กลุ่มที่ ๓ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กลุ่มที่ ๔ ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ

กลุ่มที่ ๑ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจบูรณะ แต่ไม่ใช่เนื้อนาบุญ

พระธาตุจำแว่ (ศรีอาริยเมตไตรย)

พระธาตุจำแว่เป็นวัดร้าง ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง ทางไปอ่างเก็บน้ำห้วยป่าซาง อยู่ที่บ้านค่า หมู่ที่ ๙ ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา อยู่ในความดูแลของพระครูวิธานนิมมานกิจ เจ้าอาวาสวัดศรีเมืองมูล บ้านป่าค่า ตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้

พระครูวิธานนิมมานกิจ เล่าว่าในปีที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะ “วัดพระเจ้าก๋องดัง” หรือวัดศรีเมืองมูล ในปี ๒๔๖๖ นั้น ท่านได้ขึ้นไปนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานบนดอยจำแว่ ซึ่งมีพระธาตุเก่าแก่เหลือแต่ซากกองอิฐอยู่องค์หนึ่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความตั้งใจจะบูรณะ แต่ได้เห็นนิมิตจึงกล่าวแก่ลูกศิษย์ว่า

พระธาตุจำแว่ตั้งอยู่บนยอดเขา

ภาพซ้าย บันไดทางขึ้นหลายร้อยขั้น *ภาพขวา* พระธาตุจำแว่บูรณะใหม่

"วัดนี้ข้าบ่สร้าง วันหนึ่งจะมีตุ๊ตนหนึ่งมาสร้างแทน"

"ตุ๊ตนนั้น" ก็คือ พระครูวิธานนิมมานกิจนั่นเอง เนื่องจากท่านได้มาอธิษฐานจิตขอสืบสานปณิธานต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยวางแผนการบูรณะสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่ครอบทับกองอิฐเดิมตั้งแต่ ๒๐ ปีก่อนกระทั่งมาแล้วเสร็จเมื่อปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ พร้อมกับตั้งชื่อพระธาตุจำแว่ใหม่เป็น "พระธาตุศรีอาริยเมตไตรย" ตามมโนปณิธานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้อธิษฐานจิตว่าจะบำเพ็ญพระโพธิญาณบารมีเพื่อเป็นอนาคตพุทธเจ้า ดุจพระศรีอาริยเมตไตรย

กำหนดให้มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุจำแว่ในเดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ ถือเป็นงานไหว้สาครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในอำเภอดอกคำใต้ เนื่องจากในแต่ละปีจะมีพระภิกษุและศรัทธาญาติโยมมาร่วมเดินขึ้นดอยนับพันรูป/คน

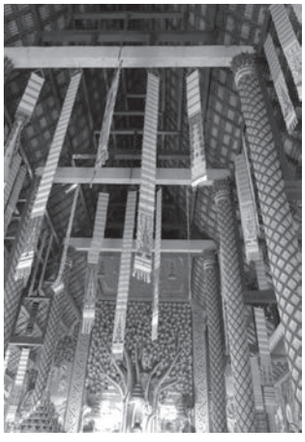
วัดพระธาตุสบแวน

เลขที่ ๒๔๘/๑ ถนนพิศาล ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

พระธาตุสบแวน เป็นวัดพี่วัดน้องกับพระธาตุขิงแกง เมื่อตอนเก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุขิงแกง ทางวัดบอกว่า ให้คณะผู้วิจัยลงพื้นที่วัดพระธาตุสบแวนด้วยเช่นกัน เพราะในเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะวัดพระธาตุขิงแกง ก็น่าจะบูรณะวัดพระธาตุสบแวน

แต่ครั้นเมื่อลงเก็บข้อมูลที่วัดพระธาตุสบแวนแล้ว ได้คำตอบว่าวัดนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเคยตั้งใจจะ

ภาพซ้าย **พระธาตุสบแวน** *ภาพขวา* **ภายในวิหารเต็มไปด้วยตุงนานาชนิด**

ภาพบน **องค์ระฆังพระธาตุสบแวน**
ภาพล่าง **พระประธานสามองค์ในวิหาร**

บูรณะจริง แต่สุดท้ายเมื่อกำหนดวาระจิต เห็นว่าที่นี่ไม่ใช่เนื้อนาบุญของท่าน จึงไม่ได้ทำการบูรณะ

ความผูกพันของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีต่อพระธาตุองค์สำคัญ ๆ มีหลักฐานยืนยันปรากฏข้อความใน **"คำไหว้พระบาทพระธาตุ" ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยผูกร้อยกรองขึ้นเป็นโวหาร** ซึ่งพระภิกษุล้านนารุ่นหลัง ๆ ต่างท่องจำกันมาใช้สวดจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

"...กั้น (ครั้น) ว่า พระพุทธเจ้าทำนายสัน (ฉัน) นี้แล้ว ก็เสด็จไปดอยน้อย ไปแจ่โหว้ ไปม่อนจำศีล ไปปูขวาง ไปจอมไค้ ไปจอมแจ้ง ไปขิงแกง ***ไปสบแหวน*** *แจ่แห้ง ข้อแฮ ข่วยปู่ ปูตั๊บ แหลมลี่ ไปร่องอ้อ ไปเสด็จขว้ำหม้อ ลำปาง จอมทอง เมืองหอด ไปดอยเกิ้ง เมืองง้ม เมืองตื่น เมืองเมย เมืองยวม เมืองทะล่าง เมืองสะโตง เมืองสะแลบ เมืองตะโก้ง ไปเมืองกุสินารา..."*

กลุ่มที่ ๒
จุดผ่านแวะพักตามเส้นทางธรรมยาตรา

อันที่จริงกลุ่มนี้มีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๑๐ แห่ง แต่จะขอยกตัวอย่างให้เห็นเพียง ๒ วัด

วัดป่าม่วง

เลขที่ ๑๕๕ บ้านสันต้นม่วง หมู่ที่ ๕ ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ปรากฏหลักฐานอยู่ในคร่าวซอของพระภิกษุ

ภาพซ้าย วิหารวัดป่าม่วง *ภาพขวา* พระประธานในวิหาร

หน้าแหนบรูปครุฑบนวิหารวัดป่าม่วง

ท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าขบวนธรรมยาตราของครูบาเจ้าศรีวิชัยมากกว่าพันชีวิตได้แวะพักที่วัดแห่งนี้ในปี ๒๔๖๕ เนื่องจากเป็นเส้นทางผ่านเชื่อมโยงระหว่างวัดป่าแฝกเหนือ ที่บ้านคอกหมู ไปสู่วัดแม่ไชยปงสนุก (วัดศรีสุพรรณ)

*"**ป่าม่วง**มีไหน คลาไคลท่องเต้า เขาทำบุญแก่พระ"*

พบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยแวะทำบุญที่วัดป่าม่วง แต่ไม่มีการระบุว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะหลังใดด้วยหรือไม่ อย่างไรก็ดีพบว่าวิหารของวัดป่าม่วง ยังคงรับคติการทำหน้าแหนบรูปครุฑพ่าห์ตามอย่างผลงานวัดอื่น ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดแม่ปืมหลวง

ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ปรากฏหลักฐานอยู่ในคร่าวซอของพระภิกษุท้าวสุนทรพจนกิจ ว่าขบวนธรรมยาตราของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินข้ามสะพานที่มีลำเหมืองมาแวะพักที่วัดแห่งนี้พร้อมบรรพชาสามเณรด้วย ๑ รูป ณ วัดแม่ปืมหลวง

*"เลยยาทรา ลีลาคลาดแคล้ว ข้ามท่งหน้อยยอย คอง ได้รับทอดนั้น ที่หั้นนึ่งกอง ไปเถิงรอดคลอง ล่องคือชื่อเหง้า เขาทำขัว ตะพานไต่เต้า ฝูงชุมเราบ่เย้า ไปจับใส่จัว ตะพานนึ่งเล้า เหมืองคู่เต้าชมชึม จำชื่อไว้ บ่ได้หลงหลึม **เถิงบ้านแม่พึม** เขาเกิ้ดอยู่ถ้า ท่านขุนพึมสัทธาแก่กล้า ปีติยายิ่งล้ำ จัดแจงแปลง แต่งตั้งร้านน้ำ ของเครื่องตั้งครัวทาน นิมนต์ท่านพระ รับเครื่องสักการ เขาทำทาน มีหลายเยื่องถ้วน ดอยเข้าเปลือกสาร ๒ กองใหญ่อ้วน **บวชเณรทวยนึ่งค้อ**"*

คำว่า "พึม" หรือ "ปืม" หมายถึงอุปกรณ์ทอหูกเป็นชื่อเฉพาะของแม่น้ำสายหนึ่ง ซึ่งบริเวณนี้มีอ่างเก็บน้ำแม่ปืมและอุทยานแห่งชาติแม่ปืม

พระอธิการบุญรัตน์ อนาลโย เจ้าอาวาสวัดแม่ปืมหลวงรูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) เล่าว่าวัดนี้เป็นวัด

ภาพซ้าย พระธาตุวัดแม่ปืมหลวง
ภาพขวา เจ้าอาวาสวัดแม่ปืมหลวง

วิหารวัดแม่ปืมหลวง ทำหน้าแหนบรูปครุฑ

ในสายลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยชื่อ "ครูบาออน" ซึ่งติดสอยห้อยตาม "ครูบาแก้ว คนฺธวโส" แห่งวัดลี และวัดพระเจ้าตนหลวง ไปบูรณะวัดต่าง ๆ เป็นผู้สร้าง

วัดแม่ปืมหลวงมีวิหารที่สร้างโดยพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร ลูกศิษย์เอกของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตกแต่งหน้าบันเป็นรูปครุฑท่ามกลางลายกระหนกก้านขดตามกระบวนแบบศิลปะของครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่วนพระธาตุมีการสร้างครอบองค์เก่าในปี ๒๔๙๑ ตกแต่งซุ้มพระพุทธรูปโดยรอบ ๔ ทิศ

วัดพระธาตุภูซาง

ตั้งอยู่บนยอดดอย บ้านธาตุภูซาง หมู่ที่ ๑๐ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

พ.ศ. ๒๔๖๖ หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาปลูกต้นโพธิ์และบูรณะวัดเชียงบาน กับวัดศรีบุญเรือง (บ้านแพด)ในเขตอำเภอเชียงคำจังหวัดพะเยาแล้วนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปสักการะพระธาตุองค์สำคัญคู่บ้านคู่เมืองของพะเยาทางตอนเหนือ นั่นคือ พระธาตุภูซาง และนั่งปฏิบัติกัมมัฏฐานที่นั่น จากคำบอกเล่าของชาวเชียงคำกล่าวว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จาริกธุดงค์ข้ามเขตพะเยาไปยังฝั่งประเทศลาวอีกด้วย

พระธาตุภูซางเป็นวัดที่ปรากฏเรื่องราวในตำนานพระเจ้าเลียบโลก ว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาสรงน้ำ แล้วพำนักบนดอยแห่งนี้ บริเวณที่สรงน้ำนั้นทำให้เกิดเป็นน้ำตกอุ่น พญาสุภโสมราช ได้สร้างแท่นทองคำรองรับพุทธองค์ แล้วทูลขอเกศาธาตุเพื่อนำไปเก็บในถ้ำ พระพุทธองค์ทรงตรัสพยากรณ์ว่าหลังจากที่ทรงปรินิพพานไปแล้ว จะมีผู้นำเกศาธาตุและพระบรมสารีริกธาตุในส่วนแขนขวาของพระองค์มาบรรจุไว้ในพระธาตุที่จะสร้างขึ้นบริเวณนี้

เหตุที่วัดนี้เป็นวัดสำคัญยิ่ง เพราะมีความเกี่ยวข้องกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกมารองรับ ถือว่าเป็นวัดในเป้าหมายวัดหนึ่งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมักเดินทางมาสักการะ หากท่านไม่บูรณะ ก็ต้องแวะจำวัดสักช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐาน

พระธาตุภูซาง

กลุ่มที่ ๓ ปรากฏสัญลักษณ์บางอย่างของครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดศรีปิงเมือง

บ้านลอ ตำบลลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา อยู่ในแหล่งโบราณสถานเวียงลอ ริมฝั่งแม่น้ำอิง ซึ่งกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนแล้ว

เป็นวิหารขนาดย่อมทรงพื้นเมือง ที่ตกแต่งหน้าแหนบด้วยไม้แผ่นใหญ่มีรูปใบโพธิ์ที่ตอนกลางวงของโก่งคิ้ว และตอนบนทำรูปครุฑท่ามกลางลายกระหนกก้านขดวงโค้งช่อหางโตตามแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดศรีปิงเมือง วิหารแบบพื้นเมืองตั้งอยู่หน้าโบราณสถานเวียงลอ

ภาพซ้าย วิหารทำหน้าแหนบโค้งใบโพธิ์ตกแต่งรูปครุฑ *ภาพขวา* กรอบหน้าต่างวิหารเขียนลาย

กลุ่มที่ ๔
ได้ข้อมูลมาจากคำบอกเล่าแต่หลักฐานยังคลุมเครือ

พระธาตุจอมก้อ

เลขที่ ๑๗๑ หมู่ที่ ๖ ตำบลเจริญราษฎร์ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

เป็นผลงานการบูรณะของพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านหลายท่านเชื่อว่า สล่าหนานใจน่าจะได้รับมอบหมายหน้าที่โดยตรงจากครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ยังไม่มีหลักฐานยืนยัน

พระครูสังฆรักษ์วัชริศ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมก้อรูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) ให้สัมภาษณ์สอดคล้องกับข้อมูลของพระมหาเสน่ห์ ปุญฺญสมฺปนฺโน เจ้าอาวาสวัดตาลถ้อยรูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) ว่าในละแวกนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านมาแวะแค่เพียง ๕ วัด เท่านั้น (แต่ไม่ทราบว่าเป็นขาขึ้นหรือขาล่องหากนับจากวัดพระเจ้าตนหลวง อีกทั้งไม่ทราบว่าอยู่ในปีใด) ได้แก่ วัดโพธิ์ (วัดโพธาราม หรือวัดศรีถ้อย) วัดศรีบังวัน (วัดป่าตึง) วัดไร่อ้อย (วัดศรีดอนมูล) วัดแม่จั๊วะ-แม่จว้า (วัดตาลถ้อย) และวัดศรีเกิด (บ้างว่าวัดบ้านห้วยเจริญราษฎร์) ในกระบวนธรรมยาตรามีสล่าติดตามมาด้วยจำนวนมาก ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ให้สล่าหล่อสร้างสารูปของท่านไว้เป็นที่ระลึกมอบแก่วัดต่างๆ จำนวน ๕ องค์ ซึ่งข้อมูลส่วนนี้ไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ภาพซ้าย พระธาตุจอมก้อ *ภาพขวา* เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมก้อ

ดังนั้น พระครูสังฆรักษ์วัชริศ จึงกล่าวว่าในกรณีของพระธาตุจอมก้อนั้น ไม่มีประวัติบันทึกว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาเป็นประธานในการบูรณะวัดพระธาตุจอมก้อแต่อย่างใด

พระธาตุจอมก้อ คำว่า “ก้อ” มาจาก “จ๊อกก้อ” หมายถึงดอยขนาดน้อยๆ ย่อมๆ คล้ายคำว่า “ก้อม” ไม่ได้หมายถึง แก้วทับทิม

พระธาตุเขาวัวทอง (พระธาตุหนอกงัวคำ)

อยู่บนดอยงัวเฒ่า หรือภูเขาที่มีรูปลักษณะคล้ายหนอกวัว สร้างกลางป่าเหนืออ่างเก็บน้ำแม่สุก ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ของกรมป่าไม้ซึ่งต่อเชื่อมพื้นที่หลายจังหวัด บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งเวียงโบราณสมัยล้านนายุคอาณาจักรภูกามยาว พันนาหนึ่งชื่อ “พันนาเวียงอ้อย”

การเดินทางต้องใช้รถโฟร์วีลไต่ขึ้นมาทางอ่างเก็บน้ำแม่สุก ซึ่งค่อนข้างสูงชัน มีพระธาตุสององค์ตั้งอยู่บนดอยละลูก ลูกหนึ่งเมื่อมองในระยะไกลมีลักษณะคล้ายหนอกวัวที่ยื่นนูนขึ้นมา อีกลูกหนึ่งเดินทางไปถึงค่อนข้างลำบาก ปราชญ์ชาวบ้านบางท่านระบุว่า เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ยังไม่มีหลักฐานด้านลายลักษณ์รองรับอย่างแน่ชัดนัก ทราบแต่ว่าสร้างปี ๒๔๗๕ โดยพ่อสล่าหนานใจ วรรณจักร ซึ่งอาจเป็นการสร้างตามที่ได้รับมอบหมายจากครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เป็นได้

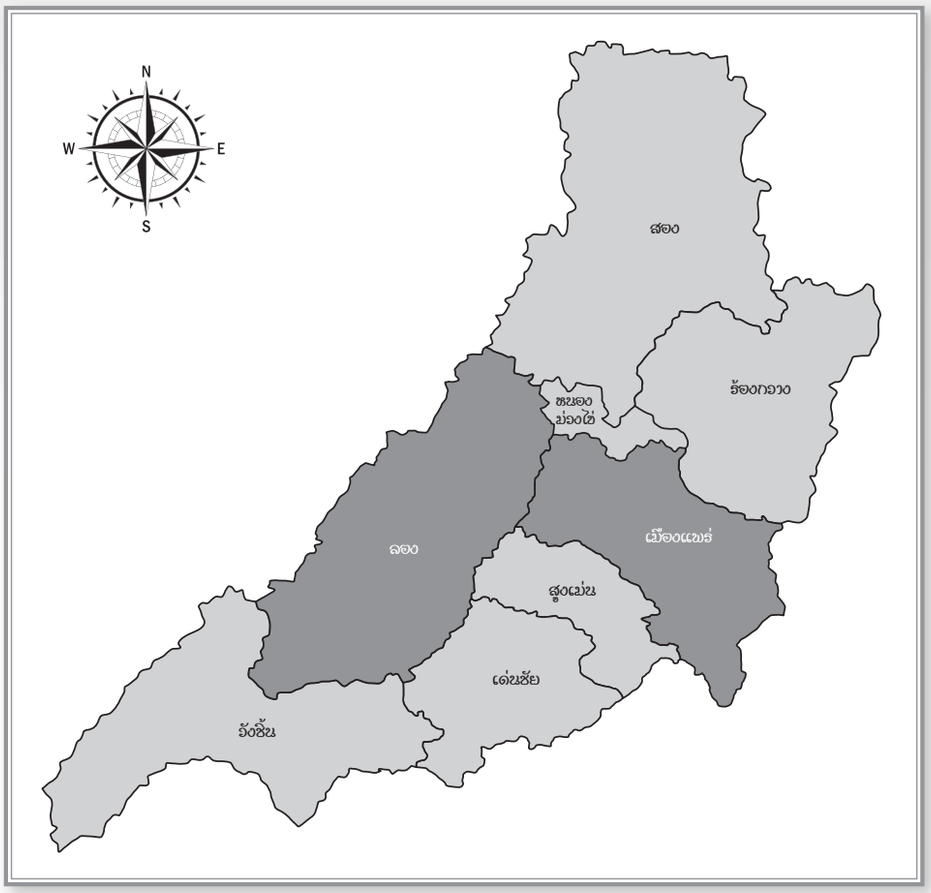

ภาพซ้าย อ่างเก็บน้ำแม่อ้อบนอุทยานดอยหลวง *ภาพขวา* พระธาตุหนอกงัวคำ (เขางัวทอง)

มีประเพณีสรงน้ำพระธาตุประจำปีในเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ เหนือ

จังหวัดแพร่

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดแพร่

จังหวัดแพร่เป็นที่ตั้งของพระธาตุช่อแฮ พระธาตุประจำนักษัตรปีขาล คือปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านจึงเดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮด้วยความตั้งใจ ที่ผ่านมาจากการศึกษาของพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม เคยทราบเพียงแค่ว่า ในจังหวัดแพร่มีเพียงพระธาตุช่อแฮวัดเดียวเท่านั้นที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่จากการลงพื้นที่ของคณะนักวิจัย ทำให้ทราบว่าที่อำเภอลองยังพบผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกหนึ่งแห่งคือ วัดพระธาตุปูตั้บ ซึ่งอำเภอลองเป็นเส้นทางผ่านต่อเชื่อมจากอำเภอแม่ทะจังหวัดลำปางไปยังจังหวัดแพร่ โดยที่อำเภอลองมีความสำคัญในฐานะเป็นสถานที่ที่มีเรื่องราวของ **“พระเจ้าทั้ง ๕” ที่เกี่ยวข้องกับ “พระธาตุทั้ง ๔ องค์” ตามคติความเชื่อของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ให้ความสำคัญต่อพระอนาคตพุทธเจ้า**

จังหวัดแพร่มีผลงานการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุจำนวน ๒ แห่ง จำแนกตามกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุช่อแฮ อำเภอเมือง

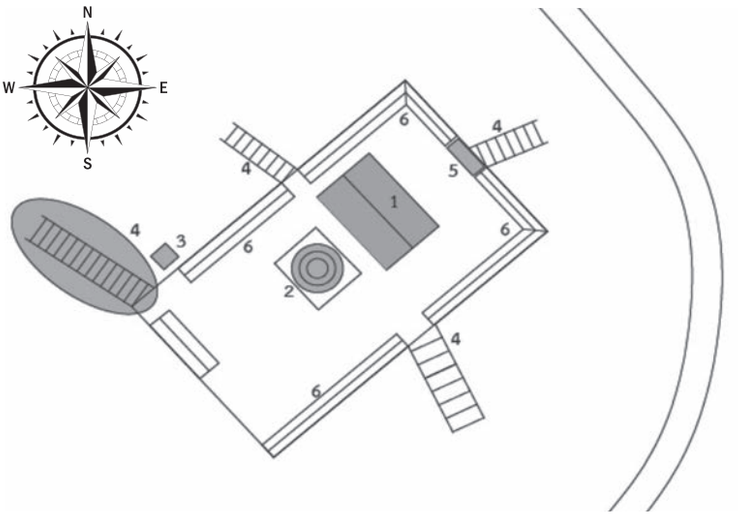
กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

พระธาตุปูตั้บ อำเภอลอง

ไม่พบหลักฐานในกลุ่มที่ ๑ คือหลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

กลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระธาตุช่อแฮ

1 อุโบสถ
2 พระธาตุ
3 กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 บันไดนาค
5 ประตูโขง
6 ศาลาบาตร

เจ้าอาวาส

พระโกศัยเจติยารักษ์ และเป็นรองเจ้าคณะจังหวัดแพร่รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๕๔-๕๙๙๒๐๙ และ ๐๕๔-๕๙๙๐๗๓-๔

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑ บ้านพระธาตุช่อแฮ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

พิกัด ๑๘.๐๘๖๘๒๕, ๑๐๐.๒๐๓๕๑๒

ความสำคัญของวัด

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ห่างจากที่ว่าการจังหวัดแพร่ประมาณ ๙ กิโลเมตร มีเนื้อที่ ๑๗๕ ไร่ วัดพระธาตุช่อแฮตั้งอยู่บน “ม่อนดอย” (เนินเขา) สูงประมาณ ๒๘ เมตร ประวัติการสร้างวัดพระธาตุช่อแฮ สร้างก่อนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เนื่องจากปรากฏหลักฐานว่าช่วง พ.ศ. ๑๘๗๙-๑๘๘๑ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระญาลิไท) กษัตริย์แคว้นสุโขทัยองค์ที่ ๖ (พ.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๑) ครั้งเมื่อยังเป็นพระมหาอุปราช เจ้าเมืองศรีสัชนาลัย ได้เคยเสด็จ

พระธาตุช่อแฮ พระธาตุทรง ๘ เหลี่ยมมีมาลัยเถาซ้อนหลายชั้น

เสือสองตัวเฝ้าบันไดทางขึ้นพระธาตุช่อแฮ ปั้นโดยครูบาเจ้าศรีวิชัย

ระฆังสำริดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยหล่อใหม่จากฉัตรเก่า

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยหน้าก่ออิฐ

ยกทัพจากเมืองสุโขทัยมาตีแคว้นแพร่ ตั้งกองทัพอยู่บริเวณวัดพระธาตุช่อแฮเป็นระยะเวลา ๗ เดือน

สิ่งสำคัญประจำวัดคือพระธาตุช่อแฮ เป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนที่เกิดปีขี(ขาล) ภายในบรรจุพระเกศธาตุ ตามตำนานกล่าวถึงขุนลัวะอ้ายก๊อมรับจากพระพุทธเจ้า มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นพระธาตุทรงระฆังแปดเหลี่ยม หุ้มด้วยแผ่นทองจังโก สูง ๓๓ เมตร ฐานเขียงสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๑๑ เมตร ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยมซ้อนกันขึ้น ๓ ชั้น ฐานบัวคว่ำและชุดท้องไม้แปดเหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป ๗ ชั้น รองรับบัวปากระฆัง ๑ ชั้น หน้ากระดาน ๑ ชั้น องค์ระฆังแปดเหลี่ยม บัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสอง ปล้องไฉน ส่วนยอดองค์พระธาตุเป็นพุ่มหมากเบ็ง(พุ่มดอกไม้) มีรั้วลำต้ายเหล็กล้อมรอบพระธาตุและมีประตูโขงปราสาททั้ง ๔ ด้าน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พ.ศ. ๒๔๖๗ เดือน ๕ เหนือ (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ครูบาเจ้าศรีวิชัยหรือคนบริเวณนี้เรียกว่า “ครูบาศีลธรรม” ได้เดินทางมาบูรณะพระธาตุช่อแฮ ซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย เริ่มลงรากฐานบูรณะพระธาตุช่อแฮเมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ พ.ศ. ๒๔๖๗ เมื่อวางรากฐานไว้แล้วได้มอบหมายให้ลูกศิษย์ดูแลการบูรณะต่อไป ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปถวายทานฉลองวัดพระแก้วดอนเต้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

“...ขึ้น ๑๑ ค่ำ พุทธศักราช ๒๔๖๗ ท่านก็ไปจัดการทำบุญฉลองทานวัดดอนเต้า ลำปาง แล้วเลยไปสร้างพระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ ในเดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ วันศุกร์ ลงมือขุด รากฐานก่อพระธาตุช่อแฮ แล้วกลับมาทานวิหารดอนเต้า...พุทธศักราช ๒๔๖๗ ครั้นเสร็จ แล้วท่านก็ไปทานธาตุช่อแฮ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ เริ่มทำบุญเถิงเดือน ๖ เพ็ง เสร็จการทำบุญแล้วขึ้นมาลำปาง”

“...เทียวส้างบุญพระ มานะสันถี จากโขงปุรี เชียงใหม่แก้วกว้าง มาตามวิไสย ดวงไธยใฝ่ส้าง มัคคาคลอง สัคคะ ภิกขุสีลธัมม์ เจ้าองค์ท่านพระจระเดินออกหน้า มาดี ประสงค์ไหว้ พระธาตุเกสี

กู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระพุทธรูปสามองค์ที่หล่อจากทองจังโกหุ้มพระธาตุช่อแฮองค์เก่า

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วิหารพระนอนด้านล่าง

พระธาตุดวงดี สรีใสผ่องแผ้ว อันอยู่โขงไข ในเมืองแพล่แก้ว โกไสยเขตแนว แพล่ท้าว มาด้วยใจใส ดวงไธยชื่นย้าว บ่มีบาดป้าว ราคี ใคร่ไหว้ธาตุพระปะจุนามปี ตามพื้นแผนมี เกิดปีเสือแผ้ว ถูกไหว้ธาตุงช่อแฮธาตุแก้ว จิ่งแม่นนามแนว นั่งนิตย์...”

พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในเมืองแพร่ที่ร่วมบูรณะในครั้งนั้นนำโดยพระมหาเมธังกร (พรหม พฺรหมฺเทโว พ.ศ.๒๔๑๘ - ๒๔๙๒) เจ้าคณะจังหวัดแพร่ มีงานนมัสการพระธาตุประจำปีในเดือน ๖ เป็ง (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ) จัดงานตั้งแต่ขึ้น ๙ ค่ำ - ขึ้น ๑๕ ค่ำ ภายในวัดพระธาตุช่อแฮมีกู่อัฐิครูบาเจ้าศรีวิชัย

คุณหญิงเจ้าแม่จันทร์คำ มหายศปัญญา (พ.ศ. ๒๔๐๒ – ๒๔๘๑) ชายาพระยาบุรีรัตน์ (เจ้าน้อยอินทวงศ์ (หนู) มหายศปัญญา) เมืองนครแพร่ ร่วมทำบุญ ๕๐๐ ชาวเมืองแพร่มาร่วมทำบุญจนถึงเดือน ๖ ผู้ร่วมทำบุญทั้งชาวพม่า ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน มอญ ต่องสู้ ก้อ กะเหรี่ยง รวมเงินทำบุญได้ ๕,๐๐๐ กว่า ได้ว่าจ้างช่างชาวจีนก่อปูน ค่าจ้าง ๘,๐๐๐ สร้างบันไดพญานาคทางทิศตะวันตกยาว ๒๐ วากว่า (๔๐ เมตรกว่า) ปั้นรูปเสือโคร่ง ๒ ตัวผัวเมียไว้ด้านหน้าทางขึ้น ค่าจ้างสร้างบันไดนาคและรูปปั้นเสือโคร่งเพื่อค้ำนามชะตาปีเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๖๐๐ บันไดนาคทิศตะวันออกคุณหญิงเจ้าแม่จันทร์คำ มหายศปัญญาและพระมหาเมธังกร (พรหม พฺรหมฺเทโว) รับเป็นเจ้าภาพสร้าง ๖๐๐ บันไดนาคด้านทิศใต้ครูบาขัติยวงศ์พร้อมชาวบ้านรับเป็นเจ้าภาพสร้าง ๖๐๐ ทำฉัตรดอกบัวยอดพระธาตุช่อแฮทำด้วยทองคำและเงินทั้งดอกบัวและก้านจำนวน ๙ ชั้น รวมมีดอกบัวทองคำ ๓๔ ดอก ดอกบัวเงิน ๑๓๙ ดอก โดยช่างทำดอกบัวยอดฉัตรพระธาตุช่อแฮ มีหนานขัติยะ บ้านพระนอนเป็นหัวหน้า

ชั้นที่ ๑ ดอกบัวเงิน จำนวน ๒๐ ดอก
ชั้นที่ ๒ ดอกบัวเงิน จำนวน ๓๒ ดอก
ชั้นที่ ๓ ดอกบัวเงิน จำนวน ๒๗ ดอก
ชั้นที่ ๔ ดอกบัวเงิน จำนวน ๒๖ ดอก
ชั้นที่ ๕ ดอกบัวเงิน จำนวน ๒๔ ดอก
ชั้นที่ ๖ ดอกบัวทองคำ จำนวน ๑๐ ดอก และดอกบัวเงิน ๑๐ ดอก
ชั้นที่ ๗ ดอกบัวทองคำ จำนวน ๙ ดอก
ชั้นที่ ๘ ดอกบัวทองคำ จำนวน ๘ ดอก
ชั้นที่ ๙ ดอกบัวทองคำ จำนวน ๗ ดอก
ส่วนยอดจุมปู (ยอดฉัตรพระธาตุ) ทำด้วยแก้ว

บันไดนาคทางขึ้นสู่วัดพระธาตุช่อแฮ

ก่อโขงประตูพระธาตุ แท่นแก้วบูชา และรูปปั้นต่างๆ ช่างคือน้อยปัญญา พ.ศ. ๒๔๖๙ วันจันทร์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ สำเร็จ มีการแห่ชักลากยอดฉัตรพระธาตุช่อแฮจากบ้านพระนอนมาวัดพระธาตุช่อแฮ ทำบุญฉลองพร้อมกับวันนมัสการพระธาตุช่อแฮประจำปีในเดือน ๖ เป็ง รวมค่าก่อสร้าง นาคบนตัวบันไดนาค ๖๐๐ เสือโคร่ง ๒ ตัวผัวเมีย ๔๐๐ รวม ๑,๐๐๐ เมื่อบูรณะพระธาตุช่อแฮได้ลอกเอาทองจังโกเก่าออก ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ให้นำเอาทองจังโกไปหล่อเป็นพระพุทธรูปจำนวน ๓ องค์ และหล่อระฆังอีก ๑ ลูก การบูรณะทั้งหมดใช้จ่ายเงินทั้งสิ้น ๑๗,๗๕๕ รูเปีย ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จัดงานถวายทานฉลองการบูรณะพระธาตุและเสนาสนะต่างๆ จำนวน ๗ วัน ๗ คืน ตั้งแต่ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ เมื่อเสร็จสิ้นการฉลองครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปวัดพระธาตุลำปางหลวงต่อไป

พระอุโบสถบนเขตพุทธาวาสชั้นบน

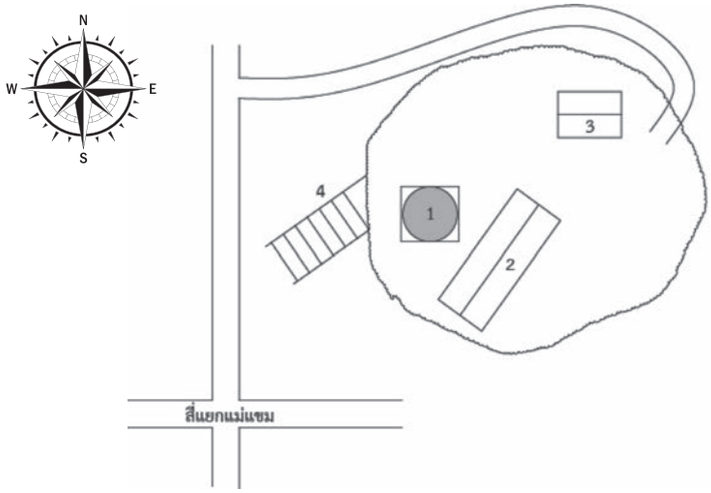
เจดีย์ "เฮดแมน" บรรจุกระดูกคหบดีค้าไม้ชาวพม่า

ยอดพระธาตุช่อแฮ

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดพระธาตุปูตั้บ

1 พระธาตุ
2 วิหาร
3 กุฏิ
4 บันไดนาค

ประธานที่พักสงฆ์ (เจ้าสำนักสงฆ์)

พระผัด ปญฺญาวุฑฺโฒ รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) อยู่ระหว่างการขอขึ้นทะเบียนเป็นวัด ติดต่อพระครูปัญญา เลขานุการเจ้าคณะอำเภอลอง

โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๖๖๒๐๐๙

สถานที่ตั้ง

บ้านศรีดอนไชย ตำบลทุ่งแล้ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

พิกัด ๑๘.๐๐๐๓๙๖. ๙๙.๗๗๖๘๗๕

ความสำคัญของวัด

วัดพระธาตุปูตั้บ (บางสำเนียงออกเสียง “ปู่ตั๊บ”) สร้างอยู่บนยอดภูเขา ไม่ปรากฏปีที่สร้าง เป็นวัดโบราณที่แต่เดิมไม่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ถาวร

ความเป็นมาของพระธาตุปูตั้บนี้ มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง “พระเจ้าทั้ง ๕ ในภัทรกัป” เป็นตำนานพื้นถิ่นเมืองลอง (อยู่ในตำนานพระธาตุแหลมลี่) ที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงของพระธาตุ ๔ องค์ กับอดีตพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ดังนี้ ๑. พระธาตุไฮสร้อย เป็นสัญลักษณ์ของพระกกุสันโธและพระโกนาคมน์ ๒. พระธาตุขวยปู เป็นสัญลักษณ์ของพระกัสปะ ๓. พระธาตุแหลมลี่ เป็นสัญลักษณ์ของพระโคตมะ และ ๔. พระธาตุปูตั้บ เป็นสัญลักษณ์ของพระศรีอาริยเมตไตรย พระอนาคตพุทธเจ้า อันเป็นมโนปณิธานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตั้งความปรารถนาไว้

คำว่า “ปูตั้บ” ปู หมายถึง ภู หรือภูเขา ตั๊บ/ตั้บ หมายถึงทับซ้อนเป็นชั้นๆ เรื่องราวของพระธาตุปูตั้บไม่ได้ปรากฏในตำนานพระเจ้าเลียบโลก แต่ปรากฏในตำนานท้องถิ่นฉบับอื่นๆ เช่น ตำนานพระเจ้าตนหลวง พระธาตุสบแวน ตำนานพระธาตุแหลมลี่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

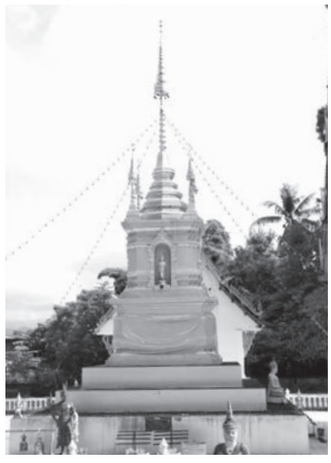
ช่วงที่เดินทางมาบูรณะวัดพระธาตุช่อแฮ พ.ศ. ๒๔๖๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาจากเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองลำปาง ผ่านมาทางอำเภอลอง ขณะนั้นอำเภอลอง ยังเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดลำปาง และยังไม่ได้แยกตั้งอำเภอวังชิ้น มีลูกศิษย์ชาวกะเหรี่ยงผลัดเปลี่ยนกันหามเสลี่ยงมาตลอดทาง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แวะทำบุญและนมัสการพระ

ภาพซ้าย **พระธาตุปูตั้บ** *ภาพขวา* **พระธาตุขวยปู**

ภาพซ้าย **พระธาตุแหลมลี่** *ภาพขวา* **พระธาตุน้อย วัดแหลมลี่**

ภาพซ้าย **พระธาตุไฮสร้อย** *ภาพขวา* **พระธาตุศรีดอนคำ**

ธาตุองค์สำคัญของเมืองลองทั้ง ๖ องค์ องค์แรกคือ**พระธาตุขวยปู** (วัดชัยสิทธิ์ ตำบลแม่ป้าก อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่)

องค์ที่ ๒ คือ **พระธาตุปูตั้บ** ได้นั่งหนักโปรดศรัทธาที่วัดพระธาตุปูตั้บ ๑ คืน รุ่งเช้าได้มีผู้คนจำนวนมากทั้งอำเภอลองเดินทางมาร่วมทำบุญใส่บาตร เมื่อตักบาตรเสร็จ *ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้แม่หน่อแก้ว ไชยแก้ว คหบดีในอำเภอลอง เป็นเจ้าศรัทธาหลักในการบูรณะพระธาตุปูตั้บจนแล้วเสร็จในปี ๒๔๗๒* ภายหลังเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แม่หน่อแก้ว ไชยแก้ว พร้อมกับชาวอำเภอลองจำนวนมากจึงเดินทางไปร่วมสร้างถนนในครั้งนี้ด้วย

หลังจากทำบุญตักบาตรช่วงเช้าที่วัดพระธาตุปูตั้บเสร็จแล้ว ก็มีลูกศิษย์หามเสลี่ยงครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปไหว้อีก ๔ องค์คือ องค์ที่ ๓-๔ **พระธาตุแหลมลี่** และ **พระธาตุน้อย** วัดพระธาตุแหลมลี่ (ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่) องค์ที่ ๕ **พระธาตุไฮสร้อย** (ตำบลปากกาง อำเภอลอง จังหวัดแพร่) และ องค์ที่ ๖ องค์สุดท้าย **พระธาตุศรีดอนคำ** (ตำบลห้วยอ้อ อำเภอลอง จังหวัดแพร่) ซึ่งเป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นภายหลังเมื่อ พ.ศ. ๒๒๑๕ ไม่ได้อยู่ในกลุ่มเครือข่ายของพระธาตุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ในภัทรกัป ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นั่งหนักโปรดศรัทธาที่วัดพระธาตุศรีดอนคำ ๑ คืนก่อนเดินทางเข้าสู่เมืองแพร่ เพื่อไปบูรณะพระธาตุช่อแฮ ช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางก่อนถึงวัดพระธาตุศรีดอนคำนั้น ชาวเมืองลองได้นำขันข้าวตอกดอกไม้ไปคอยรับเพื่ออาราธนาครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ห้วยแม่กอก

มีงานประเพณีนมัสการพระธาตุปูตั้บในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ เหนือ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อำเภอปายเป็นเพียงอำเภอเดียวในจังหวัดแม่ฮ่อนสอน ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาบูรณะเสนาสังฆิกะ ที่มาของเมืองปายเป็นเสมือนเมืองหน้าด่านของเชียงใหม่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ได้ค้นพบหลักฐานด้านโบราณวัตถุ โบราณสถานกล่นเกลื่อนที่มีมาแล้วในสมัยล้านนา ราว ๗๐๐ กว่าปี และหลายชิ้นเก่าแก่ถึงยุคหริภุญไชยตอนปลาย เป็นชุมชนอาศัยของชาวลัวะ ชาวเม็ง และกะเหรี่ยง มาก่อน มีลำธาร ลำห้วย ช้างพลายจำนวนมาก อันเป็นที่มาของชื่อ**เมืองปาย** มีผู้สันนิษฐานกันว่า น่าจะมาจากคำว่า **“พลาย”** คือช้างเพศผู้ เมืองพลาย เป็นเขตรอยต่อหรือประตูของเมืองเชียงใหม่ที่จะออกไปสู่แว่นแคว้นชุมชนไทใหญ่ ทำให้มีชาวไทใหญ่จากเมืองต่าง ๆ หลั่งไหลกันอพยพเข้ามาอยู่อาศัย อาทิ จากเมืองปั่น แสนหวี เชียงของ เชียงตุง หมอกใหม่ ลางเครือ รวมไปถึงชาวพม่า มอญ และกะเหรี่ยง กลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาตั้งรกรากแถบบ้านดอนปัจจุบันคือบ้านเวียงเหนือ ตกลงใจกันอยู่ที่นั่น และยก “ขุนส่างปาย” ขึ้นเป็นเจ้าเมือง จากนั้นช่วยกันขุดคูรอบเวียง เพื่อป้องกันสัตว์มารบกวน มีประตูสามด้าน ทางทิศใต้เรียกว่า “ประตูดำ” เป็นประตูที่นำศพออกไปป่าช้า แล้วสร้างวัดในบ้านดอนทางทิศตะวันออกของเวียง

จุดเริ่มต้นของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เดินทางมาเมืองปาย เกิดขึ้นจากการนิมนต์ของ **“เตอเลอโข่ กรูวอ”** ชาวกะเหรี่ยง (ปกาเกอะญอ) บ้านห้วยแก้ว ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่อนสอน (อดีตคนงานบริษัท

บอมเบย์เบอร์ม่า ประจำสำนักงานเมืองปายและสำนักงานเชียงใหม่) ซึ่งเคยเป็นผู้นำ พาชาวกะเหรี่ยงเมืองปายไปสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ **เตอเลอโข่ กรูวอ** ผู้นี้ได้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นประธานในการสร้างฉัตรยอดพระธาตุเจดีย์วัดดอย ปัจจุบันคือสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย (วัดแม่ปิงเก่า) การเดินทางจำเป็นต้องผ่าน**วัดน้ำฮู**เป็นวัดแรก ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยรับนิมนต์ก่อสร้างบูรณะเสนาสนารามภายในวัดน้ำฮูด้วยเช่นกัน

หลังจากเสร็จภารกิจที่วัดน้ำฮูก็เดินทางขึ้นมาสร้างวัดศรีดอนชัย (คนละวัดกับ “ศรีดอนชัย” อีกวัดหนึ่งในปัจจุบัน ศรีดอนชัยที่กล่าวถึงนี้ หมายถึง **“เมืองแปงศรีวิชัย”**) จากนั้นไปบูรณะ **วัดพระธาตุจอมแจ้ง พระธาตุที่วัดเมืองแปง** และสุดท้ายเดินทางออกจากอำเภอปายเข้าสู่เขตอำเภอแม่แจ่ม (สมัยที่ยังไม่ได้แยกอำเภอออกมาเป็นกัลยาณิวัฒนา) ของจังหวัดเชียงใหม่ ไปสร้าง**วัดจันทร์**หลังจากนี้ จึงเดินธุดงค์บนสันเขาไปถึงอำเภอสะเมิง สร้างวัดยั้งเมิน และพระธาตุม่อนเปี๊ยะ

ครูบาเจ้าศรีวิชัยหลังจากที่บูรณะองค์พระธาตุแม่ปิงเก่า (พระธาตุศรีวิชัย) เสร็จก็จะแวะเวียนไปๆ มาๆ ระหว่างปาย-เชียงใหม่

ในช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ ท่านได้อนุญาตลูกศิษย์ว่า ช่วงวิกฤติเช่นนี้ขอให้ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปก่อน เพื่อจะได้มิต้องถูกข้อกล่าวหาว่ามีการซ่องสุมกำลังพล พระรูปใดจะสมัครใจไปอยู่ที่ไหนก็สุดแท้แต่ ไม่ต้องคอยติดตามท่าน เพราะถูกเรียกตัวไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ ดังนั้นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยหลายรูปที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยง เช่น **ครูบานุ** จึงได้ตัดสินใจมาอยู่ที่บ้านเมืองแปงแห่งนี้ ลูกศิษย์ครูบาแต่ละรูปต่างก็ไปมาหาสู่กัน ครูบานุมีความสนิทสนมกับครูบาอีกรูปหนึ่งที่เดินทางมาพร้อมกันคือ **ครูบาอินทนนท์** เรียกกันว่า “ตุ๊พี่-ตุ๊น้อง” ต่อมา “ตุ๊พี่” ได้ไปมรณภาพที่สะเมิง

มีเกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “วาจาศักดิ์สิทธิ์” ของครูบาเจ้าศรีวิชัยในระหว่างการเดินทางข้ามน้ำแปงไปยังสะเมิงในช่วงฤดูแล้ง โดยญาติโยมที่ร่วมทางไปด้วยบ่นว่าไม่มีน้ำดื่มหาน้ำดื่มยาก แต่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับบอกกับโยมผู้นั้นว่า *“บ่ต้องห่วงดอก เดี๋ยวก็จะพบบ่อน้ำ”* เดินต่อไปได้สักพักก็พบบ่อน้ำขนาดใหญ่มีน้ำใสสะอาดอยู่กลางดอยจริงตามวาจานั้น ชาวบ้านจึงเรียกขานบ่อน้ำนี้ว่า **“น้ำบ่อครูบาเจ้าศรีวิชัย”** ทุกวันนี้ก็ยังคงมีอยู่

จากวัดเมืองแปง ท่านได้จาริกไปยังบ้านวัดจันทร์ บ้านยาง ทุ่งยาว และต่อไปยังบ้านยั้งเมิน บ้านม่อนเปี๊ยะ แล้วจึงกลับไปวัดพระสิงห์ตามเดิม ลูกศิษย์ที่เป็นสล่าผู้ช่วยครูบาเจ้าศรีวิชัยก่อสร้างและบูรณะวัดในแถบอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอสะเมิง กับอำเภอกัลยาณิวัฒนา ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากครูบานุ ครูบาอินทนนท์ แล้วยังมีรายชื่อของครูบาก่ำ อุปละ ครูบาปวน หนานอุปาลี บ้านอมลอง แก่น้อยเฝือย (เฝย) บ้านอังคาย และกำนันต๋ำ บ้านงาแมง ฯลฯ

จำนวนวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างและปฏิสังขรณ์ในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทั้งสิ้น ๔ แห่ง แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม โดยไม่มีผลงานในกลุ่มที่ ๒ (หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย) ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

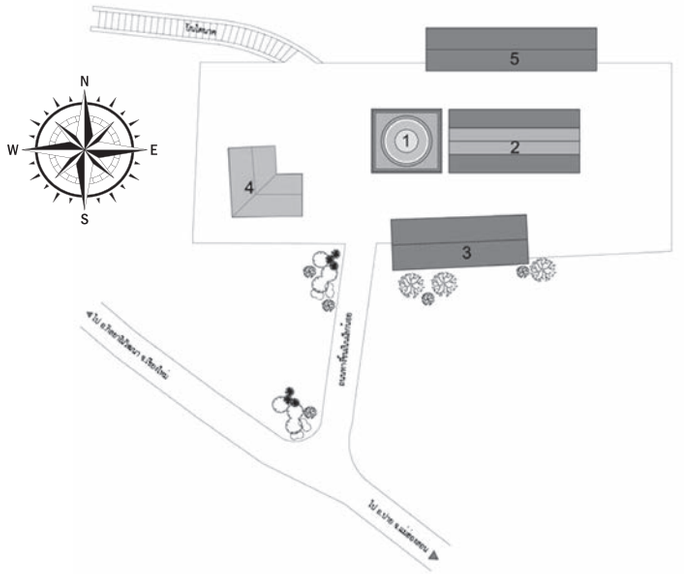
๑. วัดเมืองแปง (ศรีวิชัย) อำเภอปาย

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

๒. วัดพระธาตุศรีวิชัย (แม่ปิงเก่า) อำเภอปาย
๓. วัดพระธาตุจอมแจ้ง อำเภอปาย
๔. วัดน้ำฮู อำเภอปาย

กลุ่มที่ ๑ หลักฐานจากบัญชีถวายพระราชกุศล

วัดเมืองแปง (ศรีวิชัย)

1 พระธาตุ
2 พระวิหาร
3 กุฏิเจ้าอาวาส
4 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
5 ศาลาการเปรียญ

เจ้าอาวาส

พระอธิการอภิภูพงษ์ ฐิตธมฺโม พ.ศ. ๒๕๔๙ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
ไม่ใช้โทรศัพท์ เพราะไม่มีสัญญาณ

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐

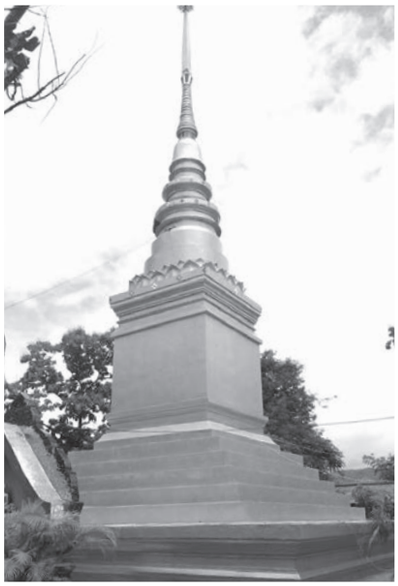
พิกัด ๑๙.๒๑๒๐๖๕, ๙๘.๓๖๘๙๑๐

ความสำคัญของวัด

เดิมวัดเมืองแปง เคยเรียกขานกันว่า **"วัดศรีดอนชัย"** เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนยอดเนินเขา ต่อมาภายหลังทางจังหวัดจึงเปลี่ยนมาเรียกว่า **"วัดศรีวิชัย"** ตามชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งได้เคยจาริกมาที่วัดแห่งนี้ แล้วริเริ่มสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ครอบวัดเดิม

ครั้นเมื่อได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๘ ได้เปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งเป็น "วัดเมืองแปง" อาศัยชื่อตามย่านภูมินามสถานที่ เนื่องจากเห็นว่าชื่อวัดศรีวิชัยนั้นอาจมีซ้ำกันหลายแห่ง แต่ชาวบ้านยังนิยมเรียกติดปากว่าวัดศรีวิชัย ทำให้วัดต้องใส่วงเล็บพ่วงท้ายประกอบกันเพื่อรำลึกถึงนามเดิม

มูลเหตุที่วัดนี้มีชื่อว่าเมืองแปง มาจากคำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสที่มรณภาพไป คือ ครูบาสมโสภโณ หรือ "ตุ๊ลงสม" เล่าให้เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันฟังว่า นานมาแล้วมีนิทานท้องถิ่นกล่าวถึงลูกสาวเจ้าเมืององค์หนึ่ง ชื่อ "สุวรรณคำแพง" (ภาษาถิ่นเหนืออ่าน "แปง") เป็นสตรีผู้มีผิวพรรณงามประดุจทอง นางมักมาอาบน้ำในลำน้ำสายนี้ ความงามของนางเป็นที่เลื่องลือ ต่อมาจึงมีการหยิบนามของนางมาเรียกขานเป็นชื่อแม่น้ำว่า "น้ำแปง" เป็นแม่น้ำที่ไหลไปบรรจบกับลำน้ำปาย เรียกหมู่บ้านย่านนี้ว่า บ้านคำแปง หรือเมืองแปง

พระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้าง ปัจจุบันมีการเปลี่ยนส่วนฐานใหม่

วัดมีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๔ ไร่ เขตของวัดจรดรั้วโรงเรียนอ้อมไปติดถนนและลำเหมืองสาธารณะ

ประวัติความเป็นมาของวัด สามารถจำแนกช่วงอายุสมัยของการสร้างได้เป็นหลายยุคดังนี้

ยุคล้านนา เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เหลือหลักฐานสำคัญคือกลุ่มพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะล้านนา สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีลักษณะงดงามมาก จำนวนหลายองค์ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส องค์ใหญ่ที่สุดมีนามว่า “พระเจ้าแปงปาย” ถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวเมืองแปง

อันที่จริง พระธาตุเจดีย์องค์เดิมก็มีอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่สมัยล้านนา ทว่าเมืองได้ร้างไป ในยุคที่เกิดสงครามสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ศรัทธาชาวบ้านจึงเอาไม้มาล้อมรั้วปกป้องค์พระธาตุไว้

ต่อมาราว พ.ศ. ๒๓๖๙ ได้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบองค์เดิม และปั้นพระพุทธรูปอีกหลายองค์ประดิษฐานในวิหารหลังเดิม

พ.ศ. ๒๔๕๑ นายเตปิน พรมเทพ ผู้ใหญ่บ้านได้นำราษฎรในหมู่บ้านไปช่วยกันแผ้วถางบุกเบิกและสร้างกุฏิขึ้นมา

ยุคที่บ้านเมืองแปงร้าง บริเวณเนินเขานี้มีสภาพเหมือนป่าช้า มีแต่ต้นไม้สักใหญ่ยืนทะมึน ท่ามกลางซากอิฐซากปูน ไม่มีใครหาญกล้าเฉียดกรายเข้าใกล้

ภาพบน **พระธาตุเจดีย์องค์เดิมยุคครูบาเจ้าศรีวิชัย** ***ภาพล่าง*** **ขณะกำลังบูรณะใหม่**

กล่าวกันว่าแม้แต่กรณีที่ชาวบ้านบางคนปล่อยกระบือพลัดหลงมาในดงแห่งนี้ ยังไม่กล้าเข้ามาตามกลับไปเลย ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นถิ่นที่ “ผีกะยักษ์” (ผีกะ หมายถึงผีปอบ) อาศัยอยู่ เมื่อใดก็ตามที่ผู้คนล้มป่วยโดยหาสาเหตุใดๆ ไม่ได้ ชาวบ้านก็จะจัดหาไก่และเหล้าขาวมาเลี้ยงเซ่นไหว้ผีกะยักษ์ดังกล่าว ทำให้บริเวณนี้กลายเป็นถิ่นเลี้ยงไก่ เต็มไปด้วยสุ่มไก่

พ.ศ. ๒๔๖๔ ชาวบ้านได้สร้างวัดในที่ต่ำลงมาจากยอดเนินประมาณ ๑๐๐ เมตร ซึ่งคือบริเวณโรงเรียนบ้านเมืองแปง ในปัจจุบันนั่นเอง (ก่อนที่จะย้ายกลับมาฟื้นวัดเก่าบนเนินเขาอีกครั้ง) มีลักษณะเป็นวัดแบบชั่วคราว เพราะมีเพียง โรงเรือนแค่ ๒ โรง ใช้สำหรับประกอบศาสนกิจ ๑ โรง อีกโรงใช้สำหรับพระภิกษุและสามเณรจำวัด

ต่อมาได้มีผู้คนจากที่ต่างๆ อพยพเข้ามาตั้งรกรากในเมืองแปงแห่งนี้ เช่นครอบครัวของนายสะลืออพยพมาจากอีสานใต้เป็นครอบครัวแรก จากนั้นก็มีคนอพยพตามๆ กันมาอีกหลายระลอก

ภาพซ้าย พระประธานในวิหารเดิมเป็นปูนปั้นระบายสี *ภาพขวา* ปัจจุบันทาสีทองทับ

ภาพถ่ายก่า วิหาร-พระธาตุหลังเดิมก่อนบูรณะ

กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้จาริกมาที่เขตเมืองปาย แวะผ่านมาที่บ้านเมืองแปง เห็นว่าวัดร้างศรีดอนชัยบนเนินเขานั้นมีชัยภูมิเหมาะสมมากกว่าที่จะสร้างวัดข้างล่าง จึงดำริให้ย้ายวัดขึ้นไปอยู่บนยอดเนินเขานั้น แต่ด้วยความที่ชาวบ้านยังหวาดกลัวต่อผีกะยักษ์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้เป็นผู้นำชาวบ้านขึ้นไปบุกเบิกถากถางป่าพงหญ้าร้างและดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะด้วยตนเอง หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาพักอยู่ที่เมืองแปงได้เพียง ๑ วัน ๑ คืน

โดยท่านเป็นผู้วางหลักปักเขตแดน ในการสร้างพระธาตุ และพระวิหาร ด้วยหินสีมา ๙ ก้อน (ปัจจุบันเหลือเพียงก้อนเดียว)ซึ่งใช้ฐานเดิมของวัดร้างศรีดอนชัยนั้นเอง ชาวเมืองแปงจึงเชื่อกันว่าเป็นเพราะบารมีอันแก่กล้าของครูบาเจ้าศรีวิชัยนี้เองที่ทำให้ผีร้ายเกรงกลัวจนชาวบ้านสามารถฟื้นวัดร้างได้สำเร็จ

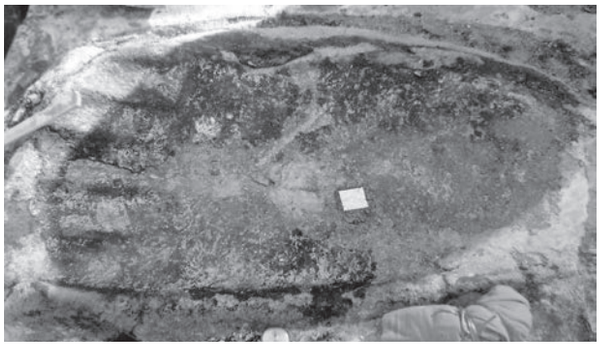
ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยรูปสำคัญที่มีส่วนช่วยในการฟื้นวัดร้างศรีดอนชัยให้สำเร็จ มีนามว่า “พระนุจินะวัณ” (เกิดความสับสนในหลายวัด ที่มักเข้าใจว่าครูบานุ คือรูปเดียวกันกับพระอินทนนท์ ในความเป็นจริงเป็นคนละรูปกัน) ครูบานุหรือพระนุเป็นชาวกะเหรี่ยงเกิดและโตที่บ้านเมืองแปง ก่อนหน้าที่จะบวชเป็นพระ เคยสนใจเรื่องคาถาอาคมสักลายลงยันต์ทั่วตัว แต่ต่อมาเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงได้คอยติดสอยห้อยตามครูบาเจ้าศรีวิชัยสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอธิการวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ขอบวชกับครูบาเจ้าศรีวิชัยที่วัดพระสิงห์นั่นเอง

เมื่อได้เรียนรู้เรื่องธรรมะมาแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงให้พระนุและพระอินทนนท์ ซึ่งเป็นพระในสายธรรมจาริก คือต้องทำหน้าที่สอนหนังสือให้แก่นักเรียนที่มาเรียนในวัดด้วย ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดเมืองแปง (หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าวัดศรีวิชัย ไม่เรียกว่าวัดศรีดอนชัยอีกต่อไป) ตามคำขอนิมนต์ของชาวบ้าน ในวัดมีพระ ๑ รูปคือพระนุ สามเณร ๖ รูป เด็กวัด ๕ คน และมัคนายก ๑ คน

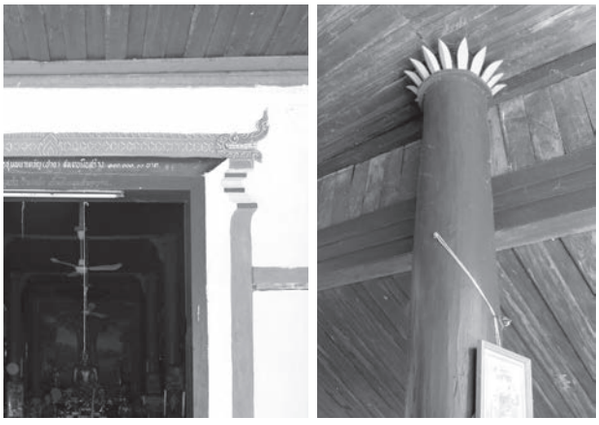
ในบั้นปลายชีวิตพระนุได้ย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดจันทร์ ปัจจุบันอยู่ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นรอยต่อจากปาย ส่วนพระอินทนนท์ภายหลังได้ลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสมีครอบครัว

รอยพระบาทห้วยพระนอน

ไม่ไกลจากวัดเท่าใดนัก ห่างไปประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ เมตร มีรอยพระพุทธบาทที่ห้วยพระนอน มีขนาดความกว้าง ๖๗ เซนติเมตร ความยาว ๑๐๗

รอยพระพุทธบาท ห้วยพระนอน

ภาพซ้าย ผนังวิหารตกแต่งทาสี *ภาพขวา* เสาและผนังทาสีสดใสแบบ Folk Art

พระเจ้าปายแปง พระคู่บ้านคู่เมืองชาวเมืองแปง เป็นพระสิงห์สมัยล้านนา

เซนติเมตร อยู่ท่ามกลางซากโบราณสถานร้างสันนิษฐานว่าน่าจะเคยมีวัดโบราณมากร่วม ๒๐ แห่ง มีการค้นพบพระสิงห์สำริดสมัยล้านนาอายุประมาณ ๕๐๐ - ๖๐๐ ปี องค์ใหญ่ ๓ องค์ องค์เล็กอีก ๓ องค์ ผู้พบรอยพุทธบาทคือพรานบุญ ที่อพยพมาจากถิ่นอื่นได้มาล่าสัตว์ในแถบนั้น โดยพรานบุญเห็นต้นมะม่วงต้นหนึ่งมีลักษณะลำต้นขาดกลางลำ ทั้งที่ต้นมีขนาดใหญ่มาก เหมือนมีคนมาทำเครื่องหมายอะไรบางอย่างบอกไว้ พรานบุญจึงได้เดินสำรวจโดยรอบจึงพบรอยพระพุทธบาท จากนั้นกลับไปบอกชาวบ้านมาดูแล้วชวนกันสร้างศาลาครอบไว้แบบง่าย ๆ คล้ายเพิงหมาแหงน หลังคามุงกระเบื้องดินขอ แต่ไม่มีหลักฐาน พ.ศ.อ้างอิงถึง วันที่ค้นพบ

กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๗ – ๒๕๑๘ ได้มีการบูรณะศาลาครอบรอยพระบาทอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาราวเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐ เกิดไฟไหม้ทำให้ตัวอาคารทั้งหลังไหม้หมด ปรากฏให้เห็นรอยพระพุทธบาทองค์ที่อยู่ด้านในแต่ถูกฉาบทับด้วยปูน เมื่อแผ่นปูนหลุดออกมา ทำให้เห็นรอยเดิมอย่างเด่นชัดขึ้น ชาวบ้านจึงสร้างศาลาหลังใหม่ขึ้นมาเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๑ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ แล้วเสร็จพร้อมฉลองเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ผลงานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้คือพระธาตุเจดีย์ ระหว่างปี ๒๔๗๑-๒๔๗๔ หลังจากที่วางรากฐานให้พระนุ อินทนนท์ฟื้นวัดร้างไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้ว

ไม่ว่าคำบอกเล่าจากทางวัดจะระบุศักราชการมาสร้างวัดเมืองแปงของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าอยู่ในปีใดก็แล้วแต่ ทว่าจากเอกสารที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยทำรายงานถวายพระราชกุศลแด่ผู้สำเร็จราชการในพระองค์ ถึงสำนักราชธิการนั้น ได้ระบุว่า ท่าน**หมดเงินค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างพระเจดีย์วัดเมืองแปง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นจำนวนเงิน ๓๖๔ รูเปีย ๔๐ สตางค์**

สมัยครูบาเจ้าศรีวิชัยการคมนาคมขนส่งลำบากมาก ต้องเดินทางด้วยเท้ารอนแรมกันเป็นเดือน ๆ การก่อสร้างเริ่มจากพระธาตุก่อน ส่วนวิหารนั้นสร้างแบบชั่วคราวไปก่อน โดยรื้อไม้จากวัดเก่ามาสร้าง ส่วนปูนที่ใช้นั้นใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการผสม เพราะไม่มีปูนซีเมนต์สำเร็จรูปเหมือนเช่นปัจจุบัน โดยชาวบ้านต้องไปขุดเจาะหินปูนจากภูเขาที่ทุ่งผาจัน มีลักษณะเป็นหลืบซอกผา มีความกว้างประมาณคนเข้าไปนอนได้ ๑๐ คน ที่ผาจันนี้มีหินปูนจำนวนมาก ชาวบ้านยังคงเรียกสถานที่ดังกล่าวว่า เตาปูน มาจนถึงทุกวันนี้ เมื่อระเบิดหินปูนจากภูเขามาแล้วก็จะนำไปเผา โดยผสมกาวหนังควาย กับเปลือกไม้ชนิดหนึ่งเรียกว่า **เปลือกกาย (เปลือกไก่)** เป็นไม้ที่มียาง เวลาตากแดดจะกลายเป็นปูนขาว นำมาใช้ก่อเจดีย์ ปูนประเภทนี้เมื่อหลุดร่วงเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา จะเห็นเนื้อปูนว่ามีความวาวลักษณะคล้ายเกล็ดแก้ว เกล็ด

เหรียญครูบาสม โอภาโส

สารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย *ภาพซ้าย* ที่ศาลาด้านนอก *ภาพขวา* ภายในพระวิหาร

ทราย เหมือนว่ามีเศษกระจกฝังอยู่ในเนื้อปูน ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สูญหายไปแล้ว

ในส่วนของยอดพระธาตุซึ่งเป็นโลหะ ชาวบ้านต้องเดินทางไปแบกขนมาจากวัดพระสิงห์เอง

ไม่มีการระบุหลักฐานแน่ชัดว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนไหนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือของพระอรหันต์ มีแต่คำบอกเล่าของอุ๊ยอิ่นแก้ว (พ.ศ. ๒๕๕๕ มีอายุ ๑๐๐ ปี) ขณะนั้นอายุประมาณ ๑๕-๑๖ ปีว่าสมัยที่ตนยังเป็นเด็ก มีส่วนร่วมก่อสร้างพระธาตุร่วมกับครูบาศรีวิชัย ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ตนอุ้มพระพุทธรูปองค์สำคัญ ๓ องค์ ได้แก่ ๑. พระสิงห์ ๑ ๒. พระเพชร และ ๓. พระสิงห์ ๒ ทั้งหมดพบที่รอยพระบาท โดยให้นำมาบรรจุไว้ในทางทิศตะวันตกขององค์พระเจดีย์ ส่วนตัวอุ๊ยอิ่นแก้วเองได้บรรจุ “แก้วมุงเมือง” ของตนไว้ด้วยเช่นกัน ส่วนทิศอื่นๆ ตนไม่ทราบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มอบหมายให้ใครถือสิ่งใดไปบรรจุไว้บ้าง ทราบแต่ว่าพระธาตุเมืองแปงองค์นี้ ในวันพระมักมีผู้เห็นแสงพระธาตุเสด็จลอยไปยังพระธาตุดอยกองมู ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ปี ๒๕๒๔ มีการบูรณะพระธาตุครั้งแรก โดยเอาแค่ปูนฉาบ โดยลุงบุญดี บ้านสบสาเป็นผู้รับเหมาบูรณะ หลังจากนั้น เมื่อปูนกะเทาะออก ก็มีต้นโพธิ์เข้าไปชอนไช ต้องคอยถอนออก เพื่อให้พระธาตุโดดเด่น

ผ่านไปนานกว่า ๓๐ ปีจึงมีการบูรณะอีกครั้งในปี ๒๕๕๔ โดยการบูรณะครั้งนั้น พระอธิการอภิภูพงษ์ จิตฺตธมฺโม เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ได้นำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้อีก ๔ องค์

สภาพพระธาตุเจดีย์ที่เห็น ส่วนยอดค่อนข้างเอน เนื่องจากเกิดแผ่นดินไหว ทำให้ฐานแบะออกไปคนละทาง เป็นเพราะส่วนฐานไม่มีคานเหล็กมารองรับ

คุณูปการของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีต่อชาวบ้านเมืองแปงอย่างยิ่ง คือนอกจากจะเป็นประธานในการก่อสร้างวัดแล้ว ท่านยังเป็นพระอุปัชฌาย์ในการบรรพชาให้แก่สามเณร ๓ รูป ได้แก่ ด.ช.แสน กัลยา ด.ช.ขันธ์ และด.ช.ตา โดย ด.ช.แสน มีฉายาว่า ใจยา ด.ช.ขันธ์ มีฉายาว่า ธรรมขันธ์และ ด.ช.ตา มีฉายาว่า จินะ

ประเพณีประจำปีมีการสรงน้ำพระธาตุ

หุ่นขี้ผึ้งครูบาเจ้าศรีวิชัยโยมบ้านเคี่ยนสร้างมาถวาย สร้างจากดินเผาญี่ปุ่น

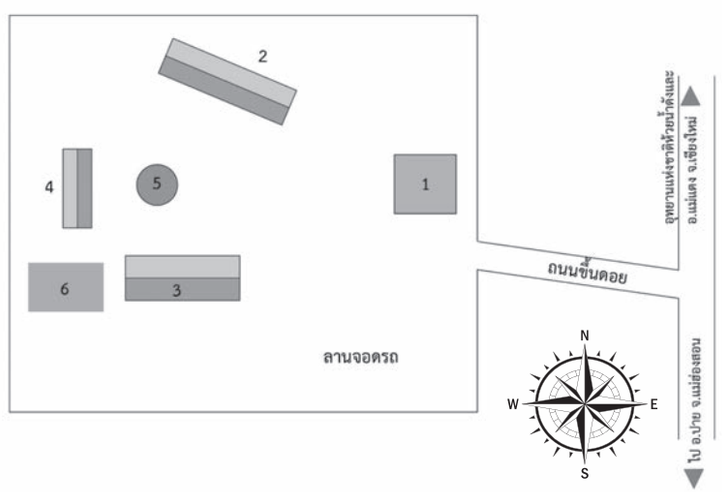
อนุสาวรีย์ด้านนอกเพิ่งสร้าง ทำจากโลหะ ร้านในกรุงเทพ แต่ไปเอาที่เชียงราย หล่อสำเร็จเป็นพิมพ์มาตรฐาน

พระพุทธรูปประธานทำด้วยปูนปั้นสร้างโดยครูบานุ

มีน้ำต้นกุนที ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่เก็บรักษาไว้อยู่ที่วัดแห่งนี้

กลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดพระธาตุศรีวิชัย (แม่ปิงเก่า)

1 พระเจดีย์
2 วิหาร
3 ศาลากุฏิ
4 ศาลาการเปรียญ
5 ต้นไม้เอนนอน
6 กุฏิ

เจ้าสำนักสงฆ์

พระวีระพล มหาวีโร พ.ศ. ๒๕๔๘ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๑๕๒๐๙๐๒

สถานที่ตั้ง

หมู่ที่ ๖ ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐

พิกัด ๑๙.๒๘๗๙๒๗, ๙๘.๔๗๕๓๔๗,

ความสำคัญของวัด

วัดนี้มีสถานะเป็นสำนักสงฆ์ ตั้งอยู่บนเนินเขาขนาดไม่สูงมากนัก เดิมคือวัดแม่ปิง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะพระธาตุเจดีย์ร้างองค์เดิมที่สร้างมาก่อนแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๓ แต่ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๓ เกิดอัคคีภัย หรือไฟไหม้ป่าครั้งใหญ่ มีสะเก็ดไฟลุกลามตกลงมายังแผ่นกระเบื้องมุงหลังคา ทำให้วัดร้างไป ในช่วงนั้นเองได้มีการย้ายวัดแม่ปิงไปสร้างณ ที่แห่งใหม่ ตั้งอยู่ข้างล่างใกล้ชุมชนแทน ปัจจุบันสถานที่ตั้งใหม่ถูกแยกเขตปกครองเป็นหมู่ที่ ๔ แต่ยังอยู่ในบ้านแม่ปิง ตำบลแม่ฮี้ เช่นเดียวกัน ทำให้เรียกกันว่า “วัดแม่ปิงใหม่”

ส่วนวัดแม่ปิงบนเนินเขานี้เพิ่งมีการบูรณะพระธาตุขึ้นในปี ๒๕๓๐ แต่ก็ถูกทิ้งร้างไปอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้มีการมาฟื้นวัดร้างนี้อีกครั้ง ใช้ชื่อใหม่ว่า **สำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย** แต่คนในท้องถิ่นมักเรียกว่า **“วัดแม่ปิงเก่า”**

ความสำคัญของพระธาตุแห่งนี้คือ ถือเป็นวัดเก่าแก่แห่งแรกสุดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณะไว้ในอำเภอปาย อันเป็นเขตชุมชนชาวกะเหรี่ยง โดยมี **“เตอเลอโข่กรูวอ”**บ้านห้วยแก้วตำบลแม่ฮี้อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่อนสอน หรืออีกนามคือ **“กะหมื่อลา”** พ่อเลี้ยงช้างตัดไม้ซุงขาย คหบดีชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาหลังจากสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพเสร็จ การเดินทางมาสู่ปายขณะนั้น พ่อ

พระวิหารหลังใหม่ เมื่อมีการฟื้นสำนักสงฆ์

ต้นไม้ล้มเอนนอนเพราะถูกช้างของพ่อเลี้ยงชน

พระธาตุองค์เดิมถูกไฟไหม้ชาวบ้านช่วยกันบูรณะ

เจดีย์องค์ใหม่ที่สร้างครอบองค์เดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เลี้ยงช้างใช้วิธีให้ครูบานั่นบนเสลี่ยงคานหามมีคนแบกมาเป็นระยะ ๆ สลับกับการเดินเท้า มีครูบาอภิชัยขาวปีติดตามมาด้วย ครูบาเจ้าศรีวิชัยร่วมกับพ่อเลี้ยงช้างช่วยกันออกแบบพระธาตุองค์นี้ด้วยรูปทรงที่เรียบง่าย

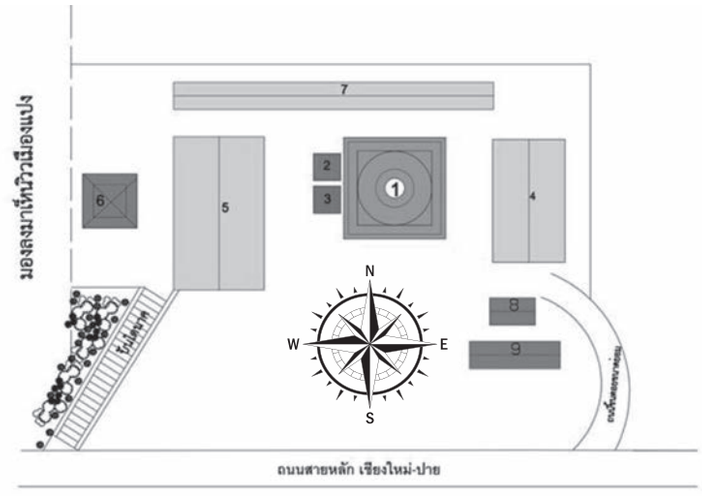
จากนั้นท่านได้เดินทางไปบูรณะวัดพระธาตุจอมแจ้ง วัดเมืองแปง และเข้าไปวัดจันทร์ ในเขตเชียงใหม่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เสนาสนะที่เป็นผลงานการบูรณะของครูบาเจ้าศรีวิชัย คือพระบรมธาตุเจดีย์ รูปทรงเดิมเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบระฆังคว่ำตกแต่งบัวปากระฆัง มีรัดอก (เส้นคาดเจดีย์) และฐานย่อเก็จซ้อนกันหลายชั้น แต่องค์ที่เห็นในปัจจุบันมีการบูรณะครอบทับใหม่แล้วอีกครั้งด้วยรูปแบบองค์ระฆังที่มีขนาดเล็กลงและเป็นทรงแปดเหลี่ยม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๒ พร้อมทั้งมีการสร้างวิหารหลังใหม่

ร่องรอยหลงเหลือที่น่าสนใจยิ่งคือ รอยล้มเอนของต้นไม้ใหญ่ที่ถูกช้างของพ่อเลี้ยง “กะหมื่อลา” สีอย่างรุนแรงตอนนำเสลี่ยง (คานหาม) ไปรับครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางมาถึงวัดแห่งนี้ จนอยู่ในสภาพนอนตามขวางจวบจนปัจจุบัน

วัดพระธาตุจอมแจ้ง

1 พระธาตุเจดีย์
2 อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย
3 รอยหัตถบาท ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา
4 พระวิหารหลวง
5 พระอุโบสถ
6 ศาลาชมวิว
7 ศาลาอเนกประสงค์
8 หอระฆัง
9 กุฏิสงฆ์

เจ้าอาวาส

พระบุญรอด สิริปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๕๑ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๓-๑๕๒๐๙๐๒

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๕๑ บ้านตีนธาตุ ถนนสายเชียงใหม่-ปาย หมู่ที่ ๙ ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๑๒๕๗๙, ๙๘.๔๔๗๐๑๒

ความสำคัญของวัด

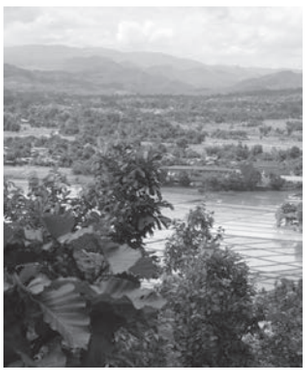
พระธาตุจอมแจ้ง เดิมชื่อว่า วัดท่าแพม คำว่า “แพม” เป็นภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า “น้ำ” หรือ “ท่าน้ำ” เนื่องจากวัดนี้ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า “สบแพม” เป็นลำน้ำไหลออกสู่แม่น้ำปาย

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ บ้านท่าแพม ได้เกิดอหิวาตกโรคระบาด มีผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงได้พากันอพยพหนีไปอยู่ที่อื่นหมด จนบ้านท่าแพมกลายเป็นหมู่บ้านร้าง

ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๗๖ ครอบพระธาตุองค์เดิมซึ่งเหลือซากปรักหักพังแค่ครึ่งเดียว (บ้างว่าทรงเดิมเป็นสถาปัตยกรรมแบบพม่า-ไทใหญ่) จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นพระธาตุจอมแจ้ง คำว่า “จอม” แปลว่า สูง ส่วนคำว่า “แจ้ง” แปลว่า สว่าง

ทำเลที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมแจ้งเป็นเส้นทางผ่านจากเมืองปายที่จะลงไปเชียงใหม่ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้มาแวะพัก มูลเหตุที่ใช้คำว่า “แจ้ง” เนื่องจากคนเฒ่าคนแก่เล่าว่าเขาลูกนี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักมีคนเคยเห็นแสงสว่างออกมาจากองค์พระธาตุเป็นดวง ๆ

นอกจากนี้ยังมีถ้ำขุมทรัพย์ซ่อนอยู่ข้างล่างเข้าไปเป็นโพรงลึก สมบัติเหล่านี้ถูกนำมาซ่อนในยุคสภาวะสงคราม กล่าวกันว่ามีผู้นำในการเก็บรวบรวมทรัพย์สินเงินทองของมีค่าเป็นพระอริยสงฆ์รูปหนึ่งที่

ภาพซ้าย ภูมิทัศน์จากคอยสูงที่ตั้งวัด *ภาพขวา* ราวบันไดนาค

เดินธุดงค์มาจากประเทศพม่า โดยค่อยๆ ขุดภูเขาให้เป็นโพรงข้างล่างนานวันเข้ากลายเป็นถ้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านสามารถเข้ามาอาศัยหลบภัยในถ้ำแห่งนี้

สภาพถ้ำในยุคปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อนเข้าไปแล้วหาทางออกยาก เพื่อป้องกันความโลภของมนุษย์ปากถ้ำได้ปิดตัวเองลงแล้ว โดยชาวบ้านในละแวกนั้นเชื่อว่า ถ้ำจะรอวันเปิดจนกว่าพระศรีอาริยเมตไตรยจะลงมาจุติ

เมื่อเร็วๆ นี้ได้มีนักวิชาการสายธรณีวิทยาเข้ามาสำรวจถ้ำ เอากล้องมาตั้งส่องพบว่า ภายในถ้ำที่ดูเสมือนเป็นโพรงกลวงนี้ แท้จริงแล้วเต็มไปด้วยโลหะข้าวของเครื่องใช้และอัญมณีล้ำค่า

ตามตำนานกล่าวว่าพระบรมสารีริกธาตุข้างในพระธาตุจอมแจ้งองค์นี้ เป็นส่วนของพระนาสิก (จมูก) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระมหากัสสปะ พระอรหันตสาวกผู้เป็นเลิศแห่งธุดงควัตรได้อัญเชิญมาประดิษฐาน ณ ดอยลูกนี้ ภายหลังจากที่ยุคพุทธกาล พระพุทธองค์ก็ได้เคยประทับรอยพระบาทข้างขวาและเคยตรัสพยากรณ์ว่าเป็นสถานที่อุดมมงคล ไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว พระมหากัสสปเถระเจ้าได้นำพระบรมสารีริกธาตุในส่วนนาสิกมาใส่ผอบบรรจุไว้ในรอยพระพุทธบาท ต่อมาชาวพื้นเมืองได้บรรจุสิ่งของมีค่าพร้อมสร้างมณฑปเล็กๆ ครอบไว้

ดอยแห่งนี้เคยมีเหล่าฤษี นักพรต และพระธุดงค์ มาบำเพ็ญศีลเจริญภาวนาตลอดมาไม่ขาดสาย

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยปฏิสังขรณ์พระธาตุจอมแจ้งเสร็จเรียบร้อย แล้วได้มอบหมายให้ครูบาปัญญา ลูกศิษย์ที่ติดตามมาด้วย เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดอยู่ช่วงระยะเวลาหนึ่ง

พระธาตุจอมแจ้ง ปิดทองจังโกใหม่

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

เจดีย์องค์เดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาบูรณะไว้ มีรูปแบบฐานทรงแปดเหลี่ยมหมายถึง มรรคมีองค์แปด หลังจากนั้นได้มีการบูรณะพระธาตุอีกครั้ง โดยพระมหาสิงห์ วิสุทฺโธ (หมื่นบุญตัน) หรือชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “ตุ๊พ่อสิงห์” จากวัดพระพุทธบาทถ้ำป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ในช่วงที่มาจำพรรษา ณ วัดพระธาตุจอมแจ้งระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๗ ได้ทำการครอบพระธาตุองค์เดิมที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะไว้อีกชั้น แต่ไม่ได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมมากนัก เพียงแต่เสริมความกว้างของฐานและเสริมยอดให้สูงโดดเด่นมากขึ้นเท่านั้น ทั้งยังได้สร้างโบสถ์วิหารเพิ่มขึ้นอีกด้วย ต่อมาตุ๊พ่อสิงห์ก็ได้เดินทางกลับไปจำพรรษาที่ถ้ำป่าไผ่ตามเดิม

ส่วนพระธาตุองค์ที่เห็นในปัจจุบันนี้ เป็นผลงานการบูรณะของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน คือพระอธิการบุญรอด สิริปญฺโญ ชาวลี้ บ้านป่าไผ่ เป็นลูกศิษย์

ของตุ๊พ่อสิงห์ หลังจากที่ได้มีเจ้าอาวาสปกครองวัดสืบต่อจากตุ๊พ่อสิงห์อีกหลายรูป วัดพระธาตุจอมแจ้งก็ขาดเจ้าอาวาส ตุ๊พ่อสิงห์จึงได้ส่งพระบุญรอดจากลี้ให้มาจำพรรษาที่นี่ มีการบุแผ่นทองจังโกจากยอดจรดฐาน ค่อยๆ เริ่มทำมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ เป็นต้นมา ขึ้นอยู่กับปัจจัยของคณะศรัทธาจึงยังไม่แล้วเสร็จดีนัก การปิดทองนี้ทำขึ้นเพื่อเพิ่มความสวยงาม อีกทั้งเพื่อให้พระธาตุเกิดความคงทนแข็งแรง หลังจากที่ได้มีการปิดทองจังโก พบว่าในส่วนองค์ระฆังและฐานมาลัยเถาเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบศิลปะด้วยเช่นกัน

ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่เป็นผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น ไม่หลงเหลือให้เห็นอีกแล้ว มีเพียงร่องรอยของลูกศิษย์ คือรอยพระหัตถ์บนแผ่นหินของครูชัยยะ วงศาพัฒนา หรือครูบาวงค์ แห่งวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ผู้เป็นศิษย์เอกรูปหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตั้งอยู่ด้านหน้าของพระธาตุเจดีย์ทางทิศใต้ กับอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยที่หล่อด้วยเลซิน

เสนาสะหลายอย่าง เช่นบันไดนาค สร้าง พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยพระมหาสิงห์ รวมไปถึงพระอุโบสถ-วิหาร (หมายถึงการรวมเสนาสนะสองสิ่งนี้เข้าเป็นหนึ่งเดียว) ล้วนมีรูปแบบศิลปกรรมของทางภาคกลาง ตามอย่างสายหลวงพ่อฤๅษีลิงดำ วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานีทั้งสิ้น เนื่องจากพระมหาสิงห์และพระบุญรอดต่างก็เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนและปฏิบัติธรรมตามสายหลวงพ่อฤๅษีลิงดำ

วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๔๓๒ (ข้อมูลส่วนนี้ค่อนข้างสับสน แผ่นพับของวัดระบุปี ๒๔๓๒ แต่ตุ๊พ่อสิงห์ระบุว่าได้รับวิสุงคามสีมามาก่อนปี ๒๕๒๓ ก่อนที่ท่านจะมาจำพรรษา) มีพระภิกษุจำพรรษาทั้งหมด ๙ รูป เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันเดิมรักษาการอยู่นานหลายปีตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ จนกระทั่งวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ได้มีการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการ

ทุกวันที่ ๒๐ เมษายนของทุกปี จะมีงานประเพณีสรงน้ำพระธาตุ และการบวงสรวงทำบายศรีเพื่อรำลึกถึงครูบาเจ้าศรีวิชัยและครูบาอาจารย์รูปอื่นๆ ซึ่งจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายสิบปี

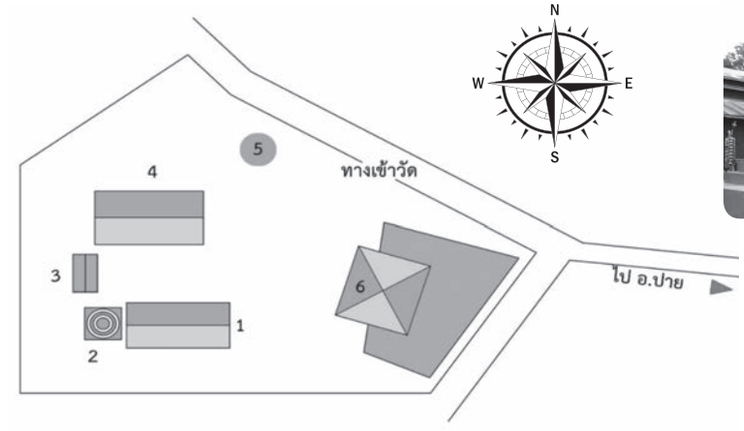

พระอุโบสถ ซึ่งใช้เป็นพระวิหารด้วย สร้างในยุคหลัง

อนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดน้ำฮู

1 พระวิหาร
2 พระธาตุ
3 ศาลรูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
4 กุฏิสงฆ์
5 บ่อน้ำโบราณ
6 ศาลากลางน้ำ

รักษาการเจ้าอาวาส

พระอธิการอมร จนฺทปญฺโญ พ.ศ. ๒๕๕๖ – ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๘-๓๔๓๕๐๒๕ เก็บข้อมูลสัมภาษณ์รองเจ้าอาวาส พระฟู ปริปุณฺณสีโล
โทรศัพท์ ๐๘๑-๐๒๘๕๘๓๕

สถานที่ตั้ง

บ้านน้ำฮู หมู่ที่ ๕ ตำบลวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๘๑๓๐

พิกัด ๑๙.๓๖๔๗๔๘, ๙๘.๔๑๓๒๓๓

ความสำคัญของวัด

ชื่อวัด “น้ำฮู” เป็นภาษาถิ่นภาคเหนือ เรียกเป็นภาษาไทยกลางว่า “น้ำออกรู” เป็นการเรียกตามภูมินามสถานที่ ที่มีตาน้ำไหลทะลักออกมาอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งคนทั่วไปมักเข้าใจไขว้เขวว่า ชื่อนี้หมายถึงน้ำที่ออกจากรูพระเศียรของพระพุทธรูปประธาน หรือ “พระเจ้าอุ่นเมือง” ซึ่งก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับความมหัศจรรย์ของน้ำที่ขังอยู่ในพระโมลีเช่นเดียวกัน ทว่าที่มาของชื่อวัดนั้นไม่เกี่ยวข้องกันกับพระเจ้าอุ่นเมือง

ด้วยเหตุที่สถานที่ตั้งของวัดเป็นตาน้ำขนาดใหญ่ ดังนั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ เกิดวิกฤติน้ำท่วมครั้งสำคัญ วัดจึงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง น้ำหลากเข้ามาขังเจิ่งนองทำให้บริเวณวัดเต็มไปด้วยหิน ไม้ซุง กลิ่นเกลื่อน มีการก่อเขื่อนกั้นไว้กันดินทรุดตัวลง แต่เสนาสนะภายในวัดไม่ได้รับความเสียหายใด ๆ

ทำเลที่ตั้งของวัด มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา ตามคำบอกเล่าของหลวงปู่โง่น ที่เห็นนิมิตดวงวิญญาณของพระพี่นางสุพรรณกัลยาขณะที่หลวงปู่กำลังเข้าฌาน ได้ความว่า ในอดีตสถานที่แห่งนี้เคยเป็นเส้นทางเดินทัพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งต้องผ่านมาทางปาย เพื่อมุ่งหน้าไปสู่เวียงแหง ตอนเสด็จกลับได้แวะพักตั้งค่ายทหารที่นี่ โดยขรัวมณีจันทร์ (สนมองค์หนึ่งของพระนเรศวร ซึ่งเป็นชาวมอญ) ได้แจ้งแก่พระนเรศวรว่า พระพี่นางสุพรรณกัลยาฝากมาบอกว่า สถานะของพระนางทำให้ไม่อาจกลับคืนสู่กรุงศรีอยุธยาได้อีกแล้ว เหตุเพราะว่าพระนางทรงมีพระธิดากับกษัตริย์พม่า กลายเป็น “คนสองเมือง” ไปแล้ว จึงมีความประสงค์ว่าหากพระนางสิ้นพระชนม์วันใด ขอให้นำอัฐิมาบรรจุไว้ในดินแดนรอยต่อระหว่างไทยกับพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงสั่งให้ทหาร

ภาพถ่ายเก่า วิหาร-พระธาตุ หลังเดิมก่อนบูรณะใหม่

ไปเอาพระเกศาของพระพี่นาง นำมาบรรจุไว้ ณ เจดีย์องค์หนึ่งแถบวัดน้ำฮูนี้

ด้วยเหตุนี้ทำให้วัดน้ำฮู จึงมีการประดิษฐานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และสมเด็จพระพี่นางสุพรรณกัลยา เป็นการจัดสร้างขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยมีศรัทธาญาติโยมจากกรุงเทพแป็นเจ้าภาพหลักร่วมกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา วัดน้ำฮูมีสภาพเป็นวัดร้างเต็มไปด้วยป่าไม้ใหญ่ พงหญ้ารกเลื้อย ชาวเมืองใช้สถานที่แห่งนี้นำกระบือและโคมาปล่อยให้และเล็มหญ้า อันเป็นที่มาของการพบวัตถุทองสำริดเป็นรูปวงรี มีลักษณะคล้ายฐานของพระพุทธรูปคว่ำพระพักตร์ลง จึงช่วยกันขุดดินลึกแล้วยกวัตถุดังกล่าวขึ้นมา ชาวบ้านเอาน้ำล้างทำความสะอาดวัตถุชิ้นนั้นปรากฏว่าได้พบพระพุทธรูปสำริดหรือที่นิยมเรียกว่าพระสิงห์ (พระเชียงแสน) หน้าตักกว้าง ๒๔ นิ้ว สูง ๓๐ นิ้ว (หรือหน้าตักกว้าง ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑๑๑ เซนติเมตร) พระเศียรกลวง มีพระโมลี (หรือพระเมาลี) แยกส่วนสามารถเปิดปิดได้ครอบอยู่ อันเป็นพุทธลักษณะเฉพาะที่นิยมสร้างในสมัยล้านนาตอนกลาง (อายุราวพ.ศ. ๒๐๐๐-๒๑๐๐) แม้ไม่มีประวัติการสร้างอย่างชัดเจน แต่มีผู้สันนิษฐานว่า อาจสร้างร่วมสมัยกับยุคสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในช่วงที่ยกเส้นทางเดินทัพผ่านมา โดยอัญเชิญมาจากวัดใดวัดหนึ่งยุคที่อาณาจักรล้านนาเรืองอำนาจ เพื่อนำมาประกอบพิธีกรรม

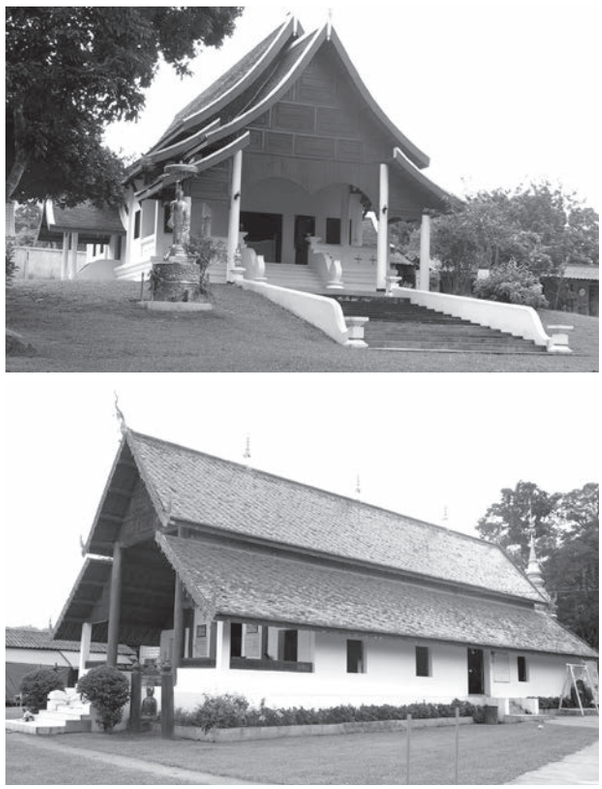
แม้จะมีการค้นพบพระพุทธรูปองค์สำคัญ แต่เนื่องด้วยขณะนั้นชาวบ้านเพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ยังมีจำนวนประชากรไม่มากพอที่จะสามารถรวบรวมปัจจัยก่อสร้างสถานที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปได้ จึงทำการแผ้วถางโคนไม้ เอาก้อนหินและอิฐวางเป็นฐานแล้วยกพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานไว้ชั่วคราว

ครั้นเมื่อค่อยๆ มีผู้คนอาศัยมากขึ้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๘ ผู้ใหญ่ทอน และนายเห็งพงษ์ พงษ์คำเต็ม พร้อมด้วยชาวบ้านน้ำฮู จึงร่วมกันสร้างศาลาประดิษฐานพระพุทธรูปซึ่งอยู่โคนไม้ และเริ่มนิมนต์พระภิกษุมาจำพรรษารูปแรกมีนามว่า “พระเจ็ก”

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๔ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นำคณะศิษยานุศิษย์ เดินธุดงค์เข้ามายังอำเภอปาย ได้มาเห็นสภาพทรุดโทรมของวัด พบเห็นพระพุทธรูปเก่าแก่หล่อด้วยทองสำริด ประดิษฐานอยู่ในศาลาหลังเก่าที่ทรุดโทรมมาก จึงได้ทำการก่อสร้างวิหารขึ้น

โครงสร้างภายในพระวิหาร เปลี่ยนเสาไม้เป็นเสาปูนเพื่อความคงทน

พระอุโบสถ-พระวิหาร แม้บูรณะหลายครั้ง แต่ทรวดทรงล้านนาดั้งเดิม ภาพซ้าย ด้านหน้า ภาพขวา ด้านข้าง

หลังหนึ่ง ใช้สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้เป็นการเฉพาะ พร้อมกับบูรณะพระธาตุเจดีย์ซึ่งเหลือแต่ซากฐาน โดยมีการเคลื่อนย้ายซากเจดีย์ จากบริเวณที่เคยอยู่ด้านหลังกุฏิในปัจจุบัน มาอยู่ด้านหลังพระวิหาร เนื่องจากที่เดิมเป็นจุดที่ตาน้ำมักผุดท่วมขังเจิ่งนอง

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าอุ่นเมือง

เรื่องราวของพระเจ้าอุ่นเมือง กับการมีน้ำออกที่เกศานั้น เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีพระธุดงค์จากต่างถิ่นมาพักที่วัด พระรูปนั้นได้สังเกตเห็นพระพักตร์ของพระพุทธรูปเป็นโพรง พระโมลีถอดได้ และในโพรงนั้น มีน้ำขังอยู่เต็มพระเศียร จึงสอบถามชาวบ้านและเจ้าอาวาสถึงที่มาที่ไป ทว่าไม่มีใครเคยทราบมาก่อน ชาวบ้านคิดว่าอาจเป็นเพราะเพิ่งนำไปสรงน้ำช่วงวันสงกรานต์ น้ำอาจจะซึมขังก็เป็นได้ เหตุการณ์นี้ได้รับการโจษขานเล่าลือกันอยู่ช่วงระยะหนึ่ง แต่ไม่มีใครกล้าพิสูจน์ความจริง

กระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๖ ร้อยเอก ประเสริฐ เรียมศรี นายอำเภอปาย พร้อมด้วยหัวหน้าส่วนราชการอำเภอปาย ได้ร่วมทำการอธิษฐานขอพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยขอความร่วมมือจากเจ้าอาวาสและคณะศรัทธา ได้ตักน้ำออกจากพระเศียรทั้งหมด ใช้สำลีเช็ดจนแห้งสนิท ทำการปิดพระเศียรผูกเชือกประทับตราครั่งปิดหน้าต่างประตูทุกบาน ห้ามคนเข้าออกกำหนดเวลา ๕ วัน เมื่อครบกำหนดได้ทำการเปิดต่อหน้าคณะทำการพิสูจน์ชุดเดิม ผลปรากฏว่า มีน้ำขังอยู่ในเศียรของพระพุทธรูปจริง นับเป็นที่น่าอัศจรรย์ใจยิ่ง ตั้งแต่นั้นมาข่าวแพร่สะพัดออกไป มีประชาชนทุกสารทิศเข้ามากราบไหว้มิได้ขาด

พ.ศ. ๒๕๑๗ นายอาณัติ บัวขาว นายอำเภอปาย ได้ตั้งชื่อพระพุทธรูปองค์นี้ว่า “หลวงพ่ออุ่นเมือง” เป็นมิ่งขวัญให้ประชาชนอำเภอปายอุ่นอกอุ่นใจ แต่ชาวล้านนาเรียกว่า “พระเจ้าอุ่นเมือง” โดยถือว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของเมืองปาย

พ.ศ. ๒๕๒๖ มีคนร้ายได้ลักลอบขุดเจาะผนังวิหารทางด้านใต้ซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม เข้าไปขโมยสิ่งของเงินทองในวิหาร ทางวัดและศรัทธาจึงได้ย้ายพระเจ้าอุ่นเมืองขึ้นไปประดิษฐานไว้บนศาลาการเปรียญแทน การย้ายมาอยู่ในที่ใหม่ทำให้น้ำในพระเศียรของพระพุทธรูปลดน้อยลง บางครั้งเหือดแห้งหายไป ประชาชนที่เคารพกราบไหว้ก็น้อยลง

พ.ศ. ๒๕๓๒ หลวงปู่สมบัติ คุเณสโก วัดก้ำก่อ และนายประมวล รุจนเสรี ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มาเยี่ยมอำเภอปายและนมัสการหลวงพ่ออุ่นเมือง เจ้าอาวาสและศรัทธาวัดได้แจ้งให้ทราบหลวงพ่อสมบัติจึงได้ตรวจสอบทางสมาธิ ทราบว่าการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปออกจากวิหารเดิมผิดเจตนารมณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่เนื่องจากวิหารเดิมชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้มีมติให้รื้อถอนทำการปลูกสร้างวิหารใหม่ โดยคงรูปแบบสัดส่วนวิหารเดิมของครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ทุกประการ ได้รับเงินบริจาคจากคณะศรัทธาประชาชนประมาณ ๘๐,๐๐๐ บาท แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการบูรณะพระวิหาร

พ.ศ. ๒๕๓๓ พลโทวิเชียร วิชัยวัฒนะ (ปัจจุบันล่วงลับไปแล้ว) ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ลูกหลานมากราบ

เปรียบเทียบพระธาตุ *ภาพซ้าย* ภาพถ่ายเก่าพระธาตุองค์เดิม *ภาพขวา* พระธาตุองค์ปัจจุบัน

นมัสการ ขอเอาน้ำศักดิ์สิทธิ์จากพระเศียรพระเจ้าอุ่นเมืองไปรักษา พลโทวิเชียรมีอาการดีขึ้น จึงจัดคณะทอดกฐินจากกรุงเทพมายังแม่ฮ่องสอน ในวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๓ ได้ทำการบูรณะทั้งพระวิหารและเจดีย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระเจ้าอุ่นเมือง เดิมเคยนำไปแห่สรงน้ำในเทศกาลสงกรานต์ แต่ทุกวันนี้ประเพณีดังกล่าว ใช้วิธีเชิญองค์จำลองไปแทน เพื่อป้องกันการสูญหาย

เกี่ยวกับน้ำศักดิ์สิทธิ์จากเศียรพระโมลีของพระเจ้าอุ่นเมือง เดิมเคยตักแจกประชาชนทุกอาทิตย์ เฉพาะวันพระ แต่ยุคหลังทางวัดแจ้งว่าไม่ได้ตักบ่อยแล้ว เพราะมีญาติโยมเข้ามากันมากทำให้ไม่สะดวกที่จะยกพระปฏิมาขึ้นๆ ลงๆ วัดอยากเรียนชี้แจงให้ทราบว่า การที่น้ำออกมานั้นไม่ได้ไหลนองเป็นสายน้ำ แต่จักค่อยๆ ซึมทีละน้อยแบบเหงื่อผุดตามผิว หรือน้ำซึมบ่อทราย กว่าจะเต็มเกศาได้ต้องใช้เวลาสะสมค่อนข้างนาน โดยเฉลี่ยหนึ่งสัปดาห์ จะได้น้ำแค่ประมาณ ๕ cc ถึง ๑๐ cc เท่านั้น และหากจะแจกแก่ญาติโยมก็ต้องเอามาผสมน้ำที่เจริญพุทธมนต์แล้ว

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนทำให้ทราบว่าช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินธุดงค์มาถึงที่นี่ ได้มีศิษยานุศิษย์ผู้ติดตามมาด้วย จำนวนมากกว่า ๑๐๐ ชีวิต การก่อสร้างพระวิหารและพระเจดีย์ใช้แรงงานชาวกะเหรี่ยงพื้นถิ่น และคนเมืองปายช่วยกันขนหินขนดินจากน้ำแม่ปิงน้อย มาคนละก้อนสองก้อน มีทั้งการลำเลียงหินก้อนใหญ่ ที่ขนมาจากเมืองแปง ช่วยกันทุบหินและช่วยกันเผา

องค์พระเจดีย์ที่เห็น ณ ปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมขององค์ดั้งเดิมบางส่วน อาทิ จากเดิมส่วนฐานค่อนข้างเล็กแคบ เป็นฐานทรงกลมคล้ายบัวคว่ำลาดลงเหมือนเจดีย์ที่วัดเมืองแปง (ศรีวิชัย) องค์เดิม ได้มีการก่อครอบส่วนฐานขยายให้ใหญ่ขึ้นเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมแบบซิกแซ็ก เป็นเส้นนำสายตา ในการบูรณะครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ นั้น มีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเข้ามากำกับควบคุมดูแลการบูรณะพระเจดีย์และพระวิหารด้วย แต่ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนในพระราชกิจจานุเบกษา

พระวิหารหลังปัจจุบันก็เช่นกัน ยังคงใช้โครงสร้างเดิม ทรวดทรงเดิม สัดส่วนเดิมทุกประการตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสร้างไว้ แต่มีการปรับเปลี่ยนวัสดุบางส่วนเพื่อเสริมความแข็งแรงคงทน เช่นเปลี่ยนเสาไม้เป็นเสาคอนกรีตเพื่อเพิ่มความสามารถในการรับน้ำหนัก เปลี่ยนกระเบื้องหลังคา จากเดิมเป็นดินขอแผ่นบางมาเป็นกระเบื้องเคลือบแผ่นหนา บานประตู บานหน้าต่าง เปลี่ยนใหม่หมด ของเดิมทำหน้าต่างค่อนข้างแคบ แต่ละช่องมีเพียงบานเดียว ตำแหน่งค่อนข้างต่ำกว่านี้ เข้ามาภายในวิหารแล้วมืดมาก ต่อมาได้เจาะช่องหน้าต่างเพิ่มขยายเป็นช่องละสองบานคู่ เพื่อเพิ่มแสงไม่ให้บรรยากาศทึบทึม

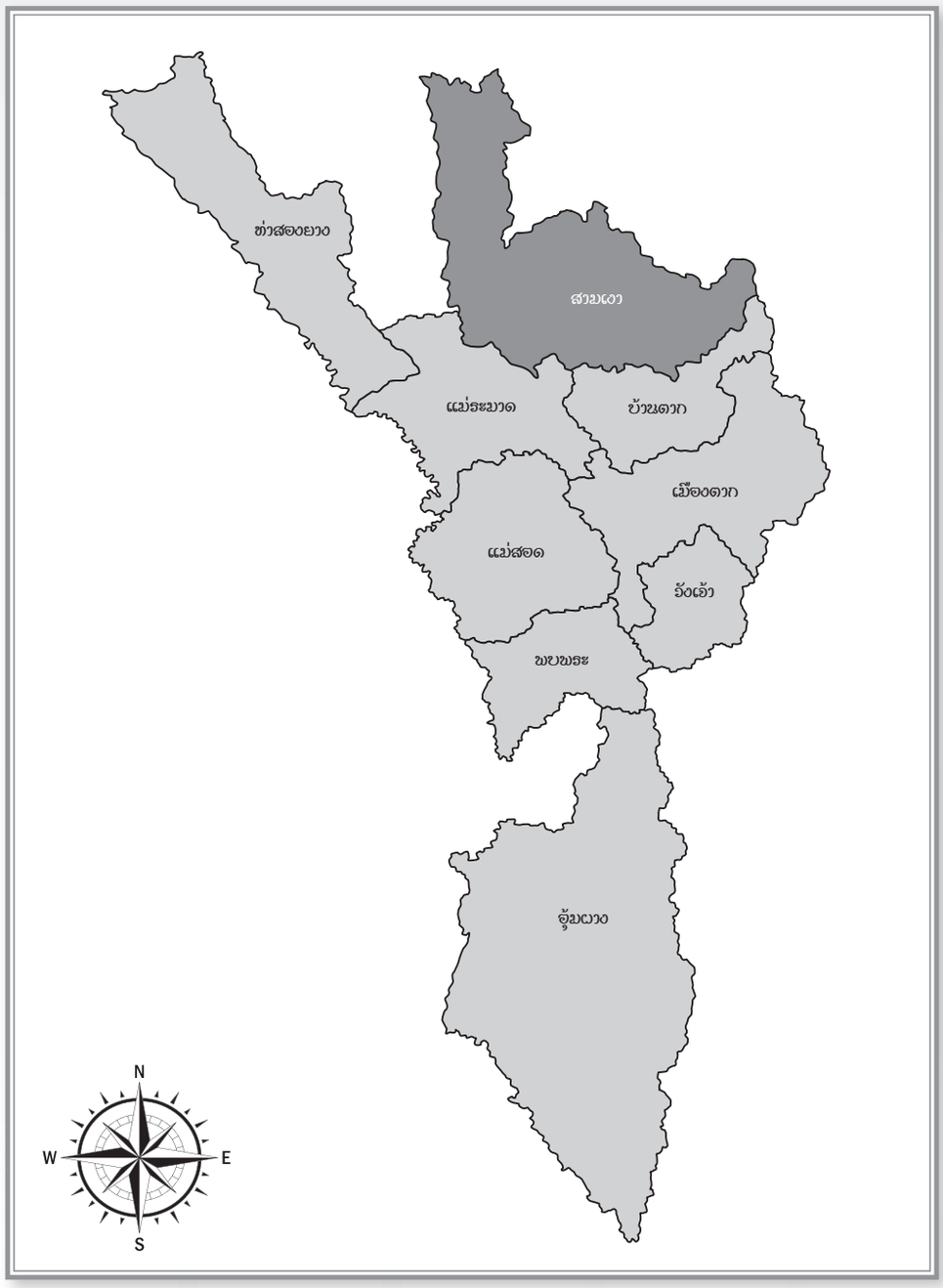
ภายในพระวิหาร นอกเหนือไปจากพระเจ้าอุ่นเมือง ซึ่งเป็นพระประธานแล้ว ยังพบพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดใหญ่องค์กลางหนึ่งองค์ และขนาดเล็กลดหลั่นกันไปอีก ๒ คู่ รวมทั้งหมด ๕ องค์ ประดิษฐานบนแท่นแก้วขนาดยาวยาวประดับตกแต่ด้วยกระจกเกรียบ เดิมพระปฏิมาทั้งหมดก่อด้วยปูนขาวเปลือยแบบเรียบๆ ยุคหลังได้พ่นสีทองทับ

ทุกวันที่ ๒๕ มกราคมของทุกปี วัดน้ำฮูจะมีประเพณีทำบุญรำลึกถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และสมเด็จพระพี่นางสุพรรณกัลยา เนื่องในวันกองทัพไทย มีการทำบุญถวายแด่ครูบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมทั้งอดีตเจ้าอาวาสทุกรูป และผู้มีอุปการคุณทุกคนด้วย

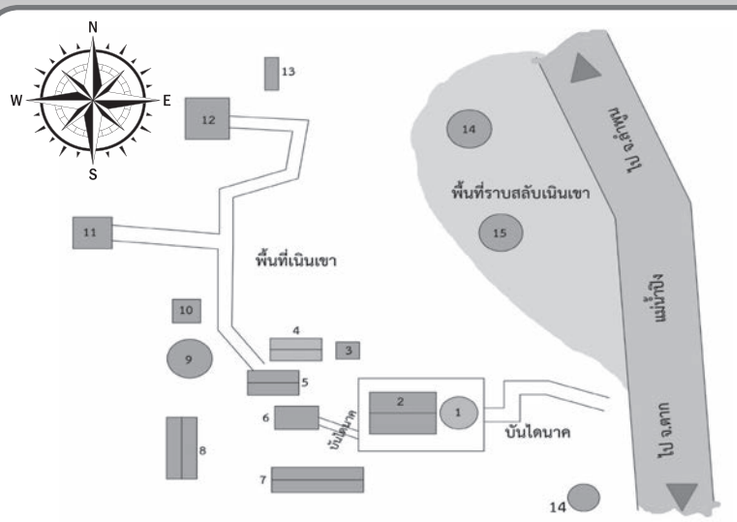
จังหวัดตาก

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดตาก

จังหวัดตากมีผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวคือ พระบรมธาตุแก่งสร้อย จัดอยู่ในกลุ่มที่ ๒ หลักฐานจากเอกสารลายลักษณ์ร่วมสมัยกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

วัดพระบรมธาตุแก่งสร้อย

1 พระบรมธาตุแก่งสร้อย
2 พระวิหารหลวง
3 อนุสาวรีย์พระเจ้าตากสิน
4 ศาลาสามพระครูบาพระธาตุแก่งสร้อย
5 หอธรรม
6 อุโบสถน้ำ
7 ศาลาการเปรียญ
8 กุฏิสงฆ์
9 ถ้ำเสือ
10 กู่อัฐิ
11 พระเจดีย์ 5 ยอด
12 วิหารพระเจ้าศรีโขงคำ
13 พระนอน
14 ฐานซากโบราณสถานร้าง

เจ้าอาวาส

จากอดีตถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑) มีเพียงรูปเดียว คือพระอาจารย์ป่านิกร (ครูบาป่านิกร) ชยฺยเสโน ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์

สถานที่ตั้ง

บ้านแก่งสร้อย ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ๖๓๑๓๐

ไม่พบพิกัด

การเดินทางไปสำนักสงฆ์พระบรมธาตุแก่งสร้อย ต้องเดินทางไปทางเรือเท่านั้น สามารถใช้ได้สามเส้นทาง คือเส้นทางแรกลงเรือที่อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ แต่มีปัญหาอุปสรรคคือน้ำปิงช่วงนี้มักแห้ง จึงไม่เป็นที่นิยม เส้นทางที่สอง คือนั่งเรือหรือแพนำเที่ยวตั้งต้นที่บริเวณหลังเขื่อนภูมิพลขึ้นมาแต่เส้นทางนี้ต้องใช้ระยะเวลายาวนานมากข้ามวันข้ามคืนกว่าจะถึงแก่งสร้อย เส้นทางสั้นที่สุด สะดวกที่สุด คือการตั้งต้นที่ท่าเรือแก่งก้อ ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ตำบลก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ประมาณ ๒๕ กิโลเมตร ลงเรือประมาณ ๒ ชั่วโมง ๓๐ นาที โดยต้องเหมาเรือไป มีทั้งเรือของเอกชนและเรือของอุทยานแห่งชาติแม่ปิง เที่ยวแรกออกเวลา ๐๖.๐๐ น. และเที่ยวสุดท้าย ๑๒.๐๐ น. ระยะทางระหว่างนั่งเรือสามารถแวะลงสถานที่หลัก ๆ ได้สองแห่ง คือ โรงเรียนก้อวิทยา เป็นโรงเรียนเรือนแพลอยน้ำ และถ้ำช้างร้อง จุดที่เชื่อกันว่ามีพลับพลาเสด็จของพระเจ้าตากสินมหาราช

อาณาเขตที่ตั้งของแก่งสร้อยค่อนข้างโดดเดี่ยว เป็นวัดที่อยู่ในหุบเขาห่างไกลผู้คน คล้ายถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ไม่มีสัญญาณอินเตอร์เน็ต และระบบสื่อสารทางไปรษณีย์ไปถึง

มองจากมุมบนพบว่าแก่งสร้อยอยู่กลางหุบเขาทะมึนห้อมล้อมทุกทิศทางมีน้ำปิงไหลผ่าน

วัดหลวงท่าสร้อย ตั้งอยู่บนเกาะกลางลำน้ำปิง ในอดีตบริเวณนี้เป็นท่าน้ำจอดเรือแพ

ทิศใต้ อาณาบริเวณใกล้ที่สุดคือหมู่บ้านอูมวาบ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ทิศตะวันตก ติดกับดอยม่อนจอง เบื้องหลังภูเขาสูงใหญ่ลูกนี้ คือตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ทิศเหนือและทิศตะวันออกคืออุทยานแห่งชาติแม่ปิง ตำบลก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งห่างประมาณ ๔๐ กิโลเมตร และเป็นเส้นทางเรือที่สามารถเดินทางไปถึงแก่งสร้อยได้สะดวกที่สุด

มีสถานะเป็นวัดร้าง ได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักสงฆ์ ปัจจุบันกำลังอยู่ในระหว่างการขอยกสถานะขึ้นเป็นวัด

ความสำคัญของวัด

พระบรมธาตุแก่งสร้อย ตั้งอยู่ในหุบเขากลางแก่งสร้อยหรือในอดีตชื่อเมืองสร้อยนครคีรี มีประวัติความเป็นมาแบ่งได้ ๔ ยุค ดังนี้คือ ๑. ยุคพุทธกาล ๒. ยุคหริภุญไชย ๓. ยุคล้านนา ๔. ยุคภายใต้การปกครองของพม่า ๕. ยุคฟื้นฟูล้านนา (สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์)

ยุคแรกคือยุคพุทธกาล ปรากฏเรื่องราวในตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดชาวลัวะใกล้แม่ระมิงค์ ขณะนั้นอากาศร้อน เหล่าเทวดาอินทร์พรหมจึงนำน้ำทิพย์จากสวรรค์มาอาบองค์สรงเกศให้พระพุทธเจ้า ชาวลัวะได้นำน้ำจืดใสเย็นจากท้าย “แก่งจ๋าง” มาถวายให้พระพุทธองค์ทรงฉัน ต่อมาถวายหมากขนุนและน้ำผึ้ง หลังฉันภัตตาหารแล้วพระพุทธเจ้าทรงลูบพระเกศาให้พระอรหันต์ที่ติดตามมาใส่ในผอบทองคำ (ขะอูปคำ) ฝังในหลุมลึก มีแผ่นหินรองรับ และทรงตรัสพยากรณ์ว่า เมื่อตถาคตปรินิพพานไปแล้ว จงเอาธาตุแขนซ้ายมาไว้รวมกับพระเกศาธาตุที่ฝังไว้ในดินแห่งนี้ จากนั้นมีเสือโคร่งออกมาจากถ้ำ คอยเฝ้าพระเกศาธาตุนี้ไว้ ทำให้มีการเรียกชื่อถ้ำนั้นว่า “ถ้ำเสือ” หรือ “พยัคฆ์คูหา” ต่อมาพระพุทธองค์ทรงประทับรอยพระบาทลงในบริเวณที่ต้นไม้ ๗ ต้นมาสุมกันอยู่ท่ามกลางหินผา ชาวลัวะได้นำเอาดอกสร้อยมากราบไหว้บูชารอยพระบาท ทำให้สถานที่แห่งนี้มีชื่อว่า “เมืองสร้อย”

ยุคที่สองคือ สมัยหริภุญไชย ราว พ.ศ. ๑๒๐๔ พระนางจามเทวีได้ใช้เส้นทางเสด็จแม่น้ำปิงเป็นทางผ่านจากละโว้ ขึ้นมาสู่เมืองลำพูนตามคำอัญเชิญของฤาษีวาสุเทพ พระนางได้หยุดแวะพักไพร่พลที่มีจำนวนมากกว่า ๗,๕๐๐ คนเป็นระยะๆ โดยเฉพาะ

เหรียญเงินโบราณสมัยทวารวดี-ฟูนัน อายุกว่า ๑,๔๐๐-๑,๕๐๐ ปี ขุดพบที่แก่งสร้อย

ภาพซ้าย หม้อดินเผาใส่กระดูก *ภาพขวา* พระพิมพ์ดินเผาสมัยหริภุญไชย

ภาพซ้าย แผ่นทองจังโกสมัยหริภุญไชยที่เคยประดับพระเจดีย์ *ภาพขวา* รอยหัตถบาทในกรอบกระจก

อย่างยิ่งช่วงระยะทางจากเวียงตากถึงเวียงลี้ มีการแวะพักครั้งใหญ่ที่ “เวียงสร้อย” หรือ “แก่งสร้อยนครคีรี” นานนับสัปดาห์

ตำนานมูลศาสนากล่าวถึงพระนางจามเทวีในตอนนี้ว่า *“นางมาถึงที่อันหนึ่ง เป็นอันใหญ่เชี่ยวแรงนัก คองน้ำอันทุบตีนักแล แตกออกเป็นดั่งดอกไม้ อันหาสร้อยมาร้อยเป็นสร้อยเป็นสาย งามนัก”*

พระนางจามเทวีได้ขึ้นมากราบนมัสการรอยพระบาทและพระเกศาธาตุ อีกทั้งหลังจากเมื่อเสด็จไปครองนครหริภุญไชยแล้ว ยังได้ทรงแวะมาฟื้นฟูเวียงสร้อยให้เป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้อยู่เนือง ๆ

แม้ยังไม่มีการศึกษาขุดค้นทางโบราณคดีอย่างเป็นกระบวนการ แต่หลักฐานด้านโบราณวัตถุที่พบในบริเวณแก่งสร้อยก็ยังพอหลงเหลือให้เห็นอยู่บ้างหลายชิ้น ดังเช่น เหรียญเงินโบราณลวดลายสวัสดิมงคล มีทั้งสัญลักษณ์รูป ศรีวัตสะ หอยสังข์ สวัสดิกะ ภัทรบิฐ ฯลฯ อันเป็นเหรียญเงินที่ใช้ในยุคทวารวดี-ฟูนัน (ร่วมสมัยกับพระนางจามเทวี) พระพิมพ์ดินเผา ภาชนะดินเผา กุณฑี แผ่นทองจังโก สมัยหริภุญไชย

ภาพถ่ายเก่าโบราณสถานที่แก่งสร้อย เป็นเจดีย์รูปแบบต่างๆ ปัจจุบันไม่เหลือแล้ว

ยุคที่สามคือยุคล้านนา หลังจากที่หริภุญไชยกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาแล้ว เวียงสร้อยนครคีรี ก็อยู่ในสถานะนครอิสระ พบหลักฐานว่ามีการติดต่อค้าขายกับเวียงกุมตระหรือเวียงลี้ ที่สร้างโดยพระนางจามรี ตำนานเวียงลี้กล่าวถึงยุคที่เวียงลี้มี “เจ้าข้อมือเหล็ก” เป็นอุปราชเมือง และมี “เจ้าแม่นางบัวตูม” เป็นนางพญาเมือง ได้มีพ่อค้าจากเวียงลี้นำสินค้าล่องจากแม่น้ำลี้สู่แม่ปิงไปค้าขายยังเวียงแก่งสร้อยนครคีรี มีนามของเจ้าเมืององค์สุดท้ายปรากฏชื่อ “พระญาอุตุมราช” ว่าสร้างบูรณะวัดวาอารามมากถึง ๙๙ แห่ง

หลักฐานที่ปรากฏในสมัยล้านนา ได้แก่ ภาพถ่ายเก่ารูปเจดีย์หลายองค์ก่อนยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยจะบูรณะมีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยล้านนา ลวดลายปูนปั้นประดับองค์เจดีย์ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งปรากฏอักษรจีน “ต้าหมิงเหนียนเจ้า” อันหมายถึง “ผลิตในราชวงศ์หมิงอันยิ่งใหญ่” อยู่ก้นถ้วย แสดงว่าวัดวาอารามที่สร้างในยุคหริภุญไชยยังคงได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องในสมัยล้านนา

ยุคที่พม่าตีล้านนาแตกและปกครองล้านนา ผู้คนจากเชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง-เชียงแสน จำนวนมากอพยพหนีลงมาซ่องสุมหลบภัยที่เวียงลี้ และเวียงสร้อย พร้อมด้วยของมีค่า คัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎก นำไปเก็บตามถ้ำป่าเขา เพราะเป็นเขตปลอดทหารพม่า

ต่อมายุคพระเจ้าตากสินมหาราชขับไล่พม่า ใช้

เส้นทางตาก-ลี้เป็นทางเดินทัพ มีการเดินทางผ่านเวียงสร้อยขณะนั้นได้ร้างแล้ว การขึ้นมาของพระเจ้าตากสินนั้นเกิดขึ้นจากการที่พระเจ้ากาวิละได้ยกทัพไปขอสวามิภักดิ์เพื่อขอกองกำลังจากสยามให้มาช่วยปลดแอกล้านนาจากพม่า ยุคนั้นอยู่ในสภาวะสงคราม ทำให้มีการโยกย้ายหีดธรรม (หีบพระธรรม) คัมภีร์ใบลานจำนวนมากไปเก็บซ่อนตามวัดต่าง ๆ เช่นที่วัดไหล่หิน จังหวัดลำปาง ในช่วงนั้นเองแก่งสร้อยได้กลายเป็นเวียงร้าง

ชื่อของแก่งสร้อยปรากฏอีกครั้งสมัยรัชกาลที่ ๖ ใน “หนังสือมัคคุเทศก์” เรื่อง “อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิง ตั้งแต่เชียงใหม่ ถึงปากน้ำโพธิ์” ซึ่งรวบรวมจากจดหมายพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ได้เขียนพรรณนาระยะทางเสด็จตามลำน้ำปิงของพระองค์และพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในคราวเสด็จกลับจากเชียงใหม่สู่พระนคร ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๔๖๔ ถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ตามที่พระราชชายาฯ มีพระประสงค์ต้องการอ่านอย่างละเอียดอีกครั้ง

บันทึกดังกล่าว ได้ให้ภาพการเดินทาง ของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ตลอดจนเส้นทาง ว่าทรงแวะพักตามเกาะแก่ง ตำบลไหนบ้าง ตลอดสองฝั่งน้ำแม่ปิง หนึ่งในนั้นขบวนเสด็จได้แวะที่แก่งสร้อย เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๔ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวถึงแก่งสร้อยว่า

“บริเวณห้วยแม่สร้อยเป็นแก่งชั้น ๑ ชาวเรือเรียกเป็น “พ่อแก่ง” ขณะที่เรียกแก่งอุมหลุ ที่จะเดินทางผ่านในวันรุ่งขึ้นว่า “แม่แก่ง” ซึ่งน้ำเชี่ยวด้วยกันทั้งสองแก่ง...

วัดที่พระยาพิชัยชาญฤทธิ์ สมุหเทศภิบาลมณฑลนครสวรรค์ กับพระยาประสาท ผู้ว่าราชการจังหวัดตากมารับไปชมนั้นมีถึง ๔ วัด ได้แก่วัดหลวงซึ่งมีซุ้มประตูฝีมือช่างหลวง มีวิหารและเจดีย์ที่เหลือแต่ฐาน วัดนกยูง วัดเกษที่ยังเหลือซุ้มประตู กับพระเจดีย์กลมทรงลาวหรือทรงล้านนา และที่อยู่ยอดดอยสูงกว่าวัดอื่น ได้แก่ ***วัดแก่งสร้อย*** *ซึ่งมีวิหารกับพระเจดีย์เหลี่ยมปิดทองจังโกซึ่ง ฝีมือใหม่กว่าวัดอื่นแต่ทำประณีต”*

ภาพบน *ภาพถ่ายเก่าพระธาตุเกศสร้อยจากกรมศิลปากร ปี ๒๕๐๒ หลังครูบาเจ้าศรีวิชัยบูรณะ* ***ภาพล่าง*** **รูปถ่ายเก่าของพระเจดีย์บรมธาตุเกศสร้อย**

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระปุจฉาว่าทำไมถึงมีการสร้างวัดที่แก่งสร้อยมากมาย เช่นนี้ *“คิดไม่เห็น ด้วยเป็นที่กลางหมู่ภูเขา ไม่เป็นทำเลบ้านเมือง... ในแถวแก่งสร้อยหามีที่นาไม่... เดิมคงมีพวกละว้า อาศัยอยู่ในหมู่ภูเขาแถวนี้มาก แต่ก็เป็นบ้านป่าทั้งนั้น พวกละว้าจะสร้างวัดเหล่านี้ ดูพ้นวิสัย”*

หลังจากคณะของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และพระราชชายา เจ้าดารารัศมี เสด็จมาที่แก่งสร้อยได้เพียงปีเดียว ต่อมาในปี ๒๔๖๕ ได้มีพระธุดงค์สายวัดป่ารูปหนึ่งชื่อ “ครูบาชัยยะลังกา” หรือ “ครูบาก๋า” เป็นชาวบ้านฮั่ว อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ได้มานั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานที่บริเวณวัดร้างแก่งสร้อย ทำให้ชาวบ้านพวกเลี้ยงวัวหาปลานำโดยพ่อบุญทา ขอนิมนต์ให้ครูบาชัยยะลังกาเป็นประธานในการบูรณะฟื้นฟูวัดร้างที่แก่งสร้อย ครูบาก๋าเป็นพระสายปฏิบัติ ไม่ถนัดในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ท่านทำได้เพียงนำชาวบ้านทำความสะอาดถากถางเครือเขาเถาวัลย์อันรกเรื้อออกจากองค์พระเจดีย์

ภาพจิตรกรรมแสดงเรื่อง ครูบาเจ้าศรีวิชัย-ครูบาชัยยะลังกา นั่งสมาธิกำกับการบูรณะพระธาตุเกศสร้อย

จิตรกรรมฝาผนังในวิหาร แสดงเหตุการณ์ฉลองทานยกยอดฉัตรพระธาตุเกศสร้อย

ครูบาเจ้าศรีวิชัยทราบโดยนิมิตว่าวัดพระธาตุแก่งสร้อยกำลังต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้น พ.ศ. ๒๔๖๗ ท่านจึงได้มอบหมายให้พระลูกศิษย์รูปหนึ่งชื่อ **"พระสิระสา" จากบ้านแม่หว่าง** ห้วยสลา พร้อมคณะเดินทางมาสำรวจพระธาตุแก่งสร้อย พร้อมบอกใบ้เป็นรหัสนัยว่า วัดนี้เมื่อไปถึงขึ้นจากน้ำแม่ปิงไกลไปประมาณ ๕๐๐ วา จะมีเจ้าของเขาออยู่หน้าวัดนั้น เมื่อคณะของพระสิระสามาถึงก็พบกับพ่อบุญทาและครูบาชัยยะลังการออยู่พอดี พระสิระสาแจ้งความจำนงในการมาว่ามาตามคำบัญชาของครูบาเจ้าศรีวิชัย พ่อบุญทาพาพระสิระสาขึ้นไปดูสภาพองค์พระธาตุและแจ้งว่าวัดนี้ยังขาดปัจจัยในการบูรณะ จากนั้นพระสิระสากลับไปรายงานให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยทราบรายละเอียดซึ่งขณะนั้นจำพรรษา ณ วัดบ้านปาง

ครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงมอบหมายให้พระลูกศิษย์ ๓ รูปเป็นผู้คุมงานก่อสร้างแทน นำโดย**พระสิระสา พระพุทธิมา จากบ้านก้อจอก ห้วยกาน และพระก้อน** (ต่อมาคือครูบาก้อน วัดแม่พริก ผู้ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยไปอยู่วัดสวนดอก) นำคณะพระภิกษุสามเณรประมาณ ๒๐ รูป ปั้นดินกี่ (อิฐ) ณ บริเวณวัดก้อท่าปิงเหนือ (ใกล้อุทยานแห่งชาติแม่ปิง) ปั้นเสร็จแล้วช่วยกันขนอิฐลำเลียงลงเรือแพล่องมายังวัดร้างแก่งสร้อย ใช้เวลาเดินทาง ๓ วัน เพราะความหนักของวัสดุ ต้องช่วยกันผูกเชือกขนลากแพขนานด้วยแรงงานคน เมื่อถึงท่าแก่งสร้อยยังต้องขนอิฐจากท่าน้ำขึ้นไปที่พระธาตุอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร คณะลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้ง ๒๐ รูป ได้พักที่วัดโขงนกยูง ปัจจุบันน้ำท่วมไปแล้ว

คณะลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้นิมนต์ให้ครูบาชัยยะลังกาเป็นประธานในการบูรณะพระธาตุแก่งสร้อย เนื่องจากครูบาชัยยะลังกาเป็นผู้อาวุโสมีอายุและพรรษาแก่กว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยถึง ๑๘ ปี กล่าวคือขณะนั้นครูบาชัยยะลังกาอายุ ๖๗ ปี

ครูบาชัยยะลังกาและคณะลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยทำพิธีสูตรถอนซากเจดีย์ร้าง เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๖๗ ปีไจ้ (ปีชวด) การก่อสร้างดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ ครูบาชัยยะลังกาได้อุปสมบทลูกศิษย์ของท่านเป็นพระภิกษุ ๔ รูป คือพระสุก พระเมา พระหล้า และพระอินถา กับบรรพชาสามเณรอีก ๖ รูป มีสามเณรดา สามเณรใหม่ สามเณรแก้ว สามเณรแฮด สามเณรอุ่น และ**สามเณรชัยยะลังกา** ให้ใช้นามเดียวกันกับตัวท่านผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ **ต่อมาสามเณรรูปนี้เมื่อบวชเป็นพระมีนามว่า ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (ครูบาวงค์)**

ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร ปริวรรตโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กล่าวถึงการบูรณะพระธาตุแก่งสร้อยของครูบาเจ้าศรีวิชัย ๒ ครั้ง ครั้งแรกส่งลูกศิษย์เป็นตัวแทนมาร่วมสร้างในปี ๒๔๖๗ และครั้งที่ ๒ ตัวท่านเดินทางไปเป็นประธานเองในการทำทานยกยอดฉัตรพระธาตุ ซึ่งไม่ระบุแน่ชัดนักว่าอยู่ในปี ๒๔๖๙ หรือ ๒๔๗๐ ดังข้อความนี้

"ครั้นออกวัสสาแล้ว .... ในพุทธศักราช ๒๔๖๗ นี้ ท่านได้ใช้ภิกษุลูกศิษย์แห่งท่านไปสร้างพระเกศสร้อย ในระหว่างแก่งเมืองพิงค์ เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ สิ้นเงิน ๕๘๐ รูเปีย"

กับอีกตอนหนึ่งเขียนว่า หลังจากที่เสร็จทำทาน

บันไดทางขึ้นสู่พระธาตุเกศสร้อย เดินขึ้นมาจากฝั่งชายน้ำสู่เนินเขาขนาดย่อม

ภาพซ้าย **บันไดทางขึ้นสู่พระธาตุเกศสร้อย มีหลายช่วง** ***ภาพขวา*** **ช่วงสุดท้ายเป็นบันไดนาค**

ถวายบันไดนาคที่วัดบ้านปางแล้ว (อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๙-๒๔๗๐) *"เสร็จแล้วไปทานเพดสร้อย"* ซึ่งคำว่า "เพดสร้อย" ในที่นี้ รศ. สมหมาย เปรมจิตต์ ผู้ปริวรรตสันนิษฐานว่า น่าจะมีการบันทึกคลาดเคลื่อนด้านอักขระ ควรหมายถึง "เกศสร้อย" มากกว่า

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตของ โสภา ชานะมูล เรื่อง "ครูบาศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑)" ระบุว่า**ครูบาเจ้าศรีวิชัยหมดเงินค่าก่อสร้าง "พระธาตุเกตุสร้อย" รวมทั้งค่าทำทานสมโภชฉลองพระธาตุจำนวนทั้งสิ้น ๕๘๑ รูเปีย** เป็นตัวเลขที่แตกต่างกันเพียง ๑ รูเปีย

การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เรียกพระธาตุแก่งสร้อยว่าพระธาตุเกศสร้อย (เกตุสร้อย) นั้น เนื่องจากเป็นพระธาตุที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ที่เมืองสร้อย แต่ต่อมาคนทั่วไปนิยมเรียกว่าพระธาตุแก่งสร้อยแทน

งานทำบุญหรืองานปอยหลวงฉลองสมโภชพระเจดีย์ยกยอดฉัตรธาตุ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางมาเป็นประธานร่วมกับครูบาชัยยะลังกา ทำให้สามเณรชัยยะลังกา ได้มีโอกาสพบกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นครั้งแรก ครูบาชัยยะลังกามอบหมายให้สามเณรชัยยะลังกาทำหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้ครูบาเจ้าศรีวิชัยและฝากตัวเป็นลูกศิษย์เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์เต็ม

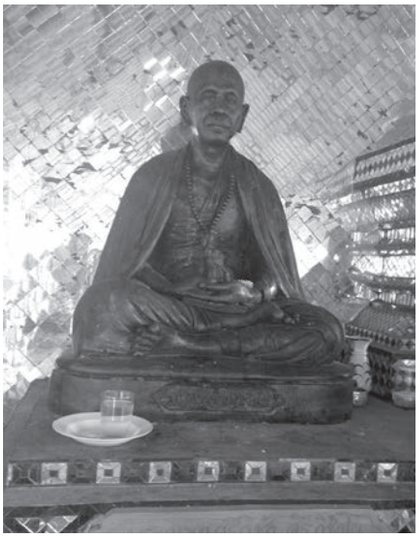
การเดินทางมาแก่งสร้อยของครูบาเจ้าศรีวิชัย พระอาจารย์ป่านิกร ชยฺยเสโน ผู้เป็นลูกศิษย์ของครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเล่าว่า ท่านไม่ได้มาทางเรือ แต่เดินลัดเลาะมาทางเท้าตามภูเขาเลียบหน้าผา ผ่านทุ่งกิ๊กนอนกลางป่าที่หนองวัวแดง ผ่านพระบาทยางวี และมาข้ามแม่น้ำปิงในจุดที่เป็นภูเขาตรงข้ามกับแก่งสร้อย

หลังการฉลองพระธาตุแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางต่อไปที่วัดพระธาตุม่อนวัวนอน อำเถอเถิน จังหวัดลำปาง ส่วนครูบาชัยยะลังกา ได้พาคณะศิษย์ (รวมสามเณรชัยยะลังกาด้วย) ออกเดินธุดงค์ไปเมืองตื๋น (อำเภออมก๋อย) เข้าไปในเขตพม่าอีกหลายเมือง ต่อมาได้ฝากสามเณรชัยยะลังกาให้เรียนวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ในความดูแลของครูบาพรหมจักร (มาจากวัดป่าเหียง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ต่อมาเป็นเจ้าสำนักวัดพระพุทธบาทตากผ้า) แล้วครูบาชัยยะลังกาได้ปลีกตัวไปธุดงค์ตามลำพังแถบเชียงแสน เชียงราย เชียงตุง เชียงรุ่ง กลับมาแวะเยี่ยมญาติโยมที่บ้านท่าขี้เหล็ก อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย กระทั่งละสังขาร ณ ที่นั้น

เมื่อหมดยุคของพ่อบุญทาแล้ว ก็ไม่มีศรัทธาดูแลพระธาตุแก่งสร้อย จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ รัฐบาลมีนโยบายสร้างเขื่อนไฟฟ้ายันฮี หรือเขื่อนภูมิพล กรมศิลปากรจึงลงพื้นที่สำรวจโบราณสถานทั่วบริเวณแก่งสร้อย จนถึงเวียงพิสดารนครที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๗ กรกฎาคม ถึงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๒ ตามโครงการโบราณคดีกู้ภัย ในครั้งนั้นได้มีการบันทึกภาพถ่ายเป็นหลักฐานไว้ด้วย

ถ้ำเสือหรือ "พยัคฆ์คูหา" จุดที่ตำนานกล่าวว่าพระพุทธเจ้ามาประทับรอยพระบาท

รูปหล่อสำริดครูบาเจ้าศรีวิชัย

หลังจากการสร้างเขื่อน ผู้คนที่เคยอาศัยอยู่แถวแก่งสร้อย จังหวัดตาก พร้อมด้วยประชาชนแถวอำเภอดอยเต่า ต้องประสบกับสภาวะน้ำท่วมหมู่บ้านต่างพากันอพยพโยกย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านก้อจัดสรรใกล้อุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

"พระธาตุเกศสร้อย" ชื่อที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียกและให้คณะลูกศิษย์นำโดยพระสิระสา ผู้เป็นหัวหน้าสล่ามาบูรณะนั้น เป็นรูปแบบเจดีย์ทรงมาตรฐานล้านนาคือ เป็นเจดีย์ทรงระฆังมีรัดอกคาด ฐานบัวมาลัยเถา ๓ ชั้น ฐานกลม ๓ ชั้น วางอยู่บนฐานยกเก็จ และฐานเขียง มีเจดีย์ขนาดเล็กประดับอยู่ที่มุมทั้ง ๔

ปี ๒๕๓๗ ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ได้หวนกลับมาตอบแทนคุณแผ่นดินถิ่นที่ท่านเคยบรรพชาด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดนี้อีกอย่างต่อเนื่อง ด้วยการปิดทองจังโกองค์พระบรมธาตุแก่งสร้อย โดยยังคงรูปแบบเดิมของยุคครูบาเจ้าศรีวิชัยไว้ทุกประการ

นอกจากนี้แล้วครูบาชัยยะวงศาพัฒนายังได้สร้างพระวิหารด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์ ขยายแนวกำแพง สร้างศาลาศรัทธาธรรม บูรณะพระธาตุศรีฉัตรแก้วหลังถ้ำเสือ หล่อพระประธานในพระวิหารหลวง สร้างอุโบสถกลางน้ำ ฯลฯ

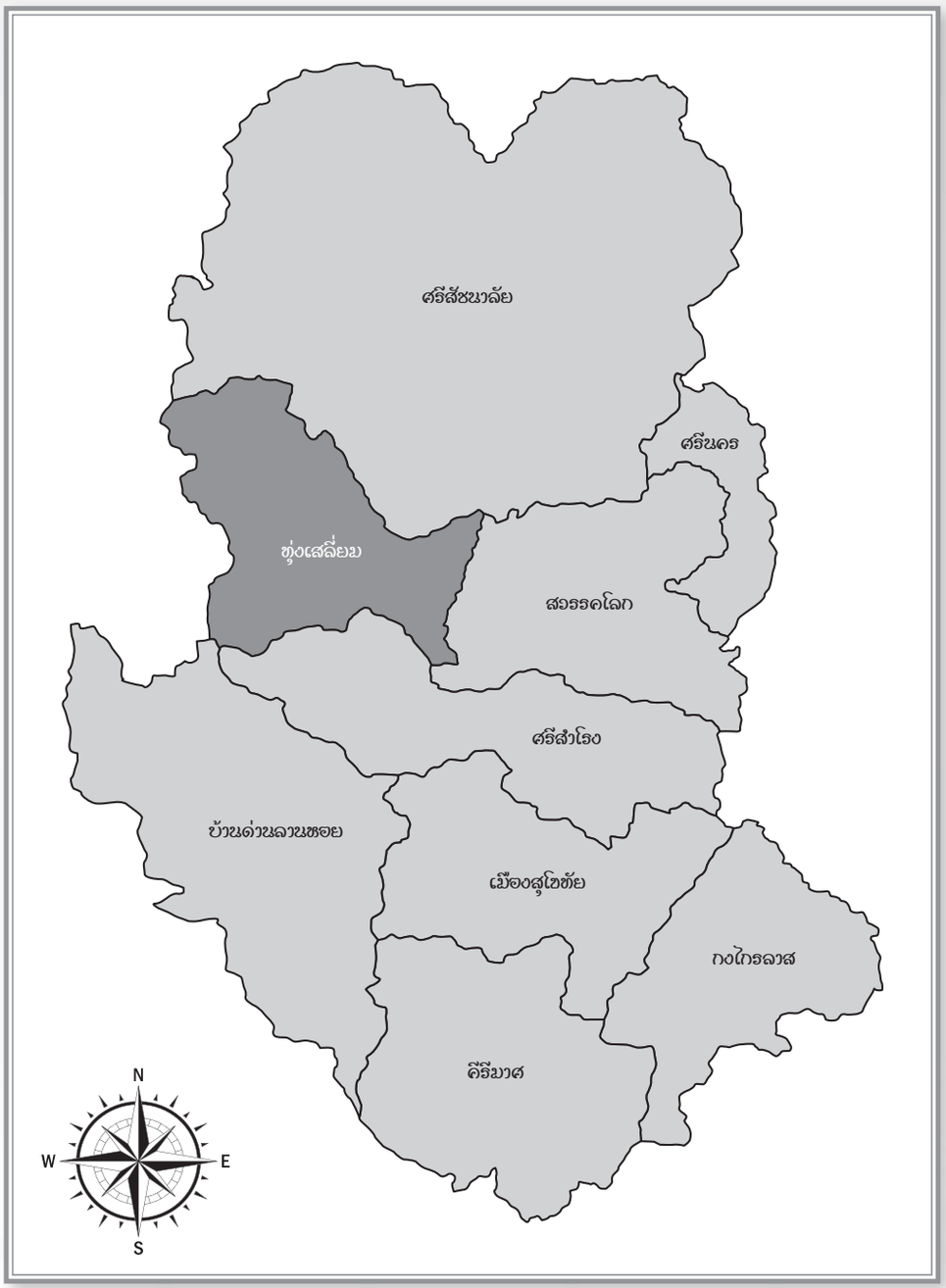
ต่อมามอบหมายให้พระอาจารย์ป่านิกร ชยฺย เสโน หนึ่งในศิษยานุศิษย์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสจวบจนปัจจุบัน พระอาจารย์ป่านิกร ได้ฟื้นฟูบูรณะวัดพระบรมธาตุแก่งสร้อยจากวัดร้างให้เป็นวัดที่มีเสนาสนะขึ้นมามากมาย อาทิ การฟื้นวัดพระธาตุสลีอุ่นเมือง การสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทแก่งจ๋าง การบูรณะเจดีย์วัดหลวงท่าสร้อย การสร้างกู่อัฐิครูบาชัยยะลังกา เป็นต้น

มีประเพณีขึ้นไหว้สาสรงน้ำพระบรมธาตุแก่งสร้อย เป็นการรำลึกถึง "สามครูบา" คือ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาชัยยะลังกา และครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ในช่วงต้นเดือนเมษายนระหว่างวันที่ ๖ -๘ เมษายนของทุกปี

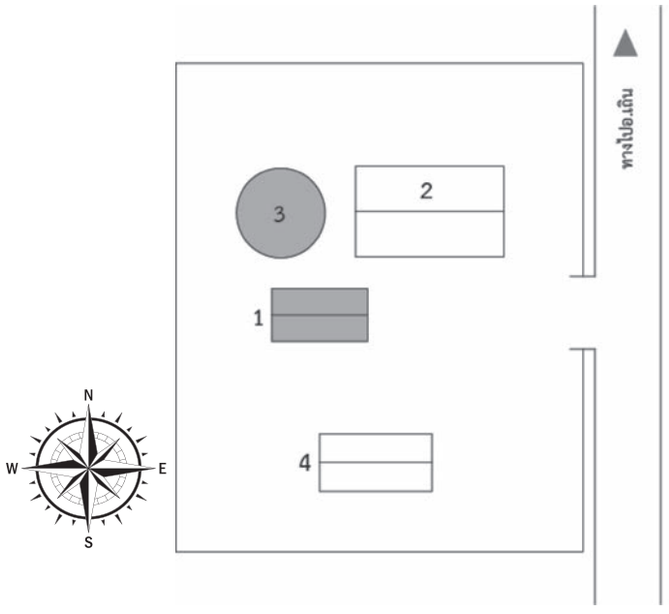
จังหวัดสุโขทัย

ตามรอยการปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถาน โบราณวัตถุจังหวัดสุโขทัย

จังหวัดสุโขทัยมีผลงานที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวคือวัดกลางดง จัดอยู่ในกลุ่มที่ ๓ หลักฐานด้านศิลปกรรมและคำบอกเล่า

วัดกลางดง

1 หอประดิษฐานสารูปครูบาเจ้าศรีวิชัย
2 พระวิหาร
3 พระเจดีย์
4 ศาลาอเนกประสงค์

เจ้าอาวาส
พระครูพิพิธธรรมมงคล
รูปปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๑)
โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๘๕ ๖๐๐๙

สถานที่ตั้ง

เลขที่ ๑๘๔ หมู่ที่ ๒ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ๖๔๑๕๐

การเดินทางไปวัดกลางดง หากมาจากเชียงใหม่ให้ตั้งต้นที่แยกเถิน ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๔๘ เถิน-ทุ่งเสลี่ยม ขับไปจนถึงใจกลางของตำบลกลางดง แต่หากมาจากกรุงเทพให้ผ่านขึ้นมายังทิศเหนือของจังหวัดสุโขทัยโดยใช้ถนนสาย ๑๓๒๗ จากตัวเมืองจังหวัดสุโขทัยระยะทางประมาณ ๗๓.๒ กิโลเมตร

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นริมแม่น้ำมอก พิกัด ๑๗.๓๒๗๓๙๙, ๙๙.๕๑๗๒๙๔

ความสำคัญของวัด

ชาวทุ่งเสลี่ยมแม้จะอยู่จังหวัดสุโขทัย แต่ว่าประชากรมากกว่า ๘๐ % มีชาติพันธุ์ไทโยน ดำรงวิถีชีวิตภายใต้วัฒนธรรมประเพณีแบบล้านนา เนื่องจากมีการอพยพผู้คนมาจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ราว ๑๐๐ กว่าปีก่อน กลุ่มคนแรกได้ปักหลักถิ่นฐานบริเวณตำบลกลางดง อันมีวัดจำนวนมากที่สร้างขึ้นภายใต้รูปแบบศิลปกรรมล้านนา เช่นวัดกลางดง วัดม่อนจำศีล และวัดท่าต้นธงชัย

ส่วนคำว่า “ทุ่งเสลี่ยม” สามารถสันนิษฐานความหมายได้ ๒ แนวทาง แนวทางแรกเป็นมุมมองจากคนภาคกลาง ให้ความหมายว่า เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นที่ที่มีข้าวตอกพระร่วงจำนวนมาก ซึ่งลักษณะของข้าวตอกพระร่วงเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม จึงกลายเป็นที่มาของชื่อทุ่งเสลี่ยม

อีกแนวทางหนึ่ง คนท้องถิ่นให้คำอธิบายว่าเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยกอไม้สะเรียม หมายถึงสะเดาของทางภาคกลาง ต่อมาสะเรียมแผลงเป็น เสลี่ยม ส่วนอีกฟากหนึ่งจะเป็นดงไม้สัก อันเป็นที่มาของชื่อวัดกลางดง

วัดกลางดงมีความเกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องมาจากมีพ่อหนานนายหนึ่งชื่อทองสุข (คำสุข) เป็นคนตำบลกลางดง มีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยมาก จึงเดินทางไปขอบวชที่วัดบ้านปางอยู่รับใช้อุปปัฏฐากครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาทองสุข

ภาพซ้าย พระธาตุเจดีย์ ๕ ยอด (พระเจดีย์ศรีวิชัย) *ภาพขวา* เจดีย์มุม ๔ ทิศ ซุ้มมุข ๔ ด้าน

พระอุโบสถสร้างทับที่พระวิหาร มณฑปครูบาเจ้าศรีวิชัย

มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ความไว้วางใจมาก อยู่ใกล้ชิดทำหน้าที่คล้ายกับเป็นเลขาของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้วยรูปหนึ่ง ดังนั้น เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยใกล้มรณภาพ ครูบาทองสุขจึงได้รับมอบลูกประคำ และเขี้ยว (อัฐิธาตุส่วนฟัน) ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเก็บรักษาไว้ หลังจากนั้นครูบาทองสุขลาสิกขาจากสมณเพศออกมาเป็นพ่อหนานทองสุข สมบัติดังกล่าวได้ตกทอดมาสู่รุ่นของทายาทชาวกลางดง ทุ่งเสลี่ยม แต่ต่อมาพระอานันท์ พุทฺธธมฺโม ได้หางบจัดซื้อนำทั้งสองสิ่งไปเก็บรักษาไว้ที่ วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล จังหวัดพะเยา

ครูบาทองสุขผู้นี้เองเป็นคนที่นิมนต์ครูบาเจ้าศรีวิชัยมาสร้างวัดกลางดง แต่เนื่องด้วยภารกิจที่มากล้นครูบาเจ้าศรีวิชัยไม่สะดวกเดินทางมา จึงให้ครูบาอภิชัยขาวปีเดินทางมาสำรวจพื้นที่ก่อนในเบื้องแรก

ภาพซ้าย ป้ายปักเชิญขึ้นสักการะขอพรครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑป *ภาพขวา* มีอนุสาวรีย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยอยู่ด้านหน้า

เพื่อกลับมารายงาน จากนั้นในปี ๒๔๖๖ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมอบหมายให้ลูกศิษย์คือ “ครูบาเป็ง” จากวัดห้วยริน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ไปเป็นประธานสงฆ์ โดยมีผู้นำชาวบ้านคือนายพรม ชุมดวง ได้พาศรัทธาญาติโยมช่วยกันสร้างวัดในเบื้องแรกประกอบด้วยวิหาร อุโบสถกลางน้ำ กุฏิสงฆ์

ภาพบน กรอบซุ้มประตูทางเข้าหลัก รูปเสมาธรรมจักรมีปราสาท ๕ ยอดตอนบน เทวดาแผลงศร *ภาพล่าง* กรอบซุ้มประตูพญานาค ทำด้วยกระจกสีฝังเนื้อปูนรูปเทพนม

พระวิหาร

พ.ศ. ๒๔๗๙ ขณะนั้นวัดกลางดงมีพระครูบรรพตรัตนชัย เป็นรักษาการเจ้าอาวาส ครูบาอ้ายจากวัดสันป่าหนาด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผู้เป็นลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้เดินธุดงค์มาปักกลดนั่งวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ บริเวณสถานที่ที่ต่อมาได้ก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ ครูบาอ้ายได้เห็นนิมิตว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความประสงค์ขอให้สร้างเจดีย์ ณ สถานที่แห่งนี้ ครูบาอ้ายจึงได้ชักชวนครูบาบุญเป็ง ผู้ก่อตั้งวัดกลางดงรูปแรกมาดำเนินการก่อสร้างพระธาตุเจดีย์ ๕ ยอดด้วยกัน สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ (ใช้เวลาก่อสร้างนานถึง ๑๙ ปี) ทำพิธียกยอดฉัตรมีลูกแก้วมงคลโปร่งข่าม พร้อมสร้างพระพุทธรูปบนประตูทางเข้า ๕ ซุ้ม

อุโบสถหลังเดิมเคยเป็นอุโบสถกลางน้ำ แต่ถูกรื้อไปนานแล้ว พ.ศ. ๒๔๙๐ ได้ปรับวิหารหลังเดิมแบบเรียบง่ายสร้างด้วยไม้ (คืออาคารที่อยู่ติดกับมณฑปครูบาเจ้าศรีวิชัย) มาเป็นอุโบสถแทน และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปีนั้น

ส่วนวิหารหลังใหม่ที่ตั้งอยู่หน้าเจดีย์ สร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๖ หลังจากนั้นสร้างพระประธานในวิหาร ขณะนั้นมีพระมหาศรีคำ เป็นเจ้าอาวาส

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ พระครูบรรพตรัตนชัย (เดิมเป็นชาวบ้านกลางดงได้ย้ายไปจำพรรษาที่วัดเขาแก้ว) มีญาติโยมไปนิมนต์พระครูพิพิธธรรมมงคล จากวัดพิพัฒน์มงคล มาพำนักจำพรรษาเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๑ และได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดกลางดง

ภาพซ้าย **ธรรมาสน์ภายในพระวิหารยอดบนเป็นเครื่องไม้** ***ภาพขวา*** **ฐานประดับกระจกสีมีรูปปีนักษัตร**

เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๑ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา วัดกลางดงจึงได้พัฒนาปรับปรุงทั้งด้านภูมิทัศน์ และภูมิสถาปัตย์ต่าง ๆ

ผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระธาตุเจดีย์ ๕ ยอด **คณะลูกศิษย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย สร้างขึ้นตามนิมิตที่เห็นครูบาเจ้าศรีวิชัยมากำหนดรูปแบบ เป็นเจดีย์ ๕ องค์** หรือชาวล้านนานิยมเรียกว่า **พระธาตุ ๕ ดวง** มีความหมายถึง คติความเชื่อในเรื่องพระเจ้าทั้งห้า หรือความปรารถนาที่จะเกิดในยุคสมัยของพระศรีอาริยเมตรไตรย

รูปแบบของพระเจดีย์องค์กลางเป็นทรงระฆังมีรัดอกคาด ๑ เส้น ประดับด้วยลายดอกกระจัง ๘ ดอก หมายถึงการประกาศศาสนาพุทธไปยังทิศทั้ง ๘ พระเจดีย์ประธานได้รับการบูรณะปิดทองจังโกในปี ๒๕๕๑ ส่วนพระเจดีย์ที่มุมทั้งสี่ เป็นเจดีย์ขนาดเล็กประดับด้วยปูนปั้นระบายสี นอกจากนี้ยังมีซุ้มมุข ๔ ทิศ ประดิษฐานพระพุทธรูปภายใน ทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานยกเก็จขนาดใหญ่ อันเป็นรูปแบบที่นิยมในเขตล้านนา พระครูพิพิธธรรมมงคล ได้สร้างมณฑปตรีมุขเป็นที่ประดิษฐานรูปเหมือนครูบาเจ้าศรีวิชัย ลักษณะเป็นหลังคาทรงปราสาท ๓ มุข จำนวน ๑ หลัง รวมทั้งอนุสาวรีย์รูปครูบาเจ้าศรีวิชัยยืน หล่อด้วยสำริด ๑ รูป พร้อมทั้งตั้งชื่อพระธาตุเจดีย์ ๕ ยอดใหม่ว่า พระเจดีย์ศรีวิชัย เพื่อเป็นเครื่องรำลึกถึงนักบุญแห่งล้านนา ผู้มีปฏิปทาอันเคร่งครัดน่าเลื่อมใส

ตารางลำดับศักราช
การปฏิสังขรณ์ก่อสร้างปูชนียสถานโบราณวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัย

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๑	๒๔๔๔ - ๒๔๔๗, ๒๔๖๔ - ๒๔๖๗ และ ๒๔๘๐ - ๒๔๘๑	วัดบ้านปาง (จอมสะหรีทรายมูลบุญเรือง)	อำเภอลี้	ลำพูน	สร้างต่อเนื่องกันหลายครั้ง ค่อย ๆ เพิ่มทีละส่วน
๒	๒๔๔๕	วัดสบสอย	จอมทอง	เชียงใหม่	
๓	๒๔๕๐	วัดหัวขัว	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	
๔	๒๔๕๐	วัดทุ่งหัวช้าง	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	
๕	๒๔๕๒, ๒๔๗๒	วัดนาเอี้ยง	เสริมงาม	ลำปาง	
๖	๒๔๕๒	วัดผาลาด	เสริมงาม	ลำปาง	
๗	๒๔๕๒	วัดแม่กื้ด (พระธาตุดอยกู่)	เสริมงาม	ลำปาง	
๘	๒๔๕๔	วัดชัยมงคล	เมือง	ลำพูน	
๙	๒๔๕๔	วัดสุพรรณรังษี	เมือง	ลำพูน	
๑๐	๒๔๕๙, ๒๔๖๗	วัดพระธาตุจอมก้อย	เมืองปาน	ลำปาง	
๑๑	๒๔๖๐	วัดแม่ป้อก	ลี้	ลำพูน	
๑๒	๒๔๖๑, ๒๔๖๔, ๒๔๖๘	วัดแม่ตืน	ลี้	ลำพูน	
๑๓	๒๔๖๑, ๒๔๖๕, ๒๔๖๘, ๒๔๗๖	วัดพระธาตุดอยน้อย	เกาะคา	ลำปาง	
๑๔	๒๔๖๑, ๒๔๖๔, ๒๔๗๐, ๒๔๗๒ - ๒๔๗๓	วัดพระธาตุจอมปิง	เกาะคา	ลำปาง	
๑๕	๒๔๖๓	วัดนาก่วมใต้	เมือง	ลำปาง	
๑๖	๒๔๖๓	วัดแม่กีย	เมือง	ลำปาง	
๑๗	๒๔๖๓ - ๒๔๖๕	วัดพระธาตุดอยคู่แก้ว (กู่ไก่แก้ว)	ห้างฉัตร	ลำปาง	
๑๘	๒๔๖๓	วัดม่อนไก่เขี่ย	ห้างฉัตร	ลำปาง	
๑๙	๒๔๖๓	วัดสบเตินใน	เถิน	ลำปาง	
๒๐	๒๔๖๓ - ๒๔๖๔, ๒๔๗๖	วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร	เมือง	ลำพูน	ปี ๒๔๗๖ บูรณะอุโบสถวัดเชียงยันและโบสถ์ภิกษุณี
๒๑	๒๔๖๓ - ๒๔๖๔	วัดเกตการาม	เมือง	เชียงใหม่	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๒๒	๒๔๖๔, ๒๔๗๕	วัดสวนดอก	เมือง	เชียงใหม่	ปี ๒๔๖๔ บูรณะวัดเก้าตื้อก่อน
๒๓	๒๔๖๔, ๒๔๗๘	วัดพระธาตุดอยสุเทพ	เมือง	เชียงใหม่	
๒๔	๒๔๖๔ - ๒๔๖๖	วัดดอยเต่าคำ	เมืองปาน	ลำปาง	สร้างอย่างต่อเนื่องไป-กลับหลายรอบ
๒๕	๒๔๖๔	วัดสบลี	เมืองปาน	ลำปาง	
๒๖	๒๔๖๔	วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน	เมืองปาน	ลำปาง	
๒๗	๒๔๖๔, ๒๔๗๗	วัดวังหลวง	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๒๘	๒๔๖๔	วัดพระบาทห้วยอี่ลิง	จอมทอง	เชียงใหม่	
๒๙	๒๔๖๔ - ๒๔๖๗, ๒๔๗๖	วัดพระพุทธบาทแก้วข้าว	ฮอด	เชียงใหม่	
๓๐	๒๔๖๔	วัดพระบรมธาตุดอยเกิ้ง	ดอยเต่า	เชียงใหม่	
๓๑	๒๔๖๕	วัดทองศิริ (แม่ขนิลเหนือ)	หางดง	เชียงใหม่	
๓๒	๒๔๖๕	วัดบ่อแก้ววนาราม	สะเมิง	เชียงใหม่	
๓๓	๒๔๖๕	วัดดอยธาตุ (พระธาตุศรีสมเด็จพระพุทธชินวงศ์)	แม่วาง	เชียงใหม่	
๓๔	๒๔๖๕	วัดหลวงขุนวิน	แม่วาง	เชียงใหม่	
๓๕	๒๔๖๕	วัดต้นปิน	เมือง	เชียงใหม่	
๓๖	๒๔๖๕	วัดป่าแดง	เมือง	เชียงใหม่	
๓๗	๒๔๖๕	วัดพระธาตุดอยสะเก็ด	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	
๓๘	๒๔๖๕, ๒๔๖๙ - ๒๔๗๐	วัดพระธาตุแม่เจดีย์	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๓๙	๒๔๖๕	วัดสันกู่ทอง	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๔๐	๒๔๖๕	วัดแม่ขะจาน	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๔๑	๒๔๖๕	วัดป่างิ้ว	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๔๒	๒๔๖๕	วัดป่าม่วง (ป่าเป้า)	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๔๓	๒๔๖๕	วัดศรีสุทธาวาส	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๔๔	๒๔๖๕	วัดแม่ต๋ำ	แม่สรวย	เชียงราย	
๔๕	๒๔๖๕	วัดเจดีย์หลวง	แม่สรวย	เชียงราย	
๔๖	๒๔๖๕	วัดปงสนุก	แม่สรวย	เชียงราย	
๔๗	๒๔๖๕	วัดทุ่งมะฝ่าง (ป่าผาง)	พาน	เชียงราย	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๔๘	๒๔๖๕	วัดป่าบงหลวง	พาน	เชียงราย	
๔๙	๒๔๖๕	วัดป่าถ่อนดอนแก้ว	พาน	เชียงราย	
๕๐	๒๔๖๕	วัดศรีดอนตัน	พาน	เชียงราย	
๕๑	๒๔๖๕	วัดป่าแฝกเหนือ	แม่ใจ	พะเยา	
๕๒	๒๔๖๕, ๒๔๖๗	วัดศรีสุพรรณ (แม่ไชยปงสนุก)	แม่ใจ	พะเยา	
๕๓	๒๔๖๕	วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง)	เมือง	พะเยา	
๕๔	๒๔๖๕	วัดพระธาตุจอมทอง	เมือง	พะเยา	
๕๕	๒๔๖๕, ๒๔๖๗	วัดดงนั่งคีรีชัย	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๕๖	๒๔๖๕, ๒๔๗๒	วัดผ้าขาว	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๕๗	๒๔๖๕	วัดผาแดงหลวง	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๕๘	๒๔๖๕	วัดม่อนไก่แจ้	ห้างฉัตร	ลำปาง	
๕๙	๒๔๖๕, ๒๔๖๗ - ๒๔๖๙	วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม	เมือง	ลำปาง	
๖๐	๒๔๖๕	วัดพระธาตุเสด็จ	เมือง	ลำปาง	
๖๑	๒๔๖๖, ๒๔๗๕	วัดทุ่งม่านใต้	เมือง	ลำปาง	
๖๒	๒๔๖๖ - ๒๔๖๙	วัดพระสิงห์	เมือง	เชียงใหม่	
๖๓	๒๔๖๖, ๒๔๗๔	วัดพระบาท	เมือง	ลำปาง	
๖๔	๒๔๖๖, ๒๔๖๙	วัดนาปราบ	สบปราบ	ลำปาง	
๖๕	๒๔๖๖,๒๔๗๒	พระธาตุผาขว้าง (ร้าง)	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๖๖	๒๔๖๖, ๒๔๗๗	วัดลี	เมือง	พะเยา	
๖๗	๒๔๖๖	วัดพระธาตุห้วยไคร้	จุน	พะเยา	
๖๘	๒๔๖๖	วัดเชียงบาน	เชียงคำ	พะเยา	
๖๙	๒๔๖๖	วัดศรีบุญเรือง	เชียงคำ	พะเยา	
๗๐	๒๔๖๗	วัดเกี๋ยงดอย (พระธาตุจอมศีล)	เทิง	เชียงราย	
๗๑	๒๔๖๗, ๒๔๖๙	วัดพระธาตุสบฝาง	แม่อาย	เชียงใหม่	
๗๒	๒๔๖๗	วัดท่าตอน	แม่อาย	เชียงใหม่	
๗๓	๒๔๖๗	วัดพระธาตุช่อแฮ	เมือง	แพร่	
๗๔	๒๔๖๗	วัดพระธาตุปูตั้บ	ลอง	แพร่	
๗๕	๒๔๖๗	วัดพระบรมธาตุแก่งสร้อย	สามเงา	ตาก	
๗๖	๒๔๖๗	วัดพระพุทธบาทตะเมาะ	ดอยเต่า	เชียงใหม่	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๗๗	๒๔๖๗	วัดพระธาตุเจดีย์น้อย	ฮอด	เชียงใหม่	
๗๘	๒๔๖๗, ๒๔๗๓	วัดพระเกิด	วังเหนือ	ลำปาง	
๗๙	๒๔๖๘	วัดแม่พริกบน	แม่พริก	ลำปาง	
๘๐	๒๔๖๘ - ๒๔๖๙	วัดพระธาตุห้าดวง	ลี้	ลำพูน	
๘๑	๒๔๖๘ - ๒๔๗๐	วัดพระนอนขอนม่วง	แม่ริม	เชียงใหม่	
๘๒	๒๔๖๘, ๒๔๗๔, ๒๔๗๘	วัดทุ่งตูม	สันป่าตอง	เชียงใหม่	
๘๓	๒๔๖๙, ๒๔๗๒	วัดพระพุทธบาทตากผ้า	ป่าซาง	ลำพูน	
๘๔	๒๔๖๙	วัดศาลาเชิงดอย	แม่สาย	เชียงราย	
๘๕	๒๔๖๙, ๒๔๗๔	วัดพระธาตุดอยตุง	แม่สาย	เชียงราย	
๘๖	๒๔๖๙	วัดพระธาตุจอมแว่	พาน	เชียงราย	
๘๗	๒๔๖๙	วัดพระธาตุภูขวาง (หลวง)	ภูกามยาว	พะเยา	
๘๘	๒๔๖๙	วัดม่อนป่าสัก	ภูกามยาว	พะเยา	
๘๙	๒๔๖๙	วัดพระธาตุภูขวาง	เมือง	พะเยา	
๙๐	๒๔๖๙, ๒๔๗๓	วัดพระธาตุจอมไคร้	ดอกคำใต้	พะเยา	
๙๑	๒๔๖๙, ๒๔๗๑	วัดเขาแก้ว (สองแควปินหวาน)	เถิน	ลำปาง	
๙๒	๒๔๖๙, ๒๔๗๖	วัดดอยป่าตาล (พระธาตุม่อนงัวนอน)	เถิน	ลำปาง	
๙๓	๒๔๖๙	วัดพระธาตุจอมสวรรค์	ลี้	ลำพูน	
๙๔	๒๔๖๙, ๒๔๗๗	วัดพระธาตุดวงเดียว	ลี้	ลำพูน	
๙๕	๒๔๖๙	วัดปราสาท	เมือง	เชียงใหม่	
๙๖	๒๔๗๐, ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	วัดพระบาทยั้งหวีด	สันป่าตอง	เชียงใหม่	
๙๗	๒๔๗๐, ๒๔๗๔	วัดมะขามหลวง	สันป่าตอง	เชียงใหม่	
๙๘	๒๔๗๐	วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง	แม่แตง	เชียงใหม่	
๙๙	๒๔๗๐	วัดพระธาตุศรีวิชัย (จอมงึด)	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๐๐	๒๔๗๐	วัดโพธาราม	แม่ใจ	พะเยา	
๑๐๑	๒๔๗๐, ๒๔๗๔	วัดพระธาตุจอมสวรค์ (ป่าแดง)	ขุนตาล	เชียงราย	
๑๐๒	๒๔๗๑	วัดพระธาตุดอยซาง	เมืองปาน	ลำปาง	
๑๐๓	๒๔๗๑	วัดกู่เต้าวนาราม	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๐๔	๒๔๗๑	วัดพระธาตุห้วยตอง (ต้นทอง)	แจ้ห่ม	ลำปาง	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๑๐๕	๒๔๗๑	วัดประตูเหล็กพนาราม	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๐๖	๒๔๗๑	วัดทุ่งตึง (พระธาตุเขาสร้อย)	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๐๗	๒๔๗๑	วัดพระธาตุมหาปน	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๐๘	๒๔๗๑	วัดพระธาตุปูคำน้อย (ร้าง)	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๐๙	๒๔๗๑	วัดช่อฟ้า	แจ้ห่ม	ลำปาง	
๑๑๐	๒๔๗๑,๒๔๗๙	วัดห้วยกาน	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๑๑๑	๒๔๗๑	วัดพระนอนม่อนช้าง	ป่าซาง	ลำพูน	
๑๑๒	๒๔๗๑	วัดพระธาตุดอยห้างบาตร	บ้านธิ	ลำพูน	
๑๑๓	๒๔๗๑	วัดพระนอนแม่ปูคา	สันกำแพง	เชียงใหม่	
๑๑๔	๒๔๗๑	วัดบ่อสร้าง	สันกำแพง	เชียงใหม่	
๑๑๕	๒๔๗๑	วัดพันหลัง	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	
๑๑๖	๒๔๗๑	วัดถ้ำเมืองออน	แม่ออน	เชียงใหม่	
๑๑๗	๒๔๗๒	วัดพระธาตุดอยผาตั้ง	แม่ออน	เชียงใหม่	
๑๑๘	๒๔๗๒	วัดพระพุทธบาทสี่รอย	แม่ริม	เชียงใหม่	
๑๑๙	๒๔๗๒	วัดพระนอนหนองผึ้ง	สารภี	เชียงใหม่	
๑๒๐	๒๔๗๒	วัดศรีลังกา	เสริมงาม	ลำปาง	
๑๒๑	๒๔๗๒	วัดบ้านขาม (พระธาตุญาณคัมภีร์)	เมืองปาน	ลำปาง	
๑๒๒	๒๔๗๒-๒๔๗๓	วัดพระธาตุสบแสด	วังเหนือ	ลำปาง	
๑๒๓	๒๔๗๒	วัดขุนลาว	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๑๒๔	๒๔๗๒	วัดแม่ห่าง	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๑๒๕	๒๔๗๒, ๒๔๗๗	วัดศรีคำเวียง	เวียงป่าเป้า	เชียงราย	
๑๒๖	๒๔๗๒	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	พาน	เชียงราย	
๑๒๗	๒๔๗๒	วัดพระหิน (สันต้นเผิ้ง)	พาน	เชียงราย	
๑๒๘	๒๔๗๒-๒๔๗๕	วัดพระธาตุขิงแกง	จุน	พะเยา	
๑๒๙	๒๔๗๓	วัดพระธาตุดอยคำ	เมือง	เชียงใหม่	
๑๓๐	๒๔๗๓	วัดพระธาตุม่อนเปี๊ยะ	สะเมิง	เชียงใหม่	
๑๓๑	๒๔๗๓	วัดยั้งเมิน	สะเมิง	เชียงใหม่	
๑๓๒	๒๔๗๓	วัดพระบรมธาตุดอยผาส้ม	สะเมิง	เชียงใหม่	
๑๓๓	๒๔๗๓	วัดจันทร์	กัลยาณิวัฒนา	เชียงใหม่	
๑๓๔	๒๔๗๔	วัดเมืองแปง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๑๓๕	๒๔๗๔	วัดพระธาตุจอมแจ้ง	ปาย	แม่ฮ่องสอน	
๑๓๖	๒๔๗๔	วัดพระธาตุศรีวิชัย (แม่ปิงเก่า)	ปาย	แม่ฮ่องสอน	
๑๓๗	๒๔๗๔	วัดน้ำฮู	ปาย	แม่ฮ่องสอน	
๑๓๘	๒๔๗๔	วัดแม่ขะจาน	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๓๙	๒๔๗๔-๗๕	วัดร่ำเปิง	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๔๐	๒๔๗๔-๗๕	วัดสบเปิง	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๔๑	๒๔๗๔	วัดดอยติ	เมือง	ลำพูน	
๑๔๒	๒๔๗๔-๒๔๗๕	วัดกู่เต้า	เมือง	เชียงใหม่	
๑๔๓	๒๔๗๔	วัดพระธาตุดอยกู่ศรีวิชัย	ดอยสะเก็ด	เชียงใหม่	
๑๔๔	๒๔๗๔-๒๔๗๖	วัดพระธาตุสามดวง	พาน	เชียงราย	
๑๔๕	๒๔๗๔	วัดพระธาตุจอมรุ่ง	พาน	เชียงราย	
๑๔๖	๒๔๗๔	วัดป่าสักเหนือ	พาน	เชียงราย	
๑๔๗	๒๔๗๔	วัดสันต้นแหน (ป่าติ้ว-ม่อนสามเหลียว)	พาน	เชียงราย	
๑๔๘	๒๔๗๔	วัดปูแกง	พาน	เชียงราย	
๑๔๙	๒๔๗๔	วัดสันป่ง (มหาวัน สะดือเมือง)	พาน	เชียงราย	
๑๕๐	๒๔๗๔	วัดพระธาตุจอมคีรี	ป่าแดด	เชียงราย	
๑๕๑	๒๔๗๔	วัดพระธาตุปูล้าน	พญาเม็งราย	เชียงราย	
๑๕๒	๒๔๗๕	วัดหนองบัวเงิน	พาน	เชียงราย	
๑๕๓	๒๔๗๕	วัดเชียงมั่น	เมือง	เชียงใหม่	
๑๕๔	๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	วัดเวียงด้ง	หางดง	เชียงใหม่	
๑๕๕	๒๔๗๕	วัดรมณียราม (กู่ละมัก)	เมือง	ลำพูน	
๑๕๖	๒๔๗๕	วัดบ้านโฮ่งหลวง	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๑๕๗	๒๔๗๕	วัดพระพุทธบาทสามยอด	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๑๕๘	๒๔๗๕	วัดป่าพลู	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๑๕๙	๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	วัดบ้านโป่ง (พระธาตุศรีโป่งแก้ว)	งาว	ลำปาง	
๑๖๐	๒๔๗๕	วัดพระธาตุทองทิพย์	วังเหนือ	ลำปาง	
๑๖๑	๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	พระธาตุน้อย (วัดแม่เลียบ)	วังเหนือ	ลำปาง	
๑๖๒	๒๔๗๕ - ๒๔๗๖	พระธาตุม่อนไก่แจ้ (ม่อนไก่แจ้)	วังเหนือ	ลำปาง	
๑๖๓	๒๔๗๖	วัดบ้านร้อง	เมือง	ลำปาง	
๑๖๔	๒๔๗๖	วัดทุ่งงามหลวง	เสริมงาม	ลำปาง	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๑๖๕	๒๔๗๖	วัดข้าวแท่นน้อย	สันทราย	เชียงใหม่	
๑๖๖	๒๔๗๖	วัดดอนเจียง	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๖๗	๒๔๗๖	วัดปางมะโอ	เชียงดาว	เชียงใหม่	
๑๖๘	๒๔๗๖	วัดพระธาตุดอยน้อย	เมือง	พะเยา	
๑๖๙	๒๔๗๖	วัดโป่งเกลือ	เมือง	พะเยา	
๑๗๐	๒๔๗๖	วัดใหม่หลวง	เมือง	พะเยา	
๑๗๑	๒๔๗๖	วัดพระธาตุแจ้โหว้ (ดอยป่าสัก)	ดอกคำใต้	พะเยา	
๑๗๒	๒๔๗๖	วัดศรีเมืองมูล	ดอกคำใต้	พะเยา	
๑๗๓	๒๔๗๖	วัดปูปอ	ภูกามยาว	พะเยา	
๑๗๔	๒๔๗๖	วัดพระธาตุจำม่วง	แม่ใจ	พะเยา	
๑๗๕	๒๔๗๖	วัดเหล่าธาตุ (หางยอย)	แม่ใจ	พะเยา	
๑๗๖	๒๔๗๖	พระธาตุกลางทุ่ง	แม่ใจ	พะเยา	
๑๗๗	๒๔๗๖	วัดศรีดอนมูล (เหล่ากลางไชยใต้)	แม่ใจ	พะเยา	
๑๗๘	๒๔๗๖	วัดป่าพระธาตุหลวง (ดอนเต้า)	พาน	เชียงราย	
๑๗๙	๒๔๗๖	พระธาตุดอนมูล (ร้าง)	พาน	เชียงราย	
๑๘๐	๒๔๗๖	วัดเจริญเมือง	พาน	เชียงราย	
๑๘๑	๒๔๗๖	กู่ธาตุดวงเหนือ (ร้าง)	พาน	เชียงราย	
๑๘๒	๒๔๗๖	วัดพระธาตุกู่แก้ว	พาน	เชียงราย	
๑๘๓	๒๔๗๖	กู่มหาโคสเถร (วัดป่าพุทธนิมิตร)	พาน	เชียงราย	
๑๘๔	๒๔๗๗	วัดพระธาตุดอยงู (ผาช้างมูบ)	พาน	เชียงราย	
๑๘๕	๒๔๗๗	วัดกำพร้าวัวทอง	พาน	เชียงราย	
๑๘๖	๒๔๗๗	วัดศรีชุม	พาน	เชียงราย	
๑๘๗	๒๔๗๗	วัดสันต้นต้อง	พาน	เชียงราย	
๑๘๘	๒๔๗๗-๒๔๗๘	วัดดับภัย	เมือง	เชียงใหม่	
๑๘๙	๒๔๗๗	วัดป่าจี้	แม่แตง	เชียงใหม่	
๑๙๐	๒๔๗๗	วัดถ้ำเชียงดาว	เชียงดาว	เชียงใหม่	
๑๙๑	๒๔๗๗	วัดพระธาตุจอมคีรี (พระธาตุจอมศรี)	ไชยปราการ	เชียงใหม่	
๑๙๒	๒๔๗๗	วัดพระธาตุกลางใจเมือง	พร้าว	เชียงใหม่	
๑๙๓	๒๔๗๗	วัดพระธาตุจอมหิน	พร้าว	เชียงใหม่	

ลำดับที่	พุทธศักราช	ชื่อวัด	อำเภอ	จังหวัด	หมายเหตุ
๑๙๔	๒๔๗๗	วัดพระธาตุม่วงเนิ้ง	พร้าว	เชียงใหม่	
๑๙๕	๒๔๗๗	วัดต้นโชค	เมือง	ลำพูน	
๑๙๖	๒๔๗๗	วัดดอยก้อม	บ้านโฮ่ง	ลำพูน	
๑๙๗	๒๔๗๘	วัดศรีโสดา	เมือง	เชียงใหม่	
๑๙๘	๒๔๗๘	วัดผาลาด (สกทาคามี)	เมือง	เชียงใหม่	
๑๙๙	๒๔๗๘	วัดพุทธอุทยานอนาคามี	เมือง	เชียงใหม่	
๒๐๒	๒๔๗๘	วัดพระธาตุดงสีมา	แม่สรวย	เชียงราย	
๒๐๔	๒๔๗๘	โรงเรียน อบต. ห้วยทรายขาว	พาน	เชียงราย	
๒๐๕	๒๔๗๙	วัดกลางดง	ทุ่งเสลี่ยม	สุโขทัย	
๒๐๖	๒๔๗๙	วัดทาดอยครั่ง	แม่ทา	ลำพูน	
๒๐๗	๒๔๗๙	วัดทาดอยคำ	แม่ทา	ลำพูน	
๒๐๘	๒๔๗๙	วัดทาดอยแช่	แม่ทา	ลำพูน	
๒๐๙	๒๔๗๙	วัดแม่เทย	ลี้	ลำพูน	
๒๑๐	๒๔๗๙	วัดหนองป่าตึง	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	
๒๑๑	๒๔๗๙	วัดดอนแก้ว	ทุ่งหัวช้าง	ลำพูน	
๒๑๒	๒๔๗๙ - ๒๔๘๐	วัดจามเทวี	เมือง	ลำพูน	

บรรณานุกรม

กฤษฎา ตรัสมา. **การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดลำปาง. **วัดดอยเต่าคำ บ้านดินดำ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.** เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

คณะกรรมการวัดพระธาตุปูล้าน. **วัดพระธาตุปูล้าน ตำบลไม้ยา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย.** พิมพ์ครั้งที่ ๕. เชียงราย : สยามโฆษณาและการพิมพ์, ๒๕๔๙.

คณะอนุกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร. **จารึกล้านนา ภาค ๒ เล่ม ๑-๒: จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

คำจารึกการบูรณะพระธาตุวัดป่าสักเหนือจากอักษรธัมม์ล้านนา. แผ่นเอกสาร.

คำจารึกวัดพระธาตุจอมผ่อ. อักษรภาษาไทย. ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

จรูญรัตน์ สุวรรณภูสิทธิ์. **วัดพระธาตุแม่เจดีย์ พระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ นักพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น แผ่นดินพระทองคำ แหล่งพระธรรมล้านนา.** กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๖.

จันตา ตามวงค์. **ประวัติบ้านป่าแหน่งและสถานที่ต่างๆ หมู่ที่ ๓ ตำบลวังแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง.** เอกสารพิมพ์ดีด พิมพ์แจกในวันเข้าพรรษา, ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

จารึกประวัติพระธาตุจอมแว่บนกำแพงแก้วล้อมพระธาตุ. อักษรภาษาไทย.

ฉวีงาม มาเจริญ, ปฏิพัฒน์ พุ่มพงษ์แพทย์ และคณะ. **ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๑๒.** สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ และสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในงานพระกฐินพระราชทาน วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ : บริษัทนิพลฟิล์มจำกัด, ๒๕๔๙.

ชัปนะ ปิ่นเงิน. ปริวรรต. **ประวัติพระครูบาสีวิราชวชิรปัญญาไปนิมนต์ครูบาศรีวิชัยมาเป็นประธานสร้างวิหารหลวงวัดศรีโคมคำ พะเยา.** เอกสารถ่ายสำเนา, ม.ป.ป.

ชัยวุฒิ ไชยชนะ. ปริวรรตอักษรธัมม์ล้านนา. **คัมภีร์ใบลาน จารโดยสามเณรอินทา วัดป่าตึงหลวง เชียงใหม่ ๒๔๗๒,** สิงหาคม ๒๕๕๘.

ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. **การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย พ.ศ. ๒๔๔๗-๒๔๘๑.** วิทยานิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิง.** พระนคร : โสภณพิพรรฒนากร, ๒๔๗๔.

ดิเรก อินจันทร์. *"บทบาทและความสำคัญของครูบากัญจนอรัญวาสีและคัมภีร์พระไตรปิฎกวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่,"* เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ โครงการโหมโรงไทศึกษาครั้งที่ ๑๓ **"เหลียวหลังแลหน้า ล้านนาวันนี้"** ณ ห้องประชุม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ตำนานมูลศาสนาฉบับวัดป่าแดง. เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๙.

ตำนานพระธาตุขิงแกง. พะเยา: วัดพระธาตุขิงแกง, ๒๕๕๗.

ถวิล อินต๊ะเงิน. **ตำนานดอยกู่ ม่อนไก่แจ้ และม่อนไก่เขี่ย.** ม.ป.ท., ๒๕๒๐.

ทองสุข สุขจิตฺโต, พระ. **วัดป่าพระธาตุหลวง.** แผ่นเอกสาร.

นที เมืองมา. **การพัฒนาพระธาตุจอมทองเป็นแหล่งเรียนรู้.** เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๔.

นพรัตน์ อินฺทปญฺโญ, พระอธิการ และสมงฺคิโก เจริญเมือง. **คู่มือคนมาวัด บทสวดกัมมัฏฐานและรวมคำไหว้ของครูบาเจ้าศรีนวล นักบุญแห่งวัดเจริญเมือง.** เอกสารอัดสำเนา.

นิกร ชยฺยเสโน, ครูบาป่า. **ขึ้นไหว้สาป่าระมี หนึ่งเดียวในล้านนา ที่ล่องนาวาเข้าไปกราบ**. ที่ระลึกในงานประเพณีขึ้นไหว้สา สรงน้ำพระบรมธาตุแก่งสร้อย ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก วันที่ ๗-๘ เดือนเมษายน ๒๕๕๖. ลำพูน : ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๖.

นิกร ชยฺยเสโน, พระอาจารย์ (ครูบาป่า). **เมืองโบราณถิ่นเล่าขาน สานตำนานพระธาตุเมืองสร้อยลุ่มน้ำปิง**. ที่ระลึกงานประเพณีขึ้นไหว้สา สรงน้ำพระบรมธาตุแก่งสร้อย ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก วันที่ ๖-๘ เมษายน ๒๕๕๐. ลำพูน : ณัฐพลการพิมพ์, ๒๕๕๖.

บรรพตวรานุศาสน์, พระครู. **วัดพระธาตุดอยน้อย**. ข้อมูลจากป้ายคำบรรยายของวัด. ม.ป.ป.

บัญญัติ ยะวัน. **วัดผาลาด ๒๔๓ บ้านฮ่องฮี หมู่ ๖ ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง**. ลำปาง : เอกสารแผ่นพับ, ๒๕๕๘.

บุณยกร วชิระเธียรชัย. **ศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อเรื่องพระอัฏฐารสที่มีอิทธิพลต่องานพุทธศิลป์**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, สำนักงาน. **การสำรวจโบราณสถานวัดม่อนไก่เขี่ยและวัดม่อนไก่แจ้**. หนังสือที่ ศธ.๐๗๐๘.๑๓/๙๖๓ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๔.

ปฏิพัทธ์ สนฺจิตฺโต, พระอธิการ. **นนฺทมหาเภร อุปชฺฌาย อนุสรณ์**. อนุสรณ์งานทำบุญทักษิณาทาน อุทิศแด่บูรพาจารย์ครูบาเจ้านันตา นนฺโท อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน วันอังคารที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗. ลำปาง : นาก่วมการพิมพ์, ๒๕๕๗.

ปฐมประวัติของพระธาตุดอยซางหรือภูซาง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

ประวัติครูบาศรีนวล ญาณสิริ วัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. ป้ายคำบรรยาย, ม.ป.ป.

ประวัติความเป็นมาของวัดพระธาตุจอมแจ้ง. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดเกี๋ยงดอยและพระธาตุจอมศีล อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดเขาแก้ว ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. แผ่นพับของวัด เอกสารถ่ายสำเนา, ม.ป.ป.

ประวัติวัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

ประวัติวัดเชียงบาน. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดป่างิ้ว ตำบลป่างิ้ว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดป่าบงหลวง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดปูแกงและพระธาตุปูแกง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดผาลาด ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง. เอกสารแผ่นพับ, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระเกิด ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุขิงแกง ตำบลพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุจอมไคร้และประวัติครูบาศรีวิชัย ที่ได้มาบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุจอมไคร้ปี ๒๔๗๐. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุแจ้โหว้ ตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุดอยน้อย ตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุป่าแดง. อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุป่าแดด. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุปูปอ ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ๒๕๔๐.

ประวัติวัดพระธาตุสามดวง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

ประวัติวัดพระธาตุห้วยไคร้. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดภูขวาง ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดแม่ห่าง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดลี ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดศรีคำเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดศรีโคมคำ. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดศรีดอนมูล ตำบลเหล่าธาตุ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวัติวัดศรีบุญเรือง. แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

ประวัติวัดศรีสุทธาวาส. อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. แผ่นป้าย, ม.ป.ป.

ประวิทย์ ตันตลานุกูล. **ตำนานวัดศรีโคมคำ พระอารามหลวง (วัดพระเจ้าตนหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พะเยา**. ๒๕๕๓.

ปลื้ม สูตรเลข, พ่อหนาน. ผู้เรียบเรียง. **ประวัติพระธาตุผาขว้างและวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของบ้านใหม่สามัคคี หมู่ ๖ ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง**. เอกสารถ่ายสำเนา, ม.ป.ป.

แผ่นศิลาจารึกวัดคราม. วัดม่อนป่าสัก ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว, จ.ศ. ๘๕๓.

พระธาตุสี่ครูบา และประวัติสี่ครูบา. ลำพูน : วัดพระพุทธบาทตากผ้า, ๒๕๔๑.

พิชิต แก้วก่อง. **ประวัติสะดือเมืองพานหรือวัดสันป่ง (มหาวัน)**. เอกสารแผ่นพับ, ๒๕๕๑.

พิพิธพัฒนาภิรัต, พระครู. **ตำนานพระบรมธาตุดอนเต้า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง**. ลำปาง : สามพงศ์การพิมพ์, ๒๕๒๔.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ และคณะ. **พระธาตุดอยตุง: บันทึกว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา**. จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุดอยตุงของกรมศิลปากร. กรุงเทพฯ. ถาวรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๒.

พุทธพุกาม, พระ. **ตำนานมูลศาสนา**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมราชานุวัตร (ไสว ฐิติธมฺโม) ณ เมรุวัดยานนาวา กรุงเทพฯ, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๓๐.

พุทธศาสนสถาน, กอง. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๘**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๒.

พุทธิธรรมโสภิต, พระครู. **ประวัติวัดพระบาทและประวัติพระครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย**. พิมพ์ถวายในงานฉลองสัญญาบัตร-พัดยศ พระครูพิพิธบุญโญปถัมภ์ และทำบุญฉลองมณฑป รูปหล่อครูบาเจ้าเกษม เขมโก อาคารอเนกประสงค์ วัดพระบาท ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๘ - ๒๙ ธันวาคม ๒๕๓๙.

ไพบูลพัฒนาภิรักษ์, พระครู (ถวัลย์ ปรกฺกโม). **พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุแม่เจดีย์**, เอกสารแผ่นพับ.

ภัทรกิจไพศาล, พระครู. **วัดโพธาราม ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา**. แผ่นพับ, ม.ป.ป.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ค่าวตำนานครูบาศรีวิชัยปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮ ฉบับวัดพระนอน** ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รหัสไมโครฟิล์ม ๘๑.๐๘๙.๐๗.๐๒๔ – ๐๒๔.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุเขาสร้อย**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุจอมแจ้ง**. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุเจ้าดอยเต่า**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุดงสีมา**. อ่าน ๒๕๕๙.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุดอยกิ่วแก้ว**. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุประตูเหล็ก**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุป่าสักเหนือ**. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุปูคำน้อย**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุผาช้างมูบ**. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุผ้าขาว**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุร้างทุ่งทอง**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุร้างผาขว้าง**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุมหาวันวัดสันป่ง**. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุหนองบัวเงิน**. อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุศรีดวงแก้ว**. อ่าน ๒๕๕๙.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนพระธาตุอยู่เถ้า (วัดกู่เต้าวนาราม).** อ่าน ๒๕๖๐.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นปูนวัดอักโขคีรีชัย.** อ่าน ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **จารึกแผ่นไม้วัดเขาแก้วปินหวาน.** อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. **จารึกแผ่นหินอ่อนหน้าพระธาตุแม่เจดีย์.** อักษรภาษาไทย. อ่าน ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ธรรมาสน์วัดพระธาตุดอยน้อย** อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๒ มกราคม ๒๕๕๘.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ตำนานคร่าวเชียงแสนของท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้างปาง ฉบับวัดดอนมูล ตำบลทะนุง อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน.** สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รหัสไมรโครฟิล์ม ๘๙.๑๖๕.๐๗.๐๕๗ – ๐๕๗. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ตำนานพะเยาพระเจ้าทุ่งเอี้ยง ฉบับหลักของวัดเมืองกลาง ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.** สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รหัสไมโครฟิล์ม ๘๒ ๑๑๒ ๐๑L ๐๘๗ – ๐๘๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **พับสาบันทึกครูบาเจ้าศรีวิไชยาเจ้าสร้างวิหารวัดศรีคำเวียง ประวัติครูบาศรีวิชัย.** เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๕๗.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ประวัติครูบาศรีวิชัย.** สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อักษรธรรมล้านนา รหัสไมโครฟิล์ม ๘๖.๑๔๖ ๐๑M ๐๔๒ – ๐๔๒.

ภูเดช แสนสา. ปริวรรตจากอักษรธัมม์ล้านนา. **ประวัติย่อของหลวงพ่อคำแสน.** สมุดโหรา, ม.ป.ป.

เภา คำฟู. ผู้เรียบเรียง. **ประวัติวัดดอยป่าตาล.** เชียงใหม่ : ดาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๕๐.

มนตรี ธมฺมเมธี, พระครูใบฎีกา. **ค่าวตำนานปางเดิม ครูบาศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ พ.ศ. ๒๔๖๗.** เชียงใหม่ : มิ่งเมือง, ๒๕๔๓.

ยาสลี ธรรมสร, ครูบา. อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งคา. **ตำนานพระมหาชินธาตุเจ้ายือเต่า.** เขียนเป็นอักขระพื้นเมืองล้านนา คัดลอกและปริวรรตโดยพระครูศีลสารวิสิฐ (วิสุทธิ์ วิสุทฺสีโล) เจ้าอาวาสวัดทุ่งคา เจ้าคณะตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง. เอกสารถ่ายสำเนา, ม.ป.ป.

ยุพินด์ เข็มมุกด์. **สถาบันสงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา พ.ศ. ๑๙๔๕-๒๑๐๑.** วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.

รัตนปัญญาเถระ,พระ.**ชินกาลมาลีปกรณ์.**ฉบับแปลของกรมศิลปากรโดยศาสตราจารย์ร.ต.ท.แสงมนวิทูรเปรียญ,๒๕๑๕.

ราชธรรม ธีรปญฺโญ, พระมหา. **วัดแจ้คอนและพระธาตุมหาโป้น.** เอกสารแผ่นพับ, ม.ป.ป.

ราชเลขานุการในพระองค์, สำนัก. **พระศรีวิชัยถวายพระราชกุศล.** ร.๘ ๒๖/๒๑ แผนกที่ ๒๒/๒, ๘ - ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๘.

รุ่งรพ สิริมงคล, พระมหา อ่านคำจารึก. **แผ่นพับประชาสัมพันธ์วัดอักโขชัยคีรี** Accochaiciri Temple A. Jaehom, Lumpang, ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ฤษีเทพขาว พลอยทำ และสุทธิรักษ์ นภาพันธ์. **พระพุทธเจดีย์ศรีต้นธง.** วัดบ้านร้อง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. มีนาคม ๒๕๕๙.

วัดน้ำฮู. **ความรู้เรื่องเมืองปายและประวัติวัดน้ำฮู.** แม่ฮ่องสอน, ๒๕๓๔.

วัดพระเกิด ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. ป้ายข้อมูล, ม.ป.ป.

วัดพระธาตุจอมแจ้ง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารแผ่นพับ. ม.ป.ป.

วัดพระธาตุดอยเต่าคำ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. เว็บไซต์ เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๗ จาก http://contacshop.tripod.com/what_prathad_tao_com_histry.htm.

วัดพระธาตุสบแสด. **งานสมโภชเจดีย์พระธาตุสบแสด อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง วันที่ ๒๑-๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๖.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรโปรดัคส์จำกัด, ๒๕๕๖.

วัดศรีลังกา หมู่ ๕ ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง. เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

วิมล ปิงเมืองเหล็ก. **บันทึกของพระครูศรีวิราชวชิรปัญญา (ปินตา ชอบจิต) (๒๔๐๔-๒๔๘๗).** เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการไทศึกษาครั้งที่ ๑๓ จัดโดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๑๕-๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐.

วิมลโมลี, พระธรรม. **เมืองพะเยา สำรวจอดีตเมื่อร้อยปีก่อน.** พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์, ๒๕๔๙.

วิวัฒน์ ชัยสุวรรณ. **ประวัติวัดแม่ต๋ำ.** แผ่นเอกสาร, .ม.ป.ป.

วิเศษสารคุณ, พระครู (ครูบาคำอ้าย อินฺทวโส). **วัดบุญเรือง ตำบลศรีดอนชุม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา.** แผ่นพับ, ม.ป.ป.

วิสุทธิเวที, พระเทพ. **ประวัติวัดศรีโคมคำ พระเจ้าตนหลวง และ พระพุทธบาท.** พะเยา: วัดศรีโคมคำ, ๒๕๓๓.

ศิลปากร, กรม. **การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ ในเขตความรับผิดชอบของหน่วยศิลปากรที่ ๔ ตามโครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกองโบราณคดี.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

ศิลปากร, กรม. **พระธาตุเจ้าดอยตุง : บันทึกว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา.** กรุงเทพฯ : ถาวรกิจการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ศิลปากรที่ ๗ น่าน, สำนัก. **การบูรณะและปรับปรุงโบราณสถานวัดผาแดงหลวง ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง.** เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดรักษ์โบราณ ๙๙๙, ๒๕๕๕.

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองปาน.**แหล่งเรียนรู้วัดพระธาตุจอมก้อย(พระเจ้าตอกสาน).**เอกสารแผ่นพับ,ม.ป.ป.

โศภณธรรมมุนี, พระ. **พระธาตุภูขวาง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา.** เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๐๗

สงวน โชติสุขรัตน์. **ประชุมตำนานลานนาไทย เล่ม ๒.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๕.

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปริวรรตอักษรธัมม์ล้านนา. **คำอ่านจารึกแผ่นซีเมนต์วัดสันป่ง พ.ศ.๒๔๗๔,** กรกฎาคม ๒๕๕๔.

สภาวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. *"ค่าวตำนานปางเดิม ครูบาศรีวิชัยบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮ เมืองแพร่ พ.ศ.๒๔๖๗"* **ซอ จ๊อย ค่าว ฮ่ำ วรรณกรรมพื้นบ้านจังหวัดแพร่.** แพร่ : แพร่ไทยอุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๖

สมคิด อินต๊ะพรม. เรียบเรียง. **ตำนานวัดพระธาตุจอมปิง.** เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.

สมหมาย เปรมจิตต์. บรรณาธิการ. **ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดาร และตำนานวัดสวนดอก.** เอกสารวิชาการร่วมสมโภช ๗๐๐ ปีเชียงใหม่ อันดับที่ ๔ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สวัสดิ์ ภทฺทาจาโร, พระอธิการ. **วัดศรีคำเวียง ประวัติครูบาศรีวิชัย.** ๒๕๕๗.

สิงฆะ วรรณสัย. **สารประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย.** เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, ๒๕๒๒.

สุกิจ อยู่นิยม. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. **รายงานการพัฒนาหมู่บ้าน (Village Development Report) บ้านสองแควปินหวาน หมู่ที่ ๕ ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง.** มิถุนายน ๒๕๕๔.

สุบรรณ มหาคมฺภีโร, พระมหา. **ประวัติวัดเจดีย์หลวง.** แผ่นเอกสาร, ม.ป.ป.

สุภาพ ต๊ะใจ. **เมืองยาว เวียงโบราณในหุบเขา.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

สุวรรโณภาส, พระครู. **ประวัติพระธาตุภูขวาง ตอนที่ ๒.** เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๐๗.

สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. **พระองค์เจ้าธานีนิวัติ กราบบังคมทูลรายงานที่ได้เสด็จตรวจราชการในมณฑลพายัพ.** เลขที่ ๕/๑๕๔๒๓, ๒๕ มีนาคม ๒๔๗๒.

สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. **รายงานกรมหมื่นพิชิตปรีชากร เรื่องราชการเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง.** เอกสารรัชกาลที่ ๕ ม. ๕๘ ๔/๘๘, พฤษภาคม ร.ศ. ๑๐๓.

โสภา ชานะมูล. **ครูบาเจ้าศรีวิชัย ตนบุญแห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๔๒๑-๒๔๘๑).** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

อภิวงศ์ อภิวังโส, พระ. **ตำนานเมืองแจ้ห่ม : ประวัติวัดอักโขชัยคีรี** ลำปาง : ม.ป.ท., ม.ป.ป.

อาทรปุญญากร, พระครู. วัดเหล่าหลวง. **ตำนานสังฆะเติ๋น.** เอกสารถ่ายสำเนา, ๒๕๔๑.

อานันท์ พุทธฺธมฺโม, พระ. **ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย.** พิมพ์ครั้งที่ ๙ โดยสมาคมชาวลำพูน กรุงเทพฯ. เชียงใหม่ : นันทพันธ์การพิมพ์, ๒๕๕๘.

อุบาลีคุณูปมาจารย์, พระ (ปวง ธมฺมปญฺญมหาเถระ) รวบรวม. **บันทึกของพระครูศรีวิราชวชิรปัญญา (เจ้าคณะแขวงเมืองพะเยา ๒๔๐๔-๒๔๘๗).**

เอกสารจดหมายเหตุเจ้าคณะมณฑลพายัพ.**รายงานการก่อสร้างถาวรวัตถุของครูบาเจ้าศรีวิชัยในมณฑลพายัพระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ต่อเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ.**

หนังสือพิมพ์ "ศนเมืองเหนือ" ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๗๘ วันที่ ๒๔-๓๐ กันยายน ๒๕๔๔.

หนังสือสวดมนต์ของสำนักสงฆ์พระธาตุจอมก้อย ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง, ม.ป.ป.

ฮันส์ เพนธ์ พรรณเพ็ญ เครือไทย ศรีเลา เกษพรหม. **ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑ จารึกในพิพิธภัณฑ์ฯ เชียงแสน.** เชียงใหม่: คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

ฮันส์ เพนธ์ พรรณเพ็ญ เครือไทย ศรีเลา เกษพรหม. **ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๒ จารึกในพิพิธภัณฑ์ฯ เชียงแสน.** เชียงใหม่: คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

ฮันส์ เพนธ์ พรรณเพ็ญ เครือไทย ศรีเลา เกษพรหม. **ประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๒ จารึกพระเจ้ากาวิละ พ.ศ. ๒๓๓๔-๒๓๕๗ .** คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ข้อมูลภาคสนาม

สัมภาษณ์เพศบรรพชิต

พระราชจินดานายก (อ้าย) เจ้าอาวาสวัดเจดีย์ซาวหลัง และอดีตเจ้าคณะจังหวัดลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๗)

ดร. พระพุทธิวงศ์วิวัฒน์ (บุญมา มานิโต) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยตุง และเจ้าคณะอำเภอแม่สาย บ้านห้วยไคร้ ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระครูกิตติปัญญาวุฒิ (คำอ้าย กิตฺติปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจำม่วง ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๑)

พระครูเกษมธรรมโฆษิต (กัมพล กิตฺติวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมไคร้ ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูโกวิทบวรจิต เจ้าอาวาสวัดสบพลึง เจ้าคณะตำบลบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

พระครูคัมภีรธรรโมภาส เจ้าอาวาสวัดศรีสุทธาวาส ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๖ มกราคม ๒๕๖๑)

พระครูธรรมธร (บุญเที่ยง พุทฺธสาวโก) หัวหน้าสงฆ์สำนักพระธาตุจอมทอง ตำบลต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูธีรวัฒน์ ติสฺสเทโว เจ้าอาวาสวัดกล้วยม่วง บ้านกล้วยม่วง ตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระครูนิปุณพัฒนกิจ (อินพัฒน์ อภิปุณฺโญ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุขิงแกง ตำบลพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๑)

พระครูบรรพตวรานุศาสน์ (ชรัด อริโย) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๒ มกราคม ๒๕๕๘)

พระครูบวรจักรวิมล (ณรงค์เดช จกฺกวโร) เจ้าอาวาสวัดพระบาท ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๘)

พระครูใบฎีกาจันทร์ ขนฺติสาโร เจ้าอาวาสวัดศาลาเชิงดอย ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระครูปฏิภาณธรรมทิน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมผ่อ ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๖ มกราคม ๒๕๖๑)

พระครูประภาสศีลาภิรัต ตปสีโล เจ้าอาวาสวัดศรีลังกา ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๗, ๕ มิถุนายน, ๘ และ ๑๑-๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระครูปลัดประหยัด วรญาโณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมปิง ตำบลนาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗, ๒ มกราคม, ๒๓ เมษายน ๒๕๕๘ และ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑)

พระครูปลัดอุทินเทพ อติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าปงสนุก และเจ้าคณะตำบลใหม่พัฒนา อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗, ๑๒ กุมภาพันธ์, ๕ มีนาคม และ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระครูปัญญาประสุตคุณ เจ้าอาวาสวัดผาแดงหลวง บ้านม่วง ตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระครูพิบูลพัฒนานุยุต (สุภาพ ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสวัดทุ่งงามหลวง บ้านทุ่งงาม ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระครูพิพัฒน์กิจสุนทร (ชำนิ ฐิตวโส) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุสบแสด ตำบลร่องเคราะห์ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ และ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑)

พระครูพิศาลธรรมรักขิต (จำรัส ธมฺมรกฺขิโต) เจ้าอาวาสวัดใหม่หลวง ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูพิเศษธรรมนิทัศก์ เจ้าอาวาสวัดหนองบัวเงิน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูพิสิฐ รองเจ้าอาวาสวัดป่าม่วง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระครูไพบูลย์พัฒนาภิรักษ์ (ถวัลย์ ปรกฺกโม) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแม่เจดีย์ ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๓ สิงหาคม และ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระครูไพโรจน์ธรรมรัต เจ้าอาวาสวัดห้วยแหน บ้านใหม่สามัคคี ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูภัทรกิจไพศาล (ไพศาล ภทฺทิโย) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธาราม และเจ้าคณะตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูภูริปัญญาวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดแม่กืย บ้านแม่กืย ตำบลปงแสนทอง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘ และ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑)

พระครูวิจิตรพิพัฒนโกศล (สุเวศน์ อภิวฑฺฒโน) รองเจ้าคณะอำเภอเชียงคำ เจ้าอาวาสวัดเชียงบาน ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูวิธานนิมมานกิจ (วิศาล ผลดี หรือครูบาบุญช่วย) เจ้าอาวาสวัดศรีเมืองมูล และเจ้าคณะตำบลป่าซาง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ และ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙)

พระครูวิธานพัฒนาภรณ์ (ประหยัด อคฺคเตโช) เจ้าอาวาสวัดแม่พริกบน เจ้าคณะตำบลแม่พริก ตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗, ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๘ และสิงหาคม ๒๕๕๙)

พระครูวิธานวิริยกิจ (มิตร มหาวีโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดปูปอ ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูวิธานสาธุวัตร (ประเสริฐ กิตฺตวโร) เจ้าอาวาสวัดกำพร้าวัวทอง ตำบลธารทอง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระครูวินิตวรการ (บุญธรรม จิตฺตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดดงนั่งคีรีชัย และเจ้าคณะอำเภอแจ้ห่ม บ้านปงคอบ หมู่ที่ ๙ ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗, ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ และ ๓ เมษายน ๒๕๖๑)

พระครูวิสิฐธรรมธัช (เกษม ปญฺญาวโร) เจ้าคณะตำบลป่าหุ่ง เขต ๒ วัดพระธาตุสามดวง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระครูศรีรัตนโสภณ (พระมหาคุณาสาฬห์ สุคุณโสภี) เจ้าอาวาสวัดม่อนป่าสัก ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙)

พระครูศีลสารวิสิฐ (วิสุทธิ์ วิสุทฺธสีโล) เจ้าอาวาสวัดทุ่งคา เจ้าคณะตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูสมุห์วิชัย เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกู่ (แม่กื๊ด) ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘)

พระครูสิริมงคลธรรม (วาศน์ สุมงฺคโล) เจ้าคณะตำบลเชียงบาน เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง (วัดบ้านแพทย์) ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูสิริรัตนโสภิต (พระมหาศรีวรรณ ป.ธ. ๕) รองเจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม และสามเณรผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ของวัด ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒ มกราคม ๒๕๕๘)

พระครูสุนทรวีรวัฒน์ สุนฺทโร เจ้าอาวาสวัดดอยเต่าคำ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘)

พระครูสุปุญญเขต เจ้าอาวาสวัดทุ่งตึง ตำบลแม่สุก อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระครูสุวิธานนพกิจ (สมบัติ ฐานธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดศรีชุม ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระครูโสภณจริยานุวัตร เจ้าอาวาสวัดนาปราบ ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระครูโสภณวิริยการ สุภฑฺโต เจ้าอาวาสวัดนาเอี้ยง ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๗, ๕ มิถุนายน, ๘ และ ๑๑-๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระครูอนุรักษ์บุรานันท์ เจ้าอาวาสวัดลี ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระครูอรุณสวัสดิ์ มุนิวงฺโส อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมหมอกแก้ว ตำบลจอมหมอกแก้ว อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระปลัดระฌานนท์ ปสนฺโน (สายคำ) เจ้าอาวาสวัดสบลี และเจ้าคณะตำบลแจ้ซ้อน (สัมภาษณ์ ๑๓ มกราคม และ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระมหาราชธรรม ธีรปญฺโญ ประธานที่พักสงฆ์พระธาตุมหาโป่น ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗ และ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระมหาสิงห์ วิสุทฺโธ (หมื่นบุญตัน) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทถ้ำป่าไผ่ ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (สัมภาษณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระมหาสุบรรณ มหาคมฺภีโร เจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวง และเจ้าคณะอำเภอแม่สรวย ตำบลเจดีย์หลวง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระมหาอรรถเดช รตนวิริยปุตฺโต รักษาการเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระสมุห์นิยม เตชธมฺโม เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว (สองแควปินหวาน) ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

พระอธิการจำนันท์ สุธีโร (ครูบาหมื่น) เจ้าอาวาสวัดสันกู่ทอง ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙)

พระอธิการเจริญ จารุธมฺโม เจ้าอาวาสวัดป่าแฝกเหนือ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

พระอธิการทศพร กนฺตสีโล เจ้าอาวาสวัดแม่ต๋ำ ตำบลท่าก๊อ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการทอง กิตฺติธโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุสิงห์เจริญไชย ตำบลทุ่งงาม อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระอธิการนพรัตน์ อินฺทปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดเจริญเมือง ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๙)

พระอธิการบุญมี กิตฺติสาโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุภูขวาง ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระอธิการบุญรัตน์ อคฺคธมฺโม เจ้าอาวาสวัดอักโขคีรีชัย ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระอธิการบุญรัตน์ อนาลโย เจ้าอาวาสวัดแม่ปืมหลวง ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

พระอธิการบุญส่ง ฐานุตฺตโร เจ้าคณะตำบลแม่เย็น และเจ้าอาวาสวัดปูแกง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๖ เมษายน ๒๕๖๑)

พระอธิการปกรณ์เกียรติ เจ้าอาวาสวัดนาก่วมใต้ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๘)

พระอธิการปฏิพัทธ์ สนฺตจิตฺโต อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งม่านใต้-บ่อหิน ตำบลบ้านเป้า อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการปฏิภาณ กิติปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดสันต้นผึ้ง (พระหิน) ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการไพโรจน์ โรจนธมฺโม เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยน้อย ตำบลจำป่าหวาย อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระอธิการมอน ฐิตธมฺโม เจ้าอาวาสวัดศรีดอนมูล ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการวินัย วิสุทฺธธมฺโม เจ้าอาวาสวัดหนองข่วง ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการวิรุท โสภโณ เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๗, ๙ พฤษภาคม และ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการสมคิด สุเมโธ เจ้าอาวาสวัดบ้านร้อง บ้านร้องต้นธง ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระอธิการสมชาย ปุณฺณสิริ เจ้าอาวาสวัดทุ่งทอง ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระอธิการสวัสดิ์ ภทฺทาจโร (กิติศรี) เจ้าอาวาสวัดศรีคำเวียง ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการสุพรรณ์ ธีรวโร เจ้าอาวาสวัดป่าสักเหนือ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการสุทัศน์ สุวัณโณ เจ้าอาวาสวัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระอธิการสุวิทย์ โชติวโร เจ้าอาวาสวัดผ้าขาว ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์, ๙ และ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการห่อ อหิงฺสโก เจ้าอาวาสวัดพระธาตุภูขวาง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

พระอธิการอภินันท์ อภินนฺโท เจ้าอาวาสวัดแม่ขะจาน ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

พระอธิการอภิภูพงษ์ ฐิตธมฺโม เจ้าอาวาสวัดเมืองแปง ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการอมร จนฺทปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระอธิการอิ่นคำ สุวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดกู่แก้ว ตำบลแม่อ้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระอธิการอุเทน อธิปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดทุ่งมะฝาง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระอธิการอำนวย วรญาโณ เจ้าอาวาสวัดดอนแก้ว ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระกนก วิสุทฺธิวโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุแจ้โหว้ ตำบลคือเวียง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๘ กันยายน ๒๕๕๗)

พระกิตติศักดิ์ โสภณจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดสันต้นต้อง ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระคมกฤษณ์ กวิวโส วัดศรีสุพรรณ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๙ และ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

พระจรัญ จิรวฑฺฒโน วัดแม่ห่าง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)

พระเจน ปิยสีโล รองเจ้าอาวาสวัดกลางดง ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย (สัมภาษณ์ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระชัชชัย ฆรมุตฺโต ประธานที่พักสงฆ์พระธาตุดอยคู่แก้ว ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘)

พระชาญวุฒิ วุฑฺฒิญาโณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดม่อนจำศีล ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย (สัมภาษณ์ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระชูเกียรติ จารุวณฺโณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคว่ำหม้อ ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระณัฐวุฒิ โชติวโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดดอยป่าตาล ตำบลเถินบุรี อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระทศพล ทสพโล เจ้าอาวาสวัดสันกอง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๖ เมษายน ๒๕๖๑)

พระทองสุข สุขจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดป่าพระธาตุหลวง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระทองอินทร์ ธีรวโส พระวัดอุมลอง ตำบลล้อมแรด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระเทอดศักดิ์ ธนปโล (ศรีธิมาตย์) เจ้าสำนักสงฆ์พระธาตุดอยชาง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘)

พระธานี จารุธมฺโม วัดสันป่ง (มหาวัน) ตำบลทานตะวัน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระถวิล ถาวรจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดพระเจ้าหลวง ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๖ มกราคม ๒๕๕๙)

พระแดง สนฺตจิตฺโต วัดโป่งเกลือ ตำบลแม่ปืม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

พระนัยวัต จารุธมฺโม เจ้าอาวาสวัดเหล่าธาตุ ตำบลเหล่าธาตุ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ และ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

พระนิกร ชยฺยเสโน (ครูบาป่า) เจ้าสำนักสงฆ์วัดพระบรมธาตุแก่งสร้อย ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก (สัมภาษณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระบรรจง ปุญฺญากาโม เจ้าสำนักสงฆ์วัดพระธาตุจอมก้อย บ้านม่วง ตำบลบ้านขอ อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘)

พระบุญนัก วรปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุปูล้าน ตำบลไม้ยา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗)

พระบุญเป็ง จกฺกรตฺตโน (ครูบาบุญเป็ง) เจ้าสำนักสงฆ์ห้วยฟ้าหลั่ง ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม และ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

พระบุญรอด สิริปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมแจ้ง ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระประวิตร สติสมฺปนฺโน เจ้าอาวาสวัดแม่สุกธาตุ ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๐)

พระพิพิธธณ สุธมฺโม วัดพระเกิด ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พระพิษณุ สนฺตจิตฺโต เจ้าอาวาสวัดพระธาตุญาณคัมภีร์ ตำบลหัวเมือง อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗)

พระฟู ปริปุณฺณสีโร รองเจ้าอาวาสวัดน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗)

พระมงคล มงฺคโล รักษาการเจ้าอาวาสวัดบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

พระมนตรี มหาปุญฺโญ วัดพระธาตุจอมคีรี ตำบลป่าแดด อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระมานะ มานิโต เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมรุ่ง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗)
พระวิชาญ วชิรญาโณ วัดพระธาตุห้วยไคร้ ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)
พระวิทยา กนฺตปญฺโญ วัดบ้านโป่ง ตำบลบ้านโป่ง อำเภองาว จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘)
พระวีระพล สตฺตมโน เจ้าสำนักสงฆ์วัดพระธาตุศรีวิชัย ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๗)
พระเวชชัยยันตร์ ปญฺญาวชิโร วัดแม่สุกสมุทรน้ำล้อม ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)
พระศรีมา ธมฺจกฺโก (ครูบาศรีมา) เจ้าอาวาสวัดผาลาด ตำบลเสริมกลาง อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๗)
พระสงกรานต์ อภิญาโณ รักษาการเจ้าอาวาสวัดสันต้นแหน ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระสมจิต อาภาโส เจ้าสำนักสงฆ์วัดปงสนุก ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)
พระสมชาย อชิโต เจ้าสำนักสงฆ์วัดพระธาตุม่อนไก่เขี่ย ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗ และ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘)
พระสมพงศ์ เตชธมฺโม ประธานที่พักสงฆ์วัดพระธาตุกู่แก้ว ตำบลแม่อ้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)
พระเสาร์ กนฺตสีโล รักษาการเจ้าอาวาสวัดเกี๋ยงดอย ตำบลแม่ลอย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระอนุกูล มหาวีโร เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดงลาน ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)
พระอนุวัฒน์ ฐานคฺโค รักษาการเจ้าอาวาสวัดขุนลาว ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)
พระอวิรุทธิ์ อินฺทโชโต เจ้าอาวาสวัดบ้านหวดเหนือ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว (สัมภาษณ์ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘)
พระอาจหาญ อตฺตคุตฺโต หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมพระธาตุประตูเหล็กพนาราม ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)
พระอานันท์ พุทฺธธมฺโม วัดพระธาตุแสงแก้วมงคล ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ตลอดปี ๒๕๕๗, ๒๕๕๘ และ ๒๕๕๙)
พระอุดม เขมวีโร เจ้าอาวาสวัดกู่เต้าวนาราม เจ้าคณะตำบลวิเชตนคร ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)
พระเอกราช โชติธมฺโม เจ้าอาวาสวัดศรีดอนตัน ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘ และ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๑)

สัมภาษณ์มราวาส

ดร. พรศิลป์ รัตนชูเดช อาจารย์พิเศษมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๑ และ ๔ ตุลาคม, ๓ และ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗, ๓๐ กรกฎาคม, ๔ สิงหาคม และ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๘)
ดร.อินทนันท์ จันปวนหาร นายกสมาคมส่งเสริมการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเพื่อพลเมือง จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ พฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๕๙ และ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑)
นางกิ่ง ตุ่ยสมุทร อุบาสิกาวัดพระเกิด (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)
นางขวัญใจ ใจสักเจริญ และนายไมตรี ใจสักเจริญ ศรัทธาวัดม่อนจำศีล ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย (สัมภาษณ์ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๗)
นางนา ขันธปราบ อายุ ๗๓ ปี บ้านยางฮอม ตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐)
นางบราลีรัตน์ อ้ายม่าน ครูประจำชั้นอนุบาล โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายคำน้อย สามารถ ชาวบ้านบ้านห้วยตอง หมู่ ๖ บ้านทุ่งทอง ตำบลวิเชตนคร อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายจันทร์แก้ว อุปเสน อายุ ๘๕ ปี บ้านเหมืองหลวง หมู่ที่ ๙ ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๑)

นายจู หมู่เกรียง อายุ ๗๒ ปี เลขที่ ๒๓ หมู่ ๕ ตำบลทุ่งผึ้ง มัคนายกวัดช่อฟ้า (สัมภาษณ์ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

นายเจริญศักดิ์ วางวงศ์ เลขที่ ๒ หมู่ ๒ ตำบลศรีดอนไชย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นายชัยวัฒน์ เคหะลุน นักวิชาการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ และ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑)

นายฐาปนพงศ์ มังคลาด รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงบาน เลขที่ ๒๑๖ บ้านแพทย์ หมู่ ๖ ตำบลเชียงบาน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๗ กันยายน ๒๕๕๗)

นายนพรัตน์ ฟังเสียง ทายาทครูบากัญจนะ วัดเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นายนัฐกรณ์ ไชยชนะ ชาวตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๖-๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๐, ๒๔-๒๖ มกราคม และ ๑๔-๑๕ เมษายน ๒๕๖๑)

นายนาค มะโนวงค์ อายุ ๗๓ ปี เลขที่ ๑๑๐ บ้านศรีทรายทอง หมู่ ๑๙ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายบัญญัติ ยะวัน ครูสอนประวัติศาสตร์ที่อำเภอฝาง ชาวอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม, ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๘ และ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐)

นายบุญปั๋น ยอดเรือน ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านทุ่งฮ้าง ตำบลทุ่งผึ้ง อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗)

นายบุญมี เหรัญญะ มัคนายกวัดปูแกง อายุ ๗๗ ปี เลขที่ ๒๕๒ หมู่ ๑ บ้านปูแกง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

นายประกอบ มงคลการ ข้าราชการที่อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๐ และ ๑๑-๑๒ เมษายน ๒๕๖๑)

นายประดิษฐ์ ชมพู ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๘ บ้านกิ่วแกว ตำบลห้วยข้าวก่ำ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๗)

นายประสิทธิ์ คิดดี อายุ ๕๕ ปี นักการภารโรง โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายปลื้ม สูตรเลข ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ บ้านห้วยแหน และหนานธรรม ทารัก อดีตผู้ใหญ่บ้านห้วยแหน (สัมภาษณ์ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายพรหมมินทร์ ยาอินทร์ ปราชญ์ชาวบ้านวัดผาลาด อายุ ๘๕ ปี, แม่สุข ช่างซอ (สัมภาษณ์ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

นายพิชิต แก้วก่อง ปราชญ์ท้องถิ่นเมืองพาน อาจารย์โรงเรียนป่าแดงวิทยา จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑)

นายมานิต บุตรจุ้ม ผู้ใหญ่บ้านดอยป่าตาล และนายสุคำ ยาสมุทร อดีตผู้ใหญ่บ้านดอยป่าตาล (สัมภาษณ์ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายมานิต เวียงแมะ นายจันทร์ดี แมะบ้าน และนางธงไชย เกรียงแหลม ชาวบ้านหนองเส้ง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒ เมษายน ๒๕๕๙)

นายยุทธภูมิ มั่นตรง นักศึกษามหาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ชุมชนละแวกวัดพระแก้วดอนเต้า สุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๘)

นายวิจารณ์ คำธิ ผู้ใหญ่บ้านแจ้ซ้อน เลขที่ ๑๐๙ หมู่ ๕ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง วัดศรีหลวงแจ้ซ้อน (สัมภาษณ์ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๘)

นายล้วน บุญสูง ชาวบ้านป่าถ่อน บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ ๑๑ บ้านสันปู่ย่า ตำบลม่วงคำ อำเภอพาน จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๘)

นายศราวุธ เตมีศักดิ์ ฟังเรื่องเล่าจากทวดคือแม่อุ๊ยแปง วงศ์ใหญ่ บ้านเลขที่ ๗๑ หมู่ที่ ๑ บ้านสถาน ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๗)

นายสนอง จอมวงศ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดป่าสักเหนือ อายุ ๖๒ ปี เลขที่ ๖๓ หมู่ ๔ บ้านป่าสักเหนือ ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

นายสงกรานต์ แก้วก้อ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐ และ ๑๖ เมษายน ๒๕๖๑)

นายสมพงษ์ ขุนกนก ผู้ใหญ่บ้านสบเตินใน และผู้ช่วยจันทร์แก้ว เลขที่ ๔๓ หมู่ ๙ บ้านทุ่งเจริญ ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

นายสุดา ทองอินทร์ อายุ ๔๒ ปี แก่ฝายผู้ดูแลน้ำประปาประจำหมู่บ้าน หมู่ ๖ ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๗)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จารุวรรณ โปษยานนท์ ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา (สัมภาษณ์ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๗ และ ๒๘ มกราคม ๒๕๕๙)

แม่ชีสมพร ชัยแสงคำ อายุ ๖๔ ปี วัดพระธาตุจอมรุ่ง ตำบลแม่เย็น อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๗)

แม่ชีอมรรัตน์ ลิ่ววานิช (แซ่ซิว) อายุ ๖๕ ปี วัดพระธาตุสามดวง ตำบลป่าหุ่ง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๗)

แม่ชีอำพร จิตนาน อายุ ๗๕ ปี หัวหน้าสำนักปฏิบัติธรรมวัดพระธาตุดอยงู ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

ร้อยตำรวจตรีมนู สายลังกา เลขที่ ๙๑ บ้านจำปู หมู่ ๖ ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงราย เรื่องรายชื่อวัดในจังหวัดเชียงราย (สัมภาษณ์ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๑)

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา เรื่องรายชื่อวัดในจังหวัดพะเยา (สัมภาษณ์ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๑)

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง เรื่องรายชื่อวัดในจังหวัดลำปาง (สัมภาษณ์ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๑)